

ALAIN-RENÉ LESAGE

GIL BLAS DE SANTILLANA HISTÓRIÁJA

**Fordította és jegyzetekkel ellátta
Kolozsvári-Grandpierre Emil**

TARTALOM

GIL BLAS AZ OLVASÓHOZ

ELSŐ KÖNYV

ELSŐ FEJEZET

Gil Blas születéséről és neveltetéséről

MÁSODIK FEJEZET

A veszélyekről, amelyek Peñafiorba menet érték; arról, hogy mit művelt, miután a városba érkezett, és micsoda szerzettel költötte el vacsoráját

HARMADIK FEJEZET

Milyen kísértés fogta el útközben a postakocsist, milyen következményekkel járt ez; s miként esett Gil Blas Charybdis csapdájába, miközben el akarta kerülni Scyllát

NEGYEDIK FEJEZET

A föld alatti helyiség leírása, meg amit Gil Blas ott látott

ÖTÖDIK FEJEZET

Megérkezik a föld alatti helyiségbe a többi rabló, s a társaság kellemes beszélgetést folytat

HATODIK FEJEZET

Gil Blas szökési kísérletéről és annak eredményéről

HETEDIK FEJEZET

Arról, hogy mit tett Gil Blas, mivelhogy okosabbat nem tehetett

NYOLCADIK FEJEZET

Gil Blas elkíséri a rablókat. Milyen kiváló cselekedetet követett el útonállás közben

KILENCEDIK FEJEZET

Az alábbi kalandot követő komoly eseményről

TIZEDIK FEJEZET

Miként bántak a rablók a hölgygel, milyen jeles tervet eszelt ki Gil Blas, s mi lett a terv eredménye

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Doña Mencia de Mosquera története

TIZENKETTEDIK FEJEZET

Mily kellemetlen módon szakították félbe Gil Blas és a hölgy beszélgetését

TIZENHARMADIK FEJEZET

Milyen véletlen folytán került ki végül is Gil Blas a tömlöcből, és hová ment

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

Miként fogadta Burgosban Gil Blast doña Mencia

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

Hogyan öltözködött fel Gil Blas, milyen új ajándékot kapott a hölgytől, s miként távozott el Burgosból

TIZENHATODIK FEJEZET

Amelyből kiderül, hogy a jó szerencséire nem szabad túlságosan számítani

TIZENHETEDIK FEJEZET

Mihez fogott Gil Blas szállodabeli kalandja után

MÁSODIK KÖNYV

ELSŐ FEJEZET

*Fabricio elviszi Gil Blast Sedillo licenciátushoz, s elszegődteti hozzá.
A kanonok állapota, a házvezetőnő leírása*

MÁSODIK FEJEZET

*Miként betegedett meg a kanonok, hogyan kezelték, mi történt vele,
és mit hagyott Gil Blasra végrendeletében*

HARMADIK FEJEZET

Gil Blas elszegődik Sangrado doktorhoz, és híres orvos lesz belőle

NEGYESEDIK FEJEZET

*Gil Blas folytatja az orvosi gyakorlatot, ugyanannyi sikerrel, mint amennyi tehetséggel.
Kaland a megtalált gyűrűvel*

ÖTÖDIK FEJEZET

*A megtalált gyűrű történetének folytatása. Gil Blas abbahagyja az orvoskodást,
és búcsút vesz Valladolidtól*

HATODIK FEJEZET

Merre indult Gil Blas Valladolidból, s miféle ember csatlakozott hozzá az úton

HETEDIK FEJEZET

A borbélylegény története

NYOLCADIK FEJEZET

*Hogyan találkozott Gil Blas és társa egy emberrel, aki kenyérhéjat
mártogatott a forrásba, s milyen beszélgetés folyt le köztük*

KILENCEDIK FEJEZET

Milyen helyzetben találta Diego a családját, és milyen szórakozás után vált el Gil Blas és Diego

HARMADIK KÖNYV

ELSŐ FEJEZET

Hogyan érkezik meg Gil Blas Madridba, s hogyan szegődik el első ottani gazdájához

MÁSODIK FEJEZET

*Gil Blas nagy csodálkozására összetalálkozik Madridban Roldán kapitánnyal,
s a rabló érdekes eseményekről számol be neki*

HARMADIK FEJEZET

Gil Blas kilép don Bernardo de Castil Blazo szolgálatából, és elszegődik egy aranyíjűhöz

NEGYESEDIK FEJEZET

*Hogyan ismerkedett meg Gil Blas az aranyíjű inasaival, milyen csodálatos titokra tanították meg,
aminek a birtokában könnyen szellemes ember hírébe kerülhet, s milyen különös esküt tettek*

ÖTÖDIK FEJEZET

Gil Blas megcsinálja a szerencsáját. Megismerkedik egy csinos hölgygel

HATODIK FEJEZET

Néhány nagyúr beszélgetése az udvari társulat színészeiről

HETEDIK FEJEZET

Don Pompeyo de Castro története

NYOLCADIK FEJEZET

Milyen baleset következtében kényszerült Gil Blas új állást keresni

KILENCEDIK FEJEZET

Kit szolgált Gil Blas don Matías de Silva halála után

TIZEDIK FEJEZET

Amelyik semmivel sem hosszabb az előzőnél

TIZENEGYESEDIK FEJEZET

Hogyan viselkedtek egymás közt a színészek, és miként bántak a szerzőkkel

TIZENKETTEDIK FEJEZET

*Gil Blas megszereti a színházi világot, átadja magát a színészet gyönyöreinek,
ámde csakhamar megcsömörlik*

NEGYESEDIK KÖNYV

ELSŐ FEJEZET

*Gil Blas képtelen lévén hozzászokni a színésznők erkölcselenségéhez,
kilép Arsenia szolgálatából, és tisztességesebb házhoz szegődik*

MÁSODIK FEJEZET

Miként fogadta Gil Blas Aurora, s milyen beszélgetés folyt le köztük

HARMADIK FEJEZET

*A don Vicenténél bekövetkezett nagy változásról s ama különös elhatározásról,
amelyre a szerelem készítette Aurorát*

NEGYEDIK FEJEZET

Házasság bosszúból

ÖTÖDIK FEJEZET

Arról, hogy mit művelt Aurora de Guzmán Salamancában

HATODIK FEJEZET

Minő ravasz cselfogásokkal szeretette meg magát Aurora don Luis Pachecóval

HETEDIK FEJEZET

Gil Blas állást változtat, és don Gonzalo Pacheco szolgálatába szegődik

NYOLCADIK FEJEZET

Miféle hölgy volt Chaves márkinő, és miféle emberek jártak hozzá

KILENCEDIK FEJEZET

*Milyen sajnálatos esemény következében lépett ki Gil Blas Chaves márkinő szolgálatából,
és mi lett belőle*

TIZEDIK FEJEZET

Don Alfonso és a szépséges Serafina története

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Miféle ember volt az öreg remete, és miként jött rá Gil Blas, hogy ismerősök közé került

ÖTÖDIK KÖNYV

ELSŐ FEJEZET

Don Rafael története

MÁSODIK FEJEZET

*Don Rafael és társai tanácskozásáról, valamint arról a kalandról,
amely akkor esett meg velük, amikor ki akartak jutni az erdőből*

HATODIK KÖNYV

ELSŐ FEJEZET

*Mihez fogtak Gil Blas és társai, miután búcsút vettek Polán gróftól;
milyen nagy jelentőségű tervet eszelt ki Ambrosio, s hogyan hajtották azt végre*

MÁSODIK FEJEZET

Mit határozott don Alfonso és Gil Blas e kaland után

HARMADIK FEJEZET

*Milyen kellemetlenség után jutott don Alfonso a boldogság tetőfokára,
és hogyan került Gil Blas váratlanul szerencsés helyzetbe*

HETEDIK KÖNYV

ELSŐ FEJEZET

Gil Blas és Lorenza Sefora önagysága szerelme

MÁSODIK FEJEZET

*Mi lett Gil Blasból Leyva kastélyából való távozása után,
s milyen szerencsés következményei lettek szerencsétlen szerelmének*

HARMADIK FEJEZET

Gil Blas a granadai érsek kedvence és kegyeinek közvetítője lesz

NEGYEDIK FEJEZET

Az érseket szélütés éri. Milyen bajba kerül Gil Blas, és hogyan vágja ki magát belőle

ÖTÖDIK FEJEZET

*Mit határozott Gil Blas, miután az érsek kiadta az útját. Milyen véletlen folytán találkozott
a licenciátussal, akinek oly nagy szívességet tett, s mit kapott érte hálából cserébe*

HATODIK FEJEZET

*Gil Blas elmegy a granadai színházba. Minő váratlan meglepetés éri
az egyik színésznő láttán, és mi történik utána*

HETEDIK FEJEZET

Laura története

NYOLCADIK FEJEZET

*Milyen fogadtatásban részesítették Gil Blast a granadai színészek,
s milyen újabb felismerési jelenet játszódott le a színpalak mögött*

KILENCEDIK FEJEZET

Milyen rendkívüli emberrel vacsorázott aznap este Gil Blas, és mi történt közöttük

TIZEDIK FEJEZET

Milyen feladattal bízta meg Marialva márkí Gil Blast, és miként oldotta meg feladatát a hűséges titkár

TIZENEGYEDIK FEJEZET

A hírről, amely úgy érte Gil Blast, mint a villámcsapás

TIZENKETTEDIK FEJEZET

*Gil Blas megszáll egy fogadóban. Megismerkedik Chinchilla kapitánnyal.
Miféle ember volt a kapitány, és milyen ügyben járt Madridban*

TIZENHARMADIK FEJEZET

*Gil Blas találkozik az udvarban kedves barátjával, Fabricióval. Mindketten nagyon örülnek.
Hova mentek kettesben, és milyen érdekes beszélgetés folyt le köztük*

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

Fabricio állást szerez Gil Blasnak Galiano grófnál, egy szicíliai nemesúrnál

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

Milyen munkakörrel bízta meg Gil Blast Galiano gróf

TIZENHATODIK FEJEZET

*Galiano gróf majmának balesetéről, a bánatról, amelyet a gróf érzett emiatt.
Miként betegedett meg Gil Blas, és milyen következménnyel járt a betegsége*

NYOLCADIK KÖNYV

ELSŐ FEJEZET

*Gil Blas előnyös ismeretséget köt, és olyan álláshoz jut,
amely megvigasztalja Galiano gróf hálátlanságáért. Don Valerio de Luna története*

MÁSODIK FEJEZET

*Gil Blast bemutatják Lerma hercegnek, aki föl is veszi titkárának,
munkát ad neki s igen elégedett vele*

HARMADIK FEJEZET

*Gil Blas rájön, hogy állásának vannak kellemetlen oldalai.
Milyen nyugtalanságot okoz ez neki, s hogyan kényszerül viselkedni miatta*

NEGYEDIK FEJEZET

Gil Blas elnyeri Lerma herceg kegyét, aki fontos titkot bíz rá

ÖTÖDIK FEJEZET

Amelyben Gil Blast öröm, megtiszteltetés és nyomorúság árasztja el

HATODIK FEJEZET

Hogyan adta Gil Blas Lerma herceg tudtára, hogy nyomorog, s hogyan viselkedik vele a miniszter

HETEDIK FEJEZET

*Mire fordította Gil Blas az ezerötszáz dukátot, mi volt az első ügy,
amelyikbe beleavatkozott, és milyen hasznót húzott belőle*

NYOLCADIK FEJEZET

Don Rogelio de Rada története

KILENCEDIK FEJEZET

Milyen eszközökkel jutott Gil Blas rövid idő alatt tekintélyes vagyonhoz, és miként kezdett nagyzolni

TIZEDIK FEJEZET

*Gil Blas teljesen lezüllik az udvarban. Milyen feladattal bízta meg Lemos gróf,
és milyen cselszövénybe keveredett a nemesúr társaságában*

TIZENEGYEDIK FEJEZET

A spanyol trónörökös titkos látogatásáról s Catalinának adott ajándékairól

TIZENKETTEDIK FEJEZET

*Ki volt Catalina. Gil Blas zavara és aggodalma. Milyen intézkedéseket volt kénytelen tenni,
hogy lelkiismeretét megnyugtassa*

TIZENHARMADIK FEJEZET

*Gil Blas továbbra is nagyurat játszik. Híreket kap családjáról.
Milyen hatást gyakorolnak rá. Összevész Fabricióval*

KILENCEDIK KÖNYV

ELSŐ FEJEZET

*Escipión meg akarja házasítani Gil Blast, s javasolja, hogy egy gazdag
és híres ékszerész leányát vegye feleségül. Milyen lépések történnek ez ügyben*

MÁSODIK FEJEZET

*Milyen véletlen folytán jutott eszébe Gil Blasnak don Alfonso de Leyva,
és milyen szolgálatot tett neki hiúságból*

HARMADIK FEJEZET

*Milyen előkészületek történtek Gil Blas esküvőjére, és milyen rendkívüli
esemény tette ez előkészületeket fölöslegessé*

NEGYEDIK FEJEZET

*Milyen bánásmódban részesült Gil Blas a segoviai toronyban,
és hogyan tudta meg bebörtönzése okát*

ÖTÖDIK FEJEZET

Miről elmélkedett Gil Blas akkor éjjel, mielőtt elnyomta volna az álom, és miféle zajra ébredt

HATODIK FEJEZET

Don Gastón de Cogollos és doña Helena de Galisteo története

HETEDIK FEJEZET

Escipión fölkeresi Gil Blast a segoviai börtönben, és híreket visz neki

NYOLCADIK FEJEZET

*Escipión első útja Madridba. Miért utazott oda, és milyen sikerrel járt.
Gil Blas megbetegszik. A betegség következménye*

KILENCEDIK FEJEZET

*Escipión visszatér Madridba. Hogyan és milyen feltételekkel eszközölte ki Gil Blas szabadon bocsátását.
Hova indultak, miután elhagyták a segoviai börtönt, és miről társalogtak útközben*

TIZEDIK FEJEZET

*Mit csináltak Madridba érkezvén. Kivel találkozott Gil Blas az utcán,
s mi lett e találkozás következménye*

TIZEDIK KÖNYV

ELSŐ FEJEZET

*Gil Blas Asturiába indul; keresztülutazik Valladolidon, ahol meglátogatja hajdani gazdáját,
Sangrado doktort. Véletlenül összetalálkozik señor Manuel Ordóñez kórházigazgatóval*

MÁSODIK FEJEZET

*Gil Blas továbbutazik, és szerencsésen megérkezik Oviedóba. Milyen körülmények közt találja szüleit.
Apja halála és annak következményei*

HARMADIK FEJEZET

*Gil Blas útnak indul Valenciába, és végre Liriasba érkezik. A kastély leírása.
Milyen fogadtatásban részesült, és miféle embereket talált ott*

NEGYEDIK FEJEZET

Gil Blas Valenciába utazik, és felkeresi a két Leyva uraságot. Milyen beszélgetést folytatott velük, s milyen szíves fogadtatásban részesítette Serafina

ÖTÖDIK FEJEZET

*Gil Blas bemegy a színházba, és megnézi az új tragédiát. A darab sikere.
A valenciai közönség ízlése*

HATODIK FEJEZET

*Gil Blas Valencia utcáin sétálgatva egy ismerősnek látszó szerzetessel találkozik.
Ki volt ez a szerzetes?*

HETEDIK FEJEZET

*Gil Blas visszatér líriasi kastélyába. Milyen kellemes hírt közölt vele Escipión,
s hogyan rostálták meg a személyzetet*

NYOLCADIK FEJEZET

Gil Blas és a szép Antonia szerelme

KILENCEDIK FEJEZET

Gil Blas és a szép Antonia esküvője; hogyan folyt le, kik voltak jelen, és hogyan mulattak utána

TIZEDIK FEJEZET

Gil Blas és a szép Antonia házasságának folytatása. Escipión történetének eleje

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Escipión történetének folytatása

TIZENKETTEDIK FEJEZET

Escipión történetének befejezése

TIZENEGYEDIK KÖNYV

ELSŐ FEJEZET

*A legnagyobb örömről, amelyet Gil Blas valaha is érzett, s a szomorú eseményről,
amely örömet megzavarta. Milyen változások következtében tért vissza Santillana az udvarba*

MÁSODIK FEJEZET

*Gil Blas Madridba megy, megjelenik az udvarban, a király ráismer,
és miniszterelnöke figyelmébe ajánlja. Ennek következményei*

HARMADIK FEJEZET

*Mi akadályozta meg Gil Blast, hogy végrehajtsa elhatározását, és elhagyja az udvart.
Milyen nagy fontosságú szolgálatot tett neki José Navarro*

NEGYEDIK FEJEZET

Gil Blas megszeretteti magát Olivares gróffal

ÖTÖDIK FEJEZET

*Gil Blas és Navarro bizalmas beszélgetéséről és az első feladról,
amelyet Gil Blas Olivares gróftól kapott*

HATODIK FEJEZET

*Mire használta föl Gil Blas a háromszáz pistolt, azaz milyen feladattal bízta meg Escipiónt.
Az imént említett röpirat sikere*

HETEDIK FEJEZET

*Milyen véletlen folytán, hol és milyen állapotban látta viszont Gil Blas az ő Fabricio barátját,
és miről beszélgettek*

NYOLCADIK FEJEZET

*Gil Blast napról napra jobban megszereti a gazdája. Escipión visszatér Madridba,
és beszámol az utazásáról Santillanának*

KILENCEDIK FEJEZET

*Hogyan és kihez adta férjhez egyetlen leányát a herceg-gróf,
s milyen keserű gyümölcsöket termett ez a házasság*

TIZEDIK FEJEZET

*Gil Blas véletlenül találkozik Núñezzel, a költővel, aki közli vele, hogy tragédiát írt,
s a darabot rövidesen bemutatják a Príncipe színházában.
A darab bukása, s a bukás meglepően szerencsés következménye*

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Santillana állást szerez Escipiónnak, aki Új-Hispániába utazik

TIZENKETTEDIK FEJEZET

*Don Alfonso de Leyva Madridba jön. Utazásának célja.
Milyen bánat érte Gil Blast, és milyen öröm követte bánatát*

TIZENHARMADIK FEJEZET

*Gil Blas összetalálkozik a királynál don Gastón de Cogollosszal és don Andrés de Tordesillasszal.
Hová mentek hármasan. Don Gastón és doña Helena de Galisteo történetének befejezése.
Milyen szívességet tett Tordesillasnak Santillana*

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

Santillana fölkeresi Nuñezt, a költőt. Kiket talált nála, s miről folyt a beszélgetés

TIZENKETTEDIK KÖNYV

ELSŐ FEJEZET

A miniszter Toledóba küldi Gil Blast. Az utazás célja és eredménye

MÁSODIK FEJEZET

*Santillana beszámol küldetéséről a miniszternek, aki megbízza, hogy hozassa Lucreciát Madridba.
A színésznő megérkezése és bemutatkozása az udvar előtt*

HARMADIK FEJEZET

*Lucrecia nagy feltűnést kelt az udvarban, s föllép a király előtt, aki beleszeret.
E szerelem következményei*

NEGYEDIK FEJEZET

A miniszter új feladattal bízta meg Santillanét

ÖTÖDIK FEJEZET

*A miniszter örökbe fogadja a genovai nő fiát, aki fölveszi a don Enrique Felipe de Guzmán nevet.
Santillana berendezi az ifjú nemesúr lakását, és tanítókat fogad mellé*

HATODIK FEJEZET

*Escipión hazatér Új-Hispániából. Gil Blas felfogadja don Enrique mellé.
A fiatalúr tanulmányai. Miféle tisztségeket kap don Enrique, s kivel házasítja össze a herceg-gróf.
Hogyan lesz Gil Blasból nemes, anélkül, hogy akarná*

HETEDIK FEJEZET

*Gil Blast a véletlen megint összehozza Fabricióval. Hogyan folyt le utolsó beszélgetésük,
s milyen fontos tanácsot kapott Nuñeztől Santillana*

NYOLCADIK FEJEZET

Hogyan tudta meg Gil Blas, hogy Fabricio értesülése nem volt valótlan. A király zaragozai útja

KILENCEDIK FEJEZET

A portugálok zendülése. A herceg-gróf kegyvesztett lesz

TIZEDIK FEJEZET

*Miféle izgalmak és gondok zavarták eleinte a herceg-gróf pihenését,
s milyen jóleső nyugalom következett utánuk. Mivel foglalkozott magányában a miniszter*

TIZENEGYEDIK FEJEZET

*A herceg-gróf hirtelen töprengő és mélabús lesz. Milyen elképesztő dolog okozza szomorúságát,
s milyen baj származik belőle*

TIZENKETTEDIK FEJEZET

Mi történt a loechesi kastélyban a herceg-gróf halála után, s milyen elhatározásra jutott Santillana

TIZENHARMADIK FEJEZET

*Gil Blas megérkezik kastélyába. Nagyon örül, hogy Serafina,
a keresztlánya eladó lánnyá serdült. Kibe szeret bele*

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

A Liriasban kötött kettős házasságról, amellyel végre befejeződik Gil Blas de Santillana története

GIL BLAS AZ OLVASÓHOZ

Mielőtt végighallgatnád életem történetét, olvasó barátom, elmondok neked egy mesét.

Két diák Peñafielből Salamancába tartott. Mivel fáradtak és szomjasak voltak, megállottak egy forrás mellett az út mentén. Miután kedvükre ittak, pihenés közben véletlenül észrevettek maguk mellett egy követ, mely alig állt ki a földből, s a követ néhány szót, amelyet elköp-
tatott az idő és az itatóhoz hajtott állatok patája. Vizet öntöttek a köre, hogy megtisztítsák, és a következő szavakat olvasták rajta katalán nyelven: *Aquí está encerrada el alma del licenciado Pedro Garcías*: „Pedro Garcías licenciátus lelkét zárták be ide.”

A fiatalabbik diák, élénk, szeles fickó, még be sem fejezte a felirat elolvasását, máris torka szakadtából kacagni kezdett, mondván: „Nohát, ez mulatságos! Egy lelket zártak ide... Bezártak egy lelket... Kíváncsi volnék, ki az a különc, aki ezt a nevetséges sírfeliratot szerezte.” Miután e szavakat kiejtette, fölállt, hogy továbbinduljon. Társa, aki megfontoltabb volt, így szólt magában: „Emögött valami titok rejlik. Itt maradok, hátha földerítem!” Hagyta hát, hogy társa eltávozzék, aztán, nem vesztegetvén az időt, késével ásni kezdett a kő körül. Addig ásott, amíg sikerült elmozdítania. Egy bőrszényt talált alatta. Kinyitotta. Száz dukát volt benne meg egy papírdarab, amelyen a következő latin nyelvű szöveg állott: „Légy örökösöm Te, akinek elég eszed volt, hogy megfejtsd a felirat jelentését, és használd föl okosabban a pénzt, mint én.” A diákot elbűvölte a felfedezés, a követ visszarakta a helyére, s tovább folytatta útját Salamanca felé, zsebében a licenciátus lelkével.

Akárki lehetsz, olvasó barátom, a két diák közül vagy egyikhez, vagy másikhöz hasonlítsz. Ha úgy olvasod kalandjaim történetét, hogy nem lelsz rá a bennük rejlő erkölcsi tanulságra, semmi hasznot nem húzol e műből, ha ellenben figyelemmel olvasod, azt találsz benne, amit Horatius kíván: a kellemeset a hasznossal egybekötve.

ELSŐ KÖNYV

ELSŐ FEJEZET

Gil Blas születéséről és neveltetéséről

Atyám, Blas de Santillana, miután hosszú ideig szolgálta fegyverrel a spanyol monarchiát, szülővárosában vonult nyugalomba. Itt feleségül vett egy kispolgári családból származó lányt, aki már nem volt fiatal, és így házasságkötésük után tíz hónapra jöttem a világra. Ennek utána Oviedóban telepedtek le, ahol állást vállaltak: anyám komorna lett, apám inas. Minthogy fizetésükön kívül semmijük sem volt, az a veszély fenyegetett, hogy rossz neveltetésben részesülök; szerencsére a városban élt nagybátyám, a kanonok, Gil Péreznek hívták. Anyám bátyja volt, nekem keresztapám. Képzelsenek el egy három és fél lábnyi, kurta, rendkívül kövér kis embert, akinek a feje két válla közé süllyedt: íme a nagybátyám. Máskülönben, noha egyházi férfiú volt, csak a kellemes életre, vagyis a jó konyhára volt gondja, s mivel kanonoki állása tekintélyes jövedelemmel járt, a módja sem hiányzott hozzá.

Már gyermekkoromban magához vett, és vállalta neveltetésemet. Mivel élénk eszűnek talált, elhatározta, hogy kiműveli értelmemet. Ábécéskönyvet vásárolt, és maga látott hozzá, hogy megtanítsa olvasni, ami neki is éppúgy hasznára szolgált, mint nekem, mert miközben a betűkre tanítgatott, maga is gyakorolta az olvasást, amit máskülönben igen elhanyagolt, s szorgalmának meglett az eredménye, mert rövidesen folyamatosan olvasta breviáriumát, amit azelőtt sohasem csinált. Örömet megtanított volna a latin nyelvre is, már csak a tetemes megtakarítás kedvéért is, de sajnos szegény Gil Pérez sohasem jutott el még az elemi ismeretekig sem; alighanem ő volt (mert határozottan nem merem állítani) a káptalan legtudatlanabb kanonokja. Azt hallottam ugyanis, hogy tisztét nem tudásának köszönhette, hanem kizárólag néhány derék apáca hálájának, akiknek elég befolyásuk volt ahhoz, hogy vizsga nélkül besegítsék a papi rendbe.

Kénytelen volt tehát engem egy tanító pálcájára bízni; elküldött doktor Godínezhez, akit Oviedo legügyesebb mesterének tartottak. Oly derekasan tanultam, hogy öt-hat év leforgása után kicsit konyítottam már a görög szerzőkhöz, és meglehetősen jól értettem a latin költőket. Gyakoroltam a logikát is, aminek az lett a következménye, hogy sokat okoskodtam. Annyira kedveltem a vitát, hogy megállítottam az utcán a járókelőket, akár ismertem őket, akár nem, s javasoltam, hogy vitassunk meg valamit. Néha olyan hiberniai alakokba¹ botlottam, akik csak az alkalomra vártak, érdemes lett volna ilyenkor végighallgatni a vitáinkat! Micsoda mozdulatok! Micsoda fintorok! Micsoda vonaglások! Szemünk megtelt dühvel, szájunk habzott: inkább megszállottaknak látszottunk, semmint filozófusoknak.

Mindazonáltal éppen e viták révén tettem szert tudósi hírnévre a városban. Nagybátyám odavolt a gyönyörűségtől, mert úgy gondolta, hamarosan nem leszek a terhére. „Nos, Gil Blas - szólt hozzám egy napon -, gyermekkorod véget ért. Tizenhetedik évedben jársz, ügyes legénnyé nevelkedtél, gondolnunk kell rá, hogy kilépj az életbe. Az a szándékom, hogy a salamancai egyetemre küldelek; látom, eszes fiú vagy, bizonyára becsülettel megállod a

---

¹ *hiberniai alakok* - Hibernia Írország régi neve. A XVII. században sok ír élt Franciaországban a száműzött Stuart II. Jakab angol király kíséretében, s ez idő óta az ír szó a kellemetlen vitatkozóval lett egyértelmű.

helyed. Adok néhány dukátot az útra, Salamancában eladod az öszvéremet, megér tíz-tizenkét pisztolt, s a pénzből majd megélsz, amíg állást nem találsz.”

Ennél kellemesebbet nem is javasolhatott, mert majd belepusztultam, annyira vágytam körülnézni az országban. Mindamellett volt annyi önuralmam, hogy örömeimet eltitkoljam, s amikor elérkezett az indulás ideje, csupán fájdalmat mutattam, hogy el kell válnom nagybátyámtól, akinek oly sokkal tartozom; ezzel annyira elérzékenyítettem a derék férfiút, hogy több pénzt adott, mint amennyit adott volna, ha tud olvasni a lelkemben. Indulás előtt elmentem megölelni atyámat és anyámat, akik nem fukarkodtak az intelmekkel. Buzdítottak, hogy imádkozzak Istenhez nagybátyámért, éljek becsületes emberként, ne bocsátkozzam aljas üzemekbe, mindenekfölött pedig óvakodjam attól, hogy mások tulajdonához nyúljak. Miután jó hosszú ideig prédikáltak, végre megajándékoztak áldásukkal, az egyetlen jóval, amit vártam tőlük. Nyomban fölültem öszvérem hátára, és kikocogtam a városból.

MÁSODIK FEJEZET

A veszélyekről, amelyek Peñaflorba menet érték; arról, hogy mit művelt, miután a városba érkezett, és micsoda szerzettel költötte el vacsoráját

Magam mögött hagytam hát Oviedót a Peñaflorba vezető országúton, a szántóföldek között, ura voltam cselekedeteimnek, gazdája egy rossz öszvéren és negyven jó dukátnak, nem számítva a néhány reált, amelyet nagyra becsült bácsikámtól loptam. Első dolgom volt, hogy hagytam az öszvért kedve szerint haladni, azaz kocogni. A gyeplőt a nyakába vettem, elővettem zsebemből a dukátokat, és újra meg újra beleszámoltam őket a kalapomba. Az öröm majd szétvetett. Soha nem láttam még ennyi pénzt, nem győztem nézni és tapogatni. Talán huszadjára számoltam meg dukátjaimat, amikor öszvérem hirtelen fölkapta a fejét, fülét hegyezte, és megállt az országút közepén. Gondoltam, valami megijesztette, körülnéztem, ugyan mi lehet az, s megpillantottam a földön egy fölfordított kalapot, rajta egy nagy szemű olvasót, s ugyanakkor siránkozó hangot hallottam:

- Vándor uraság, legyen irgalmas és könyörületes szegény megcsonkult katonához! Dobjon néhány ezüstpénzt a kalapba, a túlvilágon megkapja érte a jutalmát.

Azonnal a hang irányába néztem, s mintegy húsz-harminc lépésnyire megpillantottam a bokor tövében egy katonafele szerzetet, aki két keresztbe rakott rúdra lándzsa hosszúságú puskát támasztott, s célba vett vele. Ez a látvány, az egyház vagyonának féltése, azon nyomban megállított, gyorsan eldugtam dukátjaimat, előszedtem néhány reált, odaléptettem a megrémített hívek adományainak befogadására elhelyezett kalaphoz, s egyik ércpénzt a másik után hullattam bele, hadd lássa a katona, milyen nagylelkű vagyok. Bőkezűségem ki is elégítette, s ugyanannyi áldást küldött utánam, ahányszor belerúgtam öszvérem vékonyába, hogy minél gyorsabban eltávolodhassam a katonától. Az az átkozott dög azonban kijátszotta türelmetlenségem, és nem haladt szaporábban, mert nagybátyámat mindig lépésben vitte, s a hosszas gyakorlat során teljesen leszokott az ügetésről.

Ebből a kalandból nem a legkedvezőbb előjelet olvastam ki utazásomat illetőleg. Arra gondoltam, hogy még nem jutottam Salamancába, s bizony szerencsétlenebbül végződő találkozásom is lehet! Véleményem szerint nagybátyám nagyon meggondolatlan volt: a postakocsis gondjaira kellett volna bíznia. Kétségtől az lett volna helyénvaló, de ő inkább megajándékozott az öszvérével, gondolván, hogy utazásom ilyenformán kevesebbe kerül, és ez fontosabb volt számára, mint a veszélyek, amelyek útközben érhetnek. Következésképpen,

hogy mulasztását jóvátegyem, elhatároztam, ha szerencsésen megérkezem Peñafiorba, ott eladom öszvéremet, postakocsin utazom Astorgába, s onnan ugyanúgy megyek tovább Salamancába. Habár Oviedo határán túl sose jártam, az útba eső városok nevét mégis tudtam, indulás előtt ugyanis tájékozódtam.

Szerencsésen megérkeztem Peñafiorba; elég jó külsejű fogadó kapuja előtt állottam meg. Még földet sem ért a lábam, a fogadós máris elém sietett szerfölött udvariasan. Maga szedte le poggyászatot, vállára vetette, és mialatt egyik inasa az istállóba vezette öszvéremet, megmutatta a szobámat. A fogadóst, Asturia legnagyobb fecsegőjét, aki oktanul kikotyogta saját ügyeit, s éppoly kíváncsian tudakozódott mások ügyei iránt, Andrés Corcuélónak nevezték, sokáig a királyi hadseregben szolgált őrmesteri rangban, tizenöt hónappal azelőtt azonban búcsút mondott a hadseregnek, és feleségül vett egy Castropolból való lányt, aki - bár csöppet sem volt piros képű - az italt sem vetette meg. A fogadós még tömérdek sok mindent elmesélt, amit szívesen elengedtem volna. Miután így beavatott bizalmába, úgy vélte, joga van hozzá, hogy belőlem is mindent kiszedjen, megkérdezte hát, honnan jövök, hova megyek, ki vagyok. Pontról pontra válaszolnom kellett, mivel minden egyes hozzám intézett kérdését mély meghajtással kísérte, s oly tisztelettudóan esedezett bocsánatért kíváncsisága miatt, hogy kénytelen voltam mindenről beszámolni. Hosszú eszmecserebe bonyolódottam vele, s így alkalmam nyílt elbeszélmem, milyen célból és milyen okokból szándékozom eladni öszvéremet, hogy postakocsin folytassam utamat. Tervem fölöttébb helyeselte, igen bőbeszédűen; előadta ugyanis, mi minden baj érhet az országúton, sőt elmesélt egy csomó hátborzongató históriát is, ami utazókkal esett meg. Azt hittem, sose jut a végére. De aztán csak a végére jutott, mondván, hogy ha el akarom adni az öszvéremet, ismer egy becsületes lócsiszárt, az majd megvásárolja. Közöltem vele, mennyire lekötelezne, ha érte küldene, mire ő maga indult el azon nyomban nagy buzgalommal a kupecért.

Csakhamar visszatért ismerősével együtt, bemutatta, s fölöttébb dicsérte, milyen becsületes. Mindhárman kimentünk az udvarra, az öszvért elővezették, több ízben elhajtották a csiszár előtt, aki a patájától a feje búbjáig megvizsgálta. Tömérdek rosszat mondott róla. Megvallom: sok dicsérenivaló nem akadt rajta, de hát a csiszár akkor is talált volna rajta kifogásolnivalót, ha a pápa öszvére lett volna. Kijelentette, hogy öszvéremben minden elképzelhető hiba fellelhető, s hogy jobban meggyőzőn, tanúul hívta a fogadóst, akinek nyilván volt oka rá, hogy egyetértsen vele.

- Hadd hallom - fordult felém fagyosan a kupec -, mennyiért akarja eladni ezt a hitvány dögöt?

A sok dicshimnusz után, amelyet az öszvérről zengett, señor Corcuelo helyeslése mellett, akit őszinte és hozzáértő embernek hittem, akár ingyen is odaadtam volna az öszvéremet; így aztán azt mondtam a kupecnek, hogy jóhiszeműségére bízom magam, becsülje föl az állatot lelkiismerete szerint, én belenyugszom. Erre megjátszotta a becsületes embert, s azt felelte, hogy a gyöngéjére tapintottam, amikor a lelkiismeretére hivatkoztam. A lelkiismeret valóban nem volt erős oldala, mert ahelyett, hogy az öszvért tíz-tizenkét pisztolra becsülte volna, mint a nagybátyám, nem átalotta három dukátban szabni meg az árát; én meg olyan örömmel vágtam zsebre az összeget, mintha jó vásárt csináltam volna.

Miután ilyen előnyösen túladtam öszvéremem, a fogadós elvitt egy postakocsishoz, aki másnap készült Astorgába. A postakocsis kijelentette, hogy virradat előtt indul, s maga ébreszt majd föl. Megállapodtunk az útiköltségben s az összegben, amit ellátásom fejében kell fizetnem. Miután mindent elrendeztünk egymás közt, Corcuélóval visszaindultunk a fogadóba. Útközben elbeszélte postakocsisom történetét. Semmit sem hallgatott el, amit a városban pletykáltak róla. Egyszóval, megint elkábított volna oktanul fecsegésével, ha szerencsére félbe nem szakítja és nagy udvariasan meg nem állítja egy igen kellemes külsejű férfi. Magukra hagytam

őket, és folytattam utamat a legcsekélyebb gyanú nélkül, hogy beszélgetésükhöz bármi közöm lehet.

Mihelyt a fogadóba érkeztem, vacsorát kértem. Böjtös nap lévén, tojást szolgáltak föl. Mialatt a tojás készült, beszélgetésbe elegyedtem a fogadósnéval, akivel még nem találkoztam. Meglehetősen csinosnak és elevennek tetszett, s már ebből is kitaláltam volna, hogy a kocsmának nagy a forgalma, ha a férje nem mondta volna. Amikor a rántotta elkészült, letelepedtem az egyik üres asztal mellé. Még le sem nyeltem az első falatot, amikor belépett a fogadós, s nyomában az az ember, aki az utcán megállította. Ez a mintegy harmincévesnek látszó lovag hosszú, egyenes kardot viselt. Szívélyes arccal lépett hozzám.

- Hallom, diák uram - mondta -, hogy ön Gil Blas de Santillana, Oviedo díszje, a filozófia fáklyája. Lehetséges, hogy ön volna az a rendkívül tudós, széplélek, akinek olyan óriási hírneve van ezen a vidéken? Önök nem is tudják - folytatta a fogadóshoz és a feleségéhez intézve szavait -, önök nem is tudják, kit fogadtak házukba! Valóságos kincset, mert ez a fiatal nemes a világ nyolcadik csodája!

Aztán hirtelen felém fordult, s a nyakam köré fonta karját:

- Bocsássa meg elragadtatásomat - tette hozzá -, de nem tudok uralkodni magamon, annyira örülök, hogy találkoztunk.

Képtelen voltam azonnal válaszolni, mert úgy magához szorított, hogy alig bírtam lélegzeni, s csupán akkor szólaltam meg, mikor sikerült a fejemet az öleléséből kiszabadítanom:

- Lovag úr, nem is gyanítottam, hogy a nevem ismerős Peñaflorban.

- De mennyire hogy ismerős! - folytatta a lovag ugyanolyan hangon. - Nyilvántartunk minden nevezetes személyiséget húsz mérföld körzetben. Önre itt úgy tekintenek, mint valóságos csodára, s én nem kételkedem benne, hogy Spanyolország egyszer még éppoly büszke lesz önre, mint Görögország a maga bölcseire.

E szavak után ismét megölelt, s nekem el kellett tűnnöm, megkockáztatva, hogy Anteus sorsára jutok. Ha csak egy kevéske tapasztalatom is lett volna, nem csalt volna lépre magasztalásaival és túlzásaival; a szertelen dicséretből rögtön rájöttem volna, hogy a lovag egyike azoknak az ingyenélőknek, amilyenek minden városban akadnak, s akik minden idegennek a bizalmába férkőznek, hogy megtölthessék a hasukat a költségére; sajnos, fiatalságom és hiúságom következtében nem ilyennek ítéltam. Csodálomat kifogástalanul becsületes férfiúnak gondoltam, s meghívtam, vacsorázzék velem.

- Ó, a legnagyobb örömmel! - kiáltott föl. - Nagyon is hálás vagyok jó csillagomnak, hogy összehozott a hírneves Gil Blas de Santillanával, és amilyen sokáig csak tudom, ki is akarom használni jó szerencsémét. Nem vagyok túlságosan éhes - folytatta -, csupán azért foglalok helyet asztalánál, hogy társaságát élvezhessem, és legfőljebb udvariasságból eszem egy-két falást.

Magasztalóm e szavakkal már le is ült a szemközti székre. Terítéket tettek elé. Azonnal rávetette magát a rántottára, olyant mohón, mintha három napja nem evett volna. Kéjsóvár arcáról láttam, hogy egykettőre végez vele. Rendeltem hát még egy adagot. Oly gyorsan elkészítették, hogy mielőtt még bekebeleztük - vagyis vendégem bekebelezte - volna az elsőt, már fel is szolgálták. Egyenletes sebességgel evett, s közben, anélkül, hogy egyetlen falást kihagyott volna, módját ejtette, hogy a dicséretnek tömegével árásszon el, ami szerény személyemet szerfölött nagy elégedettséggel töltötte el. Nagyon gyakran ivott is, hol az én egészségemre, hol atyáméra és anyáméra, s nem győzte méltatni boldogságukat, hogy olyan fiuk van, mint én. Mindannyiszor megtöltötte az én poharamat is, és biztatott, hogy tartsak

vele. Valahányszor az egészségemre ivott, én is vele ittam, ami - a lovag magasztalásaival egyetemben - észrevétlenül olyan jó hangulatba ringatott, hogy amikor második adag rántottánk félig elfogyott, megkérdeztem a fogadóst, nem szolgálhatna-e hallal. Señor Corcuero, aki minden valószínűség szerint összejátszott az ingyenélővel, így válaszolt:

- Van egy pompás pizstrángom, csak hát az sokba kerül ám annak, aki megeszi. Túlságosan finom falat az önnek!

- Mit nevez ön túlságosan finom falatnak? - szólalt meg erre számonkérő hangon magasztalóm. - Válogassa meg a szavait, barátom! Tudja meg, hogy semmi sem lehet túlságosan jó Gil Blas de Santillana úrnak, akit hercegi elbánás illet.

Nagyon jólesett, hogy a lovag így megfelelt a vendéglősnek, pedig ezzel csak megelőzött engem. Sértve éreztem magam, s büszkén odaszóltam Corcuelőnak:

- Tálalja föl a pizstrángot, a többivel pedig ne törődjék!

A fogadós, aki csak erre várt, hozzálátott a pizstráng elkészítéséhez, és rövidesen föl is tálalta. Az új fogás láttára az ingyenélő szemében végtelen öröm csillant föl, az új gyönyör reménysége, és éppoly lendületesen vetette magát a halra, ahogy előbb a rántottát rohamozta meg. De kénytelen volt mérsékelni magát, nehogy baleset történjék, ugyanis majd megfulladt. Végezetül, miután kedvére teleette és itta magát, be akarta fejezni a komédiát.

- Señor Gil Blas - mondta, s fölállt az asztaltól -, nagy öröömre szolgált, hogy ilyen gazdagon megvendégelt, s nem akarok anélkül elbúcsúzni öntől, hogy egy hasznos jó tanáccsal el ne lássam, úgy látom, szüksége van rá. Ezentúl óvakodjék a dicshimnuszoktól, és tartózkodjék az ismeretlenektől. Találkozhatik olyanokkal, akik vissza akarnak majd élni az ön hiszékenységevel, akárcsak én, s esetleg még tovább is merészkednek; ne menjen lépre, s ne higgye el nekik, ha azt fűjják, hogy ön a világ nyolcadik csodája.

Azzal a szemembe nevetett, és odébbállt.

Ezt a cselt éppúgy a szívemre vettem, mint a későbbi, nagyobb csapásokat, amelyek a nyakamba zúdultak. Vigasztalhatatlan voltam, hogy ilyen otromba módon becsaphattak, jobban mondván, megalázták büszkeségemet. „Az ördögbe is! - gondoltam magamban - hát így becsapott az áruló? A fogadóssal is nyilván azért elegyedett szóba, hogy kiszedje belőle a dolgokat, de még valószínűbb, hogy összejátszottak. Ó, te szegény Gil Blas, pusztulj el szégyenedben! Miért adtál rá módot két gazembernek, hogy joggal kikacagjon? Meglátod, milyen csinos kis történetet faragnak majd az esetből, eljut a híre Oviedóba is, s nem nagy dicsőségedre lesz! Szüleid bizonyára megbánják, hogy annyit beszéltek ostoba fejednek: nem arra kellett volna oktatniok, hogy ne csapj be senkit, hanem arra, hogy te ne hagyd magad rászedni.” Ilyenféle gyászos gondolatok gyötörtek, a düh égetett, bezárkóztam hát a szobámba, és lefeküdtem, de nem tudtam aludni. Még le se hunytam a szemem, megérkezett a postakocsis, mondván, hogy már csak rám vár és indulunk. Azonnal fölkeltem; mialatt öltözködtem, megjelent Corcuero a számlával, persze a pizstrángot se felejtette ki, s nemcsak hogy meg kellett fizetnem, amennyit kért, hanem még azt is le kellett nyelnem, hogy miközben leszámoltam a pénzt, a gazfickó szemlátomást még mindig előző napi kalandomon mulatott. Miután alaposan megfizettem a vacsoráért - soha nem feküdte úgy meg vacsora a gyomromat, mint ez -, poggyászzommal lementem a postakocsihoz, egyaránt a pokolba kívánva az ingyenélőt, a fogadóst és a fogadót.

HARMADIK FEJEZET

*Milyen kísértés fogta el útközben a postakocsist, milyen következményekkel járt ez;
s miként esett Gil Blas Charybdis csapdájába, miközben el akarta kerülni Scyllát*

Nem egyedül voltam a postakocsiban; ott volt még két peñaflori úrifiúcska, egy kis kántor Mondoñedóból, aki az országot járta, meg egy astorgai ifjú polgár, aki Vercóban nősült meg, s most vitte haza fiatal feleségét. Egykettőre összeismerkedtünk, és csakhamar mindenki elmondta, honnan jön és hová igyekszik. A menyecske fiatalsága ellenére is oly komor és sötét volt, hogy semmi örömöm se telt benne, fiatalsága és gömbölyűsége mégis fölkelte a postakocsis érdeklődését, aki el is határozta, hogy megpróbál a kegyeibe férközni. Egész nap ezt a szép tervet latolgatta, s végrehajtását utolsó állomásunkra halasztotta. Ez Casabelos volt. A postakocsis az első utunkba eső fogadónál szállított le bennünket. A ház inkább a mezőkön feküdt, semmint a városban, s a postakocsis a fogadóst nyilván megbízható, készséges embernek ismerte. Egy félreeső szobába vitt bennünket, hagyta, hogy nyugodtan megvacsorázzunk, a vacsora végén azonban dühös ábrázattal rontott a szobába:

- A hétszentségét! - kiáltotta. - Megloptak! Egy bőriszakban száz pisztolom volt, nem nyugszom, míg meg nem találom! Megyek a bíróhoz, aki ilyen dolgokban nem ismer tréfát, mindannyiukat vallatóra fogják, és addig kínozzák, amíg ki nem derül, ki a bűnös és vissza nem kapom a pénzem!

Mindezt a világ legtermészetesebb hangján jelentette ki, majd eltávozott, és mi ott maradtunk határtalanul elképedve.

Eszünkbe sem jutott, hogy talán csak csel az egész, hiszen nem ismertük egymást annyira, hogy felelősséget vállalhattunk volna egymásért. Sőt többet mondok. Én a kis kántort gyanúsítottam a lopással, ő meg lehet, hogy engem. Egyébként mindannyian ostoba fiatalemberek voltunk. Nem tudtuk, hogy hasonló esetben mi az eljárás, s a legkomolyabban elhittük, hogy kínpadra vonnak bennünket. Így aztán ijedtünkben valamennyien kirohantunk a szobából. Mindenki futott, amerre látott, ki az utcára, ki a kertbe; az astorgai fiatal polgárt éppúgy megzavarta a félelem a kínvallatástól, akárcsak minket, menekült, mint Aeneas, mit sem törődve feleségével. Erre a postakocsis, aki - mint a későbbiek folyamán megtudtam - szemérmetlenebb volt öszvéreinél, elragadtatásában, hogy cselszövénye a remélt eredménnyel járt, dicsekedni kezdett leleményes ravaszságával a polgárásszonynak, és iparkodott kihasználni az alkalmat. Ámde az asturiai Lukrécia², akinek kísértője undorító pofája új erőt kölcsönzött, erélyesen ellenállott, s nagyokat sikított. A járőr véletlenül éppen a fogadó környékén tartózkodott - a fogadó ugyanis gyanús hely volt, tudták, hogy szemmel kell tartani -, behatolt, és a sikoltozás oka felől tudakozódott. A fogadós, aki a konyhában énekelgetett, és úgy tett, mint aki semmit sem hall, kénytelen volt felkísérni a parancsnokot és íjászeit a sikoltozó asszony szobájába. Éppen jókor toppantak be; az asturiai asszony már nem bírta tovább. A parancsnok - durva és kegyetlen fickó - alig értette meg, miről van szó, máris öt-hat ütést mért alabárdja nyelével a szerelemre gerjedt postakocsisra, s közben olyan jelzőkkel illette, melyek éppoly szeméremsértőek voltak, mint a cselekedet, amely sugallta őket. De ez még nem volt minden: a parancsnok lefűlelte a bűnöst, és a bíró elé vezette a vádlóval együtt, aki feldúlt lelkiállapota ellenére maga akart elégtételt kérni a merénylet miatt. A bíró, miután figyelmesen szemügyre vette és kihallgatta a fiatalasszonyt, úgy ítélte, hogy a vádlott nem érdemel kegyelmet. Azon nyomban levetkőztettette, és az asszony jelenlétében megkorbácsoltatta, s

---

² Lukrécia - a régi római mondák Lucretiája az erény példaképe volt.

utána kiadta a parancsot, hogy másnap - ha az asturiai asszony férje nem jelentkezne - a sértettet két íjász kísérfje Astorga városába a merénylő költségén.

Azt hiszem, valamennyiünk közül én rémültem meg legjobban. Kimenekültem a városból; átvágtam nem tudom hány szántón és fenyéren, átugrottam az utamat keresztező összes árkokat, s végül egy erdő mellé értem. Már épp azon voltam, hogy beveszem magam a bozót sűrűjébe, amikor hirtelen két lovas jelent meg előttem. Rám kiáltottak: „Állj, ki vagy?!” S mivel meglepetésemben nem tudtam azon nyomban válaszolni, hozzám rúgtattak, mind a ketten pisztolyt szegeztek a mellemnek, s felszólítottak, mondjam meg, ki vagyok, honnan jövök, mit keresek az erdőben, s nyomatékosan figyelmeztettek, hogy semmit el ne hallgassak előlük. A kérdezősködésnek ez a módja érzésem szerint fölért azzal a vallatással, amivel a postakocsis ijesztgetett bennünket, megmondtam hát, hogy oviedói fiatalember vagyok, és Salamancába igyekszem, még azt is elbeszéltem, hogyan ijesztettek ránk, és bevallottam, hogy a kínvallatástól való félelem késztetett a menekülésre. Szavaim elárulták együgyűségem, harsányan kacagtak, s egyikük így szólt hozzám:

- Nyugodj meg, barátocskám. Gyere velünk, és ne félj semmitől, mi majd biztonságba helyezünk.

E szavakkal intett, hogy kapaszkodjam föl lova farára, és behatoltunk az erdőbe.

Nem tudtam, miként vélekedjem e találkozásról; de nem volt semmi balsejtelmem. „Ha ezek az emberek tolvajok volnának - gondoltam -, megloptak s talán meg is öltek volna.” Bizonyára derék környékbeli nemesek, akik - látva, hogy megijedtem - megsajnálta, és könyörületből hazavisznek magukkal. Nem sokáig maradtam bizonytalanságban. Néhány kanyarodó után, amelyet néma csendben tettünk meg, egy domb aljába érkeztünk, s leszálltunk a lóról.

- Itt lakunk - mondta az egyik lovas.

Hiába néztem körül, nem láttam se házat, se kunyhót, semmit, ami lakóhelyre emlékeztetett volna. A két férfi pedig fölemelt egy lombokkal fedett, nagy, fából ácsolt csapóajtót, amely mögött egy hosszú, lejtős, föld alatti folyosó bejárata rejtett. A lovak maguktól beleugrottak, látszott, hogy már hozzászoktak. A lovasok kényszerítettek, hogy én is lépjek be velük, az erre a célra ráakasztott kötelek segítségével megint leeresztették a csapóajtót. Vagyis Pérez bácsim nagyszerű unokaöccse fogva volt, mint patkány a csapdában.

NEGYEDIK FEJEZET

A föld alatti helyiség leírása, meg amit Gil Blas ott látott

Ekkor jöttem rá, miféle emberek közé keveredtem, s könnyű kitalálni, hogy e fölismerésre megszűnt előző félelmem. Érzékeimet nagyobb és indokoltabb rémület kerítette hatalmába: azt hittem, hogy dukátjaimmal együtt az életemnek is befellegzett. Olyanformán éreztem magam, mint az áldozat, amelyet az oltárhoz vezetnek, és szinte félholtan lépkedtem két vezetőm közt, akik megéreztek, hogy reszketek, és hasztalanul biztattak, hogy ne féljek. Miután körülbelül kétszáz lépést tettünk egyre lejjebb és lejjebb kanyarogva, beléptünk egy istállóba, amelyet két, a mennyezetről lelógó, hatalmas vaslámpa világított meg. Az istállóban rengeteg széna és árpával teli hordó volt. Húsz ló is kényelmesen elfért volna benne, de csak az a kettő volt ott, amelyik velünk érkezett. Egy elég jó erőben levő öreg néger a jászol elé kötötte őket.

Elhagytuk az istállót, s néhány lámpa homályos fényében - talán csak azért égtek, hogy az ember lássa, milyen borzasztó helyen jár - egy konyhába jutottunk, ahol egy vénasszony éppen vacsorát készített: serpenyőben húst sütött. A konyha falait a szükséges háztartási eszközök díszítették, közvetlenül mellette mindenféle élelmiszerrel teli kamra nyílt. A szakácsnő (meg kell festenem az arcképét) hatvan-egynéhány éves lehetett. Fiatal korában vörössesszőke volt a haja, s hiába fehéřítette meg az idő, még mindig látszott rajta eredeti színének némi árnyalata. Olajbarna arcbőre, hegyes, előreugró álla, mélyen beesett szája volt, hatalmas sasorra a szája fölé hajlott, szeme szép bíborvörösben játszott.

- Ide nézzen, Leonarda asszony - mondta az egyik lovas, s bemutatott a sötétség e gyönyörűséges angyalának -, ezt a fiút magának hoztuk.

Aztán felém fordult, s mivel észrevette, hogy sápadt és feldűlt vagyok, így szólt:

- Térj magadhoz, barátocskám, ne félj, nem akarunk mi bántani.

Szükségünk volt kuktára, aki segít a szakácsnőnknek, s éppen beléd botlottunk szerencsédre. Annak a fiúnak a helyére kerűlsz, aki két hete halt meg. Nagyon kényes fiatalember volt. Te sokkal erősebbnek látszol nála, nem fogsz olyan hamar elpatkolni. Igaz, hogy többé nem láthatod a napfényt, de kárpótlásul jó kosztod és meleg lakásod lesz. Leonarda nénével laksz majd együtt, nagyon emberséges teremtes, nem lesz semmiben se hiányod. Szeretném megmutatni - fűzte hozzá -, hogy nem koldusok közt vagy.

Megragadott egy fáklyát, és rám parancsolt, hogy kövessem. Egy pincébe vezetett, ahol tömerek palack és gondosan bedugaszolt agyagkorsó állt, ahogy mondta, teli pompás borral. Ezután végigvezetett egy sor szobán. Némelyikben vászonnemű volt, némelyikben szövet meg selyem. Láttam egy arannyal meg ezüsttel teli szobát is, nem beszélve a különféle címerekkel díszített edényekről. Aztán egy tágas szalonba vezetett - három rézcsillár világította meg -, ebbe nyílt a többi szoba. Itt megint kifaggatott. Megkérdezte, hogy hívnak, s miért jöttem el Oviedóból. Miután kielégítettem kíváncsiságát, így szólt:

- No, Gil Blas, ha csak azért hagytad el szűlvárosodat, hogy jó állást keressél, nyilván burokban születél, hogy éppen a mi kezűnkbe kerűltél. Ahogy mondtam már, itt bőségben fogsz élni, s hempereghetsz az aranyban meg ezüstben. Ugyanakkor biztonságban is leszel. Ezt a föld alatti helyiséget meg nem találják a Szent Hermandad Testvériség³ tisztjei, még ha százszor is átkutatják az erdőt. Csak én meg a cimboráim ismerjük a bejáratát. Ha esetleg érdekel, hogyan sikerűlt létrehozunk, anélkül, hogy a környék lakosai észrevették volna, tudd meg, barátocskám, hogy nem a mi művűnk, hanem valamikor régen készűlt. Miután a mórok hatalmukba kerítették Granadát, Aragóniát és majdnem egész Spanyolországot, a keresztények, akik nem akartak a hitetlenek járma alatt nyögni, elmenekűltek, és itt rejtőztek el meg Vizcayában és Asturiában, ahová a vitéz don Pelayo⁴ visszavonult. A menekűltek kisebb csapatokra oszlottak, és a hegyekben meg az erdőkben éltek. Voltak, akik barlangokba húzódtak, sokan meg föld alatti tanyákat építettek maguknak, a mienk is ezek közül való. Miután sikerűlt kiűzniök az ellenséget Spanyolországból, visszatértek városaikba. Azóta a mi foglalkozásunkat űzőknek szolgálnak menedékűl a rejtékhelyeik. Igaz, hogy a Szent Hermandad Testvériség fölfedezett és elpusztított néhányat, de még mindig van elég, és - hála az égnek -

---

³ a *Szent Hermandad Testvériség* - régi spanyol rendőri szervezet, amely a XV. század végén alakult, s elsősorban az útonállók ellen harcolt, majd az inkvizíció szolgálatában állt.

⁴ *don Pelayo* - Asturia első királya a VIII. században; legyőzte az arabokat, és helyreállította a vizigót monarchiát.

én már majdnem tizenöt éve lakom itt háborítatlanul. Roldán kapitány a nevem. Én vagyok a banda vezére, s az az ember, akit társaságomban láttál, egyik lovasom.

ÖTÖDIK FEJEZET

*Megérkezik a föld alatti helyiségbe a többi rabló,
s a társaság kellemes beszélgetést folytat*

Alig fejezte be szavait señor Roldán, hat új arc jelent meg a szalonban. A hadnagy volt a banda öt tagjával, zsákmánnyal megrakodva tértek haza. Két hosszú kosarat hoztak teli cukorral, fahéjjal, borssal, fügével, mandulával és mazsolával. A hadnagy jelentést tett a kapitánynak, elmondta, hogy a kosarakat egy benaventei fűszerkereskedőtől zsákmányolta, akinek az öszvérét is elhajtotta. Miután vállalkozásáról beszámolt, a fűszerestől zsákmányolt holmit becipelték a raktárba. Aztán már csak a vigadozáson járt az eszük. A szalonban fölállítottak egy nagy asztalt, engem meg kiküldtek a konyhába, ahol Leonarda néne elmagyarázta, mi a teendőm. Engedtem a kényszernek, ha már balsorsom így akarta, s fájdalmamat visszafojtva fölkészültem, hogy kiszolgáljam e derék embereket.

Működésemet a tálalónál kezdtem, megraktam ezüstcsészékkel s jó sok cserépkancsóval - teli azzal a jó borral, amelyet señor Roldán annyira magasztalt -, aztán behoztam két tál vagdalt húst, s mihelyt valamennyi rabló asztalhoz ült, eléjük tálaltam. Hatalmas étvággal láttak hozzá az evéshez; én ott álltam mögöttük, hogy töltsék, ha kell. Habár sohase csináltam még ilyesmit, ügyesen elláttam a dolgom, s az a kitüntetés ért, hogy elárasztottak dicséretekkel. A kapitány röviden elmesélte történetemet a társaságnak, remekül elszórakoztak rajta. Aztán igen hízelgően nyilatkozott rólam, de én már kiábrándultam a dicséretekből, nem tudott levenni a lábamról. Aztán a többiek is megdicsérték, kijelentették, egyenest arra születtem, hogy a pohárnokuk legyek, és százszor többet érek, mint az elődöm. Minthogy elődöm halála óta Leonarda nénéé volt a megtisztelő feladat, hogy nektárral szolgáljon az alvilág eme isteneinek, most elvették tőle e dicsőséges megbízatást, és rám ruházták. Ilyenformán új Ganümedeszként én lettem Hébé anyó utóda.

Röviddel a vagdalt hús után felszolgáltam egy nagy tál pecsenyét is, a rablók jóllaktak, s mivel legalább annyit ittak is, mint amennyit ettek, jókedvük is fellángolt, s éktelen lármát csaptak. Mind egyszerre beszéltek. Egyikük belekezdett egy történetbe, mire a másiknak eszébe jutott egy jó mondás, a harmadik kiabált, a negyedik énekelt, saját szavukat sem értették. Végül Roldán elunta a zenebonát, amelybe hiába igyekezett maga is bekapcsolódni, s akkorát ordított, hogy az egész társaság elnémult.

- Uraim - mondta fejedelmi hanghordozással -, hallgassák meg a javaslatomat. Ahelyett, hogy megsiketítjük egymást, mert valamennyien egyszerre beszélünk, nem volna-e okosabb, ha értelmes emberek módjára beszélgetnénk? Eszembe ötlött valami. Amióta összeálltunk, soha egyikünk sem kíváncsiskodott, ki milyen családból való, s milyen kalandok sorozatának eredményeként választotta ezt a foglalkozást. Holott szerintem érdemes volna tudnunk. Szórakozásképpen győnjünk meg egymásnak.

A hadnagy és a többiek, mintha mindegyiknek volna valami dicső mesélnivalója, túláradó örömmel fogadták a kapitány javaslatát, aki maga kezdett elsőnek mesélni, ahogy következik:

- Uraim, tudják meg, hogy egy gazdag madridi polgár egyetlen fia vagyok. Születésem napját a család véget nem érő mulatsággal ünnepelte meg. Éltes atyám rendkívül örült, hogy örököse született, anyám pedig önnön tejével táplált. Anyai nagyatyám akkor még élt. Derék aggastyán volt, folyton csak az olvasóját morzsolgatta, meg háborús emlékeit idézgette, ugyanis sokáig

katonáskodott, és gyakran dicsekedett vele, milyen sok ütközetben vett részt. Észrevétlenül a bálványává lettem mindhármuknak, úgyszólván állandóan a karjukon hordoztak. Attól való félelmükben, hogy a tanulás zsenge éveimben kifáraszt, hagyták, múlassam időmet gyermeki szórakozással. Atyám azt mondogatta, hogy a gyerekeknek csak akkor kell komolyan szorgalmatoskodniok, ha az idő kissé megérlelte már szellemüket. Miközben erre az érésre vára-koztam, nem tanultam meg sem írni, sem olvasni, de azért nem vesztegettem hiába az időt. Atyám ezerféle játékra tanított. Tökéletesen ismertem a kártyát, tudtam kockázni, nagyatyám pedig megtanított azokra a hadjáratokról szóló románcokra, amelyekben részt vett. Mindennap elénekelt ugyanazt a néhány strófát, s miután vagy három hónapig ismételtgettünk tíz-tizenkét verssort, hiba nélkül el tudtam mondani őket, s szüleim megcsodálták emlékezőtehetségemet. Ugyanígy örültek neki, milyen okos vagyok, valahányszor - élvén a szabadsággal, hogy mindenről beszélhetek - a szavukba vágtam, és összevissza fecsegetem, ami csak eszembe jutott. „Ó, milyen elragadó!” - kiáltott fel atyám, s elbűvölten nézett rám. Anyám nem győzött dédel-getni, nagyatyám sírva fakadt örömében. Büntetlenül csinálhattam a szemük láttára a legillet-lenebb dolgokat, mindent megbocsátottak, mert imádtak. De már tizenkettedik évemben jártam, s még nem volt tanítóm. Fogadtak hát mellém egyet, de szigorúan utasították, hogy tettlegesség nélkül kell oktatnia, csupán azt engedték meg, hogy néha megfenyegethessen, s így keltsen némi félelmet bennem. Ez az engedély nem bizonyult valami hatásosnak, egyszer-űen fűtültem tanítóm fenyegetéseire, vagy pedig könnyes szemmel panaszra járultam anyámhoz vagy nagyatyámhoz, s elhitettem velük, hogy a tanító elpáholt. A szerencsétlen ördög hiába iparkodott megcáfolni, nem sikerült neki; durvának tartották, s mindig inkább nekem hittek, semmint neki. Még az is megesett egyszer, hogy összekarmoltam önmagam, aztán üvölteni kezdtem, mint akit nyúznak. Anyám odarohant, és tüstént kitette a tanítóm szűrét, hiába tiltakozott s hívta tanúságul az eget, hogy egy ujjal sem nyúlt hozzám. Így szabadultam meg valamennyi nevelőmtől, míg végre akadt egy olyan ember, amelyet kívántam. Alcalái bakkalaureus volt, kitűnő tanító jó családból való gyerek részére. Szerette a nőket, a kártyát és a kocsmát: jobb kezekbe nem is kerülhettem volna. Mindenekelőtt arra törekedett, hogy kedvességével magához édesgessen; ez sikerült is neki, s ilyenformán meg-nyerte szüleim szeretetét, és teljesen rábízta. Nem lett okuk rá, hogy megbánják: még jókor tökéletes életismeretre nevelt. Magával vitt minden kedvenc szórakozóhelyére, s annyira rákapatott az ilyesminek az ízére, hogy a latin kivételével egyetemes műveltségre tettem szert. Mihelyt látta, hogy már nincs szükségem a tanácsaira, máshová szegődött. Habár gyer-mekkoromban is nagy szabadságban élhettem odahaza, mégis minden megváltozott, amikor kezdtem a magam ura lenni. Először családi körben vetemedtem arcátlanságra. Minden pillanatban kigúnyoltam apámat és anyámat. Csak nevettek élceimen, s minél vastagabbak voltak, annál mulatságosabbnak találták őket. Közben mindenféle kicsapongásban vettem részt hasonló hajlamú fiatalemberek társaságában, és mivel szüleink nem adtak elég pénzt ilyen élvhajhász élethez, mindegyikünk annyit lopott hazulról, amennyit csak tudott. S mivel ez sem volt elég, éjszakánként rablással szereztünk pénzt, mégpedig nem is keveset. Szeren-csétlenségünkre a *corregidor*⁵ mindent megtudott. Le akart tartóztatni bennünket, de értesítettek gonosz tervéről. Elszöktünk hazulról, és útonállókká lettünk. Azóta, uraim, Isten kegyelméből szép kort értem meg ezen a pályán, a vele járó veszedelmek ellenére.

A kapitány ezzel befejezte elbeszélését, s utána rangsor szerint a hadnagy vette át a szót.

- Uraim - mondotta -, a señor Roldán neveltetésével homlokegyenest ellentétes nevelés ugyan-olyan eredményre vezethet. Atyám mészáros volt Toledóban; joggal állott a város legdurvább

---

⁵ *Corregidor* - a királyi hatalom helyi képviselője, igazgatási és igazságszolgáltatási jogkörrel.

emberének hírében, s anyám sem dicsekedhetett szelídebb természettel. Gyermekkoromban egymással versenyezve korbácsoltak, mindennap megkaptam a magam részét az ütlegekből. A legcsekélyebb hibáért is a legkönyörtelenebbül megbüntettek. Hiába könyörögtem könnyes szemmel irgalomért, hiába mondtam, hogy megbántam, amit tettem, sose bocsátottak meg semmit, s legtöbbször ok nélkül ütöttek. Ha apám vert, anyám - mintha nem lett volna megelégedve vele - ugyancsak verni kezdett, ahelyett, hogy közbelépett volna érdekemben. Ez a bánásmód olyan gyűlölettel töltött el a szülői ház iránt, hogy amikor tizennégy éves lettem, elszöktem hazulról. Aragónia felé vettem utamat, s koldulva Zaragozába értem. Ott meglehetősen vidám életet élő koldusok közé keveredtem. Megtanítottak rá, hogy kell megjátszani a vakot, a nyomorékot, hogy kell hamis fekélyeket ragasztani a lábamra és így tovább. Reggelinkint, mint az előadásra készülő színészek, mi is hozzáláttunk a komédiázáshoz. Mindegyikünk kijelölt helyére sietett, este mindannyian összegyűltünk, és átmulattuk az éjszakát azoknak a pénzén, akik nappal megkönyörültek rajtunk. Mindamellet nem volt ínyemre ezekkel a nyomorultakkal élni együtt. Úriemberek köze vágytam, tehát szélhámossokkal kezdtem barátkozni. Megtanítottak néhány remek fogásra, de rövidesen búcsút kellett vennünk Zaragozától, mert összevesztünk azzal a bírósági emberrel, aki állandóan pártfogolt bennünket. Mindenki tetszése szerint élte tovább az életét. Ami engem illet, hajlamot éreztem a bátor rajtaütésekre, csatlakoztam hát egy csapat vakmerő fickóhoz, akik az országúton megadóztatták az utazókat, és olyan kedvemre valónak találtam ezt az életmódot, hogy azóta sem vágyom másféle élet után. Én tehát, uraim, nagyon hálás vagyok szüleimnek, hogy olyan durván bántak velem, mert ha csak egy kicsit is kedvesebbek lettek volna hozzám, most minden bizonnyal boldogtalan mészáros volnék, s nem részesülnék abban a kitüntetésben, hogy az önök hadnagya vagyok.

- Uraim - szólalt meg ekkor az a fiatal tolvaj, aki a kapitány és a hadnagy között ült -, hivalkodás nélkül állíthatom, hogy az a két történet, amelyet az imént hallottunk, korántsem olyan viszontagságos és érdekes, mint az enyém, s biztos vagyok benne, hogy önök is ugyanígy fognak vélekedni. Életemet egy Sevilla környéki parasztasszonynak köszönhetem. Három héttel azután, hogy világra hozott, egy csecsemőt ajánlottak neki szoptatásra (ugyanis fiatal volt, tiszta és jó dajka). A csecsemő előkelő szülők egyetlen fia volt, s akkoriban született Sevillában. Anyám örömmel kapott az ajánlaton, s mindjárt el is ment a gyermekért. Kiadták neki dajkaságba, s alig érkezett haza vele a faluba, úgy vette észre, hogy a gyerek meg én valamelyest hasonlítunk egymásra. Erre az az ötlete támadt, hogy kicserél az előkelő gyermekkel, abban a reményben, hogy egyszer majd hálás leszek neki jótettéért. Apám semmivel sem volt aggályosabb a többi parasztnál, belement hát a csalásba, így aztán kicserélték a pólyáinkat, don Rodrigo de Herrera fiát az én nevemmel máshová adták dajkaságba, én pedig anyámnál maradtam don Rodrigo fiaként. Mindenek ellenére, amit az ösztönről meg a vér szaváról beszélnek, a kis nemesúrfi szülei nem vették észre a cserét. Nem is gyanították, hogy rászedték őket, s hétéves koromig úgyszólván állandóan dédelgettek. Mivel az volt a szándékuk, hogy tökéletes caballerót faragnak belőlem, mindenféle tanítót fogadtak mellém; de a legügyesebb tanítóknak is akadnak néha olyan tanítványaik, akik nem öregbítik hírnevüket. Magam is e szerencsés tanítványok közé tartoztam: kevés hajlamot árultam el a gyakorlatok iránt, amelyekre meg akartak tanítani, s még kevesebb érdeklődést ébresztettek bennem a tudományok, melyeket el kellett volna sajátítanom. Sokkal jobban szerettem az inasokkal játszózni, minden pillanatban kiszöktem utánuk a konyhába vagy az istállóba. Mindamellet uralkodó szenvedélyem nem a játék lett, hiszen még be sem töltöttem tizenhetedik évemet, máris mindennap lerészegedtem. Amellett állandóan zaklattam a házban levő valamennyi nőt. Főleg az egyik konyhalány keltette föl érdeklődésem; úgy véltem, megérdemli első vonzalmamat. Pufók, nagydarab nő volt, jó kedélye és gömbölyűsége mód fölött tetszett. Olyan kevésbé voltam elővigyázatos, hogy még don Rodrigo is észrevette, hogy szerelmeskedem vele. Keményen megdorgált, szememre vetette alantas hajlamaimat, s attól

való féltében, hogy ha szerelmem tárgya mindig előttem van, hasztalan lesz minden figyelmeztetése, hercegnőmnek egyszerűen kitette a szűrét. Ez az eljárás nagyon elkésért. Elhatároztam, hogy bosszút állok. Elloptam don Rodrigo feleségének igen tekintélyes értéket képviselő drágaköveit, ezután fölkerestem Szép Helénámat, aki barátnőjénél, egy mosónőnél húzódott meg, s hogy mindenki tudomást szerezzen a dologról, fényes nappal megszöktettem. De még tovább is mentem: hazavittem szülőfalujába, ahol ünnepélyesen megesküdttem vele, egyrészt, hogy bosszantsam az Herrera családot, másrészt követendő szép példát akartam mutatni a nemesúrfiúknak. A jeles házasságkötés után három hónappal megtudtam, hogy don Rodrigo meghalt. A hír érzékenyen érintett: azon nyomban Sevillebe utaztam, hogy átvegyem apám javait, ott azonban nagy meglepetés fogadott. Anyám is meghalt, és halottas ágyán tapintatlanul mindent megvallott, mégpedig a falu plébánosa és több megbízható tanú jelenlétében. Don Rodrigo fia már el is foglalta a helyemet, helyesebben a saját helyét, s a család már csak azért is örömmel fogadta, mert velem nem volt megelégedve. Mivel ilyenképpen erről az oldalról nem remélhettem semmit, s kövér hitvesemhez sem vonzódtam már, beálltam, rablónak. Így kezdtem el kalandos életem.

Miután a fiatal rabló befejezte történetét, egy másik, egy burgosi kereskedő fia, elmondta, hogy fiatal korában a túlzott ájtatosság arra készítette, hogy reverendát öltösz, és belépjen egy igen szigorú szerzetesrendbe, ahonnan néhány év múlva aztán kiugrott. Egyszóval, mind a nyolc rabló elmesélte élete történetét, s miután mindnyájukat végighallgattam, egyáltalán nem lepott meg, hogy ilyen szépen összetalálkoztak. Aztán másról kezdtek beszélni. Különböféle ötleteket vetettek fel, hogy legközelebb milyen vállalkozásba fogjanak, s miután döntöttek, fölálltak az asztal mellől, hogy lefeküdjének. Gyertyát gyújtottak, és visszavonultak szobáikba. Én Roldán kapitánnyal mentem, s ő - miközben segítettem neki levetközni - jókedvűen így szólt:

- No látod, Gil Blas, így élünk mi. Mindig vidámak vagyunk, sem gyűlölködés, sem irigység nem férközhet közénk, soha a legkisebb nézeteltérésünk sincs egymással, jobban összetartunk, mint a csuhások. S te, gyermekem - folytatta -, boldogan élsz majd velünk, mert nem nézlek olyan ostobának, hogy nehezedre esne tablók között élni. Ugyan! Hát van talán másféle ember is a világon? Nincs, barátocskám! Mindenki szereti eltulajdonítani a másét, mindenki megvan rá a hajlam, csak a módszerek különböznek. A hódítók például szomszédaik országát foglalják el. Az előkelő emberek kölcsönöket kérnek, és nem fizetik vissza. A bankárok, pénzemberek, váltóügynökök, hivatalnokok és kereskedők - akár kicsik, akár nagyok - a legkevésbé sem aggályosak. A bírakat meg sem említem, köztudomású, mi mindenre képesek. Azt azonban el kell ismernünk, hogy emberségesebbek nálunk. Mi ugyanis gyakran oltjuk ki ártatlan emberek életét, ők meg néha még a bűnösöket is megmentik.

HATODIK FEJEZET

Gil Blas szökési kísérletéről és annak eredményéről

Miután a zsványok kapitánya mesterségét ilyenformán megvédte, lefeküdt, én pedig visszatértem a szalonba, leszedtem az asztalt, mindent rendbe raktam. Ezek után a konyhába mentem, ahol Domingo (így hívták az öreg néget) és Leonarda néne már várt; éppen vacsoráztak. Nem volt étvágyam, de azért leültem melléjük. Nem bírtam enni. Mivel legalább olyan szomorúnak látszóttam, mint amennyire csakugyan okom is volt a szomorúságra, a két öreg nekilátott, hogy megvigasztaljon, de vigasztalásuk nemhogy enyhítette volna fájdalmamat, inkább kétségbe ejtett.

- Miért búslakodik, fiam? - kérdezte a vénasszony. - Inkább örülnie kellene, hogy ide került. Hiszen fiatal, és könnyelműnek látszik; a külvilágban rövidesen vesztébe rohant volna: léha emberekkel találkozik, azok meg ráveszik mindenféle kicsapongásra; nincs az a rév, ahol olyan tisztán megőrizheti ártatlanságát, mint itt.

- Leonarda nénének igaza van - szólalt meg komolyan az öreg néger -, s tegyük még hozzá azt is, hogy a külvilág csupa szenvedés. Adjon hálát az égnek, barátom, hogy az élet veszedelmétől, nehézségeitől és szomorúságaitól egy csapásra megszabadult.

Nyugodtan végighallgattam szónoklatukat, hiszen semmi hasznom sem lett volna belőle, ha megharagszom. Sőt az sem kétséges, hogy ha dühbe gurulok, csak jót mulattak volna a rovásomra. Végül Domingo - miután alaposan beivott és belakott - visszavonult az istállóba. Leonarda néne nyomban fogott egy lámpát, és egy kriptafélébe vezetett, a természetes halállal megboldogult rablók temetőjébe; a sarokban a fekhely inkább sírhoz hasonlított, mint ágyhoz.

- Ez a szobája, csibikém - mondta, s kedvesen megcirógatta az államat. - Az a fiú, akinek szerencsésen az örökébe lépett, itt aludt, amíg közöttünk élt, és itt pihen halála után is. Képes volt meghalni élete virágjában. Ne legyen ostoba, ne kövesse a példáját.

Miután mondókáját befejezte, átadta a lámpát, és visszatért a konyhába. A lámpát letettem a földre, s levettem magam a vacokra, nem is annyira, hogy pihenjek, mint inkább, hogy átadhassam magam gondolataimnak.

„Ó, egek! - mondtam. - Hát van az én sorsomnál borzalmasabb sors? Azt akarják, hogy ne lássam többé a napvilágot, s mintha nem volna elég, hogy tizenkilenc éves koromra élve eltemetnek, kénytelen vagyok tolvajokat szolgálni, napjaimat brigantikkal, éjszakáimat holtakkal tölteni!”

E gondolatok, amelyeket gyötrelmeseknek éreztem, mint ahogy azok is voltak, keserű könnyeket csaltak a szemembe. Ezerszer elátkoztam nagybátyám ötletét, hogy Salamancába küld, megbántam, hogy Casabelosban elmenekültem az igazságszolgáltatás elől, inkább vállaltam volna a kínvallatást is. De aztán ráeszméltem, hogy hasztalan siránkozom és emészttem magam, inkább a szabadulás módjain kezdtem tünődni, és azt mondtam magamban:

„Hát csakugyan lehetetlen innen kiszabadulni? A rablók alusznak, a szakácsnő meg a néger nemsokára ugyanezt teszik: vajon amíg mindnyájan alszanak, nem találhatom-e meg a lámpa segítségével az utat, amelyen leszálltam ebbe a pokolba. Igaz, hogy talán nem vagyok elég erős, hogy a bejárat csapóajtót fölemeljem. Mégse szeretnék szemrehányást tenni magamnak. Majd erőt ad a kétségbeesés, s talán sikerül megküzdennem a nehézségekkel.”

Megszületett hát a nagy elhatározás. Amikor úgy véltem, hogy Leonarda néne és Domingo már alszik, felkeltem. Fogtam a lámpát, s a paradicsom valamennyi szentjének kegyelmébe ajánlva magam, kiléptem a kriptából. Nem egykönnyen igazodtam el az ismeretlen labirintus útvesztőjében. Mindamellet eljutottam az istálló kapujához, s végül megpillantottam a keresve keresett utat. Örömmel vegyes félelemmel mentem, közeledtem a csapóajtóhoz, de sajnos, az út közepén belebotlottam egy átkozott vasrácsba, amelynek a rúdjai oly szorosan állottak egymás mellett, hogy a kezem is alig fért át köztük. Ostobán elbámultam az új akadály előtt; mikor beléptünk, nem vettem észre, akkor a rács nyitva volt. Tapogatni kezdtem a vasrudakat, megvizsgáltam a zárat, sőt megpróbáltam leverni, amikor egyszerre csak éreztem, hogy bikacsökkal ötször-hatszor hatalmasan a hátamra vágnak. Akkorát sikoltottam, hogy az egész föld alatti helyiség visszhangzott bele, s hátranézve az öreg négert pillantottam meg ingujjban, egyik kezében tolvajlámpa, a másikban meggyötretésem eszköze.

- Hohó! - kiáltotta. - A kis taknyos meg akar szökni! Csak nem gondolta, hogy túljárhat az eszemen? Tisztán hallottam mindent. Azt remélte, hogy a rács nyitva lesz? Tudja meg, barátom, hogy ezentúl mindig zárva találja. Ha mi akarata ellenére itt akarunk tartani valakit, annak sokkal ravaszabbnak kell lennie, hogy meg tudjon szökni!

Kiáltásomra két vagy három rabló felriadt, s azt híván, hogy a Szent Hermandad Testvériség ütött rajtuk, föl-kászálódtak, és fölriasztották társaikat is. Egy pillanat, és mindannyian talpon voltak. Kardot, karabélyt ragadtak, s félmeztelenül rohantak oda, ahol én meg Domingo álltunk. Mihelyt megtudták, mi okozta a lármát, nyugtalanságuk eloszlott, s hahotában törtek ki.

- Nocsak, Gil Blas - szólt hozzám a kiugrott papból lett rabló -, alig hat órája vagy közöttünk, s máris el akarsz hagyni bennünket? Úgy látszik, nem kedveled a remeteéletet. Mihez fognál, ha karthauzi volnál? Menj, feküdj le. Ezúttal elég büntetés volt az a néhány ütés, amelyet Domingótól kaptál, de ha még egyszer eszedbe jutna, hogy szökni próbálj, Szent Bertalanra⁶ mondom, elevenen nyúznak meg!

E szavakkal sarkon fordult, s a többi rabló is visszatért a szobájába, teli torokból hahotázva próbálkozásomon, hogy faképnél hagyjam őket. Az öreg néger fölöttébb elégedetten behúzó-dott az istállóba, én meg visszakullogtam a temetőmbe, és sóhajok meg könnyek között töltöttem az éjszaka hátralévő részét.

HETEDIK FEJEZET

Arról, hogy mit tett Gil Blas, mivelhogy okosabbat nem tehetett

Az első napokban azt hittem, belepusztulok az emésztő bánatba. Úgy éltem, mint a haldokló, végül azonban a jobbik eszem azt súgta, hogy színészkedjem. Igyekeztem kevésbé szomorúnak mutatkozni, kacagni meg énekelni kezdtem, holott semmi kedvet nem éreztem rá, egy szóval, olyan jól játszottam a szerepemet, hogy sikerült becsapnom Leonarda nénét és Domingót. Elhitték, hogy a madár hozzászokott a kalitkához. Ezt képzelték a rablók is. Amikor italt töltöttem nekik, vidám képet vágtam, s valahányszor mód kínálkozott rá, hogy el-süssek egy-egy tréfát, bekapcsolódtam beszélgetésükbe. Bátorságomat nem vették rossz néven, inkább szórakoztak rajta.

- Gil Blas - szólított meg a kapitány egy este, amikor éppen mókáztam -, helyesen tetted, barátocskám, hogy száműzted szívedből a mélabút; jókedved és szellemességed kedvemre való. Hiába, nem lehet az embereket első látásra kiismerni; nem hittem, hogy ilyen szellemes és derűs vagy.

A többiek ugyancsak elárasztottak dicséretekkel, buzdítottak, hogy viseltessem továbbra is jó érülettel irántuk, egy szóval, annyira elégedetteknek látszottak, hogy kihasználván jó hangulatukat, így szóltam hozzájuk:

- Uraim, engedjék meg, hogy feltárjam a szívemet. Amióta itt tartózkodom, más embernek érzem magam, mint annak előtte. Önök megszabadítottak neveltetésem előítéleteitől, s én észrevétlenül elsajátítottam az önök gondolkodásmódját. Megkedveltem foglalkozásukat, majd belehalok, annyira vágyom a megtiszteltetésre, hogy bajtársuk lehessenek és megoszt-hassam vállalkozásaik kockázatait.

---

⁶ *Szent Bertalan* - a keresztény legenda szerint elevenen megnyúzták.

Szavaimat az egész banda megtapsolta. Dicsérték jó szándékomat, majd egyhangúlag határozatot hoztak: egy ideig még szolgálnom kell, hogy hivatásérzetem megszilárduljon, később azonban részt vehetek vállalkozásaikban, s elnyerhetem a megtisztelő rangot, amelyre áhítozom s amelyet nem tagadhatnak meg egy olyan jó szándékú fiatalembertől, amilyenek látszom.

Folytatnom kellett hát a színészkedést és gyakorolnom a pohárnoki munkakört. Ez nagyon elcsüggesztett, hiszen csak azért szerettem volna zsvány lenni, mert akkor ugyanolyan szabadon járhattam-kelhettem volna, mint a többiek, s azt reméltem, hogy ha együtt járok velük kalandos vállalkozásaikra, egy szép napon megszökhetek tőlük. Egyedül ez a reménység éltetett. A várakozást nagyon hosszúnak éreztem, s nem adtam fel a reményt, hogy egyszer kijátszom Domingo éberségét, de nem volt rá mód, olyan rendkívül éberem örködött; ezt a Cerberust száz Orpheus sem tudta volna megbűvölni. Az is igaz, hogy nem akartam gyanút kelteni, s nem követtem el mindent, amit elkövethettem volna, hogy becsapjam. Szemmel tartott, s én kénytelen voltam óvatoskodni, hogy el ne áruljam magam. Akkorra halasztottam két tervemet, amikor a rablók befogadnak a csapatba, s olyan türelmetlenül vártam ezt az időt, mintha arról lett volna szó, hogy valamiféle adóbérlő társaságba léphetek.

Istennek hála, ez az idő egy fel év múlva elkövetkezett. Egy este señor Roldán így szólt lovagjaihoz:

- Uraim, be kell váltanunk Gil Blasnak adott szavunkat. Nincs rossz véleményem erről a fiúról, úgy látom, egyenest arra született, hogy a nyomdokainkba lépjen, s azt hiszem, sikerül is faragnunk belőle valamit. Úgy gondolom, holnap magunkkal vihetnénk, hadd szerezzon babérokat az útonállásban. Legyen gondunk rá, hogy dicsőséggel működjek.

Valamennyi rabló egyetértett a kapitánnyal, s annak bizonyítékául, hogy máris cimborájuknak tekintenek, abban a pillanatban fölmentettek a szolgálat alól. Visszaadták Leonarda nénének a tiszte, amelyet annak idején elvettek tőle, és rám ruháztak. Levétették velem öltözékemet, egyszerű, nagyon kopott papi kabátot, s egy nemesúr nemrég elrablott ruháiba bújattak. Ennek utána fölkészültem első hadjáratomra.

NYOLCADIK FEJEZET

*Gil Blas elkíséri a rablókat. Milyen kiváló
cselekedetet követett el útonállás közben*

Egy szeptemberi hajnalon indultam el a rablókkal a föld alatti helyiségből. Ugyanúgy voltam felfegyverezve, mint ők: karabéllyal, két pisztollyal, karddal, szuronnyal, s meglehetősen jó lovon ültem; ugyanattól a nemesembertől zsákmányolták, akinek a ruháját viseltem. Már oly régóta éltem homályban, hogy a felkelő nap egészen elvakított, de szemem lassanként hozzászokott a világossághoz.

Elhaladtunk Ponferrada mellett, s a leóni országutat szegélyező kis erdőben állottunk lesbe olyan helyen, ahonnan minden arrajárót szemmel tarthattunk, minket azonban nem láthatott senki. Ott vártuk, hogy a szerencse valami jó fogással kedveskedjék nekünk, s lám, föl is tűnt egy domonkos rendi szerzetes, még hozzá - ami szokatlan e rend tagjainál - egy rossz öszvér hátán.

- Hála istennek - kiáltott föl nevetve a kapitány -, ez lesz Gil Blas mestermunkája. Ki kell fosztania ezt a csuhást; lássuk, hogy fog hozzá!

Valamennyi rabló úgy vélekedett, hogy illő feladatot kaptam, és buzdítottak, hogy végezzek jó munkát.

- Uraim - fordultam feléjük -, nem lesz okuk a panaszra, megkopasztom a szerzetest, mint egy csirkét, öszvérét pedig ide hajtom.

- Nem, nem - mondta Roldán -, az öszvér nem éri meg a fáradságot; csak a tisztelendő erszényét hozd ide, egyebet nem kívánunk.

- Nos tehát - folytattam -, mestereim szeme előtt végzem el a próbamunkát; remélem, mindnyájuk tetszését elnyerem.

Azzal kiléptem az erdőből, megindultam a szerzetes felé, kérve Istent, hogy bocsássa meg, amit művelni fogok. Ahhoz ugyanis, hogy viszolygás nélkül csináljam, még nem éltem eleget a brigantik között. Már akkor szerettem volna megszökni, csak hát legtöbb rablónak jobb lova volt, mint nekem; ha látják, hogy menekülök, tüstént a nyomomba erednek, hamarosan utolérnek, sőt talán a karabélyukat is rám sütik, ami korántsem szolgálna örömömre. Nem mertem ilyen kényes vállalkozást megkockáztatni. Odaléptem hát a szerzetes elé, ráfogtam a pisztolyt, és az erszényét követeltem. Egy pillanatra megállt, és végigmért; láthatólag nem ijedt meg.

- Gyerme kem - mondta -, ön még nagyon fiatal, nagyon korán adta magát erre a rút mesterségre.

- Atyám - válaszoltam -, akármilyen rút ez a mesterség, örömmel kezdtem volna sokkal korábban.

- Ó, gyermekem - válaszolt a derék szerzetes, aki nem értette meg szavaim igazi jelentését -, hogy mondhat ilyet? Micsoda elvakultság! Engedje meg, hadd ecseteljem azt a siralmas helyzetet...

- Ó, atyám - szakítottam félbe sietve -, nagyon kérem, ne prédikáljon! Nem azért vagyok útonálló, hogy prédikációkat hallgassak. Szó sincs róla! Nekem pénz kell. Pénzt akarok.

- Pénzt? - kérdezte csodálkozva. - Ön nem ismeri a spanyolok jó szívét, ha azt hiszi, hogy a magamfajta szerzetesnek pénzre van szüksége ahhoz, hogy beutazza Spanyolországot. Térjen észhez! Minket mindenütt szívesen fogadnak, szállással, étellel kínálnak, s mindezért csak imádságot kérnek cserébe. Utazás közben sohasem hordunk magunknál pénzt, a gondviselésre hagyatkozunk.

- Azt már nem - vágtam vissza -, dehogy hagyatkoznak a gondviselésre! Teli van a zsebük jó pisztolokkal, hogy biztosabbak legyenek a gondviselésben. Hanem, atyám - tettem hozzá -, most már végezzünk, bajtársaim amott az erdőben már kezdenek türelmetlenkedni. Vagy nyomban a földre dobja az erszényét, vagy megölöm.

Fenyegető hangon kiejtett szavaimra a barát félteni kezdte az életét.

- Várjon csak - mondta -, ha más választás nincs, megteszem, amit kíván. Látom, hogy a magukfajta emberek nem sokra becsülik a szónoki fordulatokat.

E szavakkal ruhája alól nagy zergebőr erszényt húzott elő, s a földre hajtotta. Rászóltam, hogy folytathatja az útját; a biztatás megismétlésére nem volt szükség. Belevágta sarkát öszvére vékonyába, s az állat, rációfólva kedvezőtlen véleményemre, azt hittem ugyanis, hogy semmivel sem különb nagybácsim öszvérénél, hirtelen s meglehetősen gyorsan ügetni kezdett. Miközben a barát eltávolodott, én leszálltam a nyeregből, és fölemeltem az erszényt; úgy éreztem, súlyos. Ismét felültem lovam hátára, s gyorsan visszaugrattam az erdőbe, ahol a rablók már türelmetlenül várták, hogy kifejezhessék jókívánságaikat, mintha bizony megdolzottam volna a győzelemért.

Alig szálltam le lovam hátáról, mind sietve körém gyűltek, hogy megöleljenek.

- Bátorság, Gil Blas - mondta Roldán -, csodát műveltél; munkálkodásod közben szakadatlanul rajtad tartottam a szemem, megjósolom, hogy kiváló útonálló lesz belőled, vagy nem értek a szakmához!

A hadnagy meg a többiek helyeselték a jóslatot, és biztosítottak afelől, hogy előbb-utóbb föltétlenül valóra váltom. Megköszöntem kitüntető véleményüket, s megígértem, minden erőmmel azon leszek, hogy a várakozásnak megfeleljek.

Miután sokkal több dicsérettel árasztottak el, mint amennyit érdemeltem, kedvük támadt szemügyre venni a zsákmányt.

- Lássuk csak - mondták -, lássuk csak, mi van a barát erszényében.

- Bizonyára jól ki lehet bélelve - folytatta az egyik rabló -, mert ezek a derék papok nem zarándokok módjára utaznak.

A kapitány kioldotta az erszény száját, kinyitotta, s két-három maroknyi apró rézmedáliát szedett elő belőle *Agnus Dei*⁷-ekkel vegyesen meg néhány skapulárét. Az újszerű zsákmány láttára valamennyi rabló féktelen kacagásban tört ki.

- Hála istennek - kiáltott fel a hadnagy -, Gil Blas próbarablása nagyon üdvös zsákmányhoz juttatta társaságunkat, le is kötelezett vele mindannyiunkat.

A tréfát újabb tréfák követték. A gazfickók, elsősorban a kiugrott pap, remekül mulattak az eseten.

Ezer meg ezer szellemesség hangzott el, nem engedhetem meg magamnak, hogy elismételjem őket, annyi bizonyos, hogy elárulták erkölcsi züllöttségüket. Csak én nem nevettem, igaz, hogy a gúnyolódás kedvemet is szegte, hiszen az én rovásomra szórakoztak. Mindenki belém csípett egy-egy megjegyzéssel, a kapitány pedig így szólt hozzám:

- Istenemre, Gil Blas, barátilag tanácsolom, hogy csuhásokkal többet ne próbálkozz. Túlságosan ravaszok és agyafúrtak hozzád képest.

KILENCEDIK FEJEZET

Az alábbi kalandot követő komoly eseményről

A nap legnagyobb részét az erdőben töltöttük, anélkül, hogy sikerült volna más utassal megfizettetnünk, amivel a szerzetes adós maradt. Végül is odahagytuk az erdőt, hogy visszatérjünk föld alatti tanyánkra, kénytelen lévén megelégedni a nevetséges kalanddal, amelyről még mindig sok szó esett, amikor a távolban megpillantottunk egy négy öszvér vontatta hintót. Sebesen közeledett, s három jól fölfegyverzett lovas kísérte. Úgy láttuk, illő fogadtatásban részesítenek, ha esetleg meg merészeljük támadni őket. Roldán megállította csapatunkat, hogy megtanácskozzuk a dolgot, s úgy határoztunk, hogy támadunk. A kapitány rögtön tervszerűen felállított bennünket, s harcra készen indultunk a hintó elé. Az erdőben kapott dicséretnek ellenére hirtelen erősen remegni kezdtem, s testemet csakhamar kiverte a hideg veríték: nem volt jó előjel. Boldogságom betetőzéséül az első sorba kerültem, a kapitány és a hadnagy közé, akik azért állítottak maguk közé, hogy egy csapásra hozzászokjam a tűzhöz. Amikor Roldán észrevette, hogy természetem gyarlóbb fele került felül, felém sandított, és durván rám szólt:

---

⁷ *Agnus Dei* - Isten báránya: így nevezték azokat a pápa által megáldott viaszformákat, amelyekre egy bárány alakja volt nyomva.

- Idehallgass, Gil Blas, gondolj a kötelességedre. Ha eszedbe jutna meghátrálni, figyelmeztetlek, a pisztollyommal loccsantom ki az agyadat!

Nagyon is elhittem, hogy megteszi, amit ígért, megszívleltem hát figyelmeztetését; nem tehettem mást, mint hogy lelkemet Istennek ajánljam, hiszen egyik oldalról épp akkora veszedelem fenyegetett, mint a másiktól.

Ezenközben a hintó és a lovasok a közelünkbe értek. A fegyveresek felismerték, miféle szerzet vagyunk, s mivel szándékunkat elárulta magaviseletünk, puskalövésnyire megálltak. Akárcsak mi, ők is karabéllyal és pisztollyal voltak felfegyverezve. Mialatt a lovasok felkészültek, hogy szembeszálljanak velünk, a hintóból pompás ruhába öltözött, előkelő külsejű férfi szállott ki. Fölugrott egy vezetéklóra, amelynek kantárját az egyik lovas tartotta, s élére állt a másik háromnak. Kardján és két pisztolyán kívül egyéb fegyvere nem volt. Habár csak négyen álltak kilencünkkel szemben, mert a kocsis a bakon maradt, mégis merészen közeledtek, s ettől rémületem csak megkettőződött. Noha minden tagomban reszkettem, fölkészültem a lövésre, de hogy a tényeket a valóságnak megfelelően mondjam el: mikor karabélyomat elsütöttem, becsuktam a szemem, félrefordítottam a fejem, egyszóval, oly módon lőttem, hogy semmi sem terhelheti miatta a lelkiismeretemet.

Nem írom le részletesen az ütközetet, mert részt vettem ugyan benne, de semmit sem láttam belőle; félelmem megzavarta agyamat, s egyben elrejtette előlem a rémítő látvány minden borzalmát. Többet nem is tudok, csak azt, hogy társaim ádáz lövöldözés után torkuk szakadtából kiáltozni kezdtek: „Győzelem! Győzelem!” Erre a fölkiáltásra az érzékeimet megbénító rémület elmúlt, s megpillantottam a csatatéren a négy élettelen lovas. Ami minket illet, csak egyetlen embert veszítettünk. A kiugrott pap esett el: csak azt kapta meg ez alkalommal, amit megérdemelt hitehagyásáért meg a skapuláráról mondott szentségtörő tréfáért. Egyik lovasunk golyót kapott jobb térdkalácsába. Megsebesült a hadnagyunk is, de csak könnyen: a golyó csupán a bőrét horzsolta.

Señor Roldán első dolga volt, hogy a hintó ajtajához rohant. A hintóban egy huszonnégy-huszonöt éves hölgy ült, szomorú és szájalomra méltó állapota ellenére is nagyon szépnek látszott. A csata közben elájult, és még mindig nem tért magához. Mialatt a kapitány őt vette szemügyre, mi többiek a zsákmányra gondoltunk. Azzal kezdtük, hogy a megölt lovasok lovait igyekeztünk összefogdosni, mert az állatok a lövöldözéstől rémülten, lovasukat elvesztve, szétszéledtek. Ami az öszvéreket illeti, annak ellenére, hogy az ütközet közben a kocsis elmenekült a bakról, meg se moccantak. Leszálltunk a nyeregből, kifogtuk az öszvéreket, s a hátukra raktuk a rengeteg poggyászt, amely a hintó elejére meg hátára volt kötözve. Miután ez megtörtént, a kapitány parancsára a hölgyet, aki még mindig nem tért magához, az egyik legjobb lovon ülő rablóra bíztuk, aztán - az országúton hagyva a hintót meg a kifosztott halottakat - a hölgyet, az öszvéreket és a lovakat magunkkal vittük.

TIZEDIK FEJEZET

*Miként bántak a rablók a hölgygel, milyen jeles tervet eszelt ki Gil Blas,
s mi lett a terv eredménye*

Már több mint egy órája besötétedett, mire a föld alatti tanyára érkeztünk. Mindenekelőtt az állatokat helyeztük el az istállóban. Magunk voltunk kénytelenek jászol elé kötni és ellátni őket, mert az öreg néger három napja az ágyat nyomta. Valósággal megbénította a köszvény, azonfelül reuma is szaggatta a tagjait. Csak a nyelve forgott könnyedén, így hát türelmetlenségén iszonyatos istenkáromlásokkal könnyített. Magára hagytuk a nyomorultat, hadd szit-

kozódjék és káromolja tovább Istent, s bementünk a konyhába, ahol minden figyelmünket a hölgynek szenteltük, mert úgy látszott, mintha már meglegyintette volna a halál szele. Mindent elkövettünk, hogy ájultságából magához térjen, és igyekezetünket siker koronázta. De mikor végre eszméletre tért, és látta, hogy egy sereg ismeretlen ember hatalmában van, tudatára ébredt balsorsának, és elkezdett remegni. Szemében megjelent a borzadály, amelyet a fájdalom és a kétségbeesés együttesen idézhet elő, az égre nézett, mintha annak akart volna panaszkodni a reá váró méltatlanságok miatt. Aztán e borzalmas elképzelések hatására ismét elalélt, szemhéja lecsukódott, és a rablók azt hitték, hogy a halál elragadja tőlük zsákmányukat. Ekkor a kapitány, aki okosabbnak vélte, ha a hölgyet magára hagyjuk, ahelyett, hogy újabb próbálkozásokkal gyötörjük, Leonarda néne ágyára vitette a hölgyet; ott maradt egyedül: a véletlen kegyére.

Átmentünk a szalonba, és az egyik rabló - valamikor kirurgus volt - megvizsgálta a hadnagy meg a lovag sebeit, és bekente balzsammal. Miután ez is megtörtént, látni akarták, mi van a málhákban. Némelyik csipkével, fehérneművel meg egyéb ruhafélével volt megtömve, az utolsónak felbontott csomagban pedig néhány zacskó pisztolt találtunk, ami az érdekelt urakat határtalan örömmel töltötte el. A málhák átvizsgálása után a szakácsné megrakta a tálakat, megterített, és felszolgált a vacsorát. Elsősorban imént aratott nagy győzelmünkről folyt a szó. Ezzel kapcsolatban Roldán hozzám fordult:

- Valld be, Gil Blas - mondta -, valld be, gyermekem, hogy nagyon megrémültél.

Azt válaszoltam, hogy igaza van, de két-három csata után úgy fogok harcolni, mint egy igazi vitéz. Az egész társaság pártomat fogta, kijelentették, hogy félelmemet meg kell bocsátani, mert a csata heves volt, és ahhoz képest, hogy fiatal vagyok, és soha nem voltam tűzben, nem is viselkedtem rosszul.

Ezután a beszélgetés a föld alatti istállóba nemrég kötött öszvérekre meg lovakra terelődött. Elhatároztuk, hogy másnap hajnalban valamennyien útra kelünk, s eladjuk az állatokat Mansillában, ahol valószínűleg nem hallottak még vállalkozásunkról. Miután ezt elhatároztuk, befejeztük a vacsorát, és a konyhába mentünk, hogy megnézzük, mi történt a hölgygel. Változatlanul eszméletlen volt, s azt hittük, nem is éri meg a reggelt. Noha látszólag már alig pislákolts benne az élet, néhány rabló mohó tekintettel méregette, tanújelét adva durva vágyának, amelyet ki is elégített volna, ha Roldán meg nem akadályozza, mondván, hogy legalább addig várjanak, amíg a hölgy kilábol a szomorúság okozta kábultságból, amely minden érzésre képtelenné teszi. A kapitány iránt érzett tiszteletük megfékezte a rablók bujaságát. Enélkül semmi meg nem menthette volna a hölgyet, még talán a halál sem óvhatta volna meg a becsületét.

Megint otthagytuk hát a szerencsétlen nőt olyan állapotban, ahogy volt. Roldán megelégedett azzal, hogy Leonarda néne gondjaira bízta, s mindenki visszavonult a szobájába. Ami engem illet, lefeküdtem, de nem aludtam el, hanem a hölgy balsorsán töprengtem. Csöppet sem kételkedtem benne, hogy előkelő családból való, s csak annál sajnálatosabbnak találtam sorsát. Csak remegve tudtam a rá váró borzalmakra gondolni. S oly élénken együtt éreztem vele, mintha rokonom vagy barátom lett volna. Miután alaposan elbúsultam sorsán, azon kezdtem tűnődni, milyen módon óvhatnám meg becsületét a rá leselkedő veszedelemtől, s hogyan menekülhetnék ki egyúttal magam is a föld alól. Eszembe jutott, hogy az öreg néger moccanni sem bír, s hogy amióta beteg, a rács kulcsa a szakácsnénál van. E gondolatra felhevült a képzeletem, egy terv fogamzott meg bennem, jól végiggondoltam, s nyomban hozzá is kezdtem a végrehajtásához, ahogy alább következik.

Hasfájást színleltem. Eleinte csak nyögtem-nyöszörögtem, később aztán kieresztettem a hangom, s nagyokat jajgattam. A rablók felébredtek, s hamarosan körém gyűltek. Megkérdezték, mi készítet ilyen jajgatásra. Azt válaszoltam, hogy iszonyúan fáj a hasam, s hogy minél jobban meggyőzzem őket, a fogam csikorgattam, iszonyúan vonaglottam, fintorogtam, vadul hánytam-vetettem magam. Majd hirtelen megnyugodtam, mintha a fájdalom megszűnt volna. Egy pillanat múlva megint hánykolódni kezdtem vackomon, a karomat tekergettem. Egyszóval, olyan jól játszottam szerepe-met, hogy a rablók minden ravaszságuk ellenére lépre mentek, és elhitték, hogy csakugyan vad nyilallások gyötörnek. Azzal azonban, hogy ilyen jól alakoskodtam, rendkívüli gyötrelmeket vontam magamra. Mikor ugyanis irgalmas szívű cimboráim úgy látták, hogy szenvedek, megpróbáltak segíteni rajtam. Egyikük egy üveg pálinkát hozott, s kényszerített, hogy a felét fel-hajtsam, a másik minden tiltakozásom ellenére beöntést adott langyos mandulaolajjal, a har-madik megmelegített egy asztalkendőt, s amúgy füstölgő-forrón a hasamra tette. Hiába könyö-rögtem irgalomért, jajkiáltásaimat a hasfájásnak tulajdonították, s nagy igyekezetükben, hogy megszabadítsanak valamitől, ami nem is létezett, ők maguk gyötörtek meg, de igazán. Végül nem bírtam tovább, kénytelen voltam kijelenteni, hogy görcseim megszűntek, s arra kértem őket, hagyjanak pihenni. Abbahagyták hát a buzgólkodást, nem kínoztak tovább orvossá-gaikkal, én pedig óvakodtam panaszkodni, nehogy ismét felgerjesszem segítő készségüket.

Ez a komédia csaknem három óra hosszat tartott. Utána a rablók, gondolván, hogy a hajnal már nem lehet messze, készülődni kezdtek a Mansillába való utazásra. Ekkor újabb cselhez folyamod-tam: föl akartam kelni, s elhitettem velük, hogy leghőbb vágyam velük tartani, de nem engedték.

- Nem, nem, Gil Blas, fiam - mondta señor Roldán -, maradj csak itthon, a görcs megint beléd állhat. Majd legközelebb velünk tartasz; most nem vagy olyan állapotban, hogy magunkkal vihe-sünk. Pihenj egész nap, szükséged van rá.

Úgy véltem, nem volna okos, ha túlságosan erőszakoskodnék, mert a végén még engednének, így aztán csak színleltem, milyen szomorú vagyok, hogy nem tarthatok velük. Olyan ter-mészetesen csináltam, hogy amikor a rablók elhagyták a föld alatti tanyát, halvány sejtelmük sem volt tervemről. Alig vártam, hogy elmenjenek; miután ez megtörtént, így szóltam magamban:

„Nos, Gil Blas, eljött az idő, hogy megmutasd, milyen elszánt vagy. Fegyverezd föl magad bátorsággal, hogy befejezhesd, amit olyan ügyesen elkezdted! A dolog könnyűnek látszik: Domingo nincs olyan állapotban, hogy akadályozzon vállalkozásodban, Leonarda néne nem tudja meggátolni terved végrehajtását. Használd hát föl az alkalmat, és szökj meg, hiszen talán soha többé nem lesz ilyen kedvező lehetőség!”

E gondolatok bizakodással töltöttek el. Fölkeltem. Kardot kötöttem, magamhoz vettem pisz-tolyaimat, s indultam is a konyhába. De mielőtt beléptem volna, megálltam, mivel Leonarda nénét hallottam beszélni, s kíváncsi voltam, mit mond. Az ismeretlen hölgyhöz beszélt, aki magához tért, s fölmérve szerencsétlen helyzetét, keservesen zokogott.

- Sírjon csak, leányom - mondta a vénasszony -, ontsa csak könnyeit, ne takarékoskodjék a sóhajokkal, attól könnyebbül meg. Csak az ájulás volt veszedelmes, most már, hogy meg-indultak a könnyei, nincs mitől tartania. Fájdalma lassanként elcsitul, és hozzá fog szokni az itteni élethez meg a gazdáimhoz, akik igazán úriemberek. Jobb dolga lesz, mint egy herceg-nőnek, ezernyi kedvességben lesz része, mindennap tanújelét fogják adni szeretetüknek. Sok asszony örömmel cserélne önnel.

Nem hagytam, hogy Leonarda néne tovább folytassa. Beléptem, pisztolyt szegeztem a mellé-nek, és fenyegető hangon felszólítottam, hogy adja át a rács kulcsát. Megzavarodott; s noha elég éltés volt már, még mindig ragaszkodott annyira az élethez, hogy ne merje meg-tagadni kérésemet. Mikor kezemben volt a kulcs, így szóltam a szomorú hölgyhöz.

- Úrnöm, az ég szabadítót küldött önhöz. Keljen fel, és kövessen, oda viszem, ahová parancsolja.

Szavaim nem találtak süket fülekre: olyan hatást gyakoroltak a hölgyre, hogy összeszedte minden maradék erejét, fölkel, a lábam elé vetette magát, és könyörgött, hogy ne raboljam el erényét. Fölemeltem és megnyugtattam, hogy számíthat rám. Ezután fogtam a kötelet, amit a konyhában találtam, Leonarda nénét a hölgy segítségével a hatalmas asztal lábához kötöttem, és száz halállal fenyegettem meg arra az esetre, ha mégoly halkán is kiabálni merne. A derék Leonarda néne, abban a meggyőződésben, hogy ha ellenszegül, beváltom fenyegetésemet, hagyta, hogy csináljak, amit akarok. Gyertyát gyújtottam, és az ismeretlen hölgygel abba a szobába mentem, ahol az arany- meg ezüstpénzt őrizték. Annyi pisztolt és dupla pisztolt vág-tam zsebre, amennyi csak belefért, s hogy a hölgyet is rábírjam ugyanerre, megmagyaráztam neki, hogy csak a magáét veszi vissza; meg is cselekedte aggályoskodás nélkül. Miután megfelelő készletekkel láttuk el magunkat, az istálló felé indultunk; ide egyedül léptem be felhúzott ravasszal. Arra számítottam, hogy a vén néger köszvénye és reumája ellenére sem fogja hagyni, hogy nyugodtan fölnyergeljem és fölszerszámozzam a lovamat, elhatároztam hát, hogy ha akadékoskodik, gyökeresen kigyógyítom minden nyavalyájából; szerencsére az átélt szenvedések és jelenlegi gyötrelmei annyira összetörték, hogy a jelek szerint észre sem vette, mikor a lovamat kivezettem az istállóból. A hölgy az ajtó előtt várt. Gyorsan elindultunk a föld alatti helyiségből kivezető úton. Megérkeztünk a rácshoz, kinyitottuk, s nemsokára a csapóajtó előtt álltunk. Nagy fáradsággal sikerült csak fölemelnünk, jobban mondva, hogy fölemelhessük, nagy szükségünk volt arra az újult erőre, amelyet a szabadulás vágya kölcsön-zött mindkettőnknek.

Már virradt, mire kikerültünk a föld alatti üregből. Azon nyomban igyekeztünk minél messzebbre kerülni onnan. Nyeregbe vettem magam, a hölgy fölkapaszkodott mögém, s az első utunkba akadó ösvényen végigügetve nemsokára ki is jutottunk az erdőből. Egy síkságon találtuk magunkat, amelyet számos út szelt keresztül. Találomra elindultunk az egyikén. Halálosan féltem, nehogy éppen Mansillába vezessen és összetalálkozzunk Roldánnal és cimboráival, ami könnyen megeshetett. Félelmem szerencsére alaptalannak bizonyult. Délután két óra felé Astorga városába érkeztünk. Észrevettem, hogy az emberek rendkívül megbámulnak, mintha még sose láttak volna lóháton ülni asszonyt egy férfi mögött. Az első fogadónál leszálltunk a lóról, s rögtön utasítást adtam, hogy húzzanak nyársra egy foglyot meg egy nyulat. Miközben utasításom értelmében hozzáláttak az ebéd elkészítéséhez, bevezettem a hölgyet egy szobába, és beszélgetni kezdtünk; útközben a nagy sietség miatt nem volt rá módunk. A hölgy elmondta, milyen hálás a szolgálatért, amit tettem neki, és kijelentette: e nagylelkű cselekedet után el se tudja hinni, hogy én is tagja vagyok a rablóbandának, amelytől megszabadítottam. Hogy rólam alkotott kedvező véleményét megerősítem, elmeséltem neki életem történetét. Ezzel sikerült megnyernem a bizalmát, s ő is elmesélte viszontagságait úgy, ahogy a következő fejezetben szó szerint elmondom.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Doña Mencia de Mosquera története

Valladolidban születtem, a nevem doña Mencia de Mosquera. Atyám, don Martín, miután csaknem egész vagyonát hivatására áldozta, Portugáliában esett el a parancsnoksága alatt álló ezred élén. Noha egyetlen lánya voltam, oly keveset örököltem utána, hogy elég rossz partinak számítottam. Szerény vagyonom ellenére is bőven volt udvarlóm. Spanyolország legelőkelőbb lovagjai közül többen is megkérték a kezem. Nekem don Álvaro de Mellóra esett a választásom. Valóban, már megjelenése is különb volt vetélytársainál, én azonban értékeesebb

tulajdonságai miatt döntöttem mellette. Okos volt, tapintatos, bátor és becsületes. Különben is ő volt a leggálansabb férfi a világon. Nála jobban senki sem tudott ünnepséget rendezni; s ha megjelent a küzdőtérén, mindenki megcsodálta erejét és ügyességét. Többre tartottam hát mindenki másnál, és nőül mentem hozzá.

Házasságunk után néhány nappal egy elhagyatott helyen összetalálkoztam egyik hajdani vetélytársával, don Andrés de Baezával. Kölcsönösen megsértették egymást, s máris kardot rántottak. A párbaj don Andrés életébe került. Mivel don Andrés unokaöccse volt Valladolid corregidorjának, aki indulatos ember volt, és halálos ellensége a Mello családnak, don Álvaro igyekezett minél előbb eltűnni a városból. Azonnal hazasietett, s míg fölszerszámozták a lovát, elmondta, mi történt.

- Édes Menciám - folytatta azután -, nincs mit tennünk, el kell válnunk egymástól. Tudja, milyen a corregidor; ne is áltassuk magunkat: könyörtelenül üldözőbe vesz. Tisztában van vele, mekkora befolyása van: az egész királyság területén nem lennék biztonságban.

Iszonyú fájdalmat érzett, s még jobban szenvedett az én fájdalmam láttán, így aztán nem is tudott többet mondani. Ráerőszakoltam néhány aranyat és egy-két drágakövet, aztán magához ölelt, és egy teljes negyedórán át csak sírtunk és sóhajtoztunk. Aztán jelentették, hogy a lovat felnyergelték. Kitépte magát karjaimból, elment, s olyan lelkiállapotban hagyott, hogy elmondani is lehetetlen, bánatomban legszívesebben akkor nyomban meghaltam volna! Ó, mennyi fájdalomtól és keserűségtől menekültem volna meg! A corregidor már néhány órával don Álvaro távozása után tudomást szerzett a szökéséről. Valladolid valamennyi alguacilját⁸ a nyomába uszította, s mindent megtett, hogy hatalmába kerítse. Férjemnek mégis sikerült megmenekülnie bosszúvágya elől, és biztonságos helyre jutnia. Így aztán a bíró kénytelen volt korlátozni bosszúját, s annyival megelégedni, hogy minden vagyonától megfosztotta azt, akinek vérét szerette volna ontani. Meg is cselekedte: elkoboztatta don Álvaro minden vagyonát.

Nagyon nyomorúságos helyzetbe kerültem, alig volt miből fenntartanom magam. Visszavonult életet éltem, egész cselédségem egyetlen asszonyból állt. Napjaimat sírással töltöttem; nem a nélkülözés keserített el - azt türelmesen elviseltem -, hanem szeretett férjem távolléte. Még csak hírt se kaptam felőle. Szomorú búcsúnk alkalmával megígérte ugyan, hogy a világ bármely tájára vezeti is rossz csillaga, értesíteni fog sorsáról. Mégis hét esztendő telt el anélkül, hogy egy szót is hallottam volna róla. A sorsa felőli bizonytalanság súlyos bánatként nehezedett rám. Végül megtudtam, hogy Fez királyságban, a portugál király seregében harcolt, és egy ütközetben elesett. A hírt egy Afrikából nemrég hazatért ember hozta, aki biztosított felőle, hogy jól ismerte don Álvaro de Mellót, együtt szolgált vele a portugál hadseregben, s saját szemével látta, hogy elesett. Egyéb körülményeket is ismertetett, s ezek végül is meggyőztek arról, hogy férjem nincs többé. Ez az értesülés csak fokozta fájdalmamat, s elhatároztam, hogy többé nem megyek férjhez.

Ez idő tájt költözött Valladolidba don Ambrosio Mesio Carrillo de la Guardia márkí. Azok közé az öreg nemesurak közé tartozott, akik gálans és csiszolt modorukkal feledtetik a korrakat, s még mindig tetszeni tudnak a nőknek. Egyszer véletlenül elmesélték neki don Álvaro történetét, s a rólam adott leírás alapján föltámadt benne az érdeklődés irántam. Hogy kíváncsiságát kielégíthesse, megnyerte magának egyik nőrokonomat, aki a márkival összebeszélve meghívott magához. Ott volt don Ambrosio is. Meglátott, és megtetszettem neki az arcomon tükröződő fájdalom ellenére. De miért is mondom, hogy ellenére? Lehet, hogy éppen szomorú, hervatag arcom hatotta meg, ez győzte meg hűségemről, lehet, hogy a belőlem áradó

---

⁸ *alguacil* - a corregidor poroszlója.

mélabú ébresztette föl szerelmét. Több ízben is elmondta, hogy az állhatatosság csodájának tart, s irigylő férjemet, akármilyen szomorú véget ért is különben. Egyszóval, nagy hatást tettem rá, s mielőtt még másodszor is találkoztunk volna, megszületett benne az elhatározás, hogy nőül vesz.

Hogy beleegyezésemet elnyerje, említett nőrokonomat kérte fel közbenjárónak. Az illető föl is keresett, és elmondta, hogy miután férjem földi pályafutása a fezi királyságban véget ért, amint erről már értesültünk, semmi értelme továbbra rejtegetnem a világ elől bájaimat, eleget sirattam azt a férfit, akivel úgyszólván csak néhány pillanatig éltem együtt; használjam ki hát a kínálkozó alkalmat, és én leszek a világ legboldogabb asszonya. Ezek után dicsérni kezdte az öreg márki nemeslelkűségét, gazdagságát, fennkölt jellemét; de hasztalan volt minden ékesszólása, amellyel a márki előnyeit ecsetelte, nem tudott rábeszélni. Nem az tartott vissza, mintha kételkedtem volna don Álvaro halálában, s attól féltem volna, hogy hirtelen újra felbukkan, amikor a legkevésbé gondolok rá. Rokonomnak csak egyetlen akadályt kellett legyőznie: attól való vonakodásomat, vagyis inkább idegenkedésemet, hogy szomorú első házasságom után másodszor is férjhez menjek. Rokonom nem is adta föl a harcot; ellenkezőleg: még jobban buzgólkodott don Ambrosio érdekében. Egész családomat mozgósította az öreg nemesúr kedvéért. Rokonaim sürgetni kezdtek, hogy fogadjam el az előnyös ajánlatot, minden pillanatban zaklattak, alkalmatlankodtak, gyötörtek. Igaz, hogy napról napra növekvő szegénységem is nem csekély mértékben hozzájárult ellenállásom legyőzéséhez, sőt egyedül csak borzalmasan szűkös körülményeim tudtak rábírní, hogy újabb házasságra szánjam el magam.

Szóval, nem tudtam ellenállni, engedtem a sürgetéseknek és könyörgéseknek, és feleségül mentem de la Guardia márkihoz, aki már házasságunk másnapján elvitt Burgos közelében, Grajal és Rodillas között lévő gyönyörű kastélyába. Szenvedélyes szerelemre gyulladt irántam; észrevettem, hogy mindenben kedvemben akar járni, legcsekélyebb óhajomat is igyekezett kitalálni. Soha férj nem tanúsított annyi figyelmességet felesége, se szerető ennyi kedvességet barátnője iránt. Csodáltam a szeretetre méltó jellemű férfit, s bizonyos értelemben don Álvaro elvesztése miatti fájdalmam is enyhült, hiszen végül is boldoggá tehettem egy olyan nemes férfiút, mint a márki. A köztünk lévő korkülönbség ellenére szenvedélyesen szerettem volna, ha don Álvaro után egyáltalán képes lettem volna bárkit is szeretni. Az állhatatos szívek csak egyszer tudnak szeretni. Első férjem emléke hasztalanná tette második férjem minden figyelmességét, amellyel kedvemben akart járni. Gyöngédségét tehát csupán a hála tiszta érzésével tudtam viszonzni.

Ilyen lelkiállapotban voltam, amikor egyszer - éppen szobám ablakában levegőztem - a kertben egy paraszt forma embert pillantottam meg, aki figyelmesen nézett rám. Azt hittem, valami kertészlegény. Nem sokat törődtem vele. Másnap azonban, amikor ismét az ablakban könyököltem, megint csak ott állt ugyanazon a helyen, s még erősebben figyelt. Ezen már meghökkentem. Én is szemügyre vettem, és miután egy darabig nézegettem, úgy rémlett, hogy a boldogtalan don Álvaro vonásait látom magam előtt. A hasonlóság minden érzékemet érthetetlenül fölzaklatta: hangosan fölsikoltottam. Szerencsére csak Inés volt mellettem, legbizalmasabb komornám. Elmondtam neki, milyen balsejtem gyötör. Kinevetett, azt hitte, valami távoli hasonlóság tévesztett meg.

- Nyugodjék meg, úrnőm - mondta -, s ne higgye, hogy első férjét látta. Mi oka volna rá, hogy parasztnak öltözve jöjjön ide? Lehetséges volna, hogy él még? De hogy lecsillapodjon - fűzte hozzá -, lemegyek a kertbe, és beszélek azzal a paraszttal, megtudom, kicsoda, s egy pillanat múlva itt leszek és elmondom.

Inés tehát lement a kertbe, és csakhamar mélyen megindulva jött vissza lakosztályomba.

- Úrnőm - mondta -, gyanúja tökéletesen beigazolódott, csakugyan don Álvarot látta az imént; elárulta kilétét, s az a kérése, hogy titokban beszélhessen úrnőmmel.

Minthogy a márki éppen Burgosban volt, rögtön fogadhattam don Álvarot, megbízta hát komornámat, hogy a titkos lépcsőn vezesse szobámba. Képzelteti, milyen szörnyen izgatott voltam. Képtelen voltam elviselni a férfi látványát, akinek jogában állott szemrehányásokkal elhalmozni; ahogy megjelent, abban a pillanatban elájultam, mintha kísértetet láttam volna. Inés meg ő azonnal a segítségemre siettek, s amikor ájulásomból magamhoz térítettek, don Álvaro így szólt:

- Könyörgök, úrnőm, szedje össze magát! Ne ijedjen meg tőlem! Nincs szándékomban a legcsekélyebb fájdalmat sem okozni önnek. Nem dühödtem férjként jelentem meg, hogy számon kérjem esküvel fogadott hűségét, s bűnként vessem a szemére második házasságát. Tudom, hogy ez a házasság családja műve, tájékoztattak róla, mennyi zaklatást szenvedett el miatta. Másfelől Valladolidban halálhíremet terjesztették, ön ezt annál is inkább elhihette, mert egyetlen levelem sem nyugtatta meg az ellenkezőjéről. Végül azt is tudom, hogyan élt fájdalmas elválásunk óta, s hogy nem a szerelem, hanem a szükség hajtotta a márki karjaiba.

- Ó, uram - szakítottam félbe sírva -, miért mentegeti hitvesét, aki bűnös, hiszen ön él. Ó, miért nem vagyok olyan nyomorúságos helyzetben, mint don Ambrosióval kötött házasságom előtt! Ó, gyászos frigy! Nyomorúságomban legalább az a vigaszom megvolna, hogy pirulás nélkül láthatom önt viszont!

- Kedves Menciám - folytatta don Álvaro olyan arckifejezéssel, amely elárulta, milyen mélyen megrázták könnyeim -, nem vádolom önt, távolról sem akarom szemére vetni, hogy ilyen fényes környezetben él, esküszöm, hogy hálát adok érte az egeknek! Valladolidból való szomorú távozásom óta egyfolytában üldözött a balsors, életem a szerencsétlenségek láncolata volt, s a legszörnyűbb az volt, hogy még hírt sem adhattam magamról. Túlságosan bíztam az ön szerelmében, s szüntelenül magam elé képzeltem a helyzetet, amelybe végzetes szerelmem taszította. Elképzeltem doña Menciát könnyek közt, s ez okozta a legnagyobb fájdalmat. Megvallom, olykor bűnül róttam föl magamnak a megtiszteltetést, hogy valaha tetszettem, önnek. Azt kívántam, bárcsak valamelyik vetélytársam felé hajlott volna a szíve, hiszen oly sokba került önnek, hogy engem választott. Mindamellet hétéstendei szenvedés után, szerelmesebben, mint valaha, viszont akartam látni önt. Nem tudtam ellenállni e vágnak, s mikor hosszú rabszolgaságom végeztével lehetővé vált, hogy vágyam teljesüljön, kockáztatva a fölfedeztetést is, ebben az áruhában Valladolidba utaztam. Ott tudomást szereztem mindenről. Azután idejöttem a kastélyba, módját ejtettem, hogy megismerkedjem a kertésszel, aki itt tartott kerti munkára. Íme, így sikerült elérnem, hogy titkon beszélhessek önnel. De ne gondolja, hogy itt akarok maradni, hogy megzavarjam az ön boldogságát! Jobban szeretem önt, mint magamat, tiszteletben tartom nyugalma, s e beszélgetés után elmegyek, hogy öntől távol éljem le önnek szentelt szomorú napjaimat.

- Nem, don Álvaro, nem - kiáltottam fel e szavakra. - Az ég nem ok nélkül vezette önt ide, és én nem bírnám elviselni, hogy másodszor is elhagyjon; önnel megyek, ezentúl már csak a halál választhat el bennünket egymástól.

- Hallgasson rám - folytatta don Álvaro -, s maradjon don Ambrosio mellett, ne vállaljon részt boldogtalanságomból, hadd viseljem egész súlyát én.

Még sok hasonló dolgot mondott, de minél jobban láttam, hogy föl akarja áldozni magát boldogságomért, annál kevésbé voltam hajlandó áldozatát elfogadni. Mikor látta, hogy szilárdan kitartok elhatározásom mellett, hirtelen hangot változtatott, s elégedettebb lett az arca:

- Úrnóm - mondta -, lehetséges volna, hogy úgy érez, ahogy mutatja? Ó! Ha még mindig eléggé szeret ahhoz, hogy inkább a nélkülözést választja mellettem, mint itt a gazdagságot, jöjjön Betancosba, a galíciai királyság szívébe. Biztos búvóhelyem van ott. Ha a balszerencse megfosztott is minden vagyonomtól, barátaimat nem vesztettem mind el. Néhányan híven kitartottak mellettem, ők tették lehetővé, hogy megszöktethetem önt. Hintót csináltattam Zamorában a segítségükkel, öszvéreket és lovakat vásároltam; három elszánt galíciai kísérem van. Karabéllyal és pisztollyal felfegyverkezve várják parancsaimat Rodillas faluban. Használjuk ki don Ambrosio távollétét - fűzte hozzá. - Szólok, hogy a hintó hajtson a kastély kapujához, és azonnal útnak is indulunk.

Beleegyeztem. Don Álvaro elrohant Rodillasba, s rövid idő múlva visszatért a három lovassal, és elszöktetett komornáim köréből, akik nem tudván mire vélni a dolgot, ijedten szétszaladtak. Csak Inés tudta, miről van szó, de nem akarta összekötni sorsát az enyémmel, mert szerelmes volt don Ambrosio egyik inasába; ami ékesen bizonyítja, hogy legbuzgóbb cselédeink ragaszkodása is semmi a szerelemhez képest.

Hintóba ültem hát don Álvaróval, de ruháim és ékszereim közül csak azt hoztam el, ami második házasságom előtt is megvolt, mert abból, amit a márkától kaptam, miután nőül vett, semmit sem akartam megtartani. Elindultunk a galíciai királyság felé, de nem tudtuk, sikerül-e szerencsésen odaérnünk. Okunk volt tartani tőle, hogy ha don Ambrosio hazatér, nagyszámú kísérettel a nyomunkba ered, és utol is ér. De két napig utaztunk anélkül, hogy egyetlen lovast is láttunk volna. Reméltük, hogy a harmadik nap is így múlik el, s már egészen nyugodtan beszélgettünk. Don Álvaro éppen arról a szomorú kalandról számolt be, amely alkalmat adott rá, hogy holt hírét költsek, elmondta, miként lett ötesztendei rabszolgaság után ismét szabad, amikor tegnap a leóni országúton összeakadtunk a rablóbandával, amelynek ön is tagja volt. Őt ölték meg a rablók embereivel együtt, miatta ömlik most is a könny a szememből.

TIZENKETTEDIK FEJEZET

Mily kellemetlen módon szakították félbe Gil Blas és a hölgy beszélgetését

Mikor doña Mencia befejezte elbeszélését, sírva fakadt. Eszem ágában sem volt Seneca modorában fogalmazott szónoklatokkal vigasztalni, hagytam, sírja csak ki nyugodtan magát, sőt magam is sírtam, hisz mi sem természetesebb, mint hogy együtt érzünk a szerencsétlenekkel, különösképp, ha egy bánattól sújtott szép hölgyről van szó. Épp afelől akartam tudakozódni, mit szándékozik tenni jelenlegi helyzetében, s lehet, hogy éppen tőlem kért volna tanácsot, de beszélgetésünket félbeszakították: a fogadóban éktelen láрма támadt, önkéntelenül fölfigyeltünk rá. A lármát az idézte elő, hogy megérkezett a corregidor két alguacil és számos íjász kíséretében. Bejöttek a szobánkba, velük egy fiatal lovag, aki azonnal hozzám lépett, és közeli szemügyre vette a ruhámat. Nem sokat kellett vizsgálódnia.

- Szent Jakabra mondom - kiáltott föl -, ez az ujjas az enyém, az én ujjasom. Nem nehezebb fölismerni, mint a lovamat. Nyugodtan letartóztathatja ezt a fickót az én felelősségemre, nem félek, hogy elégtételt kell majd adnom neki a meghurcoltatásért; bizonyos vagyok benne, hogy egyike azoknak a rablóknak, akiknek titkos rejtekhelyük van valahol a környéken.

Szavaira, amelyekből megtudtam, hogy a lovag az a kifosztott fiatalember, akinek minden holmija szerencsétlenségemre hozzám került, meglepődtem, megzavarodtam, elképedtem. A corregidor, aki, hivatalához illően, zavaromból inkább rosszra, mint jóra következtetett, úgy ítélte, hogy a vád nem alaptalan, és föltételezve, hogy a hölgy a cinkosom, mindkettőnket

börtönbe vettetett, külön zárkába persze. Nem azok közé a bírák közé tartozott, kiknek félelmet kelt a tekintete, s inkább szelíd volt és mosolygós. Isten tudja, mit értem vele! Mihelyt bent csücsültem a börtönben, rögtön fölkeresett két kopójával, azaz a két alguacillal; vidám ábrázattal léptek be, mintha előre érezték volna, hogy pazar üzletet csinálnak. Jó szokásukról ezúttal sem feledkeztek meg: a munkát motozással kezdték. Micsoda zsákmányt ejtettek! Talán soha életükben nem volt ilyen jó fogásuk. Ahány maroknyi pisztolt kiszedtek a zsebemből, annyszor csillant föl a szemük örömükben. Különösen a corregidor volt magánkívül.

- Gyermekeim - mondta behízelt hangon -, mi csak a kötelességünket teljesítjük, de ne félj semmitől: ha nem vagy bűnös, nem esik bántódásod.

Ezenközben nagyon szelíden kiürítették valamennyi zsebemet, még azt is elvették, amit a rablók tiszteletben tartottak, vagyis nagybátyám negyven dukátját. De még ezzel sem elégedtek meg; mohó és fáradhatatlan kezük a sarkamtól a fejem búbjáig végigtapogatott, megforgattak minden oldalról, s még le is vetkeztettek, vajon nincs-e pénz a bőröm alatt. Úgy hiszem, a hasamat is örömeztől fölvtágták volna, hogy megnézzék, nem dugtam-e oda is valamit. Miután ilyen nagyszerűen teljesítették kötelességüket, a corregidor kihallgatott. Ártatlanul elbeszéltem neki mindazt, ami történt velem. Vallomásomat írásba foglaltatta, aztán embe-reivel és a pénzemmel együtt kísért a börtönből, engem meg otthagyt tiszta meztelenül a szalmán.

„Ó, emberi élet! - kiáltottam föl, amikor magamra maradtam a fent leírt állapotban. - Tele vagy furcsa kalandokkal és viszontagságokkal! Amióta elhagytam Oviedót, szüntelenül üldöz a balsors, alig menekülök meg az egyik veszedelemből, máris rám tör a másik. Amikor ebbe a városba érkeztem, nem is gondoltam, hogy ilyen hamar megismerkedem a corregidorral!”

E haszontalan gondolatok közben fölvettem azt az átkozott ujjast s a szerencsétlenséget hozó öltözk többi darabját, aztán bátorságra buzdítottam magam:

„Rajta - mondtam -, Gil Blas, ne hagyd el magad. Gondolj arra, hogy ezt a mostani időt talán boldogabb követi. Hát szabad kétségbeesned egy közönséges börtönben, miután a föld alatt oly fájdalmas próbát álltál ki a türelemből? Ó, sajnos, csak áltatom magam - fűztem hozzá búsan. - Miként szökhethék meg innen? Elvették tőlem a lehetőségét, hiszen a rab pénz nélkül olyan, mint a madár szárny nélkül.”

A fogoly meg a nyúl helyett, amelyet nyársra húzattam, egy kis darabka rozskenyeret és egy kancsó vizet hoztak; nem törődtek türelmetlenségemmel. Két hét telt el anélkül, hogy a tömlőctartón kívül, aki reggelenként behozta a kenyeret meg a vizet, élő embert láttam volna. Mihelyt megláttam, beszélni kezdtem hozzá, megpróbáltam társalogni vele, hogy valamelyest elűzzem az unalmam, de mondhattam bármit, ez az ember semmire sem válaszolt, egyetlen szót sem sikerült kihúznom belőle; legtöbbször úgy lépett be és úgy ment ki, hogy rám se nézett. A tizenhatodik napon megjelent a corregidor, és így szólt:

- Kedves barátom, jó hírt hozok! Nemsokára véget érnek szenvedéseid! A hölgyet, akivel együtt fogtunk el, Burgosba kísértettem, távozása előtt azonban kihallgattam; igen kedvezően vallott rólad. Még ma szabadon bocsátunk, föltéve, hogy a postakocsi, aki állításod szerint Peñaflorból Casabelosig hozott, megerősíti vallomásodat. Jelenleg Astorgában tartózkodik. Érte küldtem, mindjárt itt lesz, s ha megerősíti, amit a kínvallatással való fenyegetésről meséltél, nyomban szabadon bocsátlak.

Fölvidultam a szavaira. Máris úgy éreztem, hogy szabad vagyok. Köszönetet mondtam a bírónak a helyénvaló és rövid igazságért, amit szolgáltatni szándékozott, s még végére sem jutottam a hálálkodásnak, amikor két íjász kíséretében megjelent a postakocsi. Azon nyom-ban ráismertem, de az átkozott postakocsi, aki minden bizonnal elkótyavetyélte a bőrön-

dömet egész tartalmával egyetemben, s félt, hogy ha bevallja, hogy ismer, vissza kell adnia a pénzt, arcátlanul kijelentette, hogy nem tudja, ki vagyok, sose látott.

- Ó, áruló! - kiáltottam. - Inkább valld be, hogy eladtad a poggyászatot, és mondj igazat! Nézz meg jól! Egyike vagyok azoknak a fiatal embereknek, akiket Casabelos városában kínvallatással fenyegettél meg, és halálra ijesztettél!

A postakocsis hidegen kijelentette, hogy fogalma sincs róla, miről beszélek, s mivel kitartott mellette, hogy nem ismer, szabadlára helyezésemet elhalasztották.

- Gyermekeim - fordult hozzám a corregidor -, látod, hogy a postakocsis nem erősítette meg vallomásodat; ilyenformán, bármennyire szeretném is, nem bocsáthatlak szabadon.

Újult türelemmel kellett hát felfegyverkeznem, bele kellett nyugodnom, hogy továbbra is kenyéren és vízen tengődöm, s csak a néma porkolábot láthatom.

Amikor eszembe jutott, hogy képtelen vagyok szabadulni az igazságszolgáltatás karmai közül, noha a legcsekélyebb bűnt sem követtem el, kétségbe estem, és visszakíváncoztam, a föld alatti rejtékhelyre. Alapjában véve, állapítottam meg magamban, ott kevesebb kellemetlenségben volt részem, mint itt a tömlőcben: kedvemre lakmározhattam a rablókkel, kellemesen eltársalogtam velük, s éltetett az édes remény, hogy előbb-utóbb megszököm; most meg az a helyzet, hogy hiába vagyok ártatlan, talán már annak is örülnék, ha gályarabságra ítélve kikerülhetnék innen.

TIZENHARMADIK FEJEZET

Milyen véletlen folytán került ki végül is Gil Blas a tömlőcből, és hová ment

Miközben ilyen vidám gondolatokkal töltöttem napjaimat, jegyzőkönyvbe mondott kalandjaimnak híre terjedt a városban. Sokan kíváncsiak lettek rám. Egymás után kukucskáltak be a parányi ablakon, amelyen át világosság hatolt a cellámba, s miután megbámultak egy darabig, odébbálltak. A fordulat meglepett. Fogságom óta ugyanis egyetlen emberi arc sem jelent meg az ablakban, mely a néma, borzalmak lakta udvarra nézett. Megértettem, hogy a városban érdeklődés támadt irántam, de nem tudtam, jó vagy rossz előjelnek tekintsem-e.

Az első látogatók egyike a mondoñedói kis kántor volt, aki annak idején, akárcsak én, megijedt a kínvallatástól, és elmenekült. Ráismertem, és ő sem viselkedett úgy, mintha nem ismerne. Üdvözöltük egymást, majd hosszú eszmecserébe bocsátkoztunk. Kénytelen voltam újból részletesen beszámolni kalandjaimról, ami kétféle hatást váltott ki hallgatóim lelkében: vagy megneveltette őket, vagy megsajnálta. A kántor cserébe elbeszélte, mi történt a casabelosi fogadóban a postakocsis és a fiatalasszony között, miután bennünket elkergetett onnan a vakrémület, egyszóval beszámolt mindarról, amit fentebb már elmondtam. Aztán búcsúzáskor megígérte, hogy haladéktalanul munkálkodni kezd kiszabadulásom érdekében. Mire a kíváncsiskodók valamennyien kijelentették, hogy balsorsom részvétet ébresztett bennük, sőt arról is biztosítottak, hogy csatlakoznak a kis kántorhoz, és minden tőlük telhetőt elkövetnek, hogy szabadon bocsátásomat kieszközöljék.

Ígéretüket meg is tartották. Beszéltek az érdekemben a corregidorról, aki - főleg a kántor vallomása után - nem kételkedett többé ártatlanságomban, s három hét múltán megjelent börtönömben.

- Gil Blas - mondta -, ha szigorúbb bíró volnék, továbbra is itt tarthatnálak, de nem akarom húzni-halasztani az ügyet, menj, szabad vagy, távozhatsz, amikor kedved tartja. De mondd csak - folytatta -, ha elvezetnénk az erdőbe, ahol a föld alatti rejtekhely van, meg tudnád-e találni?

- Nem, uram - válaszoltam -, mivel éjnek idején mentem oda, és napkelte előtt távoztam, képtelen volnék megtalálni a bejáratát.

Ezek után a bíró elment, mondván, hogy azonnal parancsot ad a börtönőrnek szabadon bocsátásomra. Kisvártatva csakugyan meg is jelent cellámban a börtönőr az egyik poroszlóval, aki egy vászoncsomagot cipelt. Komoly képpel, egyetlen szó nélkül lehúzták rólam a finom posztóból készült csaknem új ujjast és térdnadrágot, rám adtak egy ócska, rongyos ruhát, és hátba vágta, hogy mehetek.

A zavar, ami ócska öltözékem láttán elfogott, mérsékelte a szabadságát visszanyerő rab örömét. Kísértést éreztem, hogy azon nyomban elhagyjam a várost, hogy elkerüljem a járókelők tekintetét, amelyet nehezemre esett elviselni. A hála azonban legyőzte bennem a restelkedést; elmentem köszönetet mondani a kis kántornak, aki olyan nagy szolgálatot tett nekem. Nem bírta kacagás nélkül megállni, amikor meglátott.

- Hát ön az? - kérdezte. - Nem ismertem meg rögtön ebben az öltözékben. Amint látom, minden tekintetben igazságot szolgáltatottak önnek.

- Nem panaszkodom az igazságszolgáltatásra - feleltem -, hiszen nagyon méltányosan bánt velem, csak azt szeretném, ha valamennyi szolgálja becsületes ember lenne: legalább a ruhámat meghagyták volna, úgy vélem, nem kis árat fizettem érte.

- Osztom a véleményét - válaszolta -, de erre azt mondhatnák, hogy csak az előírt formaságoknak tettek eleget. Ugyan! Azt hiszi, hogy például a lovát visszaadták előző gazdájának? Szó sincs róla: jelenleg a jegyző istállójában őrzik mint bűnjelet, s azt hiszem, szegény nemesúr legfölbjebb a farmatringjét kapja vissza. De beszéljünk másról - folytatta. - Mi a terve? Mihez akar fogni?

- Szeretnék Burgosba utazni, és fölkeresni a hölgyet, akit megszabadítottam. Bizonyosan kapok tőle néhány pisztolt, amin új diákruhát vásárolhatok, és elmehetek Salamancába, ahol megpróbálom hasznát venni latin tudásomnak. Csak az a baj, hogy még nem vagyok Burgosban, útközben is enni kell, s mint bizonyára tudja: aki pénz nélkül utazik, annak üres marad a hasa.

- Értem - felelte -, és fel is ajánlom erszényemet. Az igazat megvallva elég lapos, de hiszen tudja, hogy a kántor bizony nem püspök.

Azzal már elő is vette erszényét, és olyan barátságosan a markomba nyomta, hogy képtelen voltam visszautasítani. Megköszöntem, mintha a világ valamennyi kincsét nekem adta volna, biztosítottam róla, hogy ezerszer meghálálom, amire soha nem került sor. Ezután elbúcsúztam tőle, és elhagytam a várost, a többieket, akik ugyancsak hozzájárultak kiszabadulásomhoz, föl sem kerestem; megelégedtem azzal, hogy százszor is megáldottam őket magamban.

A kis kántor joggal nem dicsekedett az erszényével; nagyon kevés pénzt leltem benne, s még-hozzá milyet? Csak aprópénzt. Tiszta szerencse, hogy az elmúlt két hónap alatt hozzászoktam a mértékletes életmódhoz, így aztán mikor Puente de Mula városába érkeztem, nem messzi Burgostól, még mindig volt néhány reálom. Megpihentem a városban, hogy doña Mencia felől érdeklődjem. Betértem egy fogadóba; alacsony, rendkívül ösztövé, erélyes, szilaj ábrázatú nőszemély volt a fogadós. Barátságatlan arcáról menten kitaláltam, hogy ócska ruhám egyáltalán nincs ínyére, amit könnyű szívvel megbocsátottam neki. Leültem az egyik asztalhoz.

Kenyeret és sajtot ettem, s ittam néhány pohárral az elém rakott pocsék borból. Mialatt ezt az öltözkemhez eléggé illő vacsorát elköltöttem, iparkodtam szóba elegyedni a fogadósnéval, aki megvető fintorával elég világosan tudtomra adta, hogy nem óhajt velem társalogni. Megkérdeztem, nem ismeri-e de la Guardia márkit, meg hogy messzi van-e a kastélya a várostól, s főleg arra voltam kíváncsi, vajon mi lett a feleségével, a márkinéval.

- Túl sok mindenre kíváncsi - felelte fölényesen a fogadósnő.

Mindamellett, bár nagyon nem szívesen, elárulta, hogy don Ambrosio kastélya alig egy mérföldnyire van Puente de Mulától.

Miután végeztem az étellel-itallal, s már besötétedett, kinyilvánítottam azt az óhajomat, hogy pihenni szeretnék, s szobát kértem.

- Szobát önnek? - válaszolt a fogadósnő, s megvetéssel teli, gőgös pillantást vetett rám. - Nincs szobám olyan emberek számára, akik egy darab sajtot vacsoráznak. Minden ágyam foglalt. Előkelő lovagokat várok, akik itt szándékoznak tölteni az éjszakát. Legfeljebb annyiban lehetek a szolgálatára, hogy elhelyezem a csűrben; gondolom, nem ez lesz az első eset, hogy szalmán fog aludni.

A fogadósné maga sem sejtette, mennyire fején találta a szöveget. Egy szót sem válaszoltam, bölcsen úgy határoztam, hogy fölmegegyek a szalmapadlásra; s nemsokára el is aludtam a szalmán mint az olyan ember, aki már megszokta a kényelmetlenséget.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

Miként fogadta Burgosban Gil Blast doña Mencia

Nem voltam rest, s másnap korán keltem. Elszámoltam a fogadósnővel, aki már talpon volt; kevésbé gőgösnek és vidámabbnak látszott, mint este, s ezt a Szent Hermandad Testvériség három derék íjása jelenlétének tulajdonítottam, akik igen bizalmasan viselkedtek vele. A fogadóban éjszakáztak; kétségkívül ők voltak azok az előkelő lovagok, akik lefoglalták az ágyakat.

A városban megkérdeztem, merre kell menni a kastélyba, ahová igyekeztem. Véletlenül olyanfajta emberhez fordultam, amilyen a peñaflori fogadás volt. Nemcsak a kérdésemre válaszolt, hanem azt is tudtomra adta, hogy don Ambrosio három hete halott, felesége pedig egy burgosi zárdába vonult; meg is mondta, melyikbe. Eredetileg a kastélyba indultam, most azonban megfordultam, s nyomban Burgos felé vettem utamat, hogy mielőbb a kolostorba érjek, ahol doña Mencia tartózkodott. Megkértem a kapus nővért, mondja meg a hölgynek, hogy egy fiatalember óhajt vele beszélni, aki most szabadult az astorgai börtönből. A kapus nővér azonnal teljesítette kérésemet. Rövidesen visszatért, bevezetett a társalgóba, és nem is kellett sokáig várakoznom, máris megjelent a rács mögött don Ambrosio özvegye talpig gyászban.

- Isten hozta - mondta a hölgy nyájasan. - Éppen négy napja írtam egy astorgai ismerősömnek, s megkértem, keresse föl nevemben, és mondja meg önnek, hogy azonnal látogasson meg, mihelyt kiszabadul a börtönből. Bizonyos voltam benne, hogy rövidesen kiengedik, hiszen éppen elég mentőkörülményt hoztam fel a corregidor előtt az ön javára. Meg is írták, hogy szabadlábra került, de nem tudják, hova lett. Már attól féltem, hogy nem látom viszont, és nem lehet részem abban az örömben, hogy kifejezhessem hálámat. Nagyon fájlaltam volna. Ne bánkódjék - fűzte hozzá, amikor észrevette, mennyire restelkedem, hogy ilyen nyomorú-

ságos öltözékben kerültem a szeme elé -, és ne szégyenkezzen jelenlegi állapota miatt. Én volnék a leghálátlanabb asszony a világon, ha az után, amit értem tett, nem követnék el mindent az ön érdekében. Elhatároztam, hogy kisegítem jelenlegi nyomorúságos helyzetéből; ez kötelességem, és módom is van rá. Elég tekintélyes vagyonnal rendelkezem, hogy gond nélkül törleszthessem ön iránt érzett hálámat. Egészen addig a napig, mikor mindketten börtönbe nem kerültünk, ismeri kalandjaimat - folytatta a hölgy. - Most elmondom, ami azóta történt. Az astorgai corregidor, miután híven elbeszéltem neki történetemet, Burgosba kísértetett, s én onnan don Ambrosio kastélyába mentem. Visszatérésem rendkívüli meglepetést keltett, de közölték, hogy túl későn érkeztem, mert szökésem villámcsapásként hatott a márkira, belebetegedett, s az orvosok lemondtak az életéről. Ismét alkalmam nyílt hát sorsom kegyetlensége miatt panaszkodni. Mindenesetre tudattam a márkival, hogy megérkeztem. Aztán beléptem a szobájába, ágya fejéhez futottam, és térdre vettem magam, arcom könnyben ázott, szívemet a metsző fájdalom hasogatta. „Miért jött vissza? - szólalt meg, mikor észrevett. - Látni akarta, mit művelt? Hát nem elég, hogy megfoszt az életemtől? Ráadásul még szemtanúja is akar lenni halálomnak?” - „Uram - válaszoltam -, Inés bizonyára közölte önnel, hogy első férjemmel szöktem meg, s ha egy szomorú esemény meg nem foszt tőle, ön sohase látott volna viszont.” Elbeszéltem, miként ölték meg don Álvart a rablók, s hogyan hurcoltak föld alatti rejtékükbe. Elmondtam a továbbiakat is, s mikor befejeztem, don Ambrosio kezét nyújtotta. „Elég - mondta gyöngéden -, többé nem vádolom önt. Jogom lehet-e szemrehányást tenni önnek? Újra találkozott szeretett férjével, s azért hagyott el engem, hogy őt kövesse. Elítélhetem-e önt ezért? Nem, úrnőm, még zúgolódnom sem lett volna szabad. Nem is akartam üldözőbe venni önöket, bár tudtam, hogy ha önt elveszítem, a halál fia vagyok. Tiszteletben tartottam elrablójának szent jogait, s az ön iránta érzett érzelmeit. Tehát igazságot szolgáltatok önnek: azzal, hogy visszatért ide, visszanyerte szeretetemet. Igen, kedves Menciám, jelenléte túlradó örömmel tölt el, de sajnós, nem örülhetek sokáig! Érzem, hogy közeledik utolsó órám. Alig kaptam vissza, örökre búcsút kell mondanom.” E megindító szavak hallatán könnyeim kétszeres bőséggel omlottak. Határtalan fájdalmat éreztem, és ki is mutattam. Don Álvart sem ontottam több könnyet, akit pedig imádtam. Don Ambrosiót nem csalta meg halálsejtelve, már másnap elhunyt, s én lettem a tulajdonosa a házasságkötésünk alkalmával rám írott tekintélyes vagyonnak. Nem szeretném rosszul fölhasználni. Noha még fiatal vagyok, nem fognak látni egy harmadik férj karján. Azonfelül, hogy az ilyesmi szerintem csak közönséges és szemérmetlen nőkhöz illik, meg kell mondanom önnek, hogy elment a kedvem a világi élettől, életemet ebben a zárdában szeretném leélni, ennek szeretnék jótévéje lenni.

Ezeket mesélte el nekem doña Mencia. Aztán ruhája alól előhúzott egy erszényt, a markomba nyomta, és így szólt:

- Itt van száz dukát, önnek adom. Csak arra, hogy új ruhát vehessen magának. Aztán keressen fel ismét, hálám ilyen kevéssel nem érheti be.

Ezerszeres köszönetet mondtam a hölgynek, s megesküdtem, hogy nem távozom Burgosból anélkül, hogy el ne búcsúznék tőle. Ez után az eskü után - amelyet eszem ágában sem volt megszegni - szállás után néztem. Betértem az első utamba eső fogadóba. Szobát kértem, s hogy megelőzzem a rossz véleményt, amelyet ócska köpönyegem folytán alkothatott rólam, közöltem a fogadóssal: akármilyen is a külsőm, bőkezűen meg tudom fizetni, amit kapok. E szavakra Majuelo, a fogadós, természetből fogva nagy tréfacsináló, tetőtől talpig végigmért, s hidegen, gúnyosan azt válaszolta, hogy semmi szükség bizonykodásra, anélkül is meg van győződve róla, hogy sokat fogok költeni nála; öltözékem nem rejti el előle nemesi voltomat, egyetlen pillanatig se vont a kétségbe, hogy gazdag úriember vagyok. Láttam, hogy a csirkefogó csak ugrat, s hogy egy csapásra véget vessek mókáinak, megmutattam neki erszényemet,

sőt le is számoltam eléje az asztalra dukátjaimat. Észrevettem, hogy az arany láttára mindjárt kedvezőbben vélekedik rólam. Megkértem, küldjön szabóért.

- Okosabb volna - mondta - ószeresért küldeni; az majd hoz mindenféle ruhát, s ön azonnal átöltözhet.

Megfogadtam a tanácsot. Mivel azonban a nap már vége felé járt, másnapra halasztottam a bevásárlást, s csak az érdekelt, hogy jól megvacsorázzam kárpótlásul a silány kosztért, amelyben a föld alatti rejtékhelyről való szökésem óta részem volt.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

*Hogyan öltözködött fel Gil Blas, milyen új ajándékot kapott a hölgytől,
s miként távozott el Burgosból*

Hatalmas adag birkaláb-becsináltat tettek eléem, s én csaknem az utolsó falatig bekebeleztem. Az ételnek megfelelő mennyiségű italt is elfogyasztottam, aztán lefeküdtem. Meglehetősen jó ágyat kaptam, s abban reménykedtem, hogy mély álomba merülök. De nem sikerült elaludnom, szüntelenül azon tűnődtem, milyen ruhát vásároljak másnap.

„Mit tegyek? - töprengtem. - Hajtsam végre eredeti tervemet, vásároljak papi köntöst, utazzam Salamancába, és legyek nevelő? Öltözzem licenciátusnak? Van-e kedvem hozzá, hogy egyházi pályára lépjek? Csakugyan volna hozzá hajlamom? Nincs. Sőt, épp az ellenkezőjére van hajlamom. Kardot akarok kötni s úgy próbálni szerencsét a világban.”

Ennél maradtam. Elhatároztam, hogy lovagi öltözéket veszek, és szilárdan hittem, hogy lovagnak öltözve föltétlenül szert teszek valamilyen tisztességes és jövedelmező állásra. Ebben a csábító reményben szilaj türelmetlenséggel vártam a hajnalt, s mihelyt felcsillantak a nap első sugarai, máris fölkeltem. Olyan lármát csaptam a fogadóban, hogy minden alvó fölriadt rá. Az inasok után kiabáltam, akik még feküdtek, s hívásomra szitkokkal válaszoltak. Mégis kénytelenek voltak fölkelni, s én addig nem hagytam nyugtot nekik, amíg nem kerítették ószerest. Csakhamar meg is jelent. Két segéd jött vele, mind a kettő egy-egy zöld vászoncsomagot cipelt. Az ószeres fölöttébb udvariasan köszöntött, és így szólt:

- Lovag úr, szerencséje van, hogy hozzám jöttek és nem máshoz. Eszemben sincs leszólni pályatársaimat, Isten ments, hogy a legkisebb rosszat is mondjam róluk, de magunk közt szólva nem hallgathatom el, hogy mindegyik lelkiismeretlen, és még a zsidóknál is mohóbb. Én vagyok az egyetlen erkölcsös ószeres. Megelégszem az ésszerű haszonnal, garasonként egy tallérral, akarom mondani talléronként egy garassal. Hál' istennek becsülettel űzöm mester-ségemet.

E bevezetés után - amelyet ostobaságomban szó szerint vettem - az ószeres odaszólt segédeknek, hogy bontsák ki a csomagokat. A legkülönbélebb színű ruhákat rakták eléem. Több egyszínű posztóruhát megvetően dobtam félre, mert túlságosan egyszerűnek találtam, de aztán fölpróbáltattak velem egyet, amelyet mintha egyenest rám szabtak volna; kissé viseltes volt ugyan, de nagyon megnyerte tetszésemet. Hasítékos ujjú zeke volt térdnadrággal és köpönyeggel, arannyal hímzett kék bársonyból. Emellett állapodtam meg, és alkudozni kezdtem rá. Az ószeres észrevette, hogy a ruha tetszik, és dicsérte választékos ízlésemet.

- Istenemre mondom - kiáltott föl -, látni való, hogy ön ért a ruhákhoz! Tudja meg, hogy ez az öltözék a királyság egyik legelőkelőbb ura részére készült, s csak háromszor volt rajta. Nézze meg ezt a bársonyt! Ennél szebbet sehol sem talál. Ami pedig a hímzést illeti, el kell ismernie, hogy a legszebb munka.

- Mennyiért adja?

- Hatvan dukátért - felelte -, bár így is ráfizetek, olyan becsületes ember vagyok.

A kijelentés nagyon meggyőzően hangzott. Negyvenöt dukátot ajánlottam föl, a ruha talán a felét érthette.

- Nemesuram - szólalt meg hidegen az ószeres -, én nem szoktam alkudozni, nálam csak egy ár van. Tessék - folytatta, s rámutatott a félrelökött ruhákra -, válasszon ezek közül, ezeket olcsóbban adom.

Ezzel csak még jobban fölfokozta bennem a vágyat, hogy a kiválasztott ruhát vegyem meg, s mivel azt hittem, hogy csakugyan nem hajlandó engedni, leszámoltam a hatvan dukátot. Amikor látta, milyen könnyen fizetek, azt hiszem, minden becsületessége ellenére dühös volt önmagára, hogy nem többet kért. Mindamellet - két segédje társaságában, akikről szintén nem feledkeztem meg - elégedetten távozhatott, hiszen minden garason keresett egy-egy tallért.

Volt tehát egy elég tisztességes köpenyem, ujjasom és térdnadrágom. De még gondoskodnom kellett a többi ruhadarabról is; egész délelőttöm erre ment rá. Vásároltam fehérneműt, kalapot, selyemharisnyát, cipőt, kardot, s aztán fölöltöztem. Micsoda élvezet volt ily jólöltözötten látnom magam! A szemem szinte nem bírta betelni a látvánnyal. Soha páva nem nézte nagyobb gyönyörűséggel a tollazatát. Még aznap újból felkerestem doña Menciát. Ezúttal is nagyon nyájasan fogadott. Ismét megköszönte, amit tettem érte. Erre kölcsönösen bókolni kezdtünk egymásnak. Aztán minden jót kívánt, elbúcsúzott és visszavonult, s csak egy harminc pisztol értékű gyűrűvel ajándékozott meg azzal, hogy tegyem el emlékébe.

Nagyon ostobán néztem a gyűrűre. Tekintélyesebb ajándékokra számítottam. Ilyenformán a hölgy bőkezűségével nem túlságosan elégedetten tértem vissza a fogadóba, de alighogy beléptem, megérkezett egy ember, aki nyomon követett, s amikor hirtelen levetette fülig fölhajtott gallérú köpenyét, láttam, hogy a hóna alatt tömött zsák van. A zsák láttán - nyilvánvaló volt, hogy arannyal van teli - nagy szemeket meresztettem, akárcsak az a néhány vendég, aki tanúja volt a jelenetnek. Az ember egy asztalra tette a zsákot, és felém fordult: mintha egy arkangyal szólt volna hozzám:

- Señor Gil Blas, ezt a márkiné küldi önnek!

Mélyen meghajoltam a küldönc előtt, elárasztottam köszönettel, s mihelyt kitette a lábát a fogadóból, rávettem magam a zsákra, mint sólyom a zsákmányára, és felvittem a szobámba. Haladéktalanul kibontottam: ezer dukát volt benne. Éppen végeztem a számolással, mikor belépett a fogadós, aki hallotta a küldönc szavait, és kíváncsi volt, mi van a zsákban. Az asztalon széttergetett aranyak láttán meghökkent.

- Mi az ördög! - kiáltott fel. - Ennyi pénz? Úgy látszik - folytatta gúnyos mosollyal -, ön ért hozzá, hogy kell kihasználni az asszonyokat! Még egy napja sincs Burgosban, s máris márkinékat adóztat meg!

Határozottan tetszetek a szavai. Kísértést éreztem, hogy Majuelót meghagyjam tévedésében, hiszen ez a tévedés igen hízelgő volt rám nézve. Nagyon is megértem, hogy a fiatal emberek szeretik, ha azt hiszik róluk, hogy sikerük van a nőknél. Ártatlanságom azonban fölébe kerekedett hiúságomnak. Kiábrándítottam a fogadóst. Elmondtam neki doña Mencia történetét.

Igen figyelmesen hallgatta végig. Aztán ismertettem vele, hogy állnak jelenleg az ügyeim, s mivel láthatólag érdeklődött irántam, megkértem, legyen segítségemre tanácsaival. Néhány pillanatig tűnődött, majd komoly arccal így szólt:

- Gil Blas úr, ön nekem igen rokonszenves, s mivel annyira megbízott bennem, hogy nyíltan feltárta a szívét, hízeltés nélkül megmondom, hogy véleményem szerint milyen pályára alkalmas. Szerintem ön arra született, hogy az udvarban forgolódjék. Azt tanácsolom hát, hogy menjen oda, s csatlakozzék valamelyik nagyúrhoz, de igyekezzon vagy az üzleti ügyeiben, vagy a szórakozásaiban hasznára lenni, különben csak az idejét vesztegeti. Ismerem a nagyurakat. A becsületes emberek szorgalma és ragaszkodása mit sem számít nekik, csak azokkal törődnek, akikre szükségük van. De más módja is van az érvényesülésnek. Ön fiatal és csinos, s még ha nem volna is szellemes, ez már egymagában több annál, amennyi egy gazdag özvegy vagy rossz házasságban élő csinos asszony elszédítéséhez kell. A szerelem tönkreteszi a vagyonos férfiakat, viszont gyakran segítheti a vagyontalanokat. Azt tanácsolom hát, hogy menjen Madridba. Csakhogy nem szabad kíséret nélkül megjelennie. Ott is, mint mindenütt, a külsőségek alapján ítélik meg az embert, s csak annyira fogják becsülni, amennyit kifelé mutat. Adok ön mellé egy inast. Okos, hűséges cseléd, egyik bizalmas emberem. Vásároljon két öszvért, egyet magának, egyet az inasnak, s induljon útnak a lehető leggyorsabban.

Nagyon kedvemre való tanács volt, szívesen követtem. Már másnap vásároltam két szép öszvért, s felfogadtam az inast, akit a fogadás ajánlott. Harmincéves fiatalember volt, egyszerű és tisztelettudó. Közölte, hogy a galíciai királyságból való, s a neve Ambrosio de Lamela. Különösnek találtam, hogy nem hasonlított a többi inashoz, akik rendszerint nagyon anyagiassak. Nem azon volt, hogy minél nagyobb fizetése legyen, sőt kijelentette, hogy megelégszik annyival, amennyit adok neki, ő már ilyen ember. Rövid szárú csizmát is vásároltam, továbbá egy táskát, hogy belerakjam a fehérneműmet meg a dukátjaimat. Aztán kifizettem a fogadóst, s másnap még pirkadat előtt elindultam Burgosból Madridba.

TIZENHATODIK FEJEZET

Amelyből kiderül, hogy a jó szerencsére nem szabad túlságosan számítani

Első nap Dueñasban éjszakáztunk, s másnap délután négy óra körül érkeztünk Valladolidba. Megszálltunk egy fogadóban, amely - legalábbis úgy láttam - a város egyik legjobb fogadója lehetett. Az öszvéreket inasom gondjára bízta, jómagam pedig fölmentem az egyik szobámba. A fogadó egyik szolgálója utánam hozta a poggyászsomatomat. Mivel meglehetősen fáradt voltam, még a csizmámat sem húztam le, ledobtam magam az ágyra, és észrevétlenül elaludtam. Csaknem este volt már, mikor fölébredtem. Ambrosiót szólítottam. Nem volt a fogadóban, de nemsokára megérkezett. Megkérdeztem, hol járt, mire ájtatos képpel azt felelte, hogy a templomban, hálát akart adni Istennek, hogy Burgostól Valladolidig megóvott bennünket minden bajtól. Helyeseltem, amit tett, majd megparancsoltam, hogy tűzessen nyársra egy jércét, vacsorázni akarok.

Éppen akkor lépett a szobába a fogadás fáklyával a kezében. A fáklya fénye egy hölgyre esett, aki inkább szép volt, mint fiatal, s igen drága ruhákat viselt. Egy öreg lakájra támaszkodott, az uszályát egy kis mór gyerek cipelte utána. Kicsit meglepődtem, mikor a hölgy mélyen meghajolt, és megkérdezte, nem Gil Blas de Santillana úr vagyok-e véletlenül. Alighogy igent feleltem, a hölgy nyomban eleresztette a lakáj kezét, s oly kitörő örömmel csókolta meg, hogy még jobban elképedtem.

- Örökre áldott legyen az ég! - kiáltott fel a hölgy. - Ilyen szerencsés véletlent! Éppen önt keresem, lovag úr, éppen önt!

Ez a bevezetés a peñaflori ingyenélőt juttatta eszembe, s már-már azzal gyanúsítottam a hölgyet, hogy elszánt kalandornő, ezután következő szavára azonban kedvezőbb lett róla a véleményem.

- Unokatestvére vagyok - folytatta a hölgy - doña Mencia de Mosquerának, aki önnek leköteltette. Ma reggel levelet kaptam tőle. Miután tudomást szerzett arról, hogy ön Madridba készül, arra kért, lássam vendégül, amikor átutazik a városon. Két órája kutatom városszerte. Fogadóról fogadóra jártam, s érdeklődtem az ott megszállott idegenek felől, s a leírás alapján, amelyet a fogadás adott önről, gondoltam, hogy talán ön az, aki megszabadította unokahúgomat. S miután végre megtaláltam - folytatta -, szeretném megmutatni, milyen sokra értékelem a családunknak tett szolgálatait, különösen, mert drága unokahúgomról van szó. Örölnék, ha nyomban átköltözne hozzám, nálam sokkal kényelmesebben fogja érezni magát, mint itt.

Megpróbáltam tiltakozni, elmondtam a hölgynek, hogy nem akarok kényelmetlenséget okozni, de sürgetésének lehetetlen volt ellenállnom. A fogadó kapuja előtt hintó várt ránk. Táskámat a hölgy személyes felügyelete alatt helyezték el a hintóban, mert - mint mondta - Valladolidban tömérdek a csirkefogó; ami nagyon is igaznak bizonyult. Egyszóval, a hölgygel és öreg lakájával együtt beszálltam a hintóba, hagytam, hogy megszöktesse a fogadóból, nagy bosszúságára a fogadónak, aki ilyenformán elesett a pénztől, amit a hölgyre, a lakájra, a kismórra és magamra költöttem volna nála.

A hintó tovagördült, aztán egy idő múlva megállt. Kiszálltunk, beléptünk egy elég nagy házba, és fölmentünk egy csinos lakásba, amelyet húsz-harminc gyertya világított meg. Több cseléd is volt a lakásban. A hölgy mindenekelőtt megkérdezte, megérkezett-e don Rafael; azt válaszolták, hogy még nem. A hölgy erre hozzám fordult:

- A fivéremet várom, Gil Blas úr. Ma este kell megérkeznie kastélyunkból, mely két mérföldnyire fekszik innen. Micsoda kellemes meglepetés lesz számára, hogy itt talál a házában valakit, akinek egész családunk annyival tartozik!

Alig fejezte be szavait a hölgy, kocsizörgést hallottunk, s már jelentették is, hogy megérkezett don Rafael. A lovag nemsokára megjelent. Jó alakú, megnyerő külsejű fiatalember állott előttem.

- Örülök, hogy megjött, bátyám - fordult hozzá a hölgy. - Segítségemre lesz, hogy illő vendéglátásban részesítsük Gil Blas de Santillana urat. Nem lehetünk elég hálásak azért, amit rokonunkért, doña Menciáért tett. Tessék - fűzte hozzá, s átnyújtott a fiatalembernek egy levelet -, olvassa el, mit ír doña Mencia.

Don Rafael széthajtogatta a levelet, és fennhangon a következőket olvasta:

- Kedves Camilám, señor Gil Blas de Santillana, aki megmentette a becsületemet és életemet, most indult el az udvarhoz. Bizonyosan átmegy Valladolidon. Rokonságunkra és még inkább a bennünket összefűző barátságra kérlek, lássátok őt vendégül, és tartsátok egy ideig magatoknál. Meg vagyok győződve róla, hogy teljesítitek kérésemet, és megmentőmet unokabátyámmal, don Rafaellel egyetemben szívélyes fogadtatásban részesítitek. Kelt Burgosban. Szerető unokahúgod, doña Mencia.

- Ejha! - kiáltott fel don Rafael, miután végigolvasta a levelet. - Szóval ez az a lovag, akinek unokahúgom becsületét és életét köszönheti? Ó! Hála legyen az égnek e szerencsés találkozásért!

E szavakkal hozzám lépett, és szorosan karjába ölelt:

- Micsoda öröm - folytatta - házamban látni señor Gil Blas de Santillánát! Unokahúgomnak, a márkí özvegyének sürgősen volt figyelmembe ajánlania, hogy lássuk vendégül, elég lett

volna pusztán csak annyit üzennie, hogy ön átutazik Valladolidon. Camila húgom meg én tudjuk, miként bánjunk azzal a férfival, aki a lehető legnagyobb szolgálatot tette családnk leggyöngédebben szeretett tagjának.

A tölem telhető legnagyobb udvariassággal feleltem e szónoklatra, amelyet még sok hasonló követett a leghízelgőbb megállapítások tömegével fűszerezve. Mikor don Rafael észrevette, hogy még csizmában vagyok, utasította az inasokat, hogy húzzák le rólam.

Ennek utána átmentünk egy másik szobába, ahol már megterítették. A lovag, a hölgy meg én asztalhoz ültünk. A vacsora alatt százsámra hangzottak el a bókók. Nem ejthettem ki egyetlen szót sem, amit ne találtak volna csodálatraméltóan szellemesnek; látniuk kellett volna, milyen figyelmesen kínálgattak mind a ketten. Don Rafael sűrűn ivott doña Mencia egészségére. Én követtem példáját. Néha úgy rémlett, hogy Camila, aki velünk együtt ivott, sokat jelentő pillantásokat vet rám. Sőt, mintha úgy vettem volna észre, hogy a hölgy nem szeretné, ha bátyja figyelmes lenne e pillantásokra. Több se kellett, máris elhittem magammal, hogy ki akar kezdeni velem, s reméltem, hogy - akármilyen rövid ideig tartózkodom is Valladolidban - fölfedezésemnek learatom gyümölcsét. Ez a reménység volt az oka, hogy minden szabadkozás nélkül engedtem kérésüknek, hogy néhány napot töltsék náluk. Kedvességemért köszönetet mondtak, s én Camila nyilvánvaló öröméből arra következtettem, hogy szerfölött tetszem neki.

Miután tisztázódott, hogy egy időre a vendégük leszek, don Rafael fölvetette a javaslatot, hogy elvisz a kastélyába. Káprázatos leírást adott róla, és elmondta, milyen örömeben lesz ott részem.

- Vadászgathatunk is meg halászgathatunk - mondta -, s ha szeret sétálni, gyönyörű erdők és kertek állnak a rendelkezésére. Különben a társaság is kitűnő lesz, remélem, nem fog unatkozni.

Elfogadtam a javaslatot, s úgy határoztunk, hogy már másnap átmegyünk a gyönyörű kastélyba. Miután e kellemes elhatározás megszületett, fölkeltek az asztaltól. Don Rafael valóssággal odavolt az örömtől.

- Señor Gil Blas - mondta, s megölelt -, most magára hagyom húgommal. Megyek, kiadom a szükséges rendelkezéseket, és meghívom azokat, akiknek a társaságára számítok.

E szavakkal elhagyta a szobát, én pedig tovább társalogtam a hölggyel, aki szavaival sem cáfolt rá a felém vetett csábos pillantásokra. Megfogta a kezem, s megnézte a gyűrűmet.

- Egészen csinos gyémánt - mondta -, csak nagyon kicsi. Ért a drágakövekhez?

Azt válaszoltam, hogy nem. - Igazán kár - folytatta a hölgy -, mert szerettem volna tudni, hogy ez vajon mennyit érhet.

Azzal az ujján viselt nagy rubinra mutatott. Miközben a drágakövet nézegettem, így folytatta.

- Ezzel a rubinnal egyik nagy bátyám ajándékozott meg, aki kormányzó volt a fülöp-szigeti spanyol gyarmaton. A valladolidi ékszerészek szerint háromszáz pisztolt ér.

- El is hiszem - feleltem -, gyönyörű szépnek találom.

- Ha tetszik önnek - válaszolta a hölgy -, cseréljünk! - Azzal rögtön le is húzta a gyűrűmet, az övét meg ráhúzta a kisujjamra. E csere után, amiről azt hittem, hogy az ajándékozás legtapintatosabb módja, Camila megszorította a kezemet, és gyöngéd pillantást vetett rám, aztán hirtelen abbahagyta a beszélgetést, jó éjszakát kívánt, s zavartan visszavonult, mintha restelné, hogy túl sokat elárult érzelmeiből.

Habár az udvarlás terén csak kezdő voltam, éreztem, milyen hízelgő rám nézve ez a hirtelen visszavonulás. Kellemes vidéki tartózkodásra számítottam tehát. E biztató reménységnek és ügyeim pompás alakulásának ígéretével eltelve zárkóztam be hálósobámba, előbb azonban lelkére köttem inasomnak, hogy másnap reggel korán ébresszen. De nem gondoltam pihenésre, inkább átengedtem magam a kellemes gondolatoknak, amelyeket az asztalon heverő táskám és a rubin ébresztett bennem. „Hála az égnek - mondtam magamban -, ha boldogtalan voltam is, most már nem vagyok az. Egyfelől van ezer dukátom, másfelől egy háromszáz pisztol értékű rubinom: hosszú időre biztosítva vagyok. Lám, Majuelo nem hízelgett, amikor azt jósolta, hogy Madridban ezerszámra csavarom el a nők fejét, hiszen Camilának is egykettőre megtetszettem.” Képzeletben máris teljes csábjukban magam előtt láttam a nagylelkű hölgy bájait, s előre élveztem a szórakozásokat, amelyekkel don Rafael készült kedveskedni nekem a kastélyában. De bármennyire gyönyörteljes kép kísértett is, hatalmába kerített az álom mákonya. Mikor elbágyadtam, levetkőztem és lefeküdtem.

Mikor másnap felébredtem, észrevettem, hogy az idő későre jár. Kicsit meglepett, hogy inasom nem ébresztett fel, ahogy megparancsoltam neki. „Ambrosio - gondoltam -, az én hűséges Ambrosióm vagy templomban van, vagy pedig nagyon lusta ma.” Ezt a véleményemet azonban hamarosan sokkal kedvezőtlenebb vélemény váltotta fel. Mert amikor felkeltem, és nem találtam utazótáskámat, gyanakodni kezdtem, hogy az éjszaka folyamán ellopta. Hogy gyanúmat tisztázzam, kitártam szobám ajtaját, és többször egymás után elkiáltottam az álszent képmutató nevét. Kiáltásomra egy aggastyán jelent meg, s így szólt:

- Mit óhajt, uram? Az ön társasága még pirkadat előtt elhagyta házamat.

- Hogyhogy az ön házát? - kiáltottam. - Hát nem don Rafaelnál vagyok?

- Nem tudom, ki az a lovag - válaszolta. - Ön egy szállodában van, és én vagyok a szállodás. Tegnap este, egy órával az ön érkezése előtt, megjelent az a hölgy, akivel együtt vacsorázott, és lefoglalta ezt a lakosztályt egy inkognitóban utazó magas rangú úr részére. Előre ki is fizette.

Ekkor jöttem rá, mi történt. Most már tudtam, mit gondoljak Camiláról és don Rafaelról, s megértettem, hogy inasom, aki mindent tudott dolgaimról, eladott ezeknek a szélhámosoknak. Ahelyett, hogy magamat hibáztattam volna a gyászos eset miatt, eszembe se jutott, hogy mindez nem történik meg, ha nem vagyok olyan ostoba és nem árulok el ok nélkül mindent Majuelónak, az ártatlan sorsot szidalmaztam, s százszámra szórtam az átkot rossz csillagomra. A szállodatulajdonos, akinek elmondtam kalandomat - valószínűleg éppúgy tudott mindent, mint én -, részvétet színlelt az engem ért csapás miatt. Sajnálkozását fejezte ki, hogy az eset éppen nála történt meg, de minden szónoklata ellenére éltem a gyanúperrel, hogy e szélhámoságban legalább annyi része volt, mint a burgosi fogadósnak, akitől véleményem szerint az ötlet származott.

TIZENHETEDIK FEJEZET

Mihez fogott Gil Blas szállodabeli kalandja után

Miközben hasztalanul siránkoztam szerencsétlenségemen, ráeszméltem, hogy nem szabad átengednem magam a bánatnak, inkább szembe kell szállnom a balsorssal. Összeszedtem hát bátorságomat, és öltözködés közben ekként vigasztaltam magam: „Tulajdonképpen szerencse, hogy a gazfickók nem lopták el ruhámat és a zsebeimben lévő néhány dukátot is.”

Hálás voltam nekik e tapintatért. Nagylelkűségükben még a csizmámat is otthagyták. Egy-harmad árért odaadtam a szállodásnak. Ezek után elhagytam a szállodát; hála istennek, nem volt szükség senkire, hogy a málhám cipelje. Először is az öszvérek után néztem: ott vannak-e a fogadóban, ahol előző nap megszálltam. Jól sejtettem, hogy Ambrosio nem hagyta ott az öszvéreket; bár csak isten úgy akarta volna, hogy mindig ilyen józanul ítéltem volna szolgám felől! Megtudtam, hogy még az este gondja volt rá, és elhajtotta mind a kettőt. Így aztán tudomásul véve, hogy sem az öszvéreket, sem drága utazótáskámat nem látom többé viszont, bánatosan baktattam az utcákon, s törtem a fejem, mihez fogjak. Kísértést éreztem, hogy visszamenjek Burgosba, és még egyszer doña Menciához forduljak, aztán úgy gondoltam, hogy ez visszaélés volna a hölgy jóságával, meg aztán maflának is tartana, így föl hagytam a gondolattal. Azt is megfogadtam, hogy ezentúl óvatosabb leszek a nőkkel; pillanatnyilag még a szűz Zsuzsannában sem bíztam volna. Időnkint megnéztem a gyűrűmet, s amikor eszembe jutott, hogy Camila ajándéka, fölsóhajtottam fájdalmamban. „Sajnos - gondoltam magamban - nem értek a rubinokhoz, de tisztában vagyok azokkal, akiktől cserébe kaptam. Nem szükséges ékszerészhez, fordulnom, hogy megtudjam: ostobaságot követtem el.”

Mindamellett tudni szerettem volna, mennyit ér a gyűrű, megmutattam egy drágakő-kereskedőnek, aki három dukátra becsülte. Ennek hallatára, bár meglepetés nem ért, a pokolba kívántam a Fülöp-szigetek kormányzójának unokahúgát, azaz pontosabban: ismételten a pokolba kívántam. Mikor az ékszerésztől kijöttem, egy fiatalember haladt el mellettem, megállt és szemügyre vett. Először nem tudtam, ki lehet, noha ismerősnek tűnt. - Nézd csak, Gil Blas! - szólalt meg. - Úgy tesz, mintha nem tudná, ki vagyok! Vagy talán Núñez borbély fia annyira megváltozott két esztendő alatt, hogy rá sem ismer? Emlékezzék csak Fabricióra, a földijére, akivel együtt járt iskolába. Mennyit vitatkoztunk a tudós Godíneznél az univerziákról⁹ és a metafizikai fokozatokról¹⁰!

Ráismertem, mielőtt még végigmondta volna, s szívélyesen megöleltük egymást.

- Ó, barátom - folytatta azután -, mennyire örülök, hogy találkoztam veled. El se tudom mondani, milyen boldog vagyok... Hanem - folytatta meglepett arccal - úgy látom, remek sorod van! Istenuccse, úgy öltözködsz, mint egy herceg! Pompás kard, selyemharisnya, ujjas, ezüsthímzésű bársonyköpeny! A hétszentségét! Fene jó dolgod lehet! Fogadni mernék, hogy valami bőkezű öreg hölgy ajándékozott meg mindezzel!

- Tévedsz - feleltem -, nem áll olyan jól a szénám, ahogy képzeled.

- Másnak hazudj, ne nekem - vágott vissza -, ne titkolózz.

És ez a szép rubin, amit az ujján látok, Gil Blas úr, ugyan honnan származik, ha szabad kérdeznem?

- Egy szélhámos nőszemélytől - válaszoltam. - Fabricio, kedves Fabricióm: nem a kedvence vagyok én a valladolidi asszonyoknak! Épp ellenkezőleg, drága barátom: az áldozata!

Az utóbbi szavakat szomorúan ejtettem ki, s Fabricio megértette, hogy rászedtek. Unszolt, mondjam el, miért panaszkodom a szépnemre. Könnyű szívvel ráálltam, hogy kielégítsem kíváncsiságát, s mivel tudtam, hogy a történet meglehetősen hosszú, s egyébként sem akartunk egyhamar elválni egymástól, beültünk egy kocsmába, hogy kényelmesebben beszélgethes-

---

⁹ *univerzálíák* - az általános fogalmak; a középkori skolasztikus filozófia hevesen vitázott, vajon eredeti valóságok-e, vagy csak egyes dolgokban léteznek, vagy csupán absztrakciók (a realizmus és nominalizmus vitája).

¹⁰ *metafizikai fokozatok* - amelyeken áthaladva az abszolútum megismeréséhez juthatunk.

sünk. Ott aztán reggeli közben elmeséltem neki, mi minden történt velem, amióta elhagytam Oviedót. Kalandjaimat elég meghökkentőnek találta, s miután biztosított, milyen végtelenül sajnál, hogy ilyen kellemetlen helyzetbe jutottam, így szólt:

- Bármilyen balszerencse ér, fiam, meg kell vigasztalódnunk. Ebben különböznek az erős és bátor lelkek a gyöngéktől. Ha az okos ember bajba kerül, türelmesen kivárja a jobb időket. Ahogy Cicero mondja: sohasem szabad annyira elkeserednünk, hogy emberi mivoltunkról megfeledkezzünk. Ami engem illet, én ilyen jellem vagyok, a sorscsapások nem sújtanak le, mindig fölibe kerekedek a balszerencsének. Szerettem például egy oviedói úrileánykát, s ő viszontszeretett; megkértem a kezét az apjától: visszautasított. Más belehalt volna a fájdalomba, én (csodáld jellemem erejét) megszöktettem a kislányt. Élénk, szeles, kacér teremtes volt, következésképpen a kötelességgel szemben mindig a gyönyört részesítette előnyben. Fél évig utazgattunk kettesben a galíciai királyságban, aztán, mivel kedvet kapott az utazásra, megóhajtotta tekinteni Portugáliát, de másvalakit választott útitársul: újabb ok a kétségbeesésre. De mégsem rogytam össze az újabb csapás súlya alatt, s bölcsebben viselkedtem, mint Menelaosz: ahelyett, hogy fegyvert fogtam volna Parisz ellen, aki elcsábította Helénámat, hálás voltam, hogy megszabadított tőle. Hogy elkerüljem a kellemetlenséget a bírósággal, nem tértem vissza Asturiába, hanem a leóni királyságba utaztam, és városról városra járva szórtam a pénzt, ami szívem szerelmének megszöktetése után megmaradt. (Amikor ugyanis elhagytuk Oviedót, mindketten megtömtük a zsebünket, s csinosan ki is öltözködtünk.) De nemsokára mindenem elúszott. Palenciába egyetlen dukáttal érkeztem, s ezen is kénytelen voltam cipőt vásárolni. A maradékkal nem sokra mehettem. Kínos helyzetbe kerültem, már-már ott tartottam, hogy koplalnom kell. Gyors elhatározásra volt szükség. Úgy döntöttem, hogy állást keresek. Először egy vagyonos posztókereskedőnél helyezkedtem el, akinek volt egy korhely fia. Megfelelő menedéket találtam nála a koplalás ellen, de egyszersmind kényelmetlen helyzetbe is kerültem. Az apa azt parancsolta, kémkedjek a fia után, a fiú meg arra kért, segítsék rászedni az apját. Választanom kellett. A parancs helyett a kérésnek engedelmeskedtem, s ennek következtében kítették a szűrömet. Ezután egy öreg festő szolgálatába szegődtem, aki barátságából meg akart tanítani művészete alapelemeire, de mialatt tanított, éhezni hagyott. Ez elvette a kedvem mind a festéstől, mind a Palenciában való tartózkodástól. Valladolidba jöttem hát, ahol végtelen szerencsémre egy kórházigazgató házába kerültem inasnak, most is ott szolgálok, s nagyon meg vagyok elégedve foglalkozásommal. Gazdám, señor Manuel Ordóñez, mélységesen ájtatos és jótét lélek, mindig lesütött szemmel jár hatalmas olvasóval a kezében. Azt beszélik róla, hogy már fiatal korában csak a szegények javát tartotta szem előtt, s fáradhatatlan buzgalommal munkálkodott érdekükben. Meg is kapta érte a jutalmát: minden sikerült neki. Működésén áldás volt: meggazdagodott a szegények ügyén.

Miután Fabricio mindezt elmesélte, így szóltam:

- Módfelett örvendek, hogy elégedett vagy sorsoddal, de magunk között mondván úgy érzem, fényesebb szerepet is játszhatnál a világban, mint hogy inas légy. Értékes ember vagy, magasabbra kellene törnöd.

- Tévedsz, Gil Blas - válaszolt. - Tudd meg, hogy az olyan természetű ember számára, mint én, nincs kellemesebb foglalkozás. Elismerem, hogy egy hülyének nehéz lehet a lakájmesterség, az okos embernek viszont csupa öröm. A felsőbbrendű szellem, ha inasnak szegődik, nem úgy látja el tisztét, mint egy hólyag. Inkább úr akar lenni a házban, mint szolga. Azzal kezd, hogy kitanulmányozza gazdáját, hízeleg hibáinak, megnyeri bizalmát, s végül is az orránál fogva vezeti. Így jártam el én is gazdámmal, az igazgatóval. Először is kiismertem ájtatosságát, rájöttem, hogy szent ember hírére törekszik, megjátszottam, hogy lépre megyek; az ilyesmi semmibe se kerül, sőt mi több, utánoztam: ugyanazt a szerepet játszottam meg előtte,

amelyet ő játszik meg mások előtt, megcsaltam a csalót, s lassanként én lettem a *factotum*¹¹-a. Remélem, hogy ilyen módon egyszer majd én is beleárthatom magam a szegények ügyébe. Lehet, magam is vagyont szerzek, mert legalább annyira szeretem a szegényeket, mint gazdám.

- Ez bizony szép kilátás - válaszoltam -, fogadd szerencsekívánatomat, kedves Fabricióm! Ami engem illet, visszatérek első tervemhez. Hímzett ruhámat fölcserélem a papi köntössel, Salamancába utazom, s nevelő leszek az egyetemen.

- Micsoda szép terv - kiáltott fel Fabricio -, milyen gyönyörű elképzelés! Hát nem örülsz, hogy valaki a te korodban nevelő akar lenni? Tudatában vagy, te szerencsétlen, mire vállalkozol, mikor erre a pályára lépsz? Abban a pillanatban, hogy elhelyezkedsz, mindenkinek a szeme rajtad lesz, legkisebb cselekedetedet is ízekre szedik, szüntelenül vigyáznod kell, meg kell játszanod az álszentet, mintha minden erénynek birtokában lennél. Jóformán egyetlen perced sem lesz a szórakozásra. Tanítványod örökös zsandárja leszel, napjaid azzal telnek majd, hogy latinra tanítod, megfedded, ha szóban vagy cselekedetben vét az illem ellen, s ez nem csekély feladat. És ennyi gyötrelme és önfegyelmezés után vajon milyen gyümölcsöt terem buzgalmad? Ha az ifjú nemesúrból nem lesz jóra való ember, azt fogják mondani, te neveltetted rosszul, a szülők jutalom nélkül bocsátanak el, s talán még a fizetést sem kapod meg tőlük, ami jár. Szó se lehet róla, hogy nevelő légy; a nevelő a lélekkel kénytelen foglalkozni; légy inkább inas, ami egyszerű dolog, és semmire sem kötelez. Egy gazdának mindig vannak hibái, a felsőbbrendű szellem hízeleg ezeknek a hibáknak, és gyakran a maga hasznára fordítja. Az inas minden gond nélkül él egy jómódú házban. Miután kedvére evett és ivott, nyugodtan alszik, mint a fiatalurak, és nincs gondja sem a mészárosra, sem a pékre. Sohasem érnék a végére, fiam - folytatta -, ha az inas szó minden előnyét föl akarnám sorolni. Hallgass rám, Gil Blas, vesd el egyszer s mindenkorra a tervet, hogy nevelő leszel, kövesd az én példámat.

- Jó, jó, Fabricio - válaszoltam -, csak hát nem mindenhol akadnak ám kórházigazgatók, s ha már elszánom magam rá, hogy szolga legyek, nem szeretnék rossz helyre kerülni.

- Ebben igazad van - mondta -, majd én gondoskodom rólad. Kezeskedem, hogy jó helyed lesz, mindenre kész vagyok, csak ne légy az egyetem prédája.

A közeli fenyegető nyomorúság és Fabricio elégedettsége sokkal inkább meggyőzött, mint az érvei, elhatároztam, hogy beállok inasnak. Kijöttünk a kocsmából, s földim így szólt:

- Most mindjárt elviszlek valakihez. Az állás nélküli inasok többsége őhöz fordul, bizalmas emberei mindenről tájékoztatják, ami a városban élő családoknál történik. Tudja, hol van szükség inasra, pontos lajstromot vezet nem csupán a megürült helyekről, hanem a gazdák jó vagy rossz tulajdonságairól is. Szerzetes volt, már nem tudom, melyik kolostorban. Engem is ő helyezett el végül.

Miközben erről a különös közvetítő irodáról társalogtunk, Núñez borbély fia egy zsákutcába vezetett. Apró házba léptünk be, odabent egy ötven-egynéhány éves férfit találtunk, aki egy asztalnál írt. Meglehető tisztelettel üdvözlöttük, ő meg - vagy azért, mert természettől fogva büszke volt, vagy mert rendszerint csak inasokkal és kocsisokkal érintkezett, s hozzászólt, hogy magas lóról beszéljen látogatóival - föl se állt, beérte annyival, hogy könnyedén biccenett. Mindamellet különleges figyelemmel szemügyre vett. Jól láttam, mennyire meglepte, hogy egy hímezett bársonyruhás fiatalember inasul akar elszegődni, inkább azt tartotta volna

---

¹¹ *factotum* - aki mindent intéz, mindennel rendelkezik valaki mellett.

természetesnek, ha nekem van szükségem inasra. Sokáig azonban nem latolgathatta, mi a szándékom, mert Fabricio minden további nélkül rákezdte:

- Señor Arias de Londoña, engedje meg, hogy bemutassam legjobb barátomat. Előkelő családból származó fiatalember, a balsors azonban arra kényszeríti, hogy szolgálatba álljon. Kegyeskedjék jó helyre juttatni, számíthat hálájára.

- Uraim - válaszolt hidegen Arias -, ilyenek önök mindnyájan. Mielőtt állásba kerülnének, nagy ígéreteket tesznek, ha meg elhelyezkedtek, eszükbe se jutnak az ígérek.

- Hogyhogy! - csattant fel Fabricio. - Csak nem panaszkodik rám? Hát nem tartottam meg az ígéreteimet?

- Jobban is megtarthatta volna - vágott vissza Arias -, a maga állása annyit ér, mint egy kereskedelmi utazói állás. Nekem viszont csak annyit fizetett, mintha egy színpadi szerzőhöz szereztem volna be.

Ekkor én vettem át a szót, s azt mondtam señor Ariasnak, hogy mindjárt bebizonyítom: nem vagyok háládatlan természet, megjutalmazom, mielőtt még szolgálatba állnék. Azzal elővettem a zsebemből két dukátot, s átnyújtottam neki, mondván, hogy többet is kap, ha jó háznál helyez el.

Eljárásommal láthatólag elégedett volt.

- Viselkedésével megnyerte tetszésemet. Kitűnő üres helyeket tudok - folytatta. - El is sorolom, ön pedig kiválasztja, amelyik tetszik.

Szavai végeztével föltette szemüvegét, kinyitott egy könyvet, amely ott hevert az asztalon, belelapozott, és elkezdett olvasni:

- Inasra van szüksége Torbellino¹² kapitánynak. Indulatos, durva és szeszélyes ember, szüntelenül morgolódik, átkozódik, csapdos, s többnyire nyomorékká teszi szolgálait.

- Térjünk át a következőre - kiáltottam e leírás hallatán -, ez a kapitány nem kedvemre való!

Hevességem nevetésre készítette Ariast, majd tovább olvasott.

- Don Manuel de Sandoval, éltés, pörlekedő, szeszélyes özvegy, jelenleg nincs inasa. Rend szerint csak egy cselédet tart, de az sem marad meg nála egy napnál tovább. Tíz év óta ugyanazt a ruhát kapja minden inas, aki hozzá szegődik, akármilyen termetű, szinte azt mondhatnék, hogy épp csak felpróbálják a ruhát, amely - annak ellenére, hogy immár kétezer inas hordta - még mindig egészen új. Nincs inasa Álvaro Fañez doktornak, a kémikus orvosnak sem. Kitűnően táplálja cselédeit, jól bánik velük, sőt tekintélyes fizetést is ad nekik, de rajtuk próbálja ki orvosságait. Ennek az úrnak is gyakran van szüksége inasra.

- Ó, azt meghiszem - szakította félbe Fabricio kacagva. - Istenemre mondom, remek helyekkel kecsegtet bennünket!

- Türelem - mondta Arias de Londoña -, még nem értünk a végére; nem lesz okuk panaszkodni.

Azzal tovább olvasott:

- Doña Alfonsa de Solís, ájtatos vénasszony, a nap kétharmadát a templomban tölti, és megkívánja, hogy inasa mindig mellette tartózkodjék. Három hét óta nincs inasa. Sedillo licenciátus, a város káptalanjának öreg kanonokja tegnap este kergette el inasát...

---

¹² *Torbellino* - spanyolul vihar (Lesage gyakran nevükkel is jelzi hőseinek jellemét vagy mesterségét).

- Álljon meg, señor Arias de Londoña! - kiáltott föl e pontnál Fabricio. - Ez az utolsó hely kell nekünk! Sedillo licenciátus gazdám baráti köréhez tartozik, nagyon jól ismerem. Tudom, hogy házvezetőnője, a jámbor öreg Jacinta nagysám a teljhatalmú úr a házban. Ez az egyik legjobb ház Valladolidban, az élet csendes, a koszt kitűnő. Másfelől a kanonok beteg, öreg, köszvényes, nemsokára meg is írja a végrendeletét, örökség is remélhető. A legvonzóbb kilátás egy inas számára! Gil Blas - fűzte hozzá felém fordulva -, kedves barátom, ne vesztegessük az időt, menjünk azonnal a licenciátushoz. Magam akarlak bemutatni neki, és közölni vele, hogy kezeskedem érted.

E szavak után, attól való féltünkben, hogy elszalasztjuk a kitűnő alkalmat, gyorsan el is búcsúztunk señor Ariástól, aki arról biztosított, hogy ha ezt az állást nem kapnám meg, számíthatok rá, hogy pénzemért ugyanolyan jót szerez.

MÁSODIK KÖNYV

ELSŐ FEJEZET

Fabricio elviszi Gil Blast Sedillo licenciátushoz, s elszegődötteti hozzá.

A kanonok állapota, a házvezetőnő leírása

Annyira féltünk, hogy későn érkezünk az öreg licenciátushoz, hogy a zsákutcából azonnal hozzá rohantunk. A kaput zárva találtuk; kopogtattunk. Tízéves leányka nyitotta ki - a házvezetőnő a rossznyelvek ellenére unokahúgaként emlegette -, s mikor megkérdeztük, beszélhetnénk-e a kanonokkal, Jacinta nagysám is megjelent. Már meglehetősen élemedett korú, de még mindig szép nő volt, különösen arcborének frissége keltett csodálatot bennem. Községes, hosszú gypjúruhát viselt széles bőrvövel, amelyen egyik oldalon kulcsosomó függött, a másikon meg nagy szemű olvasó. Mikor megjelent, mély tisztelettel üdvözöltük, amit nagyon udvariasan, de szerényen, lesütött szemmel viszonzott.

- Úgy hallottam - mondta barátom -, hogy Sedillo licenciátus úrnak szüksége van egy becsületes inasra, hoztam hát neki egyet, remélem, megnyeri tetszését.

E szavakra a házvezetőnő fölemelte tekintetét, mereven megnézett, s mivel nem sikerült összeegyeztetnie Fabricio szavait himzett ruhámmal, megkérdezte, vajon én pályázom-e a megürült helyre.

- Igen, ő - felelte Núñez fia -, ez a fiatalember. Igaz, hogy jól öltözött, de olyan csapások érték, amelyek arra kényszerítik, hogy inasnak szegődjék. Balvégzetéért majd megvigasztalódik - fűzte hozzá édeskés hangon -, ha abban a megtiszteltetésben részesülhet, hogy bekerülhet ebbe a házba, ahol egy fedél alatt élhet az erényes Jacinta nagysámmal, akinek érdeme szerint az indiai pátriárka¹³ házvezetőnőjének kellene lennie.

E szavakra az ájtatos öreg nő levette rólam a tekintetét, hogy szemügyre vegye a hízelgő szavú egyént.

Meglepődött, ismerősnek találta az arcát.

- Úgy rémlik, hogy már láttam önt. Segítsen ki, hol.

- Szűzi Jacinta - válaszolt Fabricio -, kitüntet vele, hogy magamra vontam tekintetét. Kétszer jártam ebben a házban gazdámmal, señor Manuel Ordóñezzel, a kórház igazgatójával.

- Ó, igen, igen - válaszolt a házvezetőnő -, most már emlékszem, ráismerek önre. Minthogy señor Ordóñeznél szolgál, jóra való, derék legénynek kell lennie. Ez a tény önmagáért beszél, ennek a fiatalembernek nem is lehetne önnél jobb kezelése. Jöjjön - folytatta -, beszéljen Sedillo úrral. Azt hiszem, örülni fog, ha ön ajánl inast neki.

Köveltük Jacinta nagysámat. A kanonok a földszinten lakott, lakosztálya négy egy szinten fekvő, faburkolatos szobából állt. A házvezetőnő megkért, hogy egy pillanatig várakozzunk az első szobában, ő maga bement a másodikba a licenciátushoz. Négyszemközt néhány perc alatt tájékoztatta, majd kijött, és közölte, hogy bemehetünk. Karosszékébe süppedve megpillantottuk az öreg köszvényest: feje alatt párna, két karja alatt vánkos, lába jókora pihedunnán

---

¹³ indiai pátriárka - a nyugat-indiai spanyol területek püspöke, aki Toledóban székel.

feküdt. Mély meghajlással indultunk feléje, és Fabricio, aki továbbra is szószólóm maradt, nem elégedett meg annak elismétlésével, amit a házvezetőnőnek már elmondott, hanem magasztalni kezdte tehetségemet, s különösen a tudós Gondíneznél a filozófiai vitákban szerzett tekintélyemre tért ki, mintha ahhoz, hogy inasként szolgáljam a kanonokot, nagy filozófusi érdemekre lett volna szükség. A sok dicsérettel sikerült port hintenie a licenciátus szemébe, aki észrevette, hogy Jacinta nagysámnak is tetszem, s ezért így szólt pártfogómhoz:

- Barátom, felfogadom a fiatalembert, akit idehoztál, tetszik, s erkölceiről is kedvezően vélekedem, mivel señor Ordóñez inasa ajánlja.

Amikor Fabricio látta, hogy felfogadtak, mélyen meghajolt a kanonok előtt, még mélyebben a házvezetőnő előtt, s miután odasúgta nekem, hogy még majd találkozunk, most csak maradjak ott, igen elégedetten elvonult. Mikor eltűnt, a licenciátus megkérdezte a nevemet, meg hogy miért hagytam el szülővárosomat, s kérdéseivel lassanként rávett, hogy Jacinta nagysám előtt elmeséljem életem történetét. Mindkettőjüket elszórakoztattam, különösen utolsó kalandommal. Camila és don Rafael harsány kacagásra készítették őket, ami kis híján az életébe került az öreg köszvényesnek: miközben torkaszakadtából kacagott, olyan erős köhögési roham fogta el, hogy azt hittem, befellegzett neki. Végreendetét még nem írta meg, képzelhető hát, mennyire megijedt a házvezetőnő! Láttam, mint remeg és siet fejvesztve a derék ember segítségére. Mindent elkövetett, amivel a köhögő gyermekeket orvosolni szokták: a homlokát dörzsölte és a hátát csapkodta az öregnek. De csak vaklármá volt az egész, az aggastyán abbahagyta a köhögést, a házvezetőnő pedig nem gyötörte tovább. Én be akartam fejezni történetemet, Jacinta nagysám azonban, újabb köhögésrohamtól félve, nem engedte. Ki is vitt a kanonok szobájából, be az öltözőszobába, ahol egy sereg más öltözet között ott függött elődöm ruhája is. A házvezetőnő felvétette velem az inasruhát, az enyémet pedig a helyébe akasztotta. Örültem, hogy épségben megőrizhetem, hiszen reméltem, hogy egyszer még hasznát vehetem. Ezek után kettesben hozzáláttunk az ebéd elkészítéséhez.

Nem voltam újonc a főzés művészetében, hiszen Leonarda néne mellett kuktáskodtam, aki kitűnő szakácsnő volt, habár Jacinta nagysámmal nem vehette fel a versenyt. Jacinta nagysám talán még a toledói püspök szakácsánál is többet tudott. Mindenben remekelt, felülmúlhatatlan húslevest főzött, olyan kitűnően tudta kiválasztani a levesbe való húsokat, s a vagdalt húst is úgy ízesítette, hogy mindenkinek nagyon ízlett. Mikor az ebéd elkészült, visszatértünk a kanonok szobájába, és miközben én megerítettem az asztalt a házigazda karosszéke előtt, a házvezetőnő asztalkendőt kanyarított az aggastyán álla alá, és a tarkóján megkötötte. Egy perc múlva olyan levest szolgáltam fel, hogy a leghíresebb madridi főfelügyelő előtt sem vallott volna szégyent, továbbá két előételt, amelyek egy alkirály érzékeit is feltüzelték volna, ha Jacinta nagysám ki nem hagyta volna belőlük a fűszereket, mivelhogy nem akarta gazdája köszvényét ingerelni. Az ínycsiklandó fogások láttára öreg gazdám, akiről azt hittem, hogy minden tagjára béna, megmutatta, hogy még tudja használni a kezét. Félredobta a párnát, a vánkosoikat, és vidáman hozzálátott az evéshez. A keze ugyan remegett, de engedelmeskedett az akaratának. Meglehetősen könnyedén mozgatta, mindamellet az ételnek, amelyet a szájába szándékozott dugni, az abroszra és az asztalkendőre öntötte a felét. Miután kedvére fogyasztott belőle, elvettem a húslevest, s behoztam egy sült foglyot meg két sült fűrt; a szárnyast Jacinta nagysám szeletelte fel. Ugyancsak ő gondoskodott arról, hogy a kanonok időről időre igyék egy-egy nagy korty, kicsit vizezett bort a széles, mély ezüstkupából, melyet úgy tartott a szája elé, mintha másfél éves csecsemő lett volna. A kanonok mohón falt az előételekből, s ugyanígy megtisztelte étvágyával a vadat is. Amikor telelte magát, a házvezetőnő leoldotta nyakáról az asztalkendőt, s helyükre tette a párnát és a vánkosoikat, hogy a gazda nyugodtan élvezhesse az étkezés utáni szokásos pihenőt; leszedtük az asztalt, s kimentünk, hogy magunk is megebédeljünk.

Szóval ilyenformán ebédelt mindennap a kanonokunk; valószínűleg a káptalan legnagyobb zabálója volt. Vacsorára beérte könnyebb ételekkel, megelégedett egy jércével vagy egy házinyúllal s hozzá valamilyen befőttel. Ami engem illet, magam is jókat ettem a házában, életem nyugodtan telt, csak az volt kellemetlen, hogy egész éjszaka virrasztanom kellett gazdám mellett, mint valami ápolónak. Azonfelül, hogy vizeelési ingerben szenvedtem, aminek következtében óránként tízszer is kérte az éjjelit, ha a nyavalya rájött, az izzadság is kiverte, s ilyenkor új inget húztam rá.

- Gil Blas - szólt hozzám a második éjjel -, ügyesnek és gyorsnak látszol, azt hiszem, elégedett leszek veled. Csak egyvalamit kötök a lelkedre: légy kedves Jacinta nagysámhoz, tedd meg engedelmesen, bármit kíván, mintha én magam parancsolnám. Tizenöt éve szolgál nálam ez az asszony igen nagy buzgalommal, s úgy gondomat viseli, hogy sohase lehetek elég hálás érte. Így aztán, megvallom neked, jobban szeretem, mint bárkit a családomból. Az ő kedvéért elűztem házamból unokaöcsémet, tulajdon nővérem fiát, és helyesen cselekedtem. Unokaöcsém egyáltalán nem tisztelte szegény Jacinta nagysámat, az arcátlan kölyök ahelyett, hogy értéke szerint becsülte volna hozzám való őszinte ragaszkodását, szenteskedőnek bélyegezte, mert manapság a fiatalok képmutatásnak bélyegzik az erényt. Istennek hála, megszabadultam a semmirekellőtől. A vér szerinti rokonságnál sokkal többre becsülöm az irántam tanúsított ragaszkodást, és csak azért a jóságért vagyok hálás, amiben részesítettek.

- Igaza van - feleltem a licenciátusnak -, a hálát joggal tartjuk többre a vér szavánál.

- Úgy van - folytatta -, s a végrendeletemből majd kiderül, hogy fűtyülök a rokonaimra. Házvezetőnőmre viszont nagy örökséget hagyok, s ha te így szolgálsz továbbra is, mint eddig, rólad sem feledkezem meg. Az az inas, akinek a minap kitettem a szűrét, jó kis örökségtől esett el saját hibájából. Ha a nyomorult rossz viselkedésével nem kényszerít rá, hogy felmondjak neki, gazdaggá tettem volna, de gőgös volt, nem tisztelte Jacinta nagysámat, s ráadásul a munkát is kerülte a lusta. Nem szerettem mellettem virrasztani, nagyon fárasztónak találta, hogy éjszakáit az én gyötrelmeim enyhítésével töltse.

- Ó, az elvetemült! - kiáltottam föl, mintha Fabricio szelleme súgta volna a fülemben - nem érdemelte meg, hogy olyan kitűnő embert szolgáljon, mint ön, uram. Ha már abban a szerencsében részesült, hogy az ön inasa lehetett, fáradhatatlan buzgalmat kellett volna tanúsítania, kötelességét gyönyörnek éreznie, s akkor sem lett volna szabad zúgolódnia, ha vért izzad.

Láttam, hogy szavaim nagyon tetszenek a kanonoknak. Megnyugtatta az a kijelentésem is, hogy mindenkor teljes mértékben alávetem magam Jacinta nagysám óhajainak. Mivel be akartam bizonyítani, hogy olyan inas vagyok, aki nem fél a munkától, a tölem telhető legjobb kedvvel láttam el feladatomat. Egyáltalán nem panaszkodtam, amiért éjszakáról éjszakára ébren kellett maradnom, holott nagyon is kellemetlennek találtam, s az örökség reménye nélkül hamarosan megutáltam volna állásomat, s a fáradalmakat sem bírtam volna, bár napközben pihenhettem néhány órát. A házvezetőnő (meg kell adni) nagyon előzékeny volt irántam, amit annak tulajdonítottam, hogy tisztelettudó, nyájas magatartásommal igyekeztem jóindulatát megszerezni. Ha egy asztalnál ültem vele meg Inesilla unokahúgával, kicseréltem a tányérjukat, töltöttem nekik, különleges figyelmességgel szolgáltam ki őket. Így sikerült megnyernem barátságukat. Egyszer, amikor Jacinta nagysám a városba ment vásárolni, négy-szemközt maradtam Inesillával, és beszélgetésbe elegyedtem vele. Megkérdeztem, apja-anyja él-e még.

- Ó, dehogy - felelte -, régen, nagyon régen meghaltak, drága nagynénémről tudom, én magam nem is láttam őket.

Mindent készségesen elhittem a kislánynak, habár válasza nem hangzott félreérthetetlenül, s olyan sikeresen rávettem a beszédre, hogy sokkal többet elárult, mint amennyire kíváncsi voltam. Megtudtam, vagyis inkább rájöttem a kislány ártatlan fecsegéséből, hogy derék nagynénjének van egy barátja, aki ugyancsak egy öreg kanonoknál szolgál, ő igazgatja világi javait, s hogy a két cseléd - a házvezetőnő meg az inas - egyesíteni kívánja a gazdától örökölt javakat, házasságot akar kötni, s a házasság kellemetességeit előlegben már ízlelgetik is. Említettem már, hogy Jacinta nagysám frissességét élemedett kora ellenére is megőrizte valamennyire. Az is igaz, hogy frissége megőrzése érdekében nem takarékoskodott a fáradságokkal, mert azonfelül, hogy reggelenként beöntést adott önmagának, napközben is, lefekvés előtt is elfogyasztott egy-egy húslevest. Másfelől éjszakánként, miközben én a gazda mellett virrasztottam, ő nyugodtan aludt. De talán mindennél inkább hozzájárult arcbőre üdeségéhez, hogy Inesilla szerint mindkét lábán egy-egy folyó seb¹⁴ volt.

MÁSODIK FEJEZET

*Miként betegedett meg a kanonok, hogyan kezelték, mi történt vele,
és mit hagyott Gil Blasra végrendeletében*

Három hónapig szolgáltam Sedillo kanonoknál, s még csak nem is panaszkodtam a mellette töltött nehéz éjszakák miatt. A harmadik hónap végén megbetegedett. Meglázasodott, s a rosszullet, amelyet a láz okozott, köszvényét is ingerelte. Hosszú élete folyamán első ízben fordult orvoshoz. Sangrado¹⁵ doktort hívatta magához, akire egész Valladolid úgy tekintett, mint valami új Hippokratészre. Jacinta nagysám jobban szerette volna, ha a kanonok előbb végrendelkezik, célzott is rá néhány szóval, de a kanonok azonfelül, hogy nem hitt közeli halálában, bizonyos dolgokban nagyon makacs volt. Elmentem hát Sangrado doktorért, és házunkba kísértem. Ez a magas, szikár, sápadt arcú ember legalább negyven éve forgattacsattogtatta kezében a párkák ollóját. Méltóságos külseje volt - mint tudós orvoshoz illik -, választékosan beszélt, és nemes veretű kifejezésekkel élt. Okoskodásai szinte mértani pontosságúak voltak, nézetei egészen különlegesek.

Miután megvizsgálta gazdám, a szokásos orvosi modorban így szólt hozzá:

- Főadatunk az, hogy a megakasztott izzadás hiányát kiküszöböljük. Mások az én helyemben minden bizonnyal sótartalmú, húgyhajtó, illékony orvosságokat rendelnének, amelyek nagyobb részt kén és higanyt tartalmaznak. Csakhogy a hashajtók meg az izzasztók veszedelmes gyógyszerek, szélhámosok kotyvasztják őket, az ilyen vegyi készítmények csak ártanak. Ami engem illet, egyszerűbb és biztosabb szereket használok. Milyen táplálkozáshoz szokott? - kérdezte.

- Rendszerint húslevest és frissen sült húst eszem - felelte a kanonok.

- Húslevest és frissen sültet! - kiáltott föl megütközve az orvos. - Ezek után igazán nem csodálkozom, hogy megbetegedett. Minden ízletes étel mérgezett gyönyör; csapda, amelyet a kéjvágy állít az embereknek, hogy annál biztosabban elpusztítsa őket. Le kell mondania a

---

¹⁴ *folyó seb* - a kor nyelvén mesterségesen előidézett gennyedést, illetve magát a marószert jelenti.

¹⁵ *Sangrado* - vagyis aki vért vesz; az orvos alakját Lesage egy korabeli divatos orvostól mintázta, aki minden betegséget meleg vízzel és érvágással gyógyított.

jóízű ételekről. Minél ízletlenebb egy étel, annál egészségesebb. Mivel a vér maga is ízetlen, hasonló táplálékot kíván. Hát bort szokott-e inni? - kérdezte.

- Szoktam - válaszolta a kanonok -, vizezett bort.

- Igen? Vizezett bort? Hasztalan vizezi - jelentette ki az orvos. - Micsoda mértéktelenség! Elképesztő étrend! Önnek már régen meg kellett volna halnia! Hány éves?

- Most járok a hatvankilencedikben - felelte a kanonok.

- Természetesen - vágott vissza az orvos -, a mértéktelenség mindig korai öregedést idéz elő. Ha ön egész élete folyamán csak tiszta vizet ivott volna, ha megelégedett volna egyszerű ételekkel, például főtt krumplival, borsóval, száraz babbal, most nem gyötörné a köszvény, tagjai könnyedén mozognának. Mindemellett nem hátrálok meg a feladattól, hogy lábra állítsam, de csak azzal a feltétellel, ha az előírásaimhoz tartja magát.

Habár a kanonok nagyon szerette a hasát, megígérte, hogy mindenben engedelmeskedik.

Erre Sangrado megadta egy sebész címét, és elküldött érte, a sebész pedig nyolc egész mérő vért eresztett ki gazdából, hogy az elégtelen izzadást pótolja.

Aztán az orvos így szólt a sebészhez:

- Martín Oñez mester, három óra múlva jöjjön vissza, és ismétlje meg a műveletet. Holnap újból előlről kezdi a vércsapolást. Nagy tévedés azt hinnünk, hogy a vér szükséges az életben maradáshoz. A betegen minél többször eret kell vágni. Hiszen a betegnek nem szükséges erőt kifejtenie, egyáltalán mozognia sem, mivel egyéb dolga nincs, mint hogy ne haljon meg. Csak annyi vér kell neki az élethez, mint az alvónak, hiszen az élet egyiknél is, másíknál is csupán az érverésben és a légzésben nyilvánul meg.

A derék kanonok azt hitte, hogy egy ilyen nagy orvos nem okoskodhatik hamisan, és nem tiltakozott az érvágás ellen. Amikor az orvos elrendelte, hogy a kanonokon gyakori és bőséges érvágást hajtsanak végre, azt is kijelentette, hogy gyakran kell meleg vizet innia, mivel a sok víz szerinte kitűnő orvosság mindenféle betegség ellen. Ezek után eltávozott, előbb azonban még nagy magabiztossággal kinyilatkoztatta Jacinta nagysámnak meg nekem, hogy ha a beteget az előírt módon kezeljük, felel az életben maradásáért. A házvezetőnő, aki lehet, hogy más véleménnyel volt az orvos kezelési módszeréről, mint maga az orvos, fogadkozott, hogy pontosan végrehajtjuk a rendelkezéseket. Csakugyan rögtön vizet melegítettünk, s mivel az orvos mindenekelőtt azt kötötte a lelkünkre, hogy a vízzel ne takarékoskodjunk, lassú kortyokban mindjárt meg is itattunk a gazdával két-három pint vizet. Egy óra múlva megismételtük a műveletet, majd időről időre teljesítvén kötelességünket, valóságos özönvizet zúdítottunk a gyomrába. Másfelől a sebész sem mulasztotta el kötelességét: nagy mennyiségű vért vett tőle. Így aztán az öreg kanonokot két nap alatt közös munkával a sír szélére juttattuk.

A boldogtalan egyházi férfiú nem bírta tovább, s amikor egy nagy pohár gyógyszert akartam megitatni vele, gyöngé hangon így szólt:

- Hagyd, Gil Blas, ne adj több vizet, barátom. Most már látom, hogy a víz gyógyító hatása ellenére is meg kell halnom. Noha már alig néhány csepp vérem van, semmivel sem érzem jobban magam, ami azt bizonyítja, hogy a világ legügyesebb orvosa sem hosszabbíthatja meg életünket, ha a végzetes nap elérkezik. Föl kell készülnöm hát a túlvilági útra, eredj a jegyzőért, végrendelkezni akarok.

Utolsó szavaira, noha örömmel hallgattam őket, szomorúságot színleltem, amit hasonló esetben egyetlen örökös sem mulaszt el, és eltitkolva türelmetlenségemet, hogy a megbízást minél hamarabb teljesíthessem, így szóltam gazdámhoz:

- Ó, én jó uram, Istennek hála, ön nincs olyan rosszul, hogy ne gyógyulhatna meg.

- Nem, nem, fiam - felelte -, időm betelt, érzem, hogy a koszvény fölfelé kúszik bennem, halálom közeledik, siess, ahova küldtelek.

Állapota szemlátomást romlott, s én sürgősnek látván a dolgot, azon nyomban elindultam, hogy parancsát teljesítsem. Jacinta nagysám vette át mellette a helyemet: ő még nálam is jobban rettegett attól, hogy a kanonok végrendelet nélkül hal meg. Bekopogtattam az első jegyző házába, akinek a címét megtudtam, otthon találtam, s így szóltam hozzá:

- Uram, gazdám, Sedillo kanonok a végét járja, végrendelkezni akar, nincs veszteni való időnk.

A jegyző alacsony, vidám öregember volt, aki kedvét lelte a gúnyolódásban. Megkérdezte, melyik orvos kezelte a kanonokot. Megmondtam, hogy Sangrado doktor. Mikor meghallotta a nevet, rögtön köpenye és kalapja után nyúlt.

- Szent Atyám! - fohászkodott föl - induljunk minél gyorsabban, mert az az orvos olyan gyors kezű, hogy betegeinek még jegyzőt hívni sincs idejük. Rengeteg végrendelettől fosztott már meg.

Még be sem fejezte szavait, sietve elindultunk, s nagy léptekkel nyargaltunk, hogy még életben találjuk a kanonokot. Én közben a következőket mondtam:

- Bizonyára tudja, uram, hogy a haldokló végrendelkezőnek gyakran kihagy az emlékezete. Ha gazdám véletlenül megfeledkezne rólam, megkérem, emlékeztesse buzgó szolgálataimra.

- Szívesen, fiam - felelte a jegyző -, erre számíthatsz. Illő, hogy a gazda jutalomban részesítse lelkiismeretes inasát. Sőt: arra fogom buzdítani, hogy tekintélyes örökséget hagyjon rád, ha egyáltalán hajlandó elismerni szolgálataidat.

Amikor a szobába léptünk, a kanonok még eszénél volt. Jacinta nagysám ott ült mellette, arca kierőszakolt könnyekben ázott. Színészkedett, hogy a derék öregúr minél több jót tegyen vele. Egyedül hagytuk gazdánkat a jegyzővel, mi pedig - Jacinta nagysám meg én - kimentünk az előszobába, ahol a sebészbe ütköztünk. Az orvos küldte, hogy még egyszer és utoljára vágjon eret a betegen. Megállítottuk.

- Várjon, Martin mester - mondta a házvezetőnő. - Most nem léphet be señor Sedillo szobájába. Épp most mondja tollba végrendeletét a jegyzőnek. Ha a végrendelet elkészül, kedvére megcsapolhatja.

Nagyon féltünk, a jámbor hölgy meg én, hogy a kanonok végrendelkezés közben meghal, de szerencsére fölöslegesen nyugtalankodtunk, sikerült befejeznie. A jegyző kijött, s mikor elhaladt mellettem, megveregette a vállamat, és mosolyogva így szólt:

- Nem feledkeztünk meg Gil Blasról. - E szavakra szerfölött nagy öröm fogott el, hálás voltam gazdámnak, hogy rólam is megemlékezett, és fogadalmat tettem, hogy imádkozni fogok érte Istenhez, ha meghal, ami rövidesen be is következett, mert a sebész megint eret vágott rajta, és a szerencsétlen aggastyán, aki amúgy is nagyon gyöngé volt már, csaknem ugyanabban a percben elhunyt. Az orvos épp akkor érkezett meg, amikor gazdám kilehelte lelkét, s noha gyorsan tudott végezni betegeivel, kicsit ostoba képet vágott. Mindamellettszébe sem jutott a kanonok halálát a víznek meg az érvágásoknak tulajdonítani, sőt mikor kijött a szobából, közönyösen megjegyezte, hogy a kanonoktól nem vettek elég vért, és nem itattak elég meleg vizet vele. A magas orvostudomány végrehajtó közege - akarom mondani a borbély - látva, hogy többé nincs szükség a tudományára, követte Sangrado doktort; mindketten azt állították,

hogy a kanonok már az első naptól fogva halálra volt ítélve. Csakugyan: szinte soha nem tévedtek, amikor így vélekedtek.

Mihelyt élettelen gazdánkat megpillantottuk, Jacinta nagysám, Inesilla meg én egymással versenyezve kezdtünk jajveszékelné, az egész szomszédság meghallotta. Főleg a jámbor hölgy eresztett meg olyan siralmas hangokat, mintha ő volna a világon a legszerencsétlenebb teremts, pedig neki volt a legtöbb oka az örömr. A szoba pillanat alatt megtelt emberekkel; inkább a kíváncsiság, semmint a szájalom vonzotta oda őket. Mihelyt a megboldogult rokonai neszét vették a halálhírnék, megrohanták a lakást, s mindent lepecsételtettek. A házvezetőnő lesújtott állapotából először arra következtettek, hogy a kanonok nem végrendelkezett, ámde mélységes sajnálatukra csakhamar tudomást szereztek róla, hogy van végrendelet, mégpedig minden szükséges formaságnak megfelelő. Mikor aztán felolvasták, és kiderült, hogy a hagyakozó vagyonának javát Jacinta nagysámra és a kislányra testálta, olyan gyászbeszédet tartottak fölött, amelynek kifejezései nem váltak emlékének dicsőségére. Ugyanakkor elemlegették a jámbor hölgyet is, sőt rólam sem feledkeztek meg. Meg kell vallanom, rászolgáltam. A kanonok (Isten legyen hozzá irgalmas!) a célból, hogy egész életemen át emlékezzem rá, végrendelete egyik cikkelyében a következőket írta: „Továbbá: mivel Gil Blas az irodalomban jártas ifjú, ráhagyom egész könyvtáramat, valamennyi könyvemet és kéziratomat, hogy tanulmányait befejezhesse és tudóssá lehessen.”

Fogalmam sem volt, hol lehet a kérdéses könyvtár, mert a házban nyomát se leltem. Csak arról tudtam, hogy gazdám dolgozószobájában két kis fenyőfa deszkán néhány papírcsomó meg öt-hat kötet könyv hever: ez volt minden, amit örökölt. Ráadásul nem is mentem valami sokra a könyvekkel; az egyiknek *A tökéletes szakács* volt a címe, a másik a gyomorrontásról és gyógyítási módjairól szolt, a többi négy a breviáriumot tartalmazta, de a szű már mindegyiket félig megrágt. Ami a kéziratokat illeti, a legérdekesebb közülük arról a perről szolt, amelyet a kanonok hajdan javadalmazása miatt indított. Miután örökségemet a megérdemelnél nagyobb figyelemmel átnéztem, otthagytam a rokonoknak, úgyis annyira irigylték tőlem. Még inasi ruhámat is visszaadtam, s újra belebújtam a sajátomba, szolgálatom jutalmaként megelégedtem a béremmel. Aztán elindultam új állást keresni. Ami Jacinta nagysámat illeti, az örökségbe kapott összeget még egy csomó ruhával is megtetézte: szerető barátja társaságában lopta őket a kanonoktól, amíg betegeskedett.

HARMADIK FEJEZET

Gil Blas elszegődik Sangrado doktorhoz, és híres orvos lesz belőle

Elhatároztam, hogy felkeresem señor Arias de Londoñát, és az ő nyilvántartásában keresek új gazdát magamnak, de a zsákutca közelében, ahol a helyszerző lakott, össztalálkoztam Sangrado doktorral, akit gazdám halála napja óta nem láttam, és bátorkodtam köszönteni őt. Azonnal rám ismert, jóllehet más ruhában voltam, sőt némi örömet is mutatott látomra:

- Lám, lám, fiam - mondta -, épp az imént jutottál az eszembe. Szükségem volna egy derék inasra, és terád gondoltam. Jó fiúnak látszol, és azt hiszem, megfelelne nekem, föltéve, hogy tudsz írni és olvasni.

- Uram - feleltem -, ezen az alapon valóban megfelelő inasa lennék, mert mind a kettőhöz értek.

- Ha így áll a dolog - folytatta -, te vagy az én emberem. Állj be hozzám, jó dolgod lesz, megkülönböztetett bánásmódban lesz részed. Fizetést ugyan nem kapsz, de mindened meglesz. Gondoskodom rólad, és megtanítalak minden betegségek gyógyításának nagy tudományára. Egyszóval inkább a tanítványom leszel, mintsem az inasom.

Abban a reményben, hogy egy ilyen tudós mester keze alatt magam is kitűnhetek az orvostudományban, elfogadtam az orvos ajánlatát. Rögtön magával is vitt, és megismertetett munkámmal, ami abból állott, hogy fel kellett írnom azoknak a betegeknek a nevét és lakcímét, akik azalatt keresték a gazdámot, mialatt ő a városban időzött. Ebből a célból volt egy könyve odahaza, amelybe egy öreg cseléd, egyetlen szolgálója, jegyezte be a címeket, de azonfelül, hogy a helyesírást sem tudta, olyan csúnyán írt, hogy gyakran nem lehetett kibetűzni. Sangrado megbízott ennek a könyvnek a vezetésével, amelyet joggal nevezhetett volna az ember halálzási nyilvántartásnak is, mivelhogy akiknek nevét ide beírtam, csaknem kivétel nélkül elhaláloztak. Hogy úgy mondjam, azoknak a nevét írtam bele, akik a túlvilágra óhajtottak távozni, ahogy a postakocsis ügynöke följegyezi azoknak a nevét, akik helyet foglalnak a postakocsin. Gyakran kellett a tollhoz nyúlnom, mert ez idő tájt Valladolidban nemigen volt divatosabb orvos señor Sangradónál. A közönség körében megtévesztő bőbeszédűségével, tekintélyt parancsoló arcával, valamint néhány szerencsés kimenetelű kúrával szerzett magának hírnevet; az utóbbiak nagyobb tekintéllyel övezték, mint amennyit megérdemelt.

Bőven volt betege, s következésképpen pénze is. Mégsem éltünk jól, gazdám igen takarékosan főzetett. Rendszerint borsót, száraz babot, főtt krumplit és sajtot ettünk. Azt állította, hogy ezeket az ételeket emésztí meg legkönnyebben a gyomor, mivel ezek morzsolódnak szét, avagy válnak péppé a legkönnyebben. Mindamellet akármilyen könnyen emészthetőknak tartotta is őket, nem engedte túlzásba vinni a fogyasztásukat, ami kétségkívül ésszerű volt a részéről. De ha megtiltotta is a szolgálónak meg nekem, hogy sokat együnk, kárpótlásként megengedte, hogy annyi vizet igyunk, amennyi csak belénk fér. E tekintetben eszébe se jutott korlátokat szabni, sőt néha fel is szólított:

- Igyatok, gyermekeim, az egészség titka az, hogy a testrészek hajlékonyak és nedvesek legyenek. Igyatok bőségesen vizet, a víz egyetemes oldószer, minden sót felold. Ha a vérkeringés meglassódik, a víz meggyorsítja; ha túl gyors, a víz csökkenti heveségét.

Doktorunk ezt teljesen jóhiszeműen állította, mert előrehaladott kora ellenére ő maga sem ivott soha mást, csak vizet. Az öregséget természetes szárazkórnak nevezte, amely kiszikasztja és elemésztí az embert. S e meghatározás alapján tudatlanoknak bélyegezte azokat, akik szerint a bor a vénemberek teje. Azt állította, hogy a bor elhasználja, tönkreteszi az öregeket, és fölötte ékesszólóan kifejtette, hogy a végzetet jelenti számukra és mindenki számára: áruló barát és csalóka gyönyör.

E bölcs fejtegetések ellenére alig egy hetet töltöttem a házban, hasmenést kaptam, s erős gyomorfájdalmaim voltak, amelyeket vakmerőségemben az egyetemes oldószernek és a rossz táplálkozásnak tulajdonítottam. Elpanaszoltam a dolgot gazdámnak abban a föltevésben, hogy enged elveiből, és ad az ebéd mellé egy kis bort is, de annyira gyűlölte ezt az italt, hogy nem engedélyezte.

- Ha majd hozzászoktál a víziváshoz - jelentette ki -, rá fogsz jönni, milyen kitűnő. Különb - folytatta -, ha némi undort érzel a tiszta víz iránt, ártalmatlan módon is megvédheted gyomrod a vízialok ízetlensége ellen. A zsálya például, vagy a veronikafű kellemes ízt ad a víznek. Ha még ízletesebbé akarod tenni, rakj bele szekfűvirágot, rozmarint vagy pipacsot.

De hiába dicsérte a vizet, és tanított meg a titokra, miként csinálhatok finom italokat belőle, olyan mértékletesen fogyasztottam, hogy neki is feltűnt.

- Hohó, Gil Blas! - mondta. - Most már igazán nem lepődöm meg, hogy nem örvendesz tökéletes egészségnek. Te nem iszol elég vizet, barátom. A kis mennyiségben fogyasztott víz csak arra jó, hogy az epét fejlessze, és fokozott tevékenységre serkentse, holott bőséges locsolásra van szüksége. Édes fiam, ne félj, hogy a bőséges vízfogyasztás elgyöngíti vagy kihűti gyomrodat, vetkőzd le ezt a páni félelmet, és igyál sokat! Jótállok az eredményért! S ha engem nem találsz elég nagy tekintélynek, jót áll érte Celsus is. Ez a latin tudós csodálatos dicshimnuszt zengett a vízről, majd pedig határozottan kifejezte, hogy akik gyomruk gyengeségére hivatkozva bort isznak, nyilvánvaló igazságtalanságot követnek el zsigereik ellen, s tulajdonképpen csak mohóságukat leplezik vele.

Mivel nem lett volna okos dolog, ha orvosi pályámnak mindjárt a kezdetén engedetlennek mutakozom, úgy tettem, mintha meggyőződött volna igazáról, sőt bevallom: valóban azt hittem, hogy igaza van. Celsus jóátállása mellett folytattam tehát a vízivást, helyesebben: elárasztottam az epémet, bőségesen fogyasztván ezt a folyadékot, s noha napról napra rosszabbul éreztem magam, az elképzelés győzelmet aratott a tapasztalás fölött. Miként ebből is látható, szerencsés adottságom volt az orvosi pályához. Mindamellet nem mindig bírtam megbirkózni fájdalommal, amelyek végül is olyannyira fokozódtak, hogy elhatároztam, búcsút mondok Sangrado doktornak. Ekkor azonban új feladattal bízott meg, mire megváltoztattam elhatározásomat.

- Idefigyelj! - szolt hozzám egy szép napon. - Nem tartozom azok közé a kemény szívű és hálátlan mesterek közé, akik hagyják cselédeiket megöregedni anélkül, hogy megjutalmaznák őket. Elégedett vagyok veled, kedvellek, nem várakoztatlak hát tovább. Elhatároztam, hogy már most megalapozom a szerencsédet: haladéktalanul beavatlak a gyógyítás művészetébe, amelyet hosszú évek óta gyakorolok. A többi orvos szerint ismereteinket ezernyi tudományból kell fáradságosan összegyűjtenünk. Én megrövidítem számodra ezt a hosszú utat, megkíméllek a fáradtságtól, hogy fizikát, gyógyszeriant, növénytant meg anatómiát tanulj. Tudd meg, barátom, hogy csupán eret kell vágatni a betegen és meleg vizet itatni vele: ez a titka valamennyi betegség gyógyításának. Igen: beavatlak az egyszerű titokba, amelyet a pályatársaim számára áthatolhatatlannak bizonyult természet nem rejthetett el előlem, s amely titok két pontban foglalható össze: érvágás és gyakori vízfogyasztás. Más tennivalód nincs, most már ismered az egész orvostudományt, húzz hát hasznat hosszú tapasztalataimból, s egy csapásra olyan ügyes orvos leszel, mint én. Már most is könnyíthetsz rajtam - folytatta. - Délelőtt a nyilvántartást vezeted, délután pedig ellátod a városban betegeim egy részét. Én gyógyítom a nemességet meg a papságot, te meg helyettem a harmadik rendet, s ha már lesz némi gyakorlatod, felvétetlek az orvosi testületbe. Tudós vagy, Gil Blas, mielőtt még orvos lettél volna, míg a többiek hosszú ideig - nagy részük egy egész életen át - orvosok, mielőtt még tudósok lennének.

Megköszöntem a doktornak, hogy ilyen gyorsan képessé tett rá, hogy helyettesítsem, s viszonzásul jószágáért biztosítottam, hogy egész életemben az ő tanácsa szerint járok el, még akkor is, ha ellenkeznek Hippokratész tanításával. Ez a kijelentés azonban nem volt egészen őszinte. Helytelenítettem a víz iránt érzett vonzalmát, és elhatároztam, hogy beteglátogatási napjaimon bort iszom. Megint egyszer szögre akasztottam hímzett öltözékemet, s felvettem gazdám egyik ruháját, hogy orvosi külsőm legyen. Ezek után fölkészültem rá, hogy az orvostudományt gyakoroljam azoknak a rovására, akik a betegek voltak. Működésemet egy mellhártyagyulladásban szenvedő alguacillal kezdtem, elrendeltem, hogy kíméletlenül vágjanak eret rajta, s ne sajnálják tőle a vizet. Másodiknak egy köszvényes cukrászt látogattam meg, aki ordított fájdalmában. Az ő vérét sem kíméltem jobban, mint az alguacilét, s meg-

hagytam, hogy sűrűn itassanak vele vizet. A vizitekért tizenkét reált kaptam, s ez úgy megkedveltette velem új foglalkozásomat, hogy ezentúl csak a bajt meg a betegséget kerestem. A cukrász házából kijövet Fabricióba botlottam, akivel Sedillo kanonok halála óta nem találkoztam. Sokáig szájtátva bámult, majd teli torokból, az oldalát fogva kacagni kezdett. Nem ok nélkül, mert köpenyem a földet söpörte, ujjasom és térdnadrágom pedig a kelleténél négyszer hosszabb és bővebb volt. Furcsa, sőt komikus figurának látszhattam. Hagytam, kacagja csak ki magát, a legszívesebben magam is követtem volna példáját, de az utcán a *decorum*¹⁶ kedvéért erőt vettem magamon, és igyekeztem megjátszani az orvost, aki egyáltalán nem nevetni való csudabogár. Ha nevetséges külsőm kacagásra készítette Fabriciót, komolykodásom csak megkettőzte jókedvét. Mikor kikacagta magát, így szólt:

- Istenemre mondom, Gil Blas, gyönyörűen nézel ki! Ki az ördög bújtatott ebbe a maskarába?

- Csak lassan, barátom - válaszoltam -, tiszteld az új Hippokratészt! Tudd meg, hogy én vagyok Sangrado doktornak, a leghíresebb valladolidi orvosnak a helyettese. Három hete nála lakom. Beavatott az orvostudomány minden titkába, s mivel nem tud eleget tenni valamennyi beteg óhajának, aki vele akarja kezeltetni magát, egy részüket én látom el, így segítek rajta. Ő a nagyúri házakhoz jár, én a polgárokhoz.

- Értem - felelte Fabricio. - Vagyis te a népet szipolyozod ki, ő meg az előkelőségeket. Fogadd jókívánságaimat, te kaptad a jobbik részt. Jobb, ha az embernek a néppel van dolga, mint a nagyurakkal. Éljen a külváros orvosa! Ha hibát követ el, nem olyan föltűnő, ha embert öl, nem lesz belőle akkora botrány! Bizony, fiam - fűzte hozzá -, szerintem irigylésre méltó dolgod van, s hogy Nagy Sándor¹⁷ szavaival éljek: ha nem volnék Fabricio, Gil Blas szeretnék lenni.

Be akartam bizonyítani Núñez borbély fiának, hogy nem tévedett, amikor jelenlegi helyzetemet magasztalta, megmutattam hát neki az alguaciltól meg a cukrásztól kapott reálokat, aztán betértünk egy kocsmába, hogy a pénz egy részét eligyuk. Elég jó bort adtak, s a bor utáni vágytól még jobbnak éreztem, mint amilyen volt. Nagy kortyokban hajtottam föl, és - meg ne sértődjék érte a latin tudós - minél többet töltöttem belőle a gyomromba, annál inkább éreztem, hogy bensőmnek ez a része egyáltalán nem neheztel az őt ért sérelem miatt. Fabricio meg én sokáig ültünk a kocsmában; s nagyokat neveltünk gazdáink rovására, ahogy ez inasok között szokás. Aztán, látva, hogy kezd sötétedni, elváltunk, előbb azonban kölcsönösen megígértük egymásnak, hogy másnap délután ugyanott találkozunk.

NEGYEDIK FEJEZET

*Gil Blas folytatja az orvosi gyakorlatot, ugyanannyi sikerrel,
mint amennyi tehetséggel. Kaland a megtalált gyűrűvel*

Alig értem haza, megjött Sangrado doktor. Beszámoltam neki betegeimről, s markába nyomtam a kezelésért kapott tizenkettőből megmaradt nyolc reált.

- Nyolc reál - mondta, miután megszámolta a pénzt - kevés két vizitért, de mindent el kell fogadni.

Zsebre is vágta majdnem az egész összeget: hatot megtartott magának, kettőt nekem adott:

---

¹⁶ *decorum* - tisztesség, rang.

¹⁷ Nagy Sándor - célzás a makedón király híres mondatára: „Ha nem volnék Sándor, Diogenész szeretnék lenni.”

- Tessék, Gil Blas - folytatta -, lám, hozzákezdhetsz a vagyongyűjtéshez. Különben nagyon előnyös megállapodást szeretnék kötni veled: neked adom a vizitekért kapott pénz negyed-részt. Nemsokára meggazdagodsz, barátom, mert ha Isten is úgy akarja, az idén nagy járványok fognak pusztítani.

Az osztás miatt nem panaszkodhattam, hiszen úgy terveztem, hogy annak, amit a városban keresek, egynegyedét mindennap megtartom magamnak, s mivel a maradék negyede is engem illet - ha a számtan nem csal -, keresetemnek csaknem felét zsebre vághattam. Ez újult hévvel töltött el az orvostudomány iránt. Másnap, mihelyt megebédeltem, újból felöltöttem helyettesi ruhámat, és útnak indultam.

Sok beteget meglátogattam, akit előzőleg bevezettem a lajstromba, s valamennyit ugyanazzal a módszerrel kezeltem, noha mindegyik más betegségben szenvedett. Eddig minden a legnagyobb rendben ment, és hál' istennek senki sem lázadozott a kezelés ellen, de bármilyen neves is egy orvos, mindig akadnak bírálói és irigyei. Elmentem egy fűszereshez, akinek a fia vízkórságban szenvedett. Ott találtam egy alacsony, barna orvost, név szerint Cuchillo¹⁸ doktort, akit az egyik rokon hozott el a beteghez. Mindenki előtt mélyen meghajoltam, különösképpen ama személy előtt, akit - úgy gondoltam - azért hívtak meg, hogy tanácsot kérjenek tőle a mondott betegség felől. Méltóságteljesen üdvözölt, egy darabig figyelmesen vizsgálgatott, aztán így szólt:

- Bocsássa meg a kíváncsiságomat, doktor úr, de eddig azt hittem, hogy Valladolidban valamennyi orvost, valamennyi pályatársamat ismerem, de meg kell vallanom, hogy az ön arca ismeretlen előttem. Valószínűleg nemrég költözött városunkba.

Azt válaszoltam, hogy fiatal orvos vagyok, s egyelőre csak doktor Sangrado megbízásából dolgozom.

- Fogadja jókívánságaimat - folytatta udvariasan -, hogy egy ilyen nagy tudós módszerét alkalmazhatja. Bizonyos vagyok benne, hogy fiatal kora ellenére máris igen ügyes orvos.

Olyan természetes hangon mondta, hogy nem tudtam, komolyan beszél-e vagy gúnyolódik, s éppen azon tűnődtem, mit kéne felelnem, amikor a fűszeres felhasználta az alkalmat, és megszólalt:

- Uraim, meggyőződése, hogy mindketten tökéletesen ismerik az orvostudományt. Kérem, vizsgálják meg a fiamat, és mondják meg, milyen kezelést tanácsolnak, hogy meggyógyuljon.

Erre a kis orvos nekilátott megvizsgálni a beteget, s miután felhívta figyelmemet a tünetekre, amelyekből megállapítható, miféle betegségről van szó, megkérdezte, mit gondolok, hogyan kéne kezelni.

- Véleményem szerint - válaszoltam - mindennap eret kell vágni rajta és sok meleg vizet itatni vele.

Szavaimra a kis orvos gúnyosan mosolyogva azt kérdezte:

- És úgy gondolja, hogy ezzel a módszerrel megmenthető?

- Semmi kétség - jelentettem ki határozott hangon. - A beteg állapota szemlátomást javulni fog, a kezelés hatásos lesz, ez a legjobb gyógyszere mindenféle betegségnek. Kérdezze meg señor Sangradót.

---

¹⁸ *Cuchillo* - spanyolul kés; egy neves párizsi orvost hívtak Couteaux-nak, vagyis késnek.

- Eszerint - felelte - Celsus nagyot tévedett, amikor azt állította, hogy a vízkórosokat a legkönnyebben úgy lehet meggyógyítani, ha éheztetjük és szomjazzatjuk őket.

- Ó! - feleltem - Celsust nem tartom orákulumnak. Éppúgy téved, mint bárki más, gyakran megesik, hogy más a véleményem, mint az övé, s az eredmény engem igazol.

- Beszédéből arra következtetek - mondta Cuchillo -, hogy Sangrado doktor az ő megbízható és hatékony módszerére akarja ránevelni a fiatal orvosokat is. Az ő mindenre jó gyógyszere az érvágás meg a víz. Nem lep meg, hogy annyi jobb sorsra érdemes ember pusztul el a keze közt...

- Hagyjuk a gyalázkodást - vágtam a szavába meglehetősen nyersen. - Az ön foglalkozásához igazán nem illenek az efféle igazságtalan megjegyzések. Tudja jól, doktor úr, hogy érvágás és meleg víz nélkül is sok beteget küldenek a másvilágra, lehet, hogy ön még többet is, mint akárki más. Ha ki akar kezdeni Sangrado doktor úrral, támadja meg írásban, ő majd válaszolni fog, s meglátjuk, ki nevet utoljára.

- Szent Jakabra és Szent Denisre mondom - szakított félbe ugyancsak szenvedélyesen -, ön nem ismeri Cuchillo doktort! Vegye tudomásul, hogy meg tudom védeni magam, és egyáltalán nem félek Sangradótól, aki minden hiúsága és nagyképűsége ellenére is közönséges hólyag!

A kis orvos olyan képet vágott, hogy dühbe gurultam. Csípősen válaszoltam neki, ő ugyanúgy vágott vissza, s egykettőre öltre mentünk. Mielőtt még a fűszeres és rokona szétválaszthatott volna bennünket, még volt módunk odasózni egymásnak néhányat s kitépni egymás hajából egy-egy maroknyit. Miután a háziak véget vetettek a dulakodásnak, nekem megfizették, ami a vizitért járt, ellenfelemet pedig ott tartották, mivel nyilván ügyesebb orvosnak találták nálam.

Kis híja, hogy ezt a kalandot egy másik hasonló nem követte. Egy kövér kántort látogattam meg, akit láz gyötört. Alig hoztam szóba a meleg vizet, oly heves viszolygás fogta el e gyógyszer ellen, hogy káromkodásban tört ki. Szitkokkal halmozott el, sőt azzal fenyegetőzött, hogy az ablakon dob ki, ha nem takarodom azonnal a lakásából. Nem kellett kétszer mondania, gyorsan visszavonultam, s minthogy aznap nem óhajtottam több beteget látni, siettem a fogadóba, ahol találkoztam beszéltem meg Fabricióval. Már várt. Mivel mindkettőnket gyötört a szomjúság, alaposan beszoptunk, s igen jó hangulatban, azaz borközi állapotban tértünk haza gazdáinkhoz. Señor Sangrado nem vette észre, hogy részeg vagyok, mivel oly szemléletesen számoltam be a kis doktorral való összeszólalkozásomról, hogy elevenségemet a verekedés előidézte felindulásom utóhatásának tulajdonította. Különben nagy figyelemmel hallgatta végig beszámolómat, és Cuchillo ellen dühös haragra gerjedve kiáltotta:

- Jól tetted, Gil Blas, hogy megvédted kezelési módszerünket az orvosi kar eme kis torzszülöttje ellen. Szóval, azt állítja, hogy a vízkórosokat el kell tiltani a víztől? A tudatlan! Én igenis fenntartom, hogy vízzel kell itatni őket! Igen - folytatta -, a víz mindenfajta vízkóroságot meggyógyít, mint ahogy jól beválik a reuma és a sápkór ellen is, kitűnően beválik a váltóláz esetében, amikor a beteget hol forróság gyöttri, hol meg kirázza a hideg, és csodálatos a hatása az olyan betegségeknél is, amelyeket a hideg, savós, nyálkás és hurutos nedveknek tulajdonítanak. Lehetséges, hogy ezt a nézetet az ilyen Cuchillo-féle fiatal orvosok különösnek találják, az igazi orvostudományban azonban nagyon is megállja a helyét. Ha ezek a fickók képesek volnának logikusan gondolkodni, ahelyett, hogy szidalmaznának, mint ahogy teszik, csodálnák a módszeremet, s legbuzgóbb követőim lennének!

Tehát nem is gyanította, hogy ittam, annyira elvakította a harag; tudniillik, hogy még jobban felingereljem a kis doktor ellen, még néhány kitalált részlettel is megtoldtam beszámolómat. De bármennyire lekötötte is, amit előadtam, nem kerülte el a figyelmét, hogy aznap este a szokásosnál több vizet ittam.

A bortól csakugyan nagyon megszomjaztam. Mindenki más gyanakodva nézte volna, milyen szomjas vagyok, s milyen nagyokat kortyolok a vízből, Sangrado azonban igazán azt hitte, hogy megkedveltem a vízivást.

- Úgy látom, Gil Blas - mondta mosolyogva -, hogy már nem viszolyogsz annyira a víztől. Istennek hála, úgy iszod, mint a nektárt. Nem lep meg, barátom, előre tudtam, hogy meg fogod szokni.

- Uram - válaszoltam -, mindennek megvan a maga ideje. Pillanatnyilag akár egy hordó bort is odaadnék egy pint vízért.

Válaszom elbűvölte az orvost, s nem is mulasztotta el a remek alkalmat, hogy újból elmondja, milyen kitűnő ital a víz. Valóságos dicshimnuszba kezdett, nem tárgyilagos szónok módjára, hanem túlárado lelkesedéssel.

- A mi korunk kocsmaínál sokezerszer tiszteletre méltóbbak és ártalmatlanabbak voltak a régmúlt idők thermopoliszai - kiáltotta -, ahova nem azért jártak az emberek, hogy bort vedeljenek és szégyenszemre eltékozzák vagyonukat és életüket, hanem azért gyűltek össze, hogy tisztességesen elszórakozzanak, és egészségüket nem kockáztatva, meleg vizet igyanak! Nem lehet eléggé csodálni a civilizált városok hajdani vezetőinek bölcs előrelátását, akik olyan nyilvános intézményeket létesítettek, ahol mindenki ihatott vizet, aki csak betévedt, a bort viszont bezárták a patikába, s csak orvosi rendelvényre lehetett kapni. Micsoda bölcsesség! Semmi kétség, hogy ennek az aranykorhoz illő mértékletességnek üdvös maradványa, hogy még ma is vannak emberek, akik - mint te meg én - csak vizet isznak, s a forralatlan meleg víz fogyasztásával előzik meg a betegségeket, és gyógyítják ki magukat minden nyavalyából. Mert megfigyeltem, hogy a forralt víz nehezebb, és nem olyan jó a gyomornak.

Miközben ilyen ékesen szónokolt, többször is majdnem hogy kitört belőlem a kacagás. De megőriztem komolyságomat. Sőt: fennhangon kifejeztem a doktor nézetével való egyetértésemet. Elítéltem a borivást, és sajnáltam azokat a szerencsétleneket, akik szeretni tudnak egy ilyen veszedelmes italt. Aztán, mivel szomjam még mindig nem múlt el, megtöltöttem vízzel egy nagy serleget, s miután jókorákat húztam belőle, így szóltam gazdámhoz:

- Rajta, uram, oltsuk szomjunkat e jótékony itallal! Keltsük újra életre az ön házában a hajdani thermopoliszokat, amelyeket annyira sajnál!

Szavaimat megtapsolta, s egy álló óra hosszat buzdított, hogy soha ne igyak mást, csak vizet. Megígértem, hogy minden este nagy mennyiséget iszom majd ebből az italból, hogy hozzászokjam. S hogy ígéretem, könnyebben megtarthassam, azzal az elhatározással feküdtem le, hogy mindennap elmegyek a kocsmába.

A fűszeresnél ért kellemetlenség nem akadályozott meg foglalkozásom további gyakorlásában, s másnapról újból rendeltem az érvágásokat meg a meleg vizet. Amikor kijöttem egy házból, ahol egy dühöngő örült költőt látogattam meg, az utcán egy vénasszonyba botlottam. Mellém szegődött, és megkérdezte, nem orvos vagyok-e. Igennel válaszoltam.

- Akkor hát - folytatta a vénasszony -, alázatosan megkérem, doktor úr, jöjjön velem. Unokahúgom tegnap óta beteg, és nem tudom, mi baja.

Követtem a vénasszonyt, aki a házába vezetett, és kinyitotta előttem egy elég tiszta szoba ajtaját. Az ágyban egy nő feküdt. Közelebb léptem, hogy megvizsgáljam. Rögtön ismerősnek tetszett, s miután néhány pillanatig figyelmesen szemügyre vettem, minden kétséget kizáróan megállapítottam, hogy az a kalandornő, aki olyan ügyesen játszotta Camila szerepét. Ő láthatólag nem ismert rám, lehet, hogy azért, mert nagyon szenvedett, de az is lehet, hogy orvosi öltözékem miatt. Megfogtam a karját, hogy megtapogassam a pulzusát, s az ujján megpillantottam a gyűrűmet. Éktelen zavarba jöttem, hiszen az értékes tárgyat jogom lett volna elvenni, nagy kedvem támadt, hogy meg is tegyem, de eszembe jutott, hogy a két nő elkezdene sikoltozni, s a sikoltásra berohanna don Rafael vagy a szépnem valamely másik védelmezője, mire aztán óvakodtam engedni a kísértésnek. Némi latolgatás után úgy véltem, okosabb eltitkolni kilétemet és megtanácskozni a dolgot Fabricióval. Ennél maradtam. Ezenközben a vénasszony sürgetett, hogy mondjam meg, mi baja az unokahúgának. Nem voltam ostoba megvallani, hogy fogalmam sincs róla; ellenkezőleg, megjátszottam a hozzáértőt, s gazdám utánózva komoly képpel kijelentettem, hogy a betegség az elégtelen izzadás következménye, tehát sürgősen eret kell vágni a betegen, lévén az érvágás az izzadás természetes pótlója, s hogy szabályainak megfelelően járjak el, meleg vizet is rendeltem.

A tölem telhető legrövidebbre fogtam a vizitet, és rohantam Núñez fiához, aki épp akkor indult el hazulról, hogy elintézzon valami gazdájától kapott megbízást. Elmeséltem neki legújabb kalandomat, és megkérdeztem, nem tartaná-e helyénvalónak, hogy letartóztatassam Camilát a rendőrséggel.

- Szó sincs róla! - felelte. - Isten ments! Ilyesmire ne is gondolj, mert így soha vissza nem kapod a gyűrűdet. A rendőrség nem szereti visszaadni a dolgokat. Emlékezz csak vissza az astorgai börtönre: minden náluk maradt, a lovad, a pénzed, még a ruhád is! Inkább nekünk kell ügyesen visszaszerezni azt a drágakövet. Bízd csak rám, én majd kieszelek valami furfangot! Végiggondolom a dolgot a kórházba menet, ahol gazdám megbízásából néhány szót kell váltanom, az élelembeszerzővel. Te menj addig a kocsmába, és várj meg ott. Ne türelmetlenkedj, rövidesen ott leszek.

De több mint három óra hosszat vártam a kocsmában, míg megérkezett. Először rá sem ismertem. Azonfelül, hogy átöltözött és befonta a haját, fél arcát alvajusz takarta. Hatalmas kard lógott az oldalán, kosarának legalább három láb volt a kerülete. Őt ember volt vele, akik ugyanolyan katonásan viselkedtek, tömött bajszuk volt, hosszú kard lógott az oldalukon.

- Szolgálatára, señor Gil Blas - szólalt meg hozzám lépve Fabricio. - Itt láthat személyemben egy újdonsült alguacilt, a kíséretemben lévő derék legények pedig ugyanilyen íjászok. Uraságodnak csak az a dolga, hogy elvezessen ahhoz a nőszemélyhez, aki ellopta a gyémántját, s szavamra mondom, vissza fogja kapni!

A szónoklat után megöleltem Fabriciót, aki ilyen módon tudatta, milyen hadicselt óhaját alkalmazni az érdekemben, s kijelentettem, hogy a legnagyobb mértékben egyetértek a tervvel. Üdvözöltem az álíjászokat is. Három inas volt közülük, kettő borbélysegéd, valamennyi Fabricio barátja, akiket ő öltöztetett be íjásznak. Bort rendeltem, hogy megittassam a kis csapatot, s mikor besötétedett, együtt elindultunk Camilához. A kapu zárva volt. Bezörgöttünk. A vénasszony nyitott kaput, s a kíséretemben lévő embereket rendőrkapóknak nézte, akik nyilván nem ok nélkül keresik fel a házát, s ijedtében megdermedt.

- Nyugodjon meg, öreganyám - mondta Fabricio -, egészen jelentéktelen kis ügyben jöttünk, s egykettőre el is intézzük. Szeretjük a gyors munkát.

Azzal benyomultunk a kapun az öregasszony vezetésével, aki ezüsttartóba helyezett gyertyával világította meg előttünk az utat, beléptünk a beteg szobájába. Elvettem az öregasszonytól a gyertyát, odaléptem az ágyhoz, és felszólítottam Camilát, hogy nézzen meg jól.

- Álnok nőszemély! - mondtam. - Ugye ráismer a hiszékeny Gil Blasra, akit becsapott? Régóta keresem, elvetemült teremts, de végre megtaláltam! Följelentést tettem a corregidornál, aki megbízta ezt az alguacilt, hogy tartóztassa le önt. Rajta, tiszt úr - fordultam Fabricióhoz -, teljesítse kötelességét!

- Fölösleges biztatni, hogy teljesítsem kötelességemet - felelte mély hangon Fabricio. - Már viszem is ezt a léha nőszemélyt. Tíz éve ott a neve vörös tintával a lajstromomon. Fölkelni, hercegnőm! - tette hozzá. - Öltözzék föl gyorsan, én leszek a komornyikja, s szíves engedel-mével elkísérem a városi börtönbe!

E szavakra Camila, akármilyen beteg volt is, magától fölült az ágyon, mert észrevette, hogy két nagy bajszú íjász ki akarta ráncigálni onnan, könyörögve összekulcsolta a kezét, és rám emelte szemét. Csupa félelem volt a tekintete.

- Señor Gil Blas - szólalt meg -, irgalmazzon nekem, szüzi életű édesanyjára kérem, akinek az életét köszönheti. Inkább áldozat vagyok, mint bűnös, ön is meggyőződhetik felőle, ha meghallgatja történetemet.

- Nem, Camila kisasszony - kiáltottam -, nem akarom meghallgatni. Nálam jobban senki sem tudja, milyen remek meséket képes kitalálni.

- Nos hát akkor - felelte Camila -, ha már nem hagyja, hogy tisztázzam magam, visszaadom a gyémántját, csak ne döntsön pusztulásba.

Azzal lehúzta az ujjáról a gyűrűmet, és visszaadta. Én azonban kijelentettem, hogy a gyémánt nem elég, vissza akarom kapni azt az ezer dukátot is, amit a szállodában elraboltak tőlem.

- Ó, uram, a dukátokat ne rajtam követelje. Az áruló don Rafael, akit azóta se láttam, még akkor éjjel mind elvitte.

- Drága kicsikém - szólalt meg erre Fabricio -, hát azt hiszi, hogy kihúzhatja magát a csávából, ha azt hazudja, hogy nem kapott részt a zsákmányból? Ilyen könnyen nem ússza meg. Már maga az is, hogy don Rafael cinkosa volt, elég ahhoz, hogy kénytelen legyen számot adni a múltjáról. Nyilván sok minden terheli a lelkiismeretét. Méltóztassék velem jönni a börtönbe, ott majd mindenre kiterjedő vallomást tesz. Ezt a derék vénasszonyt is magammal viszem - folytatta -, mert az az érzésem, hogy rengeteg érdekes történetet tud, amit a corregidor úr is örömmel meghallgat.

E szavakra a két nő mindent elkövetett, hogy meglágyítsa a szívünket. A szoba megtelt jaj-veszékeléssel, panasszal, siránkozással. A vénasszony hol az alguacil, hol az íjászok előtt borult térdre és könyörgött irgalomért. Camila pedig nekem könyörgött szívet tépő hangon, hogy mentsem meg az igazságszolgáltatás kezétől. Épületes látvány volt, mondhatom. Elérzékenyülést színleltem.

- Tiszt uram - fordultam Núñez fiához -, visszakaptam a gyémántomat, a többi nem érdekel. Nem akarom, hogy ennek a szegény asszonynak bántódása essék, nem kívánom a bűnös halálát.

- Nocsak - felelte Fabricio -, milyen emberséges lett! Önből nem lenne jó rendőrkapó. Teljesítenem kell a kötelességemet - folytatta. - Határozott parancsot kaptam, hogy ezt a két nőszemélyt tartóztassam le. A corregidor úr elrettentő példát akar mutatni.

- Kérem - folytattam -, vegye tekintetbe az én kérésemet is, és hanyagolja el egy kicsit a kötelességét amaz ajándék kedvéért, amelyet a hölgyek átnyújtanak önnek.

- Ó, így már egészen más - felelte Fabricio. - Ezt nevezik jókor alkalmazott szónoki fordulattal! Hadd lám, mi az az ajándék?

- Van egy igazgyöngy nyakláncom - válaszolta Camila - és egy tekintélyes értéket képviselő fülbevalóm.

Fabricio durván félbeszakította:

- Ha a Fülöp-szigetéről valók, nem tartok rájuk igényt.

- Nyugodtan elfogadhatja őket - felelte Camila -, jótállók érte, hogy valódiak.

Azzal intett is az öregasszonynak, aki előhozott egy kis dobozt. Camila kivette a dobozból a nyakláncot meg a fülönfüggőket, s az alguacil markába nyomta. Noha ő sem értett jobban a drágakövekhez, mint én, semmi kétsége nem volt felőle, hogy a fülbevalóban lévő drágakövek is meg a gyöngyök is valódiak.

- Úgy látom - szólalt meg, miután sokáig nézegette az ékszereket -, hogy ez csakugyan értékes holmi, s ha még hozzátesszük azt az ezüst gyertyatartót is, amely señor Gil Blas kezében van, nem állok jól a kötelességtudásomért.

- Nem hinném - fordultam ekkor Camila felé -, hogy egy ilyen csekélység miatt meg akarná hiúsítani ezt az önre nézve igen előnyös megegyezést.

Azzal kivettem a gyertyát a tartóból, s a vénasszony markába nyomtam, a gyertyatartót pedig átnyújtottam Fabriciónak, aki meg is elégedett ennyivel, mert nyilván semmi olyan holmit nem látott ezenkívül a szobában, amit könnyűszerrel el lehetett volna vinni. Odaszólt a két nőnek:

- Isten velük, hölgyeim, s legyenek nyugodtak. Beszélek a corregidor úrral, s a hónál fehérebbre mosom önöket. Úgy adunk be neki mindent, ahogy nekünk tetszik, s csak akkor teszünk neki a valóságnak megfelelő jelentést, ha nincs okunk rá, hogy hamisat tegyünk.

ÖTÖDIK FEJEZET

A megtalált gyűrű történetének folytatása. Gil Blas abbahagyja az orvoskodást, és búcsút vesz Valladolidtól

Miután ilyenformán végrehajtottuk Fabricio tervét, eltávoztunk Camiláéktól, minden reményünket meghaladó sikerünkön örvendezve, hiszen csak a gyűrűt akartuk visszaszerezni. Minden teketória nélkül vittük magunkkal a ráadást. Távolról sem éreztünk lelkipurdalást, hogy megraboltuk a kurtizánokat, inkább úgy gondoltuk, hogy érdemes cselekedetet műveltünk.

- Uraim - szólalt meg Fabricio, amikor már kint voltunk az utcán -, e sikeres vállalkozás után elválhatunk-e úgy, hogy ne innánk rá egyet? Úgy érzem, nem. Azt javaslom hát, hogy ülünk be a kocsmába, és mulassunk egyet ma éjszaka. Aztán majd holnap eladjuk a gyertyatartót, a nyakláncot meg a fülönfüggőket, és testvériesen megosztozunk a pénzen. Utána mindenki hazatér, s kimentti magát a gazdájánál, ahogy tudja.

Az alguacil úr ötletét igen helyénvalónak találtuk. Visszatértünk hát mindnyájan a kocsmába; volt köztünk, aki úgy gondolta, könnyen talál majd valami magyarázatot, hogy miért nem aludt otthon, de olyan is akadt, akit nem nagyon izgatott, ha elveszti is az állását.

Bőséges vacsorát rendeltünk, és jó étvágygal, vidáman ültünk asztalhoz. A vacsorát számtalan jóízű történettel ízesítettük. Főleg Fabricio szórakoztatta a társaságot, nagyon értett hozzá, hogyan kell vidámságot vinni a társalgásba. Magam sem tudom, hány borsos kasztíliai szellemességet sütött el, ami ér annyit, mint az „attikai só”. De amikor éppen a legharsányabban kacagtunk, vidámságunkat hirtelen váratlan és rendkívül kellemetlen esemény zavarta meg. A szobába, ahol vacsoráztunk, betoppant egy elég jókötésű férfi és két határozottan rossz képű alak. Aztán megjelent még három ember, aztán megint három, mígnem végül tizenkettőre nőtt a számuk. Karabély volt náluk s az oldalukon kard és szurony. Rögtön láttuk, hogy őrzőtagjai, és nem volt nehéz kitalálnunk, mi járatban vannak. Először arra gondoltunk, hogy ellenállunk, de egy pillanat alatt körülfogtak, s egyrészt számbeli fölényük, másrészt tűzfegyvereik tiszteletre kényszerítettek.

- Uraim - szólalt meg gúnyosan a parancsnok -, tudom, milyen ravasz cselfogással húztak le egy gyűrűt bizonyos kalandornő ujjáról. Kétségtelen, hogy remek ötlet volt, jutalmat érdemelnek érte a nyilvánosság előtt. Meg is fogják kapni. A bíróság, amely ezennel szállást ajánl önöknek a palotájában, nem fogja elmulasztani, hogy illően honoráljon egy ilyen szép szellemi erőmutatványt.

A címzettek, akikhez a parancsnok e szónoklatot intézte, kivétel nélkül elképedtek. Magatartásunk egy csapásra megváltozott: most bennünket fogott el ugyanolyan rémület, amelyet mi keltettünk Camilában meg a vénasszonyban. Fabricio, ha dúltan és sápadtan is, megpróbálta igazolni eljárásunkat.

- Uram - mondta -, bennünket semmiféle rossz szándék nem vezetett, következésképpen igazán megbocsátható nekünk ez a kis csalafintaság.

- Mi az ördög? - vágott vissza haragosan a parancsnok. - Ön ezt kis csalafintaságnak nevezi? Tudja, hogy kötel jár érte? Nem beszélve arról, hogy senki nem szolgáltathat igazságot önmagának, elvittek egy gyertyatartót, egy nyakláncot és egy pár fülönfüggőt. S amiért vitán felül kötelel érdemelnek: a rablást íjászoknak álcázva hajtották végre. Mi dolog az, hogy gazfickók becsületes embernek öltözve bűnözzenek? Szerintem nagy szerencsájuk lesz, ha csak gályarabságra ítélik önöket.

Miután tudunkra adta, hogy bűnünk sokkal komolyabb, mint először gondoltuk, valamennyien a lába elé vetettük magunkat, s könyörögtünk, irgalmazzon ifjú életünknek; de hiába. Ráadásul - s ez volt az egészben a legkülönösebb - visszautasította ajánlatunkat, hogy neki adjuk a nyakláncot, a fülönfüggőket és a gyertyatartót; meg a gyűrűmet is visszautasította, lehet, hogy azért, mert a nyilvánosság előtt ajánlottam fel neki. Egyszóval hajthatatlannak mutatkozott. Társaimat lefegyvereztette, s mindnyájunkat bekísért a városi börtönbe. Mialatt a börtön felé tartottunk, az egyik íjásztól megtudtam, hogy a vénasszony, aki együtt lakott Camilával, gyanút fogott, hogy nem vagyunk igazi poroszlók, nyomon követett bennünket a kocsmáig, s mikor gyanúja beigazolódott, bosszúból értesítette az őrséget.

Először is tetőtől talpig megmotoztak bennünket. Elvették a nyakláncot, a fülönfüggőt és a gyertyatartót; elragadták a gyűrűmet is a Fülöp-szigetekről származó rubinnal egyetemben, amelyet szerencsétlenségemben a zsebembe tettem, még az aznapi orvosi működésemért kapott reálloknak sem kegyelmeztek, ami azt bizonyítja, hogy a valladolidi rendőrség is éppoly lelkiismeretesen teljesíti kötelességét, mint az astorgai, s hogy a szokásaik egyformák. Mialatt megfosztottak ékszereimtől és készpénzemtől, a járőrtsízt, aki jelen volt a műveletnél,

elmesélte kalandunkat a motozóknak. Az esetet olyan súlyosnak tartották, hogy többségük méltónak ítélte a halálbüntetésre. A kevésbé szigorúak úgy vélekedtek, hogy esetleg megúszhatjuk fejenként kétszáz-kétszáz korbácsütéssel és ráadásul néhány évi gályarabsággal. Addig is, amíg a corregidor úr kimondja ránk az ítéletet, bezártak bennünket egy cellába, ahol lefeküdtünk a szalmára, amellyel úgy tele volt szórva a padló, mint egy lóistálló. Sokáig ott vesztegelhettünk volna, hogy végül gályára kerüljünk, ha Manuel Ordóñez úr már másnap nem értesül esetünkről, és el nem határozza, hogy Fabriciót kiszabadítja a börtönből. Ezt pedig nem tehette meg anélkül, hogy vele együtt minket is ki ne szabadított volna. Igen nagy tekintélynek örvendett a városban, s utánajárni sem restellt; így aztán részben saját befolyása, részben barátai révén harmadnapra sikerült kieszközölnie szabadon bocsátásunkat. De nem úgy jöttünk ki a börtönből, mint ahogy beléptünk: a gyertyatartó, a nyaklánc, a fülönfüggő, a gyűrű és a rubin ott maradt. Minderről Vergilius egyik verssora jutott eszembe, amely így kezdődik: *Sic vos, non vobis*¹⁹.

Mihelyt szabadlábra kerültünk, hazatértünk gazdáinkhoz. Sangrado doktor szívélyesen fogadott:

- Szegény Gil Blasom - mondta -, csak ma reggel értesültem balesetedről. Már erélyesen közbe akartam lépni érdekedben. Felejtsd el ezt a balesetet, barátom, s becsüld meg az eddiginél is jobban az orvostudományt.

- Magamnak is ez a tervem - válaszoltam, s valóban teljesen az orvoslásnak szenteltem magam. Elfoglaltságban korántsem volt hiány; bekövetkezett, amit gazdám oly bölcsen megjósolt: rengeteg volt a beteg. A város és a külvárosok lakóit rosszindulatú lázak gyötörték. Valladolid valamennyi orvosának bőven akadt dolga, főleg nekünk. Nem múlt el nap, hogy ne látogattunk volna meg fejenként nyolc-tíz beteget, aminek rengeteg érvágás és vízivás volt a következménye. Nem tudom, hogy történt, de tény, hogy valamennyi betegünk meghalt, lehetséges, hogy a kúra következtében, de az is lehet, hogy gyógyíthatatlanok voltak. Ritkán kellett háromszor meglátogatnunk egy beteget, mert már a második vizit alkalmával közölték velünk, hogy nem sokkal ezelőtt temették el, vagy éppen akkor haldoklott. Minthogy még fiatal orvos voltam, még nem kérgesedhetett meg a szívem annyira, hogy beletörődjem az elkövetett gyilkosságokba; a rovására írható gyász esetek szomorúsággal töltötték el.

- Uram - mondtam egy este Sangrado doktornak -, Isten a tanúm, hogy pontosan az ön módszere szerint járok el, mégis valamennyi betegem jobblétre szenderül. Szinte azt hinné az ember, készakarva halnak meg, csak hogy lejárassák az általunk alkalmazott gyógymódot. Ma is két volt betegemmel találkoztam, éppen a temetőbe vitték őket.

- Fiam - felelte Sangrado -, körülbelül ugyanezt mondhatom én is neked. Nagyon ritkán van meg az az elégtételelem, hogy betegem meggyógyul, s ha nem volnék olyan biztos elveimben, mint amilyen vagyok, azt kellene hinnem, hogy gyógymódom szinte semmiféle betegség gyógyítására se alkalmas.

---

¹⁹ *Sic vos, non vobis* - így (dolgoztok) ti, de nem önmagatoknak. Vergilius állítólag egy költőhöz írta, aki verset plagizált tőle.

- Ha hajlandó volna hallgatni rám, uram - folytattam -, más gyógymódot alkalmaznék. Adjunk betegeinknek kísérletképpen vegyi készítményeket. Tegyük próbát például a kermesszel²⁰, rosszabb nem történhetik, mint hogy ugyanolyan hatása lesz, mint az érvágásnak és a meleg víznek.

- Szívesen megpróbálkoznék a dologgal - felelte Sangrado -, ha nem lennének következményei rám nézve. De hát írtam egy könyvet, amelyben egekig magasztalom a gyakori érvágást és az ivókúrát. Azt akarod, hogy megtagadjam saját művemet?

- Igaza van - feleltem. - Nem szabad megengedni ezt a diadalt ellenségeinek. Azt állítanak, hogy megcáfolta önmagát; tönkretennék a hírnevét. Inkább pusztuljon a nép, a nemesség és a papság! Haladjunk hát tovább a megkezdett úton! Végeredményben pályatársaink hiába viszolyognak az érvágástól, ők se tudnak nagyobb csodákat művelni, mint mi, s azt hiszem, az ő kotyvalékaik is csak annyit érnek, mint a mi módszerünk.

Tehát újult erővel folytattuk a munkát, mégpedig olyan eredményesen, hogy hat hét sem telt bele, s legalább annyi özvegyet és árvát produkáltunk, mint Trója ostroma. Annyi volt a temetés Valladolidban, mintha pestis dúlt volna! Nem múlt el nap, hogy ne állított volna be hozzánk apa, hogy számon kérje fiát, akit mi vittünk a sírba, vagy nagybácsi, hogy szemünkre vesse unokaöccse halálát. Az unokaöcsök és fiak közül azonban, akiknek nagybátyjuk vagy apjuk halt bele az általunk előírt kúrába, egy se jelentkezett. A férjek is igen tapintatosak voltak: egyik se hibáztatott bennünket felesége elvesztése miatt, azok a gyászolók azonban, akiknek szemrehányásait el kellett viselnünk, fájdalomukban néha kíméletlenek voltak; tudatlan gyilkosoknak nevezték bennünket, s nem válogatták meg szavaikat. Én megrendültem a jezők hallatára, gazdám azonban, aki már szokva volt az ilyesmihez, közömbösen hallgatta őket. Nyilván magam is megszoktam volna a sértéseket, akárcsak ő, ha az ég - kétségtelenül azért, hogy megszabadítsa a valladolidi betegeket egyik ellenségüktől - nem terem rá alkalmat, hogy megundorodjam az orvoslástól, amelyet oly kevés sikerrel folytattam. A dologról hűségesen és részletesen beszámolok, még ha kinevetnek is olvasóim.

Volt a közelünkben egy labdaház, ott gyűltek össze mindennap a város léhűtői. Járt oda egy nagyszájú alak abból a fajtából, amelyik mindenben szakértőnek kiáltja ki magát, s a vitás esetekben döntenéi szokott a játéktermekben. Vizcayából származott, s don Rodrigo de Mondragónnak hívták. Harmincéves lehetett, átlagos termetű, de szikár és inas. Csillogó kis szeme szüntelenül, szinte fenyegetően forgott, erősen nyomott orra halántékáig nyúló, kipödört vöröses bajuszára hajlott. Olyan durván és gorombán beszélt, hogy már a pusztasavával is rémületet keltett. Ez a nagyhangú alak valóságos zsarnoka lett a labdaháznak, ellentmondást nem törve ítélkezett a játékosok között felmerült vitás kérdésekben, s döntése ellen nem lehetett fellebbezni, hacsak a föllebbező nem óhajtotta, hogy másnap párbajra hívják ki. Ez a bizonyos señor don Rodrigo, aki hiába biggyesztette neve elé a dont, közönséges alak maradt, elcsavarta a labdaház tulajdonosnőjének a fejét. A negyvenedik évében járó, gazdag, elég csinos asszony tizenöt hónapja özvegyi sorban élt. Nem tudom, don Rodrigo mivel nyerte meg a tetszését, a szépségével biztosan nem, tehát valószínűleg azzal a micsodával, amiről nem szokás beszélni. Akárhogy is volt, tény, hogy az asszony beleszeretett, és azt tervezte, hogy nőül megy hozzá. Sajnos, az előkészületek közben megbetegedett, s szerencsétlenségére én lettem az orvosa. Még ha nem rosszindulatú lázban betegszik meg, kezelésem akkor is sírba vitte volna. Négy nap alatt gyászba borítottam a labdaházat. Tulajdonosnője oda került, ahová többi betegemet juttattam, s rokonai birtokba vették javait. Don Rodrigo afölötti kétségbe-

---

²⁰ *kermesz* - eredetileg a bíbortetű neve (az arab „kirmiz”-ből), de így hívtak egy antimonszulfidból készült gyógyszert is.

esésében, hogy elvesztette szeretőjét, illetőleg ama reményét, hogy előnyös házasságot köthet, nem elégedett meg azzal, hogy kígyót-békát kiáltott rám, hanem megesküdt, hogy keresztüldöf a kardjával, s mihelyt meglát, felkoncol. Egyik jóindulatú szomszédom figyelmeztetett a dologra, s mivel ismertem Mondragónt, tudtam, hogy komolyan beszél, és iszonyúan begyulladtam. Nem mertem kilépni a lakásból, féltem, hogy összetalálkozom ezzel a sáttánnal, s szünet nélkül gyötört az elképzelés, hogy dühödt pofával beront a házunkba. Egyetlen pillanatnyi nyugtom sem volt. Abba hagytam az orvoskodást, s egyre csak azon töprengtem, hogyan szabadulhatnék meg ettől a lidércnyomástól. Újra belebújtam hímzett ruhámba, búcsút mondtam gazdámnak, aki hiába próbált visszatartani, és pirkadatkor elhagytam a várost, szüntelenül rettegve, hogy összetalálkozom don Rodrigóval.

HATODIK FEJEZET

Merre indult Gil Blas Valladolidból, s miféle ember csatlakozott hozzá az úton

Erősen kiléptem, s időnként hátra-hátranézegettem, nincs-e nyomomban a félelmetes vizcayai. Agyam annyira el volt telve ezzel a fickóval, hogy minden fában és bokorban őt láttam, s szívem szinte pillanatonként megremegett a félelemtől. Miután azonban egy jó mérföldet megtettem, megnyugodtam, és lassabban folytattam utamat kitűzött célom, Madrid fele. Szomorúság nélkül vettem búcsút Valladolidtól, csupán azt sajnáltam, hogy el kellett válnom kedves Püladészemtől²¹, Fabriciótól, akinek még istenhozzádot se mondhattam. Amiatt egyáltalán nem búsultam, hogy le kellett mondanom az orvoskodásról, épp ellenkezőleg: kértem az Istent, bocsássa meg, hogy ilyesmire vetemedtem. Örömmel számolgattam a pénzt zsebemben, noha gyilkosságaim bére volt. Olyan voltam, mint azok a nők, akik abbahagyták a szajhálkodást, de a pénznek, amit a szajhálkodással kerestek, nem szűnnek meg örülni. Majdnem ötdukátnyi reálom volt. Arra számítottam, hogy elég lesz Madridig, ahol minden bizonnyal sikerül valami jó állást szereznem. Különbösen is szenvedélyesen vágytam rá, hogy e pompás városban éljek, amelyet mindenki úgy emlegetett, mint a világ valamennyi csodájának gyűjtőhelyét.

Miközben felidéztem emlékezetemben mindazt, amit Madridról hallottam, s előre élveztem a rám váró gyönyöröket, emberi hang ütötte meg a fületem: valaki mögöttem lépdelt, és teli torokból énekelt. Hátán bőriszák, nyakában gitár, oldalán hosszú kard lógott. Gyorsan haladt, s hamarosan utolért. Az egyik volt a két borbélyegéd közül, akivel együtt csücsültem a börtönben a gyűrűreset miatt. Noha mindketten másképp voltunk öltözve, rögtön megismertük egymást, s szerfölött csodálkoztunk, hogy ily váratlanul, az országúton találkozunk. Nem titkoltam elragadtatásomat, hogy ő lesz az útítársam, s láthatólag ő is rendkívül örült, hogy viszontlát. Elmeséltem neki, hogy miért hagytam el Valladolidot, mire viszonzásul ő is a bizalmába avatott: elmondta, hogy összezőrdült a gazdájával, s kölcsönösen örökre búcsút mondtak egymásnak.

- Ha továbbra is Valladolidban akartam volna maradni - fűzte hozzá -, akár tíz üzletben is elhelyezkedhettem volna, mert kérkedés nélkül állíthatom, hogy nincs borbély Spanyolországban, aki nálam jobban értene a szőr mentében és szőr ellenében való borotváláshoz meg a bajuszpödréshez. De nem bírtam tovább ellenállni a heves váagnak, hogy visszatérjek szülőföldemre, amelyet kerek tíz esztendővel ezelőtt hagytam el. Szeretnék egy kis hazai

---

²¹ Püladész - Oresztész hűséges barátja a görög irodalomban.

levegőt szívni, és kíváncsi vagyok, hogy vannak a szüleim. Holnapután már otthon is leszek, tudniillik Segovia közelében laknak, egy Olmedo nevű nagyközségben.

Elhatároztam, hogy hazakísérem a borbélyt, aztán bemegyek Segoviába, s valami úti alkalmatosságon megyek tovább Madridba. Közömbös dolgokról társalogva folytattuk utunkat. A borbélysegéd jó kedélyű, elég eszes és kedves fiatalember volt. Miután egy óra hosszat beszélgettünk, megkérdezte, nem vagyok-e éhes. Azt feleltem, hogy majd meglátja, mihelyt az első fogadóhoz érünk.

- Addig is, amíg odaérünk, tarthatunk egy kis pihenőt, és megebédelhetünk - jelentette ki. - Van ennivaló az iszákomban. Sose indulok útra élelem nélkül. Nem szeretek fölösleges holmit cipelni, se ruhát, se fehérneműt, se egyéb haszontalanságot. Csak ennivalót rakok az iszákomba meg a borotváimat és egy darab szappant. Másra nincs szükségem.

Megdicsértem az eszét, s szíves örömet beleegyeztem a javasolt pihenőbe. Éhes voltam, s azok után, amit mondott, jó ebédre számítottam. Letértünk egy kicsit az országútról, s leültünk a fűbe. Derék borbélysegédem előtálalta az ennivalót: öt-hat hagymát, néhány szelet kenyeret és sajtot, de a legértékesebb holmi, amit előhúzott az iszákjából, egy kis tömlő volt, teli - amint mondta - finom, zamatos borral. Noha a fogások nem voltak túlságosan ízletesek, olyan éhesek voltunk mind a ketten, hogy jóízűen bekebeleztünk mindent, s kiürítettük a tömlőt is, volt benne vagy két pint bor, amely nem szorult dicséretre. Aztán föltápászkodtunk, és vidáman folytattuk tovább utunkat. A borbélysegéd, akinek Fabricio említette, milyen rendkívüli kalandjaim voltak, megkért, hogy meséljem el őket. Úgy éreztem, semmit sem tagadhatok meg valakitől, aki ily pazarul megvendégtelt, eleget tettem hát a kérésének. Aztán felszólítottam, hogy viszonzásul ő is mesélje el élete történetét.

- Ó, az én történetemet nem érdemes meghallgatni - kiáltott föl -, hétköznapi események sorozata. De azért - tette hozzá -, mivel okosabbat úgyse csinálhatunk, elmesélem, akármilyen unalmas is.

Azzal hozzá is kezdett az elbeszéléshez, majdnem szó szerint úgy, ahogy itt következik.

HETEDIK FEJEZET

A borbélylegény története

Hogy az elején kezdjem, nagyapám, Pérez de la Fuente, ötven esztendeig üzte a borbélymesterséget Olmedóban, s mikor meghalt, négy fiút hagyott hátra. Nicolás, a legidősebb, beült apja üzletébe, s tovább folytatta a mesterséget. Beltrán, a második fiú, kereskedelemre adta a fejét, s szatócs lett belőle, Tomás, a harmadik, tanító lett. A negyedik fiút Pedrónak hívták, s mivel úgy érezte, hogy írónak született, eladta az örökül rámaradt kis földcskét, s Madridba költözött abban a reményben, hogy ott tudásával és eszével egyszer érvényesülni fog. Három bátyja nem szakadt el egymástól, mindhárman Olmedóban telepedtek le, s parasztlányokat vettek feleségül, akiknek nem sok hozományuk volt, viszont annál termékenyebbek voltak mind a hárman. Szinte versengve szülték egyik gyermeket a másik után. Anyám, a borbély felesége, házasságának első öt évében hat gyermeket hozott a világra. Köztük engem is. Apám igen korán megtanított borotválni, s mikor tizenöt éves lettem, vállamra vetette ezt az iszákot, derekamra kötött egy hosszú kardot, és azt mondta:

- Rajta, Diego, most már meg tudod keresni a kenyeredet, eredj világot látni. Ahhoz, hogy pallérozódj és tökéletesíthesd a mesterségedet, sokat kell utaznod. Indulj, s csak akkor térj vissza Olmedóba, ha már egész Spanyolországot bejártad, addig hallani sem akarok rólad!

Azzal barátságosan megölelt, és kitette szűrőmet a házból.

Így vett búcsút tőlem apám. Anyámat, aki nem volt ilyen rideg, láthatóan érzékenyebben érintette elindulásom. Megeredt a könnye, sőt titokban egy dukátot is csúsztatott a markomba. Így hát elhagytam Olmedót, és elindultam Segovia felé. De alig kétszáz lépés után megálltam, és szemügyre vettem iszákomat. Kíváncsi voltam, mi van benne, hogy pontosan tudjam, mivel rendelkezem. Volt ott egy tokban két használt borotva - legalább tíz nemzedéket kiszolgált -, egy fenőszij meg egy darab szappan. Ezenkívül egy egészen új kendervászon ing, apám egy pár viseltes cipője, s aminek a legjobban örültem, egy darab vászonba csavarva vagy húsz reál. Ennyi volt a vagyonom. Ebből láthatják, hogy Nicolás mester, a borbély, ugyancsak számított rá, hogy életrevaló vagyok, ha ilyen kevéssel útnak eresztett. Minthogy soha nem volt még pénzem, valósággal megrészegültem a gondolattól, hogy egy dukát és húsz reál lapul a zsebemben. Azt hittem, hogy kimeríthetetlen kincsesbányával rendelkezem, a boldogságtól repesve folytattam utamat, s néha egy-egy pillantást vetettem kardom markolatára, miközben a kard pengéje minden lépésnél a lábikrához ütődött, vagy a lábam közé gabalyodott.

Estére Ataquines faluba értem, s szinte farkasétvágyam volt. Megszálltam a fogadóban, s mintha megengedhettem volna magamnak a költekezést, nagy hangon vacsorát rendeltem. A fogadós végigmért, s látva, kivel van dolga, barátságosan így szólt:

- Meg lesz elégedve, fiatalúr, olyan bánásmódban lesz része, mint egy hercegnek.

E szavakkal bevezetett egy kis szobába, s negyedóra múlva macskapörköltet tálalt elém, amelyet éppoly jó étvággyal fogyasztottam el, mintha vadnyúl vagy házinyúl lett volna. A pompás vagdalt hús mellé olyan bort szolgáltat föl, amelynél jobbat - mint mondta - a király sem iszik. Észrevettem ugyan, hogy a bor vacak, de ez nem akadályozott meg benne, hogy éppoly jóízűen elfogyasszam, mint a pörköltet. Vacsora után, hogy minden tekintetben úgy érezzem magam, mint egy herceg - olyan ágyban kellett nyugovóra térnem, amely sokkal alkalmasabb volt rá, hogy elűzze álmomat, minthogy álomba ringasson. Képzelden el egy olyan keskeny és rövid vackot, amelyen még a lábam sem tudtam kinyújtani, akármilyen apró termetű voltam, matrac helyett közönséges szalmazsákkal, s pihepaplan helyett kétrét hajtott lepedővel, amely azóta, hogy utoljára volt mosásban, legalább száz utast kiszolgált. Mindamellet ezen az ágyon jóízűt aludtam, s noha teli volt a hasam a fogadós pörköltjével és kitűnő borával, hascsikarás nélkül telt el az egész éjszaka, hála ifjúságomnak és egészségemnek.

Másnap reggeli után csinos summát fizettem a kitűnő ellátásért, s meg sem álltam Segoviáig. Alig érkeztem meg, máris sikerült találnom egy borbélyüzletet, ahová koszt és szállás ellenében fölfogadtak. De csak fél esztendőt töltöttem ott: megismerkedtem egy Madridba készülő borbélysegéddel, aki magával csábított, s vele mentem a nevezett városba. Ott is minden nehézség nélkül sikerült elhelyezkednem ugyanolyan feltételekkel, mint Segoviában. Az egyik legforgalmasabb borbélyüzletbe kerültem. Igaz, hogy az üzlet a Szent Kereszt-templom mellett volt, a Királyi Színházhoz közel, s ennek köszönhette nagy forgalmát. A mesterem, két borbélysegéd meg én szinte alig győztük a munkát, annyian jártak oda borotválkozni. Minden rendű és rangú emberrel összeismerkedtem, többek közt színészekkel és írókkal is. Egyszer összetalálkoztam az üzletben két vendég az utóbbi fajtából. Beszélgetni kezdtek korunk költőiről és költészetről, s nagybátyám neve is megütötte a fülem. Erre mindjárt jobban odafigyeltem.

- Don Juan de Zavaleta²² szerintem olyan író - jelentette ki az egyik -, aki nem kell a közönségnek. Hideg ész, nincs képzelőtehetsége, legutolsó darabja csúfosan megbukott.

- És Luis Vélez de Guevara²³ - jegyezte meg a másik - ugyan miféle remekművel örven-deztette meg a közönséget? Ki látott ennél silányabb darabot?

Elemlegettek még isten tudja hány költőt, akiknek a nevét elfelejtettem, csak arra emlékszem, hogy mindegyiket lecsepülték. Ami a nagybácsimat illeti, róla nagyobb tisztelettel emlékeztek meg: mindketten egyetértettek abban, hogy figyelemre méltó tehetség.

- Bizony - jelentette ki az egyik -, don Pedro de la Fuente²⁴ kitűnő író, könyvei szellemesek, nagy műveltségre vallanak, izgalmasak, érdekesek. Nem csodálom, hogy az udvarban is meg a városban is becsülik, számos előkelőség támogatja.

- Már évek óta elég sokat keres - felelte a másik. - Medina Celi hercegnél lakik és kosztol, nem költ semmire; nyilván jól áll anyagilag.

Minden szót gondosan megjegyeztem, amit nagybátyámról mondott a két költő. Odahaza tudtunk róla, hogy művei nagy feltűnést keltettek Madridban, többen is beszéltek róla, akik átutaztak Olmedón, mivel azonban ő maga nem adott hírt magáról, és láthatólag minden kapcsolatot megszakított velünk, mi is teljesen közömbösek voltunk iránta. A vér szavát azonban nem lehet elhallgattatni: mikor meghallottam, milyen jól megy a sora, és megtudtam, hol lakik, elfogott a kísértés, hogy meglátogassam. Csak az zavart, hogy a két költő don Pedrónak nevezte. Ez a *don* kicsit megijesztett, attól féltem, hogy egy másik költőről van szó, nem a nagybácsimról. Félelmem azonban nem tartott vissza; nemes is lehetett belőle, nemcsak széplélek, elhatároztam hát, hogy meglátogatom. Egy reggel, a gazdám engedélyével, tőlem telhetőleg kicsíptem magam, s kicsit büszkén léptem ki az üzletből, hogy egy olyan ember unokaöccse vagyok, aki ilyen hírnevet szerzett a tehetségével. A borbélyok hajlamosak a hiúságra. Kezdték egyre jobb véleménnyel lenni magamról, útközben öntelt arcot vágtam, s megtudakoltam, merre van Medina Celi herceg palotája. A kapuban megmondtam a nevem, s közöltem, hogy señor don Pedro Fuentével szeretnék beszélni. A portás egy keskeny lépcsőre mutatott az udvar végében, s azt mondta:

- Menjen fel azon a lépcsőn, s kopogtasson jobbra az első ajtón.

Eszerint cselekedtem: bekopogtattam. Egy fiatalember nyitott ajtót. Megkérdeztem, ott lakik-e señor don Pedro de la Fuente.

- Itt - felelte -, de most nem lehet beszélni vele.

- Pedig nagyon szeretnék beszélni vele - feleltem -, a családjáról hozok híreket.

- Ha magától a pápától hozna is híreket - mondta a fiatalember -, most akkor se engedném be a szobájába. Éppen költ, s amikor dolgozik, nem szabad megzavarni. Csak délben beszélhet vele. Sétáljon egyet, s jöjjön vissza délben.

---

²² *Zavaleta* - spanyol drámaíró a XVII. században.

²³ *Guevara* - spanyol dráma- és regényíró a XVII. században, *A santa ördög* című regény szerzője. Lesage neki ajánlotta a maga *Santa ördög*-ét. (A spanyol író már majd száz éve halott volt, de Lesage ezt nem tudta.)

²⁴ *Fuente* - költött alak, állítólag a filozófus. Fontenelle, az enciklopédisták előfutára (1657-1757).

Elindultam hát, s egész délelőtt a városban sétálgattam. Szüntelenül arra gondoltam, vajon hogy fogad majd a nagybátyám. Nyilván el lesz ragadtatva, gondoltam. Érzelmeit a magam érzelmei alapján ítélt meg, s megható találkozásra számítottam. Pontosan a megjelölt időben újra elmentem hozzá.

- A legjobbkor érkezett - közölte az inasa -, gazdám nemsokára elmegy hazulról. Várjon itt egy pillanatig, bejelentem.

Azzal otthagytam az előszobában. Egy pillanat múlva vissza is tért, és bevezetett gazdája szobájába. Nagyon meglepett, mennyire hasonlít családunk többi tagjára. Mintha Tomás bácsit láttam volna magam előtt, olyan egyformák voltak. Mély tisztelettel üdvözöltem, elmondtam, hogy Nicolás de la Fuente mester, olmedói borbély fia vagyok, azt is közöltem vele, hogy három hete Madridban gyakorolom inasként apám mesterségét, s az a tervem, hogy tudásom tökéletesítése céljából bejárom egész Spanyolországot. Beszéd közben észrevettem, hogy nagybátyám eltűnődik. Nyilván azon töprengett, vajon egyszerűen tagadja-e meg az unokaöccsét, vagy pedig ügyesen rázza le a nyakáról. Az utóbbi mellett döntött. Mosolyt erőltetett az arcára, és megkérdezte:

- Nos, barátocskám, hogy van apád, s hogy vannak nagybátyáid? Hogy megy a soruk?

Erre tüzetesen beszámoltam a családkról, elsoroltam valamennyi fiú meg lány nevét, s nem felejtettem ki keresztapjukat és keresztanyjukat sem. Láthatólag nem nagyon érdekelték ezek a részletek, s végül is így szólt:

- Nagyon helyeslem, Diego, hogy mesterséged tökéletesítése céljából be akarsz járni az országot, és azt tanácsolom, hogy ne időzz sokáig Madridban. Veszedelemes hely ez a fiatalok számára; itt bizonyára elzúllenél, fiam. Jobban tennéd, ha a királyság más városaiba mennél, ahol nem olyan romlottak az erkölcsök. Most eridj - folytatta -, s ha felkészültél az utazásra, keress fel ismét, adok egy pisztolt, hogy bejárhasd Spanyolországot.

Ezzel nyájasan kituszkolt a szobából, és utamra bocsátott.

Nem volt annyi eszem, hogy rájöjjek: csak szabadulni akar tőlem. Visszatértem az üzletbe, és beszámoltam gazdámnak a látogatásról. Ő sem látott bele nálam jobban don Pedro úr szándékaiba, s azt mondta:

- Nem értek egyet nagybátyjával. Szerintem ahelyett, hogy arra biztatta volna, hogy járja be az országot, inkább arra kellett volna rábeszélne, hogy maradjon Madridban. Hiszen annyi előkelőséget ismer! Könnyűszerrel beszerezhetné valamelyik gazdag családhoz, ahol apránként tekintélyes vagyont gyűjthetne.

Gazdám szavaira kecsegtető képek jelentek meg előttem, két nap múlva újból elmentem nagybátyámhoz, s megkértem, legyen segítségemre, s szerezzen be valamelyik udvari méltósághoz. Javaslatom egyáltalán nem tetszett neki. Egy embernek, akinek szabad bejárása van a nagyurakhoz, s mindennap az asztaluknál étkezik, nem is lehet ingyére, hogy míg ő az urakkal ül egy asztalnál, unokaöccse az inasok asztalánál üljön: señor don Pedrónak pirulnia kellett volna a kis Diego miatt. Nem is mulasztott el megdorgálni, még hozzá nagyon keményen.

- Mi az, léha kölyke? Ott akarsz hagyni a mesterséged? - kiáltotta dühösen. - Menj csak, törődjenek veled azok, akik ilyen veszedelemes tanácsokat adnak! Tűnj el a lakásomból, és soha többé be ne tedd a lábad, különben megkapod, amit érdemelsz!

Egészen elképedtem e szavakra, s még inkább megdöbbenett az a hang, amit nagybátyám megütött. Könnyes szemmel távoztam, nagyon fájt, hogy ilyen gorombán bánt velem. Mivel azonban természetből fogva vidám és büszke vagyok, hamarosan letöröltem könnyeimet. Sőt: fájdalommal méltatlankodássá változott, s elhatároztam, hogy békén hagyom rosszindulatú rokonomat, mint ahogy addig is megvoltam nélküle.

Ettől fogva csak képességeim kifejlesztésével törődtem, s teljesen a munkának szenteltem magam. Egész nap borotváltam, esténként pedig üdülésül gitározni tanultam. Mesterem egy öreg señor *escudero*²⁵ volt, én szoktam megfésülni a szakállát. Megtanított a kottaolvasásra is, amihez tökéletesen értett. Igaz, hogy hajdan kántor volt valamelyik székesegyházban. Marcos de Obregónnak hívták. Ez a bölcs ember, aki okos is volt meg tapasztalt is, úgy szeretett, mintha az édes fia lettem volna. Komornyik volt egy orvos feleségénél mintegy harminc lépésre tőlünk. Mihelyt abbahagytam a munkát, vagyis naplemente után, átmentem hozzá, leültünk a küszöbre, és kettesben valóságos kis hangversenyt rögtönöztünk a szomszédság örömére. Nem mintha különösebben kellemes hangunk lett volna, de gitározás közben két szólamban énekeltünk, s már ez is elég volt ahhoz, hogy gyönyörködtesse hallgatóinkat. Főleg az orvos feleségét, doña Mergelinát szórakoztattuk, aki kijött a folyosóra, s néha megkért, hogy kedvenc dalait ismételjük meg. Férje nem sajnálta tőle ezt a kis szórakozást; noha spanyol volt s már öreg, egyáltalán nem volt féltékeny, különben is teljesen lekötötte a foglalkozása, s amikor esténként a sok beteglátogatás után fáradtan hazatért, korán lefeküdt, s nem törődött azzal, hogy felesége ilyen odaadással hallgatja hangversenyeinket. Talán nem is gondolta, hogy e hangversenyek veszedelem hatást gyakorolhatnak az asszonyra. Hozzá kell tennem, hogy a legcsekélyebb oka sem volt a félelemre, mert Mergelina szép fiatalasszony volt ugyan, de olyan elszántan erényes, hogy a férfiak tekintetét se bírta elviselni. Az orvos tehát nem róta fel bűnül feleségének ezt a szerinte ártatlan és tisztességes szórakozást, hagyta, hogy énekeljünk, amennyit csak akarunk.

Egy este, amikor az orvos háza elé érkeztem, hogy a szokásos módon szórakozzam, az öreg komornyik már az ajtó előtt várt, kézen fogott, és azt mondta, hogy szeretne sétálni egyet, mielőtt muzsikálni kezdünk. Egy félreeső utcába vezetett, s mikor látta, hogy nyugodtan beszélhet, szomorúan így szólt:

- Diego fiam, közölnöm kell önnek valamit. Attól tartok, gyermekem, hogy mindketten nagyon megbánjuk, hogy esténként hangversenyeket rendeztünk gazdám ajtaja előtt. Nem vitás, hogy nagyon szeretem önt, s örülök, hogy megtaníthattam gitározni és énekelni, de ha előre sejtem, milyen veszedelem fenyegeti, istenemre mondom, máshol adtam volna leckéket önnek.

Megijedtem. Megkértem a komornyikot, beszéljen világosabban, és árulja el, mitől kell tartanunk, hiszen nem olyan ember voltam, aki örömét leli a veszélyben, másfelől még nem jártam be Spanyolországot.

- Elmondom - felelte -, ami feltétlenül szükséges ahhoz, hogy megértse, mekkora veszedelem fenyeget bennünket.

- Amikor az orvos szolgálatába léptem - folytatta -, s ennek immáron egy esztendeje, gazdám egy reggel a felesége elé vezetett, és azt mondta: „Íme az úrnője, Marcos. Ezt a hölgyet mindenüvé el kell kísérnie.” Megcsodáltam doña Mergelinát, festenivalóan szépnek találtam, s különösen bájos testtartása bűvölt el. „Uram - feleltem az orvosnak -, boldog vagyok, hogy egy ilyen bájos hölgy szolgálatára lehetek.” Válaszom nem tetszett Mergelinának, nyersen rám szólt: „No, nézd csak, hogy kinyílt a csipája! Ki nem állhatom az efféle hízelgést.” Rendkívül

---

²⁵ *escudero* - pajzshordozó, címernök.

meglepett, hogy ilyen szavak hagyták el gyönyörű ajkait. Sehogy sem tudtam összeegyeztetni úrnőm parasztos, goromba modorát a lényéből áradó bájjal. De a férje hozzászólt, sőt tetszett is neki, hogy feleségének ilyen furcsa természete van.

- Marcos - fordult hozzám -, nőm valóságos csodája az erénynek. Aztán látva, hogy felesége fölveszi köpenyét, és misére készül, utasított, hogy kísérjem el a templomba. Alig tettük ki lábunkat az utcára, egész csomó férfival találkoztunk, aki doña Mergelina csinos külseje láttán igen hízelgő bókokat sugott a fülébe, mikor elhaladt mellette, amiben végül is nem volt semmi meglepő. Mergelina válaszolt nekik, de el se tudja képzelni, milyen ostobán és nevetségesen. A férfiak egészen elképedtek, nem tudták megérteni, hogy olyan nő is létezhetik, aki haragszik, ha bókolnak neki. „Asszonyom - fordultam hozzá -, ne törődjön vele, akármit mondanak; okosabb, ha hallgat, mintha csípősen válaszol.” „Szó sincs róla - felelte -, meg akarom mutatni ezeknek a ripókoknak, hogy olyan asszony vagyok, aki nem tűri a tiszteletlenséget.” Mergelina szájáról végül is annyi idétlenség hangzott el, hogy nem állhattam tovább, és megkockáztatva, hogy esetleg megharagszik, megmondtam neki a véleményem. A tőlem telhető legtapintatosabban kifejtettem, hogy eljárása természetellenes, és gorombaságával semmivé teszi rengeteg jó tulajdonságát. Egy kedves és udvarias nő akkor is megszeretheteti magát, ha nem szép, egy szép nőt viszont, ha goromba és udvariatlan, mindenki megvet. Érvelésemet még számtalan hasonló érveléssel megtoldottam, hogy jobb modorra bírjam. A prédikáció után attól tartottam, hogy őszinteségemmel magamra haragítom úrnőmet, s szigorúan rendreutasít. De nem haragudott, amiért megfeddtem, csak éppen fűtyült rá, mint mindenre, amit ostoba fejjel a következő napokban mondtam.

Eluntam, hogy hiába figyelmeztessem hibáira, hagytam, élje csak természetéből fakadó vadságát. De képzelje csak: ez a vadóc, ez a gőgös nőszemély két hónapja teljesen megváltozott, mindenkihez udvarias és jó modorú. Már nem ugyanaz a Mergelina, aki ostobaságokkal válaszolt a férfiak elragadtatott bókjaira; örül, ha dicsérik, örül, ha szépségét magasztalják, s azt mondják neki, hogy férfi nem nézhet rá büntetlenül, tetszik neki a hízelgés; mintha kicserélték volna. Szinte fölfoghatatlan ez a változás, s ami nyilván még jobban meglepi: ezt a csodát ön idézte elő. - Igen, kedves Diegóm - folytatta a komornyik -, ön változtatta meg így doña Mergelinát, ön csinált bárányt a nőtény tigrisből, egyszóval: magára vonta a hölgy érdeklődését. Sokszor láttam már ilyesmit, s vagy rosszul ismerem a nőket, vagy pedig Mergelina heves szerelemre gyulladt ön iránt. Ez a szomorú újság, amelyet tudtára kellett adnom, fiam, ilyen veszélyes helyzetben vagyunk.

- Nem értem - mondtam erre az öregnek -, mi okunk van a kétségbeesésre, és miért oly nagy csapás rám nézve, hogy egy csinos hölgy belém szeretett.

- Ó, Diego - felelte -, ön is úgy okoskodik, mint a fiatalemberek általában: csupán a csalétket látja, és nem vesz tudomást a horogról. Ön csak a gyönyörre gondol, én meg a nyomában járó kellemetlen következményekre. A dolognak csak rossz vége lehet: ha tovább is eljár a házunk elé énekelni, még jobban fölkelte Mergelina szenvedélyét, az asszony esetleg elveszti önuralmát, s elárulja gyöngeségét férje, Oloroso doktor előtt. S a férj, aki most oly szívélyes, mert nem hiszi, hogy oka volna a féltékenységre, dühbe gurul, bosszút áll a feleségén, s lehet, hogy mindkettőnkkel - önnel is, meg velem is - kíméletlenül elbánik.

- Rendben van, señor Marcos - feleltem -, igazat adok önnek, s követem, amit tanácsol. Mondja meg, hogyan viselkedjem, hogy elejét vegyem minden kellemetlenségnek.

- Nem szabad többé hangversenyekeztetnünk - felelte a komornyik. - Ne mutakozzék többé úrnőm előtt: ha nem látja önt többé, visszanyeri lelki nyugalmát. Maradjon otthon a gazdájánál, én majd felkeresem, s ott minden veszély nélkül gitározhatunk.

- Rendben van - válaszoltam -, ígérem, hogy többé nem teszem be a lábamat önökhöz.

Csakugyan elhatároztam, hogy nem énekelek többet az orvos ajtaja előtt, s ha már ilyen veszedelmes rám nézni, bezárkózom a borbélyműhelybe.

Csak hogy Marcos, a derék és fölötté óvatos komornyik, néhány nap múlva azt tapasztalta, hogy módszerével, amellyel el akarta oltani doña Mergelina szenvedélyét - éppen az ellenkező hatást érte el. Mivel a hölgy nem hallott többé énekelni, már a második este megkérdezte tőle, miért hagytuk abba a hangversenyeket, s mi az oka, hogy elmaradtam. Marcos azt válaszolta, hogy nagyon el vagyok foglalva, egy pillanatom sincs a szórakozásra. Az asszony látszólag megelégedett e magyarázattal, s még három napig elég fegyelmezetten elviselte távollmaradásomat, a harmadik nap végén azonban szívszerelmem türelmét vesztette, és azt mondta a komornyiknak:

- Ön becsap engem, Marcos! Diego nem ok nélkül maradt el innen. Valami rejtély lappang a dologban, s szeretném felderíteni. Parancsolom, hogy beszéljen, ne titkoljon el semmit!

- Úrnőm - felelte a komornyik újabb kibúvót keresve -, ha tudni akarja az igazat, elárulhatom, hogy hangversenyeink után Diegót odahaza gyakran terítetlen asztal várta, s nem merte többé kitenni magát annak, hogy vacsora nélkül feküdjön le.

- Hogyan? Vacsora nélkül! - kiáltott fel szomorúan az asszony. - Hát miért nem szólt előbb? Vacsora nélkül lefeküdni! Ó, szegény gyermek! Azonnal keresse fel, s mondja meg, hogy jöjjön el ma este! Nem fog többé vacsora nélkül hazatérni, mindig kap nálam egy tál ételt!

- Micsoda? - kérdezte meglepetést színélve a komornyik. - Te jó ég, micsoda változás! Valóban ön mondja ezt, úrnőm? Mióta ilyen lágy szívű és könnyőrejtő?

- Amióta ön nálunk van - felelte habozás nélkül a hölgy. - Illetve amióta elítélte lenéző viselkedésemet, amióta megpróbálta megpuhítani a szívemet. De sajnos - fűzte hozzá ellágyulva - egyik végletből a másikba estem. Gögös voltam és érzéketlen, s nagyon is szelíd és érző szívű lettem. Szerettem Diegót, az ön fiatal barátját, és képtelen vagyok védekezni ez ellen az érzés ellen. Elmaradása nemhogy csökkentené szerelmemet, hanem újult erőt ad neki.

- Lehetséges volna - kérdezte az öreg -, hogy egy fiatalember, aki nem is szép, nem is valami délceg, ilyen lángoló szenvedélyt ébresszen? Megbocsátanám érzéseit, ha egy csinos, érdemes lovag váltotta volna ki őket...

- Ó, Marcos! - szakította félbe Mergelina. - Szóval, egyáltalán nem hasonlítok nememhez? Vagy inkább ön az, aki gazdag tapasztalatai ellenére sem ismeri eléggé a nőket, hogy képes elhinni, hogy az érdem befolyásolja őket választásukban. Ha magamról ítélek, azt kell mondanom, hogy a nők gondolkodás nélkül szeretnek bele valakibe. A szerelem megzavarja értelmünket, akaratunk ellenére vonz szerelmünk tárgya felé; betegség, amely úgy jön ránk, mint az állatokra a veszettség. Ne akarjon hát meggyőzni, hogy Diego méltatlan vonzalmamra. Szerettem őt, s ez elég ahhoz, hogy rengeteg jó tulajdonságot találjak benne. Ön e jó tulajdonságokat nem veszi észre, s lehet, hogy nem is rendelkezik velük. De hiába mondja, hogy se arca, se termete nem méltó még csak figyelemre se, én elragadóan délcegnek látom s a napnál is szebbnek. Ráadásul hangjának lágysága is megremegtet, és véleményem szerint rendkívül szépen gitározik.

- De asszonyom - válaszolt Marcos -, nem gondol rá, miféle ember Diego? Alacsony származású...

- Én sem vagyok különb nála - vágott megint közbe az asszony. - De ha előkelő hölgy volnék is, az se érdekelné.

A beszélgetés eredménye az lett, hogy a komornyik - látva, hogy úgyse érhet el semmit úrnőjénél - többé nem szállt szembe az asszony konokságával, ahogy az ügyes kormányos is enged a viharak, amely elsodorja a kikötő irányából, amerre tart. Sőt mi több: engedett úrnőjének, eljött hozzám, félrevont, s miután előadta, milyen beszélgetés folyt le köztük, így szólt:

- Amint látja, Diego, folytatnunk kell a hangversenyeket Mergelina háza előtt. A hölgynek feltétlenül viszont kell látnia önt, barátom, különben valami örütséget csinál, ami még jobban árt a hírnevének.

Nem játszottam meg a kegyetlent, hanem azt feleltem Marcosnak, hogy este elmegyek hozzájuk, magammal viszem gitáromat is, s a jó hírt tudtára adhatja úrnőjének. Meg is tette, s a szerelmes asszony elragadtatással értesült róla, hogy este abban a gyönyörűségben lesz része, hogy láthat is meg hallhat is.

De csak hajszálon múlt, hogy egy elég kellemetlen baleset nem hiúsította meg ezt a reményét. Az este beállta előtt nem indulhattam el mesteremtől, s szerencsétlenségemre nagyon sötét este volt. Tapogatódzva mentem az utcán, s fele úton lehettem, mikor az egyik ablakból nyakon öntöttek valamivel, aminek szaglóérzésem egyáltalán nem örült. Mondhatom, olyan jól megcéloltak, hogy az edény tartalmából semmi se veszett kárba. Olyan helyzetbe kerültem, hogy nem tudtam, mit csináljak. Forduljak vissza? Micsoda mulatság volna a többi inasnak! Mindenki rajtam gúnyolódna! De ilyen gyönyörű állapotban Mergelinához is restelltem beállítani. Végül mégis úgy döntöttem, hogy az orvos házába megyek. A kapuban már várt az öreg komornyik. Közölte, hogy Oloroso doktor már lefeküdt, s kedvünkre szórakozhatunk. Azt feleltem, hogy mindenekelőtt a ruhámat kell megtisztogatnom, s elmeséltem neki, milyen baleset ért. Láthatólag együttérzett velem, s bevezetett az egyik szobába, ahol úrnője tartózkodott. Mikor a hölgy tudomást szerzett kalandomról, s meglátta, milyen állapotban vagyok, úgy megsajnálta, mintha valami iszonyú szerencsétlenség ért volna, aztán csúnyán elátkozta az illetőt, aki így elbánt velem.

- Ugyan, úrnőm - szólt rá Marcos -, mérsékelje magát. Vegye tekintetbe, hogy csak véletlen volt a dolog, nem szabad ilyen haragra gerjednie!

- Miért? - kiáltott föl hevesen a hölgy. - Miért ne haragudhatnék, hogy ilyen gyalázatosan elbántak ezzel a kis báránnyal, ezzel az ártatlan kis galambbal, aki még csak nem is panaszkodik a rajta esett sérelem miatt? Ó, miért is nem vagyok férfi, hogy bosszút állhassak érte!

Még sok egyebet is mondott, ami mind azt bizonyította, hogy milyen végtelenül szeret. Ezt egyébként cselekedeteivel is bizonyította, mert miközben Marcos nekilátott letisztogatni egy törülközővel, beszaladt a szobájába, s egy illatszerekkel teli dobozzal tért vissza. Meggyújtott egy csomó jó szagú füstölőszert, beillatosította a ruhámat, s utána bőségesen meglocsolta esszenciákkal. Miután a füstölést meg a locsolást befejezte, az irgalmas hölgy maga ment a konyhába kenyérért, borért és néhány szelet birkasültért, amit nekem tett félre. Rám parancsolt, hogy egyem, s külön élvezte, hogy kiszolgálhat: hol a húst vágta el a tányéromon, hol meg a poharamat töltötte meg, Marcos meg én hiába igyekeztünk megakadályozni. Miután megvacsoráztam, a zenekar tagjai, mármint a komornyik meg én, fölhangoltuk gitárjainkat, s nekikészülödtünk az éneklésnek, s hangversenyünkkel elbűvöltük Mergelinát. Igaz, hogy csupa olyan dalt énekeltünk, amely szerelemről szólt, s azt nem hallgathatom el, hogy éneklés közben néha olyan pillantásokat vettem rá szemem sarkából, hogy lángra lobbant benne a szenvedély. Tudniillik most már kezdtem kedvemet lelteni a játékban. Noha a hangverseny elég sokáig tartott, nem untam el. Ami a hölgyet illeti, perceknek érezte az órákat, és egész éjjel örömet elhallgatott volna bennünket, ha az öreg komornyik, aki viszont a perceket érezte

óráknak, nem figyelmezteti, hogy már későre jár. A hölgy legalább tízszer elengedte a füle mellett a figyelmeztetést, csak hogy a komornyik fáradhatatlannak bizonyult, s nem hagyta nyugton úrnőjét, míg el nem távozott. A bölcs és óvatos komornyik látta, hogy úrnőjét elvakította az örült szenvedély, s félt, hogy baj lesz a dologból. Aggodalma rövidesen beigazolódott: az orvos - akár azért, mert valami titkos cselszöveget sejtett, akár, mert piszkálni kezdte a féltékenység ördöge, amely addig nyugton hagyta - rosszállását fejezte ki a hangversenyek miatt. Sőt mi több: mint a ház ura meg is tiltotta őket, s minden indokolás nélkül kijelentette: többé nem engedi meg, hogy idegeneket fogadjanak a házában.

Marcos közölte velem a tilalmat, amely elsősorban rám vonatkozott, s nagyon fájdalmasan érintett. Már kezdtem reményeket táplálni, s szomorúan vettem tudomásul, hogy füstbe mentek. Különben a történelmi hűség kedvéért be kell vallanom, hogy a csapást türelemmel viseltem el. Nem úgy Mergelina: csak annál szenvedélyesebb szerelemre lobbant.

- Kedves Marcosom - fordult komornyikjához -, egyedül csak öntől remélhetek segítséget. Könyörgök, tegye lehetővé, hogy titokban találkozhassam Diegóval!

- Még mit nem? - felelte haragosan az öreg. - Máris túlságosan a kedvében jártam! Eszem ágában sincs csak azért, hogy az ön örült szenvedélye kielégüljön, hozzájárulni gazdám megszégyenítéséhez, lejáratni az ön jó hírét, s gyalázatot hozni saját fejemre, mikor mindig feddhetetlen magaviseletű cseléd hírében állottam. Inkább elmegyek a háztól, minthogy ilyen gyalázatot műveljek!

- Ó, Marcos - vágott közbe a hölgy, aki a komornyik utolsó szavaira halálra rémült -, amikor ilyeneket mond, hogy elmegy a háztól, úgy érzem, mintha szíven döfne! Kegyetlen ember! Most akar cserbenhagyni, miután ilyen állapotba juttatott. Adja vissza előbb a gögömet s féktelenségemet, amitől megfosztott! Miért is szoktam le a kedvenc rossz tulajdonságaimról? Most nyugodt lehetnék, de az ön tapintatlan intelmei megfosztottak a nyugalomtól, amelyet oly sokáig élveztem. Ön pallérozni akarta a modoromat, s az eredmény az lett, hogy tönkretett... De mit is beszélek, én szerencsétlen - folytatta sírva. - Miért teszek önnek igazságtalan szemrehányásokat? Nem, atyai barátom, nem ön az oka szerencsétlenségemnek, a balsors sújtott ilyen csapással! Könyörgök, felejtse el az örültségeket, amelyek kiszaladtak a számon! Sajnos, a szenvedély megzavarta eszemet, legyen elnéző gyöngeségem iránt! Ön az egyetlen vigaszom, s ha drága önnek az életem, ne tagadja meg tőlem a segítségét!

E szavakra még jobban kezdett zokogni, úgy, hogy nem is tudta folytatni. Előhúzta a zsebkendőjét, eltakarta vele az arcát, s úgy rogyott le egy székre, mint aki már nem bírja tovább elviselni bánatát. Az öreg Marcos, talán a legmintaszerűbb komornyik, akivel életemben találkoztam, nem tudott ellenállni a megható látványnak; mélységesen megindult, könnyei összefolytak úrnője könnyeivel, s elérzékenyülten így szólt hozzá:

- Ó, úrnőm, ön mindenre rá tud venni! Nem tudok ellenállni fájdalmának; úrrá lett erényességem fölött, ígérem, hogy segíteni fogok. Már nem csodálkozom, hogy a szerelem ereje arra készíti, hogy megfeledkezzék kötelességéről, hiszen pusztán együttérzésből kész vagyok a kötelességemet megtagadni.

Szóval, akármilyen feddhetetlen magaviseletű volt a komornyik, végül is föláldozta magát Mergelina szenvedélyének. Egy reggel fölkeresett, tájékoztatott a dolgok állásáról, s mikor elbúcsúzott, közölte, hogy már megfogamzott agyában a terv, hogyan hozhatna össze titokban úrnőjével. Ilyenformán újraélesztette bennem a reményt; de két óra múlva nagyon rossz hírt hallottam. Egy környékbeli patikussegéd, egyik állandó vendégünk lépett be az üzletbe. Miközben nekikészülődtem, hogy megborotváljam, megkérdezte:

- Señor Diego, hát milyen tanácsokat ad ön barátjának, Marcos de Obregónnak, az öreg komornyiknak? Tudja, hogy kilép Oloroso doktor szolgálatából?

Azt feleltem, hogy nem.

- Pedig biztos, alighanem még ma megkapja a felmondását. A gazdája meg az én gazdám éppen az imént tárgyalták meg előttem a dolgot - folytatta a patikussegéd -, mégpedig a következőképpen. „Señor Apuntador - mondta az orvos -, szeretnék valamit kérni öntől. Nem vagyok megelégedve öreg komornyikkal, szeretném a feleségemet egy hűséges, komoly és éber dueña őrizetére bízni.” „Értem - szólt közbe a gazdám. - Melancia asszonyra volna szüksége, aki feleségem házvezetőnője volt, s noha hat hete özvegy vagyok, még mindig nálam lakik. Bár nagy hasznát veszem a háztartásban, átengedem önnek, mert szívemen viselem az ön becsületét. Benne aztán megbízhatik, nem fogják felszarvazni. A dueñák gyöngye, valóságos sárkányként őrzi a női szemérmeket. Teljes tizenkét évig szolgált a feleségem mellett, aki, mint tudja, fiatal és szép volt, de udvarlónak még árnyékát sem láttam a házban. Istenemre mondom, hasztalan is lett volna minden próbálkozás. Pedig elárulhatom, hogy megboldogult feleségem az első időkben igen hajlamos volt a kacérkodásra, de Melancia asszony hamarosan lehűtötte, és rákapatta az erényességre. Egyszóval, valóságos kincs ez a házvezetőnő, sokszor meg fogja köszönni, hogy önnek ajándékoztam.” A doktor szemlátomást nagyon örült annak, amit hallott, s mindjárt meg is állapodott señor Apuntadorral, hogy mától fogva a dueña foglalja el az öreg komornyik helyét.

A hír hihetőnek hangzott, aminthogy annak is bizonyult, és ugyancsak megzavarta nemrég újjáéledt gyönyörteljes elképzeléseimet. Délután felkeresett Marcos is, megerősítette, amit a patikussegéd mesélt, s ezzel végleg lesújtott.

- Kedves Diegóm - mondta a derék komornyik -, végtelenül örülök, hogy Oloroso doktor kitette a szűrőmet. Sok keserűségtől kímélt meg vele. Azonfölül, hogy nagy sajnálatomra aljas szolgává váltam volna, mindenféle ravasz cselt kellett volna kitalálnom, hogy ön titokban találkozhaszon Mergelinával. Mennyi gondom lett volna! De hál' istennek, megszabadultam ezektől az utálatos gondoktól és a velük járó kockázattól. Ami önt illeti, fiam, vigasztalódjék meg, hogy elveszített néhány édes pillanatot: lehet, hogy a bánat özöne követte volna.

Méltányoltam Marcos álláspontját, hiszen nem volt már semmi reményem; a játszmát feladtam. Bevallom, nem tartoztam ama konok szerelmesek közé, akik dacolnak a nehézségekkel, de ha ilyen lettem volna is, Melancia asszonyság akkor is elbátortalanított volna. Úgy festették le előttem ezt a dueñát, mint aki minden udvarló reményeit képes lehervasztani. De akármilyen színekkel festették is le, két-három nap múlva megtudtam, hogy a doktor felesége vagy elaltatta ezt az Árgust, vagy megvesztegette. Éppen egyik szomszédunkat indultam megborotválni, amikor megállított az utcán egy vénasszony, s megkérdezte, én vagyok-e Diego de la Fuente. Mondtam, hogy én.

- No, ha ön az - folytatta a vénasszony -, éppen önt keresem. Legyen ma éjjel doña Mergelina kapujában, tudassa valamilyen jellel, hogy megérkezett, s bebocsátják a házba.

- Hát akkor mindjárt állapodjunk is meg a jelben - feleltem. - Nagyszerűen tudok macskát utánozni, tehát egymás után többször nyávogni fogok.

- Helyes - válaszolta a szerelem hírnöke -, tudatni fogom válaszát. Alászolgája, señor Diego! Isten óvja! Istenem, de csinos! Szent Ágnesre mondom: ha még egyszer tizenöt éves lehetnék, nem mások nevében keresném fel!

E szavakkal a szolgálatkész vénasszony el is távozott.

Képzelteti, milyen pokolian felizgatott ez az üzenet. Sutba dobtam Marcos erkölcsi aggályait. Türelmetlenül vártam az estét, s amikor úgy gondoltam, hogy Oloroso doktor már pihenőre tért, a háza kapujához siettem. Ott aztán úgy elkezdtem nyávogni, hogy alighanem messzire elhallatszott, s minden bizonnyal becsületére vált a mesternek, aki erre a szép tudományra megtanított. Egy pillanat múlva maga Mergelina nyitotta ki halkan a kaput, s mihelyt beléptem, be is csukta mögöttem. Abba a szobába mentünk, ahol utoljára hangversenyeztünk, a helyiséget a kandalló párkányára helyezett picinyke lámpa világította meg homályosan. Leültünk egymás mellé, és beszélgetni kezdtünk; mindketten meg voltunk hatva, azzal a különbséggel, hogy Mergelina meghatottságát csupán a gyönyörűség okozta, míg az enyémbe egy kis félelem is vegyült. Hiába bizonygatta a hölgy, hogy férjétől nincs mit tartanunk, meg-megremegtem, s ez zavarta örömeimet.

- Asszonyom - kérdeztem -, hogy sikerült kijátszania a dueña éberségét? Azok után, amiket Melancia asszonyról hallottam, el se tudtam képzelni, hogy egyáltalán üzenhet nekem, még kevésbé, hogy személyesen is találkozhatunk.

Doña Mergelina elmosolyodott.

- Ha elmesélem, mi történt köztem és a dueña között, nem fog többé csodálkozni éjszakai titkos találkozásunkon. Mikor Melancia megjelent a házban, férjem ezernyi bókkal halmozta el, hozzám pedig így szólt: „Mergelina, e kitűnő asszonyság gondjára bízom önt. Valóságos megtestesülése az erénynek, tükör, amely állandóan itt lesz a szeme előtt, hogy belenézessen és elsajátíthassa az illemt. Ez a csodálatra méltó asszonyság tizenkét éven át vigyázott egyik barátom, egy patikárius feleségére, de úgy vigyázott... ahogy senki más nem vigyázhatott volna rá. Valóságos szentet csinált belőle.”

Ez a dicshimnusz, amelyet Melancia asszonyság szigorú ábrázata nem hazudtolt meg, rengeteg könnyembe került, és kétségbe ejtett. Elképzeltem, milyen leckéket kell majd hallgatnom reggeltől estig, milyen dorgálásokban lesz részem nap nap után. Egyszóval, elkészültem rá, hogy én leszek a világ legboldogtalanabb asszonya. Ez a szörnyű kilátás arra készítetett, hogy mihelyt négyszemközt maradtam a dueñával, nyersen kijelentsem neki: „Ön nyilván azt tervezi, hogy alaposan meggyötör, de figyelmeztetem: nem vagyok béketűrő természetű. Én is minden lehetséges módon meg fogom gyötörni. Közlöm önnek, hogy keblemben szenvedély dül, s ezt az ön prédikációi nem fogják onnan kiirtani, erre bizton számíthat. Legyen kétszeresen éber, mert figyelmeztetem, minden alkalmat föl fogok használni, hogy kijátsszam.” E szavakra a morcos dueñának - akiről azt hittem, hogy kísérletképpen nagy prédikációt intéz majd hozzám - kisimult a homloka, s mosolyogva így szólt: „Asszonyom, ön elbűvölő teremtmény, s őszintesége engem is őszinteségre készítet. Amint látom, bennünket egymásnak teremtett az isten. Ó, szép Mergelina, mennyire téved, ha annak a dicshimnusznak az alapján ítélt meg, amelyet férje, a doktor zengett rólam, vagy ha visszataszító arcom alapján alkot rólam véleményt. Mi sem áll távolabb tőlem, mint hogy ellensége legyek a gyönyöröknek! Csak azért szolgállok féltékeny férjeknél, hogy csinos asszonyaik szolgálatára lehessek. Régóta gyakorolom már a színlelés művészetét, s mondhatom önnek, hogy kétszeresen boldog vagyok, mivel egyszerre élvezhetem a bűnnel járó előnyöket, és az erény kölcsönözte hírnevet. Magunk közt szólva: mindenki így erényes. Valóban erényesnek lenni túlságosan sokba kerül, manapság mindenki megelégszik a látszattal.

Bízva csak rám magát - folytatta a házvezetőnő -, kettesben majd csak túljárunk az öreg Oloroso doktor eszén. Ő sem kerüli el señor Apuntador sorsát, erre esküszöm. Miért volna tiszteletre méltóbb egy orvos, mint egy patikárius? Szegény Apuntador, hogy kijátszottuk, a felesége meg én! Milyen szeretetre méltó hölgy volt, milyen jó lélek, isten nyugtassa! Megnyugtathatom, hogy nem pazarolta el a fiatalságát! Magam se tudom, hány szeretője volt, akit

én csempésztem be hozzá, anélkül, hogy a férje valaha is gyanút fogott volna! Nézzen hát rám kicsit kedvesebben, asszonyom, legyen meggyőződve róla: akármilyen ügyes volt is az öreg komornyik, aki önt szolgálta, semmit sem veszít a cserén. Talán még nagyobb hasznára is leszek.”

- Képzelteri, Diego - folytatta Mergelina -, milyen hálás voltam a vénasszonynak őszinteségéért. Azt hittem, maga a megtestesült, zord erény. Lám, milyen rosszul ítéljük meg a nőket! Őszinteségével rögtön megnyert magának. Túláradó örömmel öleltem meg, s ezzel előre jeleztem, milyen boldog vagyok, hogy ő lett a házvezetőnőm. Aztán teljesen föltártam előtte érzelmeimet, s megkértem: minél hamarabb tegye lehetővé, hogy titkon találkozhassam önnel. És megcsinálta. Már ma reggel csatasorba állította azt a vénasszonyt, aki beszélt önnel, s akinek a szolgálatait gyakran vette igénybe a patikáriusné érdekében. S a legmulatságosabb az egész kalandban az - tette hozzá nevetve Mergelina -, hogy amikor elmondtam Melanciának, milyen nyugodtan szokta tölteni férjem az éjszakákat, lefeküdt melléje, s most is ott fekszik helyettem.

- Ennek az ötletnek nem nagyon örülök, asszonyom - mondtam Mergelinának. - Férje fölbredhet, és észreveszi a csalást.

- Nem fogja észrevenni - felelte gyorsan az asszony. - Efelől nyugodt lehet. Az ok nélküli félelem ne mérgezze meg az örömet, amit éreznie kell, hogy együtt van egy fiatal asszonnyal, aki szereti.

Az öreg orvos felesége látta, hogy szavai nem oszlatták el félelmemet, tehát mindent megpróbált, amiről azt hitte, hogy megnyugtathat, s annyiféleképpen próbálkozott, hogy a végén sikerült célt érnie. Már csak az járt az eszemben, hogy kihasználom az alkalmat, ám amikor Cupido isten - akit a Kacagás és a Játék kísért - épp azon volt, hogy beteljesítse boldogságomat, erélyesen megdöngették az utcai kaput. Ámor és kísérete azon nyomban elröppent, akárcsak egy félénk madár, amelyet valami láрма váratlanul fölriasztott. Mergelina gyorsan bebújtatott a szobában lévő egyik asztal alá, elfújta a lámpát, és ahogy ő előre megbeszélte a dueña-val arra az esetre, ha valami baj történne, a szoba ajtajához sietett, ahol a férje aludt. Közben tovább döngették a kaput, az egész ház visszhangzott bele. Az orvos hirtelen fölriadt, és Melanciát szólította. A dueña kiugrott az ágyból, noha a doktor, aki azt hitte róla, hogy a felesége, rákiáltott, hogy ne keljen fel. Melancia kisietett úrnőjéhez, aki - érezve, hogy a dueña ott van mellette - ugyancsak Melancia után kezdett kiabálni mondván, hogy nézze meg, ki döngeti a kaput...

- Itt vagyok, úrnőm - felelte a házvezetőnő -, feküdjön csak vissza, én majd megnézem, mi történt.

Közben Mergelina levetkőzött, s lefeküdt a doktor mellé, aki nem is gyanította, hogy becsapták. Igaz, hogy a jelenetet teljes sötétségben játszotta el a két színésznő, akik közül az egyik egyenesen páratlan volt, s a másiknak is megvolt hozzá minden adottsága, hogy azzá legyen.

Néhány pillanat múlva már meg is jelent a házvezetőnő pongyolában, gyertyatartóval a kezében.

- Doktor úr - mondta a gazdájának -, legyen szíves fölkelni. Szomszédunkat, Fernández de Buendía könyvkereskedőt megütötte a guta. Arra kéri, menjen át és segítsen rajta. - Az orvos, amilyen gyorsan csak tudott, felöltözött, és elsietett. Felesége, ugyancsak pongyolában, a házvezetőnővel együtt ájtott abba a szobába, ahol én voltam. Szinte félholtan húztak ki az asztal alól.

- Szedje össze magát, Diego - szólt rám Mergelina -, nem kell félnie semmitől!

Néhány szóban elmonda, mi történt, aztán folytatni akarta velem a félbeszakított eszmecserét, de a házvezetőnő tiltakozott.

- Asszonyom - mondta -, lehetséges, hogy férje már holtan találja a könyvkereskedőt, s rögtön visszatér. Különben is - tette hozzá, látva, hogy minden porcikámban reszketek -, mit akar ezzel a szegény fiatalemberrel? Nincs olyan állapotban, hogy társalogni tudna. Okosabb, ha hazaküldi, majd holnap folytatják a dolgot.

Doña Mergelina csak sajnálkozva egyezett bele, mert a holnapnál többre becsülte a mát, s azt hiszem, nagyon bántotta, hogy nem ajándékozhatja meg a doktort a neki szánt új szarvakkal.

Ami engem illet, sokkal kevésbé voltam lesújtva a szerelem legdrágább örömeinek elmulasztása miatt, mint amennyire megkönnyebbültem, hogy sikerült megszabadulnom a veszedelemtől. Hazatértem gazdámhoz, s az éjszaka hátralévő részében kalandomon gondolkodtam. Egy darabig nem voltam biztos benne, hogy elmegyek-e a másnap éjszakai légyottra. Nem voltam kedvezőbb véleményrel a második vállalkozásról sem, mint az elsőről, ámde az ördög, aki mindenkor bennünk lakozik - helyesebben: hasonló helyzetekben bennünk lakozik -, azt sugallta, hogy nagy számár lennék, ha félúton megállnék. Sőt: Mergelina újabb bájaival kecsegtette képzeletemet, s ezzel is fokozta a rám váró gyönyörök értékét. Elhatároztam hát, hogy tovább haladok célom felé, s megfogadva, hogy bátrabb leszek, másnap éjjel tizenegy és éjfél között igen jó hangulatban megjelentem a doktor házának kapujánál. Az égbolt sötét volt, egyetlen csillag sem ragyogott. Nyávogtam kettőt-hármat, jelezve, hogy ott vagyok az utcán, s mivel senki sem nyitott kaput, nemcsak hogy újra kezdtem, hanem elutánoztam a nyávogás minden fajtáját, amelyre egy olmedói pástor tanított, s olyan sikeresen művelkedtem, hogy egy hazatérő szomszéd valóban azt hitte, hogy azon állatok egyike vagyok, amelyeknek a nyávogását utánóztam, fölkapott egy lába előtt heverő követ, és teljes erejéből hozzám vágta, s még rám is kiabált: „Nyavalyás kandúr!” A kő fejen talált, s egy pillanatra úgy megszedültem, hogy azt hittem, hanyatt esem. Éreztem, hogy csúnyán megsebesültem. Több se kellett, elment a kedvem az udvarlástól, s minthogy szerelmem véremmel együtt elfolyt, hazatértem, s mindenkit fölriasztottam és fölkeltettem. Gazdám megvizsgálta és kimosta sebemet, s úgy vélte, hogy igen veszélyes. De nem lett súlyosabb következménye, három hét múlva már a nyoma sem látszott. Ezalatt egy szót sem hallottam Mergelináról. Azt hiszem, Melancia asszonyság, hogy elválassza tőlem, összehozta valaki mással. Nem sokat törődtem vele, s miután sebem teljesen begyógyult, elhagytam Madridot, és folytattam spanyolországi körutamat.

NYOLCADIK FEJEZET

Hogyan találkozott Gil Blas és társa egy emberrel, aki kenyérhéjat mártogatott a forrásba, s milyen beszélgetés folyt le köztük

Señor Diego de la Fuente egyéb kalandokról is beszámolt, amelyek azóta estek meg vele. Mellőzöm őket, mert úgy érzem, nem érdemes beszámolni róluk. Én azonban kénytelen voltam végighallgatni; nem tartott sokáig, mert Puente de Dueróba értünk. A nap hátralévő részét ebben a városkában töltöttük. A fogadóban káposztalevest főztünk magunknak, és nyársra húztunk egy nyulat, miután előzőleg gondosan megvizsgáltuk. Másnap virradatkor aztán folytattuk utunkat, előzőleg azonban megtöltöttük a tömlőt aránylag jó borral, iszákunkat meg néhány szelet kenyérrel és a vacsoráról megmaradt fél nyúlal.

Körülbelül két mérföldet tehattunk meg, s már meg is éhezünk, s mivel az országúttól mintegy kétszáz lépésnyire megpillantottunk néhány nagyobbacska fát, amely igen kellemes árnyékot vetett a mezőre, elhatároztuk, hogy lepihenünk alattuk. Összeakadtunk egy huszonhét-huszonnyolc éves férfival, aki kenyérhéjat mártogatott egy forrásba. Hosszú kard hevert

mellette a fűvön, meg egy tarisznya, amelyet levetett a válláról. Kopottasnak látszott, de megtermett, jóképű fickó volt. Udvariasan üdvözöltük, s ő ugyanolyan udvariasan viszonzotta. Aztán megmutatta a kenyérhéjat, és mosolyogva megkérdezte, nem akarjuk-e megosztani vele. Igent mondtunk azzal a föltétellel, ha belemegy, hogy mi is megoszthassuk vele az ebédünket. Szíves örömet beleegyezett, mire rögtön ki is táltuk a harapnivalót. Az ismeretlen határozottan meg volt elégedve.

- Ejha, uraim - kiáltott föl túlradó örömmel -, ez aztán étel! Úgy látom, előrelátó emberek. Ami engem illet, nem szoktam ilyen bölcs előrelátással útra kelni, inkább a véletlenre bízom magam. Noha jelenleg ilyen állapotban vagyok, kérdés nélkül mondhatom, hogy néha nagyon is pompásan festek. Elhiszik, hogy sokszor hercegnek néznek, és testőrök is kísérek?

- Értem - mondta Diego -, azt akarja ezzel tudunkra adni, hogy komédiás.

- Kitalálta - felelte az ismeretlen -, legalább tizenöt éve komédiás vagyok. Már gyermekkoromban játszottam kisebb szerepeket.

- Őszintén szólva - szólalt meg a borbély fejét rázva -, nem nagyon hiszek önnek. Ismerem a színészeket; nem gyalog szoktak utazni, mint ön, s nem ilyen Szent Antalhoz illő ebédjük van. Nem nagyon hiszem, hogy nagyobb szerepeket játszik.

- Gondolhat rólam, amit akar - vágott vissza a színész -, mégis főszerepeket játszom, még-hozzá hősszerelmeseket.

- Ha így van - felelte bajtársam -, fogadja szerencsekívánataimat.

Nagyon örülök, hogy señor Gil Blas meg én abban a megtiszteltetésben részesülünk, hogy egy ilyen fontos személyiség társaságában ebédelhetünk.

Hozzáláttunk hát a kenyérhéj meg a nyúl maradékának elfogyasztásához, s akkorákat kortyoltunk a tömlőből, hogy egykettőre kiürült. Mindhármunkat annyira elfoglalt az evés-ivás, hogy egész idő alatt jóformán egy szót se beszéltünk, a lakoma után azonban újból társalogni kezdtünk.

- Meg vagyok lepve - fordult a borbély a komédiás felé -, hogy ilyen rosszul megy a sora. Ahhoz képest, hogy hősszerepeket játszik, nagyon szánalmasan fest. Bocsásson meg, hogy ilyen őszintén kimondom, amit gondolok.

- Ilyen őszintén! - kiáltott föl a színész. - Mondhatom, nem ismeri Melchior Zapatát. Hál' istennek nem vagyok érzékeny természet. Örülök, hogy ilyen őszintén beszél, én is szeretem kimondani, ami a szívemen fekszik. Őszintén bevallom: nem vagyok gazdag. Ide nézzenek - folytatta, és megmutatta ujját: színlapokkal volt kibélelve -, íme, ezt szoktam bélésnek használni. S ha kíváncsiak ruhatáram többi darabjára, könnyen kielégíthetem kíváncsiságukat.

S már elő is húzott hátizsákjából egy hamis ezüstpaszománnal díszített ruhát, egy tarka tollakkal ékes süveget, egy pár lyukas selyemharisnyát s egy pár kopott, piros szattyáncipőt.

- Amint látják - folytatta -, meglehetősen szegény vagyok.

- Nem értem - felelte Diego. - Hát nincs se felesége, se lánya?

- Szép fiatal feleségem van - válaszolta Zapata -, de nincs belőle semmi hasznom. Rossz csillagzat alatt születtem. Elvettem egy szemrevaló színésznőt abban a reményben, hogy megment az éhhaláltól. S mit tesz a végzet? Maga a megtestesült erény. De hát ki nem ment volna lépre a helyemben? Egyetlenegy erényes akad a vidéki színésznők között, s éppen ezt kellett elvennem!

- Úgy látszik, csakugyan nincs szerencséje - mondta a borbély. - De hát miért nem vett feleségül valakit a nagy madridi társulattól? Akkor nem csalódott volna!

- Ebben igaza van - felelte a színész. - De a szentségit neki! Egy kis vidéki komédiásnak eszébe se juthat ezekre a híres színésznőkre emelni a szemét. Az ilyesmi csak a királyi társulat színészeinek a kiváltsága, de néha még ők is kénytelenek a városból nősülni. Szerencsájukra a városban is gyakran akad nő, aki felér a díszletek hercegnőivel.

- És ön sose gondolt rá - kérdezte útitársam -, hogy belépjen a madridi társulatba? Nagyon tehetségesnek kell lenni, hogy valaki oda bekerüljön?

- Ejnye - felelte Melchior -, ne gúnyolódjon! Méghogy nagyon tehetségesnek! Húsz színész van a társulatban. Kérdezze csak meg a közönséget, majd meglátja, milyen cifrán vélekednek róluk. Több mint a fele megérdemelné, hogy tarisznyával a hátán vándorszínész legyen! De még így se könnyű bekerülni közéjük, s a középszerű tehetséget pénzzel vagy befolyásos barátokkal kell kipótolni. Én aztán tudom, mert épp most léptem fel Madridban, és istentelenül kifütyültek, pedig igazán megérdemeltem volna, hogy megtapsoljanak: óbégattam, természetellenes hangon beszéltem, kivetkőztem egész valómból, sőt: deklamálás közben öklömet partnernőm álla alá dugtam, egyszerűen a város nagy színészeinek modorában játszottam, de hiába: ugyanaz a közönség, amelyik amazoknál kedveli ezt a játéktípust, az én esetemben elviselhetetlennek találta. Lám, mire képes az elfogultság! Így aztán, mivel nem sikerült tetszést aratnom, nem fogadtak be, sőt kifütyültek, visszamegyek Zamorába. Újra csatlakozom feleségemhez és pályatársaimhoz, akiknek bizony nem valami pompásan megy a dolguk. Legalább ne lennénk kénytelenek koldulni, hogy átmehessünk egy másik városba, mint ahogy gyakran megesik!

Ezzel a színpadi herceg felállt, fölvette hátizsákját és kardját, és búcsúzóul méltóságteljesen így szólt:

.....Mennem kell, jó urak!

Szerencse s ég kegye kísérje útjukat!

- Önt pedig - felelte Diego ugyanolyan méltóságteljesen - várja Zamorában újjászületett, jómódú feleség!

Señor Zapata sarkon fordult, elindult, s menet közben gesztikulálni és deklamálni kezdett. A borbély meg én azon nyomban fütyülni kezdtünk, hogy madridi fellépésére emlékeztessük. Meghökken; azt hitte, még mindig a madridi közönség fütyül. Hátranézett, s látta, hogy mi mulatunk a rovására, eszébe sem jutott megsértődni bohóckodásunk miatt, sőt: jókedvűen vette tudomásul a tréfát, és nagyokat kacagva folytatta útját. Ami minket illet, mi sem kíméltük a torkunkat, aztán visszatértünk az országútra, és folytattuk utunkat.

KILENCEDIK FEJEZET

*Milyen helyzetben találta Diego a családját,
és milyen szórakozás után vált el Gil Blas és Diego*

Aznap este Moyados és Valpuesta között tértünk nyugovóra egy kis faluban, melynek elfelejtettem a nevét, és másnap délelőtt tizenegy óra körül érkeztünk az olmedói síkságra.

- Íme, a szülőföldem, señor Gil Blas - szólalt meg útitársam. - Képtelen vagyok visszafojtani meghatottságomat, de nem is csoda: a szülőföld szeretete természetes érzés.

- Señor Diego - feleltem -, az olyan embernek, aki ennyire szereti szülőföldjét, véleményem szerint valamivel kedvezőbben kellene nyilatkoznia róla, mint ön tette. Úgy látom, hogy Olmedo város, ön pedig azt mondta, hogy falu; legalábbis mezővárosnak kellett volna neveznie.

- Szívesen kiköszörülöm a szülővárosomon esett csorbát - felelte a borbély -, de miután spanyolországi vándorlásom során megfordultam Madridban, Toledóban, Zaragozában és még egy sereg nagyvárosban, érthető, hogy a kis városokat falunak nézem.

Ahogy továbbhaladtunk a síkságon, mintha nagy sokaságot láttunk volna Olmedo körül, s amikor már tisztán meg tudtuk különböztetni egymástól a tárgyakat, ugyancsak volt mit néznünk.

Három sátor volt fölállítva sorjában, egymás mellett, s mind a három körül rengeteg szakács és kukta sürgölődött: nagy lakoma előkészületein fáradoztak. Egyesek a sátrak alatt fölállított hosszú asztalokat terítették meg, mások meg cserépkancsókat töltöttek tele borral; voltak, akik ételt főztek bográcsban, meg mindenféle hússal megtűzdelt nyársakat forgattak. Az én figyelmemet elsősorban egy nagy színpadi emelvény vonta magára. Különféle színűre festett keménypapír táblákkal volt földíszítve, a táblákon görög meg latin jelmondatok. Mikor a borbély meglátta a feliratokat, így szólt:

- Ezek a görög szavak fenemódon emlékeztetnek Tomás nagybácsimra. Fogadni mernék, hogy benne van a keze a dologban, mert magunk közt szólva, igen okos ember. Fejből tud egy egész csomó tankönyvet. Csak az a bosszantó, hogy beszélgetés közben folyton egész bekezdéseket idéz is belőlük, s az bizony nem mindenkinek tetszik. Ezenkívül - folytatta - a nagybátyám sok latin költőből és görög íróból fordított is. Kitűnő megjegyzéseiből kiderül, hogy igen jól ismeri az egész ókort. Nélküle soha nem tudtuk volna meg, hogy Athén városában sírtak a gyerekek, ha megkorbácsolták őket. Ezért a fölfedezésért bácsikám alapos műveltségének tartozunk hálával.

Miután útitársam meg én megnéztük mindazt, amit említettem, kíváncsiak lettünk, milyen alkalomból csinálnak ilyen előkészületeket. Éppen meg akartuk kérdezni valakitől, amikor Diego ráismert egy férfiúban - aki szemmel láthatólag az ünnepség rendezője volt - señor Tomás de la Fuentére. Gyorsan hozzáietünk. A tanító először nem ismerte meg az ifjú borbélyt, annyira megváltozott az utóbbi tíz esztendő alatt. De aztán mégiscsak ráismert, szívélyesen megélelte, és nyájasan így szólt hozzá:

- Ejha! Te vagy az, Diego, kedves unokaöcsém? Visszatértél hát szülővárosodba? Viszontlátod hát házi isteneidet, s az ég épen és egészségesen ad vissza családnak! Ó, ezerszeresen boldog nap! *Albo dies notanda lapillo*²⁶. Sok újság van, barátom - folytatta. - Pedro nagybácsid, a széplélek, Pluto áldozatává lett: három hónappal ezelőtt meghalt. A fősvény alak egész életében attól félt, hogy nélkülözni fog: *Argenti palibat amore*²⁷. Habár néhány nagyúrtól igen nagy járadékot kapott, még évi tíz pisztolt sem költött kosztra, az inasát szó szerint éhezettette. Szegény bolond, esztelenebb volt a görög Arisztipposznál, aki a líbiai sivatag kellős közepén megparancsolta rabszolgáinak, hogy dobálják el minden gazdagságát, mert akadályozza őket a járásban: annyi aranyat és ezüstöt gyűjtött, amennyit csak tudott. És mindezt kinek? Az örököseinek, akiket látni sem akart. Harmincezer dukát maradt utána, amelyen apád, Beltrán bátyád meg én osztoztunk meg. Most már bőségesen elláthatjuk hozománnyal gyermekeinket. Nicolás fivérem már gondoskodott is Teresa nővéréről: férjhez adta egyik alcaldénk²⁸ fiához: *Connubio junxit stabili propiamque dicavit*²⁹. Ezt a kedvező

²⁶ *Albo dies...* - Fehér kaviccsal kell megjelölni ezt a napot; a régi rómaiak a szerencsés illetve szerencsétlen napokat jelölték fehér, illetve fekete kaviccsal.

²⁷ *Argenti...* - A pénz szeretete kimerítette. (Horatius: Szatírák, II. 3.) Ugyanitt olvashatjuk a görög Arisztipposz történetét.

²⁸ *alcalde* - békebíró.

auspiciumok közt kötött frigyet ünnepeljük immáron két napja ilyen pompával. Ezért állítottuk fel a síkságon ezeket a sátrakat. Pedro mindhárom örökösének megvan a maga sátra, s mindennap más fedezi a költségeket. Bárcsak hamarabb megérkezettél volna, hogy kezdettől fogva tanúja lehess a mulatságnak. Tegnapelőtt, a házasságkötés napján, apád volt a vendég-látó. Pompás lakomát adott, s utána karikaverseny következett. Tegnap szatócs nagybátyád fedezte a lakoma költségeit, és pásztorjátékokat rendezett. Felöltöztetett pásztornak tíz jóképű fiút és csinos lányt, s amennyi zsinór és szalag csak akadt a boltjában, mind rájuk aggatta. A bájos fiatalok különféle táncokat lejtettek, és sok kedves szerelmes dalt énekeltek. De akármilyen szép volt is az egész, nem aratott nagy sikert. Úgy látszik, a pásztorjáték ma már nem olyan népszerű, mint hajdan volt.

- Ma pedig - folytatta Tomás de la Fuente - az én költségemre megy minden, s olyan látványossággal örvendeztetem meg az olmedói polgárokat, amit magam ötlöttem ki: *finis coronabit opus*³⁰. Színpadot, amelyen tanítványaim Isten segítségével saját darabomat adják elő, *Muley Bugentuf marokkói király kedvtelése*i a címe. Tökéletes előadás lesz, mert van néhány tanítványom, aki éppúgy tud deklamálni, mint a madridi komédiások. Peñafiel és segoviai úri családok gyerekei, nálam laknak. Kitűnő színészek! Igaz, hogy sokat gyakoroltam velük, *ut ita dicam*³¹, mesterien deklamálnak. A darabról nem árulok el semmit, nem akarlak megfosztani a meglepetés örömétől. Csak annyit mondok, hogy a nézők odatesznek a lelkesedéstől. A tárgy tragikus, megrendíti a lelket a halál képeivel. Arisztotelész nézetét vallom: borzadályt kell kelteni. Ó, miért is nem lettem drámaíró! Elárasztottam volna a színpadot vérengző uralkodókkal, gyilkos hősökkel, fürödtem volna a vérben. Tragédiáimban nemcsak a főszereplők pusztultak volna el, hanem a népség-katonaság is; még a sügöt is felkoncoltam volna. Egyszóval, imádom a borzalmakat, csak az ilyesmi a kedvemre való. Az ilyen költői alkotások vonzzák a közönséget, adnak lehetőséget a színészeknek pompás alakításokra, s a szerző is szépen megél belőlük.

Mire befejezte mondókáját, egész sereg mindkét nembéli ember vonult ki a városból, és csődült ki a mezőre. Ott voltak az ifjú házasok is rokonaik és barátaik kíséretében, tíz-tizenkét muzsikussal haladt előttük, s éktelen ricsajt csapott. Eléjük mentünk, és Diego bemutatkozott. A tömegből azon nyomban örömköltésök törtek ki, mindenki rohant hozzá, hogy megölelje. Nem kis fáradságába került, hogy a barátság megnyilvánulásait mind viszonzozza. Családja és valamennyi jelenlévő összevissza ölelgette, s aztán megszólalt az apja:

- Isten hozott, Diego! Szüleid kicsit meghíztak, fiacskám. Most nem mondok többet, később majd mindent apróra elmesélek.

Közben a tömeg továbbvonult a mezőn, s körülülték a sátrak alatt felállított asztalokat. Én cimborám mellett maradtam, egy asztalnál ebédeltünk a szemrevaló ifjú párral. Az ebéd elég hosszúra nyúlt, mert az iskolamester hiúságból három fogást szolgáltatott fel, hogy túltegyen két fivérén, akik nem rendeztek ilyen nagyszerű lakomát.

A lakoma után a vendégek mohó türelmetlenséggel várták señor Tomás színdarabjának előadását, mert, mint mondogatták, egy ilyen nagyszerű lángelme alkotása feltétlenül figyelmet érdemel. A színpad elé vonultak, ahol már ott ültek a muzsikussal, hogy a felvonásközökben

---

²⁹ *Connubio*... - Jöjjön létre e házasság, és tartson örökké. (Vergilius: Aeneis, I. 73. Lakatos István fordítása.)

³⁰ *Finis coronabit opus* - A befejezés teszi teljessé a művet.

³¹ *ut ita dicam* - hogy úgy mondjam.

szórakoztassák a nézőket. Mindenki néma csendben várta az előadás megkezdését, a színpadon megjelentek a színészek, a szerző pedig, darabjával a kezében, a kulisszák közt telepedett le, hogy sughasson. Igaza volt, amikor azt állította, hogy a darab tragikus, mert a marokkói király az első felvonásban csak úgy szórakozásból száz mór rabszolgát lenyilaztatott; a másodikban lefejeztetett harminc portugál tisztet, akiket egyik hadvezére ejtett foglyul; s végül a harmadikban - mivel ráunt feleségeire - az uralkodó saját kezűleg gyújtotta fel a különálló palotát, ahová az asszonyok be voltak zárva, s velük együtt porrá égette. A mór rabszolgákat, valamint a portugál tiszteket fűzfavesszőből készítették igen ügyesen, a palotát pedig, amelyet a görögtűz, tökéletes illúziót keltve, teljesen megemésztett, keménypapírból. A darab a palota leégésével végződött éktelen jajveszékelés kíséretében, amely mintha a lángok közül tört volna elő. Rendkívül látványos és szórakoztató befejezés volt. A gyönyörű tragédia éktelen tapsot kapott, valósággal visszhangzott tőle a mező. A taps igazolta a költő jó ízlését, és megmutatta, hogy jól meg tudja választani témáját.

Azt hittem, hogy *Muley Bugentuf kedvtelése*i után nem lesz több látnivaló, de csalódtam. Megszólaltak az üstdobok, és fölharsantak a trombiták, jelezve, hogy újabb látványosság következik, nevezetesen a díjak kiosztása. Tomás de la Fuente ugyanis az ünnepség fényének emelése céljából dolgozatot íratott valamennyi bejáró és bentlakó tanítványával, és ez alkalommal óhajtott megjutalmazni a legsikerültebb dolgozatok szerzőit a saját költségén Segoviában vásárolt könyvekkel. Fölcipeltek hát a színpadra két hosszú iskolapadot, valamint egy könyvespolcot, tele csinosan bekötött könyvekkel. Aztán valamennyi színész újra fölment a színpadra, és felsorakozott señor Tomás köré, aki éppoly nagyképűen viselkedett, mint egy kollégiumi igazgató. Egy papírlap volt a kezében, erre írta föl azoknak a nevét, akik a díjakat kapták. A papírlapot átnyújtotta a marokkói királynak, aki fennhangon fölolvasta a neveket. Amelyik diáknak a neve elhangzott, tisztelettel a tanító elé járult, átvette a kezéből a jutalomkönyvet, aztán babérkoszorút nyomtak a fejébe, s leültették az egyik padra, hogy az egybegyűlt közönség megcsodálhassa. De bármennyire igyekezett is a tanítómester valamennyi nézőt kielégíteni, célját nem sikerült elérnie. Mivel csaknem minden díjat a kosztos diákok között osztott ki, ahogy ez már szokásos, néhány bejáró diák anyja fölháborodott, és részrehajlással vádolta meg a tanítót. Így aztán az ünnepség, mely addig annyi dicsőséget hozott számára, olyan gyászosan végződött, mint a lapithák lakomája³².

---

³² *a lapithák lakomája* - a témát sokszor feldolgozta a nyugati költészet: a lapithák királya lakomáját üli, mikor egy kentaur társai segítségével el akarja rabolni fiatal feleségét; a véres harcban Heraklész is részt vesz.

HARMADIK KÖNYV

ELSŐ FEJEZET

Hogyan érkezik meg Gil Blas Madridba, s hogyan szegődik el első ottani gazdájához

Egy darabig a fiatal borbélynál időztem. Aztán csatlakoztam egy Olmedón átutazó segoviai kereskedőhöz, aki négy öszvérrel árut szállított Valladolidba, s most üresen tért vissza. Útközben összebarátkoztunk, és annyira megkedvelt, hogy amikor Segoviába érkeztünk, ragaszkodott hozzá, hogy legyek a vendége. Két napig magánál tartott, s amikor látta, hogy immáron föltett szándékom Madridba utazni a postakocsival, rám bízott egy levelet, s megkért, hogy saját kezűleg adjam át a címzettnek, de egy szóval sem említette, hogy ajánlólevél. A levelet el is vittem señor Mateo Meléndeznek. Posztókereskedő volt, a Nap kapu mellett lakott, a Szekrénykészítők utcájának sarkán. Alig bontotta fel a levelet és olvasta el a tartalmát, nyájasan így szólt:

- Señor Gil Blas, üzlettársam, Pedro Palacio olyan nyomatékosan figyelmembe ajánlja önt, hogy nem mulaszthatom el felajánlani: szálljon meg nálam. Továbbá arra is kér, hogy szerezzem be önt valami jó helyre. A legnagyobb örömmel vállalom. Meggyőződésem, hogy nem lesz nehéz megfelelő állást találnom önnek.

Már csak azért is szíves örömet elfogadtam Meléndez meghívását, mert készpénzem szemlátomást fogyott, de nem voltam sokáig a terhére. Már egy hét múlva közölte, hogy beajánlott egy ismerős lovaghoz, akinek inasra volna szüksége, s minden valószínűség szerint meg is kapom az állást. Valóban: a lovag rövidesen meg is érkezett.

- Señor - fordult hozzá Meléndez, miközben rám mutatott -, íme a fiatalember, akiről beszéltem. Becsületes, jó erkölcsű ifjú, éppúgy jótállok érte, mint magamért.

A lovag figyelmesen szemügyre vett, kijelentette, hogy tetszik neki a képem, s mindjárt szolgálatába is fogad.

- Jöjjön velem - tette hozzá -, elmagyarázom, mi lesz a dolga.

Azzal elkészönt a kereskedőtől, és magával vitt a Szent Fülöp-székesegyház előtt húzódó széles utcába. Egy elég szép házba léptünk be, annak egyik szárnyát lakta a lovag. Fölmertünk négy-öt lépcsőfokon, s miután a lovag kinyitott két nehéz ajtót - az elsőnek rácsos kis ablak volt a közepébe vágva -, bevezetett egy szobába s onnan egy másikba, ahol egy ágy és még néhány bútordarab állt, inkább csinos, mint értékes holmi.

Új gazdám már Meléndeznél alaposan szemügyre vett, most rajtam volt hát a sor, hogy jól megnézzem. Ötven-egynéhány éves, tartózkodó, komoly megjelenésű férfi volt. Az volt a benyomásom, hogy jóindulatú ember, s nem is csalódtam. Több kérdést tett fel családomra vonatkozólag, és válaszaimat kielégítőnek találta.

- Azt hiszem, Gil Blas - mondta -, hogy igen értelmes fiú vagy, s örülök, hogy felfogadtalak. Te is meg leszel elégedve állásoddal. Naponként hat reált kapsz kosztra, ruházkodásra meg fizetés fejében, nem számítva azokat a kisebb borraivalókat, amelyekhez hozzájutsz majd. Különben nem lesz sok dolgod, nem vezetek háztartást, a városban étkezem. Csak ki kell kefélned reggelenként a ruhám, különben egész nap szabad vagy. De arra kérek, hogy este idejében gyere haza, s várj a kapuban. Ez minden, amit kívánok.

Miután elmondta, mi lesz a dolgom, elővett a zsebéből hat reált, s megállapodásunk szerint a markomba nyomta. Aztán mindketten elhagytuk a lakást; ő zárta be az ajtókat, s a kulcsokat magával vitte.

- Nem kell velem jönnöd, barátom, menj, ahova kedved tartja, sétálgass a városban, de amikor este hazatérek, itt légy a lépcsőn.

Ezzel otthagytam, csináljak, amit akarok.

„Őszintén szólva, Gil Blas, jobb gazdát nem is találhattál volna - gondoltam. - Olyan emberre akadtál, aki napi hat reált fizet csak azért, hogy reggelenkint kikeföld a ruháját és rendbe hozd a szobáját, aztán egész nap szabad vagy, s kedvedre szórakozhatsz, mint egy vakációzó diák! Istenemre mondom, ennél jobb helyet képzelni sem lehet! Most már nem csodálom, hogy annyira vágytam Madridba, kétségtelenül megéreztem, hogy milyen szerencse vár itt rám.”

Az egész napot azzal töltöttem, hogy az utcákat jártam és bémésködtem; sok minden új volt számomra; sikerült is elfoglalom magam. Este pedig, miután megvacsoráztam egy közeli vendéglőben, odaálltam, ahová a gazdám rendelt. Háromnegyed óra múlva érkezett meg, s láthatólag meg volt elégedve pontosságommal.

- Nagyon helyes - mondta -, ez tetszik nekem. Szeretem a kötelességtudó inasokat.

Azzal kinyitotta lakása kettős ajtaját, s mikor beléptünk, bezárta. Mivel odabenn koromsötét volt, kovakövet és kanócot vett elő, gyertyát gyújtott, aztán segítettem neki levetkőzni. Mikor lefeküdt, utasított, hogy gyújtsam meg a lámpát a kandallón, én meg kivittem a gyertyát az előszobába, ott aludtam egy függöny nélküli, keskeny ágyon. Másnap reggel kilenc és tíz közt kelt föl; kikeféltam a ruháját, leszámolta a markomba a hat reált, s estig szabadságot. Ő is eltávozott hazulról, de előbb gondosan bezárta az ajtókat. Azzal indultunk is, hogy ki-kí a maga módján töltse el a napot.

Így éltünk, s én nagyon kellemesnek találtam ezt az életmódot. A legmulatságosabb az volt, hogy nem is tudtam a gazdám nevét. Még Meléndez sem tudta. Csak annyit tudott a lovagról, hogy néha megjelenik az üzletében, és posztót vásárol. Kíváncsiságomat a szomszédok sem tudták jobban kielégíteni: mindnyájan azt állították, hogy nem ismerik gazdám, noha már két esztendeje lakik a környéken. Elmondták, hogy a szomszédok közül senkivel sem érintkezik, s voltak, akik - hozzá lévén szokva, hogy elhamarkodottan ítéljenek - azt a következtetést vonták le ebből, hogy nem jóra való ember. Sőt még tovább is mentek: meggyanúsították, hogy a portugál király kémje, s jóindulatúan figyelmeztettek, hogy legyek elővigyázatos. Föltevésük megzavart: arra gondoltam, hogy ha csakugyan így áll a dolog, fönnáll a veszélye, hogy meg kell tekintenem a madridi börtönöket is, s erős volt a gyanúm, hogy semmivel sem kellemesebbek a többinél. Ártatlanságom tudata egyáltalán nem nyugtatott meg: múltbeli viszonytagaim alapján volt okom félni az igazságszolgáltatástól. Két alkalommal tapasztaltam, hogy ha nem is küldi halálba az ártatlanokat, a vendégszeretet törvényeit olyan helytelenül értelmezi velük kapcsolatban, hogy mindenképpen keserves dolog a vendégének lenni.

Kényes lévén a helyzet, megtanácskoztam, a dolgot Meléndezzel. Nem tudott mit tanácsolni. Ha képtelen volt is elhinni, hogy gazdám kém, az ellenkezőjéről sem volt szilárdan meggyőződve. Elhatároztam hát, hogy megfigyelem gazdám, s ha úgy veszem észre, hogy csakugyan az állam ellensége, kilépek a szolgálatából. Úgy véltem azonban, hogy mind a józan ész, mind pedig kellemes állásom megköveteli, hogy előbb bizonyosodjam meg a dolog felől. Figyelni kezdtem hát gazdám, s egy este, miközben vetkőztettem, puhatolozási szándékkal így szóltam hozzá:

- Fogalmam sincs róla, uram, milyen módon kellene élni, hogy ne legyünk kitéve a rossz-nyelveknek. Nagyon gonoszak az emberek. Néhány szomszédunk például az ördögnél is rosszabb. Micsoda elvetemült alakok! Sejtelve sincs róla, uram, miket beszélnek rólunk.

- Ejha, Gil Blas - felelte. - Hadd hallom, barátocskám, ugyan miket beszélnek?

- Ó - folytattam -, aki rágalmazni akar, mindig talál rá anyagot. Még az erényt is fölhasználja, ha kell. Szomszédaink szerint veszedelmes emberek vagyunk, megérdemelnénk, hogy az udvar szemmel tartson bennünket. Röviden: a portugál király kémjének tartják önt.

Közben úgy figyeltem gazdám arcát, ahogy Nagy Sándor figyelhette az orvosát³³, s minden képességet latba vettem, hogy megállapítsam, milyen hatást gyakorolnak rá szavaim. Mintha úgy vettem volna észre, hogy megremeg, ami megerősíteni látszott a szomszédok föltevését, aztán eltűnődött, s ezt sem találtam kedvező jelnek. De aztán összeszedte magát, zavara elmúlt, s elég nyugodtan így szólt:

- Gondoljanak csak a szomszédok, amit akarnak, Gil Blas. Nem kell törődni velük. Nem kell aggódnunk, akárhogy vélekednek is rólunk, ha egyszer nem adunk okot rá, hogy rossz véleményük legyen.

Azzal lefeküdt, lefeküdtem magam is, s nem tudtam, mihez tartsam magam. Másnap reggel, amikor éppen el akartunk távozni hazulról, erélyes dörömbölést hallottunk a lépcsőre nyíló külső ajtón. Gazdám kinyitotta a belsőt, és kinézett a kis rácsos ablakon. Egy jól öltözött ember állt az ajtó előtt, aki így szólt:

- Lovag úr, alguacil vagyok, s a corregidor úr üzenetét hozom: beszélni óhajt önnel.

- Mit akar? - kérdezte gazdám.

- Nem tudom, señor - válaszolta az alguacil. - De keresse csak föl, és nyomban megtudja.

- Tiszteltetem a corregidor urat - mondta erre gazdám -, de semmi dolgom vele.

Azzal erélyesen becsapta a belső ajtót, egy darabig föl-alá járkált, mint akit láthatólag erősen gondolkodóba ejtettek az alguacil szavai, aztán markomba nyomta az aznapra járó hat reált, és így szólt:

- Elmehetsz, Gil Blas barátom, töltsd el a napot, ahol akarod, én egy darabig még itthon maradok, de ma reggel már nincs rád szükségem.

Szavai alapján úgy véltem, hogy a letartóztatástól fél, s ez készteti arra, hogy otthon maradjon. Magára hagytam hát, de hogy megbizonyosodjam róla, nem csal-e a gyanúm, elbújtam valahol a közelben, hogy észrevehessem, ha elmegy hazulról. Akár egész délelőtt is türelmesen ott rostokoltam volna, gazdám azonban megkímélt ettől a fáradságtól. Egy óra múlva megjelent az utcán olyan magabiztosan, hogy eleinte még engem is megtévesztett. De korántsem hittem a látszatnak, továbbra is gyanakodtam, mert egyáltalán nem ítélt meg jóindulatúan. Úgy gondoltam, hogy magabiztossága valószínűleg csak színlelt, sőt: azt hittem, csak azért maradt otthon, hogy magához vegye aranyát és ékszereit, s valószínűleg sürgősen meg akar szökni, hogy biztonságban legyen. Nem tartottam valószínűnek, hogy viszontlátom, s olyannyira biztos voltam benne, hogy a fenyegető veszély elől még aznap megszökik a városból, hogy este nem is szándékoztam megvárni a kapuban. Mindamellet mégis megvártam, s legnagyobb

---

³³ Nagy Sándor - a makedón királyt levélben figyelmeztették, hogy orvosa meg akarja mérgezni: a király mégis megitta az orvosságot, majd átadta a levelet az orvosnak, de közben erősen figyelte.

meglepetésemre gazdám a szokott időben hazatért. Lefeküdt, anélkül, hogy a legcsekélyebb jele is látszott volna rajta a nyugtalanságnak, másnap ugyanolyan nyugodtan kelt fel.

Alig fejezte be öltözködését, kopogtattak az ajtón. Gazdám kinézett a rácsos kis ablakon. Ráismert az előző napi alguacilra, és megkérdezte, mit akar.

- Nyisson ajtót - felelte az alguacil -, a corregidor úr van itt.

A félelmetes szóra megfagyott a vér az erebben. Amióta a kezük közt voltam, átkozottul féltem ezektől az uraktól, s szerettem volna az adott pillanatban száz mérföldre lenni Madridtól. Ami gazdámot illeti, korántsem ijedt meg úgy, mint én, kinyitotta az ajtót, és tisztelettel fogadta a bírót.

- Amint látja - mondta a corregidor -, nem jöttem nagy kísérettel, nem akarok feltűnést kelteni. Noha furcsa mendemondák keringenek önről a városban, azt hiszem, megérdemel némi kíméletet. Kérem, árulja el a nevét s hogy mit csinál Madridban.

- Señor - felelte gazdám -, Új-Kasztiliából származom, s a nevem don Bernardo de Castil Blazo. Ami elfoglaltságaimat illeti, sétálgatok, színházba járok, mindennap összejövök néhány kellemes emberrel, s elszivarozunk.

- Ezek szerint nyilván tekintélyes jövedelme van - jegyezte meg a bíró.

- Nem, señor - vágott közbe gazdám -, nincsenek se bérleteim, se birtokaim, se házaim.

- Hát akkor miből él? - kérdezte a corregidor.

- Rögtön megmutatom - felelte don Bernardo.

Fölemelt egy faliszőnyeget, kinyitott egy ajtót, amelyet addig észre se vettem, aztán közvetlenül mögötte egy másikat, és egy fülkébe vezette a bírót, ahol egy nagy láda állt teli aranypénzzel. Gazdám rámutatott.

- Ön is tudja, señor - szólalt meg -, hogy a spanyolok utálják a munkát. De akármilyen ellenszenvvel viseltetnek is iránta, mondhatom, hogy e tekintetben mindnyájukat fölülmülöm: mérhetetlen lustaságom minden foglalatosságra képtelenné tesz. Ha hibáimat erényeknek akarnám feltüntetni, lustaságomat bölcséleti közönynek nevezném, s azt mondanám, hogy a lélek csömöre, kiábrándulás mindabból, amit a világban mohón keresnek. De őszintén megvallom, hogy természettől fogva lusta vagyok, mégpedig olyannyira, hogy ha a betevő falatért dolgoznom kellene, azt hiszem, inkább éhen halnék. Ezért aztán, hogy kedvem szerint élhessek, ne kelljen birtokommal vesződnöm, s ne legyen szükségem intézőre sem, pénzzé tettem több tekintélyes nagyságú örökrészből álló egész birtokomat. Ebben a ládában ötvenezer dukát van, több mint amennyi hátralévő napjaimra kell, még akkor is, ha száz évnél hosszabb ideig élnék, mert nem költök el minden évben ezer dukátot, s a tizedik lustrumon³⁴ már túl vagyok. Szóval, nem félek a jövőtől, mert a három szenvedély közül, amely rendszerint romlásba dönti az embereket, hál' istennek egyiknek se vagyok rabja: nem vagyok oda az evésért, csak időöltésből kártyázom, s a nőkől kigyógyultam. Nem félek tehát, hogy öregségemre afféle vén kéjenc leszek, akik súlyos pénzért vásárolják meg a kacér hölgyek kegyét.

- Milyen boldog ember! - szólalt meg ekkor a corregidor. - Önt aztán igazán alaptalanul gyanúsítják kémkedéssel, az ilyesmi nem a magafajta emberhez illő mesterség! Éljen csak tovább nyugodtan, ahogy eddig élt, don Bernardo - folytatta. - Eszem ágában sincs nyugalmát

---

³⁴ *lustrum* - a régi rómaiaknál ötéves időszakasz.

megzavarni, sőt védelmezője leszek. Örülnek, ha barátságába fogadna, cserébe én is felajánlom barátságomat.

- Ó, señor! - kiáltott föl gazdám, akit meghatottak e szíves szavak. - Becses ajánlatát legalább olyan örömmel, mint amilyen tisztelettel fogadom. Amikor barátságával megajándékoz, gazdagságomat tetézi és boldogságomat koronázza meg vele!

E párbeszéd után, melyet az alguacil meg én a fülke ajtajában állva hallgattunk végig, a corregidor elbúcsúzott don Bernardótól, aki azt se tudta, hogyan fejezze ki háláját. A magam részéről - igyekezve utánozni gazdámat és segítségére lenni az udvariaskodásban - az alguacilt árasztottam el bókokkal, számtalanszor mélyen meghajoltam előtte, noha lelkem mélyén ugyanolyan megvetést és ellenszenvet éreztem iránta, amelyet minden becsületes ember érez egy alguacil iránt.

MÁSODIK FEJEZET

*Gil Blas nagy csodálkozására összetalálkozik Madridban Roldán kapitánnyal,
s a rabló érdekes eseményekről számol be neki*

Miután don Bernardo de Castil Blazo egészen a kapuig kísérté a corregidort, sietve visszatért, és bezárta a pántos ládát meg a biztosító ajtókat, aztán mindketten fölöttébb elégedetten távoztunk hazulról; ő azért volt elégedett, mert befolyásos barátokra tett szert, én meg azért, mert továbbra is biztosítva láttam napi hat reálomat. Szerettem volna elmesélni a történeteket Meléndeznek, elindultam hát a háza felé, s már-már oda is érteni, amikor egyszer csak megpillantottam Roldán kapitányt. Határtalanul meglepett, hogy Madridban találkozom vele, s önkéntelenül megborzadtam. Ő is megismert, komolyan hozzám lépett, és szokott, fölényes modorában rám parancsolt, hogy kövessem. Reszketve engedelmeskedtem, s azt gondoltam magamban: „Jaj, istenem! Biztos bosszút akar állni azért, amit elkövettem ellene. Hova visz vajon? Hátha ebben a városban is van valami föld alatti tanyája! A szentségét neki, ha csakugyan így van, megmutatom, hogy nem köszvényes még a lábam!” Mentem utána, s csak azt figyeltem, hol áll meg, s el voltam szánva rá, hogy ha gyanúsan viselkedik, nyakamba szedem a lábam.

Roldán hamarosan eloszlatta félelmemet. Egy hírhedt kocsmába tért be; én utána. A legjobb borból rendelt, s utasította a fogadóst, hogy készítsen mindkettőnknek ebédet. Letelepedtünk az egyik szobában, s a kapitány látva, hogy négyszemközt vagyunk, mesélni kezdett.

- Bizonyára csodálkozol, Gil Blas, hogy itt találkozol hajdani főnököddel, de még jobban fogsz csodálkozni, ha végighallgatod, amit elmesélek. Aznap, amikor téged a föld alatti tanyán hagytalak, és valamennyi lovasommal Mansillába indultam, hogy eladjuk az előző este zsákmányolt öszvéreket és lovakat, útközben összetalálkoztunk a leóni corregidor fiával, akinek a hintóját négy állig felfegyverzett lovas kísérte. Kettő közülük a fűbe harapott, a másik kettő megfutamodott. A kocsis féltette gazdáját, s jajveszékelve könyörögni kezdett:

- Az istenre kérem önöket, drága uraim, ne öljék meg a leóni corregidor úr egyetlen fiát!

Szavai egyáltalán nem hatották meg lovasaimat, épp ellenkezőleg: valósággal dühbe gurultak. „Uraim! - kiáltott fel egyikük. - Nem tűrhetjük, hogy a magunkfajták legnagyobb ellenségének a fia kicsússzon a kezünk közül! Hány embert ítelt halálra az apja a szakmánkból! Álljunk bosszút értük, áldozzuk fel ezt a fickót szellemeiknek, amint valószínűleg el is várják tőlünk!”

- Többi lovasom egyetértett vele, s hadnagyom már neki is készülődött, hogy, mint valami főpap, bemutassa az áldozatot, én azonban lefogtam a karját.

- Állj! - parancsoltam rá. - Mire való ok nélkül vért ontani? Elégedjünk meg a fiatalember erszényével. Nem áll ellen, tehát barbárság volna megölni. Különbem sem felelős apja cselekedeteiért, apja pedig csak a kötelességét teljesíti, amikor halálra ítél bennünket, mint ahogy mi is azt csináljuk, amikor kiraboljuk az utazókat.

Szóval közbeléptem a corregidor fia érdekében, s közbelépésem nem volt haszontalan. Csak a pénzét vettük el, és a két elesett fegyveres lovát vittük magunkkal. Eladtuk őket a többivel együtt Mansillában. Aztán visszatértünk föld alatti tanyánkra. Másnap érkezünk meg, valamivel napkelte előtt. Nagy meglepetésünkre a csapóajtó nyitva volt, és elképedésünk csak még nagyobb lett, amikor a konyhában megkötözve találtuk Leonarda nénét. Pár szóval elmondta, mi történt. Nagyot nevtünk, amikor eszünkbe jutott a hasfájásod, csodálkoztunk, hogy be tudtál csapni bennünket, mert nem hittük volna, hogy képes vagy túljárni az eszünkön, s megbocsátottuk, amit tettél, éppen a leleményességed miatt. Mihelyt megszabadítottuk kötelékeitől a szakácsnét, ráparancsoltam, hogy készítsen reggelit. Addig is kimentünk az istállóba, hogy ellássuk a lovakat. Az öreg néger, akivel huszonnégy órája senki sem törődött, a végét járta. Szerettünk volna valahogy segíteni fájdalmain, de elvesztette az eszméletét, s láthatólag olyan rosszul volt, hogy a szegény ördögöt minden jó szándékunk ellenére ott kellett hagynunk félholtan. Ami persze nem akadályozott meg abban, hogy asztalhoz ülünk, s miután kiadósan megreggeliztünk, szobáinkba térünk, és egész nap pihentünk. Amikor felébredtünk, Leonarda néne közölte, hogy Domingo már nem él. Levittük a kriptába - bizonyára emlékszel rá, hiszen ott aludtál -, s tisztességgel eltemettük, mintha csak egyik cimboránk lett volna.

Öt-hat nap múlva történt, hogy egy reggel, amikor portyára indultunk, az erdő szélén a Szent Hermandad Testvériség három íjászbrigádjába botlottunk. Láthatólag ránk vártak, és megakartak támadni. Először csak egy brigádot vettünk észre. Noha sokkal többen voltak, mint mi, fűtyültünk rá, és megtámadtuk őket. De mialatt a kézitusa folyt, a másik két brigád, amelyik addig ügyesen elrejtőzött, hirtelen megrohant bennünket, így aztán nem sok hasznát vettük bátorságunknak. Engednünk kellett az ellenséges túlerőnek. A hadnagyunk és két lovasunk elesett. A másik két lovas meg engem szorosan bekerítettek, és foglyul ejtettek az íjászok. Két brigád Leónba kísért bennünket, a harmadik meg ezalatt feldúlta és elpusztította búvóhelyünket. Azt is elmondom, hogyan találtak rá. Egy lucenai paraszt, aki hazafelé tartott az erdőn keresztül, véletlenül észrevette a föld alatti tanya csapóajtóját, amelyet te nem csuktál be. Tudniillik aznap történt a dolog, amikor megszöktél azzal a hölgygel. A paraszt gyanította, hogy az a búvóhelyünk, de behatolni nem volt mersze. Csupán a környéket figyelte meg jól, s hogy könnyebben odataláljon, késével lehántotta egy kicsit néhány közeli fa kérgét, aztán így haladt tovább lépésről lépésre, míg ki nem ért az erdőből. Aztán bement Leónba, és jelentette fölfedezését a corregidornak, aki annál jobban megörült a dolognak, mert a fiát épp akkoriban rabolta ki a bandánk. Három brigádot küldött ki az elfogatásunkra, a paraszt vezette őket.

León városába való érkezésem nagy látványosság volt az egész lakosság számára. Ha foglyul ejtett portugál tábornok lettem volna, akkor sem csődülhettek volna ki többen a látásomra. „Nézzétek! Nézzétek, itt a híres haramiavezér, a környék réme! Megérdemelné, hogy harapófogóval szaggassák szét két társával együtt!” A corregidor elé vezettek, aki elkezdett sértegetni.

- No, gazfickó, a mindenható megsokallta aljasságaidat, s a kezembe adott, hogy ítélkezzem fölötted!

- Señor - válaszoltam -, igaz, hogy sok bűnt követtem el, de az ön egyetlen fiának a meggyilkolását nem vetheti a szememre. Megmentettem az életét, s ezért ön hálával tartozik.

- Hallgass, nyomorult - kiáltotta -, az olyan emberekkel szemben, mint te, nincs helye a nagylelkűségnek! De még ha meg akarnálak is menteni, hivatalom nem engedné meg!

E szavak után becsukott bennünket egy cellába. Két társamnak nem sokáig kellett ott senyvednie. Három nap múlva kivitték őket a piacra, ahol tragikus véget értek. Én viszont három teljes hétig ültem a börtönben. Azt hittem, csak azért halogatják a kivégzésemet, hogy annál rettenetesebb legyen, egyszóval, már valamilyen újfajta halálnemre számítottam, amikor a corregidor elővezettetett, és így szólt:

„Kihirdetem az ítéletet! Szabad vagy! Nélküled egyetlen fiamat meggyilkolták volna az országúton. Mint apa meg akartam hálálni ezt neked, de mint bíró nem menthetlek fel. Kegyelmet kértem hát számodra az udvartól, és megadták. Mehetsz, ahová akarsz. De javaslom, hogy okulj ebből a szerencsésen végződött esetről. Szállj magadba, és hagyj fel egyszer s mindenkorra az útonállással.”

Szavai mélységesen megindítottak, s azzal az elhatározással indultam Madrid felé, hogy új életet kezdek, felhagyok az útonállással, és békésen élek majd a városban. Apámat és anyámat már nem találtam életben, hagyatékukat egyik öreg rokon kezelte, aki olyan pontosan számolt el, ahogy a gyámok szoktak. Csak háromezer dukátot kaptam kézhez: talán még a negyedét sem tette ki a nekem járó vagyonnak. De mit tehettem? A pörösködéssel nem mentem volna semmire. Nem akartam tétlenül élni, vásároltam hát egy alguacili állást, s most ezt a foglalkozást űzöm, mintha egész életemben ezt csináltam volna. A többi alguacil - a látszat kedvéért - ellenezte volna, hogy fölvegyenek, ha ismerte volna történetemet. Szerencsére nem ismerték, vagy úgy tettek, mintha nem ismernék, ami egyre megy.

Ebben a tiszteletre méltó testületben ugyanis mindenkinek érdeke, hogy múltját és cselekedeteit titokban tartsa. Hál' istennek senki sem vethet semmit a másik szemére. A legkülönb is az ördög cimborája! De előtted, barátom, szeretném őszintén feltárni a lelkemet. Jelenlegi foglalkozásom egyáltalán nincs ingyemre. Nagyon kell vigyáznom és titkolóznom, egy alguacil csak burkolt és ravasz szélhámosságokat követhet el. Ó, hogy sajnálom előző foglalkozásomat! Elismerem, hogy a jelenlegi sokkal biztonságosabb, de a másik kellemesebb, és szeretek szabad lenni. Már azon töröm a fejem, hogy egy szép napon itt hagyom az egészet, és beveszem magam a Tajo forrása körüli hegyekbe. Tudtommal van arrafelé egy búvóhely, amelyben nagy létszámú, katalánokból álló banda tanyázik. Nem is kell mást felhoznom a dicséretükre. Ha van hozzá kedved, tarts velem, hadd szaporítsuk e bátor fickók számát! Én leszek a banda alvezére, s hogy téged is szívesen fogadjanak, meg fogom nyugtatni őket, hogy legalább tíz összecsapásban harcoltál az oldalamon. Az egekig foglak magasztalni, több jót mondok rólad, mint a tábornok a tisztjéről, akit elő akar léptetni. A cselről, amit elkövettél, nem teszek említést, nehogy gyanús légy a szemükben, egyáltalán meg se említem az esetet. Nos - folytatta -, hajlandó vagy velem tartani? Várom válaszodat.

- Ki-ki éljen aszerint, amire hajlama van - feleltem erre Roldánnak. - Ön merész portyákra született, én viszont nyugodt, csöndes életre.

- Értem - vágott a szavamba. - A hölgy, akibe szerelmes lett, s akit megszöktetett, nyilván még mindig hatalmában tartja szívét, és vele éli Madridban azt a szíve szerint való csöndes életet. Vallja be, Gil Blas úr, hogy lakást rendezett be neki, s együtt élnek fel a föld alatti tanyáról elcsent pisztolókat.

Azt válaszoltam, hogy téved, s hogy tévedéséről meggyőzzem, elhatároztam, hogy ebéd közben elmondom neki a hölgy történetét. Meg is tettem - sikerült is meggyőződnöm -, aztán azt

is elmeséltem, mi minden történt velem azóta, hogy otthagytam a bandát. Ebéd után megint szóba hozta a katalán zsványokat. Megvallotta, hogy föltett szándéka csatlakozni hozzájuk, s újra megpróbált rábeszélni, hogy tartsak vele. Mikor azonban úgy látta, hogy nem sikerül rávennie, hirtelen megváltozott egész magatartása, s más hangot ütött meg. Keményen a szemembe nézett, és nagyon komolyan azt mondta:

- Mivel olyan gyáva vagy, hogy többre becsülöd a szolgaságot annál a megtiszteltetésnél, hogy beállhatsz egy csomó bátor ember sorába, nem bánom, élj alantas hajlamaid szerint. De jól figyelj arra, amit mondok, s védj jól az emlékezetedbe! Felejtsd el mai találkozásunkat, és soha senkivel ne beszélj rólam, mert ha megtudom, hogy valahol említést teszel rólam... nem is folytatom, hiszen ismersz.

Azzal odahívta a fogadóst, fizetett, fölálltunk az asztaltól, és indultunk kifelé.

HARMADIK FEJEZET

*Gil Blas kilép don Bernardo de Castil Blazo szolgálatából,
és elszegődik egy aranyifjúhoz*

Gazdám éppen akkor haladt el arra, amikor kiléptünk a kocsmából, és elbúcsúztunk egymástól. Meglátott, és észrevettem, hogy a kapitányt többször is végigméri. Sejtettem, mennyire meglepődött, hogy egy ilyen alak társaságában mutakozom. Kétségtelen, hogy Roldán külseje nem volt valami megnyerő. Jól megtermett fickó volt, arca hosszúkas, orra görbe, mint a papagájé, s noha vonásai nem voltak éppen ellenszenvesek, messziről látszott rajta, hogy elszánt gazfickó.

Sejtelmem beigazolódott. Este don Bernardo faggatni kezdett a kapitány felől, s hajlandó lett volna minden szépet és jót elhinni róla, ha lett volna merszem beszélni.

- Ki volt az a hórihorgas fickó, akivel együtt láttalak, Gil Blas?

Azt feleltem, hogy egy alguacil, gondoltam, megelégszik ennyivel, nem firtatja tovább a dolgot. De újabb kérdéseket tett fel, s mivel látta, hogy zavarba jövök, mert eszembe jutottak Roldán fenyegetései, hirtelen abbahagyta a beszélgetést, és lefeküdt. Másnap reggel, miután elvégeztem szokott teendőimet, hat réal helyett hat dukátot nyomott a markomba, és azt mondta:

- Nesze, barátom, ezt neked adom, amiért a mai napig szolgáltál. Menj, keress más helyet magadnak, nem szeretem az olyan inasokat, akiknek ilyen szép ismeretségeik vannak.

Hogy igazoljam magam, megpróbáltam elhitetni vele, hogy az alguacilt még Valladolidból ismerem; amikor ott orvoskodtam, hozzájuttattam egy s más gyógyszerhez.

- Rendben van - felelte gazdám -, az ürügy ötletes, de tegnap este kellett volna ezt mondanod, ahelyett, hogy zavarba jöttél volna.

- Uram - válaszoltam -, tapintatból nem mertem megmondani, azért jöttem zavarba.

- Kétségtelenül nagyon tapintatos voltál - felelte gazdám, s nyájasan megveregette a vállamat.

- Nem is hittem volna, hogy ilyen ravasz vagy. Eredj, fiam, végeztünk. Nem szeretem az olyan inasokat, akik alguacilokkal komáznak.

Azonnal elmondtam a rossz hírt Meléndeznek, aki megvigasztalt, hogy még jobb helyet szerez nekem. S valóban, néhány nap múlva így szólt:

- Kedves Gil Blas, olyan jó hírt közölhetek, amilyenről nem is álmodott! Ön lesz a világ legkényelmesebb állása. Beszerzem don Matías de Silvához. Nagyon előkelő ember, azoknak a fiataluraknak egyike, akiket aranyifjoknak szoktak nevezni. Abban a megtiszteltetésben van részem, hogy nálam vásárol szövetet. Igaz, hogy hitelre, de az ilyen urak esetében nem kockáztat semmit az ember. Gyakran megesik, hogy gazdag hozománnyal rendelkező lányokat vesznek feleségül, akik kifizetik adósságaikat. De ha nem, a hozzáértő kereskedőt akkor sem éri veszteség, mert olyan magas árat kér, hogy számítását akkor is megtalálja, ha csak egy negyedét kapja meg a kért árnak. Don Matías intézője - folytatta - bizalmas barátom. Mindjárt el is megyünk hozzá. Ő fogja bemutatni önt a gazdájának, s biztos lehet benne, hogy - rám való tekintettel - a legjobbakat fogja mondani önről.

Miközben don Matías palotája felé tartottunk, a kereskedő így folytatta:

- Azt hiszem, nem árt, ha tájékoztatom önt az intéző jelleméről, hogy igazodni tudjon hozzá. A neve Gregorio Rodríguez. Magunk között szólva jelentéktelen senki, aki úgy érezte, hogy üzletembernek született, követte esze sugallatát, és sikerült is megszédnie magát két tönkrement családnál, ahol intézőként szolgált. Figyelmeztetem, hogy rendkívül hiú, szereti, ha a többi alkalmazott csúszik-mászik előtte. Akármilyen csekély szívességet is akarnak kérni a gazdájuktól, először őhozzá kell fordulniok, mert ha történetesen az ő közbenjárása nélkül jutnak hozzá, mindig megtalálja a módját, hogy a kedvezményt visszavonhassa, vagy ne érjenek vele semmit. Eszerint viselkedjék hát, Gil Blas: buzgóbban udvaroljon señor Rodrígueznek, mint magának a gazdának, mindent kövessen el, hogy megnyerje tetszését. Barátsága nagy hasznára lesz: pontosan megkapja a fizetését, és ha sikerül beférkőznie a bizalmába, esetleg még némi koncot is odavet önnek. Böven van rá módja: a fiatalúr, don Matías, csak a szórakozással törődik, anyagi ügyekről hallani sem akar. Paradicsomi hely egy intéző számára!

Megérkeztünk a palotába, és kihallgatást kértünk señor Rodrígueztól. Közölték, hogy a lakosztályában tartózkodik. Csakugyan ott találtuk, egy paraszt forma ember volt nála, ércpénzzel teli, kék vászonzacskót szorongatott a markában. Az intéző - aki sápadtabb és sárgább volt, mint egy szüzességébe beleunt vénkisasszony - kitárt karral sietett Meléndez elé. A kereskedő is kitárta karját, s tüntető barátsággal összeölelkeztek; de inkább mesterkélten, mint természetesen. Aztán rám került a sor. Rodríguez tetőtől talpig végigmért, aztán fölöttébb udvariasan kijelentette, hogy éppen ilyen ember kell don Matíasnak, s örömet vállalja, hogy bemutat a gazdájának. Erre Meléndez is elmondta, mennyire szívén viseli a sorsomat, megkérte az intézőt, hogy vegyen pártfogásába, aztán mélyen meghajolt, és eltávozott. Mikor magunkra maradtunk, Rodríguez így szólt:

- Mihelyt végzek ezzel a derék földművessel, azonnal beviszem a gazdámhoz.

Azzal odalépett a paraszthoz, és elvette tőle a zacskót.

- Hadd lám, Talego, megvan-e mind az ötszáz pisztol.

Maga számolta meg a pénzt. Mivel hiány nélkül megvolt, nyugtát adott a földművesnek az összegről, és elbocsátotta. Aztán visszatette a pénzt a zacskóba, és így szólt:

- Indulhatunk is a gazdámhoz. Rendszerint déltájban kel föl. Már majdnem egy óra, nyilván világos van már a lakosztályában.

Don Matías csakugyan nemrég kelt föl. Még háziköntösben volt. Egy karosszékbe süppedve üldögélt, egyik lábát a karfán nyugtatva jobbra-balra hintázott a székben, és bagózott. Egy lakájjal beszélgetett, aki átmenetileg ellátta a szobainas szerepét, s ott állt mellette, hogy szolgálatára lehessen.

- Uram - szólította meg az intéző -, bátorkodom bemutatni ezt a fiatalembert. Alkalmas lenne annak a helyére, akit tegnapelőtt elzavart a háztól. Meléndez, a kereskedő áll jól érte, véleménye szerint derék fiatalember, magam is azt hiszem, hogy meg lesz elégedve vele.

- Ne is folytassa - felelte a fiatalúr. - Ha egyszer ön ajánlja, vakon megbízom benne, föl-fogadom szobainasnak. Ez el is van intézve. Beszéljünk másról, Rodríguez - folytatta. - Éppen jókor jött, éppen hívni akartam. Kedves Rodríguez, rossz hírt kell közölnöm önnek. Balszerencsésen játszottam az éjszaka, elúszott száz pisztol készpénzem, ezenkívül még kétszázat vesztettem becsületszóra. Tudja, hogy úriemberek közt mi a szokás: az ilyen adósságokat ki kell egyenlíteni. Tulajdonképpen ez az adósság az egyetlen, amelyet becsületbeli kötelességünk kifizetni, még ha más esetekben nem teljesítjük is lelkiismeretesen fizetési kötelezettségünket. Azonnal szerezzen tehát kétszáz pisztolt, és küldje el Pedrosa grófnénak.

- Uram - felelte az intéző -, az ilyesmit könnyebb mondani, mint megcsinálni. Honnan szereznek ekkora összeget? Mind fenyegethetem a parasztjait, egy maravédit se tudok kicsikarni tőlük. Ugyanakkor tisztességesen el kell látnom a háztartását, s vért kell izzadnom, hogy fedezhessem a kiadásait. Igaz, hogy mostanáig hál' istennek sikerült, de most már azt sem tudom, hol áll a fejem, végére értem tudományomnak.

- Ez mind csak fölösleges szócséplés - szakította félbe don Matías -, az ilyen részletkérdések untatnak. Csak nem akarja, Rodríguez, hogy életmódot változtassak, s a birtokom kormányzásával szórakozzam? Remek szórakozás a magamfajta mulatni vágyó embernek!

- Csak türelem - felelte az intéző -, ha tovább is így mennek a dolgok, megjósolhatom, hogy rövidesen örökre megszabadul ettől a gondtól.

- Untat - vágott közbe nyersen a fiatalúr -, untat és halálra gyötör. Hagyjon tönkremenni észrevétlenül! Mondtam, hogy kétszáz pisztolra van szükségem, de föltétlenül!

- Szóval forduljak ahhoz a kis vénemberhez, aki már kölcsönzött önnek pénzt uzsorakamatra?
- kérdezte Rodríguez.

- Felőlem akár az ördöghöz is fordulhat - felelte don Matías -, csak szerezzen kétszáz pisztolt. A többi nem érdekel.

Alig ejtette ki - nyersen és rosszkedvűen - e szavakat, az intéző már el is távozott, s belépett egy don Antonio de Centellés nevű előkelő fiatalember.

- Mi baj, barátom? - kérdezte gazdámától. - Komor hangulatban vagy, s haragos az arcod! Ki ronthatta el a kedvedet? Fogadni mernék, hogy az a bugris, aki most távozott innen!

- Igen - felelte don Matías -, az intézőm. Valahányszor kénytelen vagyok tárgyalni vele, mindig okoz néhány kellemetlen negyedórát. Állandóan az anyagi ügyeimről beszél, s azt állítja, hogy már a tönk szélén állok... A barom! Mintha ő vesztené a dolgon!

- Én is ugyanebben a cipőben járok, fiam - felelte don Antonio. - Az én intézőm sem okosabb a tiednél. Valahányszor pénzt hoz a gazfickó ismételt parancsomra, mindig úgy viselkedik, mintha a sajátjából adná. És még nagy szónoklatokat is tart. „Uram, mondja, tönkre fog menni, minden jövedelmét lefoglalták.” Kénytelen vagyok elhallgattatni, különben se vége, se hossza nem lenne ostoba fecsegésének.

- A baj az - mondta don Matías -, hogy intéző nélkül nem boldogulunk. Az intéző a szükséges rossz.

- Ebben teljesen egyetérték veled - válaszolt don Centellés... - De várj csak - folytatta, és teli torokból fölkacagott. - Nagyszerű ötletem támadt. Utólérhetetlen ötlet! Módunk van rá, hogy

nevetségbe fullasszuk a velük folytatott komoly tárgyalásokat, s nagyokat mulassunk azon, amin eddig bosszankodtunk. Ide figyelj: ezentúl én kérek számodra pénzt az intéződtől, számomra meg te az enyémtől. Így aztán okoskodhatnak, amennyit akarnak, közömbösen hallgatjuk. A te intéződ hozzám jön elszámolni, az enyém meg hozzád. Én fogom hallgatni, hogy te milyen pazarló vagy, te meg azt, hogy én. Pompásan fogunk mulatni.

Az ötletet rengeteg remek élce követte, s a fiatalurak egyre jobb kedvre derültek, egyre élénkebb lett a társalgás. A beszélgetést Gregorio Rodríguez szakította félbe: egy majdnem, teljesen kopasz kis vénemberrel lépett a szobába. Don Antonio távozni akart.

- Isten veled, don Matías - mondta -, hamarosan viszontlátjuk egymást. Átengedlek ezeknek az uraknak, bizonyára valami fontos elintéznivalód van velük.

- Szó sincs róla - felelte a gazdám -, maradj csak. Nem zavarasz. Ez a kedves öregúr az a becsületes férfiú, aki ötödrész kamatért pénzt szokott nekem kölcsönözni.

- Ötödrész kamatért? - kiáltott fel csodálkozva Centellés. - Hiszen ez valóságos ajándék! Fogadd szerencsekívánataimat, hogy ilyen derék emberrel hozott össze a sors. Velem nem bánnak ilyen jószívűen: drágán megfizetik a kölcsönt, rendszerint a harmadát kérik kamatnak!

- Ezt az uzsorát! - szólalt meg erre az öreg uzsorás. - A gazemberek! Hát nem félnek a pokoltól? Ezek után nem csodálkozom, hogy annyit szidják a pénzkölcsönzőket. Az elképesztő haszon, amit egyesek keresnek a pénzükön, mindnyájunk jó hírét és becsületét tönkreteszi! Ha valamennyi kartársam olyan lenne, mint én, nem gyaláznának annyit bennünket. Mert én csak azért foglalkozom kölcsönzéssel, hogy segítsek felebarátaimon. Ó, ha most is olyan jó világ volna, mint hajdan, kamat nélkül is följájanlanám a pénzemet, s noha manapság nehéz időket élünk, szinte még amiatt is lelkipurdalást érzek, hogy ötödrész kamatot kérek. De hát a pénz mintha valósággal a föld alá bújt volna, egyszerűen nyoma veszett, s ez késztet rá, hogy jobb meggyőződéselem ellenére cselekedjek. Mennyire van szüksége? - fordult gazdám felé.

- Kétszáz pisztolra - válaszolt don Matías.

- Négyszáz pisztol van nálam - jelentette ki az uzsorás. - Fele az öné.

Köpanye alól azon nyomban elő is húzott egy kék vászonzacskót, ugyanaz a zacskó volt, amelyet az a Talego nevű paraszt hagyott röviddel azelőtt ötszáz pisztollal Rodrígueznél. Rögtön tudtam, miről van szó, s láttam, hogy Meléndez nem ok nélkül dicsérte az intéző ügyességét. A vén uzsorás kiborította a zacskó tartalmát egy asztalra, s elkezdte számolni a pénzdarabokat. A látvány lánggra lobbantotta gazdám pénzvágyát, megkívánta az egész összeget.

- Señor Descomulgado³⁵ - fordult az uzsorához -, támadt egy okos gondolatom: nagy számár vagyok. Hiszen csak annyit kértem kölcsön, amennyi becsületbeli tartozásom kifizetésére kell, nem gondoltam rá, hogy egy árva garasom sincs, s holnap megint kénytelen leszek önhöz fordulni. Megtartom mind a négyszáz pisztolt, hogy ne kelljen holnap is idefáradnia.

- Uram - válaszolt az aggastyán -, ennek a pénznek egy részét egy derék licenciátusnak szántam, akire nagy örökség vár, s pénzt nagylelkűen arra áldozza, hogy a világi élettől visszavonult lányok számára otthont teremtsen, de ha az egész összegre szüksége van, rendelkezésére áll, csupán valami biztosítékról kell gondoskodnia...

---

³⁵ Descomulgado - spanyolul: kiátkozott.

- Ó, ha csak biztosíték kell - szakította félbe Rodríguez, s egy papírlapot húzott elő a zsebéből -, a legjobb biztosítékkal szolgálhatunk. Íme, egy kötelezvény, csupán don Matías úr aláírása hiányzik róla. Ötszáz pisztolt kap rá egyik bérlőjétől, Talegótól, a jómódú mondejari földművestől.

- Rendben van - felelte az uzorás -, én nem akadékoskodom, az ésszerű ajánlatokat teketória nélkül, azonnal elfogadom.

Erre az intéző tollat nyomott gazdám kezébe, aki - anélkül, hogy elolvasta volna - füttyörszve aláírta a papírt.

Miután az ügyletet lebonyolították, az aggastyán elbúcsúzott gazdámtól, aki felugrott és megölelte, mondván:

- Viszontlátásra, uzorás úr, örökre lekötöztetett. Nem értem, miért tartják önöket gazembereknek. Véleményem szerint nélkülözhetetlenek az állam számára; önök az úri családok fiainak vigaszai, s azoknak az uraknak a támaszai, akik jövedelmüknél többet költenek.

- Igazad van - helyeselte Centellés. - Az uzorások derék emberek, akiket sohasem becsülhetünk meg eléggé! Hadd ölelem meg én is ezt az urat, amiért ötödrész kamatra ad kölcsönt!

Azzal az aggastyánhoz lépett, megölelte, s a két aranyifjú pusztá szórakozásból elkezdte egymás karjába lökdösni az uzorást, mint a labdajátékosok a labdát. Minekutána jól kilabdázták magukat vele, elbocsátották az intézővel együtt, aki sokkal inkább rászolgált volna, hogy így megölelgessék, sőt még többre is.

Miután Rodríguez és gonosz szelleme eltávozott, don Matías a lakájjal - aki velem együtt végig ott volt a szobában - a pénz felét elküldte Pedrosa grófnőnek, a másik felét pedig bekötötte arannyal áttört, hosszú selyemerszényébe, amelyet állandóan a zsebében hordott. Örült, hogy megint van pénze, s vidáman így szólt don Antoniéhoz:

- Beszéljük meg, mit csinálunk ma!

- Okos beszéd - felelte Centellés -, érdemes megfontolni.

Miközben azon tűnődtek, mihez kezdjenek, még két úr érkezett: don Alejo Segiar és don Fernando de Gamboa, mindkettő nagyjából egyidős a gazdammal, vagyis úgy huszonnyolc-harminc év körüli. A négy lovag olyan hevesen ölelkezett össze, mintha legalábbis tíz éve nem látták volna egymást. Ennek utána a jókedvű, kövér don Fernando megkérdezte don Matíast és don Antoniót:

- Uraim, hol ebédelnek ma? Ha még nem hivatalosak sehová, elviszem önöket egy kocsmába, ahol isteni bort mérnek. Az este ott vacsoráztam, s hajnali öt és hat közt jöttem el onnan.

- Bárcsak én is ilyen okosan töltöttem volna el az éjszakát! - kiáltott fel a gazdám. - Nem vesztettem volna el a pénzemet!

- Én viszont - mondta Centellés - tegnap este új szórakozásra adtam a fejem, mert szeretem változtatni az élvezeteket. Csakis a változatos szórakozások teszik elviselhetővé az életet. Egyik barátom elvitt egy úriemberhez, aki adóbérlő, s az állam üzletén maga is megszedi magát. Pompás, ízlésesen berendezett házban lakik, a vacsora is elég jó volt, de a házigazdákon sokat mulattam. Az adóbérlő, noha ízig-vérig nyárspolgár, megjátszotta az előkelőt, iszonyúan ronda felesége meg bájolgott, s csak úgy ontotta az ostobaságokat, mégpedig ékes vizcayai kiejtéssel fűszerezve. Ráadásul még négy-öt gyerek is ült az asztalnál egy nevelővel. Képzelmek, milyen szórakoztató családi vacsora volt!

- Én pedig, uraim - mondta don Alejo Segiar -, Arseniánál, a színésznőnél vacsoráztam. Hatan ültünk az asztalnál: Arsenia, Florimunda egyik kacér barátnőjével, Zenette márki, don Juan de Moncada és az önök alázatos szolgája. Egész éjszaka ittunk, és malacságokat beszélünk. Milyen remek volt! Arsenia és Florimunda nem valami lángelmék, az igaz, de olyan kacérok, hogy már szinte szellemességszámba megy. Jókedvű, élénk, bolondos teremtések; százszor többet érnek az okos nőknél!

NEGYESEDIK FEJEZET

*Hogyan ismerkedett meg Gil Blas az aranyifjak inasaival,
milyen csodálatos titokra tanították meg, aminek a birtokában
könnyen szellemes ember hírébe kerülhet, s milyen különös esküt tettek*

Az urak ilyenformán társalogtak, míg don Matías, akinek közben segitettem felöltözni, el nem készült. Utasított, hogy kövessem, s a három aranyifjú elindult a kocsmá felé, ahová don Fernando de Gamboa meghívta őket. Én a nyomukban lépkedtem három másik inassal, mert mindegyik lovagnak volt egy-egy inasa. Csodálkozva vettem észre, hogyan utánozza gazdáját a három inas, s igyekszik úgy viselkedni, mint azok. Mint új társuk üdvözöltem őket. Viszonozták üdvözlésemet, s egyikük, miután hosszan szemügyre vett, így szólt:

- Testvérem, viselkedéséből úgy látom, hogy még sohasem szolgált fiatal úrnál.

- Sajnos, csakugyan nem - feleltem -, s Madridba is csak nemrég kerültem.

- Sejtettem - felelt az inas -, érzik önön, hogy vidéki, félénknek és zavartnak látszik, mozgása esetlen. De nem baj, szavamra mondom, egykettőre kikupáljuk.

- Ön hízeleg? - kérdeztem.

- Dehogyan - felelte -, szó sincs róla. Nincs az a hülye, akit ne tudnánk kikupálni. Számíthat ránk.

Nem is kellett többet mondania: ennyiből is rájöttem, hogy társaim derék fickók, s nem is kerülhettem volna jobb kezekbe, hogy aranyifjat faragjanak belőlem. Megérkeztünk a kocsmába, ahol már készen várt az ebéd, mert señor don Fernando előrelátóan már reggel megrendelte. Gazdáink asztalhoz ültek, mi pedig kiszolgáltuk őket. Szerfölött vidáman csevegték, rendkívüli élvezettel hallgattam őket. Jellemük, gondolataik, kifejezéseik elszórazottak. Mennyi tűz, milyen ötletdús képzelőerő! Mintha egy új emberfajtaival találkoztam volna. Amikor a gyümölcsnél tartottak, eléjük raktunk tömérdek palack pompás spanyol bort, és magukra hagytuk őket, hogy magunk is megebédeljünk egy kisebb szobában, ahol megterítették számunkra.

Rövidesen rájöttem, hogy négyesünk másik három tagja még érdekesebb fickó, mint először gondoltam. Nemcsak gazdáik modorát vették át, hanem beszédüket is utánozták, s olyan jól csinálták a csibészek, hogy majdnem olyan előkelően hatottak, mint mintaképeik. Csodáltam könnyed, fesztelen modorukat, még jobban elbűvölt a szellemességük, s lemondtam róla, hogy belőlem is ilyen kellemes ember lehessen valaha. Don Fernando inasa, tekintettel arra, hogy az ő gazdája látta vendégül a mieinket, ugyancsak ki akart tenni magáért, s hogy semmi se hiányozzék, behívta a fogadóst, és így szólt hozzá:

- Fogadós úr, hozzon tíz palackkal a legjobb borából, s ahogy szokta, számítsa hozzá ahhoz, amit az urak megittak.

- Nagyon szívesen - válaszolta a fogadós -, de tudja jól, Gáspár úr, hogy señor don Fernando már sok ebéd árával adósom. Ha segítene némi pénzt kicsikarni belőle...

- Ó - szakította félbe az inas -, a tartozás miatt sose aggódjon, felelek érte, hogy megkapja, ami jár önnek, az én gazdám tartozása aranyat ér. Igaz, hogy néhány udvariatlan hitelező zár alá vétette minden jövedelmünket, de rövidesen feloldják a zárlatot, és akkor kifizetjük önt, meg se nézzük a számlát.

A fogadós a zárolás ellenére fölszolgáltatta a bort, s mi meg is ittuk a várt feloldás öröme. Látni kellett volna, ahogy pillanatonként felköszöntöttük egymást, s mindegyikünk gazdája nevéen szólította a másikat. Don Antonio inasa Gamboának nevezte don Fernando inasát, don Fernando inasa Centellésnek don Antoniót, engem meg Silvának szólítottak, s e kölcsönvett neveken lassacskán éppúgy lerészegedtünk, mint az urak, e nevek jogos tulajdonosai.

Bár nem tündököltem úgy, mint asztaltársaim, kifejezték ama véleményüket, hogy elégedettek velem.

- Mi majd csinálunk belőled, valamit, Silva - fordult hozzám az egyik legtalpraesettebb inas. - Látom, hogy van sütnivalód, barátom, csak nem tudsz mit kezdeni vele. Félsz, hogy nem fejezed ki jól magad, s ezért nem mersz vaktában belekapcsolódni a társalgásba, holott manapság rengetegen így tesznek szert az okos és szellemes ember hírére. Ha ki akarsz tűnni a társaságban, bízd magad eleven eszedre, s nyugodtan bökj ki mindent, ami az ajkadra tolul: meggondolatlanságodat tiszteletre méltó merészségnek fogják minősíteni. Akármennyi számárságot locsogsz is össze, elegendő egyetlen jó mondás, s máris elfelejtik minden ostobaságodat, csak a szellemességedre fognak emlékezni, s a lehető legjobb véleményt alkotják majd rólad. Ezt csinálják, méghozzá igen nagy sikerrel, a gazdáink is, s ezt kell csinálni mindenkinek, aki szellemes ember hírébe akar kerülni.

Mindig szerettem volna szellemes ember hírébe kerülni, ráadásul nem látszott nehéznek a dolog titka sem, amelyre ilyenképpen kioktattak, kötelességemnek éreztem hát kipróbálni. Tüstént meg is tettem, s hála a bornak, melyet megittam, a kísérlet eredményes volt: összevissza fecsegttem mindenfélét, s a tömérdek ostobaságba sikerült néhány szellemességet is belekevernem, amivel kivívtam társaim tetszését. A sikeres próba önbizalommal töltött el, kettőzött buzgalommal igyekeztem néhány jó mondást produkálni, s a jó szerencse úgy akarta, hogy erőfeszitésem ne maradjon hiábavaló.

- No - fordult erre hozzám az a társam, aki már az utcán beszélgetni kezdett velem -, ugye, hogy máris kezdesz csiszolódni? Még két órát se töltöttél velünk, és máris egészen más ember vagy, mint voltál. Napról napra változni fogsz. Látod, mit jelent, ha előkelő uraságokat szolgál az ember? Emelkedett szelleművé válik, amit a polgárok körében sohase tudna elérni.

- Nem vitás - válaszoltam. - Ezentúl csakis a nemesség szolgálatának kívánom szentelni magam.

- Nagyon helyes - kiáltott föl don Fernando szolgálja két kortyintás közt. - A polgárok nem méltók rá, hogy olyan felsőbbrendű szellemek szolgálják ki őket, amilyenek mi vagyunk. Rajta, uraim - fűzte hozzá -, esküdjünk meg, hogy sohasem fogunk senkiházi polgárokat szolgálni, esküdjünk meg a Styxre!

Megtapsoltuk, majd pohárral a kezünkben letettük a furcsa esküt.

Nem keltünk fel az asztal mellől, amíg gazdáinknak eszükbe nem jutott hazamenni. Erre éjfélkor került sor, s társaim túlzásba vitt józanságnak tartották a dolgot. Igaz, hogy az urak csak azért távoztak ilyen korán a kocsmból, hogy meglátogassanak egy hírhedt kurtizánt, aki az udvari negyedben lakott, és éjjel-nappal tárt kapuval várta a gyönyörre áhítozó vendégeket.

Harmincöt-negyven éves, még mindig makulátlanul szép nő volt, igen szórakoztató, és olyannyira jártas az élvezetek művészetében, hogy szépsége maradványait állítólag sokkal drágábban mérte, mint annak idején a virágát. Mindig volt nála két-három első osztályú kokott, akiknek ugyancsak nagymértékben részük volt abban, hogy oly sok nemesúr fordult meg a házban. Délutánonkint az urak kártyáztak, aztán megvacsoráztak, az éjszakát pedig ivással és szórakozással töltötték. Gazdáink hajnalig ott maradtak, s mi sem unatkoztunk; míg ugyanis ők a hölgyekkel töltötték az időt, mi a szobalányokkal szórakoztunk. Virradatkor aztán elbúcsúztunk egymástól, hazamentünk, és pihenőre tértünk.

Gazdám szokása szerint déltájban kelt föl, felöltözött, és eltávozott hazulról. Vele tartottam. Meglátogattuk don Antonio Centellést, ahol már ott találtunk bizonyos Álvaro de Acuna nevű urat. Az öreg nemesúr a léhaság mestere volt. Valamennyi fiatalember, aki kellemes társasági ember akart lenni, nála tanult. Megtanította őket szórakozni, képességeiket csillogtatni és a vagyonukat elverni. Attól, hogy saját vagyonának nyakára hág, nem félt, mert ez már régen megtörtént. Miután a három lovag megölelte egymást, Centellés így szólt gazdámhoz:

- A mindenit, don Matías, jobbkor nem is jöhettél volna! Don Álvaro el akar vinni egy polgárhoz, aki ebédet ad Zenette márki és don Juan de Moncada tiszteletére, s szeretném, ha te is ott lennél.

- És hogy hívják azt a polgárt? - kérdezte don Matías.

- Gregorio de Noriegának - felelte don Álvaro. - Röviden elmondom önöknek, ki ez a fiatalember. Apja gazdag ékszerész, aki külföldre utazott drágakövekkel kereskedni, s busás jövedelmet hagyott a fiára. Gregorio ostoba fickó, hajlamos rá, hogy elverje minden vagyonát, megjátssza az aranyifjút, és természete ellenére okos ember hírébe akar kerülni. Arra kért, hogy én oktassam ki. Meg is teszem, uraim, és biztosíthatom önöket, hogy igen gyors iramra készítem. Már a vége felé járunk a pénzének.

- Mindjárt gondoltam! - kiáltott fel Centellés. - Előre látom, hogy a derék polgár a szegényházban végzi. Gyerünk, don Matías - folytatta -, ismerkedjünk meg a fickóval, és segítsünk tönkretenni.

- Helyes - felelte gazdám -, magam is örülök, ha látom, hogy mennek tönkre a nyárspolgár urak, akik azt hiszik, hogy fölvehetik velünk a versenyt. Semmin sem tudok olyan jól mulatni, mint ezeken a szerencsétlen plebejus ifjakon, akiket a kártya és a büszkeség, hogy nemesurak körében forgolódhatnak, végül is odajuttat, hogy kénytelenek még a házukat is eladni.

- Ó! Ezt az embert aztán csakugyan nem érdemes sajnálni - tette hozzá don Antonio. - Szegényen is éppoly ostoba marad, mint gazdagon volt.

Centellés meg a gazdám don Álvaróval együtt elindult Gregorio de Noriegához. Mogicon meg én is velük tartottunk boldogan, hogy pazar potya lakomában lesz részünk, és a magunk részéről is hozzájárulhatunk a polgár tönkretételéhez. Mikor megérkeztünk, láttuk, hogy egész sereg ember foglalatoskodik az ebédrel, a pörkölték illata csiklandozta az ember orrát, és fölingerelte étvágyát. Éppen akkor érkezett meg Zenette márki és don Juan de Moncada is. A házigazda szemmel láthatólag nagy hólyag volt. Hasztalan igyekezett úgy viselkedni, mint az aranyifjak, csak rosszul sikerült másolata volt a remekművű eredetinek, jobban mondva közönséges hülye, aki mindenáron fesztelenül akart viselkedni. Képzelsenek csak el egy ilyen embert öt ravasz róka közt, akinek egyetlen célja, hogy gúnyt űzzön belőle, és nagy költségekbe verje.

- Uraim - szólalt meg don Álvaro, miután túlestünk a kötelező udvariasságokon -, bemutatom önöknek Gregorio de Noriega urat, a legtökéletesebb lovagok egyikét. Tömérek jó tulajdonsága van. Tudják, milyen művelt? Próbálják csak ki: a legfinomabb és legkövetkezetesebb logikától kezdve a helyesírásig egyformán jártas mindenben.

- Ó, ez túlságosan hízelgő - szólt közbe kényszeredett mosollyal a polgár. - A bók önt illeti, señor Álvaro. Ön az, akit a tudományok kiapadhatatlan kútjának neveznek.

- Nem akartam ilyen szellemes dicséretet kiprovokálni - felelte don Álvaro -, de csakugyan az az igazság, uraim, hogy señor Gregorio feltétlenül jó nevet fog szerezni magának a társaságban.

- Ami engem illet - jegyezte meg don Antonio -, különösen azt találom elragadónak benne, és ezt még a helyesírásnál is többre becsülöm, hogy milyen bölcsen választja meg azokat, akikkel érintkezik. Nem elégszik meg a polgárok társaságával, s nem törődve vele, hogy mennyi pénzébe kerül, csakis fiatal nemesurakkal óhajt együtt lenni. Szerintem ez elbűvölő szellemi emelkedettségre vall, ezt nevezik ízléses és értelmes költekezésnek.

E gúnyos megjegyzéseket ezernyi hasonló követte. Szegény Gregorióval csúnyán elbántak. Az aranyifjak egyik szellemességet a másik után sütöttek el a rovására, az ostoba fickó azonban sose érezte találva magát; épp ellenkezőleg: szó szerint vett mindent, s láthatólag nagyon elégedett volt vendégeivel, s szinte azt is kegynek tekintette, hogy gúnyt űznek belőle. Egy szóval, folyton rajta mulattak, amíg csak asztalnál ültek, azaz egész délután és egész éjszaka. Mi is kedvünkre ittunk, akárcsak gazdáink, s mindnyájan igen jó hangulatban hagytuk el a polgár házát.

ÖTÖDIK FEJEZET

Gil Blas megcsinálja a szerencsáját. Megismerkedik egy csinos hölgygel

Néhány órai alvás után jókedvűen keltem föl, s mivel eszembe jutott Meléndez tanácsa, addig is, amíg gazdám fölébredt, elmentem udvarolni egy kicsit az intézőnek, s úgy vettem észre, hogy hiúságának meglehetősen hízelgett figyelmességem és iránta tanúsított tisztelem. Kegyesen fogadott, s megkérdezte, sikerült-e beleilleszkednem a fiatalurak életmódjába. Azt válaszoltam, hogy ez az életmód újszerű ugyan számomra, de bízom benne, hogy megszokom.

Csakugyan meg is szoktam, mégpedig igen rövid idő alatt. Kedélyem és gondolkodásmódom átalakult. Azelőtt körültekintő voltam és megfontolt, most viszont vidám, szeles, bolondos lettem. Don Antonio inasa elismeréssel nyilatkozott átalakulásomról, s kijelentette, hogy tökéletességemhez már csak az hiányzik, hogy szeretőm legyen. Kifejtette, hogy ez elengedhetetlenül szükséges az előkelőséghez, hogy minden inasnak van csinos szeretője, s a maga részéről két úrihölgy kegyeit is élvezzi. Esküdni mertem volna, hogy hazudik a csirkefogó.

- Magicón úr - mondtam neki -, ön kétségtelenül jóképű, nagyon szellemes és érdemdús fiatalember, mégse értem, hogyan hagyhatták elcsábítani magukat előkelő hölgyek, akiknek a közelébe se kerül, olyan alacsony származású valaki által, mint ön.

- Ugyan! - felelte. - Nem tudják, ki vagyok, s gazdám ruhájában és az ő nevében szoktam meghódítani őket. Mégpedig a következőképpen: nemesúrnak öltözöm, ennek megfelelően viselkedem, kimegyek a korzóra, s rákacsintok minden nőre, amíg össze nem akadok eggyel, aki viszonzozza kacsintásomat. Erre a nyomába szegődöm, s úgy intézem a dolgot, hogy szót válthassak vele. Azt mondom, hogy don Antonio Centellés vagyok, és légyottot kérek tőle. A

hölgy vonakodik, én sürgetem, míg végül beleegyeznek *et cetera*. Szóval - folytatta -, így hódítom meg a nők szívét, öcsém, és tanácsolom, hogy kövesd a példám.

Túlságosan vágytam rá, hogy előkelő nőcsábász legyek, természetes hát, hogy megfogadtam a tanácsát; különben sem visolyogtam egy kis szerelmi kalandtól. Elhatároztam hát, hogy fiatal nemesúrnak álcázom magam, s elindulok gáláns kalandot keresni. A palotában nem mertem átöltözni, féltem, hogy észrevesznek. Kiemeltem gazdám ruhatárából egy csinos öltözetet, becsomagoltam, s a csomaggal elmentem egyik barátomhoz, egy fiatal borbélyhoz, úgy gondoltam, hogy nála kényelmesen fölöltözhetem meg levetkőzhetem. Ott aztán tőlem telhetőleg kicsíptem magam. A borbély is segített, s amikor úgy gondoltuk, hogy már nem lehetek csinosabb, elindultam a Szent Jeromos tér felé abban a szilárd meggyőződésben, hogy ott feltétlenül sikerül meghódítanom valakit. De nem is kellett olyan messzire mennem, s máris ragyogó hódításra tettem szert.

Mikor végighaladtam az egyik mellékutcán, megpillantottam egy elegánsan öltözött, tökéletes alakú nőt. Egy alacsony kis házból jött ki, és beszállt a kapu előtt várakozó bérkocsiba. Rögtön megálltam, hogy szemügyre vehessem, s úgy üdvözöltem, hogy megérthette, mennyire tetszik. Ami őt illeti, meg akarta mutatni, hogy még több figyelemre is érdemes, mint amennyiben részesítettem, fellebbentette egy pillanatra a fátylát, és megmutatta búbajos arcocskáját. A hintó közben elindult, és én ott maradtam az utcán kissé még kábultan az imént látott arctól. „Csinos teremtés - gondoltam. - Az ördögbe is, ezt kéne megszereznem! Ha Magicón két szeretője is olyan csinos, mint ez, igazán szerencsés az a csibész!

Elégedett volnék sorsommal, ha ilyen szeretőm lehetne!” Miközben így tűnődtem, véletlenül a házra pillantottam, ahonnan a búbajos teremtés kijött, és az egyik földszinti ablakban észrevettem egy vénasszonyt, aki intett, hogy menjek be.

Rögtön berohantam a házba, ahol egy elég rendes szobában találtam rá a tiszteletre méltó és tapintatos vénasszonyra, aki legalábbis márkinak nézett, alázatosan üdvözölt, és így szólt:

- Biztos vagyok benne, señor, hogy nincs valami jó véleménnyel egy olyan nőről, aki nem is ismeri, mégis behívja a lakásába. De talán kedvezőbb véleménye lesz rólam, ha tudomására hozom, hogy nem mindenkivel viselkedem így. Úgy látom, az udvarhoz tartozik, igaz?

- Jól látja, galambom - feleltem, s jobb lábamat kinyújtva, egész súlyommal a balra nehezedtem. - Kérkedés nélkül mondhatom, hogy Spanyolország egyik legelőkelőbb családjából származom.

- A külsejéről is látszik - folytatta a vénasszony. - És bevallom, hogy nagyon szeretek előkelő uraknak örömet okozni; ez a gyöngém. Az ablakomból figyeltem önt. Ha nem tévedek, nagy érdeklődéssel nézte azt a hölgyet, aki az imént távozott tőlem. Mondja meg őszintén: tetszik önnek az a hölgy?

- Udvaronci szavamra mondom - válaszoltam -, nagy hatást tett rám: életemben nem láttam ingerlőbb teremtest! Hozzon össze bennünket, jóasszony, nem leszek hálátlan. A magamfajta nagyuraknak érdemes ilyen szívességeket tenni: bőkezűen megfizetünk érte.

- Már mondtam, hogy rajongok az előkelő urakért - felelte a vénasszony. - Örülök, ha szolgálatukra lehetek. Hogy egyebet ne mondjak, járnak ide hölgyek, akik az erényesség látszatának megóvása érdekében odahaza nem fogadhatják széptevőiket. Rendelkezésükre bocsátom a lakásom, hogy vérüket kényelmesen lecsillapíthassák.

- Nagyon helyes - mondtam. - Nyilván az említett hölgynek is ilyen szívességet tett, igaz?

- Nem - felelte a vénasszony. - Ez a hölgy előkelő, fiatal özvegy, szeretőt keres, de annyira válogatós, hogy nem tudom, vajon megnyerné-e ön a tetszését, akármilyen megnyerő is a külseje. Már három derék lovagot is bemutattem neki, de fűtyült rájuk.

- Ó, kedvesem - kiáltottam föl elbizakodottan -, hozz csak össze vele, nem fogod megbánni, szavamra mondom. Nagyon kíváncsi vagyok, mi történne, ha négyszemközt maradhatnék egy efféle válogatós szépséggel: ilyenhez ugyanis még sohasem volt szerencsém.

- Hát akkor - mondta a vénasszony -, jöjjön el holnap ugyanebben az órában, s kielégítheti a kíváncsiságát.

- Feltétlenül itt leszek - válaszoltam. - Majd meglátjuk, hogy egy magamfajta fiatal nemesúrnak nem sikerül-e meghódítania!

Visszamentem a fiatal borbélyhoz. Más kalandot nem óhajtottam keresni, s türelmetlenül vártam, mi lesz ennek a folytatása. Így aztán másnap - miután kellőképpen kicsíptem magam - már egy órával a megbeszélt időpont előtt a vénasszonynál voltam.

- Señor - fogadott -, ön pontos ember, s ez nagyon tetszik nekem. Igaz, hogy a tét megéri a fáradságot. Találkoztam a fiatal özvegygel, s hosszasan elbeszélgettünk önről. Megtiltotta ugyan, hogy egy szót is szóljak, de én úgy megszerettem önt, hogy képtelen vagyok hallgatni. Ön is tetszik a hölgynek, boldog lesz vele, uram. Magunk között szólva, a hölgy igen kíváncsian várja, férje nem sokáig élt vele, szinte csak árnyék volt életében, s a hölgy jóformán még lány.

A derék vénasszony nyilván azt akarta ezzel mondani, hogy a hölgy azok közül az okos lányok közül való, akik hajadon sorban is vígan élnek.

A légyott hősnője nemsokára megérkezett bérelt hintón, akárcsak előző nap, pazar ruhában. Mikor megjelent a szobában, az aranyifjak szokása szerint ötször-hatszor meghajoltam a lehető legkecsesebb vonaglások közben. Aztán bizalmas ismerősként hozzáléptem, és így szóltam:

- Hercegnőm, egy olyan ember áll ön előtt, aki belekábult a szerelembe. Tegnap óta szüntelenül az ön arca van előttem, s sikerült kiűznie szívemből azt a másik hercegnőt, aki már kezdte magát nagyon otthon érezni benne.

- Túlságosan dicső győzelmet arattam - válaszolt a hölgy, miközben levette fátylát -, s örömöm nem egészen zavartalan. A fiatalemberek szeretik a változatosságot, s szerelmüket állítólag még a pénznél is nehezebb megőrizni.

- Ó, királynőm - válaszoltam -, ne gondoljunk most a jövővel, csak a jelennel. Ön gyönyörű, és én szerelmes vagyok. Ha szerelmem megfelel önnek, nincs értelme töprengenünk. Szálljunk tengerre, mint a matrózok, ne törődjünk a hajósokra leső veszedelmekkel, csak a hajózás gyönyörűségeinek éljünk.

E szavakkal hevesen nimfám lába elé vettem magam, és az aranyifjakat utánozva türelmetlenül sürgettem, hogy tegyen mielőbb boldoggá. Esdeklő szavaim láthatólag megindították egy kicsit, de még nem tartotta kötelességének behódolni. Eltaszított magától:

- Ne folytassa - mondta -, ön túlságosan mohó, s túlfentűl ledérnek látszik. Tartok tőle, hogy ön alapján véve züllött fiatalember.

- Ó, asszonyom - kiáltottam föl -, hát ön ellene van annak, amit minden valamirevaló hölgy szeret? Hiszen már csak a polgárasszonyok lázadoznak a ledér férfiak ellen!

- Igaza van - felelte a hölgy. - Érvei ereje előtt kénytelen vagyok meghajolni. Látom, hogy a magafajta urak esetében hasztalan a vonakodás: a nőnek félúton a férfi elébe kell mennie. Tudja meg hát, hogy győzött - tette hozzá látható zavarral, mintha a vallomás sértené szemérmét. - Ön olyan érzelmeket keltett bennem, amilyeneket még soha senki iránt nem éreztem, s ahhoz, hogy önt válasszam szeretőmül, már csak a kilétét kell tudnom. Gondolom, nemes ifjú, ráadásul még becsületes is, ez azonban még nem nyugtat meg. Bármennyire vonzódok is önhöz, nem ajándékozhatok meg szerelmemmel egy idegent.

Ekkor eszembe jutott, hogy don Antonio inasa saját szavai szerint hogy vágta ki magát az ilyen kényelmetlen helyzetekből. Követtem a példáját, s tulajdon gazdámnak adtam ki magam.

- Úrnőm - mondtam az özvegynek -, egyáltalán nem vagyok ellene, hogy megtudja a nevemet: elég szép név ahhoz, hogy bevallhassam. Hallott don Matias de Silváról?

- Hogyne - felelte. - Sőt találkoztam is vele egyik ismerősömnél.

Akármilyen arcátlan voltam is, ez a válasz kicsit meglepett. De azon nyomban vissza is nyertem hidegvéremet, s leleményesen kivágtam magam a csávából.

- Szóval - folytattam -, ismeri azt az urat, angyalom... akit... én is ismerek... Az ő családjának a tagja vagyok, ha tudni akarja. A nagypja apám egyik nagybátyjának a sógornőjét vette feleségül. Amint látja, elég közeli rokonok vagyunk. A nevem don César. Egyetlen fia vagyok a nemes don Fernando de Riberának, aki tizenöt esztendővel ezelőtt Portugália határán esett el egy ütközetben. Szívesen számolnék be részletesen is az ütközetről - pokolian heves volt -, de csak a drága perceket vesztegetném el vele, holott a szerelem arra ösztönöz, hogy kelleme-
sebben használjam fel őket.

E szónoklat után ismét sürgetőn és szenvedélyesen léptem fel, de nem mentem vele semmire. A kegyek, amelyekben istennőm részesített, csak arra voltak jók, hogy még jobban kívánjam azt, amit megtagadott. A kegyetlen hölgy beszállt a kapu előtt várakozó hintóba. Noha még korántsem voltam tökéletesen boldog, az elért eredménnyel elégedetten indultam hazafelé. „Csak azért részesülhettem csupán félig a kegyeiben - gondoltam -, mert szívem hölgye igazi úrinő, aki úgy érezte, hogy nem szabad mohó vágyamnak már első találkozásunk alkalmával engednie. Boldogságom beteljesülését az előkelő származása miatt érzett büszkeség késlelteti, de úgyis csak néhány napról van szó.” Igaz, az is eszembe ötlött, hogy talán csak egy agyafűrt szélhámosnővel akadtam össze. De szívesebben néztem a dolgot a jó, mint a rossz oldaláról, így aztán kitartottam az özvegyről alkotott kedvező véleményem mellett. Búcsúzáskor megállapodtunk, hogy harmadnap ismét találkozunk, s a reménység, hogy vágyaim akkor majd teljesülnek, szinte előre megízleltette velem a rám váró gyönyöröket.

Igézetes ábrándképekkel eltelve tértem vissza barátomhoz, a borbélyhoz. Átöltöztem s elmentem gazdámért a lebujba, ahol találkozót beszélünk meg. Nagyban kártyázott, s láttam rajta, hogy nyer; tudniillik egyáltalán nem hasonlított azokhoz a közömbös játékosokhoz, akik vagyontól nyerne vagy vesztenek, anélkül, hogy egyetlen arcizmus megrándulna. Gúnyos volt és kötekedő, ha nyert, s rosszkedvű, ha veszített. Vidáman távozott a lebujból, s a Príncipe Színház felé indult. Elkísértem a színház kapujáig, ott a markomba nyomott egy dukátot.

- Nesze, Gil Blas! Ma nyertem, s azt akarom, hogy te is örülj neki. Eredj, mulass egyet a cimboráiddal, aztán éjfélkor gyere értem Arseniához, nála vacsorázom don Alexo Segiar társaságában.

Azzal bement a színházba, én meg töprengeni kezdtem, kinek a társaságában költhetném el a dukátot az ajándékozó óhajának megfelelően. Nem sokáig tűnődtem. Egyszerre csak megjelent a kapuban Clarín, don Alejo inasa. Elvittem az első kocsmába, ahol éjfélig mulattunk. Onnan Arseniához mentünk, mert Clarín is ilyen utasítást kapott a gazdájától. Egy alacsony

termetű lakáj nyitott kaput, és egy földszinti szobába vezetett, ahol Arsenia és Florimunda szobalányai nagyokat kacagva társalogtak, míg úrnőik gazdáinkkal szórakoztak az emeleten.

A két alaposan bevacsorázott, jókedvű fiatalember megérkezése nyilván nem érintette kellemetlenül a szobalányokat, akik ráadásul színésznők szobalányai voltak, de képzelhetik meglepetésemet, amikor egyikükben ráismertem az özvegyre, az én imádnivaló özvegyemre, akit grófnőnek vagy márkinénak képzeltem! Láthatólag ő is éppúgy meglepődött, amikor meglátta, hogy szeretett Césár de Riberája egy aranyifjú szobainasává változott. Ennek ellenére a legkisebb zavar nélkül pillantottunk egymásra, sőt olyan erős nevelési inger vett rajtunk erőt, hogy meg se próbáltuk elfojtani. Aztán Laura (ez volt a neve) félrevont - Clarín közben a másik szobalánnyal társalgott -, kecsesen kezét nyújtott, és halkán így szólt:

- Fogjunk kezét, señor don Césár. Ahelyett, hogy kölcsönösen szemrehányásokat tennénk, inkább gratuláljunk egymásnak, barátocskám! Ön nagyszerűen játszotta szerepét, s én nemkülönben megbirkóztam a magaméval. Igaz? Vallja be, hogy csakugyan kalandvagyó, csinos úrihölgynek tartott!

- Igaz - válaszoltam -, de akármi is ön, királynőm, nekem csak külsőm változott, érzéseim változatlanok. Kegyeskedjék szívesen fogadni hódolatomat, és engedje meg, hogy don Matías inasa befejezze, amit don Césár oly sikeresen elkezdett.

- Ugyan menj már - felelte Laura -, igazi alakodban még jobban szeretlek, mint a másokban. Te ugyanaz vagy férfiban, mint én nőben; ennél nagyobb dicséretet nem is mondhatnék rólad. Befogadlak hódolóim sorába. Nincs többé szükségünk a vénasszony közvetítésére, itt nyugodtan meglátogathatsz. Mi színésznőfélek mindenféle korlátozás nélkül élünk azzal a férfival, akivel akarunk. Nem mondom, ez néha feltűnést is kelt, de a publikum csak nevet rajta, s ahogy magad is tudod, nekünk az a dolgunk, hogy elszórakoztassuk a publikumot.

Ennyiben maradtunk, mivelhogy nem voltunk kettesben. A társalgásba Clarín és a másik szobalány is bekapcsolódott, vidáman, játékosan társalogtunk, egymás után hangzottak el az egyértelmű kétértelműségek. Ebből mind a négyen kivettük a részünket, de főként Arsenia szobalánya, az én szeretetre méltó Laurám sziporkázott, és sokkal szellemesebbnek bizonyult, mint amilyen erényesnek. Ugyanakkor gazdáink és a színésznők akkorákat kacagtak néha, hogy a földszintre is lehallatszott; valószínűleg ők is ugyanolyan okos dolgokról beszélgettek, mint mi. Ha valaki feljegyezte volna a sok szép dolgot, ami Arsenia házában akkor éjjel elhangzott, azt hiszem, nagyon tanulságos könyvet lehetne összeállítani belőle az ifjúság számára. Közben elérkezett a hazatérés ideje, vagyis a hajnal, el kellett válnunk. Clarín don Alejót kísérte haza, én meg don Matíast.

HATODIK FEJEZET

Néhány nagyúr beszélgetése az udvari társulat színészeiről

Mikor gazdám aznap fölkelt, levelet kapott don Alejo Segiartól: arra kérte, hogy keresse fel. Elmentünk hát hozzá, s ott találtuk Zenette márkit, valamint még egy jóképű fiatal nemest, akit még sose láttam.

- Don Matías - fordult a gazdámhoz Segiar, bemutatva neki az ismeretlen lovagot -, ez itt egyik rokonom, don Pompeyo de Castro. Jóformán kisgyermek kora óta a lengyel udvarban tartózkodik. Tegnap este érkezett Madridba, s holnap már vissza is tér Varsóba. Csak a mai napot töltheti velem. Szeretném kihasználni a drága időt, s úgy gondoltam, meg kell hívnom önt és Zenette márkit, hogy igazán jól érezze magát.

Mire gazdám és don Alejo rokona megölelték és udvarias bókokkal halmozták el egymást. Nekem nagyon tetszettek don Pompeyo szavai: úgy vettem észre, hogy okos, éles eszű ember.

Segiarnál ebédeltünk, s ebéd után az urak a színielőadás kezdetéig kártyáztak. Aztán mindannyian elmentek a Príncipe Színházba egy új tragédia, a *Karthago királynője* bemutatójára. Az előadás után visszatértek don Segiarhoz, és nála költötték el a vacsorát is. Először a bemutatott darabot, aztán a színészeket tárgyalták meg.

- Ami a tragédiát illeti - jelentette ki don Matías -, szerintem nem sokat ér. Aeneas még unalmasabb alak benne, mint az *Aeneis*-ben. Azt azonban meg kell állapítanunk, hogy a színészek istenien játszottak. Önnek mi a véleménye, don Pompeyo? Úgy látom, nem osztja a nézetemet.

- Uraim - felelte mosolyogva a lovag -, láttam, mennyire el vannak ragadtatva a színészeiktől, s főként a színésznőiktől, s egy világért sem merném bevallani, hogy nekem más a véleményem.

- Jól is teszi - szólt közbe tréfásan don Alejo -, mert nem szívesen fogadnánk a lesújtó kritikát. Le a kalappal nagyszerű színésznőink előtt! Nap nap után egy asztalnál mulatunk velük, kezeskedünk érte, hogy tökéletesek, s annak, aki óhajtja, akár bizonyítványt is adunk róla.

- Efelől semmi kétségem - felelte a rokona. - Úgy látom, olyan jó barátságban vannak velük, hogy még erkölcsi bizonyítványt is hajlandók volnának adni nekik.

- A lengyel színésznők - szólalt meg mosolyogva Zenette márki - bizonyára sokkal jobbak.

- Föltétlenül - vágott vissza don Pompeyo. - Tehetségesebbek. Akad köztük néhány egészen tökéletes.

- Akkor hát - kérdezte a márki - nyilván ön is hajlandó volna bizonyítványt adni nekik?

- Nekem nincs viszonyom egyikükkel sem - jegyezte meg don Pompeyo. - Nem tivornyázom együtt velük, tehát elfogulatlanul tudom megítélni a tehetségüket. Ön csakugyan azt hiszi - folytatta -, hogy kitűnő társulatuk van?

- Dehogyan - felelte a márki -, egyáltalán nem hiszem. Csak néhány színésznek szeretném pártját fogni, a többi nem érdekel. Azt csak hajlandó elismerni, hogy az a színésznő, aki Dido szerepét játszotta, csodálatos? Hát nem olyan nemesen és kecsesen alakította a királynőt, amilyennek képzeletünkben él? Hát nem csodálta meg ön is, mennyire lekötötte a nézőket, mennyire átérezte mindenki a keblében dülő szenvedélyeket? El lehet mondani róla, hogy mestere az árnyalt színpadi deklamációnak.

- Abban egyetérttek önnel - felelte don Pompeyo -, hogy valóban képes meghatni és megindítani az embert. Még nem láttam színésznőt, aki szívhez szólóbban tudna játszani. Az alakja is szép. De szó sincs róla, hogy tökéletes színésznő lenne. Két-három dolog is zavart a játékában. Amikor meglepődést akar ábrázolni, túlzottan forgatja a szemét; ilyesmi nem illik egy királynőhöz. Tegyük még hozzá, hogy természetből fogva lágy hangját megkeményíti, aminek következtében tönkreteszi, sokszor fülsértő, kongó hangon deklamál. Különben úgy éreztem, hogy - a darab több jelenetében is - nem nagyon értette, amit mondott. Szeretném persze inkább azt hinni, hogy csupán szórakozott volt, semhogy az intelligencia hiányával vádoljam.

- Mindebből arra következtetek - fordult don Matías a szigorú kritikus felé -, hogy ön aligha volna hajlandó dicshimnuszt zengeni művésznőinkről.

- Szíves engedelmével - felelte don Pompeyo -, nagyon sok tehetséget is látok a hibák mögött. Sőt, mondhatom, hogy attól a színésznőtől, aki a közjátékokban a szobalányt alakította, egyenesen el voltam ragadtatva. Milyen mesterkéletlen! Milyen kecsesen mozog a színpadon! Ha valami szellemességet kell mondania, ravaszkas, rendkívül bájos mosollyal fűszerezi, s ezzel még hatásosabbá teszi. Legfeljebb azt lehetne szemére vetni, hogy néha nagyon elragadja a hév, és túllép a kacérság megengedett határain; de nem szabad túlságosan szigorúnak lennünk. Megelégednék vele, ha egyetlen rossz szokását levetkőzné. Gyakran megesik, hogy egy-egy komoly jelenet kellős közepén képtelen uralkodni magán, s örült kacagás vesz rajta erőt. Erre persze ön azt mondhatja, hogy a nézőtér éppen ilyenkor tapsol, s ez a jó.

- És mi a véleménye a férfiakról? - szólt közbe a márkí. - Ha a színésznőket ennyire nem kíméli, rájuk nyilván tüzet okád.

- Nem - válaszolt don Pompeyo. - Láttam néhány sokat ígérő fiatalembert, s különösen nagyon tetszett az a kövér színész, aki Dido főminiszterének a szerepét játszotta. Nagyon természetesen beszél, úgy, ahogy Lengyelországban szokás.

- Ha vele meg volt elégedve - szólalt meg Segiar -, akkor az a színész, aki Aeneas szerepét játszotta, nyilván elragadta. Nem gondolja, hogy nagy művész, eredeti tehetség?

- Fölöttébb eredeti - válaszolta a kritikus -, minden hangsúlya egyéni, főként az éles hangsúlyok. Csaknem mindig természetellenesen beszél, az érzelmeket kifejező mondatokat elhadarja, a többit kiemeli, a köztiszavaknak néha külön nyomatékot ad. Igen jól szórakoztam rajta, különösen akkor, amikor megvallotta bizalmasának, milyen nehéz elválnia a királynőtől; komikusabban már nem is lehetne a fájdalomnak kifejezést adni.

- Remekül beszélsz, öcsém - jegyezte meg don Alejo. - A végén még elhitetted velünk, hogy a lengyel udvarban fogalmuk sincs az embereknek a jó ízlésről. Tudd meg, hogy az a színész, akiről szó van, valóságos ritkaság! Nem hallottad, milyen tapsokat kapott? Ez bizonyítja, hogy nem rossz színész!

- Ez nem bizonyít semmit - vágott vissza don Pompeyo. - Uraim, könyörgök, ne adjanak a nézők tapsaira, hiszen gyakran ok nélkül tapsolják meg a színészeket. Sőt: gyakrabban jutalmazza taps a hibát, mint az igazi érdemet, ahogy Phaëdrus egyik szellemes meséjéből tudjuk. Engedjék meg, hogy elmondjam. A következőképpen hangzik:

„Egy város egész lakossága összegyűlt a piactéren, hogy megnézzék a mimesek játékát. Volt köztük egy, akit minden pillanatban megtapsoltak. Ez a komédiás a darab végén még soha nem látott mutatvánnyal akarta berekeszteni az előadást. Egymaga megjelent a színpadon, meghajolt, fejére borította a köpenyét, és a szopós malac visítását utánozta. Olyan remekül csinálta, hogy mindenki azt hitte: igazi malac van a köpenye alatt. Fölkiabáltak neki, hogy vesse le a köpenyét meg a zekéjét. Mikor levetette, és kiderült, hogy nincs alattuk semmi, a közönség még jobban megtapsolta. A nézők soraiban volt egy paraszt, aki nagyon megbotráncozott ezen a tetszésnyilvánításon. »Uraim, kiáltotta, nincs igazuk, amikor ennyire el vannak ragadtatva ettől a kóklertől. Nem olyan jó színész, mint gondolják. Én sokkal jobban tudom utánozni a szopós malacot, mint ő. Ha nem hiszik, jöjjenek el holnap ide ugyanebben az órában.« Másnap a nép, mivel a mimeseket pártolta, még nagyobb számban gyűlt össze, nem is azért, hogy lássa, mit tud a paraszt, inkább azért, hogy kifütyülje. A színpadon megjelent a két vetélytárs. A kókler produkálta magát elsőnek, s még jobban megtapsolták, mint előző nap. Aztán meghajolt a paraszt is, s köpönyege alatt meghúzta a hóna alatt szorongatott igazi szopós malac fülét, mire az iszonyú visításba tört ki. A közönség ennek ellenére a mimest kiáltotta ki győztesnek, a parasztot pedig kifütyülte, mire az hirtelen előrántotta hóna

alól a szopós malacot, hogy mindenki láthassa. »Uraim, kiáltotta oda a nézőknek, önök nem engem fütyültek ki, hanem a malacot. Lám, milyen jó kritikusok?!«»

- Öcsém - mondta don Alejo -, a meséd kicsit csípős. Különben a szopós malacod ellenére se változtatjuk meg a véleményünket. Beszéljünk másról - folytatta -, ezt már unom. Szóval holnap elutazol, bármennyire szeretném is, hogy tovább maradj?

- Örömetst maradnék - felelte az unokaöccse -, ha tehetném, csakhogy, mint már említettem, nem tehetem. Államügyben jöttem a spanyol udvarba. Tegnap, miután megérkeztem, tárgyaltam is a miniszterelnökkel, holnap reggel ismét fel kell keresnem, s utána rögtön indulok vissza Varsóba.

- Úgy látszik, végleg lengyel lettél - jegyezte meg Segiar -, s a jelek szerint nem költöazol többé vissza Madridba.

- Azt hiszem, csakugyan nem - felelte don Pompeyo. - Abban a kitüntetésben van részem, hogy a lengyel király kegyeltje vagyok, s nagyon jól érzem magam az udvarában. De bármennyire kedvel is, akár hiszik, akár nem, volt idő, amikor már-már azon a ponton voltam, hogy örökre elhagyom az országát.

- Ejha! És miért? - kérdezte a márki. - Ugyan mesélje már el!

- Nagyon szívesen - felelte don Pompeyo. - Amit hallani fognak, egyúttal az életem története is.

HETEDIK FEJEZET

Don Pompeyo de Castro története

Don Alejo tudja, hogy miután felserdültem, katona akartam lenni, s mivel idehaza békesség uralkodott, Lengyelországba utaztam, mert a törökök éppen akkor üzentek háborút a lengyeleknek. Jelentkeztem a királynál, aki fölvetett a hadseregébe. Nem valami gazdag spanyol család másodszülött fia voltam, így aztán kénytelen voltam vakmerő haditettekkel föl hívni magamra tábornokaim figyelmét. Olyan derekasan megálltam a helyemet, hogy amikor a meglehetősen hosszú háború után békét kötöttek, a lengyelek királya - tábornokainak rólam adott kedvező véleménye alapján - tekintélyes összegű évjáradékkal tüntetett ki. Az uralkodó nagylelkűsége annyira meghatott, hogy egyetlen alkalmat se mulasztottam el, amikor kimutathattam iránta érzett hálámat. Ahányszor csak az udvari etikett megengedte, tisztelgő látogatást tettem nála. Viselkedésemmel szinte észrevétlenül kivívtam az uralkodó szeretetét, s újabb jótéteményekben részesültem.

Egy szép napon, amikor különösen kitüntettem magam a karikajátéokban és az azt megelőző bikaviadalon, az egész udvar magasztalta erőmet és ügyességemet. Amikor jókivánságokkal elhalmozva hazaértem, otthon levél várt: egy hölgy hívott találkára, akinek a meghódítása hízelgőbb volt számomra minden magasztalásnál, amelyben aznap részesültem. Amikor leszállt az éj, ott kellett lennem bizonyos, a levélben megjelölt helyen. A levélnek jobban örültem, mint minden dicshimnusznak, mert úgy tudtam, hogy egy előkelő hölgy írta. Képzeltetik, hogy röptültem a légyottra! Egy vénasszony várt a megjelölt helyen, ő vezetett egy kis kertkapun egy nagy palotába, s ott bezárt egy pazarul berendezett kis szobába.

- Várjon itt - mondta -, értesítem úrnőm, hogy megérkezett.

A szobában, amelyet nagyszámú gyertya világított meg, igen sok volt az értékes holmi, de a fényűző berendezésre csak azért lettem figyelmes, mert megerősített sejtelmemben, hogy igen előkelő hölgygel lesz dolgom. S ha már a környezet is azt látszott bizonyítani, hogy csakis magas rangú hölgyről lehet szó, amikor a hölgy is megjelent, nemes tartása, méltóságteljes viselkedése végleg meggyőzött. Mindamellet nem egészen úgy volt minden, ahogy képzeltem.

- Lovag úr - szólt a hölgy -, az után a lépés után, amit tettem, hiábavaló volna titkolnom, hogy gyöngéd érzésekkel viseltetem ön iránt. Ezeket az érzéseket nem az a bátorság sugalmazta, amelyről ma az egész udvar jelenlétében tanúságot tett; ez csupán vallomásomat siettette. Több ízben láttam önt, tájékozódtam ön felől, s az a sok jó, amit hallottam, arra készítetett, hogy engedjek az ön iránt táplált vonzalmamnak. Ne higgye - folytatta -, hogy egy hercegnőt hódított meg, csupán a királyi testőrség egyik egyszerű tisztjének az özvegye vagyok. Hódítását az teszi értékessé, hogy a királyság egyik legelőkelőbb nemesurával szemben részesítem önt előnyben. Radziwill herceg szerelmes belém, s mindent elkövet, hogy meghódítson. De nem megy vele semmire, pusztán hiúságból tűröm udvarlását.

Noha e szavakból megtudtam, hogy csak egy kacér nővel van dolgom, mégis örültem, hogy csillagom ilyen kalanddal kedveskedett. Doña Hortensia (így hívták a hölgyet) még fiatal volt és káprázatosan szép. Ráadásul egy herceget utasított vissza, hogy nekem ajánlja fel szívét. Micsoda diadal egy spanyol lovag számára! Hortensia lába elé vettem magam, hogy megköszönjem jóságát. Elmondtam neki mindazt, amit egy lovagias férfi csak elmondhatott, s túlárado hálakitörésem láthatólag boldoggá tette. A lehető legjobb barátságban váltunk el, miután megegyeztünk, hogy minden este találkozunk, amikor a hercegnek nincs módjában meglátogatni, és az asszony megígérte, hogy mindig pontosan értesíteni fog. Nem is mulasztotta el, s én végül is Adoniszává lettem új Vénuszomnak.

Csak hogy az élet gyönyörei nem tartanak örökké. Hiába tett meg a hölgy minden óvintézkedést, hogy kapcsolatunkról vetélytársam ne értesüljön, Radziwill mégis megtudta mindazt, amit olyan nagyon szeretünk volna titokban tartani előtte: egy elégedetlen szolgáló elárulta neki. A természeténél fogva nagylelkű, de egyszersmind gögös, féltékeny és indulatos nemesúr fölháborodott merészségemen. A harag és a féltékenység megzavarta esztét, s mivel csak dühére hallgatott, elhatározta, hogy aljas módon bosszút áll rajtam. Egy éjszaka, amikor Hortensiánál voltam, meglesett a kis kertkapunál botokkal felfegyverzett szolgálóival. Mikor kiléptem a kapun, elfogatott a nyomorultakkal, és rájuk parancsolt, hogy verjenek meg.

- Üssétek! - biztatta őket. - Verjétek agyon a vakmerő gazembert! Ez legyen a büntetése arcátlanságáért!

Még ki sem ejtette e szavakat, emberei máris nekem estek, és oly kegyetlenül elcsépeltek, hogy eszméletlenül nyúltam el a földön. Aztán elvonultak gazdájukkal együtt, aki élvezettel nézte végig e szörnyűséget. Egész éjszaka vérbe fagyva, eszméletlenül hevertem ott. Pirkadtkor néhány járókelő észrevette, hogy még van bennem élet, megszánt és elcipelt egy seborvoshoz. Sebeim szerencsére nem voltak halálosak, s egy ügyes orvos kezébe kerültem, aki két hónap alatt tökéletesen meggyógyított. Utána újból megjelentem az udvarnál, s mindent folytattam ott, ahol abbahagytam, csak Hortensiát nem kerestem fel többé. Ő sem tett semmilyen lépést, hogy újra találkozzunk, mert a herceg csak ezen az áron bocsátotta meg hűtlenségét.

Mivel kalandom közbeszéd tárgya volt, és nem tartottak gyávának, mindenki csodálkozott, hogy olyan nyugodtan viselkedem, mintha nem esett volna rajtam sérelem. Gondolataimat ugyanis nem árultam el senkinek, s neheztelésnek nyomát se mutattam. Nem tudták mire vélni

színelte közönyömet. Egyesek azt hitték, hogy a sértő fél magas rangja miatt vagyok kénytelen minden bátorságom ellenére fékezni magam és lenyelni a sértést, mások - több joggal - gyanakodva figyelték némaságomat, s látszólagos béketűrésemben cselekedtetek. A király ez utóbbiakhoz hasonlóan szintén úgy vélekedett, hogy nem az az ember vagyok, akit büntetlenül meg lehet sérteni; s csak a kedvező alkalmat várom, hogy bosszút álljak. Tudni akarta, belelátott-e gondolataimba, egy szép napon berendelt hát magához, és így szólt:

- Don Pompeyo, tudok az önt ért balesetről, s megvallom, meglep a nyugalma. Bizonyára csak tetteti magát.

- Felség! - válaszoltam. - Fogalmam sincs róla, ki lehetett a sértő fél. Éjszaka támadott meg egy csomó ismeretlen ember, bele kell törődnöm a balesetbe.

- Szó sincs róla - felelte a király -, engem nem vezethet az orromnál fogva, hiába hamiskodik. Mindent jelentettek. Radziwill herceg halálosan megsértette önt. Ön kasztíliai és nemes ember. Tisztában vagyok vele, hogy ez a két körülmény mire kötelezi. Ön elhatározta, hogy bosszút fog állni. Mondja meg őszintén, mi a szándéka. Tudni akarom. Ne féljen, nem fogja megbánni, hogy titkába beavatott.

- Minthogy felséged parancsolja - válaszoltam -, kénytelen vagyok föltárni szándékomat. Valóban, felség, bosszút akarok állni a rajtam esett sérelemért. Egy ember, aki olyan nevet visel, mint én, tartozik ezzel őseinek. Felséged tudja, milyen méltatlanság esett rajtam. Föltett szándékom megölni a herceget, vagyis a sértésnek megfelelő módon állni bosszút. Vagy tört döfök a szívébe, vagy szétloccsantom a koponyáját egy pisztolylövéssel, azután, ha sikerül, Spanyolországba menekülök. Ez a tervem.

- Borzasztó terv - mondta a király -, de a gyalázatosság után, amelyet Radziwill herceg önnel szemben elkövetett, nem ítélem el érte. A herceg méltó a büntetésre, amelyet számára tartogat. De ne hajtsa végre azonnal, hadd keressek valami módot, amellyel kibékíthetném önöket.

- Ó, felség - kiáltottam föl szomorúan -, miért is kényszerített rá, hogy titkomat föltárjam? Micsoda módot lehetne...

- Ha nem sikerül olyan megoldást találnom, amely kielégíti önt - vágott szavamba a király -, hajtsa végre elhatározását. Nem akarok visszaélni bizalmával. Nem teszek semmi olyat, ami becsületét csorbítaná, efelől ne nyugtalankodjék.

Nehezen tudtam elképzelni, hogyan zárhatná le az ügyet békésen a király. Nos, a következőket eszelte ki. Négyszemközt beszélt vetélytársammal.

- Herceg, ön megsértette don Pompeyo de Castrót. Bizonyára tudja, hogy igen előkelő családból származik, kedvenc lovagjaim egyike, s nagy szolgálatokat tett nekem. Elégtétellel tartozik neki.

- Eszem ágában sincs megtagadni tőle - felelte a herceg. - Ha sérelmesnek találja, hogy elragadtattam magam, kész vagyok megvívni vele.

- Másképpen kell jóvátennie a dolgot - jelentette ki a király. - Egy spanyol nemes sokkal többet ad a becsületére, semhogy hajlandó volna nemesi módon megverekedni egy orgyilkossal. Mert önt csakis annak nevezhetem, és nemtelen cselekedetét csakis úgy vezekelhethi le, ha maga ad botot ellenfele kezébe, s felajánlja neki, hogy verje meg önt.

- Úristen! - kiáltott föl vetélytársam. - Csak nem kívánja, felség, hogy én, egy herceg, ennyire lealacsonyodjam, megalázkodjam egy közönséges lovag előtt, s még meg is veressem magam vele?

- Nem - felelte az uralkodó. - Szavát veszem don Pompeyónak, hogy meg sem üti önt. Óhajom csak az, hogy amikor feléje nyújtja a botot, kérjen bocsánatot a sértésért.

- Túl sokat követel tőlem, felség - szólt közbe hirtelen Radziwill. - Inkább álljon bosszút don Pompeyo úgy, ahogy titkon tervezi!

- Nekem drága az ön élete - mondta a király -, s szeretném, ha nem lenne rossz vége az ügynek. Hogy a dolog ne legyen olyan kellemetlen az ön számára, csak én leszek tanúja az elégtételnek, amelyet kívánságomra a spanyolnak adni fog.

A királynak minden tekintélyét latba kellett vetnie, hogy a herceget rávegye a megalázó lépésre. De az uralkodó végül is elérte, amit akart, s utána maga elé rendelt. Elbeszélte, mit intézett ellenségemmel, és megkérdezte, megelégszem-e az elégtétellel, amelyben megállapodtak. Igennel feleltem, s szavamat adtam, hogy a sértő felet nem verem meg, sőt a felém nyújtott botot sem fogadom el. Miután a dologban ekként megállapodtunk, a herceg és én egy bizonyos órában megjelentünk a királynál, aki velünk együtt szobájába zárkózott.

- Rajta - fordult Radziwillhoz -, ismerje be, hogy hibát követett el, és érdemelje ki a bocsánatot!

Ellenségem erre bocsánatot kért, és felém nyújtotta a kezében tartott botot.

- Don Pompeyo - fordult felém ekkor az uralkodó -, vegye át a botot, s ne zavarja jelenlétem: vegyen elégtételt a becsületén ejtett gyalázatért. Fölmentem szava alól, hogy nem üti meg ellenfelét!

- Szükségtelen, felség - válaszoltam -, nekem az is elég, hogy hajlandó megveretni magát: ennél többet egy sértett spanyol se kíván.

- Akkor hát - folytatta a király -, mivel az elégtételt elfogadta, most már nyíltan és szabályszerűen is eljárhatnak. Mérjék össze kardjukat, s zárják le viszályukat nemesekhez illően.

- Minden vágyam ez - kiáltott fel hevesen a herceg -, csakis ez lehet számomra vigasztalás a megalázó lépésért, amit az imént tettem.

E szavakkal dühösen és zavartan elrohant, s két óra múlva üzent, hogy vár egy eldugott helyen. Odamentem, s ott is találtam, égett a harci vágytól. Még nem múlt negyvenöt éves, nem volt híján sem a bátorságnak, sem az ügyességnek, így hát nagyjából egyenlő ellenfelek voltunk.

- Rajta, don Pompeyo - mondta -, tegyünk pontot a köztünk felmerült nézeteltérés végére. Nyilván mindkettőnkben lobog a düh, önben azért, ahogy elbántam önnel, bennem meg mert bocsánatot kellett kérnem.

Azzal már kardot is rántott oly hirtelen, hogy nem is volt időm felelni. Elsőnek ő támadott, igen hevesen, de sikerült szerencsésen kivédenem valamennyi ütését. Aztán én támadtam, s éreztem: olyan emberrel van dolgom, aki éppoly jól tud védekezni, mint támadni. Nem is tudom, mi történt volna, ha hátrálás közben nem véti el a lépést, és nem esik hanyatt. Azon nyomban megtorpantam, és rászóltam a hercegre:

- Álljon föl!

- Miért kímél? - kérdezte. - Szánalma sértő számomra!

- Nem akarom kihasználni balesetét - válaszoltam -, a magam erejéből akarom legyőzni. Ismétlem: álljon fel, és folytassuk a párbajt!

- Don Pompeyo - szólalt meg a herceg, mikor föltápászkodott -, e nemes lelkű cselekedet után becsületed nem engedi meg, hogy folytassam a párbajt. Mit mondanának rólam, ha történetesen keresztülszúrnám a szívét? Gyávának tartanának, amiért megöltem valakit, aki elvehette volna életemet. Képtelen vagyok kardot emelni önre, s úgy érzem, hogy a hála édes érzete váltotta fel a lelkemben tomboló örült indulatokat. Hagyjunk föl a gyűlölködéssel, don Pompeyo - folytatta -, sőt; legyünk barátok.

- Ó, uram - kiáltottam föl -, örömmel elfogadom szíves ajánlatát. Fogadom, hogy őszinte barátja leszek, s ennek első bizonyosságául ígérem, hogy nem teszem be többé a lábam doña Hortensiához még akkor sem, ha ő óhajtana látni.

- Inkább én mondok le a hölgyről - felelte. - Igazságosabb, ha én engedem át önnek, hiszen önhöz vonzódik.

- Szó se lehet róla - szakítottam félbe -, ön szerelmes bele. Ha a hölgy kegyeiben részesítene, az önnek fájdalmat okozna; lemondok hát e kegyekről az ön nyugalma érdekében.

- Ó, nemes lelkű kasztíliai! - kiáltotta a herceg, és megölelt - gondolkodásmódja elbűvöl, és lelkifurdalást ébreszt bennem. Ó, hogy sajnálom és szégyellem a megaláztatást, amelyben része volt! Most már úgy érzem, hogy az elégtétel, amelyet a király szobájában szolgáltatott önnek, túl kevés. Szeretném a sértést komolyabban jóvátenni. Hogy a gyalázatnak még az emlékét is eltöröljük, felajánlom önnek egyik unokahúgom kezét, akinek én vagyok a gyámja. Gazdag örökség vár rá, még tizenöt éves sincs, s szebb, mint amilyen fiatal.

Erre elhalmoztam a herceget mindazon bókokkal, amelyeket csak sugallhatott a megtiszteltetés, hogy családjának tagja lehetek, s néhány nap múlva feleségül is vettem unokahúgát. Az egész udvar gratulált a hercegnek, hogy így felmagasztalta a lovagot, akit előzőleg meggyalázott, barátai pedig együtt örvendeztek velem, hogy kalandom ily szerencsésen végződött, holott szomorúbb véget is érhetett volna. Azóta, uraim, vígan élek Varsóban, hitvesem szeret, s én is még mindig szerelmes vagyok bele. Radziwill herceg napról napra újabb tanújelét adja barátságának, s azzal is kérkedhetem, hogy eléggé megnyertem a lengyel király bizalmát. A fontos küldetés, amelyben a király utasítására Madridba jöttem, bizonyítéka irántam érzett becsülésének.

NYOLCADIK FEJEZET

Milyen baleset következtében kényszerült Gil Blas új állást keresni

Ezt a történetet beszélte el don Pompeyo. Az elbeszélést don Alejo inasa meg én is végighallgattuk, noha elővigyázatosságból kiküldtek bennünket a szobából, mielőtt belekezdett volna. Ahelyett ugyanis, hogy eltávoztunk volna, ott maradtunk a félig nyitva hagyott ajtó előtt, s így egyetlen szót se szalasztottunk el. Az elbeszélés után a nemesurak folytatták az ivást, de nem mulattak hajnalig; don Pompeyo ugyanis, akinek reggel még tárgyalnia kellett a miniszterelnökkel, jobbnak látta lepihenni egy kicsit. Zenette márki és a gazdám megölelték a lovagot, elbúcsúztak tőle, s magára hagyták rokonával.

Még hajnal előtt lefeküdtünk, s mikor don Matías fölébredt, új feladattal bízott meg.

- Gil Blas, szerezz papírt és tintát, tollba mondok neked két-három levelet. Kinevezlek titkárommá.

„Pompás - gondoltam magamban -, csak úgy halmozom az állásokat. Mint lakáj mindenhova elkísérem a gazdám, mint szobainas én öltöztetem, s mint titkár én írom helyette a leveleit is hál' istennek! Három különböző szerepet is játszom, mint Hekaté³⁶.”

- Tudod, mit tervezek?- kérdezte gazdám. - Elmondom, de el ne áruld senkinek, mert az étellel játszol. Mivel sokszor akadok össze olyan férfiakkal, akik a nőknél elért sikereikkel hencegnek, szeretném, ha volna néhány hamisított szerelmes levél a zsebemben, hogy felolvashassam és mindnyájukat lefőzhessem velük. Remekül elszórakozom majd vele: abban a szerencsés helyzetben leszek, hogy szemben a többiekkel, akik csak azért hódítják meg a nőket, hogy henceghessenek vele, én henceghetek anélkül, hogy a hódítással fáradtam volna. De - tette hozzá - változtasd el írásodat, nehogy észrevegyék, hogy egy kéz írta valamennyi levelet.

Papírt, tollat, tintát vettem hát elő, s munkához láttam don Matías kívánsága szerint, aki elsőnek a következő szerelmes levélkét mondta tollba: „Ön nem jelent meg ma éjszaka a légyotton. Ugyan mivel tudja kimenteni magát, don Matías? Milyen nagyot tévedtem, s hogy megbüntet, amiért hiúságomban föltételezni mertem, hogy a társasági élet minden szórakozásánál többet ér az ön számára a gyönyörűség, hogy doña Clara de Mendozával találkozhatik!” Ez után a levél után egy másikat kellett írnom egy olyan nő nevében, aki egy herceget hagyott el az ő kedvéért, végül egy harmadikat, amelyben egy hölgy azt üzenté gazdámnak, hogy ha hallgatást fogad, megajándékozza szerelmével. Gazdámnak nem volt elég, hogy ilyen szép leveleket mondott tollba: rám parancsolt, hogy előkelő hölgyek nevét írjam alájuk. Hiába figyelmeztettem, hogy ez nagyon kényes dolog: rám szólt, hogy ne adjak neki tanácsot, ha nem kért rá. Kénytelen voltam hát hallgatni és végrehajtani az utasításait. Aztán fölkelt, s segítettem neki felöltözni. A leveleket zsebre vágta, s elindult a városba. Én utána. Don Juan de Moncadához mentünk ebédre, aki öt-hat lovagot látott vendégül aznap a barátai közül.

Az ebéd kitűnő volt, s az asztalnál jókedv uralkodott, ami a legjobb fűszere minden lakomának. Valamennyi vendég részt vett a társalgásban, s igyekezett minél derűsebbé tenni részben tréfákkal, részben meg olyan történetek előadásával, melyeknek állítólag ők voltak a hősei. Gazdám nem szalasztotta el a pompás alkalmat, hogy felhasználja a velem íratott leveleket. Fennhangon s olyan nagyképpően olvasta föl a leveleket, hogy titkára kivételével valószínűleg mindenki lépre ment. A lovagok közül, akik az arcátlan felolvasást végighallgatták, az egyiknek don Lope de Velasco volt a neve. Ez az igen komoly nemesúr ahelyett, hogy társaihoz hasonlóan mulatott volna a felolvasó állítólagos hódításain, hűvösen megkérdezte, vajon nagy fáradságába került-e doña Clara, meghódítása.

- Jóformán semmibe - felelte don Matías. - Ő kezdett ki velem. Meglátott a korzón, s megtetszettem neki. Utánam küldött valakit, és megtudta, ki vagyok. Aztán írt egy levelet, amelyben légyottra hívott meg éjfél után egy órára, amikor a házban már mindenki alszik. Meg is jelentem, s bevezettek a lakosztályába... Tapintatom tiltja, hogy az ezután történetekről beszámoljak.

A tömör beszámoló hallatán señor Velasco arca egészen elváltozott. Nem volt nehéz kitalálni, hogy érdeklődik a szóban lévő hölgy iránt.

- Ezek a levelek - fordult dühösen a gazdám felé - egytől egyig hamisítványok, főként az, amelyet ön állítólag doña Clara de Mendozától kapott. Nincs nála tartózkodóbb hölgy Spanyolországban. Egy lovag, aki sem származásban, sem szellemességben nem marad el ön

---

³⁶ *Hekaté* - görög istennő, hármas alakban élt, az égen, a földön és az alvilágban.

mögött, két év óta mindent elkövet, hogy megkedveltesse magát vele. A legártatlanabb kegyekhez is csak nehezen sikerült hozzájutnia, de azzal hízelelgette magát, hogy ha a hölgy más természetű kegyeket is hajlandó volna osztogatni, csakis ő részesülhetne bennük.

- No és? Ki állítja az ellenkezőjét? - vágott a szavába gúnyosan don Matías. - Teljesen egyetértek önnel abban, hogy a hölgy kifogástalanul erényes. Én is tisztességes fiatalember vagyok. Következésképpen meg lehet győződve róla, hogy csakis a legtisztességesebb dolgok történtek köztünk.

- Ó, ez már sok! - vágott a szavába most don Lope. - Hagyjuk a gúnyolódást! Ön közönséges szélhámos. Doña Clara soha nem hívta önt éjszakai légyottra! Nem tűrhetem, hogy bemelegítse a hírnevét. Az én tapintatom is tiltja, hogy folytassam.

Azzal hátat fordított az egész társaságnak, s olyan arccal távozott, hogy sejtettem: az ügynek alighanem kellemetlen következményei lesznek. Gazdám elég bátor ember volt a maga fajtájához képest, és nem ijedt meg don Lope fenyegetéseitől.

- Beképzelt fickó! - kiáltotta, s hangosan föl kacagott. - A kóbor lovagok szeretőik szépségéért szálltak síkra, ez meg azért, hogy fenntartsa a látszatot, milyen tartózkodó szíve hölgye. Szerintem ez még nagyobb túlzás.

Velasco távozása, amelyet don Moncada hiába próbált megakadályozni, csöppet sem zavarta meg a hangulatot. A lovagok nem sokat törődtek az üggyel, tovább mulattak, csak másnap virradatkor búcsúztak el egymástól. Gazdám meg én hajnali öt körül kerültünk ágyba. Iszonyú álmos voltam, s gondoltam, jót fogok aludni, de nem számoltam a háziúrral, jobban mondva a kapussal, aki egy óra múlva azzal ébresztett fel, hogy egy fiatalember vár a kapu előtt.

- Ó, nyavalyás kapus! - kiáltottam, s ásítottam egyet. - Nem jut eszébe, hogy csak egy órája feküdtem le? Mondja meg annak a fickónak, hogy alszom, jöjjön vissza később!

- Most rögtön beszélni akar önnel - válaszolt a kapus. - Azt mondja, nagyon sürgős az ügy.

Erre fölkeltem, de csak a térdnadrágomat meg az ujjasomat vettem föl, s káromkodva lementem a fickóhoz.

- Halljam, barátom - mondtam neki -, miféle sürgős ügynek köszönhetem a megtiszteltetést, hogy hajnalban fölver?

- Egy levelet hoztam - felelte -, señor don Matías saját kezébe kell adnom. Saját érdekében azonnal el kell olvasnia. Kérem, vezessen hát a szobájába!

Mivel úgy gondoltam, nyilván fontos üggyel van szó, vettem magamnak a merészséget, és felébresztettem a gazdám.

- Bocsánat, hogy megzavarom pihenésében, de az ügy fontossága...

- Mit akarsz? - ripakodott rám gorombán.

- Uram - szólalt meg erre a kíséretemben lévő fiatalember -, don Lope de Velascótól hoztam levelet az ön számára.

Don Matías átvette a levelet, föl bontotta, elolvasta, aztán így szólt don Lope inasához:

- Fiam, én dél előtt sose kelek föl, még akkor sem, ha a legnagyobb gyönyörökkel kecsegtetnek, miért kelnék hát föl hat órakor azért, hogy párbajozzam? Mondd meg uradnak, hogy ha fél egykor is ott lesz még a megjelölt helyen, találkozhatunk. Ez a válaszom.

Ezzel visszadugta fejét a párnák közé, s rögtön újból elaludt.

Tizenegy és tizenkét óra közt kelt föl, nyugodtan fölöltözködött, azután eltávozott hazulról, mondván, hogy ezúttal nem kell követnem. Csakhogy én nagyon kíváncsi voltam az elkövetkezendőkre, s nem engedelmeskedtem a parancsnak. Nyomon követtem egészen a Szent Jeromosról elnevezett rétig, ahol megpillantottam don Lope de Velascót, aki kitartóan várt gazdámra. Elbújtam, hogy meglessem őket, s a következőket láttam rejtékhelyemről. Amint egymáshoz értek, azonnal össze is csaptak. A párbaj sokáig tartott. Hol egyikük, hol másikuk támadott nagyon ügyesen és hevesen. Mégis don Lope aratott győzelmet: keresztüldöfte gazdámát, aki elnyúlt a földön, aztán elégedetten, hogy sikerült bosszút állnia, elmenekült. Odarohantam a szerencsétlen don Matiashoz, eszméletlen volt, s már alig volt benne élet. Elérzékenyültem a látványra, s önkéntelenül megsirattam szegényt, akinek pusztulásához, ha akaratlanul is, hozzájárultam. De fájdalom ellenére sem feledkeztem meg saját kis érdekeimről. Nyomban visszatértem a palotába, ahol egy szót sem szóltam a történetekről, összecsomagoltam cókmókomat - véletlenül gazdám néhány fehérnemű-darabját is -, s csak amikor elszállítottam a csomagot a borbélyhoz, ahol hódító nemesi ruhámat tartottam, terjesztettem el a városban a szomorú esemény hírét, melynek tanúja voltam. Mindenkinek elmeséltem, aki csak az utamba akadt, de főleg Rodriguezzel nem mulasztottam el közölni a dolgot. Láthatólag nem nagyon sújtotta le az eset, inkább azon gondolkozott, milyen lépéseket tegyen. Összegyűjtötte a cselédséget, utasította őket, hogy kövessék, s mindnyájan kivonultunk a Szent Jeromos rétre. Kocsira rakták don Matias; még lélegzett, de három órával az után, hogy hazaértünk vele, meghalt. Így pusztult el señor don Matias de Silva, mert történetesen rossz helyen olvasott föl néhány hamisított szerelmes levelet.

KILENCEDIK FEJEZET

Kit szolgált Gil Blas don Matias de Silva halála után

Néhány nappal don Matias temetése után minden cselédet kifizettek és elbocsátottak. Én a kis borbélyhoz költöztem, akivel egyre szorosabb barátságba kerültem. Gondoltam, sokkal kellemesebb lesz nála laknom, mint Meléndeznél. Minthogy nem voltam híjával a pénznek, egyáltalán nem siettem új állást keresni; különben is nagyon válogatós lettem. Csakis úri-embereknél akartam szolgálni, el is határoztam, hogy jól megnézem, hová szegődöm. A legjobb helyet sem találtam már elég jónak, annyira meg voltam győződve akkoriban arról, hogy legjobb egy fiatalúr inasának lenni.

Mialatt arra vártam, hogy a jó szerencse olyan álláshoz juttasson, amelyet véleményem szerint megérdemeltem, gondoltam, nem tehetek okosabbat, mint hogy szabad időmet a szép Laurának áldozom, akit azóta se láttam, amióta olyan mulatságos körülmények között lelepleződünk egymás előtt. Nem mertem don César de Riberának öltözni: ha nem akartam, hogy bolondnak nézzenek, csak álöltözetnek használhattam azt a ruhát. Azonfelül saját ruhám sem volt még túlságosan piszkos, s a cipőm is, frizurám is rendes. A borbély segítségével úgy öltöztem fel tehát, hogy mintegy átmenetként festettem don César és Gil Blas közt. Így jelentem meg Arsenia házában. Laurát egyedül találtam ugyanabban a szobában, ahol egyszer már találkoztunk.

- Ó, ön az? - kiáltott föl, amikor meglátott. - Már azt hittem, elveszett. Több mint egy hete, hogy megengedtem, látogasson meg, amikor csak akar. Úgy látom, nem él vissza a hölgyek engedélyezte szabadsággal.

Gazdám halálát hoztam fel mentségül, meg hogy mennyi elfoglaltságom volt, s igen udvariasan hozzátettem, hogy gondolatban rengeteg ügyes-bajos dolgom közepette is az én szeretetre méltó Laurám mellett időztem.

- Ha így áll a dolog - felelte -, nem teszek több szemrehányást, sőt megvallom, hogy én is gondoltam önre. Amikor hírért vettem don Matías szerencsétlen halálának, rögtön szőttem egy tervet, amely talán az ön tetszését is megnyeri. Úrnőm már régóta mondogatja, hogy szívesen szerződtenne valami gondnokfélét, egy fiatalembert, aki ért a gazdasági ügyekhez, s pontos nyilvántartást vezet azokról az összegekről, amelyeket úrnőm háztartási költségekre kap. Én uraságotra gondoltam, azt hiszem, egészen jól el tudná látni ezt a munkakört.

- Úgy érzem - feleltem -, hogy nagyszerűen megállanám a helyemet. Olvastam Arisztotelész³⁷ gazdaságtanát, s a nyilvántartásvezetés különösen erős oldalam... De van egy probléma, gyermekem - folytattam -, amely lehetetlenné teszi, hogy Arsenia szolgálatába szegődjem.

- Miféle probléma? - kérdezte Laura.

- Megesküdtem, hogy nem szolgállok többé polgároknál, még hozzá a Styxre. S ha még Jupiter sem mert megszegni egy ilyen esküt, egy inasnak még inkább meg kell tartania!

- Miket fecsegsz itt összevissza polgárokról? - vágott vissza gőgösen a szobalány. - Minek tartod te a színésznőket? Ügyvédnéknek vagy ügyésznéknek? Vedd tudomásul, barátom, hogy a színésznők nemesek, sőt főnemesek, mert a nagyurakkal tartanak fenn kapcsolatot!

- Ilyen alapon elfogadhatom az állást, amelyet nekem szántál, hercegnőm - feleltem. - Ebben az esetben nem lealacsonyító.

- Semmi esetre sem - jelentette ki a szobalány. - Ha valaki egy aranyifjú szolgálatából egy színésznő szolgálatába lép, ugyanazokban a körökben marad. Mi egyenrangúak vagyunk a legelőkelőbb emberekkel. Hintónk van, mint nekik, éppoly jól is kosztolunk, s alapján véve teljesen úgy élünk, ha nem vagyunk a színpadon, mint ők. Igazán - fűzte hozzá -, nézd csak meg, mivel tölti napjait egy márkí meg egy színész, s majdnem ugyanarra az eredményre jutsz. S ha a márkí a nap háromnegyed részében rangjánál fogva fölötte áll is a színésznek, a negyedik negyedrészen a színész még egy márkínak is fölébe emelkedik, ha például egy császár vagy király szerepét játssza. S ez szerintem kiegyenlíti a rangbeli és nemességbeli különbségeket, s egyenrangúvá tesz bennünket az udvari emberekkel.

- Csakugyan így van - válaszoltam -, vitathatatlan, hogy egyazon szinten vagytok. A mindenségit! A színészek csakugyan nem bugrisok, mint gondoltam, s igazán nagy kedvet ébresztettél bennem, hogy ilyen derék embereknel szolgáljak.

- Hát akkor - mondta Laura -, gyere vissza két nap múlva. Csak ennyi időt kérek, hogy rávegyem úrnőmet, fogadjon fel. Beszélek vele az érdekedben. Van nála némi befolyásom, meg vagyok győződve róla, hogy beszerezlek a házba.

Megköszöntem Laura jóakarátát. Kijelentettem, hogy nagyon hálás vagyok neki, még hozzá olyan hévvel biztosítottam felőle, hogy eszébe se jutott kételkedni. Elég sokáig csevegtünk így kettesben, s az eszmecsere eltartott volna még egy ideig, ha nem jelenik meg egy fiatal lakáj azzal, hogy szívem szerelmét Arsenia kéreti. Elváltunk. Abban az édes reménységben hagytam el a színésznő házáat, hogy nemsokára királyi posztom lesz ott, s két nap múlva nem is mulasztottam el jelentkezni.

---

³⁷ *Arisztotelész* - nem ő írt művet a gazdaságról, hanem Xenophón, s éppen egy háztartás vezetéséről.

- Már vártalak - mondta a szobalány -, hogy közöljem: te is a ház lakója lettél. Gyere, hadd mutassalak be úrnőmnek.

Azzal bevezetett egy öt vagy hat egymásba nyíló szobából álló lakosztályba; a szobák pazarabbnál pazarabbnak voltak berendezve.

Micsoda pompa, micsoda fényűzés! Mintha valami alkirálynőhöz vetődtem volna be. Jobban mondva úgy éreztem, mintha a világ minden gazdagságát egy helyre hordták volna össze. Tény, hogy sokféle országból származó kincs volt ott látható, s hogy a lakosztályt akár egy istennő templomának is lehetett volna nevezni, ahol minden utazó elhelyezte áldozatul hazája valamilyen ritkaságát. Megpillantottam magát az istennőt is; nagy selyemvánkoston üldögélt. Elbájolónak, de az áldozatok füstjétől kövérnek találtam, ízléses pongyolát viselt, gyönyörű kezével éppen aznapi szerepéhez készített új frizurát.

- Asszonyom - szólalt meg a szobalány -, itt a gondnok, akit említettem. Biztosíthatom, hogy jobbat nem találhat.

Arsenia figyelmesen szemügyre vett, s szerencsémre megnyertem tetszését.

- Ejha, Laura! - kiáltott fel. - De hisz ez egy jóképű fiatalember! Az az érzésem, hogy igen jól megleszek vele.

Aztán felém fordult:

- Tetszik nekem, fiam - jelentette ki. - S csak egyvalamit szeretnék mondani: ha elégedett leszek magával, maga is meg lesz elégedve velem.

Azt válaszoltam, hogy minden erőmmel igyekszem majd kedve szerint szolgálni. Mikor láttam, hogy megegyeztünk, azonnal mentem a holmimért, s jöttem is vissza, hogy megtelepedjem a házban.

TIZEDIK FEJEZET

Amelyik semmivel sem hosszabb az előzőnél

Nemsokára kezdődött az előadás; úrnőm szólt, hogy Laurával együtt kísérem el a színházba. Az öltözőjébe mentünk, ahol levetette városi ruháját, s fölvetett egy sokkal pompásabb színpadit. Mikor az előadás megkezdődött, Laura magával vitt, és leült velem a nézőtéren egy olyan helyre, ahonnan tökéletesen láthattam és hallhattam a színészeket. A többségük nem tetszett, kétségtelenül azért, mert don Pompeyo előzőleg olyan kirohanást rendezett ellenük. Több színész is akadt, akit újra meg újra lelkesen megtapsoltak, s néhányukról bizony a malacról szóló mese jutott az eszembe.

Amikor egy-egy színész vagy színésznő megjelent a színpadon, Laura elmondta, hogy hívják, de nem elégedett meg nevük közlésével: a rossz májű teremtés csinos kis portrékat is festett róluk.

- Az ott - mondta - buta, mint a tők; az meg pimasz. Azt a kislányt ott, aki inkább léha, mint kecses, Rosardának hívják, s valóságos istencsapása a társulatnak! Abban a truppban volna a helye, amelyet Új-Spanyolország³⁸ alkirályának rendeletére szerveznek, s nemsokára útra kel Amerikába. Nézzem csak meg jól azt a fényes csillagot, amelyik ott jön, gyönyörű, mint a szép lemenő nap, Casilda a neve. Ha mindegyik szeretőjétől kért volna egy követ, hogy

---

³⁸ *Új Spanyolország* - a mai Mexikó.

piramist építsen, mint hajdan valamelyik egyiptomi királynő tette, a hetedik mennyországig érő piramisa volna.

Vagyis Laura mindenkit leszólt. Hű, de csípős nyelve volt! Még úrnőjét se kímélte.

Mindazonáltal meg kell vallanom gyengeségemet: a szobalány elbűvölt, noha nem volt valami erkölcsös teremtés. Olyan bájosan űzte a megszólás művészetét, hogy még a rossznyelvűségét is megszerettem. A szünetekben fölállt a helyéről, hogy megnézzze, nincs-e szüksége Arseniának a szolgálataira, de ahelyett, hogy utána nyomban visszatért volna a helyére, azzal szórakozott, hogy a kulisszák mögött a hízelgő férfiak bókjait hallgatta. Egyszer utánamentem és meglestem. Láttam, hogy rengeteg ismerőse van. Egymás után három színész is megállította, s láthatólag nagyon bizalmas társalgásba bocsátkozott vele. Egyáltalán nem tetszett a dolog, s életemben először éreztem féltékenységet. Olyan búsan és töprengve tértem vissza helyemre, hogy Laura rögtön felfigyelt rá, amikor leült mellém.

- Mi lelt, Gil Blas? - kérdezte csodálkozva. - Mitől lett ilyen gyászos hangulatod, amióta itthagytalak? Komor vagy és bánatos.

- Nem ok nélkül, hercegnőm - feleltem. - Túlágosan ledéren viselkedik. Az előbb láttam néhány színésszel...

- No, ez aztán csakugyan ok a szomorúságra! - szakított félbe kacagva. - Ettől vagy szomorú? Ó, hiszen még csak az elején vagy, még sok mindent fogsz tapasztalni közöttünk. Meg kell szoknod szabados modorunkat. Csak semmi féltékenység, fiacskám! A féltékeny embereket a színészek kinevetik. Köztünk nem is igen akad ilyen. Akár az apák, a férjek, a testvérek, a nagybácsik, az unokatestvérek: ők a legkellemesebb rokonok a világon, sőt néha ők azok, akik egész családjukról gondoskodnak.

Miután ekként biztatott, hogy ne aggódjam senki miatt, s vegyek tudomásul mindent nyugodtan, kijelentette, hogy én vagyok az a boldog halandó, aki megtalálta az utat a szívéhez. Aztán megnyugtatóan, hogy mindig csak engem fog szeretni. Nem kellett különösebben gyanakvónak lennem, hogy kétkedjem e fogadkozásban, mindamellett megígértem, hogy nem izgatok föl magam többé, és meg is tartottam a szavam. Még aznap este tanúja voltam, amint egy-egy férfi társaságában félrevonul, s jóízűeket kacag velük. Az előadás után úrnőnkkel együtt hazatértünk, s nemsokára megérkezett Florimunda is három öreg nemesúrral meg egy színésszel. Vacsorára jöttek. A ház személyzete rajtam és Laurán kívül egy szakácsnőből, egy kocsisból és egy inasból állott. Mind az öten nekiálltunk vacsorát készíteni. A húsokat a kocsis közreműködésével a szakácsné készítette el, aki legalább annyira értette a mesterségét, mint Jacinta néne. A szobalány meg a kis inas terítette meg az asztalt, s én helyeztem el a tálalón a gyönyörű ezüst étkészletet és a sok aranyedényt, amelyet mind a ház istennője kapott ajándékba. Fölsorakoztattam egy sereg különféle bort tartalmazó palackot, s magam láttam el a pohárnoki tisztet; meg akartam mutatni úrnőmnek, hogy mindenre használható vagyok. A vacsora alatt megcsodáltam a színésznők viselkedését: megjátszották az igazi úrinőt, rangbéli hölgyeknek képzeltek magukat. Világért sem nevezték magas vendégeiket *Kegyelmes uramnak*, sőt még *Uraságodnak* sem, egyszerűen a nevükön szólították mindegyiküket. Igaz, hogy az urak rontották el s nevelték ilyen hiúvá őket, mert túlágosan bizalmasan bántak velük. Ami a színészt illeti, aki megszokta, hogy hősszerepeket játsszon, fesztelenül evett-ivott együtt velük, koccintott az egészségükre, szinte körülötte forgott minden. „A szentségit neki - gondoltam -, amikor Laura azt mondta, hogy a márkik meg a színészek nappal egyenlőek, hozzátehetné volna, hogy éjjel még inkább azok, hiszen hajnalig együtt isznak.”

Arsenia és Florimunda természetből fogva vidám teremtetések voltak. Rengeteg sikamlós megjegyzés szaladt ki a szájukon, s ez, valamint apró kedveskedéseik és nyafogásuk szinte meg-

részegítette a két vén lumpot. Miközben úrnőm az egyik vendéget ártatlan incselkedésével mulattatta, barátnője - a másik két úr között - egyáltalán nem játszotta meg az ártatlan Zsuzsanna szerepét. Mialatt e képet szemléltem - mily vonzó látvány egy immár érett ifjú számára! -, felszolgálták a gyümölcsöt. Ekkor likőrös palackokat és poharakat tettem az asztalra, és eltűntem, hogy megvacsorázzam Laura társaságában, aki már várt.

- Nos, Gil Blas - kérdezte -, mit gondolsz, kik azok az urak odafönt?

- Bizonyára Arsenia és Florimunda imádói - feleltem.

- Szó sincs róla. Vén kéjencek, nem állandó barátaik, csak alkalmi látogatók. Csupán egy kis kedvességet kívánnak tőlük, s a kapott semmiségekért elég bőkezűen megfizetnek. Hál' istennek, jelenleg se Florimundának, se úrnőmnek nincs szeretője, akarom mondani nincs olyan barátja, aki férj módjára viselkedne, s azon az alapon, hogy ő fedezi a háztartás költségeit, azt kívánná, hogy minden gyönyörben ő részesüljön. Ami engem illet, nekem igen tetszik ez az állapot. Szerintem minden kacér nőnek óvakodnia kell az efféle kapcsolatoktól, ha van esze. Mi értelme zsarnokot ültetnünk a nyakunkba? Okosabb garasonkint keresni meg egy hintó árát, mint egyszerre, de ilyen áron.

Valahányszor Laurának beszédes kedve támadt (s ez igen gyakran megesett), csak úgy ömlött az ajkáról a szó. Hogy pörgött a nyelve! Ezerszámra ontotta az udvari társulat színésznőinek kalandjairól szóló históriákat, s elbeszélései alapján arra a következtetésre jutottam, hogy keresve sem találhattam volna alkalmasabb helyet a bujaság tanulmányozására. Sajnos abban a korban voltam, amikor az ilyesmi nem kelt borzadályt az emberben, s még azt is hozzá kell tennem, hogy a szobalány úgy tudta lefesteni az erkölcsstelenséget, hogy csupán a kellemes oldalát láttam. A színésznők kalandjainak csupán egytizedét volt alkalma elmesélni, ugyanis csak három óra hosszat beszélt. A két úr meg a színész eltávozott, hazakísérték Florimundát.

Miután elmentek, úrnőm pénzt nyomott a markomba, mondván:

- Itt van tíz pisztol, Gil Blas; holnap reggel vásároljon be. Öt-hat személy itt fog ebédelni a társulattól, urak és hölgyek vegyesen. Gondoskodjék róla, hogy jó ebédet kapjunk.

- Asszonyom - feleltem -, ezért a pénzért annyi ennivalót hozok, hogy akár az egész truppot megvendékelheti!

- Válogassa meg a kifejezéseit, barátom! - szólt rám Arsenia. - Tanulja meg, hogy a trupp szót nem illik használni, csak azt, hogy társulat. Truppjuk van a banditáknak, a koldusoknak meg a színpadi szerzőknek, de tanulja meg, hogy a színészeknek társulatuk van! A madridi színészek különösen megérdemlik, hogy testületüket társulatnak nevezzék!

Bocsánatot kértem úrnőmtől, amiért ilyen tiszteletlen kifejezést használtam, esedeztem, hogy nézze el tudatlanságomat. Megígértem, hogy ezentúl mindig a társulat kifejezést fogom használni, ha a madridi színészuraságok együttesét szóba hozom.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Hogyan viselkedtek egymás közt a színészek, és miként bántak a szerzőkkel

Másnap reggel tehát hozzáálltam intézői tisztem gyakorlásához. Böjtnap volt, én azonban úrnőm utasítására jó kövér jércéket, nyulakat, foglyokat és egyéb szárnyasokat vásároltam. Minthogy a színészuraságok elégedetlenek az egyház irántuk tanúsított magatartásával, nem tartják meg pontosan az előírásokat. Annyi húst cipeltem haza, hogy egy tucatnyi tisztességes ember is három álló napig jóllakhatott volna belőle farsang idején. Volt mit dolgoznia a

szakácsnőnek egész délelőtt. Miközben az ebéd készült, Arsenia fölkel, és délig a toalettjével volt elfoglalva. Ekkor érkezett meg két színész úr: Rosimiro és Ricardo. Aztán két színésznő toppant be, Constancia és Celinaura, és egy pillanat múlva megjelent Florimunda is egy úr kíséretében, aki tökéletesen úgy festett, mint egy *señor caballero*, mégpedig a legkönnyelműbbek fajtájából. Elegáns, bodor parókát, felhajtott karimájú, világosbarna tolldíszes kalapot, erősen testhez álló nadrágot viselt, ujjasa nyílásain kilátszott csipkével dúsan díszített, finom inge. Kesztyűje és zsebkendője kardja kosarában volt, köpenyét egészen különleges bájjal vetette a vállára.

Mindazonáltal - noha jóképű és jó alakú volt - már első pillantásra valahogy különösnek éreztem. „Ez az ember - gondoltam - valószínűleg nem mindennapi figura.” Nem is tévedtem; nagyon feltűnően viselkedett. Mihelyt belépett Arsenia lakosztályába, kitárta karját, odarohant a színészekhez és színésznőkhöz, s még túlradóbb lelkesedéssel, mint az aranyifjak szokták, sorra megölelte őket. Érzésem akkor sem változott, amikor megszólalt. Minden szótagot külön hangsúlyozott, fellengősen beszélt, s a témának megfelelően gesztikulált, és forgatta a szemét. Kíváncsiságból megkérdeztem Laurától, ki ez a lovag.

- Meg tudom érteni kíváncsiságodat - felelte. - Lehetetlen, hogy ne fogjon el mindenkit, aki először látja és hallja señor Carlos Alonso de la Ventoleriát³⁹. Elmondom hát, hogy miféle. Először is valamikor színész volt. Szeszélyből hagyta ott a színházat, s azóta az eszével százszor is megbánta. Észrevetted, milyen fekete a haja? Festve van, akár a szemöldöke meg a bajusza. Vén, mint Matuzsálem, mivel azonban szülei elfelejtették bejegyeztetni születése napját a plébánia anyakönyvébe, kihasználja ezt a mulasztásukat, s legalább húsz esztendővel fiatalabbnak mondja magát, mint amennyi. Különben a legönteltebb alak egész Spanyolországban. Élete első tizenkét lustrumát sötét tudatlanságban töltötte, de aztán elfogta a tudásvágy, s tanárt fogadott maga mellé, aki megtanította görögül meg latinul silabizálni. Ráadásul könyv nélkül tud egy csomó mulatságos történetet, amit annyiszor elmondott már mint a saját szerzeményét, hogy végül maga is elhitte, hogy ő találta ki őket. Társalgás közben minduntalan előhossa őket, s szellemesnek látszik, pedig csak az emlékező tehetsége rossz. Egyébként állítólag nagy színész. Hajlandó vagyok jámboran el is hinni, de be kell vallanom, hogy nekem nem tetszik. Hallottam már néha itt szavalni, és - egyéb hibáin kívül - úgy találom, hogy túlságosan mesterkélta a kiejtése és remeg a hangja, s ez avulttá és nevetségessé teszi a deklamálását.

Ilyen képet festett a szobalány a tiszteletbeli csepűrágóról, akinél gögösebb halandót csak-ugyan sose láttam. A jó elbeszélő szerepét is megjátszotta. Sohasem mulasztotta el, hogy elő ne szedjen a tarsolyából két-három történetet, amit aztán nagyképpően és igen mesterkéltén adott elő. Ugyanakkor a színészek meg a színésznők sem maradtak némák, hiszen nem azért jöttek el, hogy hallgassanak. Távol lévő pályatársaikról beszéltek, ami azt illeti, nem éppen túlzott szeretettel. Az ilyesmit azonban a színészeknek éppúgy meg kell bocsátani, mint az íróknak. Az emberszólás felélénkítette a társalgást.

- Nem tudom, hölgyeim - szólalt meg Rosimiro -, ismerik-e kedves pályatársunk, Casarino legújabb fogását? Ma reggel összevásárolt egy csomó selyemharisnyát, szalagot meg csipkét, s úgy küldette el egy apróddal a társulati ülésre, mintha egy grófnőtől kapta volna.

---

³⁹ *Ventoleria* - a színész alakjában Lesage Baron francia színészt (1653-1729) csúfolta ki, aki nagy nőhódító hírében állt, *A nők kedvence* címmel darabot is írt sikereiről, s a főszerepet természetesen maga játszotta.

- Micsoda pimaszság! - mondta señor de la Ventoleria hiú, öntelt mosollyal. - Az én időmben az emberek becsületesebbek voltak, eszünkbe sem jutott volna ilyesmit kiagyalni. Igaz viszont, hogy az előkelő hölgyek mentesítettek tőle, hogy ilyen kitalálásokhoz folyamodjunk. Merő kedvtelésből maguk láttak el bennünket mindennel.

- Az áldóját! - szólalt meg Ricardo ugyanolyan hangon. - Ehhez a kedvtelésükhöz azóta se lettek hűtlenek, s ha nem volnánk kénytelenek hallgatni... De hát az ilyenfajta kalandokról nem ildomos beszélni, főleg ha előkelő személyekről van szó.

- Uraim - szólt közbe Florimunda -, könyörgök, ne dicsekedjenek folyton a sikereikkel, úgyszemint mindenki tud róluk. Beszéljünk inkább Ismeniáról. Állítólag az a nemesúr, aki annyit költött rá, kisiklott a karmai közül.

- Csakugyan így van! - kiáltott közbe Constancia. - S még azt is elárulom önöknek, hogy ráadásul még azt az ifjú üzletembert is elveszti, akit minden bizonnyal tönkretett volna. Biztos forrásból tudom. A küldönc, aki a leveleit szokta kézbesíteni, baklövést követett el: a nemesúrnak vitte el a kereskedőnek szóló levelet, a nemesúrnak írt levelet meg a kereskedőnek adta át.

- Ez csakugyan nagy veszteség, kicsikém - mondta Florimunda.

- Ó, ami a nemesurat illeti - folytatta Constancia -, vele már nem sokat veszít. A lovag már majdnem egész vagyonát elvesztette. A fiatal kereskedő viszont csak mostanság lépett színre. Még nem ment át kacér nők kezén. Ő csakugyan sajnálatos veszteség.

Nagyjából ilyen hangnemben társalogtak ebéd előtt, s az asztalnál is hasonló témákról folyt a szó. Mivel soha a végére nem érnek, ha valamennyi rosszmájú és öntelt kijelentésről be akarnék számolni, az olvasó bizonyára helyeselni fogja, ha beérem ennyivel, s inkább azt mesélem el, milyen fogadtatásban részesült az a szerencsétlen szerző, aki az ebéd vége felé érkezett Arseniához.

A kis inas fennhangon a következőket jelentette úrnőmnek:

- Asszonyom, egy piszkos ingű, a feje búbjáig sáros egyén szeretne önnel beszélni. Pontosan úgy fest, mint - bocsánat a kifejezésért - egy költő.

- Vezesd be - felelte Arsenia. - Uraim, senki se mozduljon, csak egy drámaíró.

Valóban az volt, nemrég fogadták el a tragédiáját, s most a szerepét hozta el úrnőmnek. Pedro de Moyának hívták. Mikor belépett, ötször-hatszor mélyen és alázatosan meghajolt a társaság előtt, de senki nem állt fel és nem viszonzta az üdvözlést. Csak Arsenia nyugtázta egy fejbőlintással a szerző túlaradó udvariasságát. Az ijedten, zavart képpel nyomult beljebb a szobába. Kalapját, kesztyűjét leejtette, fölvette, majd úrnőmhöz lépett, s átnyújtott neki egy kéziratot, alázatosabban, mint ahogy egy pereskedő nyújthat át egy kérvényt a bírónak.

- Asszonyom, íme a szerep, amit bátor vagyok önnek felajánlani. Fogadja kegyesen.

Úrnőm megvető közönnyel vette át a szerepet, s még csak válasza se méltatta az udvarias szavakat.

Ez azonban nem riasztotta vissza szerzőnket, aki élt az alkalommal, s még néhány szerepet átnyújtott a jelenlevőknek: egyet Rosimirónak s egy másikat Florimundának, akik semmivel sem voltak udvariasabbak vele, mint Arsenia. Sőt, a színész, aki természetből fogva lekötően nyájas volt, mint legtöbb pályatársa, még néhány sértő, csípősen gúnyos megjegyzést is tett. Pedro de Moya megértette a gúnyt, de nem mert visszavágni, félt, hogy darabja adja meg az árát. Szó nélkül eltávozott, de - amennyire meg tudtam ítélni - nagyon fájt neki, hogy ilyen

fogadtatásban részesült. Azt hiszem, dühében nem mulasztotta el gondolatban olyan jelzőkkel illetni a színészeket, amelyeket megérdemeltek; a színészek viszont, mihelyt maguk közt maradtak, nagy tisztelettel kezdtek beszélni a szerzőkről.

- Az az érzésem - mondta Florimunda -, hogy señor Pedro de Moya nem a legelégedettebben távozott.

- Ez igazán ne nyugtalanítsa, asszonyom - kiáltotta Rosimiro. - Egyáltalán: érdemesek-e figyelmünkre a szerzők? Ha úgy bánunk velük, mint egyenrangúakkal, csak elkapatjuk őket. Ismerem a fajtájukat, uraim, nagyon jól ismerem; könnyen megfélemeznek magukról. Úgy kell bánni velük, mint a rabszolgákkal, nem kell tartanunk tőle, hogy türelmüket veszítik. Ha sértődöttségükben olykor el is távolodnak tőlünk, írási mániájuk megint visszahozza őket, s még boldogok is, hogy kegyeskedünk eljátszani a darabjaikat.

- Igaza van - hagyta rá Arsenia -, csak azokat a szerzőket veszítjük el, akiket hozzásegítettünk a jó módhoz. Mihelyt a mi jóvoltunkból befutottak, átadják magukat a semmittevésnek, s abbahagyják az írást. Szerencsére a társulat hamar megvigasztalódik, s a közönség sem sajnálkozik miattuk.

Az elmés megjegyzések nagy tetszést arattak, s kiderült, hogy a szerzők - bár a színészek nagyon csúnyán bánnak velük - még mindig nagyon sokkal adósaik. A csepűrágók maguknál alábbvalónak tartották az írókat, s jobban talán már nem is vethették volna meg őket.

TIZENKETTEDIK FEJEZET

*Gil Blas megszereti a színházi világot, átadja magát a színészelet gyönyöreinek,
ámde csakhamar megcsömörlik*

A vendégek mindaddig az asztalnál maradtak, amíg a színházba nem kellett menniök. Akkor valamennyien fölkerekedtek. Utánuk mentem, s aznap ismét megnéztem a darabot. Annyira tetszett, hogy elhatároztam, ezentúl mindennap megnézem. Így is lett, s szinte észrevétlenül megszoktam a színészeket. Csodálatos a megszokás hatalma! Különösen azok bűvöltek el, akik a lehangosabban lármáztak és leghevesebben gesztikuláltak a színpadon. S nemcsak az én ízlésem volt ilyen.

A darabok szépsége éppúgy meghatott, mint az a mód, ahogy előadták őket. Akadt néhány, amelyik valósággal föllelkesített, s többek között főleg azokat a darabokat kedveltem, amelyekben valamennyi bíboros vagy mind a tizenkét francia főrend megjelent a színen. E nagyszerű költői művekből egész részletek megragadtak agyamban. Emlékszem, hogy *A virágok királynője* című darab egész szövegét megtanultam két nap alatt könyv nélkül. A Rózsának - a királynőnek - az Ibolya volt a bizalmasa és a Jázmin a lovásza. Azt hittem, nincs gyönyörűbb ezeknél a daraboknál, s nagy dicsőségére válnak nemzetünk alkotó szellemének.

Nem elégedtem meg pusztán annyival, hogy emlékezetemet e drámai remekművek legszebb részleteivel föllelkesítsem; ízlésemet is pallérozni szerettem volna, s hogy ez biztosan sikerüljön, mohón figyeltem a színészek minden szavára. Ha egy darabot dicsértek - én is nagyra tartottam; ha rossznak minősítették - lenéztem. Azt hittem, éppúgy értenek a színdarabokhoz, mint az ékszerész a gyémántokhoz. Mindazonáltal Pedro de Moya tragédiája nagy sikert aratott, jöllehet a színészek szerint meg kellett volna buknia. Ez azonban nem volt képes elérni, hogy ítéletüket gyanakodva fogadjam; inkább hajlottam afelé, hogy a közönség van híjával a józan észnek, semmint a társulat csalahatatlanságában kételkedjem. Csakhogy min-

denfelől azt hallottam, hogy általában azok az új darabok aratnak sikert, amelyekről a színészeknek nincs jó véleményük, s megfordítva: azokat, amelyeknek előadását lelkesedve vállalják, csaknem mindig kifütyülik. Általános volt a vélemény, hogy ez szinte szabály: a színészek mindig rosszul ítélik meg az írásműveket, és bizonyítékul százszámra soroltak fel nekem sikeres darabokat, amelyek rácáfoltak a színészek véleményére. Ennyi bizonyíték kellett hozzá, hogy kiábránduljak belőlük.

Soha nem felejttem el, mi történt egyszer egy új darab bemutatóján. A színészek a darabot laposnak és unalmasnak találták, s az volt a véleményük, hogy a közönség meg se várja a végét. Ebben a hitben játszották el az első felvonást, amely nagy tetszést aratott. Ez meglepte őket. Eljátszották a második felvonást; a közönség még szívesebben fogadta, mint az első. Színészeink zavarba jöttek.

- Mi az ördög - mondta Rosimiro. - A darabnak sikere van!

Aztán eljátszották a harmadik felvonást is, s ez még jobban tetszett a közönségnek.

- Nem értem - mondta Ricardo -, mi azt hittük, hogy a darab nem fog sikert aratni, s lám, mindenkinek tetszik.

- Uraim - szólalt meg ekkor egy romlatlan lelkű színész -, a dolognak az a magyarázata, hogy a darabban rengeteg a szellemesség, csak nem vettük észre.

Most már nem úgy néztem fel a színészekre, mint kiváló ítésekre; kezdtem józanabban megítélni őket. Rájöttem, mennyire rászolgáltak, hogy nevetségesnek tartsák őket. Láttam színésznőket és színészeket, akiket megrontott a rengeteg taps, imádnivaló bálványnak képzeltek magukat, s azt hitték, valamiféle kegyben részesítik a közönséget, amikor játszanak nekik. Hibáik megdöbbenetek, életmódjukat viszont sajnos nagyon is kedvemre valónak találtam, s elmerültem a léhaságba. Miként is védekezhettem volna ellene? Mindaz, amiről társalogtak, veszedelmet jelentett az ifjúság számára, s csupa olyasmit láttam magam körül, ami hozzájárult züllésemhez. Ha nem is tudtam róla, mi folyik Casildánál, Constanciánál meg a többi színésznőnél, Arsenia háza egymagában is vesztemet okozta volna. Az öreg nemesurakon kívül, akikről már beszéltem, jártak oda aranyifjak is, jó családból való fiatal emberek, akiket az uzsorások láttak el a szükséges költőpénzzel, sőt néha még adóbérlők is megfordultak a házban, akik nemhogy napidíjat kaptak volna, mint üléseiken, hanem még ők fizettek, hogy jelen lehessenek.

Florimunda egy közeli házban lakott, s mindennap együtt ebédelt-vacsorázott Arseniával. Szemmel látható jó barátságban voltak, ami nagyon meglepte az embereket. Csodálkoztak, hogy két rosszféle nő ilyen jól megérti egymást, s azt hitték, hogy előbb vagy utóbb hajba kapnak valamelyik lovag miatt. De rosszul ismerték őket: a két nőt őszinte, megingathatatlan barátság fűzte össze. A többi nőre jellemző féltékenykedés helyett közösségben éltek. Okosabbnak tartották megosztózni a férfiaktól szerzett prédán, semmint ostoba módon veszekedni az udvarlók miatt.

E két illusztris szövetséges példájára Laura is kihasználta fiatalságát. Igaza volt, amikor azt mondta, hogy gyönyörű dolgokat fogok majd látni. De nem féltékenykedtem; elhatároztam, hogy ebben a dologban a társulat felfogásához igazodom. Néhány napig úgy tettem, mintha nem tudnám, miről van szó. Megelégedtem azzal, hogy megkérdeztem Laurától: kik azok a férfiak, akikkel együtt láttam bizalmas beszélgetésbe merülve. Mindig azt válaszolta, hogy valamelyik nagybátyja vagy unokatestvére. Mennyi rokona volt! Szinte népesebb családjá

volt, mint Priamosz⁴⁰ királynak. Szobalánykám azonban nem érte be a nagybácsikkal és unokatestvérekkel; néha idegeneket is horogra csalt, megjátszva az előkelő özvegyet a derék vénasszonynál, akiről már beszéltem. Végeredményben Laura - hogy pontos és hűséges képet adjak róla az olvasónak - éppoly fiatal, éppoly csinos és éppoly kacér teremtés volt, mint úrnője, akinek csak egyetlen előnye volt vele szemben: nyilvánosan is szórakoztatta a publikumot.

Három hétig sodródtam az árral. Belevetettem magam mindenféle gyönyörbe. De azt sem hallgathatom el, hogy e gyönyörök közepette gyakran éreztem föltámadni magamban a lelki-furdalást, amely neveltetésem következménye volt, s örömeimbe ürmöt vegyített. A züllés nem tudott győzedelmeskedni lelki-furdalásom fölött; ellenkezőleg: minél jobban lezüllöttem, annál jobban gyötört a lelki-furdalás, s hála szerencsés természetemnek, a színészek romlott életmódja kezdett borzadályt kelteni bennem. „Ó, te szerencsétlen - kérdeztem magamtól -, hát így váltod be családod hozzád fűzött reményeit? Nem elég, hogy megcsaltad őket, más pályára mentél, nem lettél nevelő? Vajon szolgai helyzeted akadályoz meg abban, hogy becsületes emberként élj? Szabad-e ilyen bűnösökkel együtt élned? Némelyikük az irigység, a harag, a fös vénység rabja, némelyik szemérmet nem ismer; egyesek átengedték magukat a mértéktelenségnek és a restségnek, mások meg az arcátlanságig gőgösek. Betelt a mérték; nem vagyok hajlandó tovább is egy fedél alatt élni a hét főbűnnel!”

---

⁴⁰ *Priamosz családja* - az Iliász szerint a trójai királynak ötven fia volt.

NEGYESIK KÖNYV

ELSŐ FEJEZET

*Gil Blas képtelen lévén hozzászokni a színésznők erkölcstelenségéhez,
kilép Arsenia szolgálatából, és tisztességesebb házhoz szegődik*

A becsület és a vallásosság maradéka, amelyet e romlott erkölcsök közepette is sikerült megőriznem, arra készítetett, hogy ne csupán Arseniát hagyjam el, hanem szakítsak meg minden kapcsolatot Laurával is, akit még mindig szerettem, noha tudtam, hogy százszor is megcsalt. Szerencsés, aki így ki tudja használni a józanság pillanatait, amelyek a minden idejét lefoglaló élvezetek közben néha jelentkeznek! Egy szép reggelen összezsomagoltam, s anélkül, hogy elszámoltam volna Arseniával - aki az igazat megvallva jóformán semmivel sem tartozott nekem -, és elbúcsúztam volna drága Laurámtól, elhagytam a házat, amelynek minden zuga erkölcstelenséget lehel. Alighogy végrehajtottam ezt az épületes cselekedetet, az ég máris megjutalmazott. Összetalálkoztam hajdani gazdám, a megboldogult don Matías intézőjével. Köszöntöttem. Megismert, megállított és megkérdezte, hol szolgálok. Azt feleltem, hogy néhány perce éppen állás nélkül vagyok; miután csaknem egy hónapig voltam Arseniánál, akinek erkölcei nem feleltek meg nekem, önként kiléptem a szolgálatából, hogy ártatlanságomat el ne veszítsem. Az intéző, mintha csak ő maga is aggályos természetű lett volna, helyeselte kényes ízlésemet, és kijelentette, hogy mivel ily módfölött becsületes ifjú vagyok, ő maga igyekszik majd valami jó helyet szerezni nekem, ígéretét megtartotta, s még aznap beszerzett don Vicente de Guzmánhoz, akinek az intézője ismerőse volt.

Jobb helyet nem is találhattam volna; így aztán a későbbiek folyamán sem bántam meg, hogy ott szolgáltam. Don Vicente dúsgazdag öreg nemesúr volt, hosszú évek óta boldogan élt, pörösködés és asszony nélkül; feleségétől az orvosok fosztották meg, midőn ki akarták gyógyítani köhögéséből, amellyel még sokáig élélhetett volna, ha nem szedi be gyógyszerüket. Az öregúrnak eszébe se jutott újólagnagnősülni, teljesen egyetlen leánya, Aurora nevelésének szentelte magát. A lány akkoriban lépett huszonhatodik évébe, s tökéletes teremtes volt. Rendkívüli szépségéhez páratlan szellem és nagy műveltség társult. Apja nem volt valami nagy ész, de a gazdálkodáshoz nagyon jól értett. Egyetlen - öregnek megbocsátható - hibája volt: nagyon szeretett beszélni, főként háborúról meg ütközetekről. Ha valaki szerencsétlen módon megpendítette ezt a témát az öregúr jelenlétében, don Vicente abban a szempillantásban megfújta a hősi trombitát, s hallgatósága örülhetett, ha sikerült megúsznia két ostrom és három ütközet leírásával. Minthogy élete kétharmadát katonai szolgálatban töltötte, emlékezete kimeríthetetlen forrása volt a különféle haditetteknek, amelyeknek meghallgatása korántsem szerzett olyan élvezetet, mint amelyet az öregnek szerzett az előadásuk. Ráadásul még dadogott is, és minduntalan eltért a tárgytól, ami ugyancsak nem tette túlságosan élvezetessé előadásmódját. Egyébként sose találkoztam még hozzá hasonlóan jó természetű nemesúrral; mindig egyforma volt a kedve, nem volt konok, sem szeszélyes, ami nagyurak esetében csodálatra méltó tulajdonság. Okosan gazdálkodott, de azért tisztességes háztartást vezetett. A cselédség több inasból és három komornából állt, akik Aurorát szolgálták ki. Hamarosan rájöttem, hogy don Matías intézője csakugyan jó állást szerzett, s igyekeztem is megtartani. Mindenekelőtt földerítettem a terepet, gondosan tanulmányoztam, kinek milyen tulajdonságai vannak, azokhoz szabtam viselkedésemet, s rövidesen sikerült is megnyernem gazdám és az egész személyzet jóindulatát.

Már több mint egy hónapja szolgáltam don Vicenténél, amikor úgy vettem észre, hogy leánya kitüntetőbb figyelemben részesít, mint a többi inast. Valahányszor megállapodott rajtam a tekintete, mintha valami tetszésfélét észleltem volna benne, amit a többiekre vetett pillantásában sose láttam. Ha nem fordultam volna meg aranyifjak és színészek körében, eszembe sem jutott volna föltételezni, hogy tetszem Aurorának. Én azonban eléggé megromlottam az említett urak társaságában, akik a legelőkelőbb hölgyekről sem nyilatkoztak mindig túl nagy tisztelettel. „Ha hinni lehet e színészek némelyikének - gondoltam magamban -, az előkelő hölgyek néha rabjául esnek bizonyos képzelgéseknek, amit aztán a férfiak kihasználnak; ki tudja, nem lett-e úrnőm is ilyen képzelgések rabja? De nem - folytattam magamban egy pillanat múlva -, képtelenség ilyesmit föltételeznem. Ő nem afféle Messalina, aki megtagadja előkelő származását, aki nem áttalja tekintetét méltatlan módon a porban meghurcolni és pirulás nélkül lealjasodni. Inkább azok közé az erkölcsös, de gyöngéd lelkű hajadonok közé tartozik, akik nem lázadoznak a korlátok ellen, amelyeket az erény szab vonzalmaiknak, de azért nem félnek gyöngéd érzelmeket kelteni és élvezni, s ily módon veszély nélkül elszórakozni.”

Így vélekedtem hát úrnőmről, s nem tudtam biztosan, hogy végül is minél állapodjam meg. De hát valahányszor meglátott, sohasem mulasztotta el, hogy rám mosolyogjon s tanújelét adja örömeinek. Nem kellett hozzá beképzeltnek lennem, hogy engedjek a tetszetős látszatnak, és képtelen is voltam védekezni ellene. Azt hittem, Aurora komolyan belém bolondult, és máris úgy néztem magamra, mint egyikére ama szerencsés inasoknak, akik számára a szerelem oly édessé varázsolja a szolgai állapotot. Hogy valamelyest méltó legyek jó sorsom emez ajándékára, gondosabban ápoltam magam, mint addig bármikor. Igyekeztem minél vonzóbbá tenni magamat. Minden pénzem fehéreneműre, pomádéra, parfümökre költöttem. Reggel első dolgom volt gondosan kicsípni és beillatosítani magam, nehogy ápolatlannak látsszam, ha jelentkeznem kell úrnőmnél. Azért fordítottam ilyen nagy gondot külsőmre, és igyekeztem más módokon is tetszetőssé tenni magam, mert reméltem, hogy boldogságom mihamar bekövetkezik.

Aurora komornái közül az egyiknek Ortiz volt a neve. Ez a vénasszony több mint húsz esztendeje szolgált már don Vicenténél. Ő nevelte föl a leányt, s megmaradt mellette dueñának; de erénycsöszti tisztét egyáltalán nem töltötte be valami kínos gonddal. Ellenkezőleg: ahelyett, hogy - mint hajdanán - Aurora minden cselekedetéről beszámolt volna, azon volt, hogy eltitkolja őket. Így aztán úrnője teljes bizalmát bírta. Egy este, mikor alkalma nyílt tanúk nélkül beszélnie velem, Ortiz néne a fülembé súgta, hogy ha tudok okosan és tapintatosan viselkedni, legyek éjjel a kertben; olyasmit hallok majd, amiért nem fogok haragudni. Megszorítottam a dueña kezét, s azt válaszoltam, hogy feltétlenül ott leszek; azzal gyorsan elváltunk, nehogy valaki meglepjen bennünket. Most már nem kételkedtem többé, hogy csakugyan kellemes hatást tettem don Vicente leányára, s úgy örültem a dolognak, hogy alig bírtam uralkodni magamon. Milyen nehezen telt az idő ettől a pillanattól fogva vacsoráig - pedig korán vacsoráztunk -, s vacsora után addig, amíg gazdám lefeküdt! Úgy éreztem ezen az estén, hogy minden rendkívül lassan történik a házban. Gyötrelmemet csak tetézte, hogy amikor don Vicente végre visszavonult a lakosztályába, ahelyett, hogy lefeküdt volna, nekilátott fölidézni portugáliai hadiélményeit⁴¹, amelyekkel már annyiszor megfájdította a fejem. Ráadásul, amit addig sohasem csinált - mintha csak erre az estére tartogatta volna -, név szerint elsorolt minden tisztet, aki annak idején kitüntette magát; még hőstetteiket is elmesélte. Milyen kinszenvedés volt végighallgatni! De végül is abbahagyta, és lefeküdt!

---

⁴¹ *portugáliai hadjárat* - II. Fülöp spanyol király meghódította Portugáliát, amely 1580 és 1640 között spanyol alkirályság volt.

Nyomban kicsiny kamrámba siettem, ahol az ágyam állott, s ahonnan egy rejtett lépcsőn le lehetett jutni a kertbe. Egész testem bedörzsöltem illatos kenőccsel, fehér inget vettem - előzőleg alaposan beillatosítottam -, s miután megtettem mindent, ami hitem szerint csak hízelelgetett úrnőmnek, a találka helyére siettem.

Ortiznak nyomát sem találtam. Azt hittem, beleunt a várakozásba, és visszament a szobájába, vagyis ilyenformán a pásztorórának befellegzett. Don Vicentét hibáztattam érte, de miközben nagyban átkoztam hadiélményeit, meghallottam, hogy egy óra tízet üt valahol. Azt hittem, rosszul jár, s hogy legalább éjfél után egy óra. De nagyot tévedtem, mert egy jó negyedóra múlva egy másik óra ismét tízet ütött. „Pompás - gondoltam erre -, csak két teljes órát kell itt rostokolnom! Legalább nem vethetik a szememre, hogy nem vagyok pontos. De mivel üssem el az időt éjfélig? Sétálok egyet a kertben, s átgondolom a szerepet, amelyet el kell játszanom: ugyanis teljesen új a számomra. Az előkelő hölgyek szeszélyeit még nem ismerem. Csak azt tudom, hogyan kell viselkedni a varrólányokkal meg a színésznőkkel. Az ember bizalmas modorban közeledik hozzájuk, s ajtóstul rohan a házba. Egy úrihölgy esetében nyilván más módszerre van szükség. Azt hiszem, az udvarlónak pallérozottnak, előzékenynek, gyöngédnek és tisztelettudónak kell lennie, anélkül azonban, hogy félnék volna. Nem szabad sürgetésekkel siettetnie boldogságát, meg kell várnia, míg a gyöngeség egy pillanatában magától bekövetkezik.”

Így okoskodtam, s elhatároztam, hogy ennek megfelelően viselkedem Aurorával. Azt hittem, nemsokára abban a gyönyörűségben lesz részem, hogy a szeretetre méltó hölgy lába előtt heverve áradozhatok szerelmemről. Még a színdaraboknak azokat a részleteit is emlékeztembe idéztem, amelyeket a légyott alkalmával esetleg felhasználhatok, s javamra szolgálhatnak. Arra számítottam, hogy ügyesen alkalmazom majd őket, s reméltem, hogy - mint néhány ismerős színész - szellemesnek fogok látszani, noha csak az emlékezőtehetségem jó. Miközben e gondolatokkal foglalkoztam, s sokkal kellemesebben elszórakoztam velük, mint gazdám hadiélményein, az óra tizenegyet ütött. „Pompás - gondoltam -, már csak hatvan percet kell várnom. Légy türelmes, Gil Blas!” Összeszedtem magam, és ismét ábrándokba merültem; közben hol sétáltam, hol meg a kert végében üldögéltem egy lugasban. Végre elkövetkezett a rég várt pillanat: az óra éjfél ütött. Néhány perc múlva meg is jelent Ortiz, éppolyan pontos volt, mint én, csak nem olyan türelmetlen.

- Mióta vár, señor Gil Blas? - kérdezte, mikor hozzám lépett.

- Két órája - válaszoltam.

- Ó, ön aztán csakugyan pontos ember! - kacagott fel. - Önnek élvezet éjszakai találkát adni. Igaz - folytatta most már komolyan -, a boldogságért, amelyet hírül adok, nem fizethet elég nagy árat. Úrnőm négyszemközt óhajt beszélni önnel, s utasított, hogy vezessem a szobájába. Többet nem mondhatok, a többi titok, amit csak tőle magától hallhat. Kövessen; én majd vezetem.

Ezzel a dueña kézen fogott, s egy parányi ajtón, amelynek nála volt a kulcsa, nagy titokzatosan bevezetett úrnőm szobájába.

MÁSODIK FEJEZET

Miként fogadta Gil Blas Aurora, s milyen beszélgetés folyt le köztük

Aurora pongyolában volt, aminek nagyon örültem. Mély hódolattal, a tőlem telhető legkecsebben üdvözöltem. Mosolyogva fogadott, szabadkozásom ellenére leültetett maga mellé, s ami végképp elragadtatott, utasította követét, hogy hagyjon magunkra bennünket, menjen egy másik szobába. Aztán felém fordult:

- Bizonyára észrevette, Gil Blas, hogy örülök, ha látom, s apám valamennyi inasánál többre becsülöm önt. S ha netalántán mégsem olvasta volna ki tekintetemből ön iránt érzett jóindulatomat, ma éjszakai lépésem után nyilván nem kétkedik benne.

Nem engedtem, hogy többet is mondjon. Úgy gondoltam, hogy mint udvarias embernek kötelességem megkímélni szemérmességét attól, hogy még nyíltabban kifejezze magát. Hevesen felálltam, s mint valami színpadi hős, aki térdre veti magát hercegnője előtt, Aurora lába elé vettem magam, és ekként szónokoltam:

- Ó, úrnőm! Csakugyan jól hallottam? Nekem szólnak e szavak? Lehetséges volna, hogy Gil Blas, aki idáig a balsors játékszere, a természet mostohafia volt, abban a szerencsében részesül, hogy ilyen érzelmeket kelt önben...

- Ne beszéljen olyan hangosan - szakított félbe mosolyogva úrnőm -, fölébreszti komornáimat, akik a szomszéd szobában alszanak. Álljon föl, üljön vissza a helyére, és hallgasson végig, anélkül, hogy közbevágna. Igen, Gil Blas - folytatta ismét komolyra válva -, a legjobb indulattal vagyok ön iránt. S hogy bizonyítékát adjam, mennyire becsülöm, elárulok önnek egy titkot, amelytől életem nyugalma függ. Szerelmes vagyok egy csinos, daliás, előkelő származású, ifjú lovagba. A neve don Luis Pacheco. Néha látom a korzón és a színházban, de még soha nem beszéltem vele. Azt se tudom, milyen ember, nincsenek-e rossz tulajdonságai. Épp erről szeretnék értesüléseket szerezni. Szükségem van valakire, aki lelkiismeretesen tudakozódik erkölcei felől, s hűségesen beszámol tapasztalatairól. Inasaink közül önre esett a választásom. Azt hiszem, nem teszem ki magam semmiféle kockázatnak, ha önt bízom meg e feladattal. Remélem, olyan ügyesen és tapintatosan fogja teljesíteni, hogy nem kell majd megbánnom, amiért bizalmamba fogadtam.

Úrnőm itt elhallgatott, várva, hogy mit felelek szavaira. Eleinte zavarban voltam, hogy ilyen kellemetlenül csalódtam, de egykettőre visszanyertem lelki egyensúlyomat, s miután úrrá lettem a restelkedésen, amelyet a balul végződött merészség okoz, olyan buzgóságot tanúsítottam a hölgy érdekei iránt, olyan hévvel ajánlottam föl szolgálataimat, hogy ha nem is sikerült elfeledtetnem vele, milyen örült voltam, amikor azzal hízelegtem magamnak, hogy megtetszettem neki, legalább azt láthatta, hogy képes vagyok illően jóvátenni egy ostobaságot. Mindössze két napot kértem rá, hogy utánanézhessen don Luisnak. Aztán Ortiz, akit úrnőm előszólított, visszakísért a kertbe, s mikor elváltunk, gúnyosan megjegyezte:

- Jó éjszakát, Gil Blas! Fölösleges javasolnom, hogy az első találkán mindig idejében legyen ott. Már tudom, milyen pontos az ilyesmiben.

Visszatértem szobámba, nem minden sajnálkozás nélkül, hogy csalódtam várakozásomban. Mindazonáltal - hála józan eszemnek - megvigasztalódtam. Rájöttem, hogy jobb, ha bizalmasa vagyok úrnőmnek, mint a szeretője. Még az is megfordult az eszemben, hogy a dologból tán hasznót is húzhatok, hiszen a szerelmi közvetítőket rendszerint jól megfizetik fáradozásaikért, s azzal az elhatározással tértem nyugovóra, hogy megteszem, amit Aurora kíván tőlem. Másnap be is mentem e célból a városba. Nem volt nehéz megtudni, hogy egy olyan lovag, mint don Luis, hol lakik. Tudakozódtam felőle a szomszédainál, de azok, akikkel sikerült beszélnem, nem tudták kellőképpen kielégíteni kíváncsiságomat, másnap tehát kénytelen voltam újra kezdeni a nyomozást. Ezúttal nagyobb szerencsém volt. Véletlenül belebotlottam az utcán egy ismerős fiatalemberbe, megálltunk és elbeszélgettünk. Nemsokára arra jött ismerősöm egyik barátja, csatlakozott hozzánk, s elmondta, hogy don José Pacheco, don Luis apja, épp most bocsátotta el, mivel - állítólag - megivott egy messzely bort. Megragadtam a pompás alkalmat, hogy tájékozódjam mindarról, ami érdekelt, s annyi mindent sikerült megtudnom, hogy igen elégedetten tértem haza, mivel megtarthattam úrnőmnek adott

szavam. Újabb találkozásunkat aznap éjszakára tűzte ki, ugyanarra az órára s ugyanúgy, mint első alkalommal. Ezen az estén már nem voltam olyan nyugtalan, s nemhogy türelmetlenkedtem volna öreg gazdám fecsegése miatt, magam hoztam szóba háborús élményeit. A legnagyobb nyugalommal vártam az éjfélt, csak akkor mentem le a kertbe, amikor már több óra is elűtött, s abban a tekintetben is okosabban viselkedtem, hogy nem kentem meg nem illatosítottam be magam.

A hűséges dueñát már ott találtam a találka helyén, rosszmájúan szememre is vetette, hogy buzgalmam alaposan alábbhagyott. Egy árva szót nem válaszoltam, hanem követtem Aurora szobájába; mihelyt megjelentem, úrnőm tüstént megkérdezte, sikerült-e értesüléseket szereznem don Luisról, s elég sokat megtudtam-e róla.

- Igen, úrnőm - válaszoltam -, bőven van mivel kielégítenem a kíváncsiságát. Mindenekelőtt hadd mondjam meg, hogy rövidesen visszatér Salamancába, ahol be akarja fejezni tanulmányait. Hír szerint igen tisztességes, becsületes ifjú lovag. Ami a bátorságot illeti, az ő esetében nyilván abban sincs hiba, hiszen nemes és kasztíliai. Ráadásul nagyon szellemes és igen jó modorú is, de - lehet, hogy ennek úrnőm nem fog örülni, mégse hallgathatom el - természet dolgában ő sem különbözik a többi ifjú úrtól: fenemód bolondul a nőkért. Hinné-e, hogy fiatal kora ellenére már két színésznőt is kitartott?

- Micsoda? - kiáltotta Aurora. - Ezt a züllöttséget! Csakugyan biztos benne, Gil Blas, hogy ilyen léha életmódot folytat?

- Egészen biztos, úrnőm - válaszoltam. - Egy inastól tudom, akit ma reggel bocsátottak el a háztól, s az inasok mindig nagyon őszinték, ha gazdáik hibáiról esik szó köztük. Különbözik gyakran megfordul don Alejo Segiar, don Antonio Centellés és don Fernando de Gamboa társaságában, ami egymagában döntő bizonyítéka élvhajhászásának.

- Elég, Gil Blas - szólalt meg erre sóhajtva úrnőm -, az ön jelentése arra készítet, hogy küzdjek méltatlan szerelmem ellen. Habár mélyen belegyökeredzett már szívembe, bízom benne, hogy sikerül kitépnem onnan. Menjen - folytatta, s markomba nyomott egy kis erszényt, amely korántsem volt üres -, fogadja ezt fáradozásaiért. Ne árulja el titkomat senkinek, ne feledje, hogy hallgatást kértem öntől.

Megnyugtattam úrnőmet, hogy én vagyok a bizalmas inasok Harpokratésze, tehát hallgatásomat illetően nyugodt lehet. E megnyugtató után visszavonultam, szerfölött kíváncsi lévén, mi van az erszényben. Húsz pisztolt találtam benne. Azon nyomban az jutott eszembe, hogy ha jó hírrel szolgálom, Aurora, minden bizonnyal többet adott volna, ha a rossz hírt is ilyen bőkezűen megfizette. Megbántam, hogy nem követtem a bírák példáját, akik a kihallgatási jegyzőkönyvekben néha elkendőzik az igazság ábrázatát. Haragudtam magamra, amiért csírájában elfojtottam egy szerelmi viszonyt, amelyből a későbbiek folyamán sápot húzhattam volna, ha nem igyekszem ostoba módon őszinte lenni. Az a vigaszom mindenesetre megvolt, hogy a fölöslegesen vásárolt pomádé és illatszer ára megtérült.

HARMADIK FEJEZET

*A don Vicenténél bekövetkezett nagy változásról s ama különös elhatározásról,
amelyre a szerelem készítette Aurorát*

Nem sokkal e kaland után señor don Vicente megbetegedett. Még ha nem is lett volna előrehaladott korban, betegségének tünetei olyan erővel jelentkeztek, hogy feltétlenül gyászos esemény bekövetkezésétől kellett volna félnünk. Mihelyt megbetegedett, rögtön elhívták hozzá a két leghíresebb madridi orvost. Az egyiket Andros doktornak, a másikat Oquetos

doktornak hívták. Gondosan megvizsgálták a beteget, és az alapos vizsgálat után mindketten kijelentették, hogy a test nedvei vannak gyulladásban; ámde véleményük csupán e tekintetben egyezett. Egyikük ugyanis még aznap meg akarta hajtani a beteget, a másik viszont azon a véleményen volt, hogy még várni kell a meghajtással.

- Noha a nedvek még nem értek meg - mondta Andros -, haladéktalanul ki kell hajtánunk őket, amíg az áradás-apadás folyamata tart, nehogy valamely nemes szervnél állapotdjának meg.

Ezzel szemben Oquetos kijelentette, hogy csak akkor szabad hajtószert alkalmazni, ha a nedvek már megértek.

- De hiszen az ön módszere homlokegyenest ellenkezik az orvostudományok fejedelmének módszerével - érvelt az első orvos. - Hippokratész azt tanácsolja, hogy a beteget már az első napokban meg kell hajtani, amikor legmagasabb a láza, sőt határozottan leszögezi, hogy a meghajtás akkor eszközrendő, amikor a nedvek *orgazmusban*, azaz gyulladásban vannak.

- Aha, már értem, mi téveszti meg önt - felelte a másik. - *Orgazmuson* Hippokratész nem a gyulladást érti, hanem a nedvek felforrását.

Ezen aztán a két orvos heves vitát kezdett. Az egyik a görög szövegre utalt, s idézte mindazokat a szerzőket, akik úgy magyarázták a szöveget, mint ő; a másik egy latin fordításra támaszkodva még fölényesebb hangot ütött meg. Melyiküknek kellett hinni? Don Vicente nem tudta érdemben eldönteni a kérdést. Mivel azonban képtelen volt választani, azt az orvost tüntette ki bizalmával, aki több beteget küldött már a másvilágra, vagyis az idősebbet. Andros, a fiatalabbik orvos, azon nyomban eltávozott, előbb azonban még tett néhány gúnyos megjegyzést idősebb kollégájának az *orgazmusról*. Tehát Oquetos diadalmaskodott. Minthogy Sangrado doktor elveit vallotta, azzal kezdte, hogy a betegen bőségesen eret vágott, siettetni akarván vele a nedvek felforrását, hogy aztán hozzáláthasson a hashajtáshoz, a halál azonban - nyilván attól való félelmében, hogy e bölcsen késleltetett hashajtás esetleg elragadja zsákmanáját - megelőzte a nedvek felforrását, és elvitte gazdáját. Így végezte hát señor don Vicente, akit az vitt a sírba, hogy orvosa nem tudott görögül.

Aurora rangjához illően eltemettette apját, aztán átvette vagyona kezelését. Mivel most már a maga ura volt, elbocsátott néhány cselédet, miután a megérdemelt jutalomban részesítette őket, s ő maga nemsokára visszavonult a Tajo partján, Sacedón és Buendia között fekvő kastélyába. Én azok közé a cselédek közé tartoztam, akiket megtartott szolgálatában, és vele mentek falura; sőt abban a szerencsében részesültem, hogy nélkülözhetetlenné váltam számára. A don Luísról adott s a tényeknek megfelelő jelentés ellenére még mindig szerette a lovagot, helyesebben szólva: nem bírván úrrá lenni szerelmén, teljesen átengedte magát neki. Most már nem volt szükség óvintézkedésekre, ha négy szemközt óhajtott beszélni velem.

- Gil Blas - jelentette ki sóhajtva -, képtelen vagyok elfelejteni don Luist. Bárhogy igyekszem is száműzni gondolataimból, állandóan magam előtt látom, de nem olyanok, amilyenek lefestetted, vagyis nem züllöttek, hanem amilyenek szeretném: gyöngédnek, szerelmesnek, állhatatosnak.

E szavak közben egészen elérzékenyült, és nem bírta könnyeit visszatartani. Kis híja, hogy magam is sírva nem fakadtam, úgy meghatódtam e könnyek láttán. Semmivel sem férközhettem volna jobban a bizalmába, mint azzal, hogy ennyire átéreztem fájdalmát.

- Kedves barátom - folytatta, miután megtörölte két szép szemét -, látom, jó lelkű vagy, s buzgalmad annyira jólesik, hogy ígérem: bőségesen megjutalmazom. Nagyobb szükségem van a segítségedre, kedves Gil Blas, mint valaha. Fel kell tárnom előtted tervemet, amely már régóta foglalkoztat. Nagyon különösnek fogod találni. Tudd meg, hogy minél hamarabb

Salamancába szeretnék utazni. Azt tervezem, hogy lovagnak álcazom magam, s don Félix néven megismerkedem Pachecóval. Megpróbálok bizalmába és barátságába férkőzni, s sokat fogok beszélni neki Aurora de Guzmánról, állítólagos unokahúgomról. Lehet, hogy meg akar majd ismerkedni vele. Ezt szeretném elérni. Salamancában két lakásunk lesz, az egyikben don Félix lesz, a másikban Aurora, don Luis előtt hol férfinak öltözve, hol meg igazi alakomban mutatkozom, s remélem, ilyenformán lassankint sikerül vele célt érnem. Tisztában vagyok vele - fűzte hozzá -, hogy tervem kicsit szokatlan, de a szenvedély nem hagy nyugton, s mivel szándékaim ártatlanok, semmi sem tarthat vissza, hogy megkockáztassam e lépést.

A tervet illetően tökéletesen egyetértettem Aurorával: esztelennek találtam. De bármilyen örütségnek tartottam is, óvakodtam tőle, hogy kioktassam. Épp ellenkezőleg: igyekeztem megédesíteni a keserű pirulát, s elkezdtem bizonygatni neki, hogy örült terve csak kellemes és szellemes játék, nem lesz semmi következménye. Már nem emlékszem, mi mindent mondtam, hogy meggyőzzem, tény, hogy meghajolt érveim előtt; a szerelmeseknek hízeleg, ha örült elképzeléseiket dicsérik. Szóval, a vakmerő vállalkozást csupán vígjátéknak tekintettük, s minden gondunk az volt, hogy az előadás minél jobban sikerüljön. Kiválogattuk hát a cselédek közül a szereplőket, aztán kiosztottuk a szerepeket; mindez láрма és perlekedés nélkül ment végbe, mivel nem hivatásos színészek voltunk. Elhatároztuk, hogy Ortiz lesz Aurora nagynénje, doña Ximena de Guzmán néven, s adunk melléje egy inast meg egy komornál. A lovagnak öltözött Aurorának én leszek a szobainasa, de egyik komornája is velünk jön apródnak álcazva, hogy az öltözködésnél segítségére legyen. Miután a szerepeket kiosztottuk, visszautaztunk Madridba, ahol megtudtuk, hogy don Luis meg a városban tartózkodik, de hamarosan útra kél Salamancába. Sietve megrendeltük a szükséges ruhákat. Midőn elkészültek, úrnőm azonnal becsomagoltatta őket, mivel csak adott időben és helyen kellett beöltöznünk. A házat intézője gondjaira bízta, aztán beült négy öszvér vontatta hintájába, s a komornák és inasok társaságában, akiknek valamilyen szerepük volt a darabban, útnak indult León tartomány felé.

Már áthaladtunk Ó-Kasztílián, amikor eltört a hintó tengelye. A dolog Ávila és Villaflores között történt, három-négyszáz lépésnyire egy kastélytól, amely egy hegy tövében állott. Esteledett, s bizony nehéz helyzetben voltunk. De véletlenül arra vetődött egy paraszt, s anélkül, hogy különösebb fáradságába került volna, megmentett szorult helyzetünkől. Elmondta, hogy az előttünk álló kastély doña Elviráé, don Pedro de Pinares özvegyéé, s olyan sok szépet mondott a hölgyről, hogy úrnőm elküldött a kastélyba, kérjek a nevében szállást éjszakára. Elvira nem hazudtolta meg a paraszt szavait, bár igaz, hogy megbízatásomat olyan ügyesen teljesítettem, hogy akkor is készségesen befogadott volna bennünket a kastélyába, ha nem ő a világ legudvariasabb teremtese. Nyájasan fogadott, s bókomat úgy viszonzta, ahogy számítottam rá. Erre valamennyien bevonultunk a kastélyba; az öszvérek óvatosan húzták a hintót. Don Pedro özvegye már a kapuban állt, elébe jött úrnőmnek. Nem számolok be az üdvözlő beszédekről, amelyek az udvariasság szabályai szerint mindkét részről elhangzottak. Mindössze annyit jegyzek meg, hogy doña Elvira koros hölgy volt, de jobban teljesítette a vendéglátással járó feladatokat, mint akármelyik nagyvilági dáma. Aurorát bevezette egy fényűzően berendezett lakosztályba, otthagya pihenni egy kicsit, aztán visszatért, s rólunk is aprólékosan gondoskodott. Aztán mikor a vacsora elkészült, utasítást adott, hogy Aurora szobájában terítsenek meg, s ott ültek asztalhoz kettesben. Don Pedro özvegye nem tartozott azok közé, akik bánatosan vagy merengve ülnek az asztalnál, s elveszik az ember étvágyát. Vig kedélyű asszony volt, s igen kellemes társalgó; elegánsan és választékosan fejezte ki magát, megcsodáltam szellemességét s finom észjárását. Aurorát láthatólag éppúgy elbájolta, akárcsak engem. Barátságot kötöttek, s kölcsönösen megígérték egymásnak, hogy levelezni fognak. Minthogy hintóinkat csak másnap javíthatták meg, s az a veszély fenyegetett, hogy

csak későn indulhatunk útnak, megállapodtak, hogy a következő napot is a kastélyban töltjük. Bennünket is bőségesen elláttak peccsenyével, s fekhelyünk sem volt rosszabb a vacsoránál.

Másnap úrnőm ismét élvezetes csevegést folytatott Elvirával. Az ebédet egy nagy teremben fogyasztották el, ahol több kép is volt a falon. Volt köztük egy, amelyen nagyszerűen megfestett figurák voltak láthatók, de a kép tárgya nagyon szomorú volt. Egy vérben úszó, halott lovag hevert rajta a földön hanyatt, s még holtában is volt benne valami fenyegető. Egy fiatal nő volt látható mellette, más helyzetben ugyan, de szintén elnyúlva a földön. Keblét kard járta át, az utolsókat lehelte, s elhaló tekintetét egy fiatalemberre szegezte, aki láthatólag iszonyúan szenvedett a nő halála miatt. A festő még egy alakot elhelyezett a képen, amely ugyancsak magára vonta figyelmemet. Jó arcú aggastyán volt, akit mélyen megthabogott az eléje táruló látvány, s éppúgy meg volt indulva, mint a fiatalember. Az embernek az volt az érzése, hogy a véres jelenet egyformán érintette mindkettejüket, de különböző hatást váltott ki belőlük. Az aggastyán mély bánatba merült, s összetörtnek látszott, a fiatalember arcán pedig a megindultság haraggal vegyült. Mindezt a festő oly megkapó színekkel ábrázolta, hogy nem tudtuk levenni szemünket a képről. Úrnőm megkérdezte, hogy miféle szomorú történetet ábrázol.

- Asszonyom - felelte Elvira -, ez a kép hűséges ábrázolása a családomat ért csapásnak.

E válasz fölkelte Aurora kíváncsiságát, s annyira látszott rajta, hogy nagyon szeretne többet is megtudni az esetről, hogy don Pedro özvegye kénytelen volt megígérni, hogy ebéd után kielégíti kíváncsiságát. Az ígélet Ortiz, két szobalány meg az én jelenlétemben hangzott el, így ebéd után mi is ott maradtunk. Úrnőm ugyan el akart küldeni bennünket, Elvira azonban, aki észrevette, hogy majd meghalunk a kíváncsiságtól, kedvesen visszatartott, mondván, hogy a történetben, amit el fog mesélni, nincs semmi titkolni való. Egy pillanat múlva bele is kezdett az elbeszélésbe, ahogy itt következik.

NEGYEDIK FEJEZET

Házasság bosszúból

Ruggiero szicíliai királynak volt egy fiú- meg egy leánytestvére. Öccse, Manfredi, fellázadt ellene, véres és borzalmas háborúba sodorta az országot, de két szerencsétlenül elvesztett csata után a király kezébe került, aki megelégedett azzal, hogy megfosztotta szabadságától, ez volt a büntetés lázadásáért. Könyörületességével csak azt érte el, hogy alattvalói egy része barbárnak tartotta. Ezek szerint Ruggiero csupán azért kímélte meg testvére életét, hogy lassan, embertelenül állhasson bosszút rajta. Alattvalóinak másik része viszont - nem minden ok nélkül - lánytestvérüknek, Matildénak tulajdonította a kemény bánásmódot, amelyet Manfredinek a börtönben el kellett szenvednie. A hercegnő csakugyan mindenkor gyűlölte a herceget, s egész életében szüntelenül üldözte. Matilde nem sokkal Manfredi után meghalt, s halálát elfajzott érzései igazságos büntetésének tartották.

Manfredi két fiút hagyott maga után, mind a kettő gyermek volt még. Ruggierónak megfordult a fejében, hogy eltéteti őket láb alól, mert félt, hogy ha felnőnek, meg akarják majd bosszulni apjukat, s új életre keltik az ellenpártot, amely nem volt olyan gyöngye a vereség után sem, hogy ne okozhatott volna újabb felfordulást az országban. Közölte tervét miniszterével, Leonzio Siffredi szenátorral, aki egyáltalán nem helyeselte azt, s hogy uralkodóját eltérítse szándékától, magára vállalta a nagyobbik fiú, don Enrico herceg neveltetését, s azt tanácsolta, hogy a kisebbiket, don Pietrót, bízsa a szicíliai fővezér gondjaira. Ruggiero, abban a meg-

győződésben, hogy unokaöccseit a két férfi az iránta való köteles engedelmességre neveli majd, rájuk bízta a két fiút, ő maga pedig unokahúgát, Costanzát vette védőszárnyai alá. Costanza egyetlen lánya volt Matildénak, Enricóval egyidős. Komornákat és tanítókat fogadott mellé, s minden áldozatot meghozott a neveltetéséért.

Leonzio Siffredinek volt egy kastélya mintegy két mérföldnyire Palermótól, Belmonte községben. Itt igyekezett a miniszter olyan embert faragni Enricóból, aki majd érdemes lesz rá, hogy egyszer Szicília trónjára lépjen. A hercegben mindjárt kezdetben olyan szeretetre méltó tulajdonságokat fedezett föl, hogy úgy megszerette, mintha nem lett volna gyermeke, pedig volt két leánya. Az idősebbik, az Enrico hercegnél egy évvel fiatalabb Bianca elbűvölően szép volt, a fiatalabbik, Porcia, aki születésével akaratlanul anyja halálát okozta, még bölcsőben ringott. Mikor Bianca és Enrico herceg fölserdültek, megszerették egymást, de nem volt szabad négy szemközt találkozniuk. Mindamellett a herceg néha talált rá alkalmat, s az értékes perceket jól ki is használta, rávette ugyanis Siffredi leányát, hogy engedélyezze régóta dédelgetett tervének megvalósítását. Éppen akkoriban történt, hogy Leonzio kénytelen volt a király parancsára a sziget egyik legtávolabbi tartományába utazni. Távolléte alatt Enrico lyukat vágatott a szobáját Bianca szobájától elválasztó falba. A nyílást falap takarta el, amely láthatatlanul nyílt és csukódott, mivel oly szorosan illeszkedett a falborításba, hogy szem nem vehette észre a fortélyt. A szerkezetet gyorsan és titokban egy ügyes építész készítette el, akit a herceg megnyert magának.

E nyíláson át a szerelmes Enrico néha belopózott szíve úrnőjének szobájába, de soha nem élt vissza a lány jóságával. Ha Bianca elkövette is a meggondolatlanságot, hogy titkos bejáratot engedélyezett a szobájába, a fiatalembernek meg kellett ígérnie, hogy a legártatlanabb kegyeken kívül soha nem igényel egyebet. Egy éjszaka Enrico fölötté nyugtalan állapotban találta a lányt. Bianca ugyanis megtudta, hogy Ruggiero súlyos beteg, s magához kérte Siffredit, hogy közölje vele, mint a királyság igazságügy miniszterével, végső akaratát. A lány máris trónon látta kedves Enricóját, félt, hogy ha ilyen magas pozícióba kerül, elveszíti, s félelme rendkívül fölzaklatta; még akkor is könnyes volt a szeme, amikor a herceg megjelent a szobában.

- Ön sír, úrnóm? - kérdezte Enrico. - Minek tulajdonítsam ezt a kétségbeesést?

- Uram - felelte Bianca -, nem titkolhatom ön előtt aggodalmam okát. Nagybátyja, a király, nemsokára meg fog halni, s ön lép a helyébe. És ha arra gondolok, hogy fölemelkedése mennyire eltávolítja majd tőlem, meg kell vallanom, nyugtalanság fog el. Az uralkodók másként gondolkoznak, mint a szerelmesek, s a trónon már alig érdekli őket az, ami leghőbb vágyuk volt, amikor még alattvalók voltak. Talán az előérzet, talán a józan ész az oka, de érzem, hogy szívem nyugtalanul háborog, s hasztalan bízom jóságában, háborgásom nem csillapul. Távolról sem kételkedem érzelmei rendíthetlenségében, csak a boldogságomat félttem.

- Imádatra méltó Biancám - válaszolt a herceg -, aggodalma hízalgő, s igazolja ön iránt érzett vonzalmamat. Túlzott bizalmatlansága azonban sérti szerelmemet, s ha szabad ezt a kifejezést használnom, a becsülést, amelyet öntől érdemlek. Nem, ne gondolja, hogy sorsom elválasztható az önétől. Higgye el, hogy egyedüli örömöm és boldogságom mindenkor csak ön lesz. Hagyjon fel hát oktalan félelmével: miért zavarja meg ezeket az édes pillanatokat?

- Ó, uram - folytatta Leonzio leánya -, ha önt megkoronázták, alattvalói nyilván azt fogják majd kívánni, hogy olyan hercegnőt tegyen királynővé, aki királyok hosszú sorának leszármazottja, hogy a pompás frigy új államokkal gyarapítsa birodalmát, és sajnos, lehetséges, hogy ön gyöngéd érzelmei ellenére is teljesíti majd kívánságukat.

- Ugyan miért gyötri magát máris ilyesmivel - kérdezte hevesen Enrico. - Miért fest ilyen szomorú képet a jövőről? Ha az ég magához szólítja nagybátyámat, a királyt, s engem tesz Szicília uralkodójává, esküszöm, hogy Palermóban, az egész udvar szeme láttára jegyzem el önt. Esküszöm arra, ami kettőnk közt a legszentebb.

Enrico fogadkozása kicsit megnyugtatta Siffredi leányát. A továbbiakban a király betegségéről beszélgettek. Enrico tanúságot tett jó szívéről: sajnálta nagybátyját, holott nem volt oka rá, hogy különösebben meginduljon. A vér szava készítette rá, hogy sajnálja a királyt, akinek halála esetén rá száll a korona. Bianca még nem tudta, milyen szerencsétlenség fenyegeti. A szicíliai fővezér egyszer fontos államügyekben ellátogatott a belmontei kastélyba, megpillantotta az apja szobájából kilépő leányt, és beleszeretett. Másnap meg is kérte a lány kezét Siffreditől, aki örömet tett eleget a kérésnek, mivel azonban éppen akkor jött közbe Ruggiero betegsége, a házasságot elhalasztották, és Biancának még csak nem is szóltak a dologról.

Egy reggel Enrico éppen befejezte öltözködését, amikor meglepődve látta, hogy Leonzio lép be hozzá s vele Bianca.

- Uram - szólalt meg a miniszter -, olyan hírt kell közölnöm, amely minden bizonnal elszomorítja, a vele járó vigasz azonban nyilván mérsékelni fogja fájdalmát. Nagybátyja, a király, épp most hunyt el, s halálával ön lett jogarának örököse. Ön Szicília uralkodója. A királyság főrendjei Palermóban várnak rendelkezéseire, engem bíztak meg, hogy ezeket saját szájából megtudjam, eljöttem hát, uram, leánnyal együtt, hogy elsőnek fejezzük ki őszinte hódolatunkat, amellyel új alattvalói tartoznak önnek.

A herceg tudta ugyan, hogy Ruggiero két hónapja szenved, és betegsége lassanként végez vele, a hír tehát nem lepte meg. Helyzetének e hirtelen változása mégis meglepte, s bizonytalan érzések áradata öntötte el. Néhány pillanatig tűnődött, majd hirtelen megtörte a csendet, s a következő szavakkal fordult Leonzióhoz:

- Bölcs Siffredi, önt mindenkor atyámnak tekintettem. Büszke leszek rá, ha az ön tanácsait követhetem; Szicíliában inkább ön lesz az uralkodó, mint én.

E szavakkal odalépett egy asztalkához, amelyen írókészlet hevert, fogott egy üres ív papírt, s aláírta a nevét.

- Mit óhajt ezzel, felség? - kérdezte Siffredi.

- Kinyilvánítani ön iránt érzett hálám és megbecsülésem - felelte Enrico. Azzal átadta az üres lapot Biancának mondván:

- Fogadja, úrnőm, bizalmam és az életem fölötti teljes hatalom e zálogát!

Bianca elpirult, átvette a papírt, és így felelt a hercegnek:

- Felsőges uram, hódolattal fogadom királyom kegyét, én azonban atyámtól függök, engedje meg hát, hogy e papírlapot az ő kezébe adjam, használja föl úgy, ahogy bölcsessége tanácsolja.

S valóban át is adta atyjának Enrico aláírását. Siffredi ekkor jött rá arra, ami mindaddig elkerülte figyelmét. Kitalálta a herceg érzéseit, és így szólt:

- Nem lesz oka szemrehányásra, felség. Nem fogok visszaélni bizalmával...

- Kedves Leonzio - szakította félbe Enrico -, nyugodtan döntsön, ahogy akar. Bármire használja is föl azt a papírt, döntését elfogadom. Most azonban térjen vissza Palermóba - folytatta -, tegyen meg minden előkészületet a koronázásra, s mondja meg alattvalóimnak, hogy én is nyomban követem, hogy fölesküdhessenek rám, és biztosíthassam őket szeretetemről.

A miniszter engedelmeskedett új ura parancsának, és leányával együtt Palermóba utazott.

Távozásuk után néhány nappal a herceg is elhagyta Belmontét, és sokkal többet foglalkozott szerelmével, mint a magas tisztséggel, amelyet el kellett foglalnia. Amikor a városba érkezett, nagy örömmujongással fogadták, s a nép éljenzése közepette vonult a palotába, ahol már minden elő volt készítve a szertartásra. Ott találta a mély gyászba öltözött Costanza hercegnőt is. Ruggiero halála láthatólag erősen megrendítette. Kölcsönösen ki kellett fejezniök egymásnak részvétüket az uralkodó elhunytá alkalmából, amit mindketten igen okosan oldottak meg, Enrico azonban valamivel ridegebben, mint Costanza, aki a családi viszály ellenére sem gyűlölte a herceget. Enrico elfoglalta a trónt, s a hercegnő is leült mellé egy valamivel alacsonyabb karosszékre. A királyság főrendjei rangsor szerint foglaltak helyet. Megkezdődött a szertartás, és Leonzio, mint igazságügy miniszter és a boldogult uralkodó végrendeletének letéteményese, felbontotta a borítékot, és fennhangon olvasni kezdett. Az okmány lényegében azt tartalmazta, hogy Ruggiero, nem lévén gyermeke, Manfredi idősebbik fiát jelöli ki utódjául azzal a föltétellel, hogy feleségül veszi Costanza hercegnőt, az esetben viszont, ha erre nem volna hajlandó, Szicília koronája öccsére, don Pedróra száll ugyanezzel a föltétellel.

E szavak rendkívül meglepték Enricót. Mérhetetlen fájdalom fogta el, s a fájdalom még gyötrelmesebbé vált, amikor Leonzio, befejezván a végrendelet felolvasását, így szólt az egybegyűltekhöz:

- Uraim, miután új uralkodónkkal ismertetem a boldogult király végakarátát, a nemes lelkű herceg beleegyezett, hogy megtiszteli kezével unokahúgát, Costanza hercegnőt...

E szavaknál Enrico félbeszakította az igazságügy minisztert.

- Leonzio - mondta -, emlékezzék a Biancának adott aláírásra, amelyet ön...

- Felség - vágott közbe sietve Siffredi, hogy a herceg ne mondhassa ki, amit akar -, íme, az írás! A királyság főrendjei - folytatta, s fölmutatta a gyűlésnek az írást - felséged ünnepélyes aláírásával megerősítve itt láthatják a hercegnő iránt érzett hódolatának és nagybátyja, a boldogult király végakarátába való belenyugvásának kifejezését.

Miután befejezte szavait, felolvasta az okmány általa fogalmazott szövegét. Az új király eszerint hivatalos formában ígéretet tett népének, hogy Ruggiero óhajának megfelelően feleségül veszi Costanza hercegnőt. A teremben véget nem érő örömmujongás harsant föl. „Éljen a mi nagylelkű Enrico királyunk!” - kiáltotta valamennyi jelenlévő. Ugyanis köztudomású volt, hogy a herceg mindig kifejezést adott a hercegnő iránt érzett ellenszenvének, s így okkal tartottak attól, hogy föllázad a végrendeletben meghatározott föltétel ellen, s az országban zavargások támadnak; a felolvasott okmány azonban mind a főrendeket, mind a népet megnyugtatta, s ez idézte elő az általános örömmujongást, amelytől titokban majd meghasadt az uralkodó szíve.

Costanza, aki saját dicsősége érdekében meg gyöngédségből is mindenkinek jobban kivette részét az ünneplésből, megragadta az alkalmat, hogy hálájáról biztosítsa Enricót. A herceg hasztalan próbált uralkodni magán, zavartan fogadta a hercegnő jókívánságait, és olyan zaklatott lelkiállapotban volt, hogy még válaszolni se volt képes, holott az udvariasság megkívánta volna. Végül is engedett le nem gyűrt indulatainak, odalépett Siffredihez, aki hivatalánál fogva a közelében tartózkodott, s halkán így szólt hozzá:

- Mit művelt, Leonzio? A papír, amelyet lánya kezébe adtam, egyáltalán nem arra volt szánva. Ön elárulta...

- Felség - szakította félbe újólág határozott hangon Siffredi -, gondoljon a dicsőségére. Ha nem engedelmeskedik királyi nagybátyja akarátának, elveszíti Szicília trónját.

Jóformán be se fejezte szavait, s máris otthagyta a királyt, hogy annak ne legyen módjában válaszolni. Enrico borzasztó zavarban volt, a legellentétebb érzések tomboltak lelkében. Haragudott Siffredire; képtelen volt elszánni rá magát, hogy Biancával szakítson; s a leány meg a dicsőség közt vergődve elég sokáig nem tudta eldönteni, mitévő legyen. Végül mégis határozott, s úgy gondolta, megtalálta a módját, hogy megtarthassa Siffredi leányát, s a trónról se kelljen lemondania. Színleg engedelmeskedik Ruggiero akaratának, s míg Rómában kieszközlik az engedélyt, hogy feleségül vehesse unokahúgát, addig jótéteményeivel megnyeri magának a királyság főrendjeit, s úgy megszilárdítja hatalmát, hogy nem kényszeríthetik többé a végrendeletben megszabott feltétel teljesítésére.

Mikor ez a terv kialakult az agyában, megnyugodott, odafordult Costanzához, és megerősítette, amit az igazságügy miniszter a gyűlésnek fölolvastott. De amikor már majdnem odáig jutott a színlelésben, hogy áruló módon szavát adja a hercegnőnek, Bianca lépett be a tanácssterembe. Apja parancsára jött, hogy kifejezze hódolatát a hercegnő előtt, de mikor belépett, megütötték a fülét Enrico szavai. Ráadásul Leonzio, aki nem akarta, hogy leánya kétségben maradjon az őt ért csapás felől, a következő szavakkal mutatta be Costanzának:

- Leányom, fejezze ki hódolatát királynője előtt, kívánjon neki szerencsés uralkodást és boldog házasságot.

Az iszonyú csapás lesújtotta a szerencsétlen Biancát. Hiába próbálta eltitkolni fájdalmát, hol elpirult, hol meg elsápadt, s egész testében remegett. A hercegnő mégsem fogott gyanút, a lány zavarát jókívánságainak kifejezése közben annak tulajdonította, hogy még nagyon fiatal, a világtól elszigetelve nevelkedett, nem szokott hozzá az udvar légköréhez.

Nem így a fiatal király: Bianca láttán elvesztette önuralmát, s a lány szemében tükröződő kétségbeesés egészen kihozta a sodrából. Biztos volt benne, hogy Bianca a látszat alapján hűtelennek véli. Nem lett volna olyan nyugtalan, ha beszélhetett volna vele; de hogyan találhatna módot rá, amikor úgyszólván egész Szicília őt figyeli? Különben a kegyetlen Siffredi minden ezzel kapcsolatos reményétől megfosztotta. A miniszter, aki tisztán olvasott a két szerelmes szívében, s elejét akarta venni minden bajnak, amelyet szenvedélyes szerelmük az államnak okozhat, ügyesen kivezette leányát a tanácssteremből, s azonnal elindult vele haza, Belmontéba, azzal az elhatározással - amire több oka is volt -, hogy minél hamarabb férjhez adja.

Mikor hazaértek, közölte a leánnyal, milyen iszonyú sors vár rá. Megmondta neki, hogy odaigérte a kezét a fővezérnek.

- Ó, egek! - kiáltott föl Bianca, aki képtelen volt visszafojtani fájdalmát, hiába volt ott az apja - milyen iszonyú csapást tartogattok még a szerencsétlen Bianca számára?

Oly heves fájdalom vett rajta erőt, hogy minden lelkiereje elhagyta. Teste megdermedt, kihűlt, arca elsápadt, s ájultan rogyott atyja karjába. Siffredi megindult leánya állapota láttán. De bármennyire átérezte is fájdalmát, nem másította meg eredeti elhatározását. Mikor Bianca végül is magához tért - nem is annyira a víztől, amelyet apja az arcába loccsantott, mint inkább a heves fájdalomtól -, fölnyitotta bágyadt szemét, és látta, hogyan igyekszik segíteni rajta apja, elhaló hangon így szólt:

- Szégyellem, apámuram, hogy ilyen gyöngye voltam, de a halál, amely bizonyára előbb-utóbb véget vet majd gyötrelmeimnek, nemsokára megszabadítja majd boldogtalan leányától, aki az ön tudta nélkül merészelt rendelkezni a szívével.

- Dehogy, édes Biancám - felelte Leonzio -, dehogy fog meghalni. Ismét a régi erényes lány lesz. A fővezér ajánlata megtiszteltetés az ön számára: a legtekintélyesebb férjjelölt az egész országban...

- Őt is, érdemeit is nagyra becsülöm - vágott a szavába Bianca -, de a király remélnem engedte, apámuram, hogy...

- Mindent tudok, amit erről mondhat, lányom - vágott közbe ezúttal Siffredi. - Tisztában vagyok a herceg iránt táplált gyöngéd érzelmeivel, és más körülmények közt nem is volna kifogásom ellenük. Sőt: magam is mindent elkövetnék, hogy Enrico felesége lehessen, ha az állam érdeke és egyéni érdeke nem kötelezné rá, hogy Costancát vegye feleségül. A boldogult király végakarata szerint csakis ezzel a feltétellel követheti őt a trónon. Csak nem kívánja, hogy a szicíliai korona helyett inkább önt válassza? Higggye meg, engem is lesújt a szörnyű csapás, amely önt érte. Minthogy azonban a végzettel nem szállhatunk szembe, vegyen erőt magán, hisz a becsületéről van szó. Nem szabad az egész királyságnak megtudnia, hogy ilyen hiú reménnyel áltatta magát. Ha tudomást szereznek a király iránt érzett szerelméről, önre nézve káros pletykák kaphatnak szárnyra, s ez ellen csak úgy védekezhetik, ha férjhez megy a fővezérhez. Egyszóval, Bianca, semmi értelme a fontolgatásnak. A király a trónért mond le önről és veszi feleségül Costanzát. A fővezérnek szavamat adtam, kérem, tartsa ehhez magát, s ha szükséges, hogy elhatározását tekintélyemmel segítsem elő, akkor parancsolom, hogy engedelmeskedjék!

Ezzel magára hagyta leányát, hogy alkalma legyen elgondolkozni szavain. Azt remélte, hogy leánya, miután mérlegelte az érveket, amelyeket becsülete mellett és vonzalma ellen felsorakoztatott, magától is úgy dönt, hogy hozzámegy a fővezérhez. Nem is tévedett, de mibe került szegény Biancának, amíg elhatározta rá magát! Végtelenül sajnálatra méltó állapotban volt. A fájdalom, hogy Enrico hűtlenségével kapcsolatos előérzete beigazolódott, s hogy ő maga, miután Enricót elveszítette, kénytelen olyan férfinak kiszolgáltatni magát, akit képtelen szeretni, olyan élesen hasított minduntalan a lelkébe, hogy minden pillanat újabb szenvedés volt számára.

„Most már bizonyos, hogy boldogtalan leszek! - kiáltott föl. - Hogy lehet ezt élve elviselni? Kegyetlen sors, miért kecsegtettél édes reményekkel, ha utána a gyötrelmek szakadékába taszítottál? És te, hűtlen szerető, másé leszel, pedig örök hűséget esküdtél nekem! Hát képes voltál ilyen gyorsan megfeledkezni esküdről? Adná az ég, hogy büntetésül, amiért ilyen kegyetlenül megcsaltál, nászágyad, amelyet esküszegéssel mocskolsz be, számodra ne a gyönyörök, hanem a lelkipurdalás színtere legyen, s hogy Costanza csókjai mérget csöppent-senek hűtlen szívedbe! Bárcsak lenne a te házasságod is olyan szörnyű, mint az enyém! Igen, áruló, feleségül megyek a fővezérhez, akit nem szeretek, hogy bosszút álljak önmagamon, hogy megbüntessem magam, amiért örült szenvedélyem tárgyát ilyen rosszul választottam meg! Vallásom tiltja, hogy az életet eldobjam magamtól, azt akarom hát, hogy hátralévő napjaim a gyötrelmek és bánatok nyomorúságos szövedéke legyenek! Ha még érzel irántam magadban egy kis szerelmet, rajtad is bosszút állok, amikor szemed láttára vetem magam egy másik férfi karjába, ha meg teljesen elfeledtél már, legalább Szicília büszke lesz rá, hogy olyan asszonyt termelt, aki önmagát büntette, mert túl könnyelműen adta oda valakinek a szívét!”

Ilyen lelkiállapotban töltötte a fővezérrel való házasságkötése előtti éjszakát a szerelem és a kötelesség e szerencsétlen áldozata. Siffredi ugyanis másnap - látva, hogy leánya hajlandó eleget tenni óhajának - sietett kihasználni a kedvező helyzetet. Még aznap Belmontéba hívatta a fővezért, s a kastély kápolnájában titkon összeeskettette leányával. Micsoda nap volt ez Bianca számára! Nem elég, hogy le kellett mondania a koronáról, valamint imádott

szerelmeséről, s oda kellett adnia magát valakinek, akit gyűlölt, még vissza is kellett fojtania érzelmeit férje előtt, aki égő szenvedéllyel szerette és természetből fogva féltékeny volt. Férje, aki boldog volt, hogy megkapta, szüntelenül a lába előtt térdelt. Még attól a keserves vigasztól is megfosztotta, hogy titokban kisírhassa magát balsorsa miatt. Mikor leszállt az éj, Leonzio leányának bánata megkettőződött. Hát még akkor mit érzett, amikor komornái levetköztették, elhagyták a szobát, s ő magára maradt a fővezérrel! Férje tapintatosan megkérdezte, mi az oka, hogy olyan levertnek látszik. A kérdés zavarba ejtette Biancát, s rosszulletet színlelt. Eleinte sikerült is rászédnie férjét, de nem sokáig. Minthogy a férfit csakugyan nyugtalanította felesége állapota, sürgette, hogy feküdjék le, Bianca azonban félremagyarázta sürgetését, s képzeletében megjelenő szörnyű kép hatására nem bírt többé uralkodni magán, s szabad folyást engedett könnyeinek és sóhajainak. Micsoda látvány egy férfi számára, aki már boldogsága tetőpontján képzeletben magát! Most már biztos volt benne, hogy felesége levertsége valami rosszat jelent szerelmére nézve. Noha e felismerés csaknem olyan siralmas lelkiállapotba juttatta, amilyenben Bianca volt, mégis maradt annyi önuralma, hogy gyanúját eltitkolja. Kétszeres buzgalommal sürgette feleségét, hogy feküdjön le, s biztosította, hogy addig pihenhet, ameddig csak szüksége van rá. Még azt is felajánlotta, hogy behívja a komornáit, ha az asszony úgy gondolja, hogy segíthetnek rajta. Bianca férje ígéretére megnyugodott, és kijelentette, hogy csupán alvásra van szüksége, mert nagyon gyöngének érzi magát. A férj úgy tett, mintha elhinné. Mindketten lefeküdtek, de az együtt töltött éjszaka fölötté különbözött az egymástól mámoros szerelmesek nászéjszakájától.

Mialatt Siffredi leánya átengedte magát fájdalmának, a fővezér azon töprengett, mi lehet az oka, hogy házassága ily gyászosan sikerült. Helyesen sejtette meg, hogy valószínűleg vetélytársa van, de mikor megpróbálta kitalálni, ki lehet, nem tudott rájönni. Csupán abban volt bizonyos, hogy ő a legboldogtalanabb férfi a föld kerekén. Már a kétharmada elmúlt az éjszakának, s még mindig töprengett, amikor egyszerre csak halk nesz ütötte meg a fülét. Meglepődve hallotta, hogy a szobában jár óvatosan valaki. Azt hitte, téved, hiszen emlékezett rá, hogy ő maga zárta be az ajtót, amikor Bianca komornái eltávoztak. Kilesett az ágy függőnye közt, hogy megnézzé, mi okozhatja a neszt, de a kandalló párkányára helyezett mécses már kialudt. Néhány pillanat múlva azonban halk, epekedő hangot hallott, valaki többször egymás után Biancát szólította. Erre féltékeny gyanakvása dühvé változott, veszélyben forgó becsülete arra készítette, hogy előzze vagy bosszulja meg a gyalázatot, megmarkolta hát kardját, és elindult arrafelé, ahonnan a hangot hallotta. Kardjának meztelen kard állja útját. Előbbre lép, a másik hátrahúzódik. Üldözőbe veszi, a másik kitér előre. Amennyire a sötétség engedi, átkutatja a szoba minden zugát az után, aki észrevehetőleg menekül előre, de hiába. Megáll. Fülel, de már nem hall semmit. Valóságos varázslat! Az ajtóhoz lép, gondolván, hogy a titokzatos ellenség, aki a becsületére tört, azon át menekült: az ajtó be van reteszelve, mint volt. Mivel sehogy se értette a dolgot, előszólította emberei közül azokat, akik hallótávolságban voltak. Mikor kinyitotta az ajtót, keresztbe állt a nyílásban, s valósággal eltorlaszolta, hogy ki ne surranhasson, akit keresett.

Ismételt kiáltására előrohant néhány inas gyertyatartóval a kezében. Fogott egy gyertyát, s meztelen karddal a kezében ismét átkutatta az egész szobát. De nem talált senkit, s nyoma sem volt, hogy valaki járt volna a szobában. Nem lelt semmiféle titkos ajtóra vagy egyéb nyílásra, amelyen az illető kionszhatott volna, mégse tagadhatta le önmaga előtt, hogy valami nincs rendjén körülötte. Gondolatai furcsa módon megzavarodtak. Biancához nem fordulhatott: az asszonynak kétségtelenül érdeke volt, hogy eltitkolja előtte az igazságot, tehát a legcsekélyebb magyarázatot sem remélhette tőle. Elhatározta hát, hogy Leonzióknak önti ki a szívét, s utasította embereit, hogy feküdjenek vissza, mondván, hogy valami zajt vélt hallani a szobájában, de tévedett. Apósa éppen akkor lépett ki a szobájából, meghallotta a lármát. A fővezér

rendkívül izgatottan és határtalan szomorúsággal számolt be neki a történeteikről. Siffredi nagyon meglepődött. Noha ő sem talált magyarázatot a dologra, nem kételkedett benne, hogy valóban megtörtént, s minthogy a szerelmes királyt mindenre képesnek tartotta, nagyon lesújtotta a dolog. De esze ágában sem lévén veje féltékeny gyanakvását megerősíteni, a leghatározottabban kijelentette, hogy a hang, amelyet az hallani vélt, s a kard, amely kardját keresztezte, csupán féltékenységtől felajzott képzeletének szüleménye lehetett, hiszen elképzelhetetlen, hogy bárki is beléphetett volna leánya szobájába; a rossz hangulatnak pedig, amelyet veje feleségénél tapasztalt, nyilván valami gyengélkedés lehetett az oka; a hangulatváltozások nem veszélyeztetik a becsületet; az a körülmény, hogy egy lány, aki a világtól elszigetelve élt, hirtelen új helyzetben találja magát, kiszolgáltatva magát egy férfinak, akit még sem megismerni, sem megszeretni nem volt ideje, magyarázata lehet a könnyeknek, sóhajoknak s a rossz hangulatnak, amelyről veje panaszkodik; a nemes vérből származó lányok szívét csak az idő és a férj figyelmességei lobbanthatják szerelemre; csak arra tudja buzdítani vejét, hogy nyugodjon meg, s kétszeres gyöngédséggel és buzgalommal igyekezzék Bianca hajlandóságát megnyerni; s végezetül arra kéri, térjen vissza feleségéhez, mert attól tart, hogy gyanakvása és zaklatottsága becsületében sérti az asszonyt.

A fővezér semmit sem felelt apósa érvelésére, vagy mert csakugyan kezdte maga is hinni, hogy felzaklatott kedélyállapotában érzéki csalódás áldozata lett, vagy mert célszerűbbnek gondolta tettetni, hogy megnyugodott, mintsem hogy megpróbálja - hasztalanul - meggyőzni az öregembert egy teljesen valószínűtlennek látszó esetről. Visszatért felesége szobájába, lefeküdt melléje, s megpróbált az álomban keresni valami gyógyírt nyugtalanságára. Ami Biancát, a szomorú Biancát illeti, az ő nyugalma is odalett; nagyon jól hallott mindent, amit a férje hallott, s mivel az esetnek titkát is, okát is ismerte, nem tarthatta agyrémnek. Megdöbbsentette, hogy Enrico képes volt behatolni a szobájába, miután olyan ünnepélyesen hűséget esküdött Costanzának. Ahelyett, hogy helyeselte volna a lépést, s örült volna neki, újabb megaláztatásnak tekintette, s szívében csak úgy lángolt a harag.

Míg Siffredi leánya mérhetetlenül elítélte a fiatal királyt, s a legelvetemültebb férfinak tartotta a világon, a boldogtalan uralkodó, aki szenvedélyesebben szerette Biancát, mint valaha, szeretett volna beszélni vele, hogy tisztázza magát a kedvezőtlen látszat alól. Már korábban is ellátogatott volna e célból Belmontéba, ha rengeteg kényszerű elfoglaltsága engedte volna, de csak ezen az éjszakán tudott szabadulni udvarából. Nagyon jól ismerte a ház minden zugát, hiszen ott nőtt fel, könnyen be tudott hát lopakodni Siffredi kastélyába, s még nála volt a kertbe vezető rejtekkajtó kulcsa is. Így jutott be hajdani szobájába, ahonnan aztán bement a Biancáéba. Képzeljék el, hogy meglepődhetett, amikor a szobában egy férfit talált, s egy kard keresztezte a kardját. Kis híja, hogy indulata el nem ragadta, s nem büntette meg ott helyben a vakmerőt, aki szentségtörő kezét királyára emelte; de a tapintat, amellyel Leonzio leányának tartozott, megfékezte bosszúvágyát. Ugyanúgy távozott a kastélyból, ahogy beosont, s még dültebben indult útnak Palermo felé, mint ahogy eljött onnan. Röviddel napkelte előtt érkezett meg, és bezárkózott lakosztályába. De túlságosan izgatott volt, nem tudott nyugodni. Folyton csak az járt az eszében, hogy visszatér Belmontéba. Biztonsága, becsülete, de mindenekfölött szerelme sürgette, hogy mielőbb fényt derítsen a szörnyű kaland minden részletére.

Mihelyt fölkelt a nap, előhozatta vadászfelszerelését, s e szórakozás ürügyén néhány hajtó és egy-két udvaronc kíséretében benyomult a belmontei erdőbe. Hogy szándékát leplezze, egy ideig követte a vadásztársaságot, de mikor látta, hogy ki-ki buzgón nyargal a falka nyomában, mindenkitől eltávolodott, és egyedül rátért a Leonzio kastélyába vezető útra. Sokkal jobban ismerte az erdei ösvényeket, semhogy eltévedhetett volna, s mivel türelmetlenségében lovát sem kímélte, rövid idő alatt megtette az utat, amely szerelmétől elválasztotta. Éppen azon törte a fejét, milyen elfogadható ürügyet találhatna, hogy négyszemközt beszélhessen Siffredi

leányával, amikor a kastély parkjának egyik kapujához vezető rövidke úton végignyargalva két nőt pillantott meg a közelben; egy fa tövében ültek és beszélgettek. Semmi kétsége sem volt felőle, hogy az asszonyok a kastélyhoz tartoznak, és máris izgalomba jött, de még izgatottabb lett, amikor a lódobogás zajára a két nő feléje fordult, s az egyikben szeretett Biancájára ismert. Legbizalmasabb komornája, Nisa társaságában kiszökött a kastélyból, hogy boldogtalanságában legalább szabadon kisírhassa magát.

A király szinte röpülve vetette magát az asszony lába elé, s egészen elérzékenyült, mivel szerelme szemében félreismerhetetlen jeleit látta a szomorúságnak.

- Szépséges Bianca - mondta -, ne bánkódjon tovább! Elismerem, a látszat szerint bűnös vagyok, de ha megtudja, mi a szándékom önnel kapcsolatban, az, amit eddig bűnnek tartott, ártatlanságom és mérhetetlen szerelmem bizonyítékává lesz!

Enrico szavai, amelyeket abban a reményben mondott, hogy véget vetnek Bianca szomorúságának, csak fokozták azt. Az asszony felelni akart, de a zokogás elfojtotta hangját. A fejedelmet megdöbbenette az asszony megindultsága.

- Úrnőm - kérdezte -, hát nem tudom megnyugtatni? Micsoda balsors fosztott meg bizalmától engem, aki kockára teszem koronámat, sőt életemet is, hogy az öné maradhassak?

Leonzio leánya erre erőt vett magán, s megpróbált magyarázatot adni.

- Fölösleges már ígéreteket tennie, felség. A mi sorsunkat immár semmi sem kapcsolhatja össze.

- Ó, Bianca - szakította félbe hirtelen Enrico -, miért mond ilyen kegyetlenségeket? Ki rabolhatja el tőlem szerelmemet? Ki merészelne szembeszállni a király haragjával, aki kész inkább lángba borítani egész Szicíliát, semhogy reményeitől megfosszák?

- Felsőges uram - felelte csüggedten Siffredi leánya -, az ön minden hatalma megtörik azokon az akadályokon, amelyek kettőnket elválasztanak. A fővezér felesége vagyok.

- A fővezér felesége! - kiáltott föl az uralkodó, s néhány lépést hátrált. Nem tudta folytatni, úgy meg volt rendülve. A váratlan csapás lesújtotta, ereje elhagyta. Lerogyott egy fa tövébe. Földült volt, sápadt, reszketett, s a szemét mereven Biancára szögezte, hogy éreztesse vele, mennyire leverte a hír, amit közölt vele. Az asszony úgy nézett vissza rá, hogy megérthette belőle: ugyanolyan érzések töltik el, mint őt. A két boldogtalan szerelmes hallgatott, s némaságukban volt valami iszonyatos. Végül az uralkodó minden erejét összeszedve úrrá lett indulatain, és nagyot sóhajtván így szólt:

- Mit cselekedett, úrnőm? Kishitűségével elvesztett engem, s vesztébe sodorta önmagát is.

Biancát bántotta, hogy a fejedelem szemrehányással illeti, mikor érzése szerint neki volt több oka panaszra.

- Hogyan, felség? - kérdezte. - Még álnoksággal is tetézi hűtlenségét?! Azt kívánja, hogy hazugsággal vádoljam saját szemem és fülem, és ártatlannak higgyem önt? Nem, felség, meg kell vallanom, ilyesmire nem kényszeríthetem az eszemet!

- S az igazság mégis az, úrnőm - vágott vissza a király -, hogy tanúi, bármilyen megbízhatók is, rászedték. Ők is részesek az ön félrevezetésében, s az, hogy én ártatlan és hűséges vagyok, éppoly igaz, mint az, hogy ön a fővezér felesége.

- Ugyan, felség - felelte a nő -, magam hallottam, amikor biztosította Costanzát, hogy neki adja kezét és szívét! Hát nem ígérte meg a királyság főrendjeinek, hogy teljesíti a boldogult király óhaját? És a hercegnő nem mint királyné és Enrico herceg jegyese fogadta-e az ön új

alattvalóinak hódolatát? Talán káprázott a szemem? Ismerje be, ismerje be inkább, hűtlen, hogy Bianca nem tudta ellensúlyozni a trón iránti vágyát, s ahelyett, hogy megalázná magát, s olyasmit színlelné, amit nem érez s talán sohasem is érzett, mondja meg nyíltan, hogy a szicíliai koronát inkább látta biztosítva Costanza, mint Leonzio leánya oldalán. Igaza van, felség: egy fényes trónra éppúgy nem volt jogom, ahogy nem volt egy olyan uralkodóra sem, mint ön. Hiú merészség volt részemről bármelyikre vágyakozni, de önnek sem lett volna szabad táplálnia bennem ezt a tévhitet. Emlékszik, mennyire féltem, hogy elveszítem, amit szinte biztosra is vettem. Miért nyugtatott meg? Miért kellett eloszlatnia aggodalmaimat? Akkor inkább a végzetet okoltam volna s nem önt, s legalább a szívem az öné marad, ha már a kezemet nem kaphatta meg; de nem kapta volna meg más sem. Most már késő igazolnia magát. A fővezér felesége vagyok, s hogy elkerülhessem ennek az arcpirító beszélgetésnek a folytatását, engedje meg, felség, hogy az önt megillető tisztelettel visszavonuljak, s ne hallgassak tovább egy fejedelmet, akit már nem szabad hallgatnom.

E szavakkal Bianca olyan gyorsan eltávolodott Enricótól, amilyen gyorsan csak állapota engedte.

- Álljon meg, úrnőm! - kiáltott föl a király. - Ne taszítson kétségbeesésbe egy uralkodót, aki inkább kész ledönteni a trónt, amelyet - miként szememre vetette - többre becsült önnél, csakhogy új alattvalói kívánságát teljesítse.

- Most már hasztalan az áldozat - válaszolt Bianca. - Akkor kellett volna elragadnia a fővezértől, amikor még nem tette tönkre a legszentebb érzelmeket! Mivel már nem vagyok szabad, azt sem bánom, ha Szicília hamuvá ég, s nem érdekel, kit vesz el. Ha olyan gyöngé voltam is, hogy nem bírtam ellenállni szívem hajlandóságának, meglesz bennem hozzá az erő, hogy érzéseimet elfojtsam, és bebizonyítsam Szicília új királyának, hogy a fővezér hitvese már nem szerelmes Enrico királyba.

E szavak közben Bianca a park kapujához ért, Nisa kíséretében gyorsan belépett rajta, és becsukta maga mögött. A fejedelem odakünt maradt, lesújtva a fájdalomtól. Még mindig nem tért magához a csapás után, amelyet Bianca házasságának híre jelentett számára.

- Igazságtalan Bianca! - kiáltotta. - Elfelejtette, mit ígértünk egymásnak? Minden esküvéseink ellenére elszakadtunk egymástól! Hát csak hiú ábránd volt a remény, hogy bírn fogom bájait? Ó, kegyetlen asszony, hát ilyen drágán kell megfizetnem érte, hogy szerelmemet viszonzta!

Aztán fölmerült lelkében vetélytársa boldogságának képe, iszonyú féltékenység fogta el, s ez a szenvedély néhány pillanatig annyira eluralkodott rajta, hogy már-már azon volt, hogy bosszúból megöli a fővezért, sőt Siffredit is. Józan esze azonban lassan lecsillapította őrjöngő indulatait. Mindamellettsé kétségbe volt esve, mert úgy érezte, lehetetlen kivenni Bianca fejéből a meggyőződést, hogy hűtlen lett hozzá. Azzal áltatta magát, hogy ha nyugodtan beszélhetne vele, sikerülne. S hogy ezt megtehesse, úgy látta, el kell távolítania az útból a fővezért. El is határozta, hogy letartóztatja, mint az állam jelenlegi helyzetében megbízhatatlan személyt. Ki is adta az utasítást egyik testőrkapitányának, aki azonnal elindult Belmontéba, napszálltakor őrizetbe vette, és a palermói kastélyba kísérte a fővezért.

Az eset nagy megdöbbenést keltett Belmontében. Siffredi azonnal elindult, hogy veje ártatlanságáról kezeskedjen a királynál, s figyelmeztesse, milyen veszedelmes következményekkel járhatnak az efféle őrizetbe vételek. Az uralkodó előre látta miniszterének ezt a lépését, s mert mindenképpen el akarta érni, hogy még a fővezér szabadon bocsátása előtt nyugodtan beszélhessen Biancával, a leghatározottabban megtiltotta, hogy másnapig bárkit is a színe elé bocsássonak. Leonzióknak azonban a tilalom ellenére is sikerült bejutnia a királyhoz.

- Felség - szólalt meg a király elé lépve -, ha egy hűséges és tisztelettudó alattvalónak szabad panaszt emelnie ura ellen, panaszt emelek önnél ön ellen. Milyen bünt követett el a vőm? Meggondolta felséged, hogy örök gyalázatot hoz a családomra, s hogy egy ilyen bebörtönzés következtében a legfőbb állami tisztségeket betöltő személyek elidegenedhetnek öntől?

- Biztos értesülésem van róla - válaszolt a király -, hogy a fővezér bűnös céllal összejátszik don Pedro infánssal.

- Bűnös céllal?! - szolt közbe meglepetten Leonzio. - Ugyan, felség, ne higgyen el belőle egy szót sem, megtévesztik felségedet. A Siffredi családban sohasem volt áruló, s maga az a tény, hogy a fővezér a vejem, mentesíti minden gyanútól. A fővezér ártatlan; önnek vannak titkos céljai, azért tartóztatta le.

- Mivel ilyen nyíltan beszél - felelte a király -, ugyanígy fogok beszélni én is. Ön panaszt emelt a fővezér letartóztatása miatt! Nos, én nem emelhetek panaszt az ön kegyetlensége ellen? Ön az a barbár, Siffredi, aki elrabolta nyugalmaomat, hivatali buzgalmaival ön juttatott olyan helyzetbe, hogy a legnyomorultabb halandó sorsát is irigylem. De tegyen le arról a hitéről, hogy az ön elképzelése szerint fogok eljárni. Hiába határozták el, hogy feleségül veszem Costanzát...

- De felséges uram - vágott közbe remegve Siffredi -, megteheti, hogy nem veszi el a hercegnőt, miután az ország népe előtt megígérte neki?

- Csak önmagát okolja - felelte a király -, ha csatlakoznak várakozásukban. Miért hozott olyan helyzetbe, hogy kénytelen legyek olyasmit ígérni, amit nem teljesíthetek? Ki kényszerítette önt, hogy Costanza nevét írja a papírlapra, amelyet a leányának adtam? Tudta jól, mi a szándékom: miért kellett rákényszerítenie Biancát, hogy olyan emberhez menjen feleségül, akit nem szeret? És milyen joggal rendelkezik az én szívemmel, miért akar elvételni velem egy hercegnőt, akit gyűlölök? Elfelejtette, hogy ő annak a könyörtelen Matildénak a leánya, aki lábbal tiporta a vér és az emberség jogait, s oly szigorú rabságban tartotta apámat, hogy belepusztult? Egy ilyen nőt vegyek feleségül! Nem, Siffredi, hagyjon fel ezzel a reménnyel, mert mielőtt még meggyújtának a szörnyű frigy fáklyáit, egész Szicília lángba borul, s patakokban fog folyni a vér!

- Jól hallom? - kiáltott fel Leonzio. - Ó, felség, milyen képet fest elém? Miféle szörnyű fenyegetések ezek? De ok nélkül aggódok - folytatta más hangon. - Felséged sokkal jobban szereti alattvalóit, semhogy ily szomorú sorsot szánna nekik. Nem engedheti, hogy a szerelem legyen úrrá ön felett, nem homályosíthatja el hírnevét azzal, hogy a közönséges emberek hibájába esik. Csak azért adtam leányomat a fővezérhez, hogy felségednek egy bátor hívet szerezzen, aki kardjával és hadseregével védelmezi érdekeit don Pedro herceg ellenében. Azt hiszem, hogy ha ilyen szoros kötelék fűzi családomhoz...

- Ó, ezek a kötelékek, ezek a gyászos kötelékek okozták vesztemet - kiáltott föl Enrico király. - Könyörtelen barát, miért mért rám ilyen szörnyű csapást? Ki bízta meg, hogy érdekeimet szerelmem rovására védelmezze? Miért nem hagyta, hogy jogaimat magam biztosítsam? Talán nem vagyok elég bátor hozzá, hogy elbánjak azokkal az alattvalóimmal, akik ellenem szegülnek? Meg tudtam, volna büntetni a fővezért, ha megtagadta volna az engedelmisséget! Tudom, hogy a királyok nem zsarnokok, hogy legfőbb kötelességük népük boldogságát biztosítani. De kötelesek-e alattvalóik rabszolgái lenni? És azzal, hogy az ég őket szemelte ki kormányzásra, elvesztik azt a minden embert megillető természetes jogukat, hogy érzelmeikről maguk döntsenek? Ó, ha nincs joguk úgy élvezni az életet, mint az aljanépnek, hát vegye vissza tőlem, Siffredi, az uralkodói hatalmat, amelyet nyugalmaom árán akart biztosítani számomra!

- Nem szabad elfelejteni, felség - felelte a miniszter -, hogy nagybátyja, a boldogult király, a trónöröklést a hercegnővel kötött házasságtól tette függővé!

- És milyen jogon? - kérdezte Enrico. - Ő maga találta ki ezt a feltételt? Vagy tán testvérétől, Carlótól örökölte ezt az aljas törvényt, amikor utódja lett? És ön miért volt olyan gyöngé, hogy belement egy ilyen igazságtalan feltételbe? Igazságügy miniszter létére elég rosszul van tájékozódva szokásainkról. Egyszóval: amikor megígértem Costanzának, hogy feleségül veszem, nem szabad akaratomból tettem. Eszemben sincs megtartani ígéreteimet, s ha don Pedro arra alapozza trónra lépési reményeit, hogy én ezt a feltételt nem fogadom el, fölösleges a népet is bevonnunk a viszályba, túl sok vérbe kerülne. Karddal a kezünkben magunk közt is eldönthetjük, kettőnk közül melyik méltóbb az uralkodásra!

Leonzio nem merte tovább feszíteni a húrt, meglegedett annyival, hogy térden állva könyörgött veje szabadon bocsátásáért. Nemhiába.

- Menjen - mondta a király -, térjen vissza Belmontéba, a fővezér rövidesen követni fogja!

A miniszter eltávozott, és hazament Belmontéba, abban a hitben, hogy veje is azon nyomban visszatér. Csalódott. Enrico éjszaka találkozni akart Biancával, s ezért másnap reggelre halasztotta a férj szabadlára helyezését.

Ezalatt a fővezér kegyetlen tervet főzött ki. Bebörtönzése kinyitotta szemét, ráébredt szerencsétlensége igazi okára. Teljesen átengedte magát a féltékenységnek, s meghazudtolván hűségét, mely addig minden gyanú fölé emelte, bosszúért lihegett. Mivel kitalálta, hogy a király aznap éjjel föltétlenül találkozni akar Biancával, s szeretne volna tetten érni őket, megkérte a palermói várkapitányt, engedje ki éjszakára a börtönből, még másnap hajnal előtt visszatér. A várkapitány, aki odaadó híve volt, már csak azért is könnyen belement a dologba, mert tudta már, hogy Siffredi kiharcolta a fővezér szabadlára helyezését. Még lovat is adatott neki, hogy hazamehessen Belmontéba. Mikor a fővezér Belmontéba érkezett, odakötötte a lovát egy fához, egy kis kapun, amelyhez kulcsa volt, bement a parkba, s sikerült olyan szerencsésen besurrannia a kastélyba, hogy senkivel sem találkozott. Fölment felesége lakosztályába, s elrejtőzött az előszobában egy spanyolfal mögé. Úgy tervezte, hogy onnan figyelje meg, mi történik, s a legcsekélyebb zajra, amely kihallatszik Bianca hálósobájából, hirtelen beront. Láta, mikor Nisa távozott úrnője szobájából, és visszavonult hálófülkéjébe.

Siffredi leánya, aki könnyűszerrel kitalálta, miért vetették börtönbe férjét, számított rá, hogy aznap éjjel még nem fog visszatérni Belmontéba, hiába közölte vele apja, hogy a király megígérte, nyomban utána a fővezért is hazaküldi. Semmi kétsége nem volt afelől, hogy Enrico ki akarja használni az alkalmat, hogy tanúk nélkül találkozzék és beszéljen vele. Ebben a tudatban várta az uralkodót, hogy szemére vesse cselekedetét, amelynek rá, Biancára nézve szörnyű következményei lehetnek. S csakugyan, nem sokkal azután, hogy Nisa eltávozott, kinyílt a rejtekajtó, és a király térdre vetette magát Bianca előtt.

- Úrnőm - mondta -, ne ítéljen el addig, amíg meg nem hallgat. Azért vetettem börtönbe a fővezért, mert más mód nem maradt számomra, hogy tisztázhassam magam. Tehát egyedül csak önmagát hibáztathatja ezért a cselfogásért. Miért nem akart meghallgatni ma reggel? Férje sajnos holnap már szabad lesz, s többé nem beszélhetek önnel. Hallgasson meg hát utoljára. Ha már az ön elvesztése úgyis elviselhetetlenné teszi számomra az életet, legalább azt a keserű vigaszt engedélyezze számomra, hogy tudtára adhassam, nem az én hűtlenségem idézte elő ezt a szerencsétlenséget. Csakis azért jelentettem ki a nyilvánosság előtt, hogy feleségül veszem Costanzát, mert abban a helyzetben, amelybe apja hozott, nem tehettem egyebet. Kénytelen voltam félrevezetni a hercegnőt az ön érdekében is meg az enyémben is: csak így biztosíthattam az ön részére a koronát s azt, hogy szerelmese hitvese lehessen.

Bíztam a sikerben, már meg is tettem a szükséges lépéseket az eljegyzés felbontására, ön azonban romba döntötte egész művemet, s azzal, hogy könnyelműen másnak adta a kezét, örök szenvedésre kárhoztatott két szívet, amely tökéletes szerelemben boldogan egyesülhetett volna.

Szavait az őszinte kétségbeesés oly szemmel látható jeleivel fejezte be, hogy Bianca meghatódott. Már nem kételkedett a férfi ártatlanságában. Először örült neki, de aztán csak még szerencsétlenebbnek érezte magát miatta.

- Ó, felség - fordult az uralkodóhoz -, azután, ahogy a végzet elbánt velünk, ön csak újabb fájdalmat okoz, amikor tudtomra adja, hogy nem bűnös. Mit tettem, én szerencsétlen? Engedtem a bosszúvágnak, azt hittem, elhagyott, s felháborodásomban kezem a fővezérnek adtam, akit apám ajánlott. Én vagyok bűnös, én vagyok az oka szerencsétlenségünknek! Amikor önt vádoltam azzal, hogy megcsalt, sajnos, éppen én voltam az, aki túlzott hiszékenységgemben szétszakítottam szerelmünk kötelékét, pedig megesküdtem rá, hogy örökké önhöz fognak láncolni! Álljon bosszút, felség, álljon bosszút ön is! Gyűlölje meg a háládatlan Biancát!... Felejtse el...

- Miként tehetném, úrnőm? - szakította félbe szomorúan Enrico. - Hogyan tépjem ki szívemből a szenvedélyt, amelyet még az ön igazságtalan eljárása sem fojthatott el?

- Pedig meg kell tennie, akármilyen nehéz is, felség - sóhajtott föl Siffredi leánya.

- És ön képes lesz rá? - vágott vissza a király.

- Nem merem biztosan állítani, de mindent el fogok követni, hogy sikerüljön!

- Ó, kegyetlen asszony! - mondta a fejedelem - ön könnyűszerrel el fogja felejteni Enricót, mert el akarja felejteni.

- Hát ön hogy gondolta - kérdezte Bianca határozottabb hangon. - Csak nem azzal áztatja magát, hogy megengedem, hogy továbbra is udvaroljon? Nem, felség, erről a reményről mondjon le. Nem születtem arra, hogy királyné legyek, de arra sem, hogy bűnös szerelemben éljek! Férfiem, akárcsak ön, a nemes Anjou-család sarja, s ha a kötelesség, amellyel tartozom neki, nem tornyosulna áthághatatlan akadályként az ön udvarlása elé, becsületem gátolna meg abban, hogy meghallgassam. Könyörgök, hagyjon magamra; nem szabad többé találkozunk!

- Micsoda kegyetlenség! - kiáltott föl a király. - Ó, Bianca, miért bánik velem ilyen ridegen? Nem elég szenvedés számomra már az is, hogy a fővezér karjai közt tudom? Meg akar fosztani az egyetlen vigasztól is, ami még maradt nekem, meg akarja tiltani, hogy láthassam?

- Inkább kerüljön el - felelte Siffredi leánya, s kibuggyant a könnye. - Annak a látása, amit gyöngéden szeretünk, nem öröm többé, ha elvesztettük a reményt, hogy egyszer a miénk lesz. Isten vele, felség! Kerüljön el; ezzel tartozik önnön becsületének és az én jó híremnek. Erre kérem nyugalmam érdekében is, mert ha szívem gerjedelme nem veszélyezteti is jó híremet, szerelmének emléke olyan iszonyú kínokat okoz, hogy alig bírom elviselni.

Olyan heves mozdulatokkal ejtette ki e szavakat, hogy a mögötte álló asztalon véletlenül fölborított egy gyertyatartót. A gyertya estében elaludt. Bianca fölvette, s hogy újra meggyújtsa, kinyitotta az előszoba ajtaját, s bement Nisa hálókamrájába, aki még nem feküdt le. Csakhamar visszatért az égő gyertyával. A király türelmetlenül várta, s mihelyt megjelent az ajtóban, azonnal hevesen ostromolni kezdte. Az uralkodó hangjára a fővezér kivont karddal berontott a szobába, csaknem egyszerre a feleségével, s Enrico felé közeledve a bosszúvágy sugallta dühvel rákiáltott:

- Ez már sok, zsarnok! Ne hidd, hogy gyáva vagyok és eltűröm, hogy becsületem bemocskold!

- Áruló - kiáltott föl a király, és védőállásba helyezkedett. - Te meg ne hidd, hogy büntetlenül végrehajthatod tervedet!

Azzal vívni kezdtek. Az összecsapás túl heves volt ahhoz, hogy sokáig tarthatott volna. A fővezér attól való félelmében, hogy Siffredi és háza népe túl korán odarohan Bianca sikoltozására, és megakadályozza, hogy bosszút álljon, nem gondolt a védekezésre. A düh elhomályosította az agyát; oly rosszul számította ki a lépést, hogy maga futott bele ellenfele kardjába, s a kard markolatig a testébe fűrődött. Lerogyott, s a király ebben a szempillantásban megtorpant.

Leonzio leányát megindította férje sebesülése, leküzdötte iránta érzett ösztönös undorát, letérdelt mellé, és megpróbált segíteni rajta. A szerencsétlen férj azonban túlságosan haragudott feleségére, s nem hatotta meg részvétének és fájdalomának ez a megnyilvánulása. Még a közelgő halál sem fojthatta el szenvedélyes féltékenységét. Utolsó pillanataiban is csupán a vetélytársára váró boldogság járt az eszébe, s olyan iszonyúnak érezte a gondolatot, hogy összeszedte maradék erejét, fölemelte a még mindig a markában szorongatott kardot, és Bianca keblébe dőfte.

- Pusztulj te is! - kiáltotta, miközben keresztülszúrta. - Pusztulj, hűtlen asszony, amiért nem tartottad meg az oltár előtt fogadott hitvesi esküdet! Te pedig, Enrico - folytatta -, ne örülj, te sem leszel boldog! Nem fogsz hasznot húzni szerencsétlenségemből! Elégedetten halok meg!

E szavakkal ki is lehelte lelkét, s arca, melyen már megjelent a halál árnyéka, egy kicsit valamelyest még mindig büszkének és félelmetesnek hatott. Bianca arca egészen más volt. A döfés halálos volt. Haldokló férje testére hanyatlott, s az ártatlan áldozat vére összefolyt gyilkosa vérével, aki olyan hirtelen határozta el magát tetteire, hogy a király nem tudta megakadályozni.

A boldogtalan fejedelem feljajdult, amikor látta, hogy Bianca összeesik. Az asszony életét kioltó döfés jobban fájt neki, mint az áldozatnak, s ugyanúgy megpróbált segíteni rajta, mint előbb az asszony a férjén, amiért olyan gonosz fizetséget kapott. De Bianca elhaló hangon így szólt hozzá:

- Hiába fáradozik, felség. A könyörtelen sors engem követelt áldozatul. Bár csillapulna le ezzel a haragja, hogy ön boldogan uralkodhasson!

Alig fejezte be szavait, Leonzio toppant be a szobába, akit leánya sikoltozása csalt oda. A szeme elé táruló látványra mozdulatlanra dermedt. Bianca nem vette észre, tovább beszélt a királynak:

- Isten vele, herceg, emlékezzék rám szeretettel, ezt kötelességévé teszi szerelmem is, szerencsétlenségem is. És ne haragudjon apámra. Kímélje meg életét, szánja meg fájdalmát, és ismerje el jóakarátát. De mindenekelőtt arra kérem, hogy győzze meg ártatlanságomról. Isten vele, édes Enricóm... meghalok... utolsó leheletem is az öné.

E szavakkal meghalt. A király egy ideig komoran hallgatott. Aztán így szólt az iszonyúan lesújtott Siffredihez:

- Tessék, Leonzio, gyönyörködjék művében! Úgy nézze, hogy ez a tragédia az ön irántam tanúsított segítőkészségének és buzgóságának gyümölcse.

Az aggastyán nem felelt rá semmit, annyira mardosta a fájdalom. De miért is próbálnám leírni azt, amit szóval úgysem lehet kifejezni? Elég, ha annyit mondok, hogy mihelyt döbbenetükből annyira magukhoz tértek, hogy kifejezést tudtak adni érzelmeiknek, megrendítő siránkozásban törtek ki mind a ketten.

A király egész életében gyöngéden őrizte szerelmese emlékét. Képtelen volt elszánni rá magát, hogy Costanzát feleségül vegye. Don Pietro infáns szövetkezett a hercegnővel, s mind a ketten elkövettek minden lehetőt, hogy érvényt szerezzenek Ruggiero végrendelkezésének, de végül is kénytelenek voltak meghajolni Enrico fejedelem előtt, aki valamennyi ellenségét legyőzte. Ami Siffredit illeti, a bánat, hogy annyi szenvedést okozott, elvette kedvét a közélettől, s még hazájában sem tudott megmaradni. Elhagyta Szicíliát, s most már egyetlen leányával, Porciával, átjött Spanyolországba, és megvette ezt a kastélyt. Majdnem tizenöt évig élt itt Bianca halála után, s mielőtt ő is örökre lehunyta a szemét, még megvolt az a vigasztalása, hogy férjhez adta Porciát don Jerónimo de Silvához. Házasságuknak én vagyok egyetlen gyümölcse. Hát ez a története családomnak, fejezte be elbeszélését don Pedro de Pinares özvegye, s egyben a festményen látható tragédia hiteles históriája is. A képet nagyapám, Leonzio festette, hogy megörökítse utódai számára e szomorú eseményt.

ÖTÖDIK FEJEZET

Arról, hogy mit művelt Aurora de Guzmán Salamancában

Ortiz, a két szobalány meg én, miután végighallgattuk a történetet, eltávoztunk a teremből, s magára hagytuk Aurorát Elvirával. A nap hátralévő részét beszélgetéssel töltötték. Nagyszerűen elszórakoztak egymás társaságában, s amikor másnap útnak indultunk, éppoly nehezen váltak meg egymástól, mint két barátnő, akinek kedves szokásává lett az együttlakás.

Nos, minden baj nélkül megérkeztünk Salamancába. Mindenekelőtt kibéreltünk egy házat, s Ortiz néne előzetes megállapodásunk szerint mint doña Ximena de Guzmán szerepelt. Hosszú ideje volt dueña, beletanult a színészkedésbe. Egy reggel Aurora, valamint egy komorna és egy inas kíséretében elment abba a szállodába, ahol értesülésünk szerint Pacheco meg szokott szállni. Ortiz megtudakolta, van-e kiadó lakosztály. Közölték vele, hogy van, s mutattak is egyet. Elég rendes volt, Ortiz le is foglalta. Még előleget is adott a fogadósnénak, mondván, hogy a lakosztály egyik toledói unokaöccsének kell, aki Salamancában fog tanulni, s még aznap megérkezik.

Miután úrnőm meg a dueña lefoglalta a lakosztályt, hazatért, s a szép Aurora percnyi késedelem nélkül átöltözött lovagnak. Fekete hajára szőke parókát húzott, szemöldökét ugyancsak befestette szőkére, s úgy kicsípte magát, hogy egészen elfogadható fiatal nemesúr lett belőle. Fesztelenül, könnyedén mozgott, semmi nem árulta el, hogy csak álcázza magát, kivéve az arcát, amely kicsit túl szép volt férfiarcnak. A komorna, akinek az apród szerepét kellett játszania, ugyancsak átöltözött. Nem kellett félnünk, hogy szerepében kudarcot vall, mert azonfelül, hogy nem tartozott a legcsinosabb nők közé, elég szemtelen is volt a képe, s ez jól illett a hivatalához. Ebéd után, mikor a két színésznő úgy gondolta, hogy már színre léphet, azaz megjelenhet a szállodában, útnak indultam velük. Hintóban mentünk mindhárman, s magunkkal vittük minden szükséges holminkat.

A fogadósné, név szerint Bernarda Ramírez, fölötté udvariasan fogadott, s lakosztályunkba vezetett bennünket, ahol beszélgetésbe elegyedtünk. Megállapodtunk, milyen ellátást kapunk, s mit fizetünk érte havonként. Aztán megkérdeztük, vannak-e más lakói is.

- Jelenleg nincsenek - felelte. - Ha hajlandó volnék akármiféle embert befogadni, bőven akadna lakóm, én azonban csak fiatal nemesuraknak adok szállást. Ma estére várom egy madridi fiatalúr érkezését, aki itt fejezi be tanulmányait. A neve don Luis Pacheco, lovag, legfőbb hűbéres lehet. Ha személyesen nem is ismerik, bizonyára hallottak már róla.

- Nem - válaszolt Aurora -, csak annyit tudok, hogy előkelő családból származik, de fogalmam sincs róla, miféle ember, s nagyon lekötene, ha elmondaná, hiszen egy fedél alatt fogok lakni vele.

- Jóképű fiatalember, señor - mondta a szállodásné, s végignézett az álovgon -, körülbelül olyan termetű, mint ön. Ó, milyen jól meglesznek majd egymással! Szent Jakabra, eldicsekedhetem majd vele, hogy nálam lakik Spanyolország két legcsinosabb fiatalura.

- Ennek a don Luisnak nyilván nagy sikere van a nőknél, igaz? - kérdezte úrnőm.

- De még milyen! - áradozott a vénasszony. - Igazi nőcsábász, szavamra mondom, már a puszta megjelenésével hódít. Többek között meghódított egy fiatal és szép hölgyet, Isabel a neve. Egy öreg jogtudornak a leánya. Úgy beleszeretett a lovagba, hogy alighanem belebolondul.

- És mondja, jóasszony - szakította félbe nagy sietve Aurora -, a lovag is nagyon szerelmes belé?

- Mielőtt Madridba utazott, szerette - felelte Bernarda Ramírez -, de nem tudom, hogy még mindig szereti-e, mert nem valami állhatatos természet. Állandóan váltogatja a nőket, már ahogy az ifjú lovagok általában szokták.

A derék özvegy még be sem fejezte szavait, amikor lármát hallottunk az udvarból. Azonnal kinéztünk az ablakon, s két férfit láttunk, éppen akkor szálltak lóról. Don Luis Pacheco érkezett meg Madridból az inasával. A vénasszony otthagyt bennünket, hogy fogadja a lovagot, úrnőm pedig, nem minden izgalom nélkül, felkészült, hogy megjátssza don Félix szerepét. Nemsokára belépett lakosztályunkba don Luis még csizmában.

- Most értesültem róla - mondta, miután üdvözölte Aurorát -, hogy egy fiatal toledói nemesúr lakik a szállodában. Engedje meg kifejeznem örömet, hogy egy házban lakhatom vele.

Mialatt úrnőm viszonzta a bókot, Pachecón észrevettem a meglepődést, hogy egy ilyen jóképű lovaggal akadt össze. Nem is állhatta meg, hogy meg ne mondja: sose találkozott még ilyen szép és jó alakú nemesúrral. Még hosszasan társalogtak, tömérdek bók hangzott el mindkettejük részéről, majd don Luis visszavonult lakosztályába.

Mialatt szobájában lehúzatta csizmáját, ruhát és fehérneműt váltott, valami apródféle, aki egy levelet akart neki átadni, véletlenül Aurorába botlott a lépcsőn. Azt hitte, ő don Luis, s neki adta át a rábízott levelet.

- Tessék, lovag úr - mondta. - Én ugyan nem ismerem Pacheco lovag urat, de azt hiszem, fölösleges megkérdeznem, ön-e az, mert a leírás alapján, amit erről az úrról kaptam, bizonyos vagyok benne, hogy nem tévedek.

- Csakugyan nem téved, barátom - felelte úrnőm csodálatra méltó lélekjelenléttel. - Megbízását pompásan teljesítette. Jól sejtette, hogy én vagyok don Luis Pacheco. Mehet is, a választ majd elküldöm.

Az apród eltűnt, Aurora pedig bezárkózott szobájába a komornájával meg velem, felbontotta a levelet, s a következőket olvasta:

„Most értesültem róla, hogy Salamancában van. Végtelenül megörültem a hírek! Már azt hittem, belebolondulok. De szereti-e még Isabelt? Siessen, nyugtassa meg, hogy mit sem változott. Azt hiszem, belehal a gyönyörűségbe, ha megtudja, hogy hű maradt hozzá!”

- Szenvedélyes levél - mondta Aurora -, lángoló szerelemről tanúskodik. Ez a hölgy veszedelmes vetélytárs. Semmitől sem szabad visszariadnom, hogy don Luist elválasszam tőle, sőt meg kell akadályoznom, hogy egyáltalában találkozzanak. Megvallom, nem könnyű feladat, mindazonáltal bízom benne, hogy sikerülni fog.

Úrnőm töprengeni kezdett, majd egy pillanat múlva így folytatta:

- Szavamat adom, hogy huszonnégy órán belül összevesznek.

Miután Pacheco pihent egy kicsit a szobájában, felkeresett bennünket, s vacsora előtt elbeszélgetett Aurorával.

- Lovag uram - mondta tréfálkozva -, azt hiszem, a férjek és szeretők nyilván nem örülnek, hogy ön Salamancába érkezett, sok gondot fog okozni nekik. Én magam is félttem hódításaimat.

- Igaza is van - válaszolt úrnőm ugyanolyan hangon -, félelme nem alaptalan. Figyelmeztetem: don Félix de Mendozában van valami félelmetes. Már jártam ebben a városban, s tudom, hogy a nők itt sincsenek fából.

- Van rá bizonyítéka? - szakította félbe hevesen don Luis.

- Döntő bizonyítékom van - felelte don Vicente leánya. - Egy hónappal ezelőtt átutaztam a városon, mindössze egy hetet töltöttem itt, s bizalmasan megsúghatom, hogy magamba bolondítottam egy öreg jogtudor leányát. Észrevettem, hogy e szavakra don Luis zavarba jött.

- Tapintatlanság volna, ha megkérdezném a hölgy nevét?

- Miért titkolóznék ön előtt? Tán azt hiszi, én diszkrétebb vagyok, mint a velem egykorú nemesurak? Ne legyen hozzám ilyen igazságtalan. Különben is, magunk közt legyen mondván, a hölgy nem érdemel ilyen tapintatot, közönséges polgárleány. Ön is tudja jól, hogy nemesember nem foglalkozhat komolyan polgárleányokkal, s tulajdonképpen a becsületüket növeli, amikor megbecsteleníti őket. Minden teketória nélkül közölhetem hát önnel, hogy az öreg jogtudor leányát Isabelnek nevezik.

- A jogtudort pedig - szakította félbe türelmetlenül Pacheco - Murcia de la Llanának hívják, ugye?

- Szó szerint - válaszolt úrnőm. - Íme, egy levél, amelyet az imént juttatott el hozzám. Olvassa csak el, s meg fogja látni, csakugyan szeret-e a lány.

Don Luis a levélre pillantott, s mivel fölismerte rajta az írást, zavartan és tanácstalanul megtorpant.

- Ejha! - kiáltott föl csodálkozva Aurora. - Ön egészen elsápadt! Isten bocsássa meg, de úgy látom, önt is érdekli a hölgy. Ó, mennyire sajnálom, hogy ilyen őszintén beszéltem!

- Én viszont nagyon hálás vagyok érte - felelte don Luis hevesen, s hangjában düh és harag érződött. - Ó, az álnok, szédelő teremtés! Don Félix, ön nagyon lekötöztetett. Megszabadított egy tévedéstől, amelynek talán sokáig rabja maradtam volna. Azt hittem, szeretnek. Mit mondtam? Szeretnek? Azt hittem, Isabel imád! Valamennyire én is becsültem ezt a lányt, de csak most látom, hogy megvetésre méltó kacér teremtés.

- Méltányolni tudom haragját - felelte Aurora, s maga is megbotránkozást színlelt. - Egy jogtudor leánya csakugyan örülhetne, hogy egy önhöz hasonló szeretetre méltó nemesúr a szeretője! Nem találok mentséget állhatatlanságára, s nemhogy nagyra becsülném, hogy az én kedvemért feláldozza önt, meg fogom büntetni: ezentúl nem tartok, igényt a kegyeire.

- Ami engem illet - folytatta Pacheco -, többé nem óhajtok találkozni vele. Ennyi bosszúhoz nyilván jogom van.

- Igaza van - kiáltott föl az ál-Mendoza. - Különböztetnem azt hiszem, mindkettőnknek írunk kellene neki egy sértő levelet, hadd tudja meg, mennyire megvetjük mind a ketten. A két levelet összekötöm, s elküldöm válaszul a címére. Mielőtt azonban végleg elszánnék magunkat e dologra, vessen számot érzéseivel: csakugyan eléggé elszakadt-e a hűtlen leányzótól, nem fél-e, hogy egyszer még megbánja az elkövetett sértést?

- Szó sincs róla - szakította félbe don Luis -, soha nem leszek olyan gyenge. Javaslátát elfogadom: alázzuk meg a hálátlant, ahogy ön indítványozta.

Tüstént papírért és tintáért szaladtam, s nekiláttak, hogy megfogalmazzák a Murcia de la Llanea jogtudor leányának szóló fölöttébb hízelgő leveleket. Főleg Pacheco talált nehezen az érzelmeit megfelelő módon tolmácsoló, eléggé erőteljes kifejezéseket, őt-hat megkezdett levelet is széttepett, mert egyiket sem találta elég kíméletlennek. Végül mégiscsak sikerült megfogalmaznia egy levelet, amelyet kielégítőnek talált, mégpedig okkal. A következőképpen hangzott: „Legyen tisztába önnön értékével, szívem szerelme, s ne áltassa magát azzal a hiú reménnyel, hogy szeretem. Ahhoz, hogy engem valaki megtarthasson, különbnek kell lennie, mint ön. Ön még arra se jó, hogy rövid időre elszórakoztasson. Legfeljebb az egyetemi hallgatók aljának szolgálhat mulatságnak.” Szóval ilyen bájos levelet írt. Mikor Aurora is elkészült a magáéval, amely csöppel sem volt kevésbé sértő, mind a kettőt lepecsételte, betette egy borítékba, s átadta nekem:

- Fogd, Gil Blas, s úgy intézd, hogy e leveleket Isabel még ma este kapja meg. Érted? - fűzte hozzá, s rám kacsintott; pontosan megértettem, mit akar.

- Értem, uram - feleltem. - Úgy lesz, ahogy óhajtja.

Már indultam is; az utcára érve eltűnődtem: „Nos, Gil Blas úr, most teszik próbára az ön lángelméjét. Ebben a vígjátékban önre osztották ki az inas szerepét. Bizonyítsa hát be, barátom, hogy elég okos e nagy, sok észt igénylő szerephez. Don Félix őurasága csupán rákacsintott önre. Amint látja, számít rá, hogy enniből is megéri. Joggal? Igenis, joggal. Értem, mit vár tőlem. Azt akarja, hogy csupán don Luis levelét adjam át; a kacsintás azt jelentette, nem vitás.” Meg lévén győződve róla, hogy nem tévedek, habozás nélkül fölteptem a borítékot, kivettem Pacheco levelét, és elvittem Murcia jogtudor úrhoz, akinek egykettőre sikerült megtudnom a címét. A kapuban összetalálkoztam az ifjú apróddal, aki nemrég a szállodában járt.

- Testvér - szólítottam meg -, nem Murcia jogtudor leányának az inasa ön véletlenül??

Igennel felelt, s arckifejezése elárulta, hogy járatos már a szerelmes levelek kézbesítésében és átvételében.

- Önnek olyan bizalomkeltő a fizimiskája - folytattam -, hogy meg merem kérni, továbbítsa úrnőjének e szerelmes levelet.

Az ifjú apród megtudakolta, ki küldte a levelet. Alighogy elárultam, hogy don Luis Pacheco, így szólt:

- Akkor hát kövessen! Utasítást kaptam, hogy vezessem önt be, Isabel beszélni óhajt önnel.

Egy fülkébe vezetett, ahol nemsokára megjelent a señora. Meghökkenően szép volt, soha finomabb vonásokat nem láttam. Kedves, gyermekes külseje mit sem változtatott a tényen, hogy legalább harminc esztendeje élvezte már a földi létet.

- Kedves barátom - kérdezte mosolyogva -, ön don Luis Pachecónál szolgál?

Azt válaszoltam, hogy három hete én vagyok a belső inasa. Aztán átnyújtottam neki a rám bízott végzetes levelet. Kétszer-háromszor is elolvasta, mintha nem akarna hinni a tulajdon szemének. Csakugyan mindenre számíthatott, csak ilyen válaszra nem. Tekintetét az égre emelte, ajkába harapott, s egy darabig egész lényén látszott, mennyire szenved. Aztán hirtelen felém fordult:

- Mondja, barátom, don Luisnak talán elment az esze, amióta nem találkoztunk? Egyáltalán nem értem az eljárását. Magyarázza meg, ha tudja, miért írt ilyen udvariatlan levelet. Miféle rossz szellem szállta meg? Ha szakítani akar velem, nem tudja megtenni anélkül, hogy ilyen goromba levéllel alázza meg?

- Úrnőm - feleltem színlelt őszinteséggel -, gazdámnak kétségtelenül nincs igaza, de bizonyos értelemben kénytelen volt így cselekedni. Ha megígéri, hogy nem árulja el a titkot, megmagyarázom a rejtélyt.

- Megígérem - szakított félbe gyorsan -, ne féljen, nem keverem bajba, bátran mondjon el mindent.

- Nos hát - folytattam -, röviden ez történt: nem sokkal az ön levelének megérkezése után egy hölgy jelent meg szállodánkban rendkívül sűrűn lefátyolozva. Pacheco urat kereste, egy darabig négy szemközt beszélgettek, s a beszélgetés végén hallottam, amint azt mondta uramnak: „Esküdjön meg, hogy soha többé nem találkozik vele! De ez még nem minden! Elégtételt akarok! Azonnal levelet ír neki, majd én tollba mondom. Ragaszkodom hozzá!” Don Luis megtette, amit a hölgy kívánt, majd kezembe nyomta a levelet, és így szólt: „Tudd meg, hol lakik Murcia de la Llana jogtudor, és ügyesen juttasd leánya, Isabel kezébe ezt az üzenetet.” Ebből láthatja, úrnőm - folytattam -, hogy ez a goromba levél egyik vetélytársnője műve, s hogy ilyenformán gazdám nem is olyan vétkes.

- Ó, egek - kiáltott föl Isabel -, még bűnösebb, mint gondoltam! Hűtlensége még jobban bánt, mint a sértő szavak, amelyeket leírt! Ó, a hűtlen! Képes volt másba szeretni!... De felőlem - fűzte hozzá gőgösen - nyugodtan átadhatja magát új szerelmének, eszem ágában sincs megakadályozni. Mondja meg neki, kérem, hogy fölösleges volt megsértenie, enélkül is átengedtem volna a helyem vetélytársnőmnek, s hogy sokkalta jobban megvetem állhatatlansága miatt, semhogy eszembe jutna visszahívni! - Ezzel elbocsátott, és visszavonult, haraggal telve don Luis iránt.

Nagyon elégedett voltam magammal, amikor eltávoztam Murcia de la Llana jogtudortól, mert rájöttem, hogy ha erre pazarolnám tehetségemet, ügyes csaló válhatna belőlem. Visszatértem a szállodába; a két nemesúr, Mendoza és Pacheco, együtt vacsorázott; úgy társalogtak, mintha már régóta ismernék egymást. Aurora leolvashatta elégedett arcomról, hogy feladatomat jól oldhattam meg.

- Szóval, már meg is jöttél, Gil Blas - mondta. - Halljuk, mit végeztél.

Megint furfanghoz folyamodtam. Azt mondtam, hogy a küldeményt Isabel tulajdon kezébe adtam, s miután a leány elolvasta a két szerelmes levelet, ahelyett, hogy zavarba jött volna, kacagni kezdett, mint a bolond. „Szavamra - mondta -, ezeknek a nemesúrfiaknak ugyancsak jó stílusuk van! Más nem tud ilyen szépen fogalmazni.”

- Remekül kivágta magát! - kiáltott föl úrnőm. - Ez aztán a kacér nő, ugyancsak érti a mesterségét!

- Ami engem illet - jegyezte meg don Luis -, nem ismerek rá Isabelre. Úgy látszik, távollétem alatt ugyancsak megváltozott.

- Én is egészen másnak gondoltam - tette hozzá Aurora. - Egyezzünk meg abban, hogy vannak nők, akik sokféleképpen tudnak viselkedni. Szerettem egyszer egy ilyen nőt, s sokáig megtévesztett. Gil Blas a megmondhatója: olyan jámbor képe volt, hogy mindenkit rászedett.

- Csakugyan - vegyültem bele magam is a beszélgetésbe -, bájos pofikájával a legravaszabb férfiakat is lépre csalta; magam is bedőltem volna neki.

Szavaimra az ál-Mendoza és Pacheco hatalmasat kacagott. Távolról sem találták illetlenségnek, hogy merészeltem beleszólni a társalgásukba, sőt: gyakran maguk szóltak hozzám, hogy jót mulathassanak válaszaimon. Tovább beszélgettünk a nőkről, akik művészien tudják álcázni magukat, s a sok beszédnek az lett az eredménye, hogy Isabelt alaposan elmarasztaltuk, s megállapítottuk, hogy ledér teremtés. Don Luis ismételtén megfogadta, hogy többé nem találkozik vele, s don Félix, barátja példáját követve, megesküdt, hogy mindig teljes megvetésével fogja sújtani. E fogadkozások után barátságot kötöttek, s kölcsönösen ígéretet tettek, hogy semmit sem titkolnak el egymás elől. Vacsora után udvarias bókokkal halmozták el egymást, aztán elbúcsúztak, s ki-ki pihenni tért a maga lakosztályába. Én elkísértem Aurorát, s tüzetesen beszámoltam neki a jogtudor leányával folytatott beszélgetésemről, még meg is toldottam egy kicsit, hogy úrnőm kedvében járjak, s el is bővöltem beszámolómmal. Kis híja, hogy örömeiben meg nem csókolt.

- Elragadóan leleményes vagy, Gil Blas - jelentette ki. - Ha már az embernek olyan balszerencséje van, hogy szenvedélyes szerelme miatt efféle cselfogásokra kényszerül, valóságos istenáldása, hogy olyan okos fiú van mellette, mint te! Fel a fejjel, barátom, megszabadultunk egy vetélytársnőtől, aki sok bajt okozhatott volna; ügyünk nem áll rosszul. Mivel azonban a szerelmesek furcsa páforgulásokra képesek, azt hiszem, nem árt siettetnünk a dolgokat, s már holnap színre léptetnünk Aurora de Guzmánt.

Egyetértettem az ötlettel, s don Félix urat apródjával magára hagyván, visszavonultam hálókamrámba.

HATODIK FEJEZET

*Minő ravasz cselfogásokkal szeretettette meg magát Aurora
don Luis Pachecóval*

A két új barát másnap reggel ismét összejött, ez volt az első gondjuk. Azzal kezdték a napot, hogy kölcsönösen megölelték egymást; Aurora is kénytelen volt megölelni don Luist, és megöleltetni magát vele, don Félix szerepe megkívánta. Együtt indultak sétára a városba; én meg Chilindrón, don Luis inasa, elkísértük őket. Az egyetem előtt megállottunk, hogy meg-szemléljünk néhány könyvhirdetést, amelyet éppen akkor akasztottak ki a kapura. Mások is megálltak, és elszórakoztak rajtuk. Feltűnt köztük egy apró emberke, aki mindjárt véleményt is nyilvánított a hirdetett művekről. Úgy vettem észre, hogy feszült figyelemmel hallgatják, s ugyanakkor láttam rajta, hogy véleménye szerint meg is érdemli ezt a figyelmet. Láthatólag hiú volt és szerfölött határozott, mint a kis emberek túlnyomó többsége.

- Ez az új Horatius-fordítás - jegyezte meg -, amelyet ilyen nagy betűkkel hirdetnek, egy öreg gimnáziumi tanár műve prózában. Különösen az iskolás gyerekek tartják nagyra, négy kiadását is felvásárolták. De egyetlen épeszű ember se vette meg.

A többi könyvről sem volt jobb véleménye; valamennyit irgalmatlanul leszólta. Nyilván maga is író volt. Nem lett volna ellenemre, ha tovább hallgathatom, de hát követnem kellett don Luist és don Félixet, akiket sem a könyvek nem érdekeltek, sem a könyvek kritikusa, s otthagyták őt is még az egyetemet is.

Ebédidőben tértünk vissza a szállodába. Úrnőm Pachecóval ült asztalhoz, és ügyesen a családjára terelte a szót.

- Apám - mondta - a Mendoza családnak abból az ágából származik, amelyik Toledóban telepedett meg, anyám pedig édeshúga doña Ximena de Guzmánnak, aki néhány nappal ezelőtt érkezett Salamancába, hogy elintézzon valami fontos ügyet unokahúga, Aurora társaságában, aki don Vicente de Guzmán egyetlen leánya. Don Vicentét bizonyára ismeri?

- Nem - felelte don Luis -, de hallani hallottam róla is, meg az ön unokahúgáról, Auroráról is. Igaz volna, amit erről az ifjú hölgyről mondanak? Állítólag páratlanul szép és okos.

- Ami az okosságot illeti - felelte don Félix -, valóban nincsen híjával, sőt elég művelt is. De szépnek nem különösebben szép; azt mondják, hogy nagyon hasonlítunk egymáshoz.

- Akkor hát igaz, amit beszélnek róla - kiáltott föl don Pacheco. - Hiszen az ön vonásai szabályosak, arcbőre tökéletes; unokahúga gyönyörű lány lehet. Nagyon szeretnék megismerkedni és elbeszélgetni vele.

- Szívesen lehetővé teszem, hogy kívánsága teljesüljön - felelte az ál-Mendoza - még ma. Ebéd után elviszem nagynénémhez.

Úrnőm azonnal témát változtatott, s közömbös dolgokról kezdett beszélni. Délután, miközben a két ifjú úr fölkészült a doña Ximenánál teendő látogatásra, elszaladtam, hogy értesítsem a dueñát: készüljön föl a látogatásra. De nyomban vissza is tértem, hogy elkísérjem don Félixet, aki elvitte señor don Luist a nagynénjéhez. De alig léptek be a házba, Ximena néne elébük sietett, és figyelmeztette őket, hogy ne csapjanak lármát.

- Pszt! Pszt! - suttogta. - Nehogy fölébresszék a húgomat. Tegnap óta iszonyú fejfájás kínozza, csak nemrég szüntek meg fájdalmai, s szegényke egy negyedórája pihen.

- Igazán sajnálom, nem számítottam e váratlan akadályra - jelentette ki Mendoza színlelt rosszkedvvel. - Reméltem, hogy találkozhatom unokahúgommal. Még barátomnak, don Pachecónak is megígértem, hogy részeltetem a szerencséiben.

- Nem olyan sürgős a dolog - felelte mosolyogva Ortiz -, ráér holnap is.

A lovagok rövid társalgást folytattak a vénasszonnyal, majd hazatértek.

Don Luis elvitt bennünket egyik barátjához, egy Gabriel de Pedroso nevű fiatal nemesúrhoz. A nap hátralévő részét ott töltöttük, nála is vacsoráztunk, s csak éjfél után két órakor indultunk haza. Feleúton lehattunk, amikor két emberbe botlottunk az utcán, a földön hevertek. Azt hittük, megölték a szerencsétleneket, megállottunk hát, hogy segítsünk rajtuk, ha még lehet. Miközben - már amennyire a sötétség engedte - megpróbáltuk megállapítani, milyen állapotban leledzenek, megérkezett az őrjárat. A parancsnok először azt hitte, mi vagyunk a gyilkosok, s körülfogott bennünket embereivel, amikor azonban meghallotta beszédünket, és egy tolvajlámpával Mendoza és Pacheco arcába világított, mindjárt jobb véleménye lett rólunk. Parancsára az íjászok megvizsgálták a két férfit, akikről azt hittük, megölték őket, s kiderült, hogy egy kövér licenciátus fekszik a földön inasával ittas állapotban, jobban mondva holtrészegen.

- Uraim - kiáltott föl az egyik íjász -, ismerem ezt a kövér lumpot! Guyomar licenciátus úr, az egyetem rektora. Kiváló személyiség, miként láthatják, magas röptű lángelme. Nincs olyan filozófus, akit vitában le ne győzne, csak úgy ömlenek szájából az érvek. Kár, hogy túlságosan szereti a bort, a pörösködést meg a nőket. Isabeljénél vacsorázott, s az inasa sajnos éppúgy berúgott, mint ő. Belepottyantak az árokba. Mielőtt rektor lett volna, nagyon gyakran megesett az ilyesmi a derék licenciátussal. A magas állás, mint tudjuk, nem mindig változtatja meg az ember szokásait.

A részegeket az őrzőgondjára bíztuk, hogy szállítsák haza őket. Mi hazatértünk a szállodába, s azonnal lefeküdtünk.

Don Félix és don Luis másnap déltájban kelt föl, s miután találkoztak, első dolguk az volt, hogy Aurora de Guzmánt hozták szóba.

- Gil Blas - fordult hozzám úrnőm -, menj el nagynénémhez, doña Ximenához, s kérdezd meg nevemben, meglátogathatjuk-e ma, señor Pacheco meg én, az unokahúgát.

Elindultam hát, hogy eleget tegyek a megbízatásnak, vagyis inkább hogy megbeszéljem a teendőket a vénasszonnyal, s miután megtettük a kellő intézkedéseket, visszatértem az ál-Mendozához.

- Uram - mondtam -, unokahúga, Aurora nagyszerűen érzi magát, s ő maga bízott meg annak közlésével, hogy örömmel várja látogatásukat, doña Ximena pedig megkért, biztosítsam Pacheco uraságot, hogy az ön barátja lévén, mindenkor szíves fogadtatásra számíthat.

Megfigyeltem, hogy utóbbi szavaim különös örömet szereztek don Luisnak. Ezt úrnőm is észrevette, és kedvező előjelnek tekintette. Röviddel ebéd előtt megjelent doña Ximena inasa, és így szólt don Félixhez:

- Uram, egy toledói ember kereste nagynénjénél, s ezt a levelet hozta önnek.

Az ál-Mendoza felbontotta a levelet, s hangosan fel is olvasta, ami benne állt. „Ha tudni akarja, mi történt apjával, s milyen következményekkel jár ez önre nézve, mihelyt a jelen üzenetet kézhez kapta, azonnal jöjjön a »Fekete ló«-ba, az egyetem szomszédságában.”

- Nagyon érdekel, miféle fontos dologról lehet szó - szólalt meg úrnőm -, azonnal meg kell tudnom. A mielőbbi viszontlátásra, Pacheco - folytatta. - Ha két órán belül nem térnék vissza, menjen el egyedül nagynénémhez, délután majd én is felkeresem. Hallotta, mit üzent doña Ximena Gil Blas útnán: nyugodtan meglátogathatja.

Ezzel már indult is, s utasított, hogy kövessem.

Nyilván kitalálták, hogy nem a „Fekete ló” felé indultunk, hanem Ortiz házába siettünk. Mihelyt megérkeztünk, rögtön hozzáláttunk a komédia előkészületeihez: Aurora levette szőke parókáját, lemosta és ledörzsölte szemöldökét, női ruhát vett föl, s szép barna leány lett belőle, amilyen eredetileg volt. Áltöltözte annyira megváltoztatta, hogy Aurora és don Félix szinte két különböző személynek látszott, sőt, úrnőm női ruhában magasabbnak hatott, mint férfiruhában; igaz, ezt nem kis részben cipőjének köszönhette (igen magas sarkú cipőt hordott). Miután bájait megtetézte mindazzal, amit a kendőzés művészete csak nyújthat, reménységgel és félelemmel vegyes izgalommal kezdte várni don Luist. Hol úgy érezte, hogy bízhat eszében és szépségében, hol meg attól félt, hogy kísérlete kudarcot vall. Ortiz is felkészült, hogy tőle telhetőleg segítségére legyen úrnőmnek. Ami engem illet, mivel Pachecónak nem volt szabad meglátnia a házban, olyan lévén, mint azok a színészek, akik csak a darab utolsó felvonásában jelennek meg a színen, ebéd után rögtön elhagytam a házat, hogy csak a látogatás vége felé jelenjek meg.

Szóval, mire don Luis megérkezett, mindent elrendeztünk. Ximena néne fölötte kedvesen fogadta, don Luis két-három óra hosszat elcsevegett Aurorával, aztán beléptem a szobába, ahol tartózkodtak, és így szóltam a lovaghoz:

- Uram - mondtam -, gazdám, don Félix elnézést kér, de ma nem jöhet el, három toledói társaságában van, s képtelen szabadulni tőlük.

- Ó, a ledér fickó! - kiáltott föl doña Ximena - biztosan züllik valahol!

- Szó sincs róla, asszonyom - feleltem -, nagyon fontos dolgokról tárgyal a toledóiakkal. Mélységesen sajnálja, hogy nem jöhet el, s megkért, hogy hozzam ezt az ön és doña Aurora tudomására.

- Nem fogadom el a mentséget - szólalt meg tréfásan úrnőm -, tudta, hogy gyöngélkedem, nagyobb érdeklődést illenék tanúsítania a rokonai iránt. Büntetésül két hétig látni se akarom.

- Ó, úrnőm - szólt közbe erre don Luis -, ne hozzon ily kegyetlen döntést, már az is elég büntetés don Félix számára, hogy ma nem láthatja önt.

Egy darabig még eltréfálkoztak a dolgon, aztán Pacheco eltávozott. A szép Aurora azon nyomban átöltözött, fölvette a lovagi ruhát, s amilyen gyorsan csak tudott, visszatért bérelt lakásunkba.

- Bocsásson meg, kedves barátom - mondta don Luisnak -, hogy nem csatlakoztam önhöz nagynénémnél, de nem sikerült megszabadulnom azoktól, akikkel együtt voltam. Csak az vigasztal, hogy ilyenformán legalább tökéletesen kielégíthette kíváncsiságát. Nos, mi a véleménye unokahúgomról? Beszéljen őszintén.

- Valósággal elbűvölt - válaszolt Pacheco. - Igaza volt, amikor azt állította, hogy hasonlítanak egymáshoz. Sose láttam még két ilyen egyforma arcot: ugyanolyan a formájuk, szemük, szájuk, hangjuk. Csak az a különbség, hogy Aurora magasabb önnél; ő barna, ön meg szőke; ön vidám, ő meg komoly, csak ennyiben különböznek egymástól. Ami az okosságát illeti, azt hiszem, egy angyal se vehetné föl a versenyt ezen a téren az ön unokahúgával. Egyszóval, végtelenül bájos teremtes.

Az utóbbi szavakat señor Pacheco olyan hévvel ejtette ki, hogy don Félix mosolyogva megjegyezte:

- Sajnálom, barátom, hogy megismertettem önt doña Ximenával; ha hallgat rám, nem látogat el többé hozzá. A nyugalma érdekében ajánlom. Aurora de Guzmán könnyen fejfájást okozhat önnek, s szerelemre lobbanthatja...

- Nem kell még egyszer látnom, hogy beleszeressek. Már megtörtént.

- Sajnálom önt - mondta erre az ál-Mendoza -, ön ugyanis nem hűséges természetű, unokahúgom pedig nem Isabel, erre figyelmeztetem. Olyan férfi udvarlását, aki nem tisztességes szándékkal közeledik hozzá, el se fogadná.

- Nem tisztességes szándékkal! - kiáltott föl don Luis. - Közeledhet-e másként az ember ilyen előkelő leányhoz? Megsért, ha föltételezi rólam, hogy szentségtörő pillantást vetek rá! Ön nem ismer még eléggé, kedves Mendoza. Tudja meg: a világ legboldogabb emberének érezném magam, ha Aurora nekem adná kezét, és hajlandó volna sorsát az enyémhez kötni.

- Ha így áll a dolog - felelte don Félix -, számíthat segítségemre. Igen, a pártjára állok, följajánlom közbenjárásomat Auroránál, s már holnap megpróbálom megnyerni nagynénémet, akinek komoly befolyása van húgomra.

Pacheco nem győzött elég köszönetet mondani a lovagnak a biztató ígéretekért, és örömmel állapítottuk meg, hogy haditervünk pompásan sikerül. Másnap egy újabb ötlettel még tovább fokoztuk don Luis szerelmét. Úrnőm, miután előzőleg meglátogatta doña Ximenát, mintha meg akarná nyerni a lovag számára, így szólt don Luishoz:

- Beszéltem nagynénémmel, s nem kis fáradságomba került, hogy megnyerjem őt önnek. Rendkívül rossz véleménye van önről. Nem tudom, ki hitette el vele, hogy szoknyavadász, de tény, hogy valaki nagyon kedvezőtlenül festette le neki önt. Szerencsére én a pártját fogtam, s olyan erélyesen kiálltam ön mellett, hogy végül is sikerült megváltoztatnom az ön szokásairól alkotott rossz véleményét.

- De ez még nem minden - folytatta Aurora. - Szeretném, ha jelenlétemben beszélne nagynénémmel; ezzel végleg megnyernénk támogatását.

Pacheco rendkívül türelmetlenül várta a doña Ximenával való találkozást; s vágya már másnap reggel teljesült. Az ál-Mendoza elkísérte Ortizhoz, akivel aztán hármásban elbeszélgettek; don Luis bevallotta, hogy a rövid idő alatt is égő szerelemre lobbant. Ximena ügyesen megjátszotta, hogy a lovag gyöngéd vonzalma meghatja, s megígérte, hogy mindent elkövet, hogy húga don Luishoz menjen feleségül. Pacheco a jóságos nagynéni lába elé borult, hogy megköszönje jóságát. Aztán don Félix megkérdezte, fölkel-e már unokahúga.

- Még nem - felelte a vénasszony -, még pihen, most nem beszélhetnek vele, de jöjjenek el ebéd után, akkor kedvükre eltársaloghatnak.

Doña Ximena e kijelentése, mint bizonyára sejtik, megkészszerelte don Luis örömét, aki túl hosszúnak találta a délelőtti. A szállodába Mendoza társaságában tért vissza, aki - nem kis öröme - az igazi szerelem minden tünetét észlelte rajta.

Egyre csak Auroráról beszéltek, s miután megebédeltek, don Félix így szólt Pachecóhoz:

- Támadt egy ötletem. Azt hiszem, jó lenne, ha néhány perccel ön előtt mennék el nagynénémhez; szeretnék négyszemközt beszélni húgommal, s ha lehetséges, megállapítani, minő szívbéli hajlandósággal van ön iránt.

Don Luis helyeselte az ötletet, s barátja távozása után egy órával indult csak utána. Úrnőm oly ügyesen kihasználta a közbeeső időt, hogy szerelmesét már női ruhába öltözve várta.

- Azt hittem - mondta a lovag, miután üdvözölte Aurorát és a dueñát -, azt hittem, hogy don Félixet itt találom.

- Rögtön itt lesz - felelte doña Ximena -, levelet ír a szobámban.

Pacheco kihasználta az alkalmat, s élénken elbeszélgetett a hölgyekkel. Ám a szeretett lény jelenléte ellenére is észrevehette, hogy az órák telnek-múlnak, s Mendoza még mindig nincs sehol. S mivel csodálkozásának akaratlanul is kifejezést adott, Aurora hirtelen hangot változtatott, s kacagva így szólt don Luishoz:

- Hát lehetséges, hogy még mindig nem sejtí, milyen csalás áldozata lett? Egy szőke páróka s egy festett szemöldök annyira kivetkőztet igazi mivoltomból, hogy még önt is megtéveszti? Nyissa ki a szemét, Pacheco, s vegye tudomásul, hogy Félix de Mendoza és Aurora de Guzmán egy és ugyanaz a személy!

Aurora nemcsak don Luis tévedését oszlatta el, hanem megvallotta iránta érzett vonzalmát is, és elbeszélte, mi mindent művelt, hogy oda juttassa don Luist, ahová akarta. A lovagot nemcsak meglepte, hanem el is bűvölte, amit hallott, úrnőm lába elé vetette magát, és szenvedélyesen így szólt:

- Ó, gyönyörűséges Aurora, csakugyan én volnék az a boldog halandó, akit e kegyekkel elhalmoz? Mit adhatnék mindezért hálából? Hiszen még a sírig tartó szerelem sem elég viszonzás mindezért!

E szavait ezernyi gyöngéd és szenvedélyes kijelentés követte; aztán a két szerelmes megbeszélte, milyen lépéseket kell tenniök vágyaik megvalósítása érdekében. Elhatározottak, hogy haladéktalanul visszatérünk Madridba, ahol házasságkötéssel fejezzük be a komédiát. A tervet szinte azon nyomban meg is valósítottuk. Két hét múlva don Luis feleségül vette úrnőmet; az esküvő véget nem érő ünnepségekre és mulatozásra adott alkalmat.

HETEDIK FEJEZET

Gil Blas állást változtat, és don Gonzalo Pacheco szolgálatába szegődik

A házasságkötés után három héttel úrnőm megjutalmazott szolgálataimért. Megajándékozott száz pisztollal, s így szólt:

- Gil Blas, kedves barátom, eszem ágában sincs elűzni önt a házamból, addig marad nálam, amíg csak kedve tartja, de férjem nagybátyja, don Gonzalo Pacheco szeretné önt felfogadni belső inasnak. Olyan kedvező véleménnyel voltam önről, hogy kijelentette, nagy öröme szolgálna, ha átengedném neki. Régi vágású udvari nemesúr - fűzte hozzá -, igen jó természetű, kitűnően fogja magát érezni nála.

Megköszöntem Aurora jószágát, s minthogy már nem volt szüksége rám, már csak azért is szívesen elfogadtam a felkínált állást, mert így is a családnál maradtam. Egy délelőtt tehát a fiatalasszony ajánlatára felkerestem don Gonzalo uraságot. Még ágyban volt, noha már dél felé járt az idő. Amikor beléptem a szobájába, éppen húslevest ivott; egy apród szolgált ki. A fakó tekintetű, sápadt, sovány öregúrnak pödrött bajsza volt. Azok közé az agglegények közé tartozott, akik ifjúkorukban mindenféle léhaságból kivették a részüket, s még öregségükre sem nőtt be a fejük lágya. Kedvesen fogadott, s kijelentette, hogy ha őt is oly buzgón fogom szolgálni, mint unokahúgát szolgáltam volt, jó bánásmódra számíthatok. Megígértem, hogy éppúgy ragaszkodni fogok hozzá, mint húgához ragaszkodtam, mire azonnal fel is fogadott.

Új gazdához szegődtem hát, s isten a tudója, miféle ember volt! Amikor fölkel, mintha Lázár támadt volna fel a sírból. Képzelnének el egy hatalmas, ösztövért testet: aki pucéron látta, megtanulhatta rajta a csonttant. Pipaszár lábára négy-öt pár harisnyát húzott, egyiket a másikra, s még így is vékonynak látszott. Ráadásul ez az eleven múmia még asztmában is szenvedett, s minden szavánál köhögött egyet. Először ivott egy csésze csokoládét, aztán papírt és tintát kért, írt egy levelet, lepecsételte, és elküldte a címzettnek az apróddal, aki húslevesrel itatta; aztán hozzám fordult:

- Barátom, ezentúl téged szeretnélek megbízni az elintéznivalókkal, főleg a doña Eufrasiával kapcsolatos ügyekkel. A hölgy fiatal teremtés, szerelmes vagyok bele, és ő is gyöngéden szeret.

„Szent Atyám! - gondoltam. - Hogyne hinnék a fiatalok, hogy szeretik őket, ha még ez a vén kecske is azt képzeli, hogy bálványozza valaki!”

- Gil Blas - folytatta -, még ma elviszlek hozzá, csaknem minden este nála vacsorázom. Meglátod, milyen szeretetre méltó, s a viselkedése milyen illedelmes és tartózkodó. Távolról sem hasonlít azokhoz a kelekótya nőkhöz, akik a fiatalságot imádják, s odavannak a külsőségeikért.

Érett, megfontolt nő, aki őszinte érzelmeket kíván a férfitől, s a legragyogóbb megjelenésű daliáknál többre becsüli az olyan embert, aki szeretni tud.

Señor don Gonzálo uraság nem elégedett meg a szerelméről szóló illeten dicshimnusszal, s igyekezett a tökélyek példaképének feltüntetni, de sajnos olyan hallgatóra akadt, akit nem volt könnyű meggyőzni a dologról. Mindazok után a mesterkedések után, amelyeket a színésznőknél tapasztaltam, nem hittem, hogy az öreg uraknak különösebb szerencsájuk volna a szerelemben. De hogy kedvére tegyek, színleltem, mintha szavainak hitelt adnék, sőt mi több: megdicsértem Eufrosia választékos jó ízlését. Odáig merészkedtem a szemérmertlenségben, hogy megkockáztattam a kijelentést: szeretetre érdemesebb barátot nem is találhatott volna. A jámbor észre sem vette, hogy az orránál fogva vezetem, épp ellenkezőleg: örült a szavaimnak; beigazolódott hát, hogy a hízelgők bármit megkockáztathatnak az urakkal szemben, mert azok a leg túlzottabb hízelgéseket is készpénznek veszik.

Miután az aggastyán megírta a levelet, csipesszel kitépett néhány szálát a szakállából, majd megmosta sűrű csipás szemét. Megmosta a fülét, aztán a kezét is, s miután a tisztálkodást befejezte, feketére festette a szemöldökét és a haját. Több időt vesztegetett a toalettjére, mint egy vénasszony, aki az idők pusztító nyomait próbálja eltüntetni az arcáról. Mikor befejezte az öltözködést, egy másik aggastyán lépett a szobába, Asumar gróf. Milyen különbség volt köztük. A gróf nem titkolta ősz haját, botra támaszkodott, s úgy viselkedett, mint aki büszke a korára, nem akart mindenáron fiatalnak látszani.

- Señor Pacheco - szólalt meg a szobába lépve -, ebédelni jöttem.

- Isten hozta, gróf úr - felelte a gazdám.

Megölelték egymást, leültek, s míg az ebédre vártak, beszélgettek.

Eleinte egy néhány nappal azelőtt rendezett bikaviadalról társalogtak. Megtárgyalták a legügyesebb és legbátrabb lovasokat, mire az öreg gróf, akárcsak Nesztor, akit mindaz, ami a jelenben történt, a múlt magasztalására csábított, felsóhajtott:

- Sajnos, manapság nemigen találkozom olyan emberekkel, mint az én időmben, s a viadatok sem olyan pompásak, mint fiatal koromban voltak.

Jót nevettem magamban a derék Asumar gróf elfogultságán, amely nem korlátozódott csupán a bikaviadatokra. Emlékszem, hogy ebéd után, amikor felszolgálták a gyümölcsöt, s meglátta a gyönyörű őszibarackokat, így szólt:

- Az én időmben az őszibarack sokkal nagyobb volt, mint mostanság, a természet napról napra veszít erejéből.

„Ilyen alapon - gondoltam jókedvűen - Ádám korában nyilván elképesztően nagy őszibarack lehetett.”

Asumar gróf majdnem estig nálunk maradt. Gazdám, mihelyt megszabadult tőle, azonnal útnak indult, s utasított, hogy kövessem. Eufrosiához mentünk, aki mintegy százlépésnyire lakott tőlünk egy igen szépen berendezett lakásban. Elegánsan öltözködött, s olyan fiatalos volt a külseje, hogy szinte kiskorúnak néztem, noha legalább harmincéves lehetett. Elég csinos volt, s csakhamar megcsodálhattam eszességét is. Nem azok közé a kacér nők közé tartozott, akik elevenen fecsegnek, s túl szabadosan viselkednek, szerényen beszélt, és szerényen viselkedett, rendkívül szellemesen tudott társalogni, anélkül, hogy mindenáron szellemesnek akart volna látszani.

Rendkívül csodálkozva vettem szemügyre.

„Ó, egek! - gondoltam. - Lehetséges, hogy egy ilyen tartózkodó hölgy paráznaságban éljen?”

Úgy képzeltem, hogy minden ledér nő egyben arcátlan is. Megdöbbsenem, hogy olyannal találkoztam, aki látszólag szerény, s meg sem fordult a fejében, hogy az ilyen teremtések jó színészek, tudnak alkalmazkodni a hálójukba csalt gazdagokhoz és nemesurakhoz. Ha élénkséget kívánnak tőlük a pénzükért, vidámak és féktelenek. Ha a tartózkodást kedvelik, megjátsszák a jámbor és erényes nőt. Igazi kaméleonok, és aszerint változtatják színüket, hogy milyen természetűek a hódolói.

Don Gonzálo nem a merész szépségeket kedvelő urak közé tartozott. Az ilyen nőket ki nem állhatta, csak akkor gerjedt föl, ha a nő olyan volt, mint egy Vesta-szűz. Eufrosia ehhez tartotta magát, s megmutatta, hogy nemcsak a színpadon vannak jó színésznők. Gazdámra magára hagytam nimfájával, s lementem az egyik földszinti szobába, ahol egy vén komornával találkoztam, akiben egy színésznő hajdani szobalányára ismertem. Ő is emlékezett rám, így aztán eljátszottuk a felismerési jelenetet; bármelyik színdarabba beillett volna.

- Ó, ön az, señor Gil Blas? - kiáltotta repeső örömmel a komorna. - Ön is otthagyta tehát Arseniát, mint én Constanciát?

- Ó - feleltem -, már nagyon régen otthagytam. Azóta már egy előkelő kisasszonynál is szolgáltam. A színészek élete nem kedvemre való. Önkényesen léptem ki, a legcsekélyebb magyarázatra sem méltattam Arseniát.

- Jól tette - mondta Beatriz, a komorna. - Nagyjából én is így jártam el Constanciával. Egy szép napon ridegen felmondtam neki, ő szó nélkül elfogadta, s elég fagyosan váltunk el egymástól.

- Végtelenül örvendek - mondtam -, hogy egy sokkalta tisztességesebb házban találkoztunk. Doña Eufrosia úrnőnek látszik, s azt hiszem, jó természetű.

- Fején találta a szöveget - felelte az öreg komorna -, csakugyan jó családból való, ami a modorán is eléggé meglátszik. Ami a természetét illeti, mondhatom, ritkán láttam kiegyensúlyozottabb, szelídebb teremtet. Egyáltalán nem az a fajta indulatos, nehéz természetű háziasszony, aki mindent kifogásol, állandóan kiabál, zaklatja cselédeit, akiknél a szolgálat röviden szólva valóságos pokol. Olyan szelíd, hogy még egyetlenegyszer sem hallottam zsörtölődni! Ha véletlenül nem a kedve szerint csinállok valamit, harag nélkül szól rám, soha nem szalad ki a száján szidalom, holott az ilyesmit az indulatos hölgyek bőkezűen osztogatják.

- Az én gazdám is nagyon kedves - feleltem -, úgy bánik velem, mint a bizalmasával, nem inasként, hanem inkább magával egyenrangúként kezel, egyszerűen, a legjobb ember a világon. Vagyis mindketten elmondhatjuk, hogy sokkal jobb dolgunk van, mint a színésznőknél volt.

- Ezerszer jobb - helyeselt Beatriz. - Ott zajos életet éltem, most viszont nyugtom van. Don Gonzálón kívül más férfivendégünk nincs. Magányomban tehát csak az ön társaságát élvezhetem majd, aminek nagyon örülök. Régóta kedvelem önt, s sokszor irigykedtem Laurára, hogy ön a barátja. De hát remélem, én is leszek olyan boldog, mint ő volt. S ha fiatalságban és szépségben el is maradok mögötte, kárpótlásul gyűlölöm a kacérkodást, amiért egy férfi sem lehet elég hálás, egyszerűen, hűséges vagyok, mint a galamb.

Minthogy a derék Beatriz ama nőszemélyek közé tartozott, akik kénytelenek fölkinálni kegyeiket, mert önként senki sem kér belőlük, nem éreztem kísértést, hogy kihasználjam az alkalmat. Mindamellet nem szerettem volna, ha észreveszi, milyen kevésre becsülöm, tehát udvariasságból olyan hangon beszéltem vele, hogy ne veszítse el reményét, hogy egyszer még beleszeretek. Vagyis azt hittem, hogy meghódítottam egy életes komornát, de nagyot tévedtem.

A szobalány ugyanis nemcsak szép szemem kedvéért viselkedett így; azért akart szerelmet ébreszteni bennem, hogy megnyerjen úrnőjének, akit olyan buzgón szolgált, hogy az égvilágon semmitől sem riadt vissza az érdekében. Tévedésemre már másnap reggel rájöttem, amikor elvittem gazdám szerelmes levelét Eufraziának. A hölgy szívélyesen fogadott, bókok tömegével árasztott el, s a dologból a komorna is kivette a részét. Egyikük arcvonásaimat csodálta meg, másikuk bölcsnek és megfontoltnak talált. Ha valaki hallotta volna őket, azt hihette volna, hogy don Gonzálo valóságos kincssel rendelkezik a személyemben. Szóval, annyit dicsérték, hogy gyanakodni kezdtem őszinteségükben. Rá is jöttem viselkedésük okára, de dicshimnuszukat egy hülye együgyűségével fogadtam, és ezzel az ellenravaszsággal sikerült is becsapnom a két szélhámosnőt, aki végül is levetette álarcát.

- Ide figyelj, Gil Blas - mondta Eufrasia -, csak rajtad áll, hogy megcsináld a szerencsédet. Játsszunk össze, barátom. Don Gonzálo öregember, olyan gyöngé az egészsége, hogy megfelelő orvos segítségével egy könnyű láz is sírba dönti. Használjuk ki, ami még hátra van az életéből, és vegyük rá, hogy vagyona java részét rám hagyja. Te is megkapod belőle a részed, ígérem; s ígéretekre éppúgy számíthatsz, mintha Madrid valamennyi közjegyzője előtt tettem volna.

- Úrnőm - válaszoltam -, parancsoljon velem. Mondja meg, mit kell tennem, s úgy teszek, ahogy óhajtja.

- Nos - folytatta Eufrasia -, tartsd szemmel gazdádát, és számolj be minden lépéséről. S valahányszor négyszemközt beszélgetek, tereld a szót mindig a nőkre, használd ki ügyesen az alkalmat, s mondj rólam minden szépet és jót, foglalkoztasd minél többet Eufraziával. De ez még nem minden, amit kérek tőled, barátom. Azzal is megbízlak, hogy mindent jól figyelj meg, ami a Pacheco családban történik. Ha észreveszed, hogy don Gonzálo valamelyik rokona túlságosan buzgólkodik körülötte, és kiveti hálóját az örökségre, azonnal értesíts. Többet nem is kívánok, én aztán majd egykettőre elintézem. Gazdád valamennyi rokonának ismerem a természetét, bármelyikükről képes vagyok nevetséges képet festeni, eddig is épp eléggé leszóltam előtte valamennyi atyafiát.

Ezekből az utasításokból, valamint Eufrasia további rendelkezéseiből arra következtettem, hogy a hölgy egyike azoknak, akik gazdag aggastyánokra vadásznak. Nemrég rávette don Gonzálót, hogy adja el egyik földbirtokát, s ő vágta zsebre az árát. Mindennap vásároltatott vele magának egy-egy szép ruhát, s ráadásul remélte, hogy a végrendeletében sem feledkezik meg róla. Megjátszottam, hogy örömet meszeszek mindent, amit csak várnak tőlem, s hogy teljesen őszintén beszéljek, hazafelé menet még nem tudtam, közreműködöm-e gazdám rászedésében, vagy azon fogok igyekezni, hogy elidegenítsem szeretőjétől. Az utóbbi tervet tartottam becsületesebbnek, s több hajlandóságot éreztem arra, hogy a kötelességemet teljesítsem, mint hogy gazdám eláruljam. Másfelől Eufrasia semmi kézzelfoghatót nem ígért, s talán ez volt az oka, hogy végül is nem térített le a hűség útjáról. Elhatároztam hát, hogy don Gonzálót fogom buzgón szolgálni, s azt hittem, ha sikerül bálványától elszakítanom, tetemesebb jutalmat kapok jó cselekedetemért, mint amennyit gonoszságomért kapnék.

Hogy kitűzött célomat elérhessem, elhittem doña Eufraziával, hogy teljes odaadással őt szolgálom. Elhittem vele, hogy szünet nélkül róla beszélek gazdámnak, s ezzel kapcsolatban mindenféle mesével traktáltam, amit készpénznek vett. Úgy behízelegtem magam nála, hogy azt hitte, teljesen megnyert érdekeinek. Hogy még jobban félrevezessem, szerelmet színleltem Beatriz iránt, akit egészen elbűvölt, hogy az ő korában egy ilyen fiatalember udvarol neki, és azt se bánta, ha rászedem, amíg neki haszna van belőle. Mikor gazdám meg én szívünk hölgyénél tartózkodtunk, két ugyanolyan modorban festett s mégis különböző képen gyönyörködhetett volna a néző. Don Gonzálo, mint már leírtam, sápadt és aszott volt, s szép-

tevés közben úgy nézett ki, mint egy haldokló, az én hercegnőm pedig minél nagyobb szenvedélyt tanúsítottam, annál gyerekesebb lett, végigjátszotta a kacér, öreg nők egész műsorát; legalább negyvenévi gyakorlata lehetett a dologban. A szerelem ama hösnőinek szolgálatában tanulta ki mesterségét, akik öregkorukban is tudnak tetszeni, s két-három nemzedéktől kicsikart prédával hanyatlanak sírba.

Nem értem be azzal, hogy gazdám társaságában minden este ellátogattam Eufrasiához; néha napközben, egyedül is elnéztem hozzá, arra számítva, hogy sikerül felfedeznem egy, a házban rejtőző fiatal udvarlót, de a nap bármelyik órájában jelentem is meg, férfiemberrel sose találkoztam, sőt még kétes küllemű hölgygel sem. A hűtlenség legcsekélyebb nyomára sem akadtam, ami fölöttébb meglepett; noha Beatriz állította, hogy úrnője nem fogad férfilátogatót, nem tudtam elképzelni, hogy egy ilyen csinos hölgy csakugyan hű lehessen don Gonzálóhoz. Feltevése nem is volt túlságosan merész; a szép Eufrasia, mint rövidesen látni fogják, csakugyan szerzett magának egy korához sokkal jobban illő szeretőt, hogy türelmesebben tudjon várni a gazdámtól örökölt pénzre.

Egy reggel szokás szerint szerelmes levelet vittem gazdám szívyszerelmének. Miközben szobájában tartózkodtam, észrevettem egy függöny mögött rejtőzködő férfi lábát. Persze óvakodtam elárulni, hogy láttam, amit láttam, s mihelyt teljesítettem megbízatásomat, úgy távoztam, mint aki nem vett észre semmit. Mindazonáltal - noha a dolog egyáltalán nem lepett meg, s nem is az én rovásomra történt - erős felindulás fogott el. „Ó, álnok nőszemély - gondoltam fölháborodva -, elvetemült Eufrasia! Hát nem elég, hogy elhitetted a derék aggastyánnal, hogy szereted, hűtlenséged betetőzéséül még összeszűröd valakivel a levelet?” Most utólag látom csak, milyen ostobán okoskodtam! Hiszen inkább kacagnom kellett volna a dolgon, kárpótlásnak kellett volna tekintenem a sok bosszúságért és kellemetlenségért, amellyel gazdám szolgálata járt. Mennyivel okosabban teszem, ha egy szót sem szólok, s nem akarok ez alkalommal hű inasként eljárni. De ahelyett, hogy mérsékeltem volna buzgalmamat, teljes hévvel don Gonzalo pártjára állottam, hűségesen beszámoltam neki arról, amit láttam, s még azt is hozzáfűztem, hogy Eufrasia meg akart vesztegetni. Semmit sem hallgattam el abból, amit Eufrasia mondott, így aztán csak gazdámon múlt, hogy tökéletesen kiismerje szeretőjét. Föltett néhány kérdést, mintha nem egészen hitte volna el beszámolómat, csak hogy olyan válaszokat kapott, amelyek lehetetlenné tették, hogy kételkedjek. Hidegvére ellenére, amelyet különben mindig megőrzött, megdöbben, s arcán a harag árnyéka suhant át, amiből arra következtettem, hogy a hölgy nem ússza meg büntetés nélkül hűtlenségét.

- Elég, Gil Blas - mondta -, nagyon hálás vagyok odaadó szolgálataidért, örülök hűségednek. Azonnal indulok Eufrasiához. Szemére vetem hűtlenségét, és szakítok a hálátlan teremtéssel.

Azzal csakugyan el is indult Eufrasiához, s hogy megkíméljen a hálátlan szereptől, amelyet kimagyarázkodásunk során játszanom kellett volna, megengedte, hogy ne kísérjem el.

Nagyon türelmetlenül vártam gazdám visszatérését. Nem kételkedtem benne, hogy ilyen komoly panaszra lévén oka szíve hölgye ellen, szakít a hölgygel, vagy legalábbis azzal az elhatározással tér haza, hogy lemond róla. E gondolatra örültem annak, amit tettem. Elképzeltem, hogy fognak örülni don Gonzalo természetes örökösei, ha megtudják, hogy rokonuk nem játékszere többé az ő érdekeikkel össze nem egyeztethető szenvedélynek. Azzal kecsegtettem magamat, hogy a dolgot meg fogják hálálni, és ilyenformán fölébe kerekedem a többi inasnak, akik rendszerint inkább hajlamosak arra, hogy bátorítsák gazdájukat a léha életre, semhogy ki akarnák ragadni abból. Tetszett, hogy ilyen becsületes vagyok, és élvezettel gondoltam rá, hogy én leszek majd az inasok mintaképe. Kellemes ábrándjaim azonban néhány óra múlva szertefoszlottak. Gazdám megérkezett.

- Kedves barátom - mondta -, igen hevesen összeszólalkoztam Eufraziával. Álnoknak és hálátlanak bélyegeztem, s szemrehányásokkal halmoztam el. S tudod, mit felelt rá? Azt, hogy ne hallgassak az inasokra. Makacsul állítja, hogy félrevezettél. Ha hinni lehet annak, amit mond, te közönséges szélhámos vagy, rokonaim megbízottja, aki az ő kedvükért semmitől sem riadsz vissza, csak hogy Eufraziával összeveszíts. Láttam, hogy hullanak a könnyei, igazi könnyek. Megesküdött mindenre, ami szent, hogy semmit nem ígért neked, és soha nem szokott férfiakat fogadni. Beatriz, aki derék, hazugságra képtelen lánynak látszik, ugyanezt állította, olyannyira, hogy haragom akaratom ellenére lecsillapult.

- De uram - szakítottam félbe kétségbeesetten -, csak nem kételkedik őszinteségemben? Őrizkedjék a...

- Nem, fiam - vágott ezúttal ő a szavamba. - Elismerem, hogy jót akartál. Nem hiszem, hogy egy követ fűsz rokonaimmal. Meggyőződésem, hogy egyedül az én érdekeim fontosak számodra, s hálás vagyok érte. De mindazonáltal a látszat csal. Lehetséges, hogy valójában nem azt láttad, amit látni véltél, s ez esetben ítéld meg magad, milyen kellemetlen Eufraziára nézve a vád, amelyet ellene emeltél. Akárhogy áll is a dolog, a hölgyet - ha akarom, ha nem - szeretem, így rendeltetett. Sőt: meg kell hoznom érte az áldozatot, amit szerelmemtől követel, s ez áldozat, hogy el kell téged bocsátanom. Nehezemre esik, kedves Gil Blas - folytatta -, és biztosíthatlak felőle, hogy őszinte sajnálattal egyeztem bele, de nem tehettem másként. Légy megértő gyöngeségem iránt, s szolgáljon vigasztalásodul, hogy nem bocsátalak el kárpótlás nélkül. Sőt: állást is szerzek neked egy ismerős hölgnél, ahol igen jól fogod érezni magad.

Nagyon elszomorított, mikor láttam, hogy buzgalmam így ellenem fordult. Elátkoztam Eufraziát, és megsirattam don Gonzálo gyengeségét, amelynek nem bírt ellenállni. A derék aggastyán maga is érezte, hogy amikor a szeretője kedvéért kiteszi a szűrőm, nem éppen férfiasan jár el, s hogy puhaságát ellensúlyozza, és én könnyebben lenyeljem a keserű pirulát, megajándékozott ötven dukáttal, s másnap elvitt Chaves márkinőhöz, akivel fülem hallatára közölte, hogy olyan fiatalember vagyok, akinek csak jó tulajdonságai vannak, meg is szeretett, de családi okokból nem tarthat meg a szolgálatában, ezért arra kéri a márkinőt, hogy fogadjon fel. A márkinő azon nyomban fel is fogadott, így hát egyik napról a másikra új helyre kerültem.

NYOLCADIK FEJEZET

Miféle hölgy volt Chaves márkinő, és miféle emberek jártak hozzá

Chaves márkinő harmincöt éves, szép, magas, jó alakú özvegyasszony volt. Tízezer dukát jövedelmet élvezett, s gyermeke nem volt. Soha nem láttam nála komolyabb, szófukarabb hölgyet. Mégis úgy tartották számon, mint a legszellemesebb madridi nőt. Ezt a hírnevét alighanem inkább a házában naponként megforduló rengeteg előkelőségnek és irodalmárnak, nem pedig önnön érdemének köszönhetette. Nem tudom eldönteni, mi az igazság. Megelégszem annak megállapításával, hogy felsőbbrendű szellemnek tartották, s házáat városszerte úgy emlegették, mint a szellem csarnokát.

Tény, hogy mindennap előadtak vagy fölolvastak nála valamit, hol verses drámákat, hol meg egyéb költeményeket. De csakis komoly témájúakat; a vidámakat lenézték. Itt még a legjobb vígjátékot, a legleleményesebb és legvidámabb regényt is silány alkotásnak minősítették, amely nem érdemel dicséretet, viszont a legkisebb terjedelmű, komoly témájú költői alkotást is - akár óda volt, akár ekloga, akár szonett - az emberi szellem nagy teljesítményeként ünne-

pelték. Gyakran megesett, hogy a közönség nem értett egyet a szellem csarnokának ítéletével, sőt néha udvariatlanul ki is füttyülte azokat a darabokat, amelyek itt igen nagy tetszést arattak.

Én a háznagy tisztét töltöttem be, vagyis az volt a teendőm, hogy úrnőm lakosztályában mindent előkészítsek a társulat fogadására, sorba rakjam a székeket az urak és a vánkosoakat a hölgyek számára; aztán elhelyezkedtem a szoba ajtajában, bejelentettem és helyükre vezettem az érkező vendégeket. Mikor első ízben láttam el ezt a tisztséget, az apródok vezetője, aki véletlenül ott volt velem együtt az előszobában, a vendégeket az érkezés sorrendjében nagyon mulatságosan jellemezte. Ezt az embert Andrés Molinának hívták. Természetből fogva rideg volt és gunyoros, de nem hiányzott belőle a szellemesség sem. Elsőnek egy püspök érkezett. Bejelentettem, s miután helyére vezettem, az apródok vezetője a következőket mondta:

- Ez a főpap elég kedves ember. Van némi befolyása az udvarnál, de szeretné elhitetni, hogy nagy befolyása van. Mindenkinek felajánlja szolgálatait, de senkinek az érdekében nem tesz semmit. Egyszer összetalálkozott a királyi udvarban egy lovaggal, aki köszöntötte. A püspök megállította, s elhalmozta bókjaival, és a kezét szorongatva azt mondta neki: „Odaadó híve vagyok uraságodnak. Könyörgök, tegyen próbára egyszer. Boldogtalan lennék, ha úgy kellene meghalnom, hogy nem tehettem szívességet önnek.” A lovag hálás köszönetet mondott, de alighogy elváltak egymástól, a püspök odaszólt kísérete egyik tagjának: „Mintha ismerném ezt az embert. Rémlík, mintha találkoztunk volna már valahol.”

Röviddel a püspök után egy főnemes fia érkezett. Miután bevezettem úrnőm szobájába, Molina így jellemezte:

- Ez a fiatalúr igen eredeti ember. Képzelve el: gyakran beállít valahová, hogy valami fontos ügyet megtárgyaljon a ház urával, aztán eltávozik, anélkül, hogy az ügyről egy szót is szólt volna. Nini - folytatta, látva, hogy két hölgy érkezik -, megjött doña Angela de Peñafiel és doña Margarita de Montalván. Két hölgy, aki semmiben sem hasonlít egymásra. Doña Margarita azzal kérkedik, hogy filozófus, és a legtudósabb salamancai doktorokkal szemben is megállja a helyét, okoskodásai nem maradnak alatta amazok érveléseinek. Doña Angela viszont nem játssza meg a tudós nőt, pedig igen okos és művelt. Véleményei helytállóak, gondolatai árnyaltak, kifejezései finomak, nemesek és természetesek.

- Ezek rokonszenves jellemvonások - mondtam Molinának -, ami a másik hölgy jellemvonásait illeti, szerintem nem illenek a szépnemhez.

- Nem túlságosan - felelte mosolyogva Molina -, sőt sok férfi is nevetségessé válik, ha ilyen. Úrnőnk, a márkinő is belekóstolt valamelyest a filozófiába. Micsoda vita lesz itt ma! Isten adja, hogy a vallás ne kerüljön szőnyegre!

Alig fejezte be szavait, szikár, méltóságos, fanyar úr lépett be. Molina őt sem kímélte.

- Ez az alak - mondta - azoknak a komor szellemeknek egyike, akik lángelmének szeretnének látszani részben hallgatagságuk, részben néhány Senecától kölcsönzött bölcs mondás segítségével, de ha alaposabban megvizsgáljuk őket, kiderül, hogy ostoba fickók.

Aztán egy meglehetősen szép termetű, görögös arcú, önteltnek látszó lovag következett. Megkérdeztem, hogy kicsoda.

- Drámaíró - felelte Molina. - Vagy százezer sort összeírt már, de egy fityinget sem keresett velük. Kárpótlásul viszont hatsornyi prózával tekintélyes állásra tett szert.

Éppen felvilágosítást akartam kérni e felől a csekély költséggel megszerzett jó szerencse felől, amikor nagy láрма csapta meg a fülemet a lépcső felől.

- Remek! - kiáltott föl Molina. - Megérkezett Campanario licenciátus. Maga jelenti be, hogy megérkezett, mielőtt még megjelenne: már a kapuban elkezd locsogni, s be nem áll a szája, amíg el nem távozik.

Csakugyan az egész ház zengett a licenciátus öblös hangjától. Végre belépett az előszobába egyik bakkalaureatus barátjával, s az egész látogatás alatt szónokolt.

- Campanario úr - fordultam Molinához - nyilván nagy elme.

- Igen - felelte Molina -, sziporkázó ötletei és nyakatekert kifejezései vannak; mulatságos ember. De azonfölül, hogy könyörtelen fecsegő, folyton önmagát ismétli, s őszintén szólva azt hiszem, hogy legnagyobb érdeme az a kellemkedő, komikus kifejezés, amellyel szavait kíséri. Szellemességeinek túlnyomó többsége nem nagy dicsőségére válna egy aforizmagyűjteménynek.

Sokan jöttek még, s Molina mindnyájukat csinosan lefestette. A márkinőről sem feledkezett meg, s a kép, amelyet róla festett, határozottan kedvemre való volt.

- Úrnőnk - mondta - meglehetősen kiegyensúlyozott egyéniség, noha filozófiával foglalkozik. Egyáltalán nem nehéz természetű, s nem szeszélyeskedik a cselédséggel. Nem ismerek még egy előkelő hölgyet, aki ilyen józan volna; semmiféle szenvedélynek sem hódol. Nem kedveli sem a játékot, sem az udvarlást, csak a társalgásban leli örömét. A legtöbb hölgy unalmasnak találná, ha így kellene élnie.

Molina ezzel a dicshimnusszal előre megkedveltette velem úrnőmet. Néhány nap múlva mégis kénytelen voltam akaratom ellenére meggyanúsítani, hogy nem olyan ádáz ellensége a szerelemnek. Elmesélem, mire alapítottam ezt a gyanúmat.

Egy reggel, mialatt úrnőm öltözködött, alacsony, negyven év körüli, visszaszítító külsejű, még a drámaíró Pedro de Moyánál is koszosabb emberke toppant elé, aki ráadásul még púpos is volt. Közölte, hogy a márkinővel szeretne beszélni. Megkérdeztem, kinek a megbízásából.

- A magaméból - felelte gögösen. - Mondja meg, hogy az a lovag keresi, akiről tegnap doña Ana de Velascóval beszélt.

Bevezettem úrnőm lakosztályába, és bejelentettem. A márkinő felkiáltott, s szinte túláradozó örömmel válaszolta, hogy bevezethetem. Nem elég, hogy milyen kedvesen fogadta, de még komornáit is kiparancsolta a szobából, úgyhogy a kis púpos, aki több szerencséivel járt, mint egy előkelő úr, négyszemközt maradt vele. A szobalányok meg én mulattunk is egy kicsit a gyönyörű *tête-à-tête*-en, amely csaknem egy óra hosszat tartott, aztán úrnőnk olyan udvariasan búcsúzott el a púpostól, hogy látni lehetett, nagyon elégedett vele.

Valóban nagy örömét lelhetette a látogatásban, mert este négyszemközt így szólt hozzám:

- Gil Blas! Ha a púpos megint jelentkezik, a lehető legnagyobb titokban vezesse be lakosztályomba!

Megvallom, ez az utasítás különös gyanakvást keltett bennem, mindamellett teljesítettem a márkinő parancsát, s amikor az emberke (másnap reggel) ismét megjelent, a hátsó lépcsőn kísértem föl úrnőm lakosztályába. Ugyanezt jámboran megcselekedtem még kétszer-háromszor, és arra a következtetésre jutottam, hogy a márkinőnek furcsa hajlamai vannak, vagy pedig a púpos közvetítő szerepet játszik.

„Istenemre - gondoltam magamban -, ha úrnőm valami jóképű férfit szeret, megbocsátom neki, de ha ebbe a majomba bolondult bele, nem tudom megbocsátani elferdült ízlését.” - Milyen rosszul ítélt meg úrnőmet! A kis púpos mágiával foglalkozott, s mivel tudományát

dicsérték a márkinő előtt, aki nagy kedvét lelte a sarlatánok szélhámosságaiban, négyszemközt fogadta. A púpos üvegből jósolt, szitát forgatott, s jó pénzért a kabala minden titkát fölfedte, azaz pontosabban szólva: közönséges csirkefogó volt, aki a hiszékeny emberekből élt, s állítólag számtalan előkelő hölgytől sápot húzott.

KILENCEDIK FEJEZET

*Milyen sajnálatos esemény következtében lépett ki
Gil Blas Chaves márkinő szolgálatából, és mi lett belőle*

Fél esztendő telt el Chaves márkinőnél, és nagyon meg voltam elégedve állásommal. Végzetem azonban nem tűrte, hogy tovább is a nevezett hölgy házában maradjak, sőt Madridot is el kellett hagynom. Íme, milyen kaland kényszerített távozásra.

Úrnőm komornái közül az egyiknek Porcia volt a neve. Nemcsak hogy szép volt és fiatal, de igen jó természetű is, így aztán beleszerettem, nem sejtve, hogy mástól kell a szívét elhódítanom. A márkinő titkára, egy gögös és féltékeny ember volt szerelmes bele. Mihelyt tudomást szerzett szerelmemről, anélkül, hogy tájékozódott volna, milyen érzéssel viseltetik irányomba Porcia, elhatározta, hogy megvív velem. E célból találkát adott egy reggel egy félreeső helyen. Minthogy apró emberke volt - alig ért a vállamig -, s nagyon gyöngének látszott, nem tartottam túlságosan veszedelmes ellenfélnek. Teljes önbizalommal jelentem meg a kijelölt helyen. Arra számítottam, hogy könnyű győzelmet aratok, amivel Porcia szemében is nagyot nő a tekintélyem, a történetek azonban nem igazolták várakozásomat. A kis titkár, aki két-három éve gyakorolta a vívást, lefegyverzett, mint egy gyermeket, s kardja hegyét mellemnek szegezve így szólt:

- Készülj fel a halálos döfésre, vagy add becsületszavad, hogy még ma elhagyod Chaves márkinő házát, és soha többé nem gondolsz Porciára.

Szívesen megígértem, amit kért, s ígéretemet becsülettel meg is tartottam. Nehezemre esett volna megjelenni a személyzet s főleg párbajunk okozója, a Szép Heléna előtt, miután legyőztek. Csupán ruháimért és pénzemért tértem vissza, s még aznap útnak indultam Toledo felé, meglehetősen tömött erszénnyel s hátamon a cókómómat tartalmazó batyuval. Noha arról nem volt szó, hogy nem maradhatok Madridban, okosabbnak véltem, ha legalább néhány évre eltávozom, onnan. Elhatároztam, hogy beutazom Spanyolországot, s hol ebben, hol abban a városban időzöm egy darabig. „A pénzem - gondoltam -, sokáig elég lesz, majd nem költekezem ész nélkül. S ha elfogyott, ismét szolgálatba állok. Egy magamfajta fiatalember mindig talál alkalmas helyet, amikor kedve szottyan rá; még válogathatok is.”

Különösen Toledót szerettem volna látni. Három nap múlva oda is érkeztem. Előkelő szállodában vettem ki szobát; hála nőhódító öltözékemnek, amelyet nem mulasztottam el felöltöni, rangos lovagnak néztek. Úgy viselkedtem, mint az aranyifjak, így hát csak rajtam múlt, hogy megismerkedjem a környéken lakó csinos hölgyekkel. Mivel azonban megtudtam, hogy nagy kiadással járó ceremóniával illő bemutatkozni náluk, megzaboláztam vágyaimat, s mivel az utazási kedv nem lohadt le bennem, megnéztem mindent, amit érdemes megnézni Toledóban, aztán egy szép napon pitymallatkor útnak indultam a Cuencába vezető úton, mivelhogy Aragóniába akartam menni. Utazásom második napján megszálltam egy út menti fogadóban. Mikor már kezdtem kipihenni magam, beállított a Szent Hermandad Testvériség íjászaik egy osztaga. Az urak bort kértek, inni kezdtek, hallottam, amint ivás közben

egy fiatalemberről beszéltek, akinek a letartóztatására parancsot kaptak. „A lovag - mondotta egyikük - legföljebb, huszonhárom éves, haja fekete, jó alakú, sasorra van, s pej lovon ül.”

Közömbös arccal hallgattam a beszédjüket, s csakugyan nem is érdekelt, amit mondtak. Otthagytam őket a fogadóban, s folytattam utamat. Még egy negyed mérföldet sem tettem meg, s egy jóképű fiatal lovag jött szembe velem pej lovon. „Istenemre - gondoltam -, ha nem csalódom, ez az az ember, akit az íjászok keresnek. Hosszú, fekete haja van és sasorra; kétségtelenül ő az, akit el akarnak csípni. Meg kell mentenem.”

- Uram - szólítottam meg -, engedje megkérdeznem, nincs-e valami becsületbe vágó ügye?

A fiatalember szó nélkül rám nézett, meglepte a kérdés. Biztosítottam, hogy nem kíváncsiságból tettem fel neki a kérdést. Erről meg is győződött, amikor elmeséltem neki, mit hallottam a fogadóban.

- Nemes lelkű ismeretlen - mondotta -, nem titkolhatom el, hogy minden okom megvan azt hinni, hogy az íjászok csakugyan engem keresnek. Másfelé megyek hát, hogy elkerüljem őket.

- Az a véleményem - válaszoltam -, hogy biztos helyet kellene keresnünk az ön számára, ahol egyszersmind menedékre lelünk a vihar elől is, amely már a levegőben lóg, s nemsokára a nyakunkba szakad.

Föl is fedeztünk egy lombos fákkal szegélyezett ösvényt, végighaladtunk rajta, s egy hegy lábához értünk, egy remete búvóhelyéhez.

Nagy, mély barlang volt, az idő vasfoga vájta a hegybe, az emberi kéz pedig sziklákból és kagylókból hozzátoldott egy részt, s gyeppel fedte be. A környéken rengeteg fajta virág volt, illatos volt tőlük a levegő, a barlang mellett a hegyoldalból csobogva tört elő egy forrás vize, s szétterült a réten. Az elhagyatott barlang bejáratánál vénségtől meggörnyedt derék remete üldögélt. Fél kezével botjára támaszkodott, a másikban durva szemű olvasóját tartotta, legalább húsz tízes volt rajta. Fején hosszú fülvédős, barna gyapjúsüveg, hónál fehérebb szakáll a kötésig ért. Hozzáléptünk.

- Atyám - szólítottam meg -, megengedi, hogy menedéket kérjünk a fenyegető vihar elől?

- Csak gyertek, gyermekeim - felelte a remete, miután alaposan végigmért -, barlangom nyitva áll előttetek, addig maradtok, míg kedvetek tartja. A ló - tette hozzá a túloldalra mutatva - jó helyen lesz ott.

A lovag, akivel az úton találkoztam, odavezette lovát, aztán bementünk az aggastyán után a barlangba.

Alig léptünk be, félelmetes mennydörgéssel és villámlással kísért sűrű eső kezdett zuhogni. A remete térdre borult Szent Pachomiusnak⁴² a falra ragasztott képe előtt, s mi ugyancsak követtük a példáját. Közben a mennydörgés megszűnt. Fölálltunk, de mivel az eső tovább zuhogott, s az éjszaka is közeledett, az aggastyán így szólt:

- Nem ajánlom, gyermekeim, hogy ebben az ítéletidőben folytassátok utatokat, hacsak nincs sürgős dolgotok.

A fiatalember meg én azt válaszoltuk, hogy semmi sem késztet távozásra, s ha nem lennének terhére, megkérnénk, hogy a barlangban tölthessük az éjszakát.

---

⁴² *Pachomius* - a legenda szerint a IV. században négyezer remetét telepített le Egyiptom déli részén.

- Egyáltalán nem lesztek terhemre - válaszolta a remete. - Panaszra csakis nektek lesz okotok, mert csak fölöttébb kényelmetlen fekhelyet és remetéhez illő eledelt ajánlhatok föl.

Ezzel a szent életű férfiú leültetett egy kis asztal mellé, s elének tett néhány szem mogyoróhagymát, egy darabka kenyeret meg egy kancsó vizet.

- Gyermekeim - folytatta -, ez az én mindennapi eledelem, a kedvetekért azonban ma kivételt teszek.

Ezzel előhozott egy kis sajtot meg kétmaroknyi mogyorót, s a mogyorót szétterítette az asztal lapján. A fiatalember nem volt éhes, nem is vitt végbe nagy pusztítást az ételben.

- Úgy látom - fordult feléje a remete -, hogy jobb élelemhez szoktál, vagyis a falánkság megrontotta természetes étvágyadat. Világi életemben magam is így voltam. A legfinomabb pecsenyét, a legízletesebb ételeket sem tartottam elég jónak. Amióta azonban magánosan élek, ízlésem megint romlatlan lett. Már csak a gyökereket, gyümölcsöket s a tejet szeretem, egyszóval azt, amivel őseink táplálkoztak.

Mialatt így beszélt, a fiatalember mély töprengésbe merült. A remete észrevette.

- Gyermekem, téged valami nyugtalanít. Megtudhatnám, mi? Öntsd ki a szíved. Nem kíváncsiságból sürgetlek, csak a szeretet késztet rá. Olyan kort értem meg, hogy nyugodtan adhatok tanácsot, s lehetséges, hogy olyan helyzetben vagy, amikor szükséged lehet a tanácsomra.

- Igaza van, atyám - válaszolt sóhajtva a lovag. - Kétségkívül szükségem van rá, s minthogy volt olyan jó és felajánlotta, követni fogom tanácsát. Azt hiszem, nem kockáztatok vele semmit, ha mindent őszintén feltárok ön előtt.

- Nem, fiam - felelte az aggastyán -, nincs mitől félned, nekem bármit meggyónhatsz.

Erre a lovag előadta történetét, ahogy következik.

TIZEDIK FEJEZET

Don Alfonso és a szépséges Serafina története

Semmit sem hallgatok el ön előtt, atyám, sem ez előtt a lovag előtt: olyan nagylelkűséget tanúsított irántam, hogy igazságtalanság volna nem bíznom benne. Elsorolom önöknek, milyen csapások értek. Madridi vagyok, származásom históriája a következő. Egy német testőrtiszt, báró Steinbach, egy este, mikor hazatért, fehér batyut talált a küszöbén. Fölvette és fölvitte felesége lakosztályába, ahol kiderült, hogy a kifogástalanul tiszta pólyában egy újszülött van, s mellette egy cédula, amelyre az volt írva, hogy a gyerek előkelő szülőktől származik, akik egyszer majd fölfedik kilétüket. A cédulán az is rajta volt, hogy a gyereket Alfonso névre keresztelték. Ez a szerencsétlen gyermek én voltam, s ez minden, amit származásomról tudok. Vagy a becsület, vagy a hűtlenség áldozata vagyok: nem tudom, anyám csak azért tett-e ki, hogy a világ ne tudja meg szégyenét, vagy kegyetlen kényszerűségből, mivel csábítója hűtlenül elhagyta, s ő nem ismerhetett el a magáénak.

Akárhogy történt is, a bárót és hitvesét meghatotta sorsom, s minthogy gyermekük nem volt, elhatározták, hogy don Alfonso néven felnevelnek. Amilyen mértékben növekedtem, úgy nőttem egyre jobban és jobban a szívükhöz. Kedveskedésem, hízelkedésem minden pillanatban arra készítette őket, hogy megsimogassanak. Egyszóval, sikerült megszerettetnem magam. Mindenféle tanítót fogadtak mellém. Legfőbb gondjuk én lettem, s nemhogy türelmetlenül várták volna, hogy szüleim jelentkezzenek, láthatólag inkább azt szerették volna, hogy

születésem titka örökre megoldatlan maradjon. Mikor a báró látta, hogy fegyverforgatásra alkalmas fiatalemberré serdültem, azonnal bevett a hadseregbe. Zászlósi rangot járt ki nekem, egy kis létszámú csapat élére állított, s hogy minél nagyobb kedvem legyen alkalmakat keresni a dicsőségszerzésre, elmagyarázta, hogy a katonai pályán való fölemelkedés útja mindenki előtt nyitva áll, s a dicsőség, amelyet a háborúban szerzek, annál értékesebb, mert csak magamnak köszönhetem. Egyben fölfedte előttem születésem titkát is, amit addig nem árult el. Minthogy Madridban az ő fiának tartottak, s magam is annak hittem magam, megvallom önöknek, hogy ez a bizalmas közlés nagyon fájdalmasan érintett. Nem bírtam s még most sem bírok szégyenkezés nélkül gondolni rá. Minél valószínűbbé teszik érzelmeim nemesi származásomat, annál nagyobb a zavarom amiatt, hogy azok, akiknek életemet köszönhetem, elhagytak.

Németalföldre mentem harcolni, de nemsokára békét kötöttek, s Spanyolország, ha irigyek nélkül nem is, de ellenség nélkül maradván, visszatértem Madridba, ahol a báró és hitvese a gyöngédség újabb megnyilvánulásaiban részesített. Két hónappal azután, hogy hazatértem, egy reggel fiatal apród lépett a szobámba, s levelet nyújtott át. Körülbelül ez volt benne: „Az alakom se rossz, az arcom se csúnya, sokszor lát az ablakban, s mégse jut eszébe udvarolni. Ez az eljárás nem illik hódító külleméhez, s annyira ingerel, hogy kedvem volna bosszúból szerelemre gerjeszteni.”

Miután a levelet elolvastam, rögtön tudtam, hogy egy Leonor nevű özvegytől származik, aki velünk szemközt lakott, s szerfölött kacér teremtség hírében állott. Vallatóra fogtam a kis apródot, aki eleinte meg akarta játszani a titoktartót, de amikor adtam neki egy dukátot, kielégítette kíváncsiságomat. Sőt arra is vállalkozott, hogy kézbesíti válaszleveletem, amelyben azt írtam úrnőjének, hogy beismerem vétkeimet, s úgy érzem, bosszúja félig már be is teljesedett.

Hódításom egyáltalán nem hagyott közömbösen. A nap hátralévő részében ki se tettem a lábam a házból, s igyekeztem az ablak körül tartózkodni, hogy láthassam a hölgyet, aki nem is mulasztotta el megjelenni az ablakában. Intettem neki. Visszaintett, s másnap megüzente a kis apród útján, hogy ha éjszaka tizenegy óra és éjfél között az utcán leszek, az egyik földszinti szoba ablakán keresztül szót válthatok vele. Ámbár a túlságosan bő vérű özvegy nem ébresztett valami nagy szerelmet bennem, igen szenvedélyes válaszlevelet írtam neki, s éppoly türelmetlenül vártam az éjszakát, mintha beleszerettem volna. Mikor beesteledett, elhatároztam, hogy a légyott időpontjáig kimegyek sétálni a Pradóra. Még oda se értem, megállt mellettem egy lovas, leugrott szép háttaslováról, s gorombán megszólított:

- Lovag! Ön Steinbach báró fia?

- Az vagyok - válaszoltam.

- Akkor hát ön óhajtott ma éjszaka társalogni az ablakon át Leonorral! Olvastam a hölgy leveleit és az ön válaszait, az apród megmutatta őket, s most követtem önt a házatól ideig, mert tudtára akarom adni, hogy vetélytársa van, akinek a hiúsága nem bírná elviselni, hogy szíve hölgyéért önnel versenyezzen. Azt hiszem, fölösleges is többet mondanom. Elhagyatott helyen vagyunk, verekedjünk hát meg, hacsak nem akarja elkerülni a büntetést, amelyet önnek szánok, és nem ígéri meg, hogy minden kapcsolatot megszakít Leonorral. Mondjon le szép reményeiről, különben megölöm!

- Ezt az áldozatot kérni kellett volna - feleltem -, nem követelni. Kérésének talán engedtem volna, fenyegetését azonban visszautasítom!

- Úgy is jó - vágott vissza, miután lovát egy fához kötötte. - Verekedjünk hát meg! Egy rangombeli nem alacsonyodhatik le odáig, hogy egy magafajtatól kérjen valamit. Sőt: a velem egyenrangúak túlnyomó többsége nem ilyen megtisztelő módon állna bosszút a helyemben!

Meghökkenem az utóbbi szavakon, de minthogy ő már kardot rántott, kirántottam én is a magamét. Olyan dühödten vívtunk, hogy a párbaj nem tartott sokáig. Talán ellenfelem volt túlságosan heves, vagy talán én voltam nála ügyesebb, tény, hogy pillanatok alatt keresztülszúrtam. Megingott és elesett: a döfés halálos volt. Akkor már csak a menekülésre gondoltam. Felpattantam lova hátára, s vágatni kezdtem Toledo felé. Nem mertem visszatérni Steinbach báróhoz, mert tudtam, hogy az eset csak lesújtaná, s amikor számot vettem az engem fenyegető veszély egész nagyságával, úgy véltem, nem távolodhatom el elég gyorsan Madridtól.

Sötét gondolatokkal elfoglalva lovagoltam tovább egész éjszaka s másnap egész délelőtt. Délben azonban meg kellett állnom, hogy lovam megpihenhessen, s elmúljon a már-már elviselhetetlen hőség. Napnyugtáig egy faluban időztem, aztán mivel egy vágóban Toledóba akartam érni, folytattam utamat. Elhagytam Illescast, s onnan két mérföldnyire, éjjél körül olyasféle vihar ért utól a nyílt mezőn, mint ez a mai. Néhány lépésnyire kertfalat vettem észre, s mivel kényelmesebb menedéket nem találtam, amennyire csak tudtam, lovastul behúzódtam a kerítés végén álló fülke kapujába, a fölébe nyúló erkély alá. Mikor nekitámaszkodtam a kapunak, észrevettem, hogy nyitva van; a dolgot a cselédség hanyagságának tulajdonítottam. Leszálltam a nyeregből, s nem is kíváncsiságból, csak azért, hogy jobban védve legyek az esőtől, amely az erkély alá is bevert, lovamat kantárszáron vezetve beléptem a fülkébe.

Mialatt odakünn tombolt a vihar, igyekeztem alaposan szemügyre venni a helyet, ahová kerültem, s noha csak a villámok fényénél láthattam valamit, annyit meg tudtam állapítani, hogy a ház nem közönséges emberek tulajdona. Még mindig vártam, hogy az eső elálljon s folytathassam utamat, de a távolban erős fényt vettem észre, és megmászottam elhatározásomat. Lovamat a fülkében hagytam, a kaput gondosan bezártam, s elindultam a fény felé abban a meggyőződésben, hogy a házban még ébren vannak, s elhatároztam, hogy szállást kérek éjszakára. Miután átvágtam néhány fasoron, egy szalonhoz értem. Annak is nyitva állt az ajtaja. Beléptem, s amikor a gyönyörű kristálycsillár égő gyertyáinak fényében megláttam a fényűző berendezést, többé nem kételkedtem benne, hogy egy nagyúr lakásában vagyok. Márványpadló, a csinos falborításon művészi aranyozás, a párkányzat kidolgozása csodálatra méltó, a mennyezet láthatólag a legkiválóbb festők műve. A legfigyelmesebben azonban a rengeteg - Spanyolország hőseit ábrázoló - mellszobrot vettem szemügyre, a falak mentén sorakoztak jáspiisszínűre festett márványtalapzatokon. Böven volt alkalmam mindezt megnézni, mert hiába füleltem időnként, nem hallottam semminő zajt, s nem is láttam senkit.

A szalon egyik oldalán ajtó volt, éppen csak behajtották; félig kinyitottam, s egy sor szobát láttam magam előtt; csupán az utolsóban volt világosság. „Mit tegyek? - tűnődtem. - Forduljak vissza vagy legyek bátor, s menjek el addig a szobáig?” Tudtam, hogy a legegyszerűbb az volna, ha visszafordulnék, de nem bírtam úrrá lenni kíváncsiságomon, azaz jobban mondva: végzetem csillagán. Megindulok, végigmegyek a szobákon, s belépek abba, ahol világosság volt, azaz egy gyertya égett egy márványszulton, aranyozott ezüstartóban. Először a nagyon ízléses és kecses nyári bútorokra lettem figyelmes, tekintetem azonban nemsokára egy ágyra tévedt, melynek függőnye a hőség miatt félig szét volt húzva, s akkor olyasmit láttam, ami teljes figyelmemet magára vonta. Fiatal hölgy aludt az ágyban a mennydörgés ellenére is igen mélyen. Nesztelenül közelebb léptem hozzá, s a gyertya világánál olyan arcot, olyan vonásokat vettem ki, hogy egészen belekábultam. A látványtól egy csapásra megzavarodtam. Elkapott a bámulat, az elragadtatás, de bárminő indulatok tomboltak is lelkemben, a meggyőződés, hogy a hölgy ereiben nemes vér folyik, nem engedte megszületni a vakmerő

gondolatot, a tisztelet győzedelmeskedett a szenvedély fölött. Miközben a gyönyörtől megrészeződten csodáltam, a hölgy fölébredt.

Képzeld el meglepetését, hogy szobájában, éjnek idején, egy ismeretlen férfit lát. Mikor észrevett, megremegett, és nagyot sikoltott. Félteredre ereszkedtem, s igyekeztem megnyugtatni:

- Ne féljen, asszonyom, nem akarok ártani önnek.

Tovább is folytattam volna, de ijedtében nem is értette szavaimat. A komornáit szólította többször egymás után, s mivel senki sem felelt, belebújt az ágy végén heverő könnyű pongyolába, gyorsan felkelt, s végigsétált a szobákon, amelyeken magam is végigmentem, s közben egyre komornáit és hűgát szólongatta, aki az ő gondjára volt bízva. Attól tartottam, hogy ahány inas, mind odarohan, meg sem várják, hogy kimagyarázkodjam, hanem csúnyán ellátják a bajomat. Szerencsémre azonban a hölgy hiába kiabált, csak egy öreg lakáj került elő, aki nem sokat tudott volna segíteni rajta, ha csakugyan veszedelem fenyegeti. Mindazonáltal a lakáj megjelenése felbátorította a hölgyet, s büszkén kérdőre vont, ki vagyok, hogyan és miért hatoltam be házába. Hozzákezdtem hát a magyarázkodáshoz, de alig mondtam ki, hogy a kert végén lévő fülke kapuját nyitva találtam, azon nyomban felkiáltott:

- Szent isten! Szörnyű sejtelmem támadt!

E szavakkal felkapta a gyertyát az asztról, egymás után végigkutatta valamennyi szobát, de nem találta sem a hűgát, sem a komornáit; sőt, észrevette, hogy minden holmijuk is eltűnt. Minthogy rossz sejtelve ilyenformán nagyon is indokoltnak látszott, módfölött felindultan hozzám lépett, és így szólt:

- Álnok ember, ne tetézd árulásodat még színleléssel is. Nem véletlenül kerültél ide, hanem don Fernando de Leyva kíséretéhez tartozol, s neked is részed van gáztettében. De ne hidd, hogy megmenekülsz előlem, maradt még annyi cselédem, hogy le tudjanak fogni!

- Asszonyom - feleltem -, ne soroljon ellenségei közé. Don Fernando de Leyvát nem ismerem, s azt se tudom, hogy ön kicsoda. Csak egy szerencsétlen ember vagyok, akit lovagias ügye kényszerített Madrid elhagyására, s esküszöm mindenre, ami szent, hogy ha nem ér utol a vihar, nem tettem volna lábamat e házba. Legyen hát jobb véleményemmel rólam, s ahelyett, hogy cinkossággal vádolna a gáztettben, amelyet ön ellen elkövettek, inkább lásson szövetségést bennem, aki kész önt megbosszulni!

Utolsó szavaim s a hangsúly, ahogyan kiejtettem őket, lecsillapították a hölgyet, aki láthatólag nem tekintett többé ellenségnek, ámde ha haragja el is múlt, csak arra volt jó, hogy átengedje magát a fájdalomnak. Keserves sírásba tört ki. Elérzékenyültem könnyeitől, s noha még mindig nem tudtam, miért olyan szomorú, legalább olyan szomorú lettem, mint ő. Nem elégedtem meg azzal, hogy együtt sítam vele, türelmetlenségemben, hogy a rajta esett sérelmet megbosszuljam, elragadott a düh.

- Asszonyom! - kiáltottam. - Miféle sérelem érte? Beszéljen, vállalom, hogy bosszút állok önért. Akarja, hogy don Fernando de Leyva után szaladjak és átdőfjem a szívét? Nevezzen meg mindenkit, akiknek halálát kívánja, és rendelkezze velem! Járjon a bosszú bármilyen veszéllyel, bármilyen kockázattal: az idegen, akit ellenségei cinkosának tart, az ön kedvéért mindent hajlandó vállalni!

Kitörésem meglepte a hölgyet, könnyeinek árja elapadt.

- Ó - felelte -, bocsássa meg, hogy feldúlt lelkiállapotomban meggyanúsítottam. Nemeslelkűsége kijózanította Serafinát, már azt sem szégyeltem, hogy egy idegen tanúja lett a családomon esett gyalázatnak. Igen, nemes idegen, beismerem, hogy tévedtem, és nem utasítom vissza segítségét, de nem kívánom don Fernando halálát.

- Akkor hát, asszonyom, miben lehetek a szolgálatára?

- Nagy jó uram - folytatta Serafina -, hallja meg panaszom! Don Fernando de Leyva beleszeretett Julia húgomba, akit Toledóban látott meg véletlenül, ahol általában lakni szoktunk. Három hónappal ezelőtt megkérte a kezét apámtól, Polán gróftól, aki a két család közt régóta fennálló viszály miatt kikoszarazta. Húgom még nem töltötte be tizenötödik évét, és mindenben követte komornáim rossz tanácsait, akiket don Fernando kétségtelenül megvesztegetett. A lovag értesült róla, hogy magunk vagyunk ebben a vidéki házban, kihasználta az alkalmat, és megszöktette Juliát. Legalább azt szeretném tudni, hova rejthette, hogy apám és bátyám, akik két hónapja Madridban vannak, megtehessék a szükséges lépéseket. Az Isten szent nevére - folytatta -, vegyen magának annyi fáradságot és kutassa át Toledo környékét. Nyomozza ki, hogy történt a szöktetés, egész családomat lekötelezi vele.

A hölgynek eszébe se jutott, hogy e feladat nem olyan embernek való, aki szeretné minél előbb maga mögött tudni Kasztíliát; de hogy is juthatott volna eszébe? Én magam sem gondoltam rá. Megrészegültem a boldogságtól, hogy a világ legimádnivalóbb teremtésének szüksége van rám, lelkesen vállaltam a megbízatást, és megígértem, hogy buzgón és szorgalmasan eleget teszek neki. Meg sem vártam a napfelkeltét, hogy ígéretem teljesítéséhez hozzálassak: azonnal búcsút vettem Serafinától, miután előbb megkértem, hogy bocsássa meg az íjedelmet, amit okoztam neki, s biztosítottam felőle, hogy hamarosan hallani fog rólam. Ugyanott távoztam a házból, ahol behatoltam, de annyira a hölgy körül forgott minden gondolatom, hogy nem volt nehéz megállapítanom: máris beleszerettem. Erről az a buzgalom is meggyőződött, amellyel megbízatását siettem teljesíteni, s meggyőztek szerelmes ábrándjaim. Elhittem magammal, hogy bármennyire elfoglalta is Serafinát a fájdalom, észrevette születő szerelmemet, s talán nem is minden gyönyörűség nélkül. Számítottam rá, hogy ha sikerül megbízható híreket hoznom neki a húgáról, és az ügy óhaja szerint alakul, hálás lesz érte.

Mikor don Alfonso e ponthoz ért, abbahagyta a mesét, és így szólt a remetéhez:

- Bocsánatát kérem, atyám, ha túlradó szenvedélyem arra késztet, hogy olyan körülményekre is kitérjek, amelyek nyilván untatják önt.

- Dehogy, fiam - felelte a remete -, egyáltalán nem untatnak, sőt örülök, ha tudom, mennyire szerettél bele a szóban forgó ifjú hölgybe: ehhez igazodva adok majd tanácsot.

- E kecsegtető képektől fölhevült lelkiállapotban két napig kerestem Julia csábítóját - folytatta a fiatalember -, de hiába kutattam utána minden elképzelhető módon, nem sikerült nyomára akadnom. Bosszankodva, hogy hasztalanul kutattam, visszatértem Serafinához, s azt hittem, a végső kétségbeesés szélén találok. De nyugodtabb volt, mint gondoltam. Közölte, hogy nagyobb szerencséje volt, mint nekem, megtudta, mi történt a húgával, levelet kapott don Fernandótól, aki megírta neki, hogy a legnagyobb titokban feleségül vette Juliát, és biztonságba helyezte egy toledói zárdában.

- Don Fernando levelét elküldtem atyámnak - folytatta Serafina. - Remélem, az ügy békésen fog végződni, s hamarosan ünnepélyes esküvő vet véget a gyűlölködésnek, amely oly régóta elválasztja egymástól a két családot.

Miután a hölgy tájékoztatott húga sorsáról, szóba hozta, mennyi fáradságot okozott nekem, s milyen veszélynek tett ki meggondolatlanságában, amikor - elfeledkezvén arról, hogy egy

lovagias ügy miatt menekülnöm kell - rávett, hogy üldözőbe vegyek egy csábítót. A lehető legkedvesebb szavakkal kért elnézést miatta. Minthogy pihenésre volt szükségem, bevezetett a szalonba, s leültünk. Fekete-fehér csíkos ruhát és ugyanolyan anyagból készült picinyke kalapot viselt, fekete tollal, amiből arra következtettem, hogy valószínűleg özvegy. De olyan fiatalnak látszott, hogy nem tudtam, mit gondoljak.

De nemcsak én szerettem volna többet tudni róla; ő is éppoly kíváncsi volt rá, hogy én ki vagyok. Megkért, hogy áruljam el a nevem, mert - mint mondta - nemesi külsőm s még inkább a nagylelkű együttérzés alapján, amellyel igyekeztem azonnal szolgálatára lenni, nincs kétsége felőle, hogy előkelő családból származom. A kérdés megzavart, elpirultam, elvesztettem biztonságom, s bevallom, hogy kevésbé szégyelltem hazudni, mintsem az igazságot elárulni, tehát azt feleltem, hogy a német gárda⁴³ tisztjének, Steinbach bárónak a fia vagyok.

- Még azt is mondja el - folytatta a hölgy -, miért jött el Madridból. Előre felajánlom önnek atyám, valamint bátyám: don Gaspar egész befolyását. Ez a legkevesebb, amivel kimutathatom hálámat egy lovag iránt, aki még az életét is kész volt kockáztatni, hogy szolgálatomra legyen.

Habozás nélkül elmeséltem hát neki a végzetes párbaj körülményeit, a hölgy elítélte a lovagot, akit megöltem, s megígérte, hogy egész családja az én pártomon lesz.

Miután kielégítettem kíváncsiságát, megkértem, hogy ő is elégítse ki az enyémet. Megkérdeztem, szabad-e, vagy odaígérte-e valakinek a kezét.

- Három esztendeje, hogy atyám férjhez adott don Diego de Larához - válaszolta a hölgy -, s tizenöt hónap óta özvegy vagyok.

- S miféle szerencsétlenség fosztotta meg ily korán férjétől, asszonyom? - kérdeztem.

- Elmondom, uram - felelte a hölgy -, viszonzásul irántam tanúsított bizalmaért.

- Don Diego de Lara - folytatta - igen csinos lovag volt, de hiába rajongott értem szenvedélyesen, hiába iparkodott nap nap után mindent elkövetni, amit csak egy gyöngéden és szenvedélyesen szerető férfi elkövethet, hogy megszerettesse magát velem, hiába volt rengeteg jó tulajdonsága, nem találta meg az utat szívemhez. A szerelem nem mindig a buzgó igyekezet és az elismert érdem következménye. Sajnos, gyakran megesik, hogy olyan valaki bűvöl el bennünket az első látásra, akit egyáltalán nem is ismerünk. Tehát képtelen voltam megszeretni férjemet. Gyöngédségének megnyilvánulásai inkább zavarba ejtettek, mintsem elbájoltak, s mivel szívbeli hajlandóság nélkül voltam kénytelen érzelmeit viszonzni, ha titokban hálátlansággal vádoltam is magam, úgy éreztem, hogy én is sajnálatra méltó vagyok. Mindkettőnk szerencsétlenségére még szerelménél is nagyobb volt érzékenysége: olvasott a lelkemben s cselekedeteimben, és szavaimban fölfedezte legtitkosabb érzelmeimet. Folyvást panaszkodott közömbösségem miatt, s annál boldogtalanabb volt, amiért nem sikerült tetszésemet megnyernie, mert tudta, hogy nem valami vetélytárs akadályozza meg benne. Tudniillik alig tizenhat éves voltam, s férjem, mielőtt megkérte volna a kezem, kifaggatta valamennyi komornámat, s megtudta tőlük, hogy még senkibe se voltam szerelmes. „Őszintén mondom, Serafina - jelentette ki nem is egyszer -, szeretném, ha másvalaki miatt fűtyülne rám, s irántam tanúsított közönyének ez volna egyedüli oka. Egy ilyen szeszélyen diadal-maskodna szerelmem és az ön erénye, így azonban nincs rá semmi reményem, hogy valaha is meghódíthatom a szívét, amely eddig minden szerelmes próbálkozásomnak ellenállott.” Untatott, hogy mindig ugyanazt hajtogatta, azt javasoltam hát neki, hogy ne düljön föl túlzott

---

⁴³ *német gárda* - V. Károly óta a spanyol királyok testőrsége németekből állt.

érzékenységevel mindkettőnk nyugalma, bízva a dolgot az időre. Csakugyan nem voltam még olyan korban, hogy egy szenvedélyes szerelem finomságait kellőképpen élvezni tudtam volna. Don Diegónak erre rá kellett volna jönnie, ő azonban, látva, hogy egy egész esztendő eltelt, s még mindig ott tart, ahol házasságunk első napján tartott, elvesztette türelmét, jobban mondva a józan esztét, s azzal az ürüggyel, hogy fontos ügyben az udvarba kell mennie, elment Németalföldre, ahol önként beállt katonának, s meg is találta a veszélyek közepette, amit keresett: vége lett életének s ezzel szenvedélyeinek is.

Miután a hölgy befejezte a történetet, férje különös természetéről kezdtünk beszélgetni. Eszmecszerénket egy futár érkezése zavarta meg, Polán gróftól hozott levelet Serafinának. A hölgy engedélyt kért, hogy elolvashassa, s észrevettem, hogy olvasás közben elsápad, és remegés fogja el. Miután végigolvasta a levelet, szemét égre emelte, nagyot sóhajtott, s arcát hirtelen elöntötték a könnyek. Nem tudtam közönyösen nézni fájdalmát. Zavarba jöttem, s mintha előre megéreztem volna a rám váró csapást, halálos félelem dermesztett meg.

- Asszonyom - szóltam elhaló hangon -, szabad megkérdeznem, milyen gyászos hír van a levélben?

- Tessék, uram - válaszolt szomorúan Serafina, s átnyújtotta a levelet. - Olvassa el, mit ír apám. Sajnos, nagyon is érdekli önt.

Megborzadtam e szavakra, remegő kézzel átvettem a levelet, s a következőket olvastam benne: „Bátyja, don Gaspar, tegnap párbajt vívott a Pradón. A döfésbe, amelyet párbaj közben kapott, ma belehalt, halálos ágyán közölte, hogy gyilkosa a német gárda egyik tisztjének, Steinbach bárónak a fia. Ráadásul a gyilkos elmenekült. Megszökött, de akárhová bújik is, nem fogom kímélni a fáradságot, hogy fölkutassam, írok néhány kormányzónak, akik feltétlenül letartóztatják, ha a hatáskörükbe tartozó városokba teszi a lábát, s körözőleveleket küldök szét, hogy minden utat zárjanak el előtte. Polán gróf.”

Képzeltetik, mennyire feldúlt ez a levél. Néhány pillanatig meg se tudtam moccanni, s beszélni se volt erőm. Lesújtva gondoltam rá, milyen végzetes hatása lesz don Gaspar halálának szerelmemre. Hirtelen örült kétségbeesés fogott el. Serafina lába elé vettem magam, s átnyújtottam neki meztelen kardomat:

- Asszonyom, kímélje meg Polán grófot a fáradságtól, hogy keresnie kelljen a bosszúja elől menekülő gyilkost. Bosszulja meg ön a bátyját, pusztítsa el saját kezével don Gaspar gyilkosát. Rajta, sújtson le! Hadd legyen ugyanaz a kard a végzete szerencsétlen ellenfelének is, amelyik megfosztotta őt életétől.

- Uram - felelte Serafina, akit cselekedetem valamelyest megindított -, szerettem don Gaspart, s ámbár ön lovaghoz illő módon ölte meg, s végzetét önmaga idézte elő, nem titkolhatom ön előtt, hogy magam is osztom atyám haragját. Igen, don Alfonso, az ellensége vagyok, és mindent el fogok követni ön ellen, amit a vér és a szeretet parancsa csak megkövetel, de balszerencsáját nem fogom kihasználni. Hiába szolgáltatotta ki bosszúmnak a sors, ha a becsület harcra késztet is ön ellen, megtiltja, hogy gyáva módjára álljak bosszút. A vendégjog sérthetetlen, s különben sem fizethetek gyilkossággal a szolgálataért, amelyet nekem tett. Meneküljön, ha tud, előlünk és a törvény szigora elől, mentse meg életét a fenyegető veszedelemtől.

- De asszonyom! - kiáltottam. - Ön is bosszút állhat, ne bízva magát a törvényre, hogy esetleg csalódjék várakozásában! Szúrja le inkább a nyomorultat, aki nem érdemli meg, hogy kímélje. Ne legyen ilyen nemes és nagylelkű irántam, asszonyom! Tudja, ki vagyok én? Egész Madrid Steinbach báró fiának hisz, pedig csak egy szerencsétlen senki vagyok, akit a báró könyörületből nevelt föl. Még azt sem tudom, kiknek köszönhetem életem!

- Nem számít - szakított félbe Serafina hevesen, mintha e szavak újabb fájdalmat okoztak volna neki -, ha a legrongyabb ember volna, akkor sem cselekednék másként, mint ahogy a becsület kívánja.

- Akkor hát, úrnőm - feleltem -, minthogy testvérenek vére nem képes rávenni önt, hogy kiontsa a vérem, hogy gyűlöletre ingereljem, még egy bűnömet megvallom, és remélem, hogy merészségemet nem fogja megbocsátani. Imádom önt; bája elbűvölt, s noha származásom kétes, abban a reményben ringattam magam, hogy az enyém lesz. Elég szerelmes voltam ahhoz, vagy inkább eléggé hiú, hogy reméljem: az ég, amely kegyesen elrejtette származásom titkát, egyszer majd fölfedi előttem, és akkor pirulás nélkül bevallhatom önnek nevemet. Még ez önre nézve sértő vallomás után is habozik, hogy megbüntessem?

- Ez a vakmerő vallomás - felelte a hölgy - más körülmények közt feltétlenül sértene, most azonban feldúlt lelkiállapota miatt megbocsátom. Egyébként jelenlegi lelkiállapotomban nem is nagyon érdekel, akármit mond. Menjen, don Alfonso - fűzte hozzá könnybe lábadt szemmel -, távozzék másodszor is e házból, amelyet fájdalommal tölt el minden perc, amíg itt időzik, csak növeli gyötrelmemet!

- Nem ellenkezem, úrnőm - feleltem, s fölálltam -, távozom; de ne gondolja, hogy meg akarom tartani életemet, amely gyűlöletessé vált ön előtt, nem keresek menedéket, ahol biztonságban lehetek. Szó sincs róla: kiszolgáltatott magam bosszújának. Toledóba megyek, s ott fogom türelmetlenül várni, milyen sorsot szán nekem, s önként kiszolgáltatván magam üldözőimnek, magam igyekszem minél előbb véget vetni szenvedéseimnek.

E szavakkal eltávoztam. Visszaadták lovamat, s Toledóba lovagoltam. Egy hetet töltöttem a városban, s csakugyan olyan kevéssé igyekeztem elrejtőzni, hogy fogalmam sincs róla, miért nem tartóztattak le. Képtelen vagyok ugyanis elhinni, hogy Polán gróf, aki minden utat lezáratott előttem, ne gondolt volna rá, hogy esetleg Toledóba megyek. Végül is tegnap elhagytam a várost, ahol nyomasztóan nehezedett rám a szabadság, s anélkül, hogy biztonságos utat kerestem volna, elvetődtem e remetelakhoz, mint akinek nincs semmi félnivalója. Nos, atyám, ez a gond nyomaszt. Kérem, segítsen, adjon tanácsot.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

*Miféle ember volt az öreg remete, és miként jött rá Gil Blas,
hogyan ismerősök közé került*

Mikor don Alfonso befejezte tragédiája szomorú történetét, az öreg remete így szólt:

- Nagyon oktanul cselekedtél, fiam, amikor oly sokáig időztél Toledóban. Én más szemmel nézem, amit elbeszéltél, s úgy látom, hogy Serafina iránt érzett szerelmed tiszta örütség. Ne légy vak, higgy nekem; felejtsd el azt a hölgyet, úgysem lehet a tiéd. Vedd tudomásul az akadályokat, amelyek elválasztanak tőle, s kövesd sorsod csillagát, amely minden valószínűség szerint megörvendeztet még jó néhány kalanddal. Minden bizonnyal össze fogsz akadni egy leánnyal, aki ugyanolyan hatást gyakorol majd rád, s akinek nem ölted meg a bátyját.

Még sok mindent akart mondani, hogy türelemre buzdítsa don Alfonsót, mikor egyszerre csak egy másik remete toppant be a barlangba tömött zsákkal. Cuenca városából tért meg bőséges adományokkal megrakodva. Fiatalabbnak látszott társánál, dús, vörös szakállá volt.

- Isten hozta, Antonio testvér - fogadta az öreg remete. - Mi újságot hozott a városból?

- Elég rosszat - felelte a vörös barát, s egy levél formájúra összehajtogatott papírlapot nyomott társa markába. - Ebből mindent megtud.

Az aggastyán széthajtogatta a papírlapot, s miután illő figyelemmel elolvasta, fölkiáltott:

- Dicsőség Istennek! Mivel felfedeztek bennünket, nincs más hátra: el kell szánniuk magukat a cselekvésre! Beszéljünk másként, señor don Alfonso! - folytatta a fiatal lovaghoz intézve szavait. - Azt az embert, akit itt lát, éppúgy hányja-veti a sors, mint önt. Azt üzenik Cuencából - ez a város egy mérföldnyire van innen -, hogy befeketítettek az igazságszolgáltatás előtt, s a poroszlók már holnap körülvesszik a remetelakot, hogy letartóztassanak. Csakhogy már nem fogják fészkében találni a madarat! Nem ez az első eset, hogy hasonló kutyaszorítóba kerültem. Hál' istennek, leleményes ember vagyok, s csaknem mindig kivágtam magam. Új alakot fogok ölteni, mert hiába látszom annak, nem vagyok se remete, se aggastyán!

E szavakkal levetette hosszú köntösét; csipkés ujjú, fekete selyemmellényt viselt alatta. Aztán levette sapkáját, kioldotta álszakálla madzagját, s a következő pillanatban egy huszonnyolc-harminc éves fiatalember állt előttünk. Antonio testvér követte példáját, levetette a remeteruhát ugyanúgy, mint cimborája, levette vörös szakállát, egy félig korhadt faládából elővett egy ócska reverendát, s abba bújt bele. De képzeljék el meglepetésemet, amikor az agg remetében señor don Rafaelre, Antonio páterben pedig a kedves, hűséges inasra, Ambrosio de Lamelára ismertem.

- Szent isten! - kiáltottam föl azon nyomban - úgy látom, ismerősök közt vagyok!

- Eltalálta, señor Gil Blas - felelte nevetve don Rafael -, lám, akkor találkozott két barátjával, mikor a legkevésbé számított rá. Elismerem, hogy van némi oka panaszra ellenünk, de feledjük a múltat, s adjunk hálát Istennek, hogy ismét találkoztunk. Ambrosio meg én felajánljuk önnek szolgálatainkat, s ez nem megvetendő dolog. Ne higgye, hogy rossz emberek vagyunk. Nem támadunk és nem ölünk meg senkit, csak éppen a más költségén akarunk élni, s ha a lopás elítélendő cselekedet is, a szükség feljogosít rá. Csatlakozzék hozzánk, élje ön is a csavargók életét! Ez az életmód igen kellemes, csak okosan kell csinálni. Igaz, hogy néha bizonyos mellékes körülmények összejátszása folytán kellemetlenségeink is akadnak, de annyi baj legyen, annál inkább örülünk a jó szerencsének. Megszoktuk, hogy változnak az idők, s a szerencse forgandó.

- Lovag uram - folytatta az álremete don Alfonsóhoz intézve szavait -, önnek is ugyanezt javasoljuk, s nem hinném, hogy jelenlegi helyzetében célszerű volna elutasítania javaslatunkat, mert - nem beszélve arról a bizonyos ügyről, amelynek következtében bujdosni kénytelen - bizonyára a pénznek sincs bőviben.

- Igaz - felelte don Alfonso -, s meg kell vallanom, ez még külön növeli gondjaimat.

- Hát akkor - folytatta don Rafael - ne hagyjon el bennünket! Úgyse tud okosabbat cselekedni, mint hogy hozzánk csatlakozik. Semmiben sem szenved majd hiányt, s gondunk lesz rá, hogy ellenségei hiába keressék. Majdnem egész Spanyolországot bejártuk, ismerjük, mint a tenyerünket. Ismerünk minden erdőt, hegyet, minden olyan helyet, amely menedékkül szolgálhat az igazságszolgáltatás erőszakosságai elől.

Don Alfonso megköszönte jóindulatukat, s mivel csakugyan nem volt semmi pénze, elhatározta, hogy csatlakozik hozzájuk. Magam is így döntöttem, mivel nem akartam megválni a fiatalembertől, aki iránt nagy rokonszenv ébredt bennem.

Megegyeztünk hát, hogy együtt maradunk mind a négyen, nem válunk el egymástól. Miután ebben megállapodtunk, azt kezdtük fontolgatni, hogy azon nyomban induljunk-e útnak, vagy essünk neki előbb annak a kitűnő borral teli tömlőnek, amelyet Antonio fráter hozott Cuenca

városából. Rafael azonban, aki a legtapasztaltabb volt közülünk, meggyőződött róla, hogy mindenekelőtt a biztonságunkra kell gondolnunk. Azt tartotta a legokosabbnak, ha egész éjjel gyalogolunk, és bevesszük magunkat a Villardesa és Almodabar között elterülő sűrű erdőbe, ahol megpihenhetünk, s ha úgy látjuk, hogy nem fenyeget veszély, ott tölthetjük az egész napot. Javaslátát elfogadtuk. Erre az álremeték belekötötték két batyuba, ami cókómókjuk és élelmiszerük csak volt, s átvették don Alfonso lovának a hátán. Miután ez rendkívül gyorsan megtörtént, búcsút vettünk a remetelaktól, zsákmányul hagyva az igazságszolgáltatásnak a két remetecsuhát, a fehér szakállt meg a vörös szakállt, a két hencsert, az asztalt, az ócska ládát, két ütött-kopott szalmaszéket, valamint a Szent Pachomiust ábrázoló képet.

Egész éjjel gyalogoltunk, s már kezdtünk nagyon elfáradni, amikor pirkadatkor megpillantottuk végre az erdőt, ahová igyekeztünk. A kikötő látványa új erőt önt a hosszú hajózástól elcsigázott matrózokba. Összeszedtük maradék erőnket, s még napkelte előtt célhoz értünk. Behatoltunk az erdő sűrűjébe, s egy nagyon kellemes, gyepes részen állapodtunk meg, amelyet hatalmas tölgyfák vettek körül, összefonódott ágaik valóságos boltívet alkottak fölöttünk, amelyen nem hatolhatott át a tűző nap heve. A ló hátáról levettük a terhet, és kicsaptuk legelni. Letelepeltünk, elővettünk Antonio fráter zsákjából néhány nagy karéj kenyeret meg néhány szelet sült húst, s egymással versengve rávetettük magunkat. De akármilyen éhesek voltunk is, gyakran abbahagytuk az evést, s meg-megcsókolgattuk a tömlőt, amely ilyenformán szünet nélkül kézről kézre vándorolt.

Az étkezés végeztével don Rafael odafordult don Alfonsóhoz:

- Lovag uram, mivel ön beavatott a titkába, méltányos, hogy én is ugyanolyan őszintén elmeséljem önnek életem történetét.

- Nagyon fogok örülni neki - felelte a fiatalember.

- Én még jobban! - kiáltottam. - Rendkívül kíváncsi vagyok a kalandjaira, szentül hiszem, hogy érdemes meghallgatni őket.

- Efelől kezekedem - felelte don Rafael. - Szeretném egyszer meg is írni őket. Ez lesz öreg napjaim szórakozása. Egyelőre még fiatal vagyok, s szeretném, ha a könyv minél vastagabb lenne. Most azonban fáradtak vagyunk; pihenjük ki magunkat, aludjunk néhány órát. Amíg mi hárman alszunk, Ambrosio majd örökdi, nehogy rajtunk üthessenek, utána majd ő is alszik egyet. Noha véleményem szerint itt a lehető legnagyobb biztonságban vagyunk, az óvatosság sosem árt.

Azzal el is nyúlt a fűvön. Ugyanúgy tett don Alfonso is. Követtem példájukat, Lamela pedig örködni kezdett.

Don Alfonso azonban ahelyett, hogy aludt volna, balszerencsésén töprengett, s én se tudtam lehunyni a szemem. Ami don Rafaelt illeti, egykettőre elaludt. De egy óra múlva fölébredt, s látva, hogy készek vagyunk meghallgatni, odaszólt Lamelának:

- Ambrosio barátom, most rajtad a sor, hogy megízleld az édes álmod.

- Szó sincs róla - válaszolt Lamela -, semmi kedvem aludni. Igaz, hogy már ismerem az ön életének valamennyi eseményét, de oly tanulságosak a mi szakmánkban dolgozók részére, hogy örömeim meghallgatnom még egyszer őket.

Don Rafael rögtön hozzá is kezdett élete történetéhez, ahogy következik.

ÖTÖDIK KÖNYV

ELSŐ FEJEZET

Don Rafael története

Egy madridi színésznő fia vagyok. Anyám művészetéről is híres volt, de még híresebb gáláns kalandjairól. Lucinda volt a neve. Ami apámat illeti, merészség volna nevet mondanom. Azt ugyan meg tudnám mondani, hogy melyik előkelő uraság volt anyám szeretője, amikor a világra jöttem, ez azonban még egyáltalán nem bizonyítaná kétségbevonhatatlanul, hogy életemet is neki köszönhetem. Az anyám foglalkozását űző nőszemélyek olyan óvatosak, hogy amikor látszólag a legjobban ragaszkodnak valamelyik úriemberhez, majdnem mindig tartanak egy helyettest is - a pénzéért.

A legokosabb dolog fittyet hányni a rossznyelvekre. Lucinda ahelyett, hogy titokban, nevelt volna a lakásán, minden teketória nélkül kézen fogott, nyíltan magával vitt a színházba, s egyáltalán nem törődött a rosszindulatú megjegyzésekkel s a gúnyos nevetéssel, amelyet megjelenésem óhatatlanul előidézett. Egyszerűen, én voltam legdrágább kincse, s minden férfi, aki csak megfordult nálunk, dédelgetett, mondhatni, úgy bántak velem, mintha az ő gyermekük lettem volna.

Életem első tizenkét esztendejét léhánál léhább szórakozásokkal töltöttem el. Még írni-olvasni is alig tanítottak meg, még kevésbé törődtek vele, hogy a vallás alapelveivel megismerkedjem. Csak táncolni, énekelni és gitározni tanultam meg. Ez volt minden tudományom, amikor Leganés márki megkérte anyámat, hadd vehessen velem nagyjából egykorú fia mellé. Lucinda örömmel beleegyezett, s ekkor kezdtem komolyan tanulni. A fiatal Leganés sem tudott többet nálam, az ifjúúr szemmel láthatólag nem tudósnak született. Az ábécének jóformán egyetlen betűjét sem ismerte, noha tizenöt hónapja foglalkozott már vele egy nevelő. Addigi tanítómesterei sem mentek vele semmire, egykettőre elfogyott a türelmük. Igaz, hogy nem volt szabad szigorúan bánniuk vele: kifejezett utasítást kaptak, hogy fenyítés nélkül oktassák, és ez az utasítás, valamint növendékük rosszasága elég eredménytelenné tette óráikat.

A nevelő azonban, miként látni fogják, pompás módszert talált ki az ifjú nemesúr megfélemlítésére, anélkül, hogy az apai tilalmat megszegte volna. Elhatározta, hogy amikor a fiatal Leganés büntetést érdemelne, engem korbácsol meg helyette, s elhatározását végre is hajtotta. Egyáltalán nem találtam kedvemre valónak ezt a módszert, hazaszöktem hát anyámhoz, és elpanaszoltam neki, milyen igazságtalan bánásmódban van részem. De anyámnak, bármennyire szeretett is, volt ereje ellenállni könnyeimnek, s mivel úgy vélte, hogy igen előnyös fia számára, ha Leganés márkinál van, azonnal visszavitetett. Ki voltam tehát szolgáltatva a nevelőnek. S mivel az úgy látta, hogy ötlete igen jótékony hatású, továbbra is engem korbácsolt meg az ifjúúr helyett, s hogy minél erősebb hatást gyakoroljon rá, minden alkalommal alaposan helybenhagyott. Minden áldott nap nekem kellett megbűnhődnöm az ifjú Leganés mulasztásaiért. Nyugodtan állíthatom, hogy az ábécé minden egyes betűjét, amelyet az ifjúúr megtanult, száz korbácsütéssel fizettem. Számítsák ki, mibe kerülhetett nekem, amíg az összes alapismereteket elsajátította!

De nem a korbács volt az egyedüli szenvedés, amelyet a márki házában el kellett viselnem. Mivel a házban mindenki ismert, a legalja cselédnép - még a kukták is - állandóan szememre vetették származásomat. Ez annyira kedvemet szegte, hogy egy szép napon megszöktem,

előbb azonban módját találtam, hogy a nevelő minden megtakarított pénzét magamhoz vegyem. Körülbelül százötven dukátra rúgott az összeg. Így állottam bosszút a korbácsütések miatt, amelyeket olyan igazságtalanul osztott ki nekem, s azt hiszem, bosszúm legérzékenyebb pontján sebezte meg. A lopást nagyon körmönfontan hajtottam végre, noha ez volt az első ilyen próbálkozásom, s sikerült kijátszanom üldözőimet is, akik két álló napig kerestek. Elhagytam Madridot, és Toledóba mentem, anélkül, hogy sikerült volna elcsípniük.

Akkor léptem tizenötödik évembe. Micsoda gyönyörűség, ha az ember ilyen fiatalon független és a maga ura! Csakhamar megismerkedtem néhány fiatalemberrel, akik kikupáltak és segítettek elkölteni dukátjaimat. Aztán szélhámosokkal szövetkeztem, akik úgy kiművelték szerencsés adottságaimat, hogy rövidesen a szakma egyik legkitűnőbb képviselője lettem. Öt év múltán megszállott az utazásvágy, elhagytam szaktársaimat, és minthogy az utazást Estremadurában akartam kezdeni, Alcántarába mentem; de mielőtt még odaértem volna, alkalmam nyílt tehetségem gyakorlására, s nem is szalasztottam el az alkalmat. Gyalog utaztam, s ráadásul meglehetősen nehéz hátizsákkal, így hát időnként megálltam, és lepihentem az országúttól néhány lépésnyire lévő nagy fák árnyékában. Találkoztam két úrigyerekekkel, akik a fűben heverve hűsöltek és társalogtak. Nagyon udvariasan üdvözöltem őket, ami láthatólag megnyerte tetszésüket, majd szóba elegyedtem velük. Az idősebbik sem töltötte még be tizenötödik évét, mindketten igen tapasztalatlanok voltak.

- Lovag úr - szólított meg a fiatalabbik -, mi gazdag plasenciai polgárok fiai vagyunk. Rendkívül szeretnénk látni a portugál királyságot, s hogy kíváncsiságunkat kielégíthessük, elcsentünk száz-száz pisztolt a szüleinktől. Habár gyalog utazunk, attól tartunk, hogy nem jutunk messzire ennyi pénzzel. Mi a véleménye?

- Ha nekem ennyi pénzem volna - válaszoltam -, isten tudja, meddig elmennék! Mind a négy táját bejárnám a világnak! Hogy az ördögbe ne! Kétszáz pisztol! Óriási összeg, el se lehet költeni! Ha nincs kifogásuk ellene, uraim - tettem hozzá -, szívesen elkísérem önöket Almería városáig; egyik nagybátyám örökségét akarom átvenni, aki körülbelül húsz éve költözött oda.

Az ifjú polgárok biztosítottak, hogy nagyon fognak örülni, ha velük tartok. Így aztán, miután mindhárman pihentünk egy keveset, együtt indultunk útnak Alcántara felé, ahova jóval az éjszaka beállta előtt meg is érkeztünk. Kerestünk egy jó fogadót. Szobát kértünk, és sikerült is kapnunk egyet, amelyben kulcsra zárható szekrény volt. Mindenekelőtt vacsorát rendeltünk, aztán azt javasoltam útitársaimnak, hogy amíg a vacsora elkészül, sétáljunk egyet a városban, javaslatomat elfogadták. Bezártuk hátizsákjainkat a szekrénybe, a kulcsot az egyik polgárgyerek vette magához, aztán elhagytuk a fogadót. Megnéztük a templomokat, s mikor éppen a főtemplomban voltunk, megjátszottam, mintha hirtelen valami fontos elintéznivalóm akadt volna.

- Uraim - fordultam útitársaimhoz -, most jut eszembe, hogy megkért valaki Toledóban, adjak át egy üzenetet egy kereskedőnek, aki itt lakik nem messze a templomtól. Legyenek szívesek, várjanak meg itt, rögtön visszajövök.

Azzal otthagytam őket. Rohanok a fogadóba, neki a szekrénynek, feltöröm a zárát, kotorászni kezdek az ifjú polgárok hátizsákjában, s meglelem az aranyakat. Szegény gyerekek! Annyi pénzt sem hagytam nekik, hogy a szállást kifizessék, minden pisztoljukat elvittem. Aztán sietve elhagytam a várost, s elindultam Madrid felé, füttyölve rá, hogy mi lesz velük.

Ez a mulatságos kaland lehetővé tette, hogy kellemesen utazzam. Fiatal korom ellenére igen bölcsen tudtam viselkedni. Úgy is mondhatnám, hogy koromhoz képest túlértem voltam. Elhátároztam, hogy vásárolok egy öszvért, s az első városkában vásároltam is. Még a hátizsákomat is kicseréltem egy útitáskára, s kezdtem a tölem telhető legméltóságteljesebben viselkedni.

Harmadnap összeakadtam egy férfiúval, aki teli torokból zsolozsmázott az országúton. Külsőjéből arra következtettem, hogy kántor, és megszólítottam:

- Csak rajta, bakkalaureátus úr, gyönyörűen csinálja! Úgy látom, szereti a mesterségét.

- Kántor vagyok, señor, az ön legalázatosabb szolgája - felelte -, s szívesen gyakorolom a hangomat.

Ilyenformán elegyedtünk beszédbe. Észrevettem, hogy rendkívül szellemes és nagyon kellemes emberrel akadtam össze. Huszonnégy-huszonöt éves lehetett. Mivel gyalog volt, a társalgás kedvéért rövid lépésre fogtam az ösvéért. Egyebek között Toledo is szóba került.

- Úgy ismerem azt a várost, mint a tenyeremet - mondta a kántor -, sokáig laktam ott, s van is ott néhány barátom.

- És hol lakott Toledóban? - vágtam a szavába.

- Az Új utcában. Don Vicente de Buena Garrával, Matías de Cordellel és még két-három nemes lovaggal laktam együtt. Egy szobában aludtunk, együtt étkeztünk, nagyszerűen töltöttük az időt.

Ugyancsak meglepődtem, mert az úriemberek, akiket megnevezett, azok a szélhámosok voltak, akikkel Toledóban együtt dolgoztam.

- Kántor úr! - kiáltottam föl. - Azokat az urakat, akiket megnevezett, magam is ismerem, én is laktam velük az Új utcában.

- Értem - válaszolta mosolyogva. - Én három éve hagytam ott a társaságot, ön meg azóta lépett be közéjük.

- Nemrég váltam el az uraktól - folytattam -, mivel utazni támadt kedvem. Szeretném bejárni Spanyolországot. Minél többet tapasztalt valaki, annál többet ér.

- Kétségtelen. Aki okosodni akar, annak utaznia kell. Magam is ezért jöttem el Toledóból, pedig nagyon jól éltem ott. Hála az égnek, hogy épp akkor akadtam össze egy velem egy rendbéli lovaggal, amikor a legkevésbé számítottam rá. Társuljunk, utazzunk együtt; vadászunk felebarátaink erszényére, s ragadjunk meg minden kínálkozó alkalmat életművészetünk gyakorlására.

Oly őszintén és barátságosan tette ezt a javaslatot, hogy elfogadtam. Azzal, hogy megajándékozott bizalmával, egy csapásra megnyerte az enyémet. Kitártuk egymás előtt a szívünket. Elmeséltem neki történetemet, és ő sem szépítette a maga kalandjait. Megtudtam, hogy Portalegréből jön, ahonnan sebtiben kellett eliszkolnia valami szélhámosság miatt, amely a körülmények kedvezőtlen összejátszása következtében nem sikerült, mégpedig abban az öltözékben, amelyben volt. Miután teljes bizalommal beavatott ügyeibe, elhatároztuk, hogy Méridába megyünk kettesben szerencsét próbálni, hátha sikerül valami jó fogást csinálnunk, s utána továbbállunk. Ettől fogva mindenünket megosztottuk egymás közt. Igaz, hogy Morales (így hívták útítársamat) nem volt éppen a legjobb anyagi helyzetben - mindössze öt-hat dukáttal rendelkezett meg némi ruhafélével az átalvetőjében -, de ha készpénz dolgában jobban is álltam, mint ő, ő viszont többre vitte az emberek becsapásának művészetében. Felváltva lovagoltunk ösvéremen, s így érkeztünk meg Méridába.

Egy külvárosi fogadóban szálltunk meg, ahol cimborám elővett az átalvetőjéből egy öltöny ruhát, s mihelyt átöltözött, mindjárt el is indultunk a városba, hogy megismerkedjünk a tereppel, s megnézzük, nem kínálkozik-e valahol munkaalkalom. Minden látnivalót alaposan szemügyre vettünk. Homérosz szavával élve olyanok voltunk, mint két kánya, amely

zsákmányt keres a madarak közt. Egyszóval, abban reménykedtünk, hogy a véletlen alkalmat ad mesterségünk gyakorlására, amikor megpillantottunk az utcán egy deres hajú lovagot, aki kivont karddal viaskodott három férfival, akik erősen szorongatták. A küzdelem egyenlőtlen volta felháborított, és minthogy természetemnél fogva szeretek párbajozni, tüstént az idős férfi segítségére siettem. Morales, meg akarván mutatni, hogy nem gyáva embert választottam szövetségesül, követte példámat. Megtámadtuk a lovag három ellenfelét, és megfutamítottuk őket.

Miután a támadók visszavonultak, az idős férfi áradozva fejezte ki háláját.

- Nagyon örülünk - jelentettem ki -, hogy éppen jókor érkezünk és segítségére lehattunk, de legalább azt szeretnénk tudni, kin volt szerencsénk segíteni, és örülnénk, ha volna szíves elárulni, hogy miért akarta megölni önt ez a három ember.

- Uraim - felelte az öregúr -, önök annyira leköteleztek, hogy természetesen kielégítem kíváncsiságukat. Nevem Jerónimo de Moyadas, s a birtokom jövedelméből élek itt Méridában. A gyilkosok közül, akiktől megszabadítottak, az egyik leányom udvarlója. A napokban kérte meg a kezét, s mivel nem kapta meg beleegyezésem, karddal akart bosszút állni.

- És ha szabad kérdeznünk - folytattam -, miért tagadta meg leánya kezét ettől a lovagtól?

- Rögtön elmondom azt is. Volt egy fivérem, Agustín, kereskedelemmel foglalkozott. Két hónappal ezelőtt Calatravában járt, s egyik üzlettársánál, Juan Vélez de la Membrillánál szállt meg. Igen jó barátok voltak, és fivérem, hogy barátságukat még jobban megszilárdítsa, egyetlen leányom, Florentina kezét odaígérte üzlettársa fiának, nem lévén kétsége felőle, hogy rá tud venni ígérete teljesítésére. S csakugyan: mikor fivérem visszaért Méridába, és megemlítette a házassági tervet, iránta érzett szeretetem arra készítetett, hogy beleegyezzem. El is küldte Florentina arcképét Calatravába, de sajnos, nem fejezhette be művét, mert három héttel ezelőtt meghalt. Halálos ágyán is arra kért, hogy lányomat adjam feleségül üzlettársa fiához. Megígértem, és ezért nem adhattam Florentina kezét annak a lovagnak, aki az imént megtámadott, holott fölöttébb előnyös házasság lett volna. De kitartok adott szavam mellett, s minden pillanatban várom Juan Vélez de la Membrilla fiát, hogy vőmmé fogadjam, noha sem őt, sem az apját nem láttam még soha. Bocsánatukat kérem a hosszúra nyúlt történetért - tette hozzá Jerónimo de Moyadas -, de hát önök kívánták, hogy elmondjam.

Nagy figyelemmel hallgattam az elbeszélést, s végre akarván hajtani a furfangos ötletet, amely hirtelen az eszembe jutott, szememet az égre emelve, éktelen csodálkozást tettem. Aztán az öregúrhoz fordultam, és szenvedélyes hangon így szóltam:

- Ó, señor Moyadas, hát lehetséges volna, hogy Méridába érkezve, abban a szerencsében részesülhettem, hogy tulajdon apósom életét menthettem meg?

Szavaim rendkívül meglepték az idős polgárt, s legalább olyan mértékben elcsodálkozott rajtuk Morales is, akinek egész magatartása elárulta, mekkora gazembernek tart.

- Micsoda? - kiáltott fel az öreg. - Hát ön a fia fivérem üzlettársának?

- Igen, señor Moyadas - feleltem merészen, és a nyakába borultam -, én vagyok a szerencsés halandó, akinek az imádnivaló Florentinát szánták! Mielőtt azonban kifejezném örömemet, hogy családjának tagja lehetek, engedje meg, hogy keblére hullassam a könnyeket, amelyeket az ön fivérének, Agustínnak az emléke fakaszt újra a szememből. Én volnék a legháládatlanabb ember a világon, ha nem érintene rendkívül érzékenyen annak az embernek a halála, akinek a boldogságomat köszönhetem.

Mikor e szónoklat végére értem, még egyszer megöleltem a jámbor Jerónimót, aztán végighúztam a kezem a szememen, mintha a könnyeimet törölném le. Morales, aki rögtön megértette, mennyi hasznót húzhatunk egy ilyen csalásból, nem mulasztott el szekundálni nekem. Megjátszotta, hogy az inasom, és rálicitált az Agustín úr halálával kapcsolatban kifejezett részvétemre.

- Ó, Jerónimo úr - kiáltott fel -, micsoda veszteség érte önt fivére halálával! Az volt aztán az úr, a páratlan kereskedő, az önzetlen, becsületes kalmár, amilyen nincs még egy a világon!

Egyszerű, hiszékeny emberrel volt dolgunk, eszébe se jutott gyanakodni, hogy szélhámosok vagyunk, önként szolgáltatva ki prédául magát.

- Miért nem jöttek egyenest hozzám? - kérdezte. - Nem kellett volna fogadóban megszállaniok. A köztünk lévő viszony fölöslegessé teszi az efféle udvariaskodást.

- Uram - válaszolt helyettem Morales -, gazdám kissé szertartásos; ez kétségtelenül hibája, s remélem, nem nehezít meg rám, amiért ezt fölrovnom neki. Ami nem jelenti azt - fűzte hozzá -, hogy nem bocsátható meg neki, amiért jelenlegi helyzetében nem akart megjelenni ön előtt. Útközben kiraboltak bennünket, mindenünket elvitték.

- Szó szerint úgy van, ahogy inasom mondja, señor Moyadas - szóltam közbe. - Ez a baleset az oka, hogy nem akartam önnél megszállni. Nem mertem ebben a ruhában mutatkozni menyasszonyom előtt, aki még sohasem látott, meg akartam várni, míg megérkezik Calatravába küldött másik inasom.

- Ez a baleset nem lehet akadálya, hogy nálam lakjon - jelentette ki az öregúr. - Elvárom, hogy tüstént költözzön hozzám.

E szavakkal máris elindult velem otthona felé, de mielőtt odaérkeztünk volna, megtárgyaltuk az állítólagos rablást, amelynek áldozata lettem, s én kijelentettem: legnagyobb bánatom, hogy holmimmal együtt Florentina arcképét is elvesztettem. A polgár mosolyogva megnyugtatót, hogy e miatt a veszteség miatt ugyan sose búsuljak: az eredeti sokkal szebb a másolatnál, s mihelyt megérkeztünk otthonába, azonnal elő is szólította a leányát, aki nem lehetett több tizenhat évesnél, de már tökéletesen fejlett nő volt.

- Íme a lány, akit boldogult fivérem önnek ígért!

- Ó, señor - kiáltottam föl szenvedélyesen -, fölösleges mondanía, hogy a szeretetre méltó Florentina áll előttem. Ezek a bájteli vonások mélyen bevésődtek emlékezetembe s még inkább a szívembe. S ha már az elveszett arckép is, amely pedig csak halvány mása volt ennek az elragadó szépségnek, lánggra tudott lobbantani, sejtheti, milyen elragadtatás tölt el e pillanatban!

- Szavai túlságosan hízelgők - fordult hozzám Florentina -, nem vagyok olyan hiú és beképzelt, hogy igazat adjak nekik.

- Bókoljon csak tovább - szólt közbe az apja. Azzal négy szemközt hagyott leányával, és félrevonta Moralest:

- Szóval a rablók mindenükből kifosztották önöket, barátom? - kérdezte. - Nyilván a pénzüket is elvették, hiszen mindig ezzel szokták kezdeni.

- Igen, uram - felelte cimborám. - Castil Blazo környékén ránk rontott egy sereg bandita, s nem maradt egyebünk, csak a rajtunk lévő ruha. De hamarosan megérkeznek hitelleveleink, s akkor újból talpra állunk.

- Addig is, amíg a hitellevelek megérkeznek - felelte az öregúr, és előhúzott a zsebéből egy erszényt -, itt van száz pisztol, rendelkezzenek vele tetszésük szerint.

- Ó, uram - kiáltott föl Morales -, gazdám nem fogja elfogadni! Ön még nem ismeri. Istenemre mondom, rendkívül kényes az ilyesmire. Nem az a fajta ifjú úr, aki hajlandó bárkitől is elfogadni valamit. Fiatal kora ellenére nem szívesen csinál adósságokat. Inkább hajlandó volna koldulni, semmint egy maravédit is kölcsönkérni.

- Annál jobb - felelte a polgár -, annál többre becsülöm. Ki nem állhatom, az olyan embereket, akik adósságokat csinálnak! A nemesuraknak elnézem, ők megtehetik. Nem akarok erőszakoskodni gazdáddal - tette hozzá -, ha nehezebbre esik kölcsönt elfogadni, ne is beszéljünk róla többet!

Azzal már zsebre is akarta vágni az erszényt, cimborám azonban megakadályozta.

- Várjon csak, Moyadas úr! Akármennyire irtózik is gazdám a kölcsönöktől, nem adom fel a reményt, hogy az ön száz pisztolját sikerül elfogadtatni vele. Minden attól függ, hogyan találja neki az ember a dolgot. A helyzet ugyanis az, hogy csak idegenektől nem szeret kölcsönt felvenni, családtagok esetében nem ilyen kényes. Apjától egész nyugodtan kér pénzt, amikor csak szüksége van rá. Amint látja, a fiatalember tud disztinkválgni, s önt, uram, nyilván második apjának tekinti.

Morales ilyen és ehhez hasonló szavakkal megszerezte az öregúr erszényét. Utána az öregúr visszatért hozzánk - mármint a lányához meg hozzám -, amikor éppen nagyban bókoltunk egymásnak. Félbeszakította társalgásunkat. Elmondta Florentinának, milyen nagy szolgálatot tettem neki, s ezzel kapcsolatos megjegyzéseiből rájöttem, mennyire hálás nekem. Kihasználtam a kedvező helyzetet. Közöltem a derék polgárral, hogy legjőlesőbb azzal adhatna kifejezést hálájának, ha minél gyorsabban nyélbe ütné lányával való házasságomat. Sürgetésemnek készséggel engedett. Megnyugtató, hogy Florentina legkésőbb három nap múlva a feleségem lesz, s még azt is hozzátette, hogy a hozományul ígért hatezer dukát helyett tízezret ad, hogy ezzel is tanújelét adja, milyen nagyra becsüli a szolgálatot, amelyet tettem neki.

Moralesnek meg nekem tehát nagyon jó sorunk volt a jámbor Jerónimo de Moyadasnál, s az a kellemes kilátás kecsegtetett, hogy tízezer dukát üti a markunkat. Azt terveztük, hogy az összeg birtokában sürgősen elhagyjuk Méridát. Örömről azonban félelem is vegyült: attól tartottunk, hogy e három nap alatt váratlanul megjelenik Juan Vélez de la Membrilla igazi fia, s belegázol boldogságunkba, jobban mondván tönkreteszi azt. Aggodalmunk nem volt alaptalan. Már másnap megérkezett Florentina apjához valami parasztféle egy utazótáskával. Én akkor éppen nem tartózkodtam otthon, cimborám azonban igen.

- Señor - fordult a paraszt az öregúrhoz -, annak a calatravai lovagnak a szolgálja vagyok, aki az ön veje lesz: Pedro de la Membrilla úr. Most érkezünk a városba, ő is rögtön itt lesz; azért siettem előre, hogy értesítsem.

Alig fejezte be szavait, meg is jelent a gazdája. Ez fölöttébb meglepte az öregurat, s kissé zavarba hozta Moralest.

A fiatal Pedro igen jóképű fickó volt. Üdvözölte Florentina atyját, a jóember azonban nem adott rá alkalmat, hogy mondókáját befejezze, hanem cimborámhoz fordult, és megkérdezte, hogy ez meg mi. Erre Morales, akit szemtelenségben senki nem tudott fölülmúlni, magabiztos ábrázatot öltött, és így felelt:

- Uram, ez a két ember, aki itt áll ön előtt, ahhoz a rablóbandához tartozik, amelyik kifosztott bennünket az országúton, s leghatározottabban rájuk ismerek, különösen erre, aki azt meri állítani, hogy Juan Vélez de la Membrilla fia.

Az éltés polgár habozás nélkül hitt Moralesnek, s abban a meggyőződésben, hogy a jövevények közönséges gazemberek, így szólt hozzájuk:

- Uraim, túl későn érkeztek, megelőzték önöket. Pedro de la Membrilla tegnap óta házamban lakik.

- Gondolja meg jól, mit mond - felelte a calatravai fiatalember. - Önt becsapták, szélhámost fogadott be a házába. Juan Vélez de la Membrillának egyetlen fia van, s az én vagyok.

- Beszélje be ezt másnak! - vágott vissza az öregúr. - Tisztában vagyok vele, hogy kicsodák önök. Nem ismeri meg ezt az inast, és nem emlékszik a gazdájára, akit a calatravai országúton kifosztottak?

- Hogyhogy kifosztottuk? - kérdezte Pedro. - Hej, ha nem vendég volnék itt, levágnám a fülét ennek a csirkefogónak, aki pimasz módon rablónak mer nevezni! Hálás lehet, hogy ön itt van, s fékezem dühömet. Ismétlem, uram - folytatta -, önt rászedték! Én vagyok az a fiatalember, akinek az ön fivére, Agustín, odaígérte az ön leánya kezét. Óhajtja, hogy megmutassam a leveleket, amelyeket a házasság dolgában atyámnak írt? Elfogadja bizonyítéknak Florentina arcképét, amelyet röviddel a halála előtt kaptam tőle?

- Nem - szakította félbe az idős polgár -, sem az arckép, sem a levelek nem győznek meg. Pontosán tudom, hogyan kerültek az ön kezébe, s jó szívvel ajánlom, tűnjön el minél gyorsabban Méridából, nehogy utolérje a büntetés, amely az önhöz hasonló alakoknak kijár.

- Ez már sok! - vágott a szavába ezúttal az ifjú lovag. - Nem fogom tűrni, hogy büntetlenül elorozzák a nevem, sem azt, hogy banditának tüntessenek fel. Vannak ismerőseim a városban, megkeresem és idehozom őket, hogy leleplezzem ezt az ellenem szőtt gázságot!

E szavakkal távozott is inásával együtt, Morales pedig győztesen ott maradt. Az eseménynek az lett a következménye, hogy Jerónimo de Moyadas elhatározta: még aznap nyélbe üti a házasságot, és tüstént meg is tette a szükséges intézkedéseket.

Noha cimborám örömmel látta Florentina apjának irántunk tanúsított ily nagy jóindulatát, mégis nyugtalankodott. Tudta, hogy Pedro nem mulasztja el megtenni a szükséges lépéseket, félt a következményektől, s türelmetlenül várt, hogy tájékoztathasson a történetről. Mélységes töprengésbe merülve találtam.

- Mi baj, barátom? - kérdeztem. - Miért vagy ilyen gondterhelt?

- Minden okom megvan rá - felelte, s elmondta, mi történt. - Ítéld meg magad - tette hozzá -, van-e okom töprengeni. A te vakmerőséged miatt kerültünk ilyen kutyaszorítóba. Elismerem, ragyogó ötlet volt, s dicsőségedre vált volna, ha sikerül, csak hogy minden jel szerint rossz vége lesz, és én azon a véleményen volnék, hogy mielőtt még lelepleznének bennünket, oldjunk kereket azzal a tollal, amelyet a jóember szárnyából kitéptünk.

- Ne siessük el a dolgot, Morales úr - feleltem. - Ön túl gyorsan meghátrál a nehézségek előtt. Nem hoz dicsőséget don Matías de Cordel meg a többi lovag fejére, akivel együtt lakott Toledóban. Ha valaki ilyen jeles mestereknél inaskodott, nem szabad ilyen könnyen megijednie. Ami engem illet, e derék férfiak példáját óhajtom követni, be akarom bizonyítani, hogy méltó tanítványuk vagyok, tehát szembeállok az akadállyal, amelytől ön megijedt, és bízom benne, hogy el is hárítom.

- Ha sikerül megtennie - felelte cimborám -, többre fogom becsülni Plutarkhosz minden nagy emberénél.

Morales éppen befejezte szavait, amikor belépett Jerónimo de Moyadas.

- Mindent elintéztem, hogy megköthesse a házasságot; még ma este a vejem lesz. Inasa - folytatta - nyilván elmesélte, mi történt. Mit szól az arcátlan csirkefogóhoz? El akarta hitetni velem, hogy ő fivérem üzlettársának a fia.

Morales aggódva figyelte, hogyan vágom ki magam a csávából, és ugyancsak meglepődött, amikor meghallotta, hogy szomorú pillantást vetve Moyadasra, ártatlan arccal így szólok az idős polgárhoz:

- Uram, csak rajtam múlna, hogy megtartsam tévedésében, és hasznot húzzak belőle; de úgy érzem, nem arra születtem, hogy hazugságban éljek. Kénytelen vagyok őszinte vallomást tenni. Nem én vagyok Juan Vélez de la Membrilla fia.

- Micsoda? - vágott közbe az öregúr gyorsan és meglepődve. - Szóval nem ön az a fiatalember, akinek a fivérem...

- Kegyeskedjék végighallgatni, uram - vágtam ezúttal én a szavába -, mindent őszintén és az igazsághoz híven el akarok mondani. Egy héttel ezelőtt beleszerettem az ön leányába, s ez a szerelem marasztalt itt Méridában. Tegnap, miután sikerült segítségére lennem, már meg akartam kérni öntől a kezét, ámde ön ajkamra forrasztotta a szót, amikor közölte, hogy másnak szánta. Azt mondta, fivére megkérte a halálos ágyán, hogy adja a leányát Pedro de la Membrillához, ön ezt megígérte, s minden körülmények közt állani akarja a szavát. Közlése, meg kell vallanom, lesújtott, s a reménytelen szerelem sugallatára folyamodtam a hadicselhez. De meg kell mondanom, hogy titokban szemrehányásokat tettem magamnak, ám azt hittem, hogy ha bevallom bűnömet, s ön megtudja, hogy inkognitóban utazó olasz herceg vagyok, meg fog bocsátani. Atyám számos völgy ura Svájc, a milánói tartomány és Szavoja között. Úgy gondoltam, kellemesen lesz meglepve, ha fölfedem kilétem, s már előre örültem a pillanatnak, amikor házasságkötésünk után Florentina a férje ajkáról hallhatja majd a kellemes hírt. Az ég azonban - folytattam más hangon - nem engedte, hogy ilyen örömben részesüljek. Megjelent Pedro de la Membrilla, s vissza kell adnom neki a nevét, bármilyen sokba kerül is ez nekem. Önt ígérete kötelezi, hogy őt válassza vejéül, én csak sóhajtozhatok miatta, de vádaskodni nincs jogom: őt kell előnyben részesítenie velem szemben, tekintet nélkül rangomra és a szörnyű helyzetre, amelybe ilyenformán taszít. Nem hivatkozom rá; hogy az ön fivére csak nagybátyja volt az ön leányának, az apja ön, s hogy igazságosabb volna az ön részéről, ha irántam érzett háláját róná le, mint hogy makacsul kitart egy ígéret mellett, amely jóformán semmire sem kötelezi.

- Igaza van, csakugyan így igazságos - kiáltott föl Jerónimo de Moyadas -, és nem is habozom, hogy ön és Pedro de la Membrilla közül melyiket válasszam. Ha Agustín fivérem élne, ő sem helytelenítené, hogy azt részesítem előnyben, aki megmentette az életem, ráadásul még herceg is, és nem tartja méltóságán alulinak, hogy leereszkedjen hozzám, és rokonságra lépjen velem. Csak akkor tagadhatnám meg öntől leányom kezét, és mondhatnék le egy számára ily előnyös házasságról, ha önnön szerencsém ellensége volnék, és teljesen elment volna az eszem.

- Uram - szóltam közbe -, ne cselekedjék elhamarkodottan, érett megfontolás nélkül csak saját érdekeit nézze, és nemesi származásom ellenére...

- Ne gúnyolódjék velem! - szakított félbe. - Hát szabad haboznom csak egy pillanatig is? Nem, hercegem! Nagyon kérem, tisztelje meg még ma este kezével a boldog Florentinát!

- Hát jó - feleltem -, legyen! Menjen és közölje vele ön a hírt, mondja el neki, milyen ragyogó jövő vár rá.

Mikor a derék polgár elsietett közölni leányával, hogy egy herceget hódított meg, Morales, aki végighallgatta a beszélgetést, térdre vetette magát, és így szólt:

- Uram, Olaszhon hercege, a milánói tartomány és a Szavoja közt elterülő völgyek urának fia, engedje meg, hogy felséged lábai elé vessem magam, és kifejezzem elragadtatásomat. Betyárbecsületemre esküszöm, úgy nézek föl önre, mint valami csodára. Azt hittem, én vagyok a legügyesebb ember a világon, de kénytelen vagyok fejet hajtani ön előtt, noha kevésbé tapasztalt, mint én.

- Szóval, most már nem nyugtalankodsz?

- Egy csöppet sem - felelte -, most már nem félek Pedro úrtól, annyiszor jöhet ide, ahányszor csak akar!

Szóval Morales meg én szilárdan nyeregben éreztük magunkat, s azon tanakodtunk, merre vesszük utunkat a hozománnyal, amellyel olyan nyugodtan számoltunk, hogy akkor se számolhattunk volna nyugodtabban, ha már a zsebünkben lett volna. Csakhogy még nem volt a zsebünkben, és a kaland végkifejlete nem felelt meg várakozásunknak.

Nemsokára visszatért a calatravai fiatalember. Két polgár jött vele meg egy alguacil, akinek bajsza és barna képe legalább olyan tekintélyt kölcsönzött, mint a hivatala. Florentina apja ott állt mellettünk.

- Señor de Moyadas - szólalt meg Pedro -, íme elhoztam három szavahihető embert. Ismernek és tanúsíthatják, ki vagyok.

- Bizony tanúsíthatom - kiáltotta az alguacil -, és igazolom is mindazok előtt, akikre tartozik, hogy ismerem önt: a neve Pedro, és egyetlen fia Juan Vélez de la Membrillának. Aki ennek az ellenkezőjét merészeli állítani, szélhámos!

- Hiszek önnek, alguacil úr - felelte rá a jámbor Jerónimo de Moyadas. - Az ön tanúságtétele szent előttem, akárcsak a társaságában lévő két kereskedő úré. A legteljesebb mértékben meg vagyok győződve afelől, hogy az ifjú lovag, aki önöket idehozta, fivérem üzlettársának egyetlen fia. De mit érdekel ez engem? Elhatározásom megváltoztattam, többé nincs szándékomban hozzáadni a leányomat.

- Ó, így mindjárt más - jelentette ki az alguacil. - Én csak azért vagyok itt, hogy igazoljam: ismerem ezt a fiatalembert. Leánya kezével kétségtelenül ön rendelkezik, és senki nem kényszerítheti rá, hogy akarata ellenére adja őt férjhez.

- Magam sem akarom kényszeríteni Moyadas urat - szólt közbe Pedro -, úgy rendelkezik leánya sorsa felől, ahogy jónak tartja, de engedje megkérdezni, miért változtatta meg elhatározását. Valami kifogása van ellenem? Ha már le kell mondanom a szép reményről, hogy a veje lehetek, legalább azt tudjam, hogy nem az én hibámból ért a veszteség.

- Semmi kifogásom ön ellen - felelte a derék öreg -, sőt meg kell mondanom, sajnálom, hogy kénytelen vagyok megszegni a szavamat, s kérem is, hogy bocsásson meg érte. Meggyőződésem, hogy nemes lelkű ember, s épp ezért nyilván nem veszi rossz néven, hogy előnyben részesítem egyik vetélytársát, aki megmentette az életemet. Íme - folytatta és rám mutatott -, ez az úr nagy veszedelemtől szabadított meg, s hogy meg több mentségem legyen ön előtt, hadd árulom el azt is, hogy egy olasz herceg, aki beleszeretett Florentinába, és a rangkülönbség ellenére el akarja venni.

Az utolsó mondat hallatára Pedro csak állt némán és zavartan. A két kereskedő nagy szemeket meresztett, látszott, hogy mérhetetlenül meglepődtek. Az alguacil azonban, aki megszokta, hogy a dolgokat a sötétebb oldalukról nézze, gyanút fogott, hogy a csodálatos kaland szélhámosság, amelyen ő csak nyerhet. Figyelmesen szemügyre vett tehát, s mivel arcom ismeretlen volt előtte, ugyan olyan figyelmesen megnézte cimborámat is. Felséges mivoltom szerencsétlenségére Moralesre ráismert, s mivel eszébe jutott, hogy a Ciudad Real-i börtönben látta, fölkiáltott:

- Hohó! Hiszen ez egyik ügyfelem! Jól ismerem ezt az urat: az egyik legnagyobb csirkefogó a spanyol királyságban és tartományaiban.

- Hátrább az agarakkal, alguacil úr - szólalt meg Jerónimo de Moyadas. - Ez a fiatalember, akit ön ilyen csúnyán jellemzett, egy herceg inasa.

- Helyes! - felelte az alguacil - nekem ennyi is elég, hogy tudjam, mihez tartsam magam. Az inasról meg tudom ítélni, miféle a gazdája. Semmi kétségem afelől, hogy mind a kettő akasztófára való gazember, aki összebeszélt, hogy rászedi önt. Ismerem a fajtájukat, s hogy bebizonyítsam önnek, hogy kalandorok, azonnal tömlöcbe is vettetem mind a kettőt. Ígérem, hogy összehozom őket négyszemközt a corregidor úrral, aztán majd rájönnek, hogy a végén csattan az ostor.

- Megálljunk, tiszt uram! - szólt közbe az öreg. - Ne vigyük túlzásba a dolgot! Nem félnek, uraim, hogy egy ártatlan embernek szereznek kellemetlenséget? Ha az inas csirkefogó, a gazdája is feltétlenül az? Hát nem fordult még elő, hogy csirkefogók álltak hercegi szolgálatban?

- Ugyan, hagyja már azt a hercegezést! - szólt közbe az alguacil. - Lefogadom, hogy ez az ember szélhámos, és a király nevében le is tartóztatom a cimborájával együtt. Húsz íjász áll a kapu előtt, azok majd elhurcolják őket a tömlöcbe, ha maguktól nem hajlandók menni. Rajta, hercegem - fordult hozzám -, indulás!

E szavakra meghökkentem, s Morales úgyszintén; zavarunk gyanússá tett bennünket Jerónimo de Moyadas szemében, jobban mondva elvesztette irántunk érzett bizalmát. Ráeszmélt, hogy meg akartuk csalni. Mindamellet ezúttal is úriemberhez illően viselkedett.

- Tiszt uram - szólt az alguacilhoz -, lehet, hogy gyanúja alaptalan, de az is lehet, hogy nagyon is alapos. De akárhogy van is, ne mérgezzük el a dolgot. Hadd távozzon ez a két fiatalember, s menjen, ahová akar. Nagyon kérem, ne akadályozza meg, hogy eltávozzanak! Azért kérem ezt a szívességet öntől, mert szeretném megfizetni, amivel tartozom nekik.

- Ha azt tenném, ami a kötelességem - felelte az alguacil -, tömlöcbe vettetném ezt a két urat, nem törődve az ön kérésével. Az ön iránt érzett nagyrabecsülés azonban arra késztet, hogy ezúttal ne teljesítsem kötelességemet, de csakis azzal a feltétellel, hogy azonnal elhagyják a várost, mert ha holnap is itt találom őket, istenemre mondom, nagyon megkeserülök!

Amikor Morales meg én meghallottuk, hogy szabadon hagy, valamelyest magunkhoz tértünk. Megpróbáltunk határozottan fellépni, s makacsul állítottuk, hogy becsületes emberek vagyunk, az alguacil azonban ferde pillantást vetett ránk, mire elnémultunk. Nem tudom, miért gyakorolnak ránk olyan nagy hatást az efféle emberek. Kénytelenek voltunk hát Florentinát és a hozományt átengedni Pedro de la Membrillának, aki minden bizonnyal veje lett Jerónimo de Moyadasnak. Cimborámmal együtt eltávoztam. Truxillo felé indultunk, s azzal vigasztaltuk magunkat, hogy ha többet nem is, legalább száz pisztolt kerestünk az ügyön. Napszállta előtt egy órával áthaladtunk egy kis falun azzal a szándékkal, hogy valahol messzebb éjszakázunk. Megpillantottunk egy fogadót, a helységhez képest feltűnően csinos volt. A fogadás és a

felesége a kapu előtt ült két hosszú kövön. A fogadós - sovány és már idős férfi - egy ócska gitárt nyaggatott, hogy szórakoztassa feleségét, aki szemlátomást élvezettel hallgatta.

- Uraim! - kiáltott utánunk a fogadós, amikor látta, hogy nem állunk meg - javasolom, hogy szálljanak meg itt. A legközelebbi falu legalább három istentelen mérföldre fekszik, s figyelmeztetem önöket, hogy ott nem fogják olyan jól érezni magukat, mint itt. Higgyenek nekem, szálljanak meg a fogadómban, jó vacsorát kapnak jutányos áron.

Hagytuk rábeszélni magunkat. Odaléptünk a fogadóshoz és feleségéhez, üdvözlöttük őket, leültünk melléjük, s elkezdtünk négyesben társalogni mindenféle közömbös témáról. A fogadós azt állította magáról, hogy a Szent Hermandad Testvériség tisztje, a fogadósné jó kedélyű, nagy darab nő volt, láthatólag értett hozzá, hogyan adja el a portékáját.

Társalgásunkat jó tucatnyi - részben lóháton ülő - lovag érkezése szakította félbe, vagy harminc, málhákkal megrakott öszvér követte őket.

- Tyű, mennyi herceg! - kiáltott föl a sok ember láttán a fogadós. - Hol fogom elhelyezni mindnyájukat?

A falu egy pillanat alatt megtelt emberekkel és állatokkal. Szerencsére a fogadó mellett hatalmas csűr volt, oda kötötték be a teherhordó öszvéreket s rakták le a málhákat; a hátsóöszvéreket meg a lovakat másutt helyezték el. Ami a jövevényeket illeti, legfőbb gondjuk nem az ágy, hanem a jó vacsora volt. A fogadós, a fogadósné és az egyetlen cseléd lány nem is kímélte a fáradságot. Levágták a baromfiudvar valamennyi lakóját. Ezzel meg néhány mártással nyakon öntött nyúllal meg kandúrral és egy nagy tál birkahúsos káposztalevessel jól is lakatták az egész társaságot.

Morales meg én szemügyre vettük a lovagokat, akik időnként ugyancsak fürkésző pillantást vetettek ránk. Végül is szóba elegyedtünk, és felajánlottuk, hogy ha nincs kifogásuk ellene, vacsorázzunk együtt. Kijelentették, hogy nagyon fognak örülni. Így aztán együtt ültünk asztalhoz. Volt köztük egy, aki parancsolt, s aki iránt a többiek, noha egyébként elég bizalmaskodva bántak vele, határozott tiszteletet tanúsítottak. Tény, hogy ez a lovag játszott a főszerepet, határozott, emelt hangon beszélt, sőt néha fölényesen ellentmondott a többieknek, akiknek eszükbe sem jutott hasonló hangon válaszolni, láthatólag mindnyájan respektálták a véleményét. A beszélgetés véletlenül Andalúziára fordult, s mivel Morales Sevillát kezdte dicsérni, az imént említett férfiú feléje fordult:

- Lovag uram, ön arról a városról zengett dicshimnusz, ahonnan származom. Legalábbis annak a közelében születtem, mivelhogy Mayrena községben láttam meg a napvilágot.

- Akárcsak én - felelte cimborám. - Én is mayrenai vagyok s lehetetlen, hogy ne ismerjem az ön szüleit, hiszen a bírótól kezdve a község legutolsó emberéig mindenkit ismerek. Kinek a fia ön?

- Egy becsületes jegyzőé, Martín Moralesé.

- Martín Moralesé? - kiáltotta cimborám legalább olyan örömmel, mint amilyen meglepetéssel. - Szavamra mondom, fölöttébb érdekes! Akkor hát ön a bátyám, Manuel Morales?

- Az bizony - válaszolt a másik -, s ezek szerint ön Luis öcsém, aki még pólyában volt, amikor elhagytam a szülői házat?

- Úgy, ahogy mondja - felelte cimborám.

Erre mindketten felálltak az asztal mellől, s többször megölelték egymást. Aztán señor Manuel így szólt a társasághoz:

- Uraim, ez valóban csodálatos eset! A sors akaratából találkoztam és megismerkedtem öcsémmel, akit több mint húsz esztendeje nem láttam. Engedjék meg, hogy bemutassam!

Erre a lovagok, akik udvariasságból valamennyien felállottak, köszöntötték az ifjabbik Moralest, és összevissza ölelgették. Aztán visszaültünk az asztalhoz, s ott is maradtunk egész éjszaka. Le sem feküdtünk. A két testvér egymás mellé ült, és halkán a családjáról beszélgetett, a többiek meg ittak és mulatoztak.

Luis hosszasan elbeszélgetett Manuellel, majd félrevont, és így szólt:

- Ezek a lovagok valamennyien de Montanos gróf háza népéhez tartoznak, akit a király nemrég nevezett ki Mallorca alkirályának. Alicanteba viszik az alkirály felszerelését, s ott hajóra szállnak. Bátyám, aki az alkirály intőzője, felajánlotta, hogy magával visz, s mivel látta, milyen nem szívesen válnék el öntől, azt mondta, hogy ha hajlandó velünk tartani, jó álláshoz juttatja. Kedves barátom - folytatta -, azt ajánlom, ne utasítsd vissza az ajánlatot. Menjünk együtt Mallorca szigetére. Ha jól érezzük ott magunkat, maradunk, ha nem, visszatérünk Spanyolországba.

Örömmel elfogadtam az ajánlatot. A fiatal Morales meg én csatlakoztunk a gróf tisztjeihez, még pirkadat előtt velük együtt elhagytuk a fogadót. Fényes nappal értünk Alicante városába, ahol vettem egy gitárt, és hajóra szállás előtt csináltattam egy igen csinos ruhát. Egyre csak Mallorca szigete járt az eszemben, s ugyanilyen lelkiállapotban leledzett Luis Morales is. Már-már úgy látszott, hogy lemondunk a szélhámosságról. Az igazat megvallva, azt akartuk, hogy a társaságunkban lévő lovagok tisztességes embereknek tartsanak bennünket, s ezért uralkodtunk hajlamainkon. Végül is jókedvűen hajóra szállottunk, s azzal kecsegtettük magunkat, hogy hamarosan Mallorcában leszünk, de alig futottunk ki az alicantei öbölből, iszonyú vihar támadt. Elbeszélésemnek ennél a pontjánál alkalmam volna szép leírást kerekíteni a viharról, lefesteni a villámoktól izzó levegőt, a mennydörgést, a szelek süvöltését, a tomboló hullámokat et cetera. Én azonban mellőzöm az ilyen szóvirágokat, megelégszem annak közlésével, hogy iszonyú vihar volt, s kénytelenek voltunk Cabrera szigetének csúcsán partra szállni. Az elhagyott szigeten egy erődítmény áll, amelyet akkoriban öt-hat közlegény és egyetlen tiszt tartott megszállva, s az utóbbi rendkívül szívélyesen fogadott bennünket.

Mivel több napot kellett a szigeten töltenünk, hogy a vitorlákat meg a kötélzetet rendbe hozzák, mindenféle szórakozással igyekeztünk elűzni az unalmat. Ki-ki a hajlamait követte: egyesek kártyáztak, mások másként szórakoztak, jómagam sétálni indultam a szigeten azokkal a lovagokkal, akik ugyancsak szerették a sétát. Szikláról sziklára ugrándoztunk, a terep ugyanis nagyon egyenetlen a szigeten, mindenhol köves, alig látni földet. Egyszer, mikor a száraz és kietlen tájon nézelődtünk, és elámultunk a természet szeszélyességén, amely tetszése szerint termékeny vagy meddő, egyszerre csak kellemes illat csapta meg orrunkat. Azonnal kelet felé fordultunk, ahonnan az illat áradt, s meglepődve fedeztünk föl a sziklák közt egy nagy, kerek, zöld foltot, ahol szebb és illatosabb lonc nőtt, mint Andalúziában. Örömmel közeledtünk a kedves növényekhez, amelyeknek illata az egész környéket betöltötte, s kiderült, hogy a lonc mögött egy nagyon mély barlang bejárata rejtőzik. A barlang széles volt és nem túl sötét, s egy sor természetes csigalépcsőt alkotó sziklán, amelynek a peremét virág díszítette, le is ereszkedtünk a fenekére. Amikor leértünk, láttuk, hogy az aranyból is sárgább homokon pici erecske kígyózik. Az erek a sziklafalakon kiütkező vízcseppekből táplálkoztak, s eltűntek a föld alatt. A víz oly tisztának látszott, hogy kedvünk támadt inni belőle, s olyan üdítőnek találtuk, hogy elhatároztuk, másnap megint elmegyünk oda néhány palack borral, meg lévén győződve róla, hogy nagy élvezet lesz ott elfogyasztani.

Csak nagy nehezen hagytuk el a kellemes helyet, s midőn visszaértünk az erődbe, természetesen eldicsekedtünk bajtársainknak szép fölfedezésünkkel. Az erőd parancsnoka azonban barátilag figyelmeztetett, hogy ne menjünk többet a barlangba, amelytől annyira el voltunk bővölve.

- Miért ne? - kérdeztem. - Talán veszélyes?

- Az bizony - felelte. - Az algériai és tripoliszi kalózok néha partra szállnak a szigeten, s a barlangban lévő forrásból látják el magukat édesvízzel. Egyszer rajtaütöttek helyőrségem két közlegényén, s eladták őket rabszolgának.

Hasztalanul beszélt nagyon komolyan a tisztné, nem tudott meggyőzni bennünket. Azt hittük, csak tréfál, s három lovaggal már másnap visszatértem a barlangba. Még hozzá tűzfegyverek nélkül, hogy megmutassuk: nem tartunk semmitől. A fiatal Morales nem volt hajlandó részt venni a kiránduláson; akárcsak a bátyja, ő is jobban szeretett az erődben kártyázni.

Akárcsak előző nap, most is leszálltunk a barlang mélyére, és behűtöttük a magunkkal hozott néhány palack bort a vízben. Miközben élvezettel iddogáltunk, gitároztunk és vidáman beszélgettünk, odafönt a barlang bejáratánál egy csomó török ruhás, tömött bajszerű, turbános férfi jelent meg. Azt hittük, a mieink közül valók, és az erőd parancsnokával együtt azért öltöztek álruhába, hogy ránk ijesszenek. Annyira beleéltük magunkat a gondolatba, hogy elkezdtünk kacagni, s hagytuk, hogy vagy tízen leszálljanak, még csak eszünkbe se jutott védekezni. Hamarosan kiderült, milyen szomorúan csalódtunk; rájöttünk, hogy egy kalóz az embereivel, s azért jött, hogy elraboljon bennünket.

- Adjátok meg magatokat, kutyák! - kiáltotta kasztíliai tájszólásban. - Ha nem, a halál fiai vagytok!

A kíséretében lévő fegyveresek pedig ránk fogták karabélyukat, s az ellenállás legkisebb jelére keresztülyuggattak volna bennünket, mi azonban bölcsőbbek voltunk, semhogy ellenállni próbáltunk volna. A halál helyett inkább a rabszolgaságot választottuk, és átadtuk kardunkat a kalóznak. Láncra veretett bennünket, és a hajóra vitetett, amely onnan nem messze várakozott, felhúzatta a vitorlákat, és elindult Algír felé.

Így nyertük el megérdemelt büntetésünket, amiért nem hallgattunk az erődítmény parancsnokának figyelmeztetésére. A kalóz első dolga az volt, hogy megmotoztatott bennünket, és elvette minden pénzünket. Pompás fogást csinált! A plasenciai polgárfiúk kétszáz aranyát, valamint a száz aranyat, amelyet Morales kapott Jerónimo de Moyadastól, és sajnos rám bízott, könyörtelenül elszedték tőlem. Társaim erszénye se volt éppen sovány; egyszóval, a fogás kitűnő volt. A kalóz láthatólag örült, s a nyomorult hóhér nem érte be azzal, hogy elvette a pénzünket, még ki is gúnyolt, sértésekkel halmozott el, ami különösen azért érintett érzékenyen, mert ha akartuk, ha nem, kénytelenek voltunk lenyelni. Miután ezerféleképpen kigúnyolt, ráadásul még előhozatta a forrásban lehűtött borospalackokat, amelyeket legényei gondosan magukkal hoztak. Velük együtt nekilátott kiüríteni őket, és csúfságból a mi egészségünkre ivott.

Bajtársaim magatartása félreérthetetlenül elárulta, mi megy végbe bennük. Már csak azért is szenvedtek rabszolgaságuk miatt, mert már gyönyörűen kiszínezték magukban, milyen jó soruk lesz majd Mallorca szigetén. Ami engem illet, volt bennem annyi határozottság, hogy levontam a következtetéseket, nem ijedtem meg úgy, mint a többiek, beszédbe elegyedtem a gúnyolódóval, sőt jó képet vágtam tréfáihoz, s ez megnyerte a tetszését.

- Fiatal barátom - mondta -, szeretem a bátor embereket. Végére is sokkal okosabb, ha sóhajtozás és nyögés helyett türelemmel vártezzük föl magunkat, és alkalmazkodunk a helyzethez. - Látva, hogy gitár van nálam, így folytatta: - Játssz valamit, hadd lám, hogy értesz hozzá!

Mihelyt levétette rólam a kötelékeket, engedelmeskedtem a parancsnak, s olyan szépen gitároztam, hogy megtapsoltak. Tény, hogy elég jól játszom ezen a hangszeren. Énekeltem is, s a hangom szintén megnyerte tetszésüket. A hajón lévő valamennyi török elragadtatott mozdulatokkal adott kifejezést örömének, hogy hallhatta az énekemet, amiből arra kell következtetnem, hogy muzsika dolgában elég jó az ízlésük. A kalóz a fülembe súgta, hogy nem leszek nyomorult rabszolga, s tehetségem birtokában számíthatok rá, hogy olyan munkát kapok, ami elviselhetővé teszi fogságomat.

Szavai meglehetősen megörvendeztettek, de bármilyen hízelgők voltak is e szavak, nyugtalanított is a török által kilátásba helyezett kellemes munkakör: tartottam tőle, hogy nem lesz ínyemre való. Mikor befutottunk Algír kikötőjébe, nagy csomó ember várt ránk; még ki sem kötöttünk, máris hatalmas örömujjongásban törtek ki. Képzeljék hozzá, hogy a levegőt betöltötte a trombiták, szerecsen sípok és egyéb arrafelé divatos hangszerek összevissza harsogása: inkább lármás, mint kellemes szimfónia kerekedett ki belőle. Az örömujjongás oka egy városszerte elterjedt áhír volt. Azt beszélték, hogy a hitehagyott Mehemet (így hívták a kalózunkat) elesett, amikor megtámadott egy nagy genovai hajót; ilyenformán valamennyi rokona és barátja, aki hazatéréséről értesült, a kikötőbe csődült, hogy kifejezze örömét.

Alig léptünk szárazföldre, társaimmal együtt Szolimán pasa palotájába vezettek, ahol egy keresztény írnok mindnyájunkat külön-külön kifaggatott. Megkérdezte hogy hívnak, hány évesek és hova valósiak vagyunk, mi a vallásunk és mihez értünk. Ekkor Mehemet felhívta rám a pasa figyelmét, magasztalta a hangomat, és hozzátette, hogy ráadásul még gyönyörűen gitározom is. Szolimánnak sem kellett több, azon nyomban úgy döntött, hogy engem ő maga fogad szolgálatába. Különválasztottak hát társaimtól, és a szerájba vezettek, hogy a nekem szánt állást elfoglaljam. A többi rabot kihajtották a piactérre, és az ottani szokás szerint eladták. Amit Mehemet a hajón megjósolt, bekövetkezett; jó sorsom lett. Nem szolgáltattak ki a börtönőröknek, és nem alkalmaztak kínos-keserves munkára. Szolimán pasa, kiváltsággal, különleges helyre rendelt még öt-hat előkelő rabszolgával együtt, akiket bármely pillanatban kiválthattak, s csak könnyű munkát kellett végezniök. Engem a pasa kertjében álló narancsfák és a virágok öntözésével bíztak meg. Kellemesebb elfoglaltságom nem is lehetett volna, hálát is adtam érte vezércsillagomnak, s magam sem tudtam miért, de úgy éreztem, nem lesz rossz sorom Szolimánnál.

A pasa (elkerülhetetlen, hogy leírjam) negyven év körüli, igen jóképű férfi volt, s török létere nagyon udvarias és jó modorú. Egy kasmíri nő volt a kegyence, aki eszével és szépségével teljesen uralma alatt tartotta. A pasa a bálványozásig szerette a nőt. Mindennap megörvendeztette valamilyen ünnepséggel, hol ének- és zenekari hangversennyel, hol meg török ízlés szerint írt színdarabbal, azaz olyan drámai költeménnyel, amelyben a szemérmet és az illetet éppoly kevésbé tartják tiszteletben, mint az arisztotelészi szabályokat. A kegyencnő, akit Farrukhnaznak neveztek, szenvedélyesen szerette ezeket a látványosságokat, ő maga is eljátszatott néha udvarhölgyeivel egy-egy arab színdarabot a pasa előtt. Ezekben a darabokban ő maga is föllépett, és kecses, eleven játékaival minden nézőt elbűvölt. Az egyik ilyen előadáson, amikor magam is ott voltam a muzsikuskok közt, Szolimán utasított, hogy az egyik szünetben egyedül gitározzam és énekeljek. Szerencsémre megnyertem Szolimán tetszését: nemcsak hogy megtapsolt, hanem meg is éljenzett, s úgy láttam, hogy a kegyencnő is elismerő pillantást vet rám.

Másnap, amikor éppen a narancsfákat öntöztem a kertben, egy eunuch haladt el mellettem, s anélkül, hogy megállt vagy egy szót is szólt volna, egy levélkét dobott a lábam elé. Örömmel és félelemmel vegyes zavarban vettem föl. Lefeküdtem a földre, nehogy meglássanak a szeráj ablakából, és a narancsfák ládái mögé bújva felbontottam a levelet. Egy meglehetősen értékes gyémánt volt benne s a következő néhány sor hibátlan kasztíliai nyelven: „Ifjú keresztény, adj hálát az égnek, hogy rabságba kerültél. A szerelem és a jó szerencse boldoggá fog tenni; a szerelem, ha fogékony tudsz lenni egy szép nő bájai iránt, a jó szerencse pedig, ha van bátorságod minden veszéllyel szembeállni.”

Egy pillanatig sem kételkedtem benne, hogy a levelet a szultán kegyencnője írta; a levél stílusa és a gyémánt meggyőzött róla. Azonfölül, hogy természettől fogva nem vagyok ijedős, a hiúság, hogy egy nagyúr szeretőjével lehetek jóban, s még inkább a remény, hogy négyszer annyi pénzt vasalok majd ki belőle, mint amennyi a váltságdíjam, arra az elhatározásra készítetett, hogy belemenjek a kalandba, bármilyen veszéllyel kell is szembenéznem. Folytattam a munkát, s közben azon tűnődtem, hogyan jutok be Farrukhnaz lakosztályába, azaz inkább, hogyan teszi lehetővé, hogy bejussak, mert szentül hittem, hogy nem hagyja annyiban a dolgot, s a kockázat nagyobbik felét maga vállalja. Nem csalódtam. Ugyanaz az eunuch, aki előzőleg elhaladt mellettem, egy óra múlva visszatért, és azt kérdezte:

- Nos, keresztény, megfontoltad-e a dolgot? Van-e bátorságod követni? - Azt feleltem, hogy van. - Akkor hát Isten óvjon! Holnap reggel ismét látni fogsz, légy készen rá, hogy kövess!

Azzal elvonult. Másnap reggel nyolc óra körül csakugyan újból megjelent. Magához intett, és bevezetett egy terembe, ahol egy hatalmas tekercs vászon hevert; ő meg egy másik eunuch cipelte oda, a szultánához kellett szállítaniuk, abból készítettek díszletet egy arab színdarabhoz, amelyet a kegyencnő készült bemutatni a pasának.

Mikor a két eunuch látta, hogy mindenre el vagyok szánva, nem sokat vesztegette az időt. Kigöngyölítették a vászontekercset, belefektettek, aztán - kitéve a fulladás veszélyének - a vásznat újból fölgöngyölítették, azaz belecsavartak. Aztán megfogták a tekercs két végét, s ilyenformán észrevétlenül becsempészték a szép kasmíri nő hálósobájába. Csak egy odaadó öreg rabszolganő volt nála. A két nő kigöngyölítette a vásznat; s mikor Farrukhnaz meglátott, olyan heves örömujjongásban tört ki, hogy fogalmat alkothattam róla, milyenek az arab nők. De akármilyen vakmerő voltam is, azért elfogott némi ijedelem, amikor megláttam, hogy egyenest a titkos női lakosztályba kerültem. A hölgy észrevette ijedelmemet, s hogy megnyugtasson, így szólt:

- Ne tartson semmitől, fiatalember. Szolimán az imént utazott el vidéki házába; ott tölti az egész napot; mi addig itt kedvünkre szórakozhatunk.

Szavai megnyugtattak, s úgy kezdtem viselkedni, hogy a kegyencnő öröme megkétszereződött.

- Ön megtetszett nekem - jelentette ki -, s elhatároztam, hogy rabszolgasága nehéz napjait megédesítem. Azt hiszem, méltó az érzelmekre, amelyek ön iránt ébredtek bennem. Lénye még a rabszolgáruhában is nemes és megnyerő, ebből látom, hogy nem közönséges származású. Beszéljen őszintén, árulja el, ki ön. Jól tudom, hogy az előkelő származású rabok el szokták titkolni rangjukat, hogy kevesebb váltságdíjat kelljen fizetni értük, önnek azonban szükségtelen így viselkednie, sőt: óvatossága egyenesen sértene, mert az a tervem, hogy kiszabadítom. Legyen hát őszinte, és vallja be nekem, hogy előkelő családból származó fiatalember.

- Úrnőm - feleltem -, jóságát csakugyan nem viszonzhatom hazugsággal. Ha mindenáron azt akarja, hogy leleplezzem magam, kénytelen vagyok eleget tenni kívánságának. Egy spanyol grand fia vagyok.

Lehet, hogy az igazat is mondtam, a szultána mindenesetre elhitte, s mivel örült, hogy egy előkelő lovag tetszett meg neki, biztosított felőle, nem rajta fog múlni, hogy minél gyakrabban lehessünk kettesben. Hosszasan elbeszélgettünk. Soha nem találkoztam még szórakoztatóbb hölgygel. Több nyelven tudott, különösen a kasztíliait beszélte elég jól. Amikor úgy gondolta, hogy ideje elválnunk, parancsára elhelyezkedtem egy hatalmas fűzfavesszőből font kosárba, amelynek selyem takaróját ő maga készítette, aztán beszólította a két rabszolgát, aki becsempészték, ők vittek vissza, mint a kegyencnő szultánnak szánt ajándékát: az ilyesmi szent a kegyencnők őrizetével megbízott férfiak szemében.

Farrukhnaz meg én még más módokat is találtunk rá, hogy beszélgethessünk, s a szeretetre méltó rabszolganő lassanként ugyanolyan szerelemre lobbantott, mint amelyet ő érzett irántam. Kapcsolatunk két teljes hónapig titokban maradt, jóllehet fölötte nehéz elérni, hogy egy szerájban a szerelmi titkok elkerüljék az árgus szemű örök figyelmét. Egy bosszantó véletlen azonban megzavarta kapcsolatunkat, s jó szerencsém egyik pillanatról a másikra hátat fordított. Egyszer, amikor egy színdarab céljára készített mesterséges sárkányban csempészték be a szultánához, nagyban csevegtünk, amikor váratlanul megjelent Szolimán, akiről azt hittem, hogy el van foglalva valahol a városon kívül. Olyan hirtelen toppant be kegyencnője lakosztályába, hogy az öreg rabszolganő alig tudott értesíteni megérkezéséről, s nekem már nem volt időm elrejtőzni. Így aztán a pasa pillantása elsőnek rám esett.

Láthatólag nagyon meglepődött rajtam, s szemében azon nyomban lángra lobbant a düh. Úgy éreztem magam, mint a halálraítélt, s már el is képzeltem magam a kínpadon. Ami Farrukhnazt illeti, észrevettem, hogy ő is nagyon megrémült, ámde ahelyett, hogy bűnét bevallotta és bocsánatért esedezett volna, azt mondta Szolimánnak:

- Uram, mielőtt kimondaná fejemre az ítéletet, kegyeskedjék meghallgatni. A látszat kétségkívül ellenem szól, s ön azt hiszi, hogy a legszörnyűbb büntetésre méltó árulást követtem el. Idehozattam ezt az ifjú rabszolgát, s hogy lakosztályomba csempészhessem, ugyanolyan cselfogásokhoz folyamodtam, mintha heves szerelemre gyulladtam volna iránta. De esküszöm a prófétára, hogy e mesterkedések ellenére sem lettem hűtlen önhöz. Azért akartam beszélni ezzel a keresztény rabszolgával, hogy tévhitéből kiábrándítsam, és az igazhivők útjára térítem. Olyan ellenállásra találtam, nála, amilyenre számítottam is. Mindamellettsikerült legyőznöm előítéleteit, s épp az imént ígérte meg, hogy áttér a mohamedán hitre.

Belátom, hogy kötelességem lett volna megcáfolni a kegyencnőt, tekintet nélkül veszedelmes helyzetemre, lesújtott állapotomban azonban, a szeretett hölgyet fenyegető veszedelem láttán, de még inkább önmagam miatt reszketve, csak álltam és hallgattam bénán és zavartan. Egy árva szót sem bírtam kinyögni, a pasa pedig abbeli hitében, hogy hallgatásom a kegyencnő szavait igazolja, megengesztelődött.

- Úrnőm - felelte -, szeretném hinni, hogy csakugyan nem követett el sértést ellenem, s csupán azért bonyolódott e kockázatos vállalkozásba, hogy a prófétának kedves cselekedetet műveljen. Megbocsátom hát meggondolatlanságát, föltéve, hogy a fogoly azonnal fölveszi a turbánt!

Mindjárt hívatott is egy marabút⁴⁴. Török ruhába öltöztettek. Mindent megtettem, amit csak akartak, nem lévén erőm védekezni, jobban mondván nagy zavaromban azt se tudtam, mit csinállok. Nagyon sok keresztény ugyanilyen gyáván viselkedett volna a helyemben!

A szertartás után elhagytam a szerájt, hogy Szidi Ali néven ismét elfoglaljam azt a jelentéktelen állást, amelyet Szolimán számomra kijelölt. A szultánával nem találkoztam többé; egyszer azonban egyik eunuchja fölkeresett. Kétezer algériai aranyat érő drágakövet és egy levelet hozott a szultánától. A levélben a hölgy biztosított róla, hogy sosem felejtí el nagylelkű áldozatomat, hogy hajlandó voltam áttérni a mohamedán hitre, csak hogy életét megmenthessem. S csakugyan, a Farrukhnaztól kapott ajándékon kívül - az ő befolyása révén - az elsőnél sokkalta tekintélyesebb álláshoz is jutottam, s hat-hét esztendő se telt bele, egyike lettem Algír leggazdagabb hitehagyottainak.

Persze gondolhatják, hogy ha részt is vettem a muzulmán szertartásokon a mecsetekben, s teljesítettem a vallásukkal járó egyéb kötelezettségeket is, mindez csak merő színlelés volt. Szilárd elhatározásom maradt, hogy visszatérek az anyaszentegyház keblére, s éppen azért azt terveztem, hogy egy szép napon összegyűjtött vagyonommal Spanyolországba vagy Olaszországba utazom. Addig is igen jól éltem. Gyönyörű házban laktam, pompás kertjeim voltak, tömérdek rabszolgám, s a szerájomban nagyon csinos nők. Habár abban az országban a mohamedánoknak tilos bort inniük, legnagyobb részük titokban megissza. Ami engem illet, minden lelkifurdalás nélkül ittam, akárcsak a többi hitehagyott. Emlékszem, volt két ivócimborám, gyakran egész éjszakákat töltöttem velük az asztal mellett. Az egyik zsidó volt, a másik arab. Becsületes embereknek tartottam őket, s éppen ezért teljesen fésztelenül viselkedtem a társaságukban. Egy este meghívtam őket vacsorára. Aznap dőglött meg egyik nagyon kedves kutyám. Tetemét megmostuk, s mohamedán szertartás szerint ünnepélyesen eltemettük. Nem azért csináltuk, hogy gúnyt űzzünk a muzulmán vallásból, hanem pusztán mulatságból; eleget akartunk tenni az esztelen vágynak, amely mulatozás közben jött ránk, hogy megadjuk a kutyának a végtisztességet.

Ez az eset azonban, mint hallani fogják, kis híján vesztemet okozta. Másnap fölkeresett egy ember a következő üzenettel:

- Szidi Ali úr, fontos ügyben teszem tiszteletemet. A kádi őurasága beszélni óhajt önnel, szíveskedjék tüstént elfáradni hozzá.

- Lenne szíves elárulni, mit óhajt tőlem? - kérdeztem.

- Majd elmondja ő maga - felelte a hírhöz. - Én csak annyit mondhatok, hogy egy arab kereskedő, aki tegnap este önnel vacsorázott, jelentette a kádinak, hogy ön vallásgyalázást követett el, amikor a kutyáját eltemette. Bizonyára tudja, miről van szó, épp ezért szólítom fel, hogy még ma jelenjék meg a bíró előtt. Ha elmulasztja, figyelmeztetem, hogy bűnvádi eljárást indítanak ön ellen.

Azzal eltávozott, s én ott maradtam szinte kábultan az idézéstől. Az arabnak nem volt semmi oka panaszra ellenem, képtelen voltam megérteni, miért művelt hát ilyesmit velem az áruló. Az ügy mindenesetre elég kellemetlen volt. Ismertem a kádit, tudtam, hogy látszólag igen szigorú ember, de alapjában véve nem valami aggályos és nagyon kapzsi. Betettem hát erszényembe kétszáz algériai aranyat, és elmentem a bíróhoz. Betessékelt hivatali szobájába, és szemrehányó hangon így beszélt hozzám:

---

⁴⁴ *marabút* - szent életű muzulmán, elmélkedéssel és a Korán tanulmányozásával tölti életét.

- Ön istentelen, vallásgyalázó, förtelmes ember! Úgy temetett el egy kutyát, mint egy muzulmánt! Ezt a gyalázatot! Hát ennyibe veszi ön legszentebb szertartásainkat? Csak azért tért át a mohamedán hitre, hogy gúnyt űzzön vallási előírásainkból?

- Kádi uram - feleltem -, az az arab, aki ilyen rosszindulatúan tájékoztatta önt, az a hamis barát, cinkosom a bűnben, ha ugyan bűn tisztességesen eltemetni egy hűséges cselédet, egy olyan állatot, amelynek rengeteg jó tulajdonsága volt. Ez a kutya annyira szerette a kiváló és érdemes embereket, hogy holtában is ki akarta mutatni irántuk érzett barátságát. Végrendeletében, amelynek végrehajtója én vagyok, minden vagyonát rájuk hagyta. Az egyikre húsz tallért hagyott, a másikra harmincat, s nem feledkezett meg önről sem, uram - folytattam előhúзва az erszényt -, íme kétszáz arany, engem bízott meg, hogy adjam át.

Szavaimra a kádi elvesztette komolyságát, önkéntelenül elnevette magát, s minthogy kettesben voltunk, minden teketória nélkül elfogadta az erszényt. A következő szavakkal bocsátott el:

- Mehet, Szidi Ali uram. Nagyon jól tette, hogy szertartásosan és nagy pompával temettetett el egy kutyát, amelyik ilyen tisztelettel viseltetett az úriemberek iránt.

Így kerültem ki a csávából, s ha okosabb nem is, mindenesetre óvatosabb lettem az eset után. Többé nem ültem le mulatni az arabbal, sőt a zsidóval sem. Egyik rabszolgámat, egy fiatal livornói nemest választottam ivócimborának. Azzarini volt a neve. Én nem úgy viselkedtem, mint a többi hitehagyott, akik jobban gyötrik keresztény rabszolgáikat, mint maguk a törökök. Az én rabszolgáim türelmesen várták, hogy kiváltsák őket. Csakugyan olyan jól bántam velük, hogy néha ki is jelentették: jobban írtóznak attól, hogy esetleg gazdát kell cserélniük, mint amennyire a szabadságra áhítoznak, akármilyen kecsegtető is a szabadság a rabszolgasorban sínylődők számára.

Egyszer a pasa hajói tekintélyes zsákmánnyal tértek vissza. Több mint száz mindkét nembeli rabszolgát ragadtak el Spanyolország partjairól. Szolimán csak nagyon keveset tartott meg közülük, a többi eladták. Magam is kimentem a piacra, ahol a rabszolga vásár folyt, és megvettem egy tíz-tizenkét éves spanyol leánykát, aki kétségbeesett, forró könnyeket sírt. Meglepett, hogy fiatal kora ellenére ennyire szívére veszi a rabszolgaságot. Kasztíliai nyelven felszólítottam, hogy mérsékelje bánatát, s megnyugtattam, hogy olyan gazda kezébe került, akiből - ámbár turbánt hord - nem hiányzik az emberség. A kislány, akit továbbra is elfoglalt fájdalma, nem hallgatott rám, s időnként elérzékenyülten felkiáltott:

- Ó, anyám, miért választottak el bennünket egymástól? Türelmesen elviselnék mindent, csak együtt lehetnénk!

Szavai közben egy negyvenöt-ötven éves nő felé fordította tekintetét, aki néhány lépésnyire lesütött szemmel, komor némaságba burkolózva várta, hogy megvásárolja valaki. Megkérdeztem a kislányt, hogy az az asszony az anyja?

- Sajnos, igen, uram - felelte. - Az isten szerelmére, csináljon valamit, hogy ne kelljen elválnunk!

- Nos, gyermekem - válaszoltam -, ha csak az kell hozzá, hogy megvigasztalódjék, hogy ismét együtt lehessenek, kívánsága tüstént teljesül.

Azzal oda is léptem az anyához, hogy megvásároljam, de mikor az arcába néztem, képzelhetik, mennyire megrendültem: Lucinda tulajdon vonásaira ismertem. „Jóságos ég - gondoltam -, az anyám! Semmi kétség!”

Ami őt illeti - akár azért, mert a csapás túlságosan lesújtotta, és mindenki csak ellenséget látott maga körül, akár azért, mert öltözékem felismerhetetlenné tett, vagy mert a tizenkét esztendő alatt, amióta nem találkoztunk, nagyon megváltoztam -, nem ismert rám. Miután őt is megvásároltam, leányával együtt hazavittem.

Otthon meg akartam szerezni nekik az örömet, hogy megtudják, ki vagyok.

- Asszonyom - szóltam Lucindához -, lehetséges, hogy nem tűnik fel önnek az arcom? Hát elég egy bajusz és egy turbán, hogy ne ismerjen rá a fiára, Rafaelre?

Anyám megremegett e szavakra, szemügyre vett, rám ismert, s szeretettel megöleltük egymást. Aztán megcsókoltam a leánykát is, aki valószínűleg éppúgy nem tudta, hogy van egy bátyja, ahogy én nem tudtam, hogy húgom van.

- Vallja be - fordultam anyámhoz -, hogy egyetlen darabjában sincs még egy olyan tökéletes felismerési jelenet, mint ez!

- Fiam - felelte sóhajtva -, először örültem, hogy viszontlátlak, örömöm azonban fájdalommal változott. Ó jaj, milyen állapotban kellett találnom önt! Rabszolgaságom sokkal kevésbé fáj, mint ez a gyűlöletes öltözék...

- Az ördögbe is, asszonyom - szakítottam félbe nevetve -, bámulom kényes ízlését, igazán jól illik egy színésznőhöz! Istenemre mondom, anyám, ön nagyon megváltozott, ha átváltozásom ennyire sérti a szemét! Ne lázadozzék turbánom ellen, tekintsen inkább úgy, mint valami színészt, aki törököt játszik a színpadon. Noha hitehagyott lettem, semmivel sem vagyok inkább muzulmán, mint Spanyolországban voltam, lelkem mélyén továbbra is ragaszkodom hitemhez. Ha majd megtudja, mi mindent éltem át ebben az országban, meg fog bocsátani. A szerelem vitt bűnre, a szerelem istenének áldoztam föl magam. De más okból is mérsékelnie illenék nemtetszését, hogy ilyen helyzetben lát. Nyilván arra számított, hogy Algírban kemény rabságban kell élnie, s lám, gazdája személyében gyöngéd, tisztelettudó fiúra lelt, aki elég gazdag ahhoz, hogy ön itt bőségben élhessen, amíg alkalom nem nyílik rá, hogy biztonságban visszatérhessünk Spanyolországba. Ismerje el, igaza van a közmondásnak, hogy minden rosszban van valami jó.

- Fiam - felelte Lucinda -, minthogy az a szándéka, hogy egyszer visszatér hazájába, és megtagadja a mohamedánizmust, teljesen megvigasztalódtam. Hála istennek - folytatta -, hogy hűgát, Beatrizt, épen és egészségesen vihetem majd vissza Kasztíliába!

- Igen, asszonyom - jelentettem ki -, így lesz. Mindhárman a lehető leghamarabb visszatérünk családunk többi tagjához, hiszen Spanyolországban nyilván van még gyümölcse az ön termékenységének.

- Nem - felelte anyám -, csak két gyermekem van, s tudja meg, hogy Beatriz törvényes házasságból származik!

- És miért részesítette ilyen előnyben a húgomat velem szemben? - kérdeztem. - Miként szánta el magát a férjhezmenetelre? Hiszen gyermekkoromban sokszor hallottam, hogy kijelentette, soha nem tudná megbocsátani egy csinos nőnek, hogy férjhez megy!

- Változnak az idők, változnak az ember nézetei is, fiam - felelte. - Még a leghatározottabb férfiak is változnak, miként várhatná hát el egy nőtől, hogy kitartson véleménye mellett. Elmesélem, mi történt velem, amióta ön elhagyta Madridot.

Azzal elmondta a következő történetet, amelyet sohasem fogok elfelejteni. Önöket sem akarom megfosztani egy ilyen érdekes történettől.

- Ha még emlékszik rá - kezdte anyám -, idestova tizenhárom éve, hogy elhagyta az ifjú Leganezt. Az idő tájt történt, hogy Medina Celi herceg közölte: szeretne egy este kettesben vacsorázni velem. Meg is jelölte a napot. Vártam a nagyurat, el is jött, s megnyertem tetszését. Megkért, hogy valamennyi vetélytársáról mondjak le a kedvéért. Belementem abban a reményben, hogy jól megfizet érte. Így is történt. Már másnap ajándékot kaptam tőle, s ezt később további ajándékok követték. Attól féltem, hogy nem tudok sokáig lekötni egy ilyen magas rangú férfit; annál is inkább tartottam tőle, mert tudtam, hogy híres szépségek karjai közül is sikerült kiszabadulnia, egykettőre lerázta magáról az igát. De korántsem így történt. Ahelyett, hogy napról napra kevesebb örömét lelte volna bennem, inkább úgy látszott, hogy újra meg újra élvezi társaságomat. Egyszóval, sikerült elszórakoztatnom és megakadályoznom, hogy természettől fogva állhatatlan szívének hajlamait kövesse.

Már három hónapja szerelmes volt belém, s így joggal kecsegtethettem magam a reménnyel, hogy vonzalma tartós lesz, amikor egyik barátnőmmel elmentünk egy társaságba, ahol ő is jelen volt feleségével, a hercegnével együtt. Mi azért mentünk el, hogy meghallgassuk az énekkart és a zenekari hangversenyt. Véletlenül elég közel ültünk le a hercegnéhez, aki rossz néven vette, hogy olyan helyen merészkedem megjelenni, ahol ő is jelen van. Azt üzenete egyik komornájával, hogy azonnal távozzam. Gorombán válaszoltam az üzenetre. A felingerelt hercegné panaszt tett a férjénél, aki odajött hozzám, és így szólt:

„Távozzék, Lucinda! Ha nagyurak önhöz hasonló alacsony rangú teremtményekhez vonzódnak, ez még nem jelenti, hogy önök megfélemlíthetnek magukról; ha jobban szeretjük is önöket feleségünknel, feleségünket többre becsüljük, és ha önök olyan arcátlanok, hogy össze akarják hasonlítani magukat velük, szégyenszemre mindig megalázó bánásmódban fognak részesülni.”

Szerencsére a herceg olyan halkan mondta el e kegyetlen szavakat, hogy a körülöttünk ülők nem hallhatták. Megszégyenülten távoztam, és sírtam dühömben, hogy ilyen sértést kellett elviselnem. Bánatomat tetézte, hogy a színészek és színésznők még aznap tudomást szereztek az esetről. Az ember azt hinné, valami démon van közöttük, akinek az a szórakozása, hogy jelentse az egyiknek, ami a másikkal történik. Ha például egy színész egy nagy tivornyán valami hóbotos dolgot művel, vagy egy színésznő összeáll egy gazdag szoknyabolonddal, a társulat rögtön értesül róla. Szóval valamennyi kartársam megtudta, mi történt a hangversenyen, s bizisten remekül mulattak rajtam. A színészek közt a könyörületesség szelleme uralkodik, ami ilyen alkalmakkor rendszerint megnyilvánul. Én mindenestre fölülemelkedtem rosszmájúságukon, és megvigasztalódtam Medina herceg elvesztésén is; többé ugyanis nem jelent meg nálam, sőt néhány nap múlva megtudtam, hogy meghódította egy énekesnő.

Ha egy színésznőt az a szerencse ér, hogy divatba jön, nem szűkölködik szeretőkben, s egy nagyúr szerelme, ha csak három napig tart is, emeli az értékét. Mihelyt köztudomású lett Madridban, hogy a herceg elmaradt tőlem, megszálltak a hódolók. Vetélytársai, akikről lemondtam miatta, jobban rajongtak bájaimért, mint annak előtte, tömegével szálltak csatasorba, s ráadásul rengeteg újabb hódítást is csináltam. Soha nem voltam ennyire divatban. A kegyeimre áhítozó férfiak közül egy nagydarab német, Osuna herceg egyik udvaronca mutatkozott a legtürelmetlenebbnek. Nem volt túlságosan jóképű férfiú, mégis magára vonta figyelmemet azzal az ezer pisztollal, amelyet gazdája szolgálatában takarított meg, s könnyelműen elpazarolt, csak hogy rákerülhessen a szerencsés szeretőim listájára. A derék fickót Brutandornak hívták. Amíg volt miből költekeznie, szívesen fogadtam; mikor tönkrement, zárt ajtókra talált. Eljárásom nem tetszett neki. Felkeresett előadás közben a színházban. A színpalak mögött voltam. Szemrehányásokat akart tenni, mire szembenevettem. Dühbe gurult,

s német alapossággal lekent egy pofont. Fölsikoltottam, s nem voltam hajlandó tovább játszani. Kimentem a színpadra, és Osuna hercegtől, aki aznap feleségével, a hercegnével együtt ott ült a nézőtéren, elégtételt kértem udvaronca germán eljárása miatt. A herceg megparancsolta, hogy játsszunk tovább, mondván, hogy a darab végeztével hajlandó meghallgatni az érdekelt feleket. Mihelyt befejeztük a darabot, nagyon felindultan a herceg elé járultam, s hevesen előadtam sérelmemet. Ami a németet illeti, egy szóval se védekezett; kijelentette, hogy tettét nem bánta meg, sőt kész volna megismételni. Miután Osuna herceg mind a két félt meghallgatta, így szólt a germánhoz: „Brutandorf, ezennel elbocsátom, és megtiltom, hogy megjelenjen előttem, nem azért, mert felpofozott egy színésznőt, hanem mert nem viselkedett kellő tisztelettel ura és úrnője iránt, s meg merte zavarni az előadást jelenlétünkben.”

Az ítélet hallatán megdöbbsentem. Mélységes harag fogott el, hogy a németet nem azért bocsátják el, mert megütött. Azt hittem, ha egy színésznőt ilyen sérelem ér, a bűnöst legalább olyan szigorúan megbüntetik, mintha felségsértést követett volna el, arra számítottam, hogy a nemesurat megfenyítik. Ez a kellemetlen esemény kinyitotta a szememet, rájöttem, hogy a világ nem téveszti össze a színészeket a szerepekkel, melyeket alakítanak. Elment a kedvem a színháztól, elhatároztam, hogy otthagynom, s elköltözöm valahová messze Madridtól. Valencia városát szemeltem ki remeteségem helyéül, s inkognitóban utaztam oda húszezer dukáttal, részben készpénzben, részben drágakövekben. Úgy gondoltam, ez bőven elég lesz életem hátralévő napjaira, mivel úgy terveztem, hogy visszavonult életet fogok élni. Valenciában kibéreltem egy kis házat, csupán egy asszonyt meg egy apródot fogadtam föl, akik éppúgy nem ismertek, mint a város többi lakója. Egy királyi katonatiszt özvegyének adtam ki magam, s azt mondtam, azért akarok éppen Valenciában letelepedni, mert hír szerint ez az egyik legkellemesebb város Spanyolországban. Nagyon kevés emberrel érintkeztem, s olyan kifogástalanul viselkedtem, hogy senki sem gyanította, hogy valaha színésznő voltam. Habár kilétemet gondosan titkoltam, magamra vontam egy nemesúr figyelmét, akinek kastélya volt Paterna közelében. Elég jóképű, harmincöt-negyven körüli lovag volt, s nyakig úszott az adósságban, ami Valenciában éppoly gyakran előfordul, mint másutt.

Ez a nemes hidalgó, mivel személyemet kedvére valónak találta, tudni akarta, hogy más tekintetben is megfelelek-e neki. Utánam nyomoztatott, s kémei jelentéseiből örömmel értesült róla, hogy nemcsak az arcom csinos, hanem elég vagyonos özvegy is vagyok. Ezek után úgy találta, hogy éppen megfelelek neki, s rövidesen elküldött hozzám egy derék vén-asszonyt, aki közölte velem a nevében, hogy erényességem és szépségem elbűvölte, megkéri kezem, és kész oltár elé vezetni, ha hajlandó vagyok hozzámenni. Három nap gondolkodási időt kértem. Tájékoztattam a nemesúr felől, s noha anyagi helyzetét nem titkolták el előttem, annyi jót hallottam róla, hogy nem sokkal később feleségül mentem hozzá.

Don Manuel de Xerica (így nevezték férjemet) mindenekelőtt kastélyába vitt, amelynek régies külsejére nagyon büszke volt. Azt állította, hogy egyik őse építette valamikor, s ebből azt a következtetést vonta le, hogy Spanyolországban nincs ősből kastély a xericainál. Az idő azonban már javában kikezdte a nemesség e szép jogcímét, a több oldalról is megtámogatott kastély összeomlással fenyegetett, nagy szerencséje volt hát don Manuelnek, hogy engem vett feleségül! Pénzem felét a kastély rendbehozatalára költöttük, a másik feléből pedig fényűző módon élünk. Szóval, hogy úgy mondjam, új világba kerültem, egy kastély nimfája, a plébánia kegyúrnője lettem. Ez volt aztán az átalakulás! Sokkal jobb színésznő voltam, semhogy ne feleltem volna meg a rangomból rám áradó dicsőségnek. Olyan előkelően viselkedtem, mint a színpadon, amiből az egész falu arra következtetett, hogy előkelő családból származom. Mennyit mulattak volna a rovásomra, ha tudták volna, ki vagyok! A környékbeli

nemesség kigúnyolt volna, a parasztok pedig sokkal kisebb tiszteletet tanúsítottak volna irányomban.

Csaknem hat éve éltem már boldogan don Manuel oldalán, amikor elhalálozott. Kusza pénzügyeket hagyott rám, valamint az ön húgát, Beatrizt, aki akkoriban múlt négyéves. A kastélyról, egyetlen vagyonunkról, sajnos kiderült, hogy számos hitelezőnél el van zálogosítva, a legtöbb pénzt Bernardo Astuto⁴⁵ adta rá kölcsön. Milyen remekül illett hozzá a neve! Ügyészi hivatalt töltött be Valenciában, a perrendtartás a kisujjában volt, s még jogi tanulmányokat is végzett, hogy annál eredményesebben követhessen el jogtalanságokat. Félelmetes hitelező! Egy ilyen ügyész kezében egy kastély, akár a galamb a kánya karmai közt. Mihelyt férjem haláláról értesült, señor Astuto nem is mulasztotta el megkezdeni a kastély ostromát. Kétségtelenül fel is robbantotta volna az aknákkal, amelyeket már kezdett lerakni, ha nem lép közbe szerencsecsillagom. Jó sorsom azonban úgy akarta, hogy az ostromló rabszolgámmá váljon. Azon a megbeszélésen, amelyet követeléseir tárgyában tartottunk, elbűvöltem. Megvalóltam, semmit se kíméltem, hogy szerelemre gerjesszem; a vágy, hogy földemet megmentsem, arra késztetett, hogy kipróbáljam rajta mindazokat az arckifejezéseket, amelyekkel már annyi sikert arattam. De minden életművészetem ellenére tartottam tőle, hogy az ügyész esetében csütörtököt mondok. Annyira elfoglalta mestersége, hogy képtelennek látszott a szerelemre. S a sunyi papírkörmölő firkoncnak mégis jobban megtetszettem, mint gondoltam volna.

„Asszonyom - jelentette ki -, én egyáltalán nem értek a szerelemhez. Hivatásom mindenkor annyira lefoglalt, hogy nem volt alkalmam megtanulni az udvarlás módját és szokásait. A lényeggel azonban tisztában vagyok, s hogy a tárgyra térjek, közlöm önnel, hogy ha hajlandó hozzám jönni, minden pöriratot elégetünk, s megszabadítom a hitelezőktől, akik szövetkeztek velem birtoka megszerzésére. A tulajdonjog a leányáé lesz, a jövedelem az öné.” Beatriz érdeke, no meg az enyém sem tűrt tévovázást, tehát elfogadtam az ajánlatot. Az ügyész megtartotta ígéretét, egész fegyverzetével a többi hitelező ellen fordult, s biztosította számomra a kastély birtoklását. Alighanem ez volt életében az első eset, hogy egy özvegyen és egy árván segített.

Tehát ügyészné lettem, s továbbra is kegyúrnő maradtam. Új házasságom azonban kegyvesztetté tett a valenciai nemesség körében. Az előkelő hölgyek lecsúszott nőként tartottak számon, s nem voltak hajlandók többé összejárni velem. Kénytelen voltam beérni a polgárasszonyok társaságával, ami eleinte eléggé nehezemre esett, hiszen hat éven át hozzászóktam, hogy csak előkelő hölgyekkel érintkezzem. De hamarosan megvigasztalódtam. Megismerkedtem egy jegyzőnével és két ügyésznével, rokonszenves teremtés volt mind a három. Volt a modorukban valami nevetséges, ami mulattatott. Ezek a kispolgárasszonyok rendkívüli embereknek hitték magukat. „Sajnos - gondoltam néha, amikor megfélemedeztek magukról -, ilyen a világ! Mindenki azt képzei magáról, hogy fölötte áll szomszédjának.” Régebben azt hittem, hogy csak a színésznők ismerik félre magukat; most láttam, hogy a polgárasszonyoknak sincs több eszük. Szeretném, ha büntetésül köteleznék őket, hogy akasszák ki otthonukban őseik arcképét. Esküszöm az életemre: nem a legvilágosabb helyre akasztanák őket.

Négyesztendei házasság után señor Bernardo Astuto ágynak esett és meghalt, nem hagyott maga után gyereket. A vagyonnal, amelyet házasságkötésünk alkalmával rám íratott, valamint azzal, amim már előzőleg is volt, gazdag özvegyszámba mentem. Gazdagságomnak híre terjedt, s ez csábított hozzám egy szicíliai nemesurat, név szerint Colifichinit, azzal az elhatározással, hogy vagy tönkretesz, vagy feleségül vesz. Rám bízta a választást. Azért jött át

---

⁴⁵ *Astuto* - spanyolul: ravasz.

Palermóból, hogy megismerje Spanyolországot, s miután kíváncsiságát kielégítette, állítása szerint már csak az alkalomra várt Valenciában, hogy visszatérhessen Szicíliába. A lovag még nem töltötte be huszonötödik évét, alacsony volt, de jó alakú, egyszerűen megtetszett nekem. Móját lelte, hogy négy szemközt tárgyaljon velem, és őszintén megvallom, hogy már első találkozásunk alkalmával örölte beleszerettem. A kis csirkefogó is megjátszotta, hogy rabul ejtették bájaim. Isten bocsássa meg, de azt hiszem, azon nyomban megesküdünk volna, ha az ügyész még túlságosan friss halála nem akadályozza meg, hogy máris újabb házasságot kössék. De mióta megkedveltem a törvényes házasságot, tiszteletben tartottam a társadalmi illemszabályokat.

Abban állapotunk meg tehát, hogy az illendőség kedvéért kicsit későbbre halasztjuk a házasságkötést. Ez idő alatt Colifichini tovább udvarolt, s szerelme nemhogy lohadt volna, szinte napról napra hevesebb lett. Szegény fiú nem jól állt pénz dolgában. Észrevettem, s attól fogva nem szenvedett többé pénzhányban. Azonfelül, hogy csaknem kétszer olyan idős voltam, mint ő, eszembe jutott, hogy fiatal koromban magam is megadóztattam a férfiakat, s adományaimat úgy tekintetem, mint a törlesztés egy formáját, s ez megnyugtatta lelkiismeretemet. A tőlünk telhető legtürelmesebben vártuk, hogy leteljen az idő, amelyet a halottak iránti tisztelet az újból férjhez menni óhajtó özvegyeknek előír. Mihelyt ez az idő letelt, oltár elé járultunk, s örökre egymáshoz kötöttük életünket. Aztán hazatértünk a kastélyomba, s nyugodtan állíthatom, hogy két évig, nem is mint férj és feleség, hanem mint két gyöngéd szerető élünk egymás oldalán. De sajnos, nem lehettünk tovább is boldogok: drága Colifichinimet elragadta a mellhártyagyulladás.

Ennél a pontnál anyám szavába vágtam.

- Ejha, asszonyom! A harmadik férje is meghalt? Ön mellett, úgy látszik, nagy a halandóság!

- Nem rajtam múlt, fiam - felelte anyám. - Hogyan hosszabbíthattam volna meg a napokat, amelyeket számunkra kiszabott az ég? Nem tehetek róla, hogy három férjet vesztettem el. Kettőt nagyon sajnáltam. Legkevésbé az ügyészt sirattam meg. Minthogy pusztán érdekből mentem hozzá, elvesztésén könnyűszerrel megvigasztalódtam. De - folytatta - hogy visszatérjek Colifichinihez, még el akarom mondani, hogy halála után néhány évvel elhatároztam, hogy elutazom Palermo környékére, és megnézem azt a falusi házat, amelyet özvegyi járadékul rám íratott a házassági szerződésben. Lányommal együtt hajóra szálltunk, hogy Szicíliába utazzunk, útközben azonban az algériai pasa hajói elfogtak bennünket. Ide hurcoltak, ebbe a városba. Szerencse, hogy ön éppen ott volt a piacon, ahol el akartak adni. Különben nyilván valami kegyetlen gazda kezére kerültünk volna, rosszul bántak volna velünk, s lehetséges, hogy egész életünket nála kellett volna töltenünk rabszolgaságban, s ön még csak nem is hallott volna rólunk.

Miután anyám ilyenformán elbeszélése végére ért, neki adtam, uraim, házamban a legszebb lakosztályt, és engedtem, hogy éljen, ahogy akar. Ez igen kedvére volt. A nagyszámú ismétlés révén a szerelmeskedés annyira szokásává lett, hogy föltétlenül szüksége volt egy szeretőre vagy férjre. Eleinte egyik-másik rabszolgámmal kezdett ki, de nemsokára minden figyelmét Ali Pegelin, egy hitehagyott görög vonta magára, aki néha-néha megfordult a házamban. Még nagyobb szerelemre lobbant iránta, mint annak idején Colifichini iránt, s olyannyira értett hozzá, hogyan kell megszerettetni magát a férfiakkal, hogy sikerült a görögöt is elbűvölnie. Úgy tettem, mintha nem venném észre kapcsolatukat; akkor már különben is csak azon járt az eszem, hogyan térhetnék vissza Spanyolországba. A pasa már hozzájárult, hogy felszereljek egy hajót és elinduljak kalózkodni. A hajó felszerelése teljesen lefoglalt, de egy héttel a munka befejezése előtt így szóltam Lucindához:

- Asszonyom, hamarosan útra kelünk Algírból, itt hagyjuk ezt a várost, amelyet annyira gyűlöl.

Szavaimra anyám elsápadt, és fagyosan hallgatott. Rendkívül meglepődtem.

- Hogyhogy? - kérdeztem. - Miért vág ilyen rémült arcot? Úgy látszik, elszomorítottam, ahelyett, hogy örömet szereztem volna önnek! Azt hittem, kellemes hírt közlök, amikor tudtára adom, hogy mindent elintéztem, készen állunk az indulásra. Talán nem óhajt visszatérni Spanyolországba?

- Nem, fiam, nem óhajtok visszatérni - felelte anyám. - Annyi szomorúságban volt ott részem, hogy örökre lemondok róla.

- Micsoda? - kiáltottam fel szomorúan. - Vallja be inkább, hogy a szerelem idegenítette el hazájától. Szent ég, micsoda változás! Amikor megérkezett e városba, mindent gyűlöletesnek talált, ami csak a szeme elé került, Ali Pegelin hatására azonban megváltozott a hangulata.

- Nem tagadom - felelte Lucinda -, szerelmes vagyok a hitehagyottba; azt akarom, hogy ő legyen a negyedik férjem.

- Micsoda ötlet! - vágtam borzadva a szavába. - Egy muzulmánhoz akar férjhez menni! Elfelejtí, hogy keresztény, vagy talán eddig is csak névleg volt az? Ó, anyám, mit kellett megérnem! A vesztébe rohan! Önként cselekszi meg azt, amire én csak kényszerűségből szántam el magam!

Még sok minden egyebet is mondtam neki, hogy eltérítsem szándékától, de hasztalan szóno-koltam: elhatározása megmásíthatatlan volt. Sőt: nem érte be azzal, hogy rossz hajlamának engedve elváljon tőlem, és együtt éljen a hitehagyottal, azt akarta, hogy Beatriz is maradjon vele. Tiltakoztam.

- Ó, szerencsétlen Lucinda, ha már semmi nem képes önt visszatartani, legalább egyedül engedje át magát az örületnek, amely megszállta, s ne sodorjon magával egy ártatlan fiatal lányt is a szakadékba!

Lucinda felelet nélkül otthagzott. Azt hittem, felcsillant még benne az értelem egy maradék szikrája, s meggátolja benne, hogy makacsul ragaszkodjék a lányához. Mily rosszul ismertem anyámat! Két nap múlva egyik rabszolgám megszólított:

- Vigyázzon, uram! Pegelin egyik rabszolgája az imént közölt velem bizalmasan valamit, s jó lesz, ha minél hamarabb ennek értelmében cselekszik. Az ön anyja áttért, s hogy bosszút álljon, amiért ön nem hajlandó nála hagyni Beatrizt, elhatározta, hogy értesíti szökési tervéről a pasát.

Egy pillanatig sem kételkedtem benne, hogy Lucinda csakugyan megteszi, amit rabszolgám mondott. Volt alkalmam tanulmányozni önagyságát, s rájöttem, hogy addig játszott a tragédiákban a vérgőzös szerepeket, míg maga is megbarátkozott a bűnnel. Képes lett volna elevenen elégettetni, s nem hinném, hogy halálom érzékenyebben érintette volna, mint egy színpadí tragédia.

Így aztán nem engedtem el a fülem mellett a rabszolgám figyelmeztetését. Meggyorsítottam az indulási előkészületeket. A portyázni induló algériai kalózok szokása szerint törököket is fölfogadtam, de éppen csak annyit, hogy gyanút ne keltsek, s mihelyt csak lehetett, Beatriz húgommal és valamennyi rabszolgámmal együtt kihajóztam a kikötőből. Gondolhatják, hogy nem felejtettem el magammal vinni minden pénzemet és drágakövemet; összesen körülbelül hatezer dukát értéket tehetett ki az egész. A nyílt tengerre érve, ártalmatlanná tettük a törököket. Rabszolgáim sokkal többen voltak, tehát könnyűszerrel megkötözhattuk őket.

Olyan kedvező szelünk volt, hogy rövid idő alatt elértük Itália partjait, s szerencsésen befutottunk Livorno kikötőjébe, ahova, azt hiszem, az egész város kicsődült, hogy partraszállásunknak tanúja lehessen. Azzarini nevű rabszolgám apja - véletlenül vagy kíváncsiságból - szintén ott volt a báméskodók közt. Figyelmesen szemügyre vette valamennyi rabszolgámat, amint sorra partra szálltak, de bár a fia arcát kereste, nem számított rá, hogy meg is találja. Milyen határtalan megindultsággal borultak egymás nyakába, amikor mégiscsak találkoztak!

Mikor Azzarini elmondta apjának, ki vagyok és mi hozott Livornóba, az öregúr felszólított, hogy Beatrizsal együtt feltétlenül nála szálljak meg. Mellőzöm annak a rengeteg sok mindennek részletes leírását, ami az anyaszentegyház kebelére való visszatérésemet megelőzte, csak annyit jegyzek meg, hogy sokkal őszintébben tagadtam meg a mohamedán hitet, mint amilyen őszintén fölvettem. Miután tökéletesen megtisztultam Algéria mocskától, hajómat eladtam, és valamennyi rabszolgámat felszabadítottam. Ami a törököket illeti, őket fogva tartották a livornói börtönökben, hogy kicserélhessék őket keresztény foglyokért. A két Azzarini szeretete minden jelével elhalmozott, sőt, a fiú feleségül vette Beatriz húgomat, akivel őszintén szólva nem is járt rosszul, hiszen Beatriz nemesúr leánya volt, s ráadásul a xerikai kastély tulajdonosnője is. Anyám a kastélyt, mikor Szicíliába készült utazni, bérbe adta egy gazdag pateinai földművesnek.

Miután egy ideig Livornóban tartózkodtam, Firenzébe utaztam, mert szerettem volna megnézni a várost. Egész csomó ajánlólevelet vittem magammal. Az idősb Azzarininek volt néhány barátja a nagyherceg udvarában, s beajánlott náluk mint spanyol nemesurat s egyben rokonát. Nevemet megtoldottam a *don* szócskával, amivel sok polgári származású spanyolt utánoztam, aki Spanyolország határain kívül habozás nélkül használja ezt a nemesi címet. Vagyis arcátlanul don Rafaelnek neveztem magam, s mivel Algírból elég pénzt hoztam magammal, amivel nemesi címemet alátámaszthattam, nagy pompával jelentem meg az udvarnál. A lovagok, akiknek az öreg Azzarini ajánlólevelet írt, világgá kürtölték, hogy előkelő személyiség vagyok, olyannyira, hogy az ő állításuk, no meg a viselkedésem alapján minden nehézség nélkül mindenki fontos embernek nézett. Csakhamar megismerkedtem a főurakkal, akik bemutatnak a nagyhercegnek. Szerencsére megtetszettem neki. Igyekeztem udvarolni az uralkodónak, s egyszersmind tanulmányoztam is. Megfigyeltem, miket mondanak neki a legöregebb udvaroncok, s szavaikból kielemeztem hajlamait. Egyebek között észrevettem, hogy kedveli a tréfát, a szellemes históriákat és a jó mondásokat. Eszerint viselkedtem. Reggelenként följegyeztem a történeteket, amelyeket a nap folyamán el szándékoztam mesélni neki. Rengeteg történetem volt, hogy úgy mondjam, egy tömött zsákkal. De bárhogy takarékoskodtam is, a zsák lassanként kiürült, annyira, hogy vagy kénytelen lettem volna ismételni magam, vagy el kellett volna árulnom, hogy kifogytam az aranymondásokból, ámde leleményes és termékeny szellemem bőségesen ellátott anyaggal: sikamlós és mulatságos történeteket agyaltam ki, amelyek szerfölött mulattatták a nagyherceget, s ami a hivatásos szellemeskedőkkel gyakran megesik, reggelenként följegyeztem noteszembe a szellemességeket, amelyeket délután rögtönzésekként táltam.

Költőként is bemutatkoztam, és múzsámat a fejedelem dicsőítésének szolgálatába állítottam. Őszintén bevallom, hogy verseim nem voltak jók, szerencsére nem is bírálta meg őket senki: de ha jobbak lettek volna, akkor se hiszem, hogy szívesebb fogadtatásra találhattak volna a nagyhercegnél. Igen elégedettnek látszott velük. Valószínűleg tartalmuk akadályozta meg, hogy rossznak találja őket. Akárhogy is volt, a fejedelem lassanként olyannyira megkedvelt, hogy az udvaroncok féltékenykedni kezdtek. Ki akarták nyomozni kilétemet. Nem sikerült. Csak annyit tudtak meg, hogy elhagytam hitemet. Ezt nem is mulasztották el közölni a fejedelemmel abban a reményben, hogy befeketítenek vele. De nem értek célt vele, sőt ellenkezőleg: a nagyherceg egyszer rám parancsolt, hogy meséljem el a valósághoz híven

algériai utazásomat. Engedelmeskedtem, s kalandjaim, amelyeket egyáltalán nem szépítettem, végtelenül mulattatták.

- Don Rafael - szólalt meg, mikor az elbeszélést befejeztem -, igen kedvelem önt, s ennek olyan bizonyítékát szeretném adni, ami kizárja, hogy kételkedjék benne. Ön lesz titkaim letéteményese, s hogy mindjárt bizalmamba avassam, elárulom önnek, hogy szerelmes vagyok egyik miniszterem feleségébe. Ez a hölgy a legszeretetre méltóbb egész udvaromban, s egyszersmind a legerényesebb is. Otthonába zárkózva él, csak férjét szereti, aki a bálványozásig imádja, látszólag tudomást se vesz róla, milyen híre van bájainak egész Firenzében. Gondolja el, milyen nehéz feladat meghódítani! Mindamellet ez a szépség, akármilyen elérhetetlen is a hódolók számára, néhányszor meghallgatta vallomásaimat. Móját leltem, hogy tanúk nélkül szót válthassak vele. Ismeri érzelmeimet. Nem hízelgek magamnak azzal, hogy szerelemre lobbantottam, semmi okot sem adott rá, hogy ebben a jóleső hitben ringassam magam. Mégse mondok le a reményről, hogy állhatatosságommal és titokzatos viselkedéssel - vigyázok, hogy ilyennek látszam - megnyerem tetszését.

- E hölgy iránt érzett szerelmemről - toldotta meg a nagyherceg - egyedül csak ő tud. Ahelyett, hogy gátlástalanul követném hajlamaimat, és uralkodó módjára járnék el, mindenki előtt titkolom szerelmemet. Azt hiszem, ennyivel tartozom Mascarininak: ő a szeretett nő férje. Buzgalma, hozzám való ragaszkodása, szolgálatai és becsületessége arra köteleznek, hogy titokban és nagy körültekintéssel járjak el. Nem akarok tört döfni a boldogtalan férj szívébe azzal, hogy nyíltan a felesége szeretője legyek. Azt akarom, hogy ha lehet, sose tudja meg, milyen szenvedély lángol bennem, mert meggyőződés, hogy belehalna a fájdalomba, ha értesülne arról, amit most meggyónok önnek. Titokban járok hát el, s elhatároztam, hogy az ön útján közlöm Lucreziával, milyen fájdalmat okoz a magamra kényszerített önmegtartóztatás. Ön lesz érzelmeim tolmácsa. Semmi kétségem felőle, hogy ön nagyszerűen eleget tesz majd e megbízatásnak. Létesítsen kapcsolatot Mascarinival, igyekezzék megnyerni barátságát, járjon el a házába, és eszközölje ki, hogy négy szemközt beszélhessen a feleségével. Ezt várom öntől, és bizonyos vagyok benne, hogy a kényes feladathoz illő ügyességgel és tapintattal jár majd el.

Megígértem a nagyhercegnek, hogy minden tőlem telhetőt megteszek, kiérdemlem bizalmát, és rajta leszek, hogy szenvedélye viszonzásra leljen. Fáradtságot nem kímélve igyekeztem megnyerni Mascarini tetszését, s ez minden nehézség nélkül sikerült is. Örült, hogy a nagyherceg egyik kegyence keresi a barátságát, így aztán félúton elémbre jött. Háza kapuja mindig nyitva volt előttem, szabadon érintkezhettem, feleségével, s merem állítani: olyan ügyesen intéztem a dolgot, hogy Mascarini egyáltalán nem gyanította, milyen feladattal bíztak meg. Igaz, ahhoz képest, hogy olasz volt, elég kevésbé volt féltékeny, bízott Lucrezia érényességében, gyakran bezárkózott dolgozószobájába, s egyedül hagyott az asszonnyal. Eleinte becsületesen jártam el. Ecseteltem a nagyherceg szerelmét, s kijelentettem, csupán azért járok hozzá, hogy az uralkodóról beszéljek neki. A hölgy láthatólag nem volt oda a nagyhercegért, mindamellet észrevettem, hogy hiúságból nem utasítja vissza vallomásait. Szívesen meghallgatta őket, válaszolni azonban nem óhajtott. Józan volt, de mégiscsak nő, s észrevettem, hogy érénye fokként enged a gyönyörű elképzelésnek, hogy egy uralkodó hever a lába előtt. Egyszóval, az uralkodó joggal bízhatott abban, hogy nem kell Tarquinius erőszakosságához folyamodnia, Lucrezia anélkül is megadja magát. Egy véletlen azonban, amelyre a legkevésbé számított, szétzúzta reményeit, miként mindjárt meg fogják látni.

Természettől fogva merész vagyok a nőkkel szemben, ez a jó vagy rossz szokás a törököknél ragadt rám. Lucrezia szép volt. Megfeledeztem róla, hogy nekem csak a követ szerepét kell játszanom. A magam nevében is beszéltem, s a tőlem telhető legudvariasabban felajánlottam

szolgálataimat a hölgynek. Merészségem nem botránoztatta meg, nem felelt haragosan, hanem mosolyogva így szólt:

- Vallja be, don Rafael, hogy a nagyherceg igen hűséges és buzgó közvetítőt választott. Ön olyan tökéletes tolmácsa, hogy minden dicséretet megérdemel.

- Úrnőm - feleltem ugyanolyan modorban -, ne szemléljük aggályosan a dolgokat. Hagyjuk az elmélkedést, könyörgök; tudom, hogy csak káromra szolgálna. Én mindenesetre átengedtem magam érzelmeimnek. Különböztetnem azt hiszem, nem én vagyok az első a herceg bizalmasai közül, aki szerelmi ügyben elárulta urát, mesterét. A nagyuraknak gyakran támadnak veszedelmes vetélytársai követeik személyében.

- Lehetséges - felelt Lucrezia -, de ami engem illet, igen rátarti vagyok, és legfeljebb egy uralkodó érhet fel hozzám. Eszerint viselkedjen - folytatta komoly hangot ütve meg -, és változtassunk témát. Hajlandó vagyok elfelejteni, amit az előbb mondott, de csak azzal a feltétellel, hogy soha többé nem mond ilyeneket. Különböztetnem megeshetik, hogy nagyon megbánja.

Noha a figyelmeztetést illetett volna megszívlelnem, nem szüntem meg szenvedélyes szerelmemet ecsetelni Mascarini feleségének. Sőt nagyobb hévvel sürgettem, mint előzőleg, hogy viszonzassa szerelmemet, s vakmerőségemben meg is engedtem magamnak egyet s mást. Erre a hölgy, akit sértettek szavaim és muzulmán viselkedésem, nekem támadt. Megfenyegetett, hogy tudtára adja szemtelenségemet a nagyhercegnek, és biztosított róla, hogy méltó büntetést fog kérni a fejemre. Ez a fenyegetés engem is fölingerelt. Szerelmem gyűlöletté változott; elhatároztam, hogy bosszút állok, amiért Lucrezia ilyen megvetően bánt velem. Fölkerestem a férjét, s miután megesküdtem, hogy nem szolgáltatom ki, tájékoztattam felesége és a nagyherceg kapcsolatáról, s hogy az ügyet még izgalmasabbá tegyem, nem mulasztottam el úgy festeni le az asszonyt, mint aki nagyon szerelmes. A miniszter, hogy megelőzze a botrányt, feleségét minden magyarázat nélkül bezárta egy titkos lakrészbe, és néhány megbízható cseléd őrizetére bízta. S míg az asszonyt árgus szemek figyelték, s megakadályozták, hogy üzenjen a nagyhercegnek, én szomorú képpel jelentettem az uralkodónak, hogy fölösleges többé Lucreziára gondolnia. Azt állítottam, hogy minden bizonnyal Mascarini jött rá a dologra, ezért helyezte őrizet alá a feleségét; hogy fogalmam sincs, mivel adhattam okot neki a gyanúra, hiszen - véleményem szerint - mindig nagyon ügyesen viselkedtem; talán maga a hölgy vallott be mindent a férjének, s hogy vele egyetértésben záratta be magát, így akarván megszabadulni az erényét veszélyeztető kísértéstől. Az uralkodót láthatólag nagyon leűjtötte jelentésem. Fájdalma megindított, sokszorosan megbántam, amit cselekedtem, de már késő volt. Másfelől, megvallom, kaján kárörömet éreztem, amikor arra gondoltam, hogy milyen helyzetbe juttattam a gögös nőszemélyt, aki nem volt hajlandó kielégíteni vágyaimat.

Büntetlenül élveztem a bosszú gyönyörét, mely oly jólesik mindenkinek, de különösen a spanyoloknak, amikor egyszer a nagyherceg a következő kérdéssel fordult hozzám és a társaságában lévő öt-hat udvari nemesúrhoz:

- Az önök véleménye szerint milyen büntetést érdemel az az ember, aki visszaélt uralkodója bizalmával, és el akarta csábítani annak kedvesét?

- Négy lóval kell széttépetni - jelentette ki az egyik udvaronc. Egy másik azon a véleményen volt, hogy agyon kell verni. Aki a legkevésbé volt kegyetlen ezek közül az olaszok közül, s a lélegzőbbnek mutatkozott a bűnös iránt, úgy nyilatkozott, hogy szerinte elég volna lehajítani egy torony tetejéről.

- És önnek, don Rafael - folytatta a nagyherceg -, mi a véleménye? Meggyőződésem, hogy hasonló körülmények között a spanyolok éppoly szigorúan járnak el, mint az olaszok.

Mint bizonyára sejtik, rögtön rájöttem, hogy Mascarini nem tartotta meg esküjét, vagy a felesége talált rá módot, hogy tájékoztassa az uralkodót, mi történt közte és köztem. Arcomon észrevehető volt a zavar. De akármilyen zavart voltam is, határozott hangon válaszoltam a nagyhercegnek:

- Uram, a spanyolok nagylelkűbbek. Ilyen esetben megbocsátásának az uralkodó bizalmának, s jószágukkal azt érnék el, hogy örökké furdalna a lelkiismeret árulása miatt.

- Nos - jelentette ki a herceg -, én is tudok ilyen nagylelkű lenni. Megbocsátok az árulónak, hiszen csak magamra vethetek, hogy bizalmamra méltattam egy olyan embert, akit nem ismertem, s akiben azok után, amiket hallottam róla, nem lett volna szabad bíznom. Don Rafael - tette hozzá -, hallja hát bosszúmat! Azonnal hagyja el országomat, soha többé meg ne lássam udvaromban!

Azonnal távoztam, s jobban örültem, hogy ilyen olcsón úsztam meg a dolgot, mint amennyire kegyvesztettségem miatt bánkódtam. Már másnap felszálltam egy barcelonai hajóra, amely éppen elhagyni készült a livornói kikötőt, hogy visszatérjek Spanyolországba.

E ponton félbeszakítottam don Rafael elbeszélését.

- Okos ember létre - mondtam -, véleményem szerint, nagy hibát követett el, amikor nem hagyta el Firenzét rögtön az után, hogy tájékoztatta Mascarinit az uralkodónak Lucrezia iránt érzett szerelméről. Számolnia kellett volna vele, hogy a nagyherceg előbb-utóbb tudomást szerez árulásáról.

- Teljesen egyetértek önnel - felelte Lucinda fia. - Jóllehet, a miniszter biztosított róla, hogy nem szolgáltat ki az uralkodó bosszújának, úgy is terveztem, hogy minél hamarabb kerekedjek.

- Mivel Firenzében megjátszottam a spanyol nemesurat - folytatta elbeszélését -, Algírból hozott vagyonom java részét elpazaroltam, s csak egy kis maradékával érkeztem Barcelonába. Nem maradtam sokáig Katalóniában. Majd meghaltam a vágytól, hogy viszontláthassam Madridot, bájos szülővárosomat, s mohó vágyamat a lehető leggyorsabban ki is elégítettem. Madridba érkezvén, találomra megszálltam egy fogadóban, ahol egy Camila nevezetű hölgy is lakott. Noha már nem volt éppen fiatal, nagyon ingerlő teremtés volt: señor Gil Blas is tanúsíthatja, aki csaknem ugyanakkor találkozott vele Valladolidban. Szépségénél csak esze volt nagyobb: soha kalandornő nem tudott úgy lépre csalni senkit, mint ő. De nem tartozott azok közé a könnyű nőcskék közé, akik hasznot húznak szeretőik hálájából. Ha kifosztott egy üzletembert, a zsákmányt megosztotta az első lovaggal, aki útjába akadt valamelyik lebujsban, s megtetszett neki.

Mihelyt megláttuk, azonnal meg is szerettük egymást, és hajlamaink rokonsága oly szoros köteléket alkotott köztünk, hogy hamarosan minden vagyonunkat megosztottuk. Az igazat megvallva, ez a vagyon nem volt valami tekintélyes, s rövid idő alatt fölemésztettük. Sajnos, mindkettőnk egyetlen gondja csak az volt, hogy a másiknak tessék, s egyáltalán nem kama-toztattuk képességeinket, hogy a mások költségén éljünk. De a nyomor végül is fölébresztette a gyönyöröktől elszibbadt szellemünket.

- Kedves Rafael - mondta Camila -, váljunk el egymástól, barátom. Vessünk véget a hűségnek, mely mindkettőnket romlásba dönt. Ön szerelemre lobbanthatna egy gazdag özvegyet, én elbűvölhetnék egy öreg nemesurat; ha továbbra is kitartunk egymás mellett, két vagyont szalasztunk el!

- Gyönyörű Camilám - feleltem -, ön csak megelőzött; ugyanezt a javaslatot akartam tenni. Egyetérték önnel, királynőm. Igen, kölcsönös szerelmünket úgy őrizhetjük meg legtovább, ha hasznos hódításokra teszünk szert. Kölcsönös hűtlenkedéseink megannyi közös diadallá válnak.

Miután ilyenképpen megegyeztünk, munkához láttunk. Eleinte nagyarányú hadműveletekbe bocsátkoztunk, ámde nem leltük meg, amit kerestünk. Camila csak aranyifjakra talált, azaz olyan szeretőkre, akiknek a zsebe üres, én meg olyan nőkkel akadtam össze, akik szívesebben szedték, mint fizették az adót. Mivel ilyenformán a szerelemből nem húzhattunk sápot, kénytelenek voltunk csalásokhoz folyamodni. Annyi csalást követtünk el, hogy végül a corregidor is tudomást szerzett róla, és ez a pokolian szigorú bíró megbízta egyik alguacilját, hogy tartóztasson le bennünket. De az alguacil, aki éppoly jó volt, mint amilyen gonosz a corregidor, egy kis összegecske ellenében megengedte, hogy békében távozhassunk Madridból. Valladolidnak vettük utunkat, ott telepedtünk le. Béreltem egy házat, ott laktunk Camilával, akiről a botrány elkerülése végett elhíreszteltem, hogy a húgom. Eleinte féken tartottuk ösztöneinket, s mielőtt bármilyen vállalkozásba fogtunk volna, alaposan kitanulmányoztuk a terepet.

Egyszer az utcán mellém szegődött egy ember, nagyon udvariasan üdvözölt, és megkérdezte:

- Nem ismer meg, don Rafael?

- Nem én - feleltem.

- Pedig én jól ismerem önt - folytatta. - A toszkánai udvarban láttam, a nagyherceg testőrségében szolgáltam akkoriban. Csak néhány hónapja léptem ki az uralkodó szolgálatából - tette hozzá. - Egy furfangos olasszal átjöttem Spanyolországba. Három hete tartózkodunk Valladolidban. Egy kasztíliaival és egy galíciaival lakunk együtt, mind a ketten vitán felül derék fickók. A két kezünk munkájával keressük meg a kenyerünket. Remekül kosztolunk, s vidáman élünk, mint a hercegek. Ha kedve volna csatlakozni hozzánk, barátaim örömmel fogadnák. Én mindenkor úgy néztem fel önre, mint természettől fogva nem túl aggályos, derék férfiúra, aki mestere a szakmánknak.

A csirkefogó őszintesége engem is őszinteségre készítetett.

- Ha már ilyen nyíltan beszélt - feleltem -, megérdemli, hogy én is úgy beszéljek önnel. Való igaz, hogy nem vagyok kezdő az önök szakmájában, és ha szerénységem engedné, hogy elmeséljem kalandjaimat, láthatnák, hogy rólam alkotott jó véleményük nem túlzott. De hagyjuk a dicsekvést, elég, ha annyit mondok, hogy készséggel beállok az önök társaságába, és mindent el fogok követni, hogy bebizonyítsam: nem vagyok méltatlan az ajánlatára.

Alig közöltem a mindkét kezét egyaránt ügyesen használó férfiúval, hogy hajlandó vagyok cimborái számát szaporítani, máris elvezetett hozzájuk, és megismertetett velük. Ott találkoztam először a kiváló Ambrosio de Lamelával. Az urak kifaggattak, hogyan lehet ügyesen eltulajdonítani felebarátaink vagyonát. Szerették volna tudni, megvannak-e a kellő alapismereteim, mire mutattam nekik néhány fogást, amit még nem ismertek, csak a szájukat tátották. Még jobban elcsodálkoztak, mikor kijelentettem, hogy a kézügyességet túlságosan közönséges dolognak tartom és megvetem, viszont nagy szakértő vagyok az ész és leleményességet kívánó szélhámosságokban. Hogy meggyőzzem őket, elbeszéltem nekik kalandomat Jerónimo de Moyadasszal, és pusztán az elbeszélés alapján olyan kiváló lángelmének találtak, hogy egyhangúlag megválasztottak vezérüknek. Választásuk helyességét számos sikerült szélhámossággal igazoltam amelyeknek, hogy úgy mondjam, én voltam a lelke. Valahányszor női szereplő segítségére volt szükségünk, Camilához fordultunk, aki elragadóan tudott eljátszani minden ráosztott szerepet.

Akkoriban fogta el Ambrosio barátunkat a honvágy. Elutazott Galíciába, de biztosított róla, hogy számíthatunk visszatérésére. Kielégítette honvágyát, s visszatérőben benézett Burgosba, hátha sikerül egy-két jó fogást csinálnia. Ott egy ismerős fogadós elszegődött seño​r Gil Blas de Santillana szol​gálatába, miután kioktatta az ügyei felől.

- Seño​r Gil Blas - fordult felém don Rafael -, emlékszik rá, hogyan fosztottuk ki egy valladolidi fogadóban? Bizonyára gyanította, hogy Ambrosio volt a tolvajlás főszereplője, és nem is tévedett. Mikor Valladolidba érkeztek, Ambrosio fölkeresett bennünket. Tájékoztattott az ön helyzetéről, s mi, a vállalkozók, ehhez mérten tettük meg a szükséges lépéseket. De nem tudja, mi történt e vállalkozás után. Mindjárt elmondom. Ambrosio meg én elloptuk az ön útításkáját, felültünk az öszvéreire, és elindultunk Madrid felé, fűt​ülve Camilára és cimboráira, akik minden bizonnyal épp​úgy meglepődtek, mint ön, amikor másnap nem láttak viszont bennünket.

Utazásunk második napján megváltoztattuk eredeti tervünket. Ahelyett, hogy Madridba mentünk volna, ahonnan nem ok nélkül léptem meg, áthaladtunk Cebreroson, s meg sem álltunk Toledóig. Ott az volt az első dolgunk, hogy csinosan kiöltöztünk, testvéreknek adtuk ki magunkat, akik Galíciából valók, s azért utazgatnak, hogy világot lássanak. Hamarosan megismerkedtünk néhány igazi úriemberrel. Annyira megszoktam már, hogy előkelő úriembert játsszam, hogy mindenki könnyen lépre ment, s mivel az ember rendszerint a költekezéssel szédíti meg embertársait, fényes ünnepeket rendeztünk a hölgyek számára, s ezzel hintettünk port a világ szemébe. A nők köz​ül, akikkel találkoztam, az egyik igen nagy hatást tett rám. Szébbnek találtam, mint Camilát, s jóval fiatalabb is volt. Kíváncsi voltam, kicsoda, és megtudtam, hogy Violante a neve, s egy lovag felesége, aki már ráunt a kegyeire, és egy kurtizán után szaladgál, akibe beleszeretett. Ennyi is elég volt, hogy elhatározzam: Violante lesz minden gondolatom királynője.

Violante hamarosan észrevette, hogy meghódított. Mindenhová követtem, és százszámra követtem el az ör​ültségeket, hogy meggyőzzem: egyetlen vágyam, hogy férje hűtlenségéért megvigasztaljam. A szép hölgy elgondolkozott a dolgon, s ennek eredményeként csakhamar örömmel tapasztaltam, hogy szándékaimat helyesli. Válaszul számos levelemre, amelyet ama vénasszonyok egyikével juttattam el hozzá, akik oly jó szol​gálatokat tesznek Spanyolországban és Itáliában, kaptam tőle egy levelet. A hölgy közölte benne, hogy férje minden este a kedvesénél vacsorázik, s csak késő éjszaka szokott hazatérni. Megértettem, hogy ez mit jelent. Még aznap este megjelentem Violante ablaka alatt, és igen gyöngéd társalgást folytattam vele. Mielőtt elváltunk volna, megegyeztünk abban, hogy minden este hasonlóképpen elcsevegünk majd ugyanabban az időpontban, anélkül persze, hogy ez napközbeni találkozásaink rovására menne.

Idáig don Baltasar (így nevezték Violante férjét) még elég olcsón megúsza a dolgot; én azonban testi szerelemre vágytam, s egy este azzal a szándékkal jelentem meg a hölgy ablaka alatt, hogy közlöm vele: nem élem túl, ha nem találkozhatom vele bizalmas kettesben alkalmasabb helyen, ahol kielégíthetem szerelmi vágyamat, amire mindaddig nem adott módot. Amikor azonban a színhelyre érkeztem, megpillantottam az utcán egy férfit, aki szemmel láthatólag engem figyelt. Csakugyan: a férj volt, aki a szokottnál korábban tért haza kedvesétől, s egy lovagot látván háza közelében, nem ment be, hanem sétálni kezdett az utcán. Egy ideig tanácstalanul álltam, nem tudtam, mihez kezdjek. Végül is elhatároztam, hogy megszólítom don Baltasart, akit nem ismertem, s ő sem ismert engem.

- Lovag uram - fordultam hozzá -, nagyon kérem, engedje át nekem az utcát ma éjszakára, más alkalommal majd viszonzom a szívességét.

- Uram - felelte -, ugyanezt akartam kérni én is öntől. Szerelmes vagyok egy lányba, aki húsz lépésre lakik innen, s akit gondosan őriztet a bátyja. Magam is azt szeretném, ha senki se tartózkodnék az utcán.

- Van rá mód - viszonyoztam -, hogy mindkettőnk óhaja teljesedjék anélkül, hogy zavarnánk egymást. A hölgy ugyanis - tettem hozzá, s a házára mutattam -, akinek a hódolója vagyok, ott lakik. Sőt: segítenünk kell egymást, ha valamelyikünket megtámadnák.

- Rendben van - jelentette ki -, akkor hát megyek is a találkára, s ha kell, kölcsönösen segítünk egymáson.

E szavakkal otthagytam, de csak azért, hogy jobban szemmel tarthasson, s hála az esthomálynak, akadálytalanul meg is tehettem.

Ami engem illet, jóhiszeműen Violante erkélyéhez siettem. Nemsokára meg is jelent, és társalogni kezdtünk. Nem mulasztottam el sürgetni szívem királynőjét, hogy menjen bele egy titkos találkába valamilyen zárt helyen. Kicsit ellenkezett, de csak azért, hogy az általam kért kegy értékét növelje, aztán előhúzott a zsebéből egy levelet, s ledobta.

- Tessék - mondta -, e levélben megtalálja az ígéretet, amelyért olyan nagyon zaklat.

Azzal vissza is vonult, mert közeledett az időpont, amikor férje rendszerint haza szokott térni. Markomba szorítottam a levelet, és elindultam arrafelé, ahol don Baltasarnak állítólag dolga volt. A férj azonban, aki nagyon jól látta, mit akarok a feleségétől, elém jött, és így szólt:

- Nos, lovag uram, elégedett-e a szerencséjével?

- Megvan rá az okom - feleltem -, és ön mire ment? Kedvében jár-e a szerelem?

- Sajnos nem - válaszolta -, szépséges szerelmem átkozott bátyja megjött vidéki házából, pedig azt hittük, csak holnap tér vissza. E váratlan esemény megfosztott a gyönyörűségtől, amellyel kecsegtettem magam.

Don Baltasar meg én biztosítottuk egymást barátságunkról, s másnapra találkozót beszéltünk meg a főtéren. Miután elváltunk egymástól, a lovag hazament, és nem árulta el Violanténak, hogy mindent tud róla. Másnap ott volt a főtéren, én egy pillanattal később érkeztem. Barátilag üdvözöltük egymást, ő álnokul, én őszintén. Aztán a ravasz don Baltasar összevissza hazudozott mindenfélét a hölgyel való viszonyáról, akit előző este említett. Elmondott egy hosszú mesét, amelyet csak azért talált ki, hogy engem is rávegyen: mondjam el, hogyan ismerkedtem meg Violantéval. Bele is estem a kelepcébe; a legőszintébben bevallottam mindent. Meg a levelet is megmutattam, amelyet a hölgytől kaptam, s fel is olvastam neki: „Holnap doña Inésnél ebédelek. Tudja, hol lakik. E hűséges barátnőm házában szeretnék bizalmas kettesben találkozni önnel. Nem tudom többé megtagadni öntől a kegyet, amelyet érzésem szerint megérdemel.”

- Ez igazán olyan levél - jelentette ki don Baltasar -, amely kilátásba helyezi, hogy teljesül hő vágya. Fogadja előre is jókívánságaimat a boldogsághoz, amely önre vár.

Miközben ezeket mondta, feltétlenül zavarban lehetett egy kicsit, zavarát és bosszúságát azonban könnyűszerrel eltitkolta előlem. Annyira eltöltött a reménység, hogy eszem ágában sem volt bizalmas barátomat megfigyelni, aki végül is kénytelen volt elbúcsúzni, nehogy izgatottságát észrevegyem. Elrohant a sógorához, hogy tájékoztassa a dologról. Fogalmam sincs róla, mi történt köztük, csak annyit tudok, hogy don Baltasar bekopogtatott doña Inéshez, amikor éppen nála voltam Violantéval. Tudtuk, ki lehet, s én kiszöktem egy hátsó ajtón, mielőtt még don Baltasar belépett volna! Mihelyt eltűntem, a hölgyek, akiket a férj váratlan megjelenése kicsit megzavart, megnyugodtak, s olyan pimaszul fogadták, hogy

kétségtelenül sejtette: vagy elrejtettek, vagy megszöktettek. Nem írom le, mit mondott doña Inésnek és a feleségének, mert nincs tudomásom róla.

De még ekkor sem fogtam gyanút, hogy don Baltasar az orromnál fogva vezet, káromkodva eltávoztam, és visszatértem a főtérré, ahol találkozót adtam Lamelának. Nyoma sem volt. Neki is megvoltak a maga kis ügyei, s a gazfickónak nagyobb szerencséje volt, mint nekem. Miközben ott vártam rá, látom ám, hogy közeledik álnok barátom igen vidám hangulatban. Csatlakozott hozzám, és nevetve megkérdezte, hogy sikerült a légyottom doña Inésnél a nimfával.

- Nem tudom, micsoda féltékeny démon leli örömét benne, hogy gyönyöreimet megghiúsítsa, de tény, hogy miközben kettesben voltam hölgyemmel, és sürgettem, hogy tegyen boldoggá, bekopogott a kapun a férje, hogy az isten verje meg! Sürgősen el kellett tűnnöm. Egy hátsó ajtón távoztam, a pokolba kívánva a nyavalyást, aki keresztülhúzta számításaimat.

- Őszintén sajnálom - kiáltott föl don Baltasar, akit boldogtalanságom titokban örömmel töltött el - ezt az arcátlan férjet! Tanácsolom, hogy ne irgalmazzon neki!

- Ó, követni fogom a tanácsát - válaszoltam -, és biztosíthatom, hogy ma éjjel vége lesz a becsületének. Amikor elbúcsúztam a feleségétől, a hölgy azt mondta, hogy ilyen csekélység ne riasszon vissza, s legyen ma a szokottnál korábban az ablaka alatt, mert elhatározta, hogy beenged, de minden eshetőségre felkészülve kísértessem el magam két-három barátommal, hogy ne érjen meglepetés.

- Ez aztán óvatos hölgy! - mondta don Baltasar. - Szívesen elkísérem.

- Ó, kedves barátom! - kiáltottam fel forró örömmel, és átöleltem don Baltasart. - Végtelenül lekötelez!

- Még többet is teszek - folytatta. - Ismerek egy César nevű fiatalembert, őt is magammal viszem. Ilyen kíséret mellett igazán nyugodt lehet.

Azt se tudtam, hogyan mondjak köszönetet új barátomnak, annyira elbűvölt a buzgalma. Elég az hozzá, hogy elfogadtam a följajánlott segítséget, s miután napszálltakor találkozót adtunk egymásnak Violante erkélye alatt, elbúcsúztunk. Don Baltasar a sógorához ment, ő volt a szóban forgó César, én pedig egészen estig Lamelával sétáltam, akit meglepett ugyan a hév, amellyel don Baltasar igyekezett segítségemre lenni, de éppúgy nem fogott gyanút, mint én. Nyitott szemmel sétáltunk be a kelepcébe. Mi tagadás, magunkfajta emberek esetében az ilyesmi megbocsáthatatlan. Amikor úgy gondoltam, ideje megjelennem Violante ablaka alatt, Ambrosióval együtt megjelentünk a színen karddal felfegyverkezve. Hölgyem férjét már ott találtuk egy másik férfival, kitartóan várakoztak. Don Baltasar hozzám lépett, és sógorára mutatva így szólt:

- Uram, íme a lovag, akinek a bátorságát dicsértem ma délután. Menjen csak be kedveséhez, s nyugodtan élvezze a szerelem örömeit.

Még néhány bók hangzott el mindkét részről, aztán bekopogtam Violante kapuján. Egy dueñaféle nyitotta ki. Beléptem, s nem törődve vele, mi történik mögöttem, továbbmentem egy szobába, ahol a hölgy várt. Miközben köszöntöttem, a két áruló, aki ugyancsak bejött utánam a házba, s olyan gyorsan bezárta maga után a kaput, hogy Ambrosio kint rekedt az utcán, fölfedte kilétét. Gondolhatják, hogy meg kellett verekednem velük. Egyszerre támadtak rám mind a ketten, de meg is keserülték. Egymás után elintéztam mindkettőjüket, mégpedig úgy, hogy valószínűleg megbánták, amiért nem választottak biztosabb módot a bosszúállásra. A férjet keresztülszúrtam. Sógora, látva, hogy don Baltasar harc képtelen lett, az ajtó felé indult, amelyet a vénasszony és Violante kinyitott, mialatt vívtunk, kimenekült a házból. Az utcáig üldöztem, s ott csatlakoztam Lamelához, aki nem tudta mire vélni a házból hallatszó

lármát, mivel a menekülő hölgyekből egyetlen szót sem tudott kiszedni. Visszatértünk a fogadóba. Összeszedtük értékesebb holmijainkat, öszvérhátra ültünk, s még napkelte előtt elhagytuk a várost.

Tisztában voltunk vele, hogy az ügynek következményei lehetnek, Toledóban nyomozást fognak indítani, s azt eszünk ágában sem volt megvárni. Az éjszakát Villarrubiában töltöttük. Egy fogadóban szálltunk meg, ahová röviddel utánunk megérkezett egy toledói kereskedő, aki Segorbéba tartott. Együtt vacsoráztunk. Elmesélte Violante férjének tragikus esetét, s mivel eszébe se jutott gyanút fogni, hogy részünk lehet a dologban, nagy bátran mindenféle kérdést tettünk föl neki.

- Uraim - felelte -, ma reggel indultam útnak, akkor szereztem tudomást a szomorú esetről. Mindenfelé keresték Violantét, s a corregidor, aki rokona don Baltasarnak, állítólag kijelentette, hogy időt s fáradságot nem kímélve kinyomozza a gyilkosság elkövetőit. Ez minden, amit tudok.

A toledói corregidor által indított nyomozás csöppet sem ijesztett meg. Mindamellett elhatároztam, hogy sürgősen távozom Új-Kasztíliából. Úgy vélekedtem, hogy ha Violantét megtalálják, mindent be fog vallani, személyleírást ad rólam a bíróságnak, s ennek alapján üldözőbe vesznek. Ez volt az oka, hogy óvatosságból már másnap elkerültük az országutakat. Szerencsére Lamela Spanyolország háromnegyed részét ismeri, s tudta, milyen kerülőkkel juthatunk biztonságban Aragóniába. Ahelyett, hogy egyenest Cuencába mentünk volna, bevettük magunkat a város előtt elterülő hegyekbe, s a vezetőm ismerte ösvényeken egy barlang elé jutottunk, amely egészen úgy festett, mint egy remetelak. Ez volt az a barlang, ahová önök tegnap este betoppantak menedéket kérni.

Mialatt szemügyre vettem a bájos környéket, útitársam így szólt hozzám:

- Hat évvel ezelőtt jártam erre. Akkor egy öreg remete húzódott meg e barlangban, s nagyon szívesen fogadott. Megosztotta velem minden élmét. Emlékszem, hogy szent ember volt, s megpróbált a lelkemre beszélni abban a reményben, hogy sikerül lemondatnia a világi életről. Talán még él, utánanézek.

Azzal a kíváncsi Ambrosio leszállt az öszvévéről, és bement a remetelakba. Néhány pillanatig bent maradt, majd visszajött, és így szólt:

- Jöjjön, don Rafael, nagyon megható látványban lesz része.

Azonnal leszálltam a nyeregből. Öszvéreinket fához kötöttük, s követtem Lamelát a barlangba, ahol egy hencseren megpillantottam egy öreg, sápadt, haldokló remetét. Sűrű, fehér szakála meg a hasát is eltakarta, összekulcsolt kezében hatalmas rózsafüzért szorongatott. Közeledtünkre fölneszelt, s kinyitotta szemét, amelyet a halál már-már lezárt. Miután egy pillanatig figyelmesen szemügyre vett bennünket, megszólalt:

„Akárkik legyetek is, testvéreim, okuljatok abból, amit láttok. Negyven évet töltöttem a világi életben és hatvanat itt a magányban. Ó, milyen hosszúnak érzem e pillanatban a gyönyöröknek áldozott időt, s milyen rövidnek, amit a vezeklésnek szenteltem! Sajnos, attól tartok, hogy Juan fráter önsanyargatása nem váltotta meg don Juan de Solís licenciátus bűneit.”

Alighogy kimondta e szavakat, kilehelte lelkét. Halála mindkettőnket megrendített. Az ilyesmi még a legléhább emberekre is mindig nagy hatást tesz; megindultságunk azonban nem tartott sokáig. Hamarosan elfelejtettük, amit mondott, s nekiláttunk számba venni, ami a remetelakban található volt. Nem tartott sokáig, mivel egyéb bútor nem volt a barlangban, csak amit ön is látott. Juan fráter nemcsak a bútornak volt szűkében: nagyon szerényen is kosztolt. Egyéb élelme nem is volt, csak mogoró és néhány darab fölöttébb kemény árpa-kenyérhøj, amelyet a szent férfiú inye nyilván nem bírt szétmorzsolni. Nem véletlenül mondok ínyt, tudniillik észrevettük, hogy minden foga kihullott. Mindaz, amit magányos hajlékában

találtunk és láttunk, arra mutatott, hogy a derék remete szent ember volt. Mindössze egyvalami lepett meg bennünket: az asztalán egy levél formára összehajtott papírt találtunk, s a levélben arra kérte az olvasót, hogy rózsafüzérét és saruját vigye el a cuencai püspökhöz. Fogalmunk se volt róla, milyen szándék vezérelhette ezt az újkori remetét, hogy ilyen ajándékot küldjön a püspöknek, s úgy éreztük, nagyot vét vele az alázatosság ellen, mivel nyilván arra pályázott, hogy boldoggá avassák. Bár az is meglehet, hogy együgyűségből csinálta. Ez már soha nem fog kiderülni.

Mialatt a dologról tanakodtunk, Lamelának meglehetősen mulatságos ötlete támadt:

- Maradjunk ebben a remetelakban - javasolta -, öltözzünk föl remetének, temessük el Juan frátert, s ön átveszi az ő szerepét, én meg Antonio fráter néven gyűjtök majd alamizsnát a környező városokban és falukban. Azonfölül, hogy ilyenképpen megmenekülünk a corregidor üldözésétől, mert nem hinném, hogy eszébe jutna itt keresni bennünket, Cuencában jó ismerőseim vannak, akikkel összejöhetünk.

Helyesltem a bizarr ötletet, nem is annyira Ambrosio érvelésének hatása alatt, mint inkább szeszélyből, mivel ilyen szerepet játszhattam egy színdarabban. A barlangtól harminc-negyvenlépésnyire gödröt ástunk, abba temettük el szerényen az öreg remetét, miután előzőleg megfosztottuk ruháitól, azaz attól az egyetlen köntöstől, amelyet bőrvél kötött meg a derekán. Levágtuk a szakállát is, hogy álszakállt tudjunk készíteni, s a temetés után birtokba vettük a remetelakot.

Az első nap nagyon böjtösen kosztoltunk; kénytelenek voltunk a megboldogult készletéből fogyasztani, másnap azonban Lamela még pirkadat előtt útra kelt a két öszvérrel, Toralvában eladta őket, s este már vissza is tért tömérdek ennivalóval meg egy sereg holmival, amit az árukön vásárolt. Mindent hozott, ami az átalakuláshoz kellett. Maga varrt magának kámzsát, s készített lószőrből egy kis vöröses szakállt, amelyet olyan ügyesen akasztott a fülére, hogy mindenki megesküdtött volna, hogy természetes szakáll. Nincs még egy ilyen ügyes fickó a világon. Juan fráter szakállát befonta, arcomra illesztette, s az álöltözetet barna gyapjúsapkám koronázta meg. Nyugodtan állíthatom, hogy álöltözetünk tökéletes volt. Mindketten olyan mulatságosan fölszereltük magunkat, hogy képtelenek voltunk kacagás nélkül egymásra nézni, annyira nem illett hozzánk ez a ruha. Juan fráter ruhájával együtt birtokomba vettem olvasóját és saruját is, eszembe se jutott, hogy megrövidítem vele a cuencai püspököt.

Már három napja éltünk a remetelakban, anélkül, hogy egy lelket is láttunk volna, negyednap azonban két paraszt toppant a barlangba. Kenyeret, sajtot és hagymát hoztak a megboldogultnak, akiről azt hitték, hogy még él. Mihelyt megpillantottam őket, azon nyomban a hencserre vettem magam, így aztán nem volt nehéz becsapni őket. Azonfölül, hogy a barlangban nem volt elég világos ahhoz, hogy vonásaimat kivehessek, tőlem telhetőleg igyekeztem utánozni Juan fráter hangját, hiszen utolsó szavait még hallottam. A parasztok nem is fogtak gyanút, hogy csalás áldozatai, csak azon lepődtek meg, hogy még egy remetét találnak a barlangban, Lamela azonban észrevette meglepetésüket, és képmutató arccal így szólt:

- Testvéreim, ne ütközzetek meg rajta, hogy itt találtok ezen az elhagyott helyen. Otthagytam aragóniai remetelakomat, és idejöttem, hogy legyen valaki a tiszteletre méltó és érdemes Juan fráter mellett, mert tekintettel előrehaladott korára, társ kell neki, aki szükségleteiről gondoskodik.

A parasztok meghatott dicshimnuszokat zengtek Ambrosio önfeláldozásáról, és kijelentették, nagyon örülnek, hogy vidékük két szent életű férfiúval is büszkélkedhetik.

Lamela, aki nem felejtett el egy nagy tarisznnyát sem vásárolni, vállára vetette, és első ízben indult el alamizsnát gyűjteni Cuenca városába, mely a remetelaktól csupán egy kurta mérföldnyire fekszik. Jámbor küllemével, amellyel a természet ajándékozta meg, s magas

fokú képessége révén, amellyel e küllemet kamatoztatni tudta, adakozásra ösztönözte a jólelkű embereket. Átalvetőjét megtöltötte adományaikkal.

- Ambrosio uram - mondtam neki, midőn visszatért -, fogadja szerencsekívánataimat tehetségéhez, amellyel meglágyítja a keresztény szíveket. Istenemre, azt hinné az ember, hogy a kapucinusoknál tanult meg alamizsnát gyűjteni.

- Nemcsak az átalvetőmet töltöttem ám meg - felelte. - Megkerestem egy Barbara nevű fehérszemélyt, akibe szerelmes voltam valamikor. Nagyon megváltozott: ő is ájtatos életre adta magát, akárcsak mi. Két vagy három jámbor nőszeméllyel lakik együtt, akik a nyilvánosság előtt erkölcsös életet prédikálnak, de rendkívül botrányos életet élnek. Először rám sem ismert.

- Hogyhogy? - kérdeztem. - Lehetséges volna, Barbara asszonyság, hogy már nem ismeri meg egyik legrégibb barátját, az ön alázatos szolgáját, Ambrosiót? „Hitemre, Lamela uram - kiáltott fel a hölgy -, soha nem gondoltam volna, hogy ilyen ruhában látom önt viszont. Mi készítette rá, hogy remetévé legyen?” - Ezt most nem mesélhetem el önnek - válaszoltam. - Kicsit hosszú történet, de holnap este eljövök, és kielégítem kíváncsiságát. Sőt magammal hozom Juan frátert is, a társamat. - „Juan frátert? - szakított félbe a hölgy. Azt a derék remetét, aki itt lakik a város közelében egy barlangban? Ön félrebeszél, hiszen az már elmúlt százéves.” - Igaz - feleltem -, hogy egyszer elérte azt a kort, pár nap óta azonban szerfölött megfiatalodott, semmivel sem öregebb nálam. - „Hát csak hozza el akkor őt is - mondta Barbara asszonyság. - Látom, valami titok lappang a dolog mögött.”

Másnap, mihelyt beesteledett, nem is mulasztottuk el megjelenni a bigott hölgyeknél, akik nagy lakomát készítettek a tiszteletünkre. Mindenekfölött levettük a szakállunkat és remetecsuhánkat, s minden köntörfalazás nélkül bevallottuk a hölgyeknek, hogy kik vagyunk. Nehogy őszinteség tekintetében mögöttünk maradjanak, a hölgyek is megmutatták, mire képesek a talmi ájtatoskodók, ha levetik az álarcot. Csaknem az egész éjszakát asztalnál töltöttük, csak röviddel napkelte előtt tértünk vissza barlangunkba. Nemsokára megint felkerestük a hölgyeket, jobban mondva három álló napig jártunk hozzájuk. Készpénzünknek több mint kétharmadát elvertük a közreműködésükkel. Egy féltékeny úriember azonban mindenre rájött, s följelentett a rendőrségnél, amely ma nyilván kiszáll a remetelakba, hogy letartóztasson bennünket. Ambrosio tegnap, miközben alamizsnát gyűjtött Cuencában, találkozott az egyik nőszeméllyel, aki átadott neki egy levelet, és azt mondta:

„A levelet egyik barátnőm írta, épp most akartam elküldeni önöknek gyorsfutárral. Mutassa meg Juan fráternek, s tegyenek megfelelő óvintézkedéseket.”

- Ez az a levél, uraim, amelyet Lamela az önök szeme láttára adott át nekem, s amely arra készítetett, hogy magányos lakóhelyünktől ilyen hirtelen megváljunk.

MÁSODIK FEJEZET

*Don Rafael és társai tanácskozásáról, valamint arról a kalandról,
amely akkor esett meg velük, amikor ki akartak jutni az erdőből*

Mikor don Rafael befejezte elbeszélését, amely szerintem kissé hosszúra nyúlt, don Alfonso udvariasan közölte vele, hogy a történet nagyon szórakoztatta. Aztán señor Ambrosio vette át a szót:

- Don Rafael - fordult cimborájához -, ne feledje, hogy a nap már lemenőben van. Azt hiszem, ideje volna megfontolni, mitévők legyünk.

- Igaza van - felelte bajtársa -, el kell döntenünk, hová megyünk.

- Ami engem illet - jelentette ki Lamela -, azon a véleményen vagyok, hogy ne vesztegessünk tovább egy percet sem, induljunk azonnal útnak, hogy még ma éjjel Requenába érjünk, s holnap Valenciában lehessünk, ahol újból hozzáláthatunk mesterségünkhöz. Az az érzésem, hogy Valenciában remek fogásokat csinálunk.

Don Rafael, aki e tekintetben csálthatatlannak tartotta cimborája előérzeteit, egyetértett vele. Ami bennünket, don Alfonsót és engem illetett, minthogy teljesen rábíztuk magunkat a két úriemberre, szótlanul vártuk a tanácskozás eredményét.

Az lett hát a határozat, hogy Requena felé indulunk, s mindjárt hozzá is kezdtünk az előkészületekhez. Ugyanolyan lakomát csaptunk, mint reggel, aztán fölraktuk a ló hátára a borostömlőt és maradék élelmiszereinket. S mivel közben beesteledett, s a sötétben biztonságban haladhattunk tovább, kifelé indultunk az erdőből, de alig tettünk száz lépést, világosságot pillantottunk meg a fák közt, ami mindnyájunkat fölöttébb gondolkodóba ejtett.

- Mit jelenthet ez? - kérdezte don Rafael. - Csak nem a cuencai bíróság rendörkopói, akiket a nyomunka uszítottak? Megszimatolták volna, hogy ebben az erdőben vagyunk, s már keresnek is bennünket?

Nem hinném - felelte Ambrosio -, inkább utasok lesznek. Rájuk esteledett, s itt akarják megvárni a napkeltét az erdőben. De lehet, hogy tévedek - tette hozzá -, majd utánanézek, mi az. Önök hárman maradjanak itt, rögtön visszajövök.

Azzal nesztelenül elindult a világosság felé, amely nem volt nagyon messze. Óvatosan félrehajtotta az ágakat és leveleket, melyek útját állták, és kellő figyelemmel szemügyre vette a dolgot. Négy férfi ült a fűvön egy földbe szúrt gyertya körül. Éppen akkor fejezték be vacsorájukat: elfogyasztottak egy pástétomot, és kézről kézre adva kiürítettek egy elég jókora borostömlőt. Néhány lépésnyire tőlük megpillantott egy fához kötött nőt meg egy lovagot, s valamivel távolabb egy utazókocsit és két gazdagon felszerszámozott öszvért. Mindjárt arra gondolt, hogy a földön üldögélő férfiak rablók, s beszélgetésükből kiderült, hogy feltevésében nem is csalódott. A négy bandita láthatólag egyformán arra vágyakozott, hogy az övé legyen a kezük közé került hölgy, s épp arról tárgyaltak, hogy kisorsolják egymás közt. Miután Lamela ilyenképpen megtudta, mi a helyzet, visszatért, és a valósághoz híven beszámolt arról, amit látott és hallott.

- Uraim - szólalt meg ekkor don Alfonso. - Lehetséges, hogy a hölgy és a lovag, akiket a rablók fához kötözték, előkelő személyek. Szabad-e túrnunk, hogy a brigantik durvaságának és aljasságának áldozataivá legyenek? Javaslom, hogy támadjuk meg a banditákat; hulljanak el csapásaink alatt.

- Egyetérték a dologgal - felelte don Rafael. - Jót tenni éppúgy kész vagyok, mint rosszat.

Ambrosio ugyancsak kijelentette; hogy örömet vesz részt ilyen dicséretes vállalkozásban, amelynek, mint mondta, előreláthatólag jó fizetség lesz a jutalma. Merem állítani, hogy ez alkalommal engem se rettentett vissza a veszély, és soha vándor lovag nem mutatkozott meg nálam készségesebbnek arra, hogy egy hölgynek szolgálatot tegyen. De az igazság kedvéért meg kell mondanom, hogy egyáltalán nem volt nagy a veszély; Lamela ugyanis jelentette, hogy a rablók fegyverei mind egy rakásban hevernek vagy tíz-tizenkét lépésnyire tőlük, tervünk végrehajtása tehát nem látszott túlságosan nehéznek. Lovunkat hozzákötöttük egy fához, és nesztelenül megközelítettük a banditák tartózkodási helyét. Igen hevesen vitatkoztak, s olyan lármát csaptak, hogy észrevétlenül meglephettük őket. Fegyvereiket megkaparin-

tottuk, mielőtt még fölfedeztek volna, aztán közvetlen közelből rájuk lőttünk, s mind a négyüket ott helyben leterítettük.

E rajtaütés során a gyertya kialudt, úgyhogy sötétben maradtunk. Mindamellet leoldoztuk a fákról a lovagot meg a hölgyet, akiket annyira hatalmában tartott a félelem, hogy nem is volt erejük megköszönni, amit tettünk értük. Igaz, hogy még nem tudhatták, szabadítóiknak nézzenek-e bennünket vagy szintén banditáknak, akik nem azért ragadták el őket a másik bandától, hogy kíméletesebben bánjanak velük. De hamarosan megnyugtattuk őket, mondván, hogy elkísérjük őket a legközelebbi fogadóig, amely Ambrosio véleménye szerint mintegy félmérföldnyire lehetett onnan, s a fogadóban majd megtehetik a szükséges óvintézkedéseket, hogy biztonságban eljuthassanak oda, ahová igyekeznek. E megnyugtató után, amely észrevehetőleg nagy meglegedésükre szolgált, beültettük őket az utazókocsiba, aztán kantárszáron fogtuk az öszvéreket, és kivonszoltuk a kocsit az erdőből. A két remete átkutatta a legyőzött rablók zsebeit, aztán eloldoztuk a fától don Alfonso lovát. Birtokunkba vettük a rablók lovait is, amelyek az ütközet színhelye közelében álldogáltak a fákhoz kötözve. Aztán a lovakkal együtt követtük Antonio frátert, aki felült az egyik öszvérré, hogy a hintót elkalauzolja a fogadóhoz, ahová csak két óra múlva érkeztünk meg, noha Antonio azt állította, hogy nincs messze az erdőtől.

Erélyesen dörömböltünk a kapun. A házban már mindenki aludt. A fogadás és felesége sietve fölkelt, és egyáltalán nem látszott haragosnak, amiért pihenésében megzavartuk. Bizonyára arra számítottak, hogy a társaság sokkal többet fog költeni náluk, mint amennyit valójában költött. Pillanatok alatt kivilágították az egész fogadót. Don Alfonso, valamint Lucinda jeles fia kézenfogva segítette ki a hintóból a lovagot és a hölgyet, s szinte inasként serénykedett körülöttük, egészen a szobáig, ahova a fogadós vezette vendégeit. Számtalan bók hangzott el, s ugyancsak elcsodálkoztunk, amikor megtudtuk, hogy éppen Polán grófot és leányát, Serafinát mentették meg. Lehetetlen leírni, mily nagy volt a hölgy s nemkülönben don Alfonso meglepetése, amikor megismerték egymást. A gróf annyira el volt foglalva, hogy észre sem vette a dolgot. Elmesélte, hogyan támadták meg, s fogták el őket a rablók, miután előzőleg megölték a kocsisukat, egyik apródjukat és egy szobainasukat. Végezetül kijelentette, hogy teljesen tisztában van vele, mivel tartozik nekünk, s ha hajlandók leszünk fölkeresni őt egy hónap múlva Toledóban, meg fogjuk látni, hálás-e vagy hálátlan.

A főúr leánya sem felejtett el köszönetet mondani, amiért szerencsésen megmentettük, s mivel Rafael meg én úgy gondoltuk, örömet szerzünk don Alfonsónak, ha lehetővé tesszük számára, hogy kis ideig négyszemközt beszélgethessen az ifjú özvegygel, szórakoztatni kezdtük Polán grófot, s célunkat sikerült is elérnünk.

- Gyönyörűséges Serafina - súgta don Alfonso a hölgynek -, ezentúl nem panaszkodom a sorsra, amely arra kényszerít, hogy a társadalom számkivetettjeként éljek, mivel abban a szerencsében részesültem, hogy hozzájárulhattam az önnek tett fontos szolgálathoz.

- Szóval, ön mentette meg életemet és becsületemet! - felelte nagyot sóhajtva a hölgy. - Önnek vagyunk hát oly sokkal adósai, atyám is meg én is! Ó, don Alfonso, miért is ölte meg a bátyámat!

Többet nem is mondott, don Alfonso azonban e szavakból és a hangsúlyból, ahogyan kiejtette őket, eléggé megérthette, hogy akármilyen szenvedélyesen szereti is Serafinát, őt sem szeretik kevésbé.

HATODIK KÖNYV

ELSŐ FEJEZET

*Mihez fogtak Gil Blas és társai, miután búcsút vettek Polán gróftól;
milyen nagy jelentőségű tervet eszelt ki Ambrosio, s hogyan hajtották azt végre*

Miután Polán gróf fél éjszakán át köszöngette, amit érte tettünk, s újra meg újra biztosított bennünket, hogy számíthatunk hálájára, hívatta a fogadóst, hogy megbeszélje vele, miképpen juthatna biztonságban Turisba, ahová menni szándékozott. Búcsút vettünk tőle, hogy megtehesse a kellő intézkedéseket. Aztán elhagytuk a fogadót, és elindultunk, amerre Lamela javasolta.

Két óra hosszat mehettünk, amikor Campillo közelében ránk virradt. Rögtön bevettük magunkat a Campillo és Requena közt húzódó hegyekbe. A napot pihenéssel valamint anyagi helyzetünk számbavételével töltöttük. Vagyonunk a rablók pénzével jelentősen megnövekedett, ugyanis több mint háromszáz pisztolt találtunk a zsebükben különféle címletekben. Mikor leszállt az éj, folytattuk utunkat, és másnap reggel megérkeztünk a valenciai királyságba. Behúzódtunk az első utunkba kerülő erdőbe, annak is a legmélyére, s elérkeztünk egy kristálytisztá vizű patakhoz, amely lassan csörgedezett a Guadalaviar felé. Az árnyas fák, valamint a dús fű, amelyben lovaink kedvükre legelészthettek, akkor is megállásra készletlenek volna, ha eleve nem ez lett volna célunk. Természetes hát, hogy megálltunk.

Leszálltunk a nyeregből, s úgy terveztük, hogy a napot a lehető legkellemesebben töltjük el. Mikor azonban reggelizni akartunk, rájöttünk, hogy nagyon kevés az ennivalónk. Kenyerünk alig volt, borostömlőnk akár egy hulla, amelyből kiszállt a lélek.

- Uraim! - szólalt meg Ambrosio. - A legelragadóbb tájban sem leli örömét az ember Bacchus és Ceres nélkül. Véleményem szerint készleteinket még ma fel kell frissítenünk. Magam megyek e célból Xelvába. Elég csinos kis város, mindössze két kurta mérföldre fekszik innen. Egykettőre itt leszek.

Közben már föl is rakta az átalvetőt meg a borostömlőt az egyik ló hátára, maga is nyeregbe szállt, s oly sebesen elvágtatott az erdőből, hogy bízvást remélhettük, hamarosan visszatér.

Minden okunk meglévén e reményre, minden pillanatban vártuk Lamelát, de nem tért vissza egyhamar. Lassan eltelt a napnak több mint a fele, sőt már az éjszaka is készült befödni fekete szárnyaival a fákat, amikor élelmiszerbeszerzőnk, akinek késése már-már kezdett nyugtalanítani, visszaérkezett. Még hozzá minden várakozáson felül megrakodva. Nemcsak a tömlő volt teli kitűnő borral és az átalvető kenyérrel meg mindenféle vadpecsenyével, hanem ráadásul még egy nagy csomag egyéb holmit is hozott, amit különleges figyelemmel vettünk szemügyre. Észrevette csodálkozásunkat, s mosolyogva így szólt:

- Látom, uraim, hogy meglepődve nézegetik e batyut, s ezt meg is bocsátom önöknek: nem tudhatják, miért vásároltam össze mindezt Xelvában. Nemcsak don Rafael, de senki más a világon nem tudná kitalálni.

Azzal már bontotta is ki a batyut, hogy külön-külön is megnézhezzük, amit egy csomóban már megcsodáltunk. Egy köpenyt, egy nagyon hosszú, fekete ruhát és két ujjast rakott elénk a hozzájuk való nadrágokkal, valamint egy két részből - külön tinta- és külön tolltartóból - álló, zsinórral összekötött írókészletet, egy paksaméta szép fehér papírt, egy nagy pecsétnyomót és

hozzá zöld viaszt. Mikor aztán mindez a holmi ott volt előttünk, don Rafael tréfásan megjegyezte:

- Istenemre, señor Ambrosio, be kell ismernünk, hogy remekül bevásárolt. De ha szabad kérdeznünk, mit szándékozik csinálni velük?

- Csodát - felelte Lamela. - Ez a sok holmi mindössze tíz dublónba került, de meg vagyok győződve róla, hogy legalább ötszázat keresünk rajta, erre bizton számíthatnak. Nem az a fajta ember vagyok, aki mindenféle haszontalanságot összeszed, s hogy bebizonyítsam önöknek, hogy nem ostobaságból vásároltam a holmit, elmondom, milyen tervet agyaltam ki. Vitán felül a legleleményesebb tervek egyike, amelyet emberi agy csak kieszelhet. De ítéljék meg önök. Biztos vagyok benne, hogy el lesznek ragadtatva, ha megismerik. Figyeljenek ide!

- Miután megvásároltam a kenyeret - folytatta -, betértem egy pecsenyesütőhöz, s nyársra húztam hat foglyot, valamint ugyanannyi jércét és nyulat. Miközben a pecsenye sült, egy dühös férfiú jelent meg a boltban, s nagy hangon panaszkodott az egyik városbéli kereskedőnek irányában tanúsított magatartása miatt. A következőket mondta a pecsenyesütőnek: „Szent Jakabra mondom, Samuel Simon a legnevetésesebb xelvai kereskedő. Képes volt mindenki füle hallatára megsérteni a boltjában. A fősvény alak nem volt hajlandó hat rőf vásznat hitelbe adni nekem, holott tudja jól, hogy hitelképes mesterember vagyok, az én esetemben nem kockáztat semmit. Mit szól ehhez a baromhoz? A nemeseknek szívesen hitelez, inkább vállalja a kedvükért a kockázatot, mint hogy kockázat nélkül lekötelezettjévé tegyen egy becsületes polgárt. Ezt az örültséget! Átkozott zsidaja, bárcsak rajtavesztene! De egyszer még teljesül a kívánságom; sok kereskedő van, aki hajlandó hitelezni nekem!”

- Miközben a mesterembert hallgattam, aki még sok egyebet is mondott, az az ötletem támadt, hogy bosszút állok érte, és megréfkálom Samuel Simont. Barátom - szólítottam meg az embert, aki a nevezett kereskedőre panaszkodott -, miféle alak az, akiről beszél? „Hitvány gazember - felelte habozás nélkül. - Noha megjátssza a tisztességes embert, a legmohóbb uzsorás. Katolikus hitre tért zsidó, de a szíve mélyén még mindig éppolyan zsidó, mint Pilátus, állítólag csak érdekből tagadta meg a vallását.”

- Mindent jól megjegyeztem, amit a mesterember mondott, s mikor eljöttem a pecsenyesütőtől, nem mulasztottam el megtudakolni, hol lakik Samuel Simon. Útbaigazítanak, megmutatják a boltot, alaposan szemügyre veszem, mindent jól megnézek, s engedelmes képzelőtehetségem máris ravasz tervet fiadzik, amely méltó señor Gil Blas belső inasához, s részletesen ki is dolgozza. Már megyek is az ócskapiacra, s megvásárolom ezeket a ruhákat itt: egyiket annak, aki az inkvizítor szerepét játssza majd, a másikat annak, aki a jegyzőkönyvvezetőt s a harmadikat annak, aki az alguacil szerepét fogja alakítani. Szóval ezt cselekedtem, uraim - tette hozzá -, s emiatt érkeztem kicsit később.

- Ó, kedves Ambrosióm - szakította félbe ennél a pontnál don Rafael az örömtől elragadtatva -, ez aztán a csodás ötlet, ez aztán a remek terv! Irigylem érte: életem legnagyobb csalafintaságait habozás nélkül mind odaadnám egy ilyen sikerült ötletért.

- Igen, Lamela - folytatta -, terved egész nagyszerűségét átlátom, barátom. A végrehajtás miatt ne legyen gondod! Két jó színészre van szükséged, hogy segítsenek, s már megvannak! Neked magadnak ájtatos képed van, remek inkvizítor leszel. Én fogom alakítani az írnot, s ha señor Gil Blasnak nincs kifogása ellene, ő játssza majd az alguacil szerepét. Íme - folytatta -, kész is a szereposztás, holnap előadjuk a darabot, s a sikerért jótállok, hacsak nem jön közbe váratlanul valamilyen kedvezőtlen körülmény, ami a legszebben kiagyalt tervet is megghiúsíthatja.

Nekem még csak nagyon homályos sejtelmem volt a tervről, amelyet don Rafael olyan remeknek talált, de vacsora közben részletesen tájékoztattak róla, s magam is igen leleményesnek

tartottam az ötletet. Miután a pecsenye egy részét elfogyasztottuk, és alaposan megcsapoltuk a borostömlőt, végignyúltunk a pázsiton, és csakhamar elaludtunk. Álmunk azonban nem volt hosszú: a könyörtelen Ambrosio egy óra múlva félbeszakította.

- Talpra, talpra! - kiáltotta még napkelte előtt. - Aki nagy vállalkozásra készül, nem lehet lusta!

- A fenébe is, inkvizítor uram! - szólt rá az álmából felriasztott don Rafael. - Ön túlságosan éber! Az ördögnek sem ér ennyit Samuel Simon úr!

- Nekem is ez a véleményem - jelentette ki Lamela. - Hadd tegyem még hozzá - folytatta nevetve -, azt álmodtam, hogy a szakállát rángatom. Ugyebár, rosszat jelent neki ez az álom, írnok úr?

Rengeteg tréfa hangzott még el ezenkívül; valamennyien igen jó kedvre derültünk. Vidáman megreggeliztünk, majd hozzáláttunk beöltözni szerepünkbe. Ambrosio fölvette a hosszú ruhát meg a köpenyt, s egészen úgy festett, mint a Szent Hivatal tisztviselője. Don Rafael meg én is felöltöztünk; egészen olyanok lettünk, mint egy írnok és egy alguacil. Sokáig tartott, amíg felöltöttük álruhánkat, s már elmúlt délután két óra, amikor elhagytuk az erdőt, és elindultunk Xelvába. Igaz ugyan, hogy semmi sem sürgetett, mivel a komédiát napszállta után kellett eljátszanunk. Így aztán szép kényelmesen haladtunk, s még meg is álltunk a város kapujánál, s ott vártuk meg a napszálltát.

Mihelyt bealkonyult, lovainkat otthagytuk don Alfonso őrizetére bízva, aki örült, hogy nem kell más szerepet játszania. Don Rafael, Ambrosio meg én nem Samuel Simonhoz mentünk rögtön, hanem a közelében lakó kocsmároshoz. Az inkvizítor úr haladt elől. Belépett a kocsmába, s méltóságteljesen így szólt a kocsmároshoz:

- Szeretnék néhány szót váltani önnel négyszemközt, gazda! Egy olyan ügyet kell közölnöm önnel, amely az inkvizíció hatáskörébe tartozik, következésképpen szerfölött fontos. - A kocsmáros bevezetett bennünket egy szobába, s mikor Lamela látta, hogy rajtunk kívül nem tartózkodik ott senki, így szólt:

- A Szent Hivatal megbízottja vagyok.

Szavaira a kocsmáros elsápadt, s remegő hangon azt felelte, hogy hite szerint nem adott okot rá, hogy a szent inkvizíció vádat emeljen ellene.

- Az inkvizíciónak - felelte nyájasan Ambrosio - nem is önnel van baja. Isten őrizzen tőle, hogy túl gyorsan akarván büntetni, összetéve a bűnöst az ártatlannal! Az inkvizíció szigorú, de mindig igazságos, egyszóval, csak annak kell bűnhődnie, aki rászolgált. Tehát nem is ön miatt jöttem Xelvába, hanem bizonyos Samuel Simon kereskedő miatt. Fölötte kedvezőtlen jelentést kaptunk róla és magatartásáról. Állítólag még mindig zsidó, s a kereszténységet merőben érdekből vette föl. A Szent Hivatal nevében parancsolom, mondjon el mindent, amit erről az emberről tud. Őrizkedjék attól, hogy mint szomszédja s esetleg barátja mentegetni próbálja, mert kijelentem, hogy ha vallomásában a legcsekélyebb részrehajlást tapasztalom iránta, ön is elveszett ember. Rajta, írnok uram - fordult Rafael felé -, teljesítse kötelességét.

Az írnok úr, aki már készenlétben tartotta a papirost és írószerszámokat, letelepedett az egyik asztalhoz, s a lehető legkomolyabb ábrázattal hozzálátott, hogy följegyezze a fogadás vallo-mását, aki erősen fogadkozott, hogy a legcsekélyebb mértékben sem fog eltérni az igazságtól.

- Akkor hát - jelentette ki az inkvizíció megbízottja - kezdhetjük. Csak a kérdéseimre válaszoljon, semmi mást nem kívánok. Szokott-e Samuel Simon templomba járni?

- Nem figyeltem ugyan - felelte a kocsmáros -, de nem emlékszem rá, hogy valaha is láttam volna a templomban.

- Helyes! - kiáltotta az inkvizítor. - Írja, hogy soha nem látni őt a templomban!
- Nem ezt mondtam, uram - szólalt meg a fogadós -, csak azt, hogy én nem láttam. Lehetséges, hogy eljár a templomba, csak én nem vettem észre.
- Barátom - válaszolt Lamela -, ön megfélemedezik arról, hogy vallomása közben nem szabad mentegetnie Samuel Simont. Figyelmeztettem a következményekre. Csak azt kell elmondania, ami ellene szól, s szót sem szabad szólnia a védelmében.
- Ez esetben, licenciátus uram - jegyezte meg a kocsmáros -, nem sok hasznát veszi az én vallomásomnak. A szóban forgó kereskedőt ugyanis nem ismerem, nem mondhatok róla se jót, se rosszat. De ha tudni akarják, miként él odahaza, áthívatom Gaspart, a segédjét, kérdezzék meg őt! A legény gyakran jár ide inni a barátaival; biztosíthatom felőle, hogy jól felvágta a nyelvét, annyit fog fecsegni, amennyit csak akar, elmond mindent a gazdájáról, szavamra mondom, lesz munkája az írnokának.
- Tetszik nekem, hogy ilyen őszinte - felelte erre Ambrosio -, azzal, hogy felhívta figyelmünket valakire, aki tájékozott Simon szokásai felől, bebizonyította a Szent Hivatal iránti ragaszkodását. Jelenteni fogom az inkvizíciónak. Kerítse hát elő sürgősen ezt az említett Gaspart, de elővigyázatosan csinálja, nehogy a gazdája megszimatozza, mi történik.
- A kocsmáros nagy buzgón és teljes titokban tett eleget a megbízatásnak, és előkerítette a segédet. Csakugyan nagyon fecsegő fiatalember volt, éppen olyan, amilyenre szükségünk volt.
- Isten hozta, fiam - fogadta Lamela. - Személyemben a Szent Hivatal egyik inkvizítorát látja maga előtt. Azért küldött ki a Szent Hivatal, hogy tájékozódjam Samuel Simon felől, akit azzal vádolnak, hogy a zsidó vallás szerint él. Ön nála lakik, következésképpen legtöbb cselekedetének szemtanúja. Azt hiszem, nem szükséges figyelmeztetnem, hogy köteles elmondani mindent, amit tud róla, mivel a szent inkvizíció nevében parancsolom.
- Licenciátus uram - felelte a segéd -, nem is fordulhatott volna senkihez, aki készségesebben volna hajlandó tájékoztatni arról, amit tudni óhajt. Hajlandó vagyok kívánságának eleget tenni anélkül is, hogy a Szent Hivatal nevében parancsolná. Ha a gazdámnak kellene vallomást tennie rólam, biztos vagyok benne, hogy nem kímélne; én sem kímélem hát őt, s először is azt kell elmondanom róla, hogy alattomos fickó, nem lehet tudni, titokban mit érez. Olyan ember, aki mindent elkövet, hogy a világ szemében szentnek lássék, de igazában erkölcstelen. Minden este eljár egy kis nőcskéhez...
- Örömmel hallom - szólt közbe Ambrosio -, hogy mint mondja, erkölcstelen ember. De első-sorban azokra a kérdésekre feleljen pontosan, amelyeket felteszek önnek. Feladatom első-sorban az, hogy vallási érzelmei felől tájékozódjam. Mondja csak, szoktak disznóhúst enni?
- Egy éve lakom nála - felelte Gaspar -, de azt hiszem, legfőljebb egy esetben ettünk disznóhúst.
- Nagyon helyes - szólalt meg az inkvizítor úr -, jegyezze föl, írnok úr, hogy Samuel Simonnál soha nem esznek disznóhúst. Bárányt viszont nyilván esznek néha?
- Néha igen - felelt a segéd. - Legutóbb például a húsvéti ünnepeken ettünk.
- A legjobbkor! - kiáltott föl az inkvizítor. - Jegyezze föl, írnok úr, hogy Simon megtartja a húsvétot. Minden a lehető legjobban egyezik, úgy látom, máris hasznos felvilágosításokat kaptunk.
- Azt mondja még meg, barátom - folytatta Lamela -, látta-e, hogy a gazdája kisgyerekeket simogatott.
- Számtalanszor - válaszolt Gáspár. - Ha kisfiúk haladnak el a boltunk előtt, ha csak egy kicsit is csinosabbak, Simon megállítja, és megsimogatja őket.

- Írja, írnok! - szakította félbe az inkvizítor. - Samuel Simon alapos okkal gyanúsítható, hogy keresztény gyermekeket csalogat magához azzal a szándékkal, hogy meggyilkolja őket. Szép kis keresztény! Hohó, Simon uram, szavamra mondom, meggyűlik a baja a Szent Hivatallal. Nehogy azt higgye, hogy büntetlenül feláldozhatja a gyerekeket, mint a vademberek! Csak bátran, buzgó Gaspar - fordult a segédhez -, mondjon el mindent, hadd lássuk tisztán, hogy ez az átkatolikus jobban ragaszkodik a zsidó szokásokhoz és szertartásokhoz, mint valaha. Ugyebár, a hét egyik napját teljesen tétlenül tölti?

- Nem - felelte Gaspar -, ezt nem tapasztaltam. Csupán azt észleltem, hogy vannak napok, amikor bezárkózik dolgozószobájába, és nagyon sokáig ott marad.

- Na lám! - kiáltott fel a Szent Hivatal megbízottja. - Megtartja a szombatot, vagy ne legyen inkvizítor a nevem! Jegyezze fel, írnok, jegyezze fel, hogy ájtatosan megtartja a szombati böjtöt. Ó, micsoda szörnyeteg! Most már csak egy kérdésem van. Nem szokott-e Jeruzsálemről beszélni?

- Igen gyakran - felelte a segéd. - El szokta mesélni a zsidók történetét, meg hogy miként rombolták le a jeruzsálemi templomot.

- Helyes - mondta Ambrosio -, ne mulassza el feljegyezni, írnok! Nagy betűkkel írja föl, hogy Samuel Simon minden gondolata a templom újjáépítése, és éjjel-nappal a zsidó nemzet újrászervezésén medítál. Többre nem is vagyok kíváncsi, minden további kérdés fölösleges. Az, amit az igazmondó Gaspartól megtudtunk, egy egész zsidó hitközség megégetéséhez elegendő.

Miután a Szent Hivatal megbízottja ilyenformán kivallatta a kereskedősegédet, megengedte, hogy távozzon, de a szent inkvizíció nevében ráparancsolt, hogy a történetekről egy szót se szóljon a gazdájának. Gaspar megígérte, hogy a parancsnak engedelmeskedik, és elment. Rövidesen mi is követtük, éppoly méltóságteljesen távoztunk a kocsmból, ahogy előzőleg beléptünk, és bezörgettünk Samuel Simon kapuján. Ő maga nyitotta ki, s ha már azon is meglepődött, hogy három magunkfajta ember keresi, még jobban elcsodálkozott, amikor szóvivőnk, Lamela parancsoló hangon így szólt hozzá:

- Samuel gazda, a szent inkvizíció nevében, amelynek van szerencsém megbízottja lenni, parancsolom, hogy azonnal adja ide dolgozószobája kulcsát. Látni akarom, talál-e bizonyítékokat azokra a vádakra, amelyeket a hozzánk eljuttatott beadványban ön ellen felhoztak.

A kereskedő e szavakra zavarba jött, s mintha gyomron vágták volna, két lépést hátrált. Esze ágába se jutott szélhámossággal gyanúsítani bennünket, azt hitte, valamelyik titkos ellensége keverte gyanúba a Szent Hivatal előtt; az is lehet, hogy nem lévén túl buzgó katolikus, volt oka a félelemre. Bárhogyan is volt, soha nem láttam még embert ilyen zavarban. Ellenkezés nélkül engedelmeskedett, s olyan alázatosan, amilyen alázatos csak lehet valaki, aki fél az inkvizíciótól, kinyitotta előttünk dolgozószobája ajtaját.

- Helyes - mondta Ambrosio, miközben a szobába lépett -, látom, hogy a Szent Hivatal utasításait ellenkezés nélkül teljesíti. De - tette hozzá - menjen át egy másik szobába, hogy akadálytalanul eleget tehessek kötelességemnek.

Samuel ez ellen az utasítás ellen sem lázadozott jobban, mint az előző ellen; visszavonult a boltjába, mi hárman pedig beléptünk a dolgozószobába, s nem vesztegettük az időt, hanem azonnal hozzáláttunk, hogy megkeressük a pénzét. Könnyen megtaláltuk; egy nyitott ládában volt, méghozzá sokkal több, mint amennyit magunkkal tudtunk vinni. Csupa ezüstpénz egy csomó egymásra rakott zacskóban. Jobb szerettük volna, ha arany, mivel azonban a helyzeten nem változtathattunk, kénytelenek voltunk beletörödni. Megtöltöttük dukáttal valamennyi

zsebünket, megtömtük vele a nadrágunkat és mindenünket, ahol úgy gondoltuk, hogy nem látszik, szóval alaposan megrakodtunk ezüsttel, anélkül, hogy észrevehető lett volna, hála Ambrosio és don Rafael ügyességének, akik ezáltal bebizonyították, hogy a legfontosabb a szakértelem.

Miután ilyen jól végeztük dolgunkat, kivonultunk a szobából, s az inkvizítor úr elővette a lakatot - az olvasó könnyűszerrel kitalálhatja, hogy miért -, maga rakta föl az ajtóra, lepecsételte, s így szólt Simonhoz:

- Samuel gazda, a szent inkvizíció nevében megtiltom, hogy e lakathoz nyúljon, mint ahogy nem nyúlhat e pecséthez sem. A Szent Hivatal pecsétjét kötelessége tiszteletben tartani. Holnap ugyanebben az órában visszajövök, eltávolítom a lakatot, s megkapja a további utasításokat!

Azzal kinyitatta a kaput, s libasorban, vidáman kivonultunk. Miután megtettünk vagy ötven lépést, olyan gyorsan és könnyedén kezdtünk járni, hogy szinte alig érte a lábunk a földet, noha alaposan meg voltunk rakodva. Nemsokára kinn is voltunk a városból, lóra szálltunk, és - hálát adva Mercurius istennek a pazar fogásért - elnyargaltunk Segorbe irányába.

MÁSODIK FEJEZET

Mit határozott don Alfonso és Gil Blas e kaland után

Dicséretes szokásunkhoz híven egész éjjel meg se álltunk, s hajnalhasadtakor egy kis falu közelébe értünk, két mérföldre Segorbe városától. Minthogy valamennyien fáradtak voltunk, örömmel tértünk le az országútról, s hatoltunk be a füzesbe, amely egy domb lábánál terült el, mintegy ezer-ezerkétszáz lépésnyire a falutól. Ugyanis nem tartottuk tanácsosnak, hogy a faluban álljunk meg. A fűzfák alatt kellemes árnyék volt, egy patak is csörgedezett, egyszóval tetszett a hely, s elhatároztuk, hogy ott töltjük a napot. Leszálltunk hát a nyeregből, a lovakat leszerszámoztuk és kicsaptuk legelni, magunk pedig leheveredtünk a fűbe. Pihentünk egy kicsit, aztán kiürítettük elemózsiás tarisznýánkat és borostömlőinket. A bőséges reggeli után azzal szórakoztunk, hogy megszámoztuk a Samuel Simontól szerzett pénzt; összesen háromezer dukátra rúgott, ilyenformán - hozzászámítva a már előzőleg meglévő pénzünket is - joggal dicsekedhettünk, hogy anyagiak dolgában nem állunk rosszul.

Minthogy élelemről kellett gondoskodni, Ambrosio és don Rafael, aki már levetette az inkvizítori, illetőleg az írnoki ruhát, kijelentette, hogy szívesen vállalja a feladatot. A xelvai kaland után megnőtt az étvágyuk, kedvük támadt bemenni Segorbe városába, s körülnézni, hátha alkalom kínálkozik valami újabb fogásra.

- Várjanak csak meg itt a szilfa alatt⁴⁶ - tette hozzá Lucinda fia -, nemsokára visszajövünk.

- Hiszi a piszi, señor don Rafael! - kiáltottam nevetve. - Mondja inkább azt, hogy ítéletnapig várhatunk önökre! Ha itt hagynak bennünket, valószínűleg sokáig nem látjuk viszont egymást.

- Nagy sértés ilyet feltételezni rólunk - felelte señor Ambrosio -, de rászolgáltunk. Érthető, hogy az után, amit Valladolidban műveltünk, nem bízunk bennünk, s azt hiszi, hogy önöket is

---

⁴⁶ *a szilfa alatt* - régi francia mondás, amely azt jelenti, hogy a megbeszélt találkára nem akarunk elmenni; a középkorban ugyanis a nagyurak várak kapujában, egy szilfa alatt bíráskodtak, s a megidézetek igen gyakran nem jelentek meg.

éppoly nyugodtan cserbenhagyjuk, mint ottani cimboráinkat. De nincs igaza. Azok a barátaink ugyanis, akiknek a társaságából elszeleltünk, fölöttébb hitvány alakok voltak, s kezdett elviselhetetlenné válni a velük való együttlét. Igaz, ami igaz: nincsenek a polgári életben szövetségesek, akiket kevesebb érdekellentét választana el egymástól, mint azokat, akik a mi szakmánkban dolgoznak; de ha nincs meg köztünk a természetes hajlamok összhangja, a jó egyetértés köztünk is éppúgy megszűnik, mint mások közt. Szóval, nagyon kérem önöket, señor Gil Blas - folytatta Lamela -, önt is meg señor don Alfonsót is, legyenek valamelyest több bizalommal irántunk, és ne nyugtalankodjanak amiatt, hogy don Rafaelnak meg nekem kedvünk támadt Segorbe városába menni.

- Mi sem könnyebb - szólalt meg erre Lucinda fia -, mint emiatt érzett nyugtalanságukat megszüntetni: egyszerűen csak náluk kell hagynunk a pénztárt, így aztán megfelelő biztosítékuk lesz, hogy visszatérünk. Láthatja, señor Gil Blas - tette hozzá -, hogy mi kockáztatunk többet. Mindkettőjüknek megfelelő zálogot adunk, s biztosíthatom önöket, hogy Ambrosio meg én nyugodtan kelünk útra, nem félünk, hogy önök elcsenik az értékes zálogot. Jóhiszeműségünk ily kétségbevonhatatlan jelének birtokában sem bíznak meg teljesen bennünk?

- De igen - feleltem -, ezek után azt cselekedhetnek, amit akarnak.

Azon nyomban útnak is indultak az átalvetővel és a borostömlővel, s engem ott hagytak a füzek alatt don Alfonsóval, aki távozásuk után így szólt hozzám:

- Señor Gil Blas, kénytelen vagyok föltárni ön előtt a szívemet. Szemrehányást teszek magamnak, hogy idáig is eljöttem ezzel a két gazfickóval. El sem tudja képzelni, hányszor megbántam a dolgot. Tegnap este, miközben a lovakat őriztem, ezernyi kínzó gondolatom támadt. Ráeszméltem, hogy egy becsületesen gondolkozó fiatalembernek nem szabad olyan romlott alakok társaságában lennie, mint Rafael és Lamela, hiszen ha egyszer balszerencsénk lesz (ami könnyen megeshetik), s valamilyen szélhámosság következtében az igazság-szolgáltatás kezére kerülünk, szégyenszemre velük együtt csúnyán megbüntetnek engem is, mint valami tolvajt. Szüntelenül ilyen rémképek foglalkoztatják elmémet, s bevallom: elhatároztam, hogy örökre megválok tőlük, mert nem akarok cinkostársuk lenni gaztetteikben. Nem hinném - folytatta -, hogy ne helyeselné elhatározásomat.

- Biztosíthatom, hogy a legnagyobb mértékben helyeslem - válaszoltam. - Noha tanúja volt, hogy Samuel Simon komédiájában én játszottam az alguacil szerepét, ne higgye, hogy az efféle komédiák ízlésem szerint valók. Az ég a tanúm, hogy miközben e szép szerepet alakítottam, azt mondtam magamban: „Esküszöm, señor Gil Blas, hogy ha a rendőrség most nyakon csípné, megérdemelné, amit ezért kap.” Szóval, nekem sincs nagyobb kedvem ilyen rossz társaságban maradni, mint önnek, señor don Alfonso, s ha beleegyezik, önnel tartok. Ha a két úr visszatér, felszólítjuk őket, hogy osztozzunk meg a pénzen, és holnap reggel vagy még ma este búcsút veszünk tőlük.

A szép Serafina imádója elfogadta indítványomat.

- Menjünk Valenciába - indítványozta -, és hajózzunk át Itáliába, ahol beállhatunk a velencei köztársaság szolgálatába. Hát nem jobb katonának lenni, mint olyan gyáva és bűnös életet élni, amilyet élünk? Egyébként a pénzből, amit kapunk, egész jól kijövünk majd. Nem mintha nem volna lelkipurdalásom, hogy ily bűnös úton szerzett vagyonból élek, de hát a szükség rákényszerít, s különben is: ha sikerül egy kis pénzre szert tennem a katonaságnál, esküszöm, hogy kártalanítani fogom Samuel Simont.

Biztosítottam don Alfonsót, hogy magam is ekképp vélekedem, így aztán elhatároztuk, hogy másnap hajnalban elválunk cimboráinktól. A legcsekélyebb kísértést sem éreztük, hogy távol-

létüket kihasználjuk, vagyis azonnal meglépünk a kasszával: a bizalom, amelyet irántunk tanúsítottak, amikor ránk bízták a pénzt, nem engedte, hogy ilyesmi csak eszünkbe is jusson, habár a fogadóbeli szélhámosság bizonyos mértékig megbocsáthatóvá tette volna e lopást.

Ambrosio és don Rafael napszálltakor tért vissza Segorbe városából. Mindenekelőtt közölték velünk, hogy igen szerencsés útjuk volt, s hogy sikerült egy olyan szélhámosságot előkészíteniük, amelyből minden valószínűség szerint még nagyobb hasznunk lesz, mint az előző estiből. Lucinda fia már be is akart avatni a dologba, ám ekkor don Alfonso megszólalt, és udvariasan közölte, hogy úgy érzi, nem ilyen életre született, tehát elhatározta, hogy megváltik tőlük. Magam is kijelentettem, hogy ugyanezt szándékozom tenni. Hiába követtek el minden tőlük telhetőt, hogy rábeszéljenek a tervezett vállalkozásban való részvételre. Miután egyenlő arányban megosztottunk a pénzen, másnap reggel búcsút vettünk tőlük, és elindultunk Valencia felé.

HARMADIK FEJEZET

*Milyen kellemetlenség után jutott don Alfonso a boldogság tetőfokára,
és hogyan került Gil Blas váratlanul szerencsés helyzetbe*

Vidáman nyargaltunk Buñolig, ahol, sajnos, kénytelenek voltunk megállni. Don Alfonso megbetegedett. Erősen meglázasodott, annyira, hogy már-már aggódni kezdtem az életéért. Szerencsére orvos nem akadt a környéken, s így megúsztam a pusztá ijedtséggel. Don Alfonso három nap múlva túl volt a veszélyen, s mivel gondosan ápoltam, végül is felépült. Nagyon hálás volt azért, amit tettem érte, s mivel őszinte vonzalmat éreztünk egymás iránt, örök barátságot fogadtunk.

Folytattuk utunkat, még mindig azzal az elhatározással, hogy ha Valenciába érünk, az első kínálkozó alkalmat megragadjuk, és átkelünk Itáliába. Az ég azonban, amely boldogabb sorsot szánt nekünk, másképp határozott. Egy szép kastély kapujában vidám körtáncot lejtő parasztlányokat és -legényeket pillantottunk meg. Közelebb mentünk, hogy megnézzük a mulatságot, és don Alfonsónak olyan meglepetésben volt része, amilyenre egyáltalán nem számított. Stembach bárót pillantotta meg, aki ugyancsak ráismert, ölelésre tárt karokkal hozzálépett és lelkesen így szólt:

- Ön az, don Alfonso? Be jó, hogy találkozunk! Mindenfelé keresik önt, s lám, a véletlen sodorja elé!

Útitársam azon nyomban leugrott a lóról, s rohant a báró elé, hogy megölelje. Steinbach valósággal sugárzott a boldogságtól.

- Jöjjön, fiam - szólalt meg a derék öreg. - Most végre megtudja, hogy kicsoda, s sorsa jobbra fordul.

Azzal bevezette don Alfonsót a kastélyba. Mivel magam is leszálltam a nyeregből, s a lovakat egy fához kötöttem, velük tartottam. Az első ember, akivel találkoztunk, a kastély ura volt, egy ötven év körüli, nagy, jó arcú férfi. Steinbach báró bemutatatta neki don Alfonsót.

- Señor, íme a fia!

E szavakra don César de Leyva (így hívták a kastély urát) don Alfonso nyakába borult, és sírva fakadt örömében.

- Kedves fiam, én vagyok az ön atyja! Higgye meg, iszonyúan fájt, hogy ilyen sokáig nem árulhattam el önnek származása titkát. Rengeteget szenvedtem miatta, de nem cselekedhettem másként. Szerelemből vettem el az ön édesanyját, aki sokkal alacsonyabb sorból származott, mint én. Könnyörtelen apám zsarnoksága alatt éltem, aki arra kényszerített, hogy tartsam titokban az ő engedélye nélkül kötött házasságot. Csak Steinbach bárót avattam be titkomba, aki a velem történt megállapodás alapján nevelte föl önt. De apám végül is meghalt, s most már közölhetem, hogy ön az én egyetlen örökösöm. De ez még nem minden - fűzte hozzá. - Egy olyan hölgyet adok önhez feleségül, aki ugyanolyan nemesi családból való, mint én.

- Señor - szakította félbe don Alfonso -, ne fiztessen túlságosan drága árat az örömért, amelyet tudtomra ad. Megtisztelő, hogy elismer a fiának, de miért közli mindjárt azt is, hogy boldogtalanná akar tenni? Ó, uram, ne legyen még atyjánál is kegyetlenebb. Ha nem nézte is jószemmel az ön szerelmét, legalább nem kényszerítette rá, hogy feleségül vegyen valakit.

- Fiam - felelte don César -, nem akarom zsarnoki módon elfojtani szívének vágyait. De legalább annyit tegyen meg, hogy megismerkedik a hölgygel, akit önnek szántam; csak ennyi fiúi engedelmességet kérek öntől. Noha nagyon bájos teremtség, s a házasság igen előnyös volna az ön számára, ígérem, nem kényszerítem rá, hogy elvegye. A hölgy itt van a kastélyban. Kövessen, s egyet fog érteni velem, hogy a legszeretetre méltóbb teremtség a világon.

E szavakkal bevezette don Alfonsót az egyik lakosztályba. Én is besurrantam utánuk Steinbach báró oldalán.

Polán grófot találtuk ott két leányával, Serafinával és Juliával, valamint vejével, don Fernando de Leyvával, aki unokaöccse volt don Césarnak. Még több hölgy és lovag is tartózkodott a helyiségben. Don Fernando, miként már szó volt róla, megszöktette Juliát, és a környékbeli parasztok a két szerelmes házasságkötése alkalmából gyűltek össze örömnüpre. Mikor don Alfonso megjelent, és apja bemutatta a társaságnak, Polán gróf felállt, elébe sietett, és megölelte, mondván:

- Isten hozta szabadítómat! Don Alfonso - folytatta, egyenest hozzá intézve a szót -, tudja meg, milyen hatalma van az erénynek a nemes lelkekre! Ön megölte fiamat, az én életemet viszont megmentette. Lemondok a bosszúról, és önhez adom Serafinát, akinek a becsületét mentette meg. Ezzel leróttam tartozásomat.

Don César fia nem mulasztotta el közölni Polán gróffal, hogy jósága mennyire meghatja, s nem tudom, annak örült-e jobban, hogy származásának titka kiderült, vagy annak, hogy Serafina férje lesz. Az esküvő néhány nap múlva, a leginkább érdekelt felek nagy örömére, csakugyan meg is történt.

Minthogy én is egyike voltam Polán gróf megszabadítóinak, és a nagyúr rám ismert, kijelentette: gondja lesz rá, hogy jó sorom legyen. Én azonban megköszöntem nagylelkűségét, mert nem akartam elhagyni don Alfonsót, aki kitüntetett bizalmával, és engem tett meg intezőjének. Mivel Samuel Simon megrablása nagyon bántotta, röviddel azután, hogy megnősült, visszaküldte velem a kereskedőnek az egész összeget, amit eltulajdonítottak tőle. Tehát kártalanítottam a kereskedőt, vagyis azzal kezdtem az intezőséget, amivel tulajdonképpen végezni szokás.

HETEDIK KÖNYV

ELSŐ FEJEZET

Gil Blas és Lorenza Sefora önnagysága szerelme

Elutaztam tehát, hogy visszafizessem a derék Samuel Simonnak a háromezer dukátot, amit elloptunk tőle. Őszintén megvallom: útközben erős kísértést éreztem, hogy eltulajdonítsam a pénzt, s ilyenformán kedvező körülmények közt kezdjem az intézőséget. Büntetlenül megtehettem volna ezt a gonoszságot, csak öt-hat napot kellett volna utaznom, majd hazatérnem, mintha teljesítettem volna megbízatásomat. Don Alfonso és az apja túlságosan elfogultak voltak irányomban, semhogy hűségemben gyanakodjanak. Minden a kezemre játszott. Mégse engedtem a kísértésnek, sőt merem állítani, hogy becsületes fiatalember módjára lettem úrrá fölötte, ami igen dicséretreméltó egy olyan fiatalember esetében, aki nagy gazemberek társaságában forgolódott. Azok közül, akik csupán becsületes emberekkel érintkeznek, sokan nem ilyen aggályosak. Főként azok tudnának sokat mesélni erről, akikre nagy összegeket bízta, s a pénzt jó hírük veszélyeztetése nélkül elsikkaszthatták.

Miután kártalanítottam a kereskedőt, aki erre egyáltalán nem számított, visszatértem Leyva kastélyába. Polán gróf már nem volt ott, Julia és don Fernando társaságában Toledóba utazott. Új gazdám szerelmesebb volt Serafinájába, mint valaha, Serafina el volt bűvölve férjétől, don César pedig mindkettőjüknek örült. Igyekeztem megnyerni a jóságos atya barátságát, s ez sikerült is. Én lettem a család intézője: én gondoskodtam mindenről, én szedtem be a pénzt a bérlőktől, én szabtam meg a kiadásokat, úgy uralkodhattam volna az inasok fölött, mint egy zsarnok, de - a hasonló munkakört betöltőkkel ellentétben - nem éltem vissza hatalmammal. Nem bocsátottam el a cselédeket, akik nem tetszettek, s a többiektől sem kívántam meg, hogy nekem szolgáltassák ki magukat. Ha egyenesen, don Césarhoz vagy a fiához fordultak valamilyen kéréssel, eszem ágában sem volt ellenükre cselekedni, sőt a pártjukra álltam. Két gazdám irántam tanúsított szeretete viszont, amelynek szinte pillanatonként tanújelét adták, arra készítetett, hogy őszinte buzgalommal szolgáljam őket. Csak az ő érdekeikkel törődtem, elszámolásaimban nem volt semmi csalás; egyszóval, páratlan intéző voltam.

S miközben én sorsom jobbra fordulását örvendeztem, a szerelem, mintha csak megirigyelte volna, hogy a szerencse hozzám szegődött, azt akarta, hogy neki is hozzak áldozatot: féktelen szenvedélyt ébresztett az intéző úr iránt Serafina első komornájának, Lorenza Sefora önnagyságának szívében. Becsületes történetíróhoz illően bevallom, hogy hódításom tárgya ötven év körül járt. Mindamellet hála üde megjelenésének, kellemes arcának és szép szemének, amellyel ügyesen tudott bánni, hódításom nem volt éppen a legszerencsétlenebb. Csak azt szerettem volna, ha egy kicsit pirosabb az arca, ugyanis nagyon sápadt volt. E sápadtságot a hajadoni állapot szigorúan erkölcsös voltának tulajdonítottam.

A hölgy sokáig üldözött szerelmes pillantásaival, én azonban ahelyett, hogy e pillantásokat vizsgonoztam volna, eleinte úgy tettem, mintha mit sem vennék észre. Ilyenformán szokatlan udvarlónak mutatkoztam, s ez egyáltalán nem volt ellenére. Tapasztalatlanabb fiatalembernek vélt, mint amilyen voltam, s úgy gondolta, nem szabad megelégednie azzal, hogy csupán beszédes pillantásokat vet rám. Így aztán első beszélgetésünk alkalmával olyan félreérthetetlen formában adott kifejezést érzelmeinek, hogy nem lehetett nem vennem tudomást róluk. Ravaszul csinálta: beszéd közben zavart színlelt, s miután alaposan kipakolt mindennel, amit tudtomra akart adni, tenyerébe rejtette arcát, hogy azt higgyem, restelkedik, amiért gyöngé-

ségét elárulta. Kénytelen voltam megadni magam, s noha inkább a hiúság ösztökélt, mint a szenvedély, szeretete megnyilvánulásait kedvezően fogadtam. Sőt: színlelésből még sürgettem is, s olyan jól megjátszottam a szenvedélyes szerelmest, hogy szemrehányásokat kaptam érte jutalmul. Lorenza oly kedvesen utasított rendre, hogy miközben tartózkodásra intett, látszott rajta, hogy nem haragudna, ha tanácsát nem fogadnám meg. Jóval többre juthattam volna, ha szerelmem tárgya nem tart attól, hogy ha túlságosan könnyű győzelemmel ajándékoz meg, kedvezőtlen véleményt alkotok erényességéről. Így hát újabb találkában állapodva meg elváltunk, Sefora abban a hitben, hogy színlelt ellenállásával egy Vesta-szűz benyomását keltette bennem, én meg telve édes reménységgel, hogy hamarosan célhoz érek.

Ily kedvezően állt az ügyem, amikor don César egyik lakájától olyasmit tudtam meg, ami mérsékelte örömemet. Ez az ifjú ama kíváncsi cselédek közé tartozott, akik mindenről tudni akarnak, ami a házban történik. Mivel buzgón igyekezett a kedvemben járni, s mindennap megajándékozott valamilyen újsággal, egy reggel közölte, hogy mulatságos felfedezést tett; hajlandó el is árulni azzal a feltétellel, hogy titokban tartom a dolgot, mivel Lorenza Sefora önagyságáról van szó, akinek - mint mondta - fél magára vonni a bosszúját. Túlságosan kíváncsi voltam, semhogy ne ígértem volna titoktartást, de azért a lehető leghidegebben, a legcsekélyebb érdeklődést sem mutatva kérdeztem meg a lakájtól, miféle fölfedezés az, aminek ekkora feneket kerít.

- Lorenza - felelte a lakáj - titokban minden este beereszti a szobájába a falubeli felcsert, aki igen jóképű fiatalember; s a fickó elég sokáig marad nála. Szeretnem hinni - folytatta ravasz-kás képpel -, hogy teljesen ártatlan ügyről van szó, de nyilván egyetért velem, uram, hogy ha egy fiatalember titokban besurran egy leányzó szobájába, rossz hírbe hozza.

Noha a hír legalább úgy fájt, mintha valóban szerelmes lettem volna, fájdalomnak óvakodtam kifejezést adni, sőt kényszerítettem magam, hogy nevessek a híren, amely megsebezte szívemet. Mihelyt azonban tanú nélkül maradtam, kárpótoltam magam fegyelmezettségemért. Káromkodtam, szitkozódtam, s töprengeni kezdtem, mitévő legyek. Hol elhatároztam, hogy füttyölök Lorenzára, s elhagyom anélkül, hogy csak magyarázatra is méltatnám a kacér teremtetést, hol meg azt képzeltem, hogy becsületbeli kötelességem a felcsert elkergetni, s már azon gondolkodtam, hogy kihívom párbajra. Az utóbbi mellett döntöttem. Este lesbe álltam, s csakugyan észrevettem emberemet, amint titokzatosan besurrant dueñám szobájába. Látnom kellett, hogy dühömet tápláljam, különben lecsillapult volna. Kimentem a kastélyból, hogy lesbe álljak az úton, ahol az udvarlónak vissza kellett tértie. Elszántan vártam rá, s minden perc csak fokozta vágyamat, hogy megverekedjem vele. Végre felbukkant vetélytársam. Néhány kihívó lépést tettem feléje, de az ördög tudja miért, hirtelen félelem szállt meg, mint valami homéroszi hőst, és megtorpantam. Oly zavarban voltam, mint Párizs, amikor meg akart vívni Menelaósszal. Szemügyre vettem emberemet: erősnek, izmosnak látszott, a kardját pedig túl hosszúnak találtam. Mindez kellő hatást tett rám; mindazonáltal, hiúságból vagy miért - noha a veszélyt még nagyobbnak láttam, mint amekkora valójában volt, s noha természetem makacsul arra ösztökélt, hogy elszeljeljek -, a felcser elé léptem, és kardot rántottam.

- Ugyan mi ütött önbe, señor Gil Blas? - kiáltotta. - Miért viselkedik úgy, mint valami kóbor lovag? Nyilván tréfál.

- Nem tréfálok, borbély uram - válaszoltam. - Az ügy a lehető legkomolyabb. Szeretném tudni, van-e olyan bátor, mint amilyen nőbolond? Nehogy azt higgye, hogy zavartalanul élvezheti a hölgy kegyeit, akit az imént látogatott meg titokban a kastélyban!

- Szent Kozmára! - kacagott föl a felcser. - Ez aztán mulatságos! Istenemre mondom, a látszat csal.

E szavakra azt hittem, neki sincs nagyobb kedve párbajozni, mint nekem, még pimaszabb lettem.

- Másnak mondja ezt - szakítottam félbe -, ne nekem, barátom! Ne gondolja, hogy egyszerű tagadással megelégszem.

- Úgy látom - felelte -, kénytelen leszek vallani, hogy megakadályozzam a szerencsétlenséget, ami esetleg történik valamelyikünkkel. Elárulok hát önnek egy titkot, noha az én szakmámba tartozók soha nem lehetnek elég óvatosak. Lorenza önágyása azért fogad titokban a szobájában, hogy a cselédség előtt eltitkolja betegségét. Elmérgesedett fekély van a hátán, azt kezelem minden este. Ez az oka látogatásaimnak, amelyek önt fölizzgatták. Ezentúl ne aggódjon hát miattuk. Ha azonban - folytatta - nem elégszik meg ezzel a felvilágosítással, ha feltétlenül ragaszkodik hozzá, hogy ölre menjünk, csak szóljon. Nem az az ember vagyok; aki megijed egy kis verekedéstől!

Azzal kirántotta hosszú kardját úgy, hogy beleremegtem, s olyan ábrázattal helyezkedett vívóállásba, amely semmi jót nem ígért.

- Megelégszem a magyarázattal - jelentettem ki, és visszadugtam hüvelyébe kardomat. - Nem vagyok vadember, értek a szóból. Az után, amit elmondott, nem tartom többé vetélytársamnak. Öleljük meg egymást!

E szavakra, amelyekből megérthette, hogy nem vagyok olyan gonosz, amilyenek eleinte mutatkoztam, nevetve visszadugta hüvelyébe a kardját, kezét nyújtott, s a lehető legjobb barátokként váltunk el.

Ettől fogva csak undorral tudtam Seforára gondolni. Elhárítottam minden alkalmat, amit a négyszemközti találkozókra adott, méghozzá olyan kínos gonddal, hogy végül is feltűnt neki. Meglepte a nagy változás, tudni akarta az okát, s mikor végre sikerült módot találnia, hogy négyszemközt beszéljen velem, megkérdezte:

- Intéző uram, kegyeskedjék elárulni, miért menekül még a tekintetem elől is. Ahelyett, hogy keresné az alkalmat, hogy együtt lehessünk, mint azelőtt, igyekszik kerülni. Igaz, hogy az első lépéseket én tettem meg, ön azonban szívesen fogadta. Emlékezzék csak vissza bizalmas beszélgetésünkre: csupa tűz volt, most meg fagyos, mint a jég. Mit jelentsen ez?

A kérdés nem volt éppen tapintatos egy igazi férfi oldaláról nézve. Szerfölött zavarba is jöttem. Már nem emlékszem, mit válaszoltam a hölgynek, csak arra emlékszem, hogy rendkívül nem tetszett neki. Sefora, akiről szelíd, szerény külsejéről ítélve azt hihette volna az ember, hogy valóságos bárány, tigris volt, ha megharagudott.

- Azt hittem - mondta, s dühvel és megvetéssel teli pillantást lövellt felém -, azt hittem, nagy megtiszteltetésben részesítek egy olyan alacsony rangú embert, mint ön, amikor nemes lovagok számára is kitüntetést jelentő érzelmeket nyilvánítok iránta. Alaposan megbűnhődtem, amiért méltatlanul lealacsonyodtam egy nyomorult kalandorhoz!

A hölgy nem érte be ennyivel, túlságosan olcsón úsztam volna meg a dolgot. Dühében nem tudta fékezni nyelvét, s válogatott jelzőkkel halmozott el. Tudom jól, hogy hidegvérrel kellett volna végighallgatnom, s arra gondolnom, hogy amikor lemondtam a megkísértett erény fölötti végső győzelemről, olyan bünt követek el, amelyet a nők sohasem bocsátanak meg. De túlságosan indulatos voltam, semhogy elviseljem a szitkokat, amelyek egy okos embert csak nevetésre ingereltek volna, s elhagyott a béketűrés.

- Asszonyom - feleltem -, mi jogon vet meg? Ha az ön által említett nemes lovagok látták volna a hátát, biztos, hogy érdeklődésük azonnal megszűnt volna.

Jóformán még ki se mondtam e szellemességet, a dühös dueña oly cudarul pofon vágott, ahogy megsértett nő még soha senkit. A második pofont nem vártam meg, hanem azon nyomban elmenekültem az ütlegek elől, amelyek nyilván záporként hullottak volna rám.

Hálát adtam az égnek, hogy e csávából kikerültem, s azt hittem, többé nincs mitől tartanom, hiszen a hölgy bosszút állt rajtam. Föltételeztem, hogy az esetről már csak jó híre érdekében is hallgatni fog. Csakugyan el is telt két hét, anélkül, hogy hallottam volna róla. Már-már kezdtem magam is megfélekezni az ügyről, amikor megtudtam, hogy Sefora beteg. Voltam olyan jólelkű, hogy a hír elszomorított. Szánalmat éreztem a hölgy iránt. Azt hittem, a boldogtalanul szerelmes nő abba betegedett bele, hogy érzelmei nem találtak viszonzásra. Fájdalom fogott el a gondolatra, hogy betegségének én vagyok az oka, s ha már szeretni képtelen voltam, legalább sajnáltam a dueñát. Milyen rosszul ítéltam meg! Gyöngédsége gyűlöletté változott, s csak azon törte a fejét, hogyan árthatna nekem.

Egy reggel, amikor don Alfonsónál jártam, az ifjú lovag szomorú volt és gondterhelt. Tisztelettudón megérdeklődtem, mi bántja.

- Az bánt - felelte -, hogy Serafina gyöngé, igazságtalan és hálátlan. Csodálkozik rajta - fűzte hozzá, látva, hogy meglepődöm szavain -, pedig csakugyan így van. Nem tudom, milyen okot adhatott rá Lorenza önágyaságának, hogy gyűlölje, de mondhatom: annyira meggyűlölte őnt, hogy saját állítása szerint feltétlenül belehal, ha ön nem távozik azonnal a kastélyból. Nem szabad azt hinnie, hogy Serafina, akinek ön kedves volt, eleinte nem lázadozott e gyűlölet ellen, amely igazságtalan és hálátlan a részéről. De hát végtére is: nő. Gyöngéden szereti Seforát, aki fölnevelte. A komorna anyja helyett anyja volt, s önmagát okolná Sefora halála miatt, ha gyöngeségből nem tenne eleget az óhajának. Ami engem illet, bármily szerelemmel csüggök is Serafinán, sohase lennék képes oly gyáva lenni, hogy engedjek ezzel kapcsolatos érzelmeimnek. Inkább pusztuljon Spanyolország valamennyi dueñája, semhogy egy olyan fiatalember távozásába beleegyezzem, akit inkább tekintek testvéremnek, mint cselédemnek!

Mikor don Alfonso befejezte szavait, így feleltem:

- Uram, én a sors játékszerének születtem. Azt hittem, önnél nem üldöz tovább a balszerencse, minden jel arra mutatott, hogy boldog és nyugodt életem lesz itt. De akármilyen jól érzem is magam itt, távoznom kell.

- Szó sincs róla! - kiáltott föl don César nagylelkű fia. - Majd észretérítem Serafinát. Ne mond hassák, hogy feláldoztuk őnt egy dueña szeszélyének, akit egyébként igen becsülünk.

- Uram - feleltem -, ha nem teljesíti Serafina óhaját, csak azt éri el, hogy megharagszik. Inkább elmegyek, semhogy további ittlétemmel egy ilyen tökéletes házasság megromlását kockáztassam. Ezt a szerencsétlenséget soha életemben nem tudnám megbocsátani magamnak.

Don Alfonso megtiltotta, hogy elmenjek, s olyan eltökéltnak látszott abbeli szándékában, hogy visszatart, hogy ha magam is kitartok, Lorenza kétségkívül alulmarad. Ha csak bosszúvágyamra hallgatók, így is cselekedtem volna. Voltak pillanatok, amikor a dueña iránt érzett dühömben elfogott a kísértés, hogy ne kíméljem, de mikor arra gondoltam, hogy ha leleplezném szégyenét, olyasmi volna, mintha gyilkos tört döfnék a szerencsétlen teremtsébe, akinek minden fájdalmát én okoztam, s akit két gyógyíthatatlan betegsége szemlátomást a sír szélére juttatott! Ilyenkor már csak részvétet éreztem iránta. Úgy láttam, hogy ha már ilyen veszedelmes ember vagyok, lelkiismereti kötelességem eltűnni, s ezzel helyreállítani a kastély

nyugalmát. Elhatározásomat már másnap hajnalban végrehajtottam, anélkül, hogy istenhozzádot mondtam volna két gazdámnak, mivel tartottam tőle, hogy irántam érzett barátságból megakadályoznák távozásom. Megelégedtem annyival, hogy egy írást hagytam a szobámban, s az írásban pontosan számot adtam intézői működésemről.

MÁSODIK FEJEZET

*Mi lett Gil Blasból Leyva kastélyából való távozása után,
s milyen szerencsés következményei lettek szerencsétlen szerelmének*

Jó lovon ültem, amely saját tulajdonom volt; táskámban kétszáz pisztollal, amelynek java része a megölt rablóktól meg a Samuel Simontól ellopott háromezer dukátból származott. Don Alfonso ugyanis a maga pénzéből fizette vissza az egész összeget, az én részesedésemet sem követelte vissza. Vagyonomat tehát a kártalanítás folytán törvényesnek tekinthettem, s lelkifurdalás nélkül felhasználhattam. Szóval annyi pénzem volt, hogy nem kellett aggódnom a jövő miatt, nem is beszélve az önbizalomról, amely a hasonló korú fiatalembereknek mindig sajátja. Másfelől Toledo kellemes menedékhelynek ígérkezett. Csöppet sem kételkedtem benne, hogy Polán gróf örömmel fogadja megszabadítóinak egyikét, és szívesen lát házában. A nemes grófot azonban csak végső menedéknek tekintettem, mert elhatároztam, hogy mielőtt hozzá fordulnék, pénzem egy részén beutazom Murcia és Granada királyságokat, amelyeket nagyon szerettem volna látni. Ezzel a szándékkal vettem utamat Almansa felé s onnan tovább, egyik városból a másikba, amíg minden baj nélkül Granadába nem értem. Már azt hittem, a sors megelégedte, hogy annyi játékot űzött velem, s végre békén hagy. De - miként a következőkben látni fogják - újabb megpróbáltatásokat készített elő számomra.

Az első ember, akivel Granada utcáin találkoztam, señor don. Fernando de Leyva volt, Polán gróf veje, akárcsak Alfonso. Mindketten egyformán meglepődünk, hogy Granadában találkozunk.

- Hogyan, Gil Blas? - kiáltotta. - Ön Granadában van. Mi szél hozta ide?

- Uram, ha már az is meglepő, hogy errefelé találkozunk, még jobban meglepődik, ha megtudja, miért léptem ki don César és a fia szolgálatából.

Azzal szépítgetés nélkül, őszintén elmeséltem neki, ami Sefora és köztem történt. Tiszta szívből kacagott az eseten, majd komolyra fordította a szót:

- Kedves barátom, felajánlom, hogy közvetítek az ügyben, írok a sógornőmnek...

- Szó sincs róla, señor - szakítottam félbe -, nagyon kérem, ne írjon neki! Nem azért hagytam el Leyva kastélyát, hogy visszatérjek. Szíveskedjék másként kifejezést adni irántam érzett jóindulatának. Ha valamelyik barátjának titkárja vagy intézőre volna szüksége, nagyon kérem, szóljon az érdekemben. Merem állítani, nem fognak szemrehányást tenni önnek, hogy rossz embert ajánlott.

- Nagyon szívesen eleget teszek óhajának - válaszolt. - Öreg, beteg nagynénémet jöttem meglátogatni Granadába, még három hétig itt tartózkodom, aztán hazatérek lorqui kastélyomba, ahol Juliám vár. Abban a kastélyban lakom - folytatta, s egy palotára mutatott, mintegy százlépésnyire tőlünk. - Keressen fel néhány nap múlva, addig talán már sikerül is megfelelő helyet szereznem önnek.

Csakugyan már az első alkalommal ezzel fogadott:

- Granada érseke, rokonom és barátom, egy irodalomban tájékozott embert keres, aki szépen le tudná másolni írásait. Ugyanis jeles író. Nem is tudom, hány szentbeszédet írt már és ír még most is mindennap, s nagy sikert arat velük. Mivel szerintem ön éppen megfelel neki, beajánlottam hozzá, s megígérte, hogy felfogadja. Jelentkezzék nála, hivatkozzék rám, a fogadtatásból majd látni fogja, hogy kedvező ajánlást adtam-e önről.

Éppen ilyen állásra vágytam. Így aztán - miután tőlem telhetőleg felkészültem rá, hogy a főpap előtt megjelenjek - egy szép napon megjelentem az érsekségen. Ha a regényírók példáját követném, pompás leírást kanyarítanék ide a granadai érseki palotáról, kitérnék az épület konstrukciójára, megdicsérném a gyönyörű bútorokat, beszélnék az ott látható szobrokról és festményekről, könyörtelenül elmesélném az olvasónak, mit ábrázolnak a képek, de megelégszem annak megállapításával, hogy a palota éppolyan fényűző volt, mint királyaink palotái.

A termekben rengeteg pappal és fegyveressel találkoztam. Többségük a monseñor alkalmazottja volt: káplánok, nemesurak, lakájok, belső inasok. A világiak mind pompás ruhákat viseltek, az ember inkább nemesuraknak, mint cselédeknek nézte volna őket. Gögösek voltak, megjátszották a fontos embert. Önkéntelenül elnevettem magam a láttukra, s magamban kigúnyoltam őket. „Ejnye - gondoltam -, ezek az emberek boldogok, hogy a szolgaság igáját viselhetik, nem is érzik nyakukon az igát, mert ha éreznék, aligha viselkednének ilyen gögösen.” Egy méltóságos, kövér alakhoz fordultam, aki az érsek dolgozószobájának ajtajában állott, s kinyitotta és becsukta, ha kellett. Udvariasan megtudakoltam tőle, volna-e lehetőség rá, hogy monseigneurrel beszélhessek.

- Várjon itt - felelte faarccal -, öméltósága nemsokára kijön, hogy misére menjen, közben majd nyilván meghallgatja egy percre.

Nem válaszoltam, fölvertezem magam türelemmel, s gondoltam, hogy beszédbe elegyedem valamelyik tisztviselővel, ezek azonban csak tetőtől talpig végigmértek, s egyetlen szóra se méltattak. Aztán összenéztek, és gögösen elmosolyodtak, amiért bele merészeltem elegyedni társalgásukba.

Megvallom, egészen megzavart, hogy az inasok ekként bántak velem. Még magamhoz sem tértem zavaromból, amikor kinyílt a dolgozószoba ajtaja. Megjelent az érsek. A tisztviselők azonnal elnémultak, pökhendi magatartásuk rögtön megváltozott, s tiszteletteljes arcot öltöttek gazdájuk előtt. A főpap hatvankilencedik évében járt, körülbelül olyan volt a külseje, mint kanonok nagybátyámnak, Gil Péreznek, vagyis alacsony volt és kövér. Ráadásul még erősen ikszlábú is volt, és olyan, hogy csak a tarkóján lebegett egy hajfűrt, aminek következtében kénytelen volt hosszú fülvédővel ellátott finom gypjúsapkát viselni. Mindezek ellenére kiváló férfiúnak találtam, nyilván mert tudtam, hogy az. Mi, egyszerű emberek, olyan elfogultan nézünk fel a nagyurakra, hogy gyakran azt a nagyságot is meglátjuk bennük, amellyel a természet nem ajándékozta meg őket.

Az érsek elsőnek hozzám lépett, s nagyon nyájasan megkérdezte, mit óhajtok. Azt feleltem, hogy én vagyok az a fiatalember, akit don Fernando de Leyva uraság említett neki. Nem is hagyta, hogy folytassam.

- Ó! Ön az? - kiáltott föl. - Ön az, akit annyira dicsért? Szolgálatomba fogadom, igen nagy szükségem van önre. Maradjon is mindjárt itt.

Miután meghallgatta a papi személyeket is, akik valami jelentést tettek neki, két szolgára támaszkodva eltávozott. Alig hagyta el a helyiséget, ugyanazok az alkalmazottak, akik az előbb nem óhajtottak társalogni velem, ugyancsak törték magukat, hogy szóba álljak velük.

Körülfogtak, hízelegtek, örömeiket fejezték ki, hogy asztaltársuk leszek az érsekségen. Hallották gazdájuk hozzám intézett szavait, s majd meghaltak a kíváncsiságtól, hogy vajon mi lesz a tisztem mellette. Én azonban voltam olyan kaján, hogy nem elégítettem ki kíváncsiságukat; így álltam bosszút az előbbi lenézésért.

Monseñor rövidesen visszatért, behívott dolgozósobájába, hogy négyszemközt beszéljen velem. Helyesen sejtettem, hogy le akar vizsgáztatni, résen voltam hát, s felkészültem rá, hogy minden szavam jól meggondolom. Először az irodalomból kérdezett ki. Nem feleltem rosszul a kérdéseire, láthatta, hogy a görög és a latin szerzőket elég jól ismerem. Aztán a dialektikára került sor; számítottam is rá. Úgy találta, hogy járatos vagyok a dologban.

- Igen kitűnő nevelésben részesült - mondta némi meglepetéssel. - Hadd lám, milyen az írása.

Előhúztam a zsebemből egy ív teleírt papírt, kifejezetten ebből a célból vittem magammal. A főpap ezzel is meg volt elégedve.

- Az írása tetszik - mondta -, az esze még inkább. Meg is köszönöm majd unokaöcsémnek, don Fernandónak, hogy ilyen remek fiatalemberrel ajándékozott meg, mert csakugyan ajándékban részesített.

Beszélgetésünket néhány ebédre érkező granadai nemesúr szakította félbe. Magukra hagytam őket, és visszatértem a tisztviselők szobájába, akik elhalmoztak hízelkedésekkel. Mikor eljött az ideje, velük ebédeltem, s evés közben ők engem, én meg őket figyeltem. Kívülről milyen bölcsnek látszottak ezek az egyházi férfiak! Valóságos szentnek láttam őket, olyan áhítattal töltött el a tiszteletre méltó helyiség. Még csak meg se fordult az agyamban, hogy ez csak képmutatás, mintha ilyesmiről szó sem lehetett volna egy főpapról!

Egy Melchior de la Ronda nevű öreg belső inas mellett ültem. Ügyelt rá, hogy jó falatokhoz jussak. Előzékenysége folytán én is figyelmes voltam iránta, s udvariasságom elbűvölte.

- Lovag uram - súgta oda nekem ebéd után -, szeretnék négyszemközt beszélni önnel.

S már vitt is magával a palota egy másik részébe, ahol senki sem hallhatott bennünket, s így szólt:

- Fiam, mihelyt megláttam, azonnal rokonszenvet éreztem ön iránt. Ennek kétségbevonhatatlan bizonyítékát is szeretném adni egy olyan bizalmas közléssel, amelynek kétségtelenül nagy hasznát fogja venni. Olyan helyre került, ahol szinte hívők és képmutatók élnek egymás mellett. Igen hosszú időre volna szüksége, hogy kiismerje őket. Én megtakarítom önnek ezt a hosszú és fárasztó munkát: elmondom, melyikük milyen. Így aztán könnyebb lesz a dolga.

- Monseñorral kezdem - folytatta. - Fölöttébb ájtatos főpap, szüntelenül a nép nevelése foglalkoztatja, maga szerette, igen magas erkölcsiségű prédikációkkal igyekszik az erény útjára terelni az embereket. Húsz esztendővel ezelőtt otthagyta az udvart, hogy teljesen nyájának szentelhesse magát. Tudós ember, jeles szónok, legfőbb élvezete a prédikálás, s hallgatói el vannak ragadtatva tőle. Lehet, hogy van a dologban egy kis hiúság is, de - azonfelül, hogy a szíveket fürkészni nem az emberek dolga - illetlenség volna annak az embernek a hibáit emlegetnem, akinek a kenyerét eszem. Ha jogom van kifogásolni valamit gazdamban, akkor a szigorúság az. Ahelyett, hogy elnéző volna a papok gyengeségeivel szemben, szigorúan bünteti őket. Különösen azokat üldözi irgalmatlanul, akik ártatlanságuk tudatában jogilag védekeznek, mert ez tekintélye rovására megy. Van még egy hibája, amely sok hozzá hasonló úriemberben megvan: noha szereti cselédeit, semmire se becsüli szolgálataikat, hagyja megöregedni őket a házában, anélkül, hogy gondoskodna öreg napjaikról. Ha valamelyiküket néha megjutalmazza, csak azért teszi, mert valaki szólt az érdekében. Önmagától soha eszébe se jut a legcsekélyebb jót se cselekedni.

Ezeket mondta gazdájáról az öreg belső inas. Aztán még elmondta a véleményét azokról a papokról is, akikkel együtt ebédeltünk. A róluk festett kép egyáltalán nem egyezett viselkedésükkel. Meg kell hagyni, egyikükről sem állította, hogy nem becsületes ember, csak azt, hogy papnak nem nagyon megfelelő. Akadt néhány kivétel is, akiknek nagyon dicsérte az érdemeit. Ezek után nem voltam gondban, hogy milyen magatartást tanúsítsak a nevezett urak irányában. Már aznap este magam is úgy viselkedtem a vacsoránál, mint valami bölcs, akárcsak ők. Ez nem kerül semmibe. Nem csoda, hogy annyi álszent van a világon.

HARMADIK FEJEZET

Gil Blas a granadai érsek kedvence és kegyeinek közvetítője lesz

Ebéd után elmentem a holmimért és a lovamért a fogadóba, ahol előzőleg megszálltam, majd vacsorázni visszatértem az érseki palotába, ahol már elő is készítettek számomra egy igen takaros szobát pehelypaplanos ágygal. Monseñor másnap már kora reggel hívatott, s átadta egyik szentbeszédét lemásolásra. De figyelmeztetett rá, hogy a másolat a lehető legpontosabb legyen. Nem is követtem el hibát, nem felejtettem ki egyetlen pontot, vesszőt, egyetlen írásjelet sem. Örült neki, de meg is lepődött.

- Örökkévaló Isten! - kiáltott föl elragadtatva, miután végigolvasta másolatom valamennyi lapját. - Ilyen pontos másolatot még nem is láttam! Ön nyilván jól ért a grammatikához, különben nem volna ilyen jó másoló. Mondja meg őszintén, barátom, nem talált írás közben olyasmire, ami nem tetszett önnek, valami stílusbeli hanyagságra, helytelen kifejezésre? Ilyesmit könnyen elkövet az ember az alkotás lázában.

- Ó, monseñor - válaszoltam szerény ábrázattal -, nem vagyok elég művelt ahhoz, hogy kritikát gyakoroljak, és ha az lennék is, meggyőződése, hogy méltóságod művei minden kritikán felül állnak!

A főpap mosolygott válaszon. Nem szólt semmit, ámde minden jámborsága ellenére észrevettem, hogy ő sem büntetlenül író.

E hízélgéssel végleg megnyertem a kegyeit. Napról napra jobban kedvelt, s don Fernandótól, aki gyakran meglátogatta, csakhamar megtudtam, hogy nagyon megszeretett, s számolhatok vele, hogy megcsinálom a szerencsém. Nem sokkal később maga a gazdám is megerősített ebben a hitemben, mégpedig a következőképpen. Egy este lelkesen elszavalta előttem dolgozószobájában szentbeszédét, amelyet másnap szándékozott elmondani a székesegyházban. Nem elégedett meg azzal, hogy általánosságban mondjak róla véleményt, hanem azt kívánta, hogy mondjam meg, melyik részei hatottak rám leginkább. Szerencsémre épp azokat emeltem ki, amelyeket maga is a legtöbbre tartott, vagyis a kedvenc részeit. Ennek következtében most már olyan embernek tartott, akinek finom ízlése van, s képes fölfedezni egy mű igazi szépségeit.

- Íme - kiáltott föl -, ezt nevezik ízlésnek és hozzáértésnek! Mondhatom, barátom, jó füled van!

Egyszóval, annyira elégedett volt velem, hogy elragadtatva kijelentette:

- Ne nyugtalankodj a jövőd felől, Gil Blas! Gondom lesz rá, hogy jó sorod legyen. Szeretlek, és ennek bizonyítékául bizalmasommá fogadlak.

E szavakra hálatelt szívvel öméltósága lába elé borultam. Őszinte szívvel csókoltam meg csámpás lábait, s máris úgy tekintettem magamra, mint aki útban van a meggazdagodás felé.

- Igen, gyermekem - kezdte újra az érsek, aki elhallgatott, miközben a lábát csókolgattam -, megosztom veled legtitkosabb gondolataimat. Figyelj jól rá, amit most mondok. Nagyon szeretek prédikálni. Szentbeszédeimet az Úr áldása kíséri; megindítják a bűnösöket, magukba szállnak, és megbánják vétkeiket. Láttam fösvényt, aki úgy megrendült azon, amit a kapzsiságról mondtam, hogy kinyitotta kincsesládáját, és bőkezűen szórta a pénzt. Volt kéjenc, akit kiragadtam a kéjelgésből; volt, aki az üdvösség utáni vágyában remete lett, s csábítója által megszedített feleség, akit sikerült rávennem, hogy állhatatosan teljesítse házastársi kötelességét. Már az efféle, gyakran előforduló megtérések is munkára kell hogy ösztönözzenek. Emellett azonban meg kell vallanom gyöngeségemet, hogy másfajta jutalomra is vágyom, olyan jutalomra, amelyet kényesen erényes alkatom hiába vet a szememre: csiszolt, pallérozott írásaimmal szeretném kivívni a világ elismerését. Örülök a megtiszteltetésnek, hogy tökéletes szónoknak tartanak, írásműveimben általános vélemény szerint erő és finomság van, de nagyon szeretném a jó íróknak azt a hibáját elkerülni, hogy túl sokáig írnak, szeretnék akkor visszavonulni, amikor hírnevem még töretlen.

- Szóval, kedves Gil Blasom - folytatta a főpap -, egyvalamit föltétlenül elvárok tőled: ha észreveszed, hogy tollam fárad, kifejező erőm csökken, ne mulaszd el figyelmeztetni rá. E tekintetben önmagamban nem bízhatom, a hiúság könnyen megtéveszthet. Az ilyesmi észrevételéhez elfogulatlan elme kell. Téged szemeltelek ki e célra, tudom, hogy értelmes vagy, ítéleted el fogom fogadni.

- Hála az égnek - feleltem -, méltóságod még nagyon messze van ettől a kortól. Másrészt az olyanfajta tehetség, mint méltóságodé, sokkal tovább megmarad, mint egyéb képességek. Pontosabban szólva: ön mindig megmarad olyannak, amilyen. Én úgy tekintek önre, mint egy második Ximénez⁴⁷ bíborosra, akinek felsőbbrendű szelleme nemhogy gyöngült volna az évek folyamán, hanem észrevehetőleg erősödött.

- Csak semmi hízalgés, barátom! - szakított félbe. - Tudatában vagyok, hogy egyik pillanatról a másikra bekövetkezhetik a hanyatlás. Az én koromban már jelentkeznek a betegségek, és a testi fájdalmak gyöngítik a szellemet. Ismétlem, Gil Blas: mihelyt úgy látod, hogy képességeim csökkennek, azonnal figyelmeztess! Ne félj a nyíltságtól és őszinteségtől, figyelmeztetésedet úgy fogom tekinteni, mint szereteted jelét. Különben neked is érdeked a dolog, mert ha szerencsétlenségedre arról értesülnék, hogy a város véleménye szerint szentbeszédeim vesztettek erejükből és ideje lenne már visszavonulnom, egészen nyíltan közlöm veled, hogy barátságommal együtt a neked ígért vagyont is eljátszanád. Ostoba tapintatodnak az lenne a gyümölcse.

Gazdám itt elhallgatott, mert hallani akarta, mit felelek szavaira. Megígértem, hogy eleget teszek óhajának. Ettől fogva semmit sem titkolt előttem, a kegyence lettem. Melchior de la Ronda kivételével valamennyi cseléd irigyen vette tudomásul. Érdekes lett volna látni, miként viselkedtek a nemesurak és az inasok őméltósága bizalmasával: nem restelltek lealacsonyodni, hogy jóindulatomat megnyerjék, mintha nem is lettek volna spanyolok. Tettem ugyan nekik szolgálatokat, de érdekből fakadó nyájaskodásuk nem csalt lépre. Az érsek úr kérésemre foglalkozott ügyeikkel. Volt, akit kineveztetett egy század élére, s hozzásegítette, hogy fontos szerepet játsszon a hadseregben. Másvalakit fontos megbízatással Mexikóba küldetett. Melchior barátom részére tekintélyes jutalmat eszközöltem ki tőle. Ilyenformán megbizonyosodtam róla, hogy ha a főpap magától nem is tett senkiért semmit, ritkán utasította vissza, ha kértek tőle valamit.

---

⁴⁷ Ximénez - toledói érsek és főinkvizitor (1436-1517).

Arra azonban, amit egy pap érdekében tettem, úgy érzem, érdemes tüzetesen kitérnem. Egyszer a háznagyunk bemutatott egy Luis Garcías nevű nagyon jó arcú, még fiatal licenciátust.

- Señor Gil Blas, ez a derék lelkész egyik legjobb barátom. Az apácáknál volt káplán. A rossz nyelvek megrágalmazták, hogy erkölcstelen. Annyira befeketítették öméltósága előtt, hogy eltiltotta a papságtól, és sajnos olyan elfogult vele szemben, hogy akárki próbál közbenjárni az érdekében, nem hajlandó meghallgatni. Hiába kértük meg Granada legelőkelőbb személyiségeit, hogy eszközöljék ki a visszahelyezését, urunk hajthatatlan.

- Uraim - feleltem -, ezt az ügyet alaposan elrontották. Okosabb lett volna, ha nem próbál senki közbenjárni a licenciátus úr érdekében. Segíteni akartak rajta, s rossz szolgálatot tettek neki. Ismerem öméltóságát: a kérelmek és ajánlások csak súlyosbítják a szemében a hibát, amit egy egyházi személy elkövetett. Csak nemrég hallottam a saját szájából: „Minél több embert kér fel az olyan pap, aki szabálytalanságot követett el, hogy beszéljen velem az érdekében, annál nagyobb lesz a botrány, s annál szigorúbb vagyok én.”

- Ez bizony szomorú - jelentette ki a háznagy. - Szegény barátom igen nehéz helyzetben lenne, ha nem volna szép írása. Szerencsére gyönyörűen ír; ezzel a képességével majd csak kivágja magát a bajokból.

Kíváncsi lettem, hogy a pap írása, amelyet a háznagy annyira dicsért, van-e olyan szép, mint az enyém. A licenciátusnál éppen volt egy teleírt oldal, és mindjárt megmutatta. Megcsodáltam: mintaszerűen szép írás volt. Miközben néztem, támadt egy ötletem. Megkértem Garcías-t, hagyja nálam a papírt, mert szeretnék valamit kezdeni vele, ami esetleg hasznára lesz. Még nem árulhatok el semmit a dologról, de másnap már többet mondhatok. A licenciátus, akinek a háznagy nyilván dicsőhimnuszokat zengett a leleményességéről, olyan elégedetten távozott, mintha máris visszahelyezték volna állásába.

Csakugyan szerettem volna, ha visszahelyezik, s ennek érdekében még aznap munkához láttam, elmondom, miként. Mikor négyszemközt voltam az érsekkel, megmutattam neki Garcías írását. Gazdám el volt ragadtatva tőle. Rögtön ki is használtam az alkalmat:

- Monseñor - mondtam -, ha már nem óhajtja kinyomattatni szentbeszédeit, szeretném, ha legalább ilyen szép írással másoltatná le őket.

- Meg vagyok elégedve a te írásoddal is - felelte a főpap -, de megvallom, nem bánnám, ha volna egy ettől a kéztől származó másolatom is a műveimről.

- Csak egy szavába kerül méltóságodnak - feleltem. - Ez a szép írású ember ismerősöm, licenciátus. És annál boldogabban szerezne meg önnek ezt az örömet, mivel ily módon esetleg elnyerhetné az ön bocsánatát, s megszabadulhatna a szomorú helyzetből, amelyben sajnos jelenleg van.

A főpap persze azonnal megkérdezte, hogy hívják a licenciátust.

- Luis Garcíasnak - feleltem. - Kétségbe van esve, hogy kegyvesztett lett önnél.

- Ha nem tévedek - szakított félbe az érsek -, ez a Garcías káplán volt egy apácakolostorban, és egyházi büntetést kapott. Még emlékszem az ellene benyújtott feljelentésekre. Nem valami erkölcsös ember.

- Monseñor - szoltam közbe ezúttal én -, nem mentegetni akarom, de tudom, hogy van néhány ellensége. És azt állítja, hogy az ön által is látott följelentések szerzőinek a célja nem az igazság szolgálata volt, mint inkább az, hogy neki ártsanak.

- Lehetséges - felelte az érsek. - Akadnak gonosz emberek a világon. Különben, ha nem viselkedett is mindig kifogástalanul, lehet, hogy már megbánta. Végeredményben minden bűnre van bocsánat. Vezesd elém azt a licenciátust. Feloldom a tilalmat.

Vagyis a legszigorúbb emberek is engednek szigorúságukból, ha olyasmiről van szó, ami kedves nekik. Az érsek vonakodás nélkül megtette, amit a legbefolyásosabb közbenjáróktól megtagadott, a hiú gyönyörűség kedvéért, hogy művei szép másolatban legyenek a birtokában. A hírt azon nyomban közöltem a háznaggyal, aki továbbadta barátjának, Garcíasnak. A licenciátus már másnap megjelent nálam, hogy illő köszönetet mondjon a szívességért, amelyet tettem neki. Bemutattam uramnak, aki beérte némi enyhe dorgálással, s átadott neki néhány lemásolandó szentbeszédet. Garcías olyan kitűnően oldotta meg feladatát, hogy visszahelyezték papi funkciójába. Sőt még plébániát is kapott egy Granada környéki községben, Gabiában, ami ékesen tanúsítja, hogy a jutalmat nem mindig az erény nyeri el.

NEGYEDIK FEJEZET

*Az érseket szélütés éri. Milyen bajba kerül Gil Blas,
és hogyan vágja ki magát belőle*

Miközben én hol ennek, hol annak tettem ilyenformán szívességet, don Fernando de Leyva távozni készült Granadából. Mielőtt elutazott volna, fölkerestem a nemesurat, és újólag köszönetet mondtam a kitűnő állásért, amelyet ő szerzett nekem. Látva, milyen elégedett vagyok, így szólt:

- Végtelenül örülök, kedves Gil Blas, hogy meg van elégedve érsek nagybátyámmal.

- El vagyok ragadtatva ettől a nagyszerű főpaptól - feleltem. - S minden okom megvan rá. Azonfölül, hogy rendkívül szeretetreméltó úriember, olyan jó hozzám, hogy nem lehetek elég hálás érte. De szükségem is volt a jóságára, vigasztalásul, hogy nem lehetek señor don Césarnál és a fiánál.

- Bizonyára ők is rendkívül fájlalják, hogy elvesztették önt. De talán nem váltak el örökre, a sors egyszer még bizonyára összehozza önöket.

Nagyon elérzékenyültem e szavakra, főlshajtottam, és úgy éreztem, annyira szeretem don Alfonsót, hogy örömet elhagynám érte az érseket, lemondanék a reményekről is, amelyekkel kecsegtetett, és visszatérnék a Leyva kastélyba, ha eltávolítanák onnan az akadályt, amely miatt el kellett távoznom. Don Fernando észrevette, milyen érzelmek dúlnak bennem, s ez olyan jólesett neki, hogy megölelt, és kijelentette, hogy egész családja mindig szívén fogja viselni sorsomat.

Két hónappal a lovag elutazása után, éppen amikor a legnagyobb kegyben álltam, nagy ijedelmet éltünk át az érseki palotában: az érsek szélütést kapott. Olyan gyors segítségben részesült, és olyan hatásos orvosságokat adtak neki, hogy néhány nap múlva látszólag teljesen meggyógyult. Szellemén azonban súlyos nyomot hagyott a betegség. Ezt már a betegsége után írt első szentbeszédén észrevettem. Mindamellet nem találtam olyan jelentősnek a különbséget addigi szentbeszédei és e között, hogy szónoki képességeinek komoly hanyatlására következtethettem volna. Megvártam hát a következő szentbeszédet, hogy biztosabban tudjam, mihez tartsam magam. Nos, félreértésről most már szó sem lehetett. A derék főpap összevissza beszélt, hol túlságosan magasan szárnyalt, hol meg túlságosan alacsonyra

ereszkedett. Zagyva prédikáció volt, teli elkoptatott szónoki frázisokkal, mint egy iskola-mester vagy kolduló barát műve.

Nem én voltam az egyetlen, aki fölfigyelt rá. A hívők többsége, mintha őket is megbízta volna valaki, hogy figyeljék a beszédet, sugdolózni kezdett.

- Ennek a prédikációnak gutaütésszaga van!

„Nos, szentbeszédellenőr uram - gondoltam magamban-, készüljön fel kötelessége teljesítésére. Amint látja, öméltósága szónoki képessége csökkenőben van. Kötelessége figyelmeztetni őt nemcsak azért, mert a bizalmasa, hanem vigyáznia is kell, nehogy öméltósága valamelyik őszinte barátja megelőzze. Hiszen tudja, mi történék ebben az esetben! Kimaradna a végrendeletből, pedig ezúttal kétségtelenül értékesebb örökségre számíthat, mint Sedillo licenciátus könyvtára volt!”

Miután mindezt végiggondoltam, az ellenkező végletbe estem: úgy éreztem, nagyon kényes dolog ez a figyelmeztetés. Egy író, aki odaadó rajongója saját műveinek, könnyen rossz néven veheti. De aztán elvettem a gondolatot: lehetetlenség, hogy rossz néven vegye, ha egyszer olyan határozottan fölszólított rá. Vegyük hozzá még azt is, hogy ügyesen kellett megfogalmaznom a dolgot, tapintatosan nyeletnem le a keserű pilulát. Végül is - abban a hiszemben, hogy a hallgatással többet kockáztatok, mint a beszéddel - a beszéd mellett döntöttem.

Most már csak egyvalami okozott gondot: nem tudtam, miként hozzam szóba a dolgot. Szerencsére maga a szónok húzott ki a csávából: megkérdezte, mit beszélnek róla az emberek, meg voltak-e elégedve legutóbbi szentbeszédével. Azt feleltem, hogy prédikációit változtatlanul csodálják, én mégis úgy érzem, mintha legutóbbi prédikációja nem hatott volna úgy a hívekre, mint a régebbiek.

- Hogyhogy, barátom? - kérdezte csodálkozva. - Csak nem támadt Arisztarkhosz?⁴⁸

- Nem, monseñor - feleltem -, dehogyis támadt. Az olyan műveket, mint az önéi, nem merik bírálni: nincs ember, akit el ne bűvölnének. Mivel azonban ön azt parancsolta, hogy legyek nyílt és őszinte, mégis bátorodom kimondani, hogy szerintem az ön legutóbbi prédikációja nem volt olyan erőteljes, mint az előzők. Ön nem így találja?

Gazdám e szavakra elsápadt, s kényszeredett mosollyal felelt:

- Szóval, ez a beszéd nem tetszett önnek, Gil Blas úr?

- Ezt nem állítom, monseñor - szóltam közbe most már teljesen zavartan. - Kitűnőnek találom, noha valamelyest alatta marad a többi művének.

- Értem - felelte. - Úgy látja, hogy szónoki képességem csökkenőben van, igaz? Ne kerteljünk! Ön szerint ideje már a visszavonulásra gondolnom?

- Sohasem merészeltem volna ily őszintén beszélni - feleltem -, ha méltóságod nem parancsolta volna meg. Én tehát engedelmeskedem, és alázatosan kérem, ne vegye rossz néven vakmerőségemet.

- Isten őrizz - szakított félbe gyorsan -, Isten őrizz, hogy szemrehányást tegyek önnek! Nagy igazságtalanság volna részemről. Azt, hogy megmondta a véleményét, egyáltalán nem veszem rossz néven, csak a véleményt magát veszem rossz néven. Korlátoltságával gyalázatosan lépre csalt.

---

⁴⁸ *Arisztarkhosz* - alexandriai tudós, nagy tekintélyű, szigorú kritikus, Homérosz műveinek kiadója (i. e. 220-143).

Habár alaposan leforrázott, mégis megpróbáltam némi módosítással jóvátenni, amit mondtam. De hát miképpen lehet megbékíteni egy megdühödött író, még hozzá egy olyan író, aki megszokta, hogy folyton csak dicsérik?

- Ne beszéljünk többet róla, fiam. Ön még túlságosan fiatal ahhoz, hogy az igazit képes legyen megkülönböztetni a hamistól. Vegye tudomásul, hogy soha nem írtam még sikerültebb szentbeszédet, mint azt, amelyik sajnos nem nyerte meg az ön tetszését. Hála az égnek, szellemem még mit sem veszített erejéből. Ezentúl óvatosabban fogom megválasztani bizalmasaimat. Olyan emberekre van szükségem, akik jobban meg tudják ítélni a dolgokat, mint ön. Most menjen - folytatta, s vállamnál fogva kitaszígtat a dolgozószobából -, menjen, és mondja meg a kincstárnokomnak, hogy fizessen ki önnek száz dukátot. Vigye a pénzt, s az ég áldása kísérje! Isten vele, Gil Blas úr, sok sikert és valamivel jobb ízlést kívánok önnek!

ÖTÖDIK FEJEZET

*Mit határozott Gil Blas, miután az érsek kiadta az útját.
Milyen véletlen folytán találkozott a licenciátussal, akinek
oly nagy szívességet tett, s mit kapott érte hálából cserébe*

Elhagytam a dolgozószobát, elátkozva magamban az érsek szeszélyességét, jobban mondva gyöngeségét; inkább haraggal voltam eltelve iránta, mintsem kétségbeeséssel, hogy kegyeiből kiestem. Egy ideig haboztam, hogy egyáltalán felvegyem-e a száz dukátot, de aztán gondolkodtam a dolgon, s nem voltam olyan bolond, hogy ne vegyem fel. Úgy éreztem, ez a pénz még nem foszt meg a jogtól, hogy főpapomat nevetségessé tegyem. Megfogadtam ugyanis, hogy ha jelenlétemben szóba kerülnek a prédikációi, ezt egyszer sem mulasztom el.

Elkértem hát a kincstárnoktól a száz dukátot, de egy szóval sem említettem, mi történt köztem és urunk között. Aztán fölkerestem Melchior de la Rondát, hogy örökre búcsút mondjak neki. Nagyon szeretett, bukásom tehát érzékenyen érintette. Miközben elbeszéltem neki a történeteket, észrevettem, hogy fájdalom ül ki az arcára. Az érsek iránt érzett minden tisztelete ellenére sem állhatta meg, hogy ne ítélje el viselkedését, mikor azonban mérgemben esküdözni kezdtem, hogy az érsek ezért még meg fog fizetni, s azon leszek, hogy az egész város rajta mulasson, a bölcs Melchior így szólt:

- Higgye el, kedves Gil Blas, hogy okosabb, ha lenyeli a sértést. A kisembereknek mindig tisztelniök kell az előkelőségeket, bármilyen okuk van is ellenük a panaszra. Nem tagadom, hogy akadnak nagyon hitvány nagyurak is, akik csakugyan nem érdemlik meg, hogy tiszteljék őket, de okosabb tartani tőlük, mert árthatnak az embernek.

Megköszöntem az öreg belső inasnak a jó tanácsot, s megígértem, hogy meg is fogadom. Aztán az öreg így folytatta:

- Ha Madridba megy, keresse fel az unokaöcsémet, José Navarrót. Főkomornyik señor don Baltasar de Zúñigánál, s merem állítani, hogy a fiatalember méltó az ön barátságára. Őszinte, víg kedélyű, készséges, előzékeny, szeretném, ha megismerkednének egymással.

Megígértem, hogy mihelyt Madridban leszek, ahová föltétlenül szándékomban volt visszatérni, nem mulasztom el felkeresni José Navarrót. Aztán elhagytam az érseki palotát, ahova soha többé nem tettem be a lábam. Ha meglett volna a lovam, valószínűleg nyomban Toledóba mentem volna, de kegyenkoromban azt hittem, nem lesz többé szükségem rá, és

eladtam. Elhatároztam, hogy kibérelek egy bútorozott szobát, és egy hónapig még Granadában maradok, s csak aztán keresem föl Polán grófot.

Minthogy közeledett az ebédidő, megkérdeztem háziasszonyomat, nincs-e a közelben valami vendéglő. Azt felelte, hogy körülbelül kétszáz lépésnyire kitűnő vendéglő van, ahol remek a koszt, s számos úriember jár oda étkezni. Miután elmagyarázta, hol van, nyomban el is indultam. Egy nagy terembe nyitottam be, olyasféle volt, mint egy refektórium. Egy piszkos abrosszal leterített hosszú asztal mellett tíz-tizenkét férfi üldögélt, s csekélyke adagját eddegélve beszélgetett. Kihozták az én adagomat is, amelynek láttán máskor kétségtelenül visszasírtam volna az asztalt, amelyik mellől röviddel azelőtt száműzettem. Most azonban olyan dühös voltam az érsekre, hogy a vendéglő sovány kosztját is többre becsültem a nála fölszolgált finom ételeknél. Elítéltem a bőséges étkezéseket, s úgy okoskodtam, mint a valladolidi doktor: - Jaj azoknak, akik olyan veszedelmes asztaloknál ülnek, ahol szüntelenül résen kell lenniök, nehogy hatalmába kerítse őket a mohóság, és megterheljék a gyomrukát! Akármilyen keveset eszik is az ember, elegendő!

Rosszkedvemben igazat adtam a bölcs mondásoknak, amelyekre eddig fittyet hánytam.

Mialatt az elém tett adagot fogyasztottam - nem kellett félnem, hogy túllépek a mértékletesség határán -, Luis Garcías licenciátus lépett a terembe, akiből, mint fõntebb említettem, plébános lett Gabiában. Amint meglátott, azonnal hozzám sietett, üdvözölt, s általában úgy viselkedett, mint aki határtalanul örül. Szorosan magához ölelt, s kénytelen voltam végighallgatni véget nem érõ köszönétét a szolgálatért, amit tettem neki. Annyit hálálkodott, hogy egészen belefáradtam. Aztán leült mellém, és így szólt:

- Istenemre mondom, drága uram, ha már a jó sors úgy akarta, hogy találkozzunk, nem válunk el anélkül, hogy ne innánk rá egyet. Minthogy azonban ebben a vendéglőben nincs jó bor, ha megettük szerény ebédünket, szíves engedelmével meghívom valahova egy üveg száraz lucenaira meg egy üveg kitűnő foncarali muskotályra. Nagyon kérem, ne utasítsa vissza szívességének ezt a csekélyke viszonzását, ki kell rúgnunk egy kicsit a hámból! Milyen boldog lennék, ha vendégül láthatnám néhány napra a gabiai plébánián! Úgy fogadnám, mint nagylelkű Mecénásomat, akinek nyugodt és biztonságos életemet köszönhetem.

Miközben így szónokolt, kihozták az adagját. Nekilátott az evésnek, időnként azonban továbbra is megeresztett egy-egy hízelgő bókot. Kihasztnáltam az alkalmat, hogy én is szóhoz juthassak, s mivel barátja, a háznagy felől érdeklődött, nem csináltam titkot belőle, hogy otthagytam az érseki palotát. Sõt: a lehető legaprólékosabban elmeséltem neki, hogyan lettem kegyvesztett. Nagy figyelemmel hallgatott végig. Azok után, amit az előbb mondott, azt várta volna az ember, hogy részvevő sajnálkozás fogja el, és elítéli az érsek eljárását. De eszébe se jutott, sőt: rideg lett és elmélázó, szó nélkül megette az ebédjét, aztán hirtelen fölállt az asztal mellől, fagyosan köszönt, és eltűnt. Mivel látta a háladatlan, hogy többé már nem lehetek a hasznára, még annyi fáradságot se vett magának, hogy érzelmeit eltitkolja előttem. Hálátlansága csupán nevetésre ingerelt, olyan megvetéssel mértem végig, amilyet megérdemelt, s jó hangosan, hogy mindenki hallja, utána kiáltottam:

- Hé, apácák bölcs káplánja! Ne felejtse el behüteni azt a pompás lucenai bort, amivel meg akart vendégléni!

HATODIK FEJEZET

Gil Blas elmegy a granadai színházba. Minő váratlan meglepetés éri az egyik színésznő láttán, és mi történik utána

Garcías még ki sem ért a helyiségből, amikor két nagyon elegánsan öltözött lovag lépett be és mellettem foglalt helyet. A granadai színtársulatról kezdtek beszélgetni meg valami új vígjátékról, amelyet akkoriban játszottak. Szavaikból kiderült, hogy a darab nagy port vert föl a városban. Kedvet kaptam rá, hogy még aznap megnézzem. Amióta Granadában éltem, még nem voltam színházban. Mivel csaknem állandóan az érseki palotában laktam, ahol az efféle látványosságok egyházi átok alá estek, nem engedhettem meg magamnak ezt a mulatságot. Egyetlen szórakozásom a szentbeszédek hallgatása volt.

Mikor eljött az ideje, elmentem a színházba. A nézőtér zsúfolásig megtelt. Mielőtt az előadás megkezdődött, hallottam, hogy körülöttem nagyban vitatkoznak a darabról, s úgy vettem észre, hogy mindenki ki szeretné fejteni róla a véleményét. Volt, aki védte, volt, aki támadta. - Mikor láttunk ennél jobban megírt darabot? - hangzott fel jobb felől a kérdés. - Siralmas nyelvezete van! - kiáltotta valaki a bal oldalamon. Igaz, hogy sok a rossz drámaíró, azt is el kell ismerni, hogy még több a hozzá nem értő kritikus. S ha meggondolom, milyen rossz ízlésű nézőkkel kell a drámaíróknak megküzdenniök, csodálkozom, hogy akadnak még bátrak, akik szembeszállnak a tömeg tudatlanságával és a félműveltek veszedelmes kritikájával, amely sokszor az egész közönség véleményére rossz hatással van.

Végre megjelent a *gracioso*,⁴⁹ és megkezdődött az előadás. Mikor a színpadra lépett, mindenki tapsolni kezdett. Ebből rájöttem, hogy nyilván azoknak az elkényeztetett színészeknek egyike, akiknek a nézőtér mindent megbocsát. S csakugyan: ennek a színésznek minden szavát, minden mozdulatát megtapsolták. Túlságosan kimutatták, mennyire szeretik, vissza is élt vele. Észrevettem, néha szándékosan ottfeledkezik a színpadon, s erősen próbára teszi a rajongó közönséget. Ha taps helyett kifütyülik, csak azt kapta volna, amit megérdemelt.

A többi színész közül is megtapsoltak néhányat, különösen azt a színésznőt, aki a szobalány szerepét játszotta. Alaposabban szemügyre vettem, s nincs szó, mely kifejezhetné meglepetésemet, mikor Laurára, az én drága Laurámra ismertem benne, akiről azt hittem, hogy még mindig Madridban van Arsenia mellett. Semmi kétség: ő volt az. A termete, az arca, a hangja csengése mind azt bizonyította, hogy nem csalódom. Mivel azonban nem hittem a szememnek és fülemnek, megkérdeztem a nevét egy mellettem ülő lovagtól.

- Nocsak, hát hol él ön? - kérdezte. - Nyilván nemrég kerülhetett Granadába, ha még nem ismeri a szépséges Estrellát!

A hasonlóság túlságosan tökéletes volt, tévedésről szó sem lehetett. Rájöttem, hogy amikor Laura foglalkozást változtatott, a nevét is megváltoztatta. Kíváncsi voltam, hogy él, s megkérdeztem ugyanattól a lovagtól - hiszen a közönség mindent tud a színészekről -, van-e Estrellának állandó szeretője. Azt felelte, hogy két hónapja Granadában tartózkodik egy portugál nagyúr, név szerint Marialva márki, az költ rá nagyon sokat. Nyilván még többet is mondott volna, de nem akartam kérdéseimmel terhére lenni. Amit a lovagtól megtudtam, sokkal jobban érdekelt, mint a vígjáték, s ha az előadás végén megkérdezett volna valaki, hogy miről is szólt a darab, nagy zavarba hozott volna. Folyton csak Lauráról, azaz Estrelláról ábrándoztam, s elhatároztam, hogy másnap felkeresem a művésznőt. Nem minden szorongás nélkül néztem elébe a várható fogadtatásnak: joggal gondolhattam, hogy amikor ilyen pom-

---

⁴⁹ *Gracioso* - a spanyol komédia egyik bohóca.

pásan megy a sora, nem fog nagyon örülni a velem való találkozásnak, sőt attól is tartottam, hogy egy ilyen kitűnő színésznő, csak azért, hogy bosszút álljon a férfin, akire joggal neheztelhet, megíátssza, hogy nem is ismeri. Ez azonban mind nem zavart. Könnyű vacsora után (az én vendéglőmben minden étkezés könnyű volt) visszavonultam szobámba, s fölötte türelmetlenül vártam a másnapot.

Éjszaka alig aludtam, s már hajnalban fölkeltem. De mivel úgy gondoltam, hogy egy nagyúr szeretőjénél nyilván nem illik látogatást tenni ilyen kora reggel, mielőtt elindultam volna hozzá, három-négy óra hosszat szépítkeztem: megborotváltattam, bepúdereztettem és illatszerrel beszórattam magam. Úgy akartam megjelenni előtte, hogy ne legyen oka pirulni miattam. Tíz óra körül indultam el, s miután a színészek szállásán megkérdeztem a címét, beállítottam hozzá. Egy nagy házban lakott, az első lakásban. A szobalánynak, aki ajtót nyitott, csak annyit mondtam, hogy egy fiatalember kíván beszélni Estrella önagságával. A szobalány bement és bejelentett, s nyomban föl is csendült úrnője hangja, amint szinte kiabálva kérdezte:

- Miféle fiatalember? Mit akar tőlem? Bocsássa be.

Ebből arra következtettem, hogy rosszul választottam meg az időpontot, portugál szeretője nyilván az öltözőjében van, s ő csak azért beszél ilyen hangosan, hogy a férfi hallja: nem olyan lány ő, aki gyanús üzeneteket kap. Eltaláltam az igazságot: Marialva márki csaknem minden délelőttjét vele töltötte. Ilyenformán fagyos fogadtatásra számítottam, de mikor a talpraesett teremtes meglátott, kitárt karra elém szaladt, s lelkenedve kiáltotta:

- Öcsém! Hát ön az?

Ezzel összevissza csókolt, majd a portugál felé fordult.

- Bocsássa meg, uram, hogy az ön jelenlétében engedtem a vér szavának. Három éve nem láttam szeretett öcsémet, s a viszontlátás alkalmából képtelen voltam érzelmeimen uralkodni. Nos, drága Gil Blasom - fordult ismét felém -, mi újság otthon? Hogy s mint voltak, amikor eljött hazulról?

Először zavarba jöttem e szavakra, de hamarosan rájöttem, mi a szándéka Laurának, s igyekezve minél jobban statisztálni neki, a jelenethez illő modorban feleltem:

- Szüleink hál' istennek jó egészségnek örvendenek, nővérkém.

- Bizonyára csodálkozik - folytatta -, hogy mint granadai színésznőt lát viszont, ne ítéljen el anélkül, hogy meg ne hallgatna. Mint tudja, három évvel ezelőtt atyám azt hitte, igen előnyösen elintézte sorsomat, amikor férjhez adott don Antonio Coello kapitányhoz, aki Asturiából szülővárosába, Madridba vitt. Odaérkezésünk után fél évvel erőszakos természete párbajba keverte. Megölt egy lovagot, aki udvarolni próbált nekem. A lovag nagyon befolyásos, előkelő családból származott. Férjem, akinek viszont nem voltak befolyásos rokonai, Katalóniába menekült minden pénzzel és ékszerrel, ami csak otthon volt. Barcelonában hajóra szállt, Itáliába utazott, s a velenceiek szolgálatába állott; végül is elesett a törökök elleni háborúban, Moreában. Közben a földünket, egyetlen vagyonunkat elkobozták, s én ott maradtam özvegyen, jóformán betevő falat nélkül. Mihez foghattam végső szorultságomban? Nehéz helyzet egy fiatal, becsületes özvegy számára. Asturiába nem volt módomból visszatérni. Mit tehettem? Családomtól úgyse kaphattam volna részvénytilyvánításnál egyebet. Másfelől sokkal jobb nevelésben részesültem, semhogy züllésre adtam volna magam. Mit csinálhattam? Színésznő lettem, hogy jó híreket megőrizsem.

Mikor meghallottam, hogy fejezi be Laura élete regényét, olyan nevetésinger fogott el, hogy alig bírtam legyőzni. De aztán mégiscsak sikerült, sőt igen komolyan válaszoltam:

- Helyeslem, amit tett, nővérkém, s nagyon örülök, hogy ilyen tisztességes körülmények közt találom önt Granadában.

Marialva márki, aki beszélgetésünk minden szavát figyelte, szó szerint vette, amit don Antonio özvegye kitalált és előadott. Sőt ő maga is bekapcsolódott a társalgásba, megkérdezte, van-e valamilyen állásom Granadában vagy másutt. Egy pillanatig haboztam, hogy hazudjam-e, de nem találtam szükségesnek, elmondtam hát az igazat. Pontról pontra előadtam, miként kerültem az érseki palotába, s hogyan tették ki a szűrömet. A történet rendkívül mulattatta a portugál urat. Igaz, hogy nem tartottam meg Melchiornak tett ígéreteimet, s kicsit eltréfálkoztam az érsek rovására. A mulatságos az, hogy Laura, aki azt hitte, hogy én is csak rögtönzőm a mesét, mint ő tette, nagyokat kacagott. Ha tudta volna, hogy én nem hazudom, nem mulatott volna ilyen remekül.

Mikor elbeszélésemet befejeztem, mondván, hogy kibéreltem egy szobát, jelentették, hogy tálalva van. Azon nyomban távozni akartam, hogy a vendéglőben ebédeljek, de Laura nem engedett.

- Csak nem akar elmenni, öcsém? - kérdezte. - Velünk ebédel. Azt sem bírom elviselni, hogy továbbra is bútorozott szobában lakjon. Szeretném, ha itt étkezne és lakna nálam. Még ma hozassa ide a holmiját, akad ágy itt az ön részére is.

Erre a portugál úr, akinek talán nem volt ínyére ez a vendégszeretet, így szólt Laurához:

- Nem, Estrella, az ön lakása nem elég kényelmes ahhoz, hogy bárkit befogadhasson. Öccse - folytatta -, amint látom, jóképű fiatalember, s az, hogy ön annyira törődik vele, nekem se lényegtelen. Szeretném felfogadni. Ő lesz legkedvesebb titkárom s egyben a bizalmasom. Már ma éjjel föltétlenül aludjon nálam, majd utasítást adok, hogy nyissanak egy szobát a részére. Négyszáz dukát lesz a fizetése, s ha a továbbiakban, mint ahogy remélem, meg leszek elégedve vele, olyan módon gondoskodom róla, hogy meg fog vigasztalódni, amiért túlságosan őszinte volt az érsekével.

Köszönetet mondtam a márkinak, s Laura követte példámat, sőt még nálam is hálásabb köszönetet mondott neki.

- Ne beszéljünk többet a dologról - vágott szavunkba a portugál. - Az ügy el van intézve.

Azzal meghajolt a színpadi hercegnő előtt, és eltávozott. Laura azon nyomban a szobájába vezetett, ahol négyszemközt maradtunk, s felkiáltott:

- Ha még tovább is kénytelen vagyok visszafojtani a nevetést, megfulladok!

Azzal hátradőlt egy karosszékből, s az oldalát fogva éktelenül elkezdett kacagni, mint a bolond. Kénytelen voltam követni a példáját, s amikor alaposan kikacagtuk magunkat, Laura így szólt:

- Ismerd be, Gil Blas, hogy mulatságos komédiát játszottunk! De én nem erre a kifejeletre számítottam. Csak azt akartam, hogy lakásod és ellátásod legyen, s azért mondtam, hogy az öcsém vagy, hogy felajánlhassam. Örülök, hogy a véletlen ilyen remek állással ajándékozott meg. Marialva márki bőkezű úriember, többet is fog tenni az érdekedben, mint amennyit ígért. Más nő az én helyemben - tette hozzá - aligha fogadott volna ilyen szívesen egy férfit, aki istenhezad nélkül otthagyja a barátait. De hát én azok közé a jóra való lányok közé tartozom, akik mindig örömmel látnak viszont egy csibészt, akit szerettek.

Készséggel elismertem, hogy udvariatlan voltam, és bocsánatot is kértem Laurától. Aztán a lány bevezetett egy nagyon csinos ebédlőbe. Asztalhoz ültünk, s mivel egy szobalány meg egy lakáj is jelen volt, úgy társalogtunk, mintha testvérek lettünk volna. Ebéd után visszamentünk

ugyanabba a szobába, ahol előzőleg beszélgettünk volt. Ott az én páratlan Laurám átengedte magát vidám természetének, s megkért, hogy meséljek el mindent, ami elválásunk óta történt velem. Hűségesen be is számoltam mindenről, s miután ilyenénképpen kielégítettem kíváncsiságát, ő is hozzáfogott, hogy kielégítse az enyémet, s az alább következő történetet mondta el.

HETEDIK FEJEZET

Laura története

Amilyen röviden csak tudom, elmesélem, milyen véletlen folytán lettem hivatásos színésznő.

Miután te oly becsületesen faképnél hagytál, nagy jelentőségű események történtek. Arsenia, az úrnőm, nem annyira megundorodott, mint inkább belefáradt a nagyvilági életbe, búcsút mondott a színháznak, s magával vitt szép birtokára, amelyet akkoriban vásárolt Zamora mellett idegen pénzen. Csakhamar szereztünk néhány ismerőst a városban. Elég gyakran belátogattunk Zamorába, ott töltöttünk egy-két napot, aztán megint bezárkóztunk kastélyunkba.

Az egyik ilyen rövid utazás alkalmával véletlenül meglátott don Félix Maldonado, a corregidor egyetlen fia, és megtetszettem neki. Kereste az alkalmat, hogy négyszemközt beszélhessen velem, s hogy semmit se hallgassak el előttem, egy kicsit magam is hozzájárultam, hogy megtalálja. A lovag még nem töltötte be huszadik évét, szép volt, mint maga Ámor, festeni valóan szép, s szépségénél még vonzóbbá tette udvarias modora és bőkezősége. Olyan kedvesen és könyörögve ajánlotta föl az ujján viselt nagy gyémántot, hogy képtelen voltam ellenállni, elfogadtam. Majd megbolondultam örömben, hogy ilyen szeretetre méltó udvarlóm van. De milyen meggondolatlanság egy magamfajta nő részéről bizalmas viszonyt kezdeni olyan úri fiúkkal, akiknek nagy hatalommal rendelkező apjuk van! Mihelyt a corregidor, aki ritka szigorú volt még a magafajtájúak közt is, tudomást szerzett kapcsolatunkról, sietett megelőzni a következményeket. Elraboltatott egy csapat alguacillal, akik elhurcoltak az irgalmasok kórházába, hiába sikoltoztam.

Ott a rendfőnöknő minden teketória nélkül rám parancsolt, hogy vessem le a ruhámat, vegyem le a gyűrűmet, s hosszú, szürke zsávolyruhába bújtatott, a derekán széles, fekete bőrvövel, amelyről egy nagy szemű olvasó egészen a sarkamig lógott. Aztán bevezettek egy terembe, egy már nem is tudom milyen rendbe tartozó öreg szerzetest találtam itt, aki körülbelül úgy biztatott bűnbánatra, ahogy téged annak idején Leonarda néne türelemre, a föld alatti tanyán. Azt mondta, hogy hálával tartozom azoknak, akik bezárattak. Nagy szolgálatot tettek nekem, amikor kiszabadítottak az ördög hálójából, amelybe sajnos beleestem. Őszintén megvallom, hogy hálátlan voltam, egyáltalán nem éreztem magamat lekötelezettnek azok iránt, akik megszerezték nekem ezt az örömet. Szitkokkal árasztottam el őket.

Nyolc napig gyötrődtem, a kilencediken azonban (mert még a perceket is számon tartottam) úgy látszott, hogy sorsomban fordulat következik be. Mikor átmentem egy kis udvaron, összetalálkoztam a kórház gondnokával, akinek mindenki, még a rendfőnöknő is alárendeltje volt. Gazdálkodásáról csak a corregidornak tartozott számot adni, egyedül tőle függött, s a corregidor tökéletesen megbízott benne. Pedro Zendonónak hívták, és a vizcayai Salsedonban született. Képzeld el egy magas, sápadt, szikár férfit, olyan arccal, hogy modellt állhatna a jó lator képéhez. Az apácákra jóformán rá se nézett. Olyan álszent pofát se láttál még, hiába laktál az érseki palotában.

- Szóval, összetalálkoztam señor Zendonóval - folytatta. - Megállított és megszólított! „Vigasztalódjék, leányom, szenvedése megindított.”

Többet nem is mondott, továbbment, rám bízta, hogy magyarázzam tetszésem szerint a rövid és velős kijelentést. Minthogy jóra való embernek véltem, jóhiszeműen azt képzeltem, hogy utánajárt, miért zártak be, s mivel nem talált olyan bűnösnek, hogy ilyen méltatlan bánásmódot érdemeltem volna, közbe akart lépni érdekemben a corregidornál. Nem ismertem még a vizcayai férfiút; egészen más szándékai voltak. Egy útitervet forgatott a fejében, s néhány nap múlva bizalmasan el is árulta.

- Kedves Laurám, szenvedései annyira megindítottak, hogy elhatároztam, véget vetek nekik. Tudom, hogy a dolog vesztemet okozhatja, de már nem én rendelkezem magammal, ezentúl csak önért akarok élni. Nem bírom nézni, milyen helyzetben van! Azt tervezem, hogy már holnap megszabadítom rabságából, és magam kísérem Madridba. Hajlandó vagyok mindent feláldozni a gyönyörűségért, hogy szabadítója lehessenek.

Zendono szavaira kis híján elaléltam örömben, ő pedig látván hálálkodásomból, hogy minden vágyam a szabadulás, volt olyan vakmerő, hogy másnap mindenki szeme láttára megszöktetett, és pedig a következőképpen. A rendfőnöknőnek azt mondta, utasítást kapott, hogy kísérjen a corregidorhoz, aki kétföldnyire lakott a várostól egy villában, és arcátlanul beültetett maga mellé az utazókocsiba, amelyet kifejezetten e célra vásárolt két erős öszvér húzott.

Egyetlen cselédet vittünk magunkkal, egy inast, aki a kocsit hajtotta, s odaadó híve volt a gondnoknak. Elindultunk, de nem Madrid irányába, ahogy gondoltam, hanem a portugál határ felé, és jóval hamarabb meg is érkeztünk Portugáliába, mint ahogy a zamorai corregidor értesülhetett volna szökésünkről és utánunk uszíthatta volna kopóit.

Mielőtt behajtottunk volna Braganzába, a vizcayai lovagi ruhába öltöztetett, amelyről előrelátóan gondoskodott, s minthogy azt hitte, hogy most már végleg egymáshoz van kötve a sorsunk, a fogadóban, ahol megszálltunk, így szólt:

- Szépséges Laura, ne vegye rossz néven, hogy Portugáliába hoztam. A zamorai corregidor körözőlevelet fog kibocsátani ellenünk hazánkban, s két bűnös Spanyolországban nem találhat menedéket. Ebben az idegen királyságban azonban, noha spanyol uralom alatt áll, védve leszünk bosszúja ellen - tette hozzá. - Legalábbis nagyobb biztonságban leszünk, mint odahaza. Hallgasson rám, angyalom, s kövesse a férfit, aki imádja. Telepedjünk le Coimbrában. Elszegődöm besúgónak a Szent Hivatalhoz, s e félelmetes bíróság árnyékában nyugodtan szentelhetjük hátralévő napjainkat a békés élvezeteknek.

A félreérthetetlen ajánlatból megértettem, hogy olyan lovaggal akadtam össze, aki nem a lovagi dicsőség kedvéért igyekszik szolgálatot tenni a hölgyeknek. Rájöttem, hogy erősen számít hálámra, s még inkább szerencsétlen helyzetemre. Bár ez a két körülmény neki kedvezett, büszkén visszautasítottam ajánlatát. Ószintén szólva két alapos okom is volt rá, hogy ilyen tartózkodóan viselkedjem: egyrészt egyáltalán nem tetszett, másrészt azt hittem, hogy nem gazdag. Mikor azonban folytatta az ostromot, felajánlotta, hogy feleségül vesz, és kézzelfoghatóan bebizonyította, hogy gondnoksága hosszú időre vagyoniassá tette, nem tagadom, hajlani kezdtem a szavára. Megszédített az arany, megszédítettek az elém rakott drágakövek, s éreztem, hogy az érdek is éppúgy képes más emberré tenni valakit, akár csak a szerelem. Vizcayaimat lassankint kezdtem egészen más embernek látni. Nagy, aszott teste kecses termetté szépült, sápadt bőre gyönyörű hófehérré, még álszent pofáját is nyájasabb jelzővel illetem. S akkor már minden ellenkezés nélkül elfogadtam a kezét, eljegyzésünknek az ég volt a tanúja. Ezután már semmiféle ellenkezést nem kellett legyőznie részemről. Folytattuk utunkat, és Coimbra falai közt nemsokára új házaspár telepedett le.

Férjem elég csinos ruhákat vásárolt nekem, s több gyémánttal is megajándékozott. Az egyikben ráismertem don Félix Maldonado tulajdonára. Nem is kellett több, hogy kitaláljam, honnan származnak a drágakövek, amelyeket mutatott, és rájöjje, hogy férjem nem tartozik a hetedik parancsolat elszánt tisztelői közé. Mivel azonban magamat tartottam lopásai fő okának, megbocsátottam neki a dolgot. Egy nő még a büntetteket is meg tudja bocsátani, ha szépsége miatt követik el őket. Ha nem így volna, gazembernek néztem volna!

Az első két-három hónapban meglehetősen elégedett voltam vele. Mindig udvarias volt, s láthatólag gyöngéden szeretett. Közben szeretete minden megnyilvánulása csak színlelés volt, becsapott a gazember, s azt a sorsot szánta nekem, amelyre minden leánynak számítania kell, akit becsstelen férfi csábít el. Egyszer miséről hazatérve csak a pusztfa falakat találtam a lakásban, a bútorok, sőt még a holmim is eltűnt az utolsó darabig. Zondono és hűséges inasa olyan ügyesen dolgozott, hogy nem egészen egy óra alatt teljesen kifosztotta az egész házat, nem maradt egyebem, csak a rajtam lévő ruha és don Félix gyűrűje, amely szerencsére az ujjamon volt. Ugy álltam ott, mint egy új Ariadné, akit hálátlan szerelmese elhagyott. De megnyugtattak, hogy eszem ágában se volt elégiákat írni balsorsomról. Inkább hálát adtam az égnek, hogy megszabadított egy gazfickótól, aki előbb vagy utóbb az igazságszolgáltatás kezébe került volna. A vele töltött időt elvesztett időnek tekintettem, s haladéktalanul hozzáláttam a veszteségem pótlásához. Ha kedvem lett volna Portugáliában maradni, és valami előkelő hölgy szolgálatába állni, meg is lett volna rá a módom. De vagy azért, mert szeretem hazámat, vagy mert akaratlanul is engedelmeskedtem vezércsillagomnak, amely ideát jobb sorsot szánt nekem, minden gondolatom az volt, hogy Spanyolországba visszatérjek. Egy ékszerészhez fordultam, aki készpénzért megvásárolta briliánsomat, s egy öreg spanyol hölgy társaságában utazókocsin visszatértem Sevillebe.

A hölgy, akinek Dorotea volt a neve, egyik nőrokonát látogatta meg, s most hazatért lakóhelyére, Sevillebe. Oly erős rokonszenv támadt bennünk egymás iránt, hogy már első nap összebarátkoztunk, s az utazás alatt barátságunk annyira megszilárdult, hogy amikor Sevillebe érkeztünk, a hölgy mindenáron ragaszkodott hozzá, hogy nála szálljak meg. Nem volt okom megbánni ezt az ismeretséget. Sose találkoztam rendesebb nővel. Arcvonásai és élelnek szeme elárulták, hogy annak idején nagyon sok gitárt pengethettek a kedvéért. Többszörös özvegy volt, csupa nemesúré, s örökségeiből igen tisztességesen megélt.

Egyéb kiváló tulajdonságai mellett különösen együtt érzett a szerencsétlenül járt lányokkal. Amikor meggyóntam neki balsorsomat, oly melegen együtt érzett velem, hogy csúnyán elátkozta Zondonót.

- Ezek a nyomorult férfiak! - kiáltotta olyan hangon, amelyből megsejtettem, hogy élete során neki is lehetett dolga valamiféle gondnokkal. - A gyalázatosak! Sajnos, rengeteg gazember van a világon, akik azzal szórakoznak, hogy becsapják a nőket! Csak az vigasztal, kedves gyermekem - folytatta -, hogy elbeszélése szerint semmiféle vonzalom nem köti az álnok vizcayaihoz. Vele kötött házassága elég jó volt ahhoz, hogy mentségére szolgáljon, s ugyanakkor elég rossz is, hogy mihelyt alkalma nyílik rá, újból férjhez menjen.

Doroteával mindennap elmentem a templomba meg a barátnőihez látogatába; rövidesen adódott is néhány kalandom. Több lovagnak is megakadt rajtam a szeme. Olyan is volt köztük, aki szemrevételezte a terepet. Tárgyaltak is öreg barátnőmmel, aki vendégül látott, de vagy nem volt pénzük, hogy családot alapítsanak, vagy nem voltak még nagykorúak, ami elég volt hozzá, hogy minden kedvem elmenjen tőlük, s ne hallgassam meg őket. Már ismertem a következményeket. Egyszer Doroteának meg nekem az az ötletünk támadt, hogy megnézzük a sevillei színtársulatot. A színlap szerint Lope de Vega Carpio *El Embaxador de si-mismo* című *famosa comedia*-ját adták elő.

A színpadon megjelenő színésznők között ráismertem egyik régi barátnőmre. Fenisa volt, az a vidám, kövér nő, te is ismerted, Florimunda szobalánya volt, vacsoráztál vele néhányszor Arseniánál. Tudtam, hogy Fenisa több mint két éve nem tartózkodik Madridban, de fogalmam sem volt róla, hogy színésznő lett. Türelmetlenül vártam, hogy megölelhessem, s épp ezért túlságosan hosszúnak találtam a darabot. Lehet, hogy a színészek hibájából is, akik sem olyan jól, sem olyan rosszul nem játszottak, hogy szórakozzam rajtuk. Mert őszintén bevallom, nevetős természetű vagyok, és egy igazán nevetséges színész legalább úgy el tud szórakoztatni, mint egy kitűnő.

Végre elérkezett a várva várt pillanat, vagyis a *famosa comedia* vége, s az özvegy meg én a színpad mögé siettünk, ahol megpillantottuk Fenisát, amint nagyban kellemkedett és kényeskedve hallgatta egy fiatal kakas bájos kukorékolását, akit szemlátomást magával ragadtak saját szavai. Mikor Fenisa észrevett, kecsesen otthagyta a fiatalembert, kitárt karral elém sietett, s barátságának minden elképzelhető jelével elhalmozott; én is őszinte örömmel öleltem magamhoz. Kölcsönösen kifejeztük örömünket, hogy ismét találkoztunk, s mivel sem az idő, sem a hely nem volt alkalmas hosszabb beszélgetésre, elhatároztuk, hogy másnap találkozunk Fenisánál, s alaposabban elbeszélgetünk.

A csevegés a nők egyik legnagyobb szenvedélye, különösen az én esetemben. Egész éjszaka nem tudtam lehunyni a szemem, annyira vágytam rá, hogy Fenisével pletykálkodhassam, s elhalmozzam kérdésekkel. Istenemre, nem voltam lusta fölkelni és elmenni az előző este megadott címre. A társulattal együtt egy nagy szállodában lakott. Mikor beléptem, egy cselédbe ütköztem, akit megkértem, vezessen Fenisa szobájába. Fölvitt egy emeleti folyosóra, amelynek két oldalán tíz-tizenkét parányi szoba sorakozott, csupán egy deszkafal választotta el őket egymástól. Itt lakott a vidám társaság. Kísérőm bekopogott az egyik ajtón. Fenisa nyitotta ki, akinek éppúgy viszketett a nyelve, mint az enyém. Szinte le se telepedtünk, máris ömlött ajkunkról a szó. Annyi kérdeznivalónk volt, hogy a kérdések és feleletek elképesztő gyorsasággal követték egymást.

Miután mindketten elmeséltük kalandjainkat, és beszámoltunk egymásnak jelenlegi helyzetünkről, Fenisa megkérdezte, mi a tervem.

- Mert valamit mégiscsak kell csinálnod, egy olyan korú nő, mint te, nem élhet haszontalanul a társadalomban.

Azt feleltem, hogy amíg jobb állás nem akad, valami úrikisasszony mellett szándékozom elhelyezkedni.

- Ugyan! - kiáltott föl barátnőm. - Eszedbe ne jusson ilyesmi! Hát lehetséges volna, hogy még nem untad meg a cselédsort, kicsikém? Nem unod, hogy mások akaratának légy alárendelve, kiszolgálj szeszélyeiket, tűrd, hogy leszidjanak, egyszóval rabszolga légy? Miért nem követed inkább az én példámat, miért nem állsz be színésznőnek? Az okos emberek számára, akiknek se pénzük nincs, se megfelelő származásuk, ez a legmegfelelőbb pálya. Valahol középütt van a nemesség és a polgárság között, szabad, a társadalmi élet legkényelmetlenebb szokásaitól független állapot. Fizetésünket készpénzben kapjuk a jómódú közönségtől. Mindig vígan élünk, s úgy verjük el a pénzünket, ahogy megkeressük.

- A színi pálya - folytatta Fenisa - különösen a nők számára előnyös. Akkoriban, amikor még Florimundánál voltam (pirulok, ha rá gondolok!), kénytelen voltam a herceg társulatának statisztáira szorulni, mert az úriemberek ügyet sem vetettek rám. Hogy miért? Mert nem voltam a kirakatban. A legszebb festmény is hatástalan marad, ha nem esik rá világosság. S hogy megváltozott minden, amióta a piedesztálon, azaz a színpadon vagyok! Minden városban a fiatalemberek színe-java fut utánam, amerre csak elmegyek. A színésznőnek sok öröme van

a foglalkozásában. Ha mértékletes, azaz egyszerre csak egy szeretőt tart, mindenki tiszteli és becsüli. Dicsérik tartózkodását, s ha szeretőt cserél, úgy tekintik, mint egy igazi özvegyet, aki újból férjhez megy. Sőt, az igazi özvegyet lenézik, amikor harmadszor is férjhez megy, mintha sértené vele a férfiak érzékenységét, a színésznő viszont annál értékesebb, minél nagyobb számú szeretője van. Századik viszonya után egyenesen fejedelmi falatnak számít.

- Szükségtelen magyaráznia - szóltam közbe. - Azt hiszi, nem vagyok tisztában mindezekkel az előnyökkel? Gyakran végiggondoltam őket, s nem csinállok titkot belőle, igen csábítónak találtam egy magamfajta nő számára. Még hajlamot is érzek a színjátszásra, ez azonban nem elég. Tehetség is kell hozzá, az viszont nincs meg bennem. Néhányszor megpróbáltam előadni egy-egy színdarabrészletet Arsenia előtt, de nem volt megelégedve velem. Ez elvette a kedvem ettől a mesterségtől.

- Könnyen meghátrálsz a nehézségek előtt - jegyezte meg Fenisa. - Hát nem tudod, hogy az ilyen nagy színésznők rendszerint féltékenyek? Akármilyen nagy is bennük a hiúság, félnek, hogy esetleg mások elhomályosítják őket. Szóval, e tekintetben nem bíznék Arseniában; nem volt őszinte. Hízélgés nélkül merem állítani, hogy egyenesen a színpadra születél. Természetesen, könnyedén, kecsesen mozogsz, hangod kellemes, a melled jó, az arcod bájos! Ó, te huncut, hány lovagot fogsz magadba bolondítani, ha színésznő leszel!

Még egyéb csábító dolgokat is mondott, el is szavaltatott velem néhány verssort csak azért, hogy magam ítéldhessem meg, milyen kitűnő adottságom van a színjátszásra. Miután meghallgatott, mindjárt megváltozott a helyzet. Lelkesen megtapsolt, s kijelentette, hogy tehetségesebb vagyok a madridi színésznőknél. Ezek után megbocsáthatatlan lett volna, ha továbbra is kételkedem tehetségemben. Arseniáról megállapítottuk, hogy féltékeny és rosszindulatú volt. El kellett ismernem, hogy egészen kivételes tehetség vagyok. Beállított két színész, s Fenisa rávett, hogy szavaljam el előttük is a verseket, amelyeket már elszavaltam egyszer. A színészek valóságos eksztázisba estek, s mikor magukhoz tértek, elhalmoztak dicséretekkel. Komolyan mondom, ha versenyeztek volna, hogy hármuk közül melyik tud a leglelkesebben magasztalni, akkor sem használhattak volna túlzóbb kifejezéseket. Szerénységem megingott ennyi dicséret hallatára. Kezdttem hinni, hogy mégiscsak érek valamit, s már minden gondolatom a színpad körül forgott.

- Nos, drágám - fordultam Fenisa felé -, határoztam. Követem tanácsodat, és belépek a társulatba, ha szívesen fogadnak.

E szavakra barátnőm túláradó örömmel megesókolt, s két színésztársa is éppoly elragadtatottnak látszott elhatározásom hallatára, mint ő. Megállapodtunk, hogy másnap délelőtt elmegyek a színházba, s az egész társulat előtt bemutatom tehetségemet, mint hármuk előtt tettem. Már Fenisánál is elég kedvező vélemény alakult ki rólam, de az egész társulat még kedvezőbben ítélte meg tehetségemet, miután vagy húsz sort elszavaltam előttük. Örömet befogadtak maguk közé, s most már csak arra kellett ügyelnem, hogy első fellépésem sikerüljön. Hogy minél fényesebbé tegyem bemutatkozásomat, a gyűrűért kapott maradék pénzemet mind ruhára költöttem, s ha valami nagyon fényűző öltözkékre nem futotta is, sikerült módját lelnem, hogy a hiányzó fényűzést jó ízléssel pótoljam.

Aztán végre színpadra léptem, első ízben életemben. Micsoda tapsot, mennyi dicséretet kaptam! Nagyon szerényen fejezem ki magam, drágám, ha azt mondom, hogy valósággal elbűvöltem a nézőket. Csak akkor hinnéd el, ha tanúja lettél volna, milyen nagy föltűnést keltettem Sevilleben. Az egész város rólam beszélt, három álló héten keresztül tömegestül özönlöttek a nézők a színházba, úgyhogy a társulat ezzel az újdonsággal visszahódította közönségét, amely már kezdett elpártolni tőle. Szóval, bemutatkozásom mindenkit elbűvölt. Mármost egy ilyen bemutatkozás egyet jelent annak közhírré tételével, hogy azé leszek, aki a

legtöbbet ígéri, vagyis utolsónak licitál. Húsz különféle korú és vagyoni állapotú lovag ajánlotta föl, hogy hajlandó gondoskodni rólam. Ha hajlamomat követhettem volna, a legfiatalabbat és legcsinosabbat választom, nekünk azonban csak az érdekeinket és a karrierünket szabad néznünk, amikor arról van szó, hogy kinek adjuk magunkat: ez törvény a színházi világban. Ezért részesítettem hát előnyben don Ambrosio de Nisanát, aki már öreg és csúnya volt ugyan, de gazdag, bőkezű s az egyik legbefolyásosabb nemesúr Andalúziában. Igaz, hogy alaposan meg is fizettettem vele. Szép házat bérelt számomra, gyönyörűen bebútoroztatta, rendelkezéseimre bocsátott egy jó szakácsot, két lakájt, egy szobalányt és havi ezer dukát költőpénzt. S ehhez még hozzá kell venni a pazar ruhákat és elég nagy mennyiségű ékszert. Még Arsenia sem élt soha fényűzőbben. Micsoda változás állt be sorsomban! Kis hija volt, hogy bele nem bolondultam. Hirtelen még magam is úgy éreztem, hogy egészen más ember vagyok. Nem csodálkoztam többé a lányokon, akik igen rövid idő alatt elfelejtik, hogy egy nemesúr szeszélye a semmiből és a nyomorúságból emelte ki őket. Őszintén bevallom: a közönség tapsa, a mindenfelől elhangzó hízelgő elismerések és don Ambrosio szenvedélyes szerelme már-már a tébollyal határos hiúságot ébresztett bennem. Úgy éreztem, hogy tehetségem jogán nemes vagyok. Előkelő hölgyhöz illően kezdtem viselkedni, s még a kacér pillantásokkal is fukarkodva, amelyeket addig mértéktelenül pazaroltam, elhatároztam, hogy csak hercegekre, grófokra és márkikra nézek.

Señor Nisana minden este nálam vacsorázott néhány barátjával. Nekem gondom volt rá, hogy meghívjam legszórakoztatóbb pályatársnőimet, s az éjszaka jórészét kacagással és ivással töltöttük. Nagyon kellemes és kedvemre való volt ez az élet, de sajnos, mindössze fél esztendeig tartott. A nemesurak állhatatlanok; különben nagyon szeretetreméltóak volnának. Don Ambrosio egy fiatal és kacér granadai teremtés kedvéért hagyott el, aki azért jött Sevillebe, hogy báját és képességeit ott kamatoztassa. De csak egy napig szomorkodtam. Don Ambrosio üresen maradt helyét egy huszonkét éves lovaggal, don Luis de Alcacerrel töltöttem be; igen jóképű volt, kevés spanyol férfi vehette fel vele a versenyt.

Nyilván kíváncsi vagy rá, mégpedig okkal, hogy miért választottam szeretőnek egy ilyen fiatal nemest, mikor tudtam, milyen veszedelmekkel járhat az effajta udvarlóval való viszony. De - azonfölül, hogy Luisnak már sem az apja, sem az anyja nem élt, s minden vagyonuk rászállt - meg kell mondanom neked, hogy az ilyen kapcsolatok csak alacsony származású lányok és szerencsétlen kalandornők számára veszedelmesek. A mi foglalkozásunkat űző nők kivételek: mi nem vagyunk felelősek a bájaink kiváltotta hatásért, ördög vigye a családokat, amelyeknek örököseit megkopasztjuk.

Alcacer meg én annyira megszerettük egymást, hogy azt hiszem, soha nem volt még szerelem, amely a bennünk lángoló szenvedéllyel felért volna. Olyan vadul szerettük egymást, mintha megbabonáztak volna. Akik tudtak kapcsolatunkról, azt hitték, mi vagyunk a legboldogabb szeretők a világon, pedig alighanem a legboldogtalánabbak voltunk. Don Luis nagyon szeretetreméltó volt, de állandóan gyötörte a féltékenység, minden pillanatomat tönkretette igazságtalan gyanúsításával. Mit sem használt, hogy igyekeztem alkalmazkodni gyöngeségéhez, s erőnek erejével kényszerítettem magam, hogy más férfira rá se nézzek. Mindig talált rá okot, hogy hűtlenséggel vádoljon, gyanakvása hiábavalóvá tette tartózkodásomat. Ha a színpadon voltam, úgy látta, hogy játék közben kacér pillantásokat vetek hol erre, hol arra a fiatal lovagra, szemrehányásokkal halmozott el, egyszóval leggyöngédebb pillanatainkban is állandóan veszekedtünk. Ezt nem lehetett sokáig kibírni. Mindkettőnk türelme elfogyott, így aztán barátságosan szakítottunk. Elhiszed, hogy mindkettőnk számára kapcsolatunk utolsó napja volt a legkedvesebb? Egyformán belefáradtunk az elszenvedett gyötrelmekbe, s a búcsú alkalmával csak örömet igyekeztünk szerezni egymásnak. Úgy viselkedtünk, mint két szerencsétlen rabszolga, aki végre kiszabadult nehéz fogságából.

E kaland óta szüntelenül vigyázok, hogy ne essem szerelembe. Nem akarok többé olyan kapcsolatot, amely nyugalmamot megzavarja. Hozzánk, színészekhez nem illik a sóhajtozás, amit mások megengedhetnek maguknak. Magánéletünkben nem szabad átéreznünk ugyanazt a szenvedélyt, amelyet a közönség előtt nevetségessé teszünk.

Közben állandóan foglalkoztattam a közvéleményt. Mindenfelé híre terjedt, hogy utolérhetetlen színésznő vagyok. A granadai színészek, bízva a hír istenasszonyában, levélben fölkértek, hogy lépjek be társulatukba, s be akarván bizonyítani, hogy ajánlatuk érdemes a megfontolásra, még egy kimutatást is küldtek napi bevételükről és az állandó bérletről. A kimutatásokból úgy láttam, hogy az ajánlat valóban előnyös számomra. El is fogadtam, habár alapjában véve nagyon sajnáltam megválni Fenisától és Doroteától, akiket úgy szerettem, ahogy egy nő más nőket csak szeretni képes. Amikor Fenisát Seville-ben hagytam, éppen azon fáradozott, hogy megkopasszon egy kis ötvöst, aki hiúságból mindenáron színésznőt akart szeretőnek. Elfelejtettem megemlíteni, hogy amikor színésznő lettem, a Laura nevet pusztán szeszélyből Estrellára cseréltem, s ilyen néven indultam útnak Granadába is.

Bemutatkozásom itt sem sikerült rosszabbul, mint Seville-ben, és nemsokára azon vettem észre magam, hogy a hódolók egész raja vesz körül. Mivel azonban csak alaposabb tájékozódás után akartam választani közülük, tartózkodón viselkedtem velük, ami csak még jobban fokozta szenvedélyüket. Mindamellett - attól tartva, hogy magatartásomra, amely nem egyezett természetemmel és nem is kecsegtetett semmi jóval, ráfizetek - már épp azon voltam, hogy megállapodom egy polgári származású fiatal oydor⁵⁰ mellett, aki hivatalánál fogva úrnak számított, pazar háztartást vezetett, és kocsija is volt, amikor össetalálkoztam Marialva márkival. Ez a portugál nemesúr, aki kíváncsiságból utazza be Spanyolországot, Granadában megszakította útját, és benézett a színházba is. Aznap éppen nem játszottam. Jól megnézte a színésznőket, akik a szeme elé kerültek, s egyikük megtetszett neki. Másnap meg is ismerkedett vele, s már azon volt, hogy lehorgonyoz mellette, amikor megjelentem a színpadon. Arcom és negédeskedésem hatására hirtelen köpönyeget fordított: portugálomat már csak én érdekelttem. Meg kell vallanom az igazat: mivel tudtam, hogy pályatársnóm megtetszett e nemesúrnak, mindent elkövettem, hogy elüssöm a kezéről, s szerencsésen sikerült is. Tudom, hogy haragszik szegény miatta, de nem tehetek róla. Vigasztalja meg a gondolat, hogy ilyesmi a nőknél olyan természetes dolog, hogy a legjobb barátnők is a legcsekélyebb lelkifurdalás nélkül megteszik.

NYOLCADIK FEJEZET

*Milyen fogadtatásban részesítették Gil Blast a granadai színészek,
s milyen újabb felismerési jelenet játszódott le a színpadok mögött*

Abban a pillanatban, amikor Laura befejezte történetét, betoppant egy közelben lakó koros színésznő. Lauráért jött, hogy együtt menjenek a színházba. A tiszteletre méltó színházi hölgy éppen alkalmas lett volna Cotys⁵¹ istennő szerepének alakítására. Nővérem megragadta az alkalmat, és bemutatott az öreg nőnek, mint az öccsét, mire mindketten nagyokat bókolunk egymásnak.

---

⁵⁰ oydor - pénzügyi tisztviselő.

⁵¹ Cotys - pontosabban: Cottyto - a kicsapongás és a bujaság istennője.

Magukra hagytam őket, közölve a gondnok hajdani feleségével, hogy majd utána megyek a színházba, mihelyt holmimat átvitetem Marialva márkához, akinek a címét Laura megadta. Először elmentem a bútorozott szobába, s miután szállasadónőmet kifizettem, egy emberrel, aki útításkámat cipelte, fölkerestem a hatalmas bérelt palotát, ahol új gazdám lakott. A kapuban összetalálkoztam az intézővel, aki megkérdezte, én vagyok-e Estrella úrnő öccse. Igennel válaszoltam.

- Akkor hát isten hozta, lovag úr - felelte az intéző. - Marialva márkitól, akinek az intézője vagyok, azt az utasítást kaptam, hogy fogadjam önt. Már be is rendeztek önnek egy szobát. Ha megengedi fölkísérem, hogy megismerje a járást.

Fölvitt a palota legfelső emeletére, és betessékelt egy szobába. Olyan kicsi volt, hogy egy elég keskeny ágy, egy szekrény és két szék teljesen betöltötte. Ez volt hát a lakásom.

- Itt nem lesz éppen bőviben a helynek - szólalt meg kalauzom -, de kárpótlásul megígérem, hogy Lisszabonban pazar szobát kap.

Útításkámat bezártam a szekrénybe, a szekrény kulcsát magamhoz vettem, és megkérdeztem, hánykor lesz a vacsora. Azt felelte, hogy a portugál nemesúr nem szokott otthon étkezni, s minden cselédjének havonként bizonyos összeget ad kosztra. Föltettem még néhány kérdést, s megtudtam, hogy a márk cselédjei boldog semmittevők. A meglehetősen rövid eszmecsere után elköszöntem az intézőtől, hogy megkeressem Laurát, s útközben új állásom kedvező kilátásait latolgattam.

A színház kapujában elég volt annyit mondanom, hogy Estrella öccse vagyok, s minden ajtó megnyílt előttem. Az ügyelők úgy sűrögtek körülöttem s igyekeztek utat nyitni, mintha valami tekintélyes granadai főúr lettem volna. A statiszták, a jegyszedők és az ellenőrök, akikkel útközben összeakadtam, mély meghajlással üdvözöltek. De legszívesebben azt a mulatságosan komoly fogadtatást szeretném híven lefesteni az olvasónak, amelyben az előadás megkezdésére fölkészült, jelmezbe öltözött társulat részesített a színpalak mögött. A színészek és színésznők, akiknek Laura bemutatott, körülözlönlöttek. A férfiak összevissza ölelgettek, a nők meg arcomhoz szorították kifestett arcukat, csupa vörös meg fehér festék lettem. Egyikük sem akart lemaradni a bókolásban, valamennyien egyszerre beszéltek hozzám. Képtelen voltam mindnyájuknak egyszerre válaszolni, nővérkém azonban segítségemre sietett, és, hála gyakorlott nyelvének, senkinek sem maradtam adósa a válasszal.

De a színészek és a színésznők öleléseivel még nem úsztam meg a dolgot. El kellett még viselnem a díszletezők, a muzsikuskok, a sűgő, a lámpagyújtó, a segédlámpagyújtó és valamennyi színházi szolga kedveskedését is, akik érkezésem hírére összeszaladtak, hogy megnézzenek. Mintha mindannyian talált gyermekek lettek volna, akik még soha nem látták a testvéruket.

Közben megkezdődött az előadás. Az a néhány nemesúr, aki a színpalak mögött tartózkodott, sietett helyet foglalni a nézőtéren, én meg, mint valami bennfentes, tovább társalogtam azokkal a színészekkel, akiknek nem volt jelenésük. Egyiküket többször is Melchiornak szólították. A név megütötte a fületem. Figyelmesen szemügyre vettem a viselőjét, s úgy rémlett, hogy már találkoztunk valahol. Végül is eszembe jutott, kicsoda. Melchior Zapatára, a szegény vidéki színészre ismertem benne, aki - miként azt történetem első könyvében elbeszéltem - kenyérhéjat áztatott egy forrás vizében. Azon nyomban félrevontam, és így szóltam hozzá:

- Nagy csalódás volna számomra, ha nem ön lenne señor Melchior, akivel egyszer volt szerencsém együtt reggelizni Valladolid és Segovia között, egy tiszta vizű forrás partján. Én egy borbélysegéddel voltam együtt. Akadt egy kis harapnivalónk, hozzácsaptuk az önéhez, hármasban megreggeliztünk, s kellemes beszélgetéssel fűszereztük az ételt.

Zapata tűnődött néhány pillanatig, aztán így válaszolt:

- Nem nehéz visszaemlékezni az említett esetre. Madridi fellépésem után tartottam éppen hazafelé Zamorába. Még arra is emlékszem, hogy akkoriban módfelett rosszul álltak az ügyeim.

- Arra én is jól emlékszem - feleltem. - Például arról, hogy az ujjasa színlapokkal volt kibélelve. Azt se felejtettem el, hogy akkoriban panaszkodott a felesége erényessége miatt.

- Ó, most már nincs okom panaszra - felelte gyorsan Zapata. - Hála istennek, a jóasszony e tekintetben észre tért. Az ujjasom is jobban ki van bélelve.

Éppen ki akartam fejezni szerencsekívánataimat, hogy felesége öszre tért, amikor kénytelen volt otthagyni, mert meg kellett jelennie a színen. Szerettem volna megismerni a feleségét, odaléptem hát az egyik színészhez, és megkértem, mutassa meg. Meg is tette a következő szavakkal:

- Az ott ni, Narcisa, a legcsinosabb színésznőnk az ön nővére után.

Gondoltam, hogy valószínűleg ő lehet az a színésznő, aki megnyerte Marialva márki tetszését, mielőtt a márki Estrellát meglátta volna. Föltevésem nagyon is igaznak bizonyult. Az előadás végeztével hazakísértem Laurát. Mikor megérkeztünk, láttam, hogy egy csomó szakács nagy lakomát készít.

- Velünk vacsorázhatsz - mondta Laura.

- Dehogyan vacsorázom - feleltem. - A márki bizonyára szívesebben veszi, ha kettesben lehet önnel.

- Ugyan, dehogyan - jelentette ki Laura. - Magával hozza két barátját meg az egyik színészt is. Csak rajtad áll, hogy te légy a hatodik az asztalnál. Hiszen tudod, hogy a színésznőknél a titkároknak megvan az a kiváltságuk, hogy egy asztalnál étkezhetnek a gazdájukkal.

- Igaz - feleltem -, de túlságosan korai volna, ha máris ilyen kegyelt titkár módjára viselkednék. Előbb még valamilyen bizalmas szolgálatot kell tennem gazdámnak, hogy jogom legyen e megtiszteltetésre.

Ezzel eltávoztam Laurától, és beültem a vendéglőmbé. Azt terveztem, hogy mindennap oda fogok járni, ha már a gazdámnál nem vezetnek háztartást.

KILENCEDIK FEJEZET

Milyen rendkívüli emberrel vacsorázott aznap este Gil Blas, és mi történt közöttük

A teremben egy szürke kámzsába öltözött öreg szerzetesfélét pillantottam meg, magányosan vacsorázott az egyik sarokban. Kíváncsiságból vele szemközt foglaltam helyet, nagyon udvariassan köszöntöttem, s ő sem maradt el mögöttem az udvariasságban. Elém tették a vacsorámat, s igen jó étvággyal hozzá is láttam. Miközben szótlanul ettem, gyakran fölnéztem a különös szerzetre, aki egy pillanatra se vette le rólam a szemét. Bosszantott, hogy ilyen makacsul figyel, s megszólítottam:

- Tisztelendő atyám, talán találkoztunk már valahol? Úgy néz rám, mintha ismerne.

- Csak azért nézem önt - felelte méltóságteljesen -, hogy megcsodáljam a bámulatosan változatos kalandokat, amelyekről arcvonásai tanúskodnak.

- Amint látom, tisztelendőséged járatos a metoszkópiában⁵² - jegyeztem meg gúnyosan.

- Eldicsekedhetnék vele, hogy igen - felelte a szerzetes -, s azzal is, hogy jósoldtam már egyet-mást, amit a később történetek nem cáfoltak meg. Ugyanilyen járatos vagyok a tenyérjósolásban is, és merem állítani, hogy jóslataim csálhatatlanok, ha módomban áll összevetni a tenyér és az arc vizsgálatának eredményét.

Noha az aggastyán a külseje alapján bölcs embernek látszott, olyan bolondnak találtam, hogy önkéntelenül a szemébe nevettem. Udvariatlanságomon nem sértődött meg, csak elmosolyodott, s miután körülnézett a teremben, és megbizonyosodott róla, hogy senki sem figyel ránk, így folytatta:

- Egyáltalán nem csodálkozom, hogy ilyen előítélettel viseltetik e két tudomány iránt, amelyet manapság nem vesznek komolyan. Mindkettő hosszú és fáradságos tanulmányokat kíván, ami kedvét szegi a tudósoknak, és inkább megtagadják és leszólják, mert leplezni akarják, hogy képtelenek voltak elsajátítani őket. Ami engem illet, nem riadtam vissza a körülöttük terjengő sötétségtől, valamint azoktól az egymás után következő nehézségektől sem, amelyekkel a kémia titkainak kutatása, valamint a különféle fémek arannyá való átalakításának csodálatos művészete jár.

- De nem hinném - folytatta tovább -, hogy olyan ifjú lovaggal van dolgom, aki csakugyan puszta képzelődésnek tartja, amit mondok. Egy kis ízelítő a tudományomból bizonyára nagyobb hatással lesz önre mindannál, amit mondani tudnék, hogy kedvezőbb véleménnyel legyen felőlem.

Azzal előhúzott a zsebéből egy bíborszínű folyadékkal teli fiolát, és így szólt:

- Íme egy elixír, amelyet ma reggel állítottam össze bizonyos növények lombikban lepárolt nedveiből. Én ugyanis, akárcsak Démokritosz, csaknem egész életemet a gyógyfüvek és az ásványok tulajdonságainak megállapítására fordítottam. Rögtön meg fog győződni elixírem értékéről. Ez a bor, amit a vacsoránkhöz iszunk, nagyon silány. De mindjárt kitűnő lesz.

Azzal a palackomba cseppentett két cseppet az elixírből, s a bor zamatosabb lett a legjobb spanyol boroknál.

A csoda mindig megragadja az ember képzeletét, s ha egyszer a képzelet fölgyúlt, elveszítjük ítélőképességünket. A nagyszerű titok elbűvölt, s mert véleményem szerint csak olyan ember jöhetett rá, aki az ördögnél is okosabb, csodálattal telve kiáltottam föl:

- Ó, atyám, kegyeskedjék megbocsátani, hogy először vén bolondnak véltem. Ezennel helyreigazítom tévedésemet. Többet nem szükséges látnom, máris bizonyos vagyok benne, hogy ha akarna, itt helyben arannyá varázsolna egy vasrudat! Milyen boldog lennék, ha én is elsajátíthatnám ezt a csodálatos tudományt!

- Isten óvja tőle! - szólt közbe az aggastyán, s nagyot sóhajtott. - Ön nem tudja, mit kíván, fiam! Ahelyett, hogy irigyelne, inkább sajnáljon, amiért annyi küszködés árán végül is szerencsétlenné tettem magam. Örökös nyugtalanságban élek, félek, hogy lelepleznek, és holtig tartó börtön tesz rengeteg fáradozásom jutalma. Félelmemben szüntelenül vándorolok hol parasztnak, hol lovagnak, hol papnak, hol szerzetesnek öltözve. Mit érek vele, ha ez az ára, hogy aranyat tudok csinálni? Nem valóságos büntetés-e a gazdagság annak, aki nem élvezheti nyugodtan?

---

⁵² *metoszkópia* - az a tudomány, amely az arc vonásaiból az ember jövőjét olvassa ki.

- Szavait nagyon ésszerűnek találom - mondtam erre a bölcseknek. - Nincs jobb, mint a nyugalmas élet. Elvette a kedvem a bölcsek követől. Megelégszem annyival, hogy megmondja, mi vár rám.

- Nagyon szívesen, fiam - felelte. - Arcvonásait már megfigyeltem, hadd lám a tenyerét is!

Olyan bizalommal tartottam elébe; amit egyik-másik olvasóm nyilván nem ír majd a javamra, noha valószínűleg ő sem cselekedett volna másként. Figyelmesen megvizsgálta a tenyerem, aztán lelkesen így szólt:

- Ó, mennyi átmenetet látok a fájdalomból az örömből és az örömből a fájdalomba! Milyen különös váltakozása a kudarcoknak és sikereknek! De a jó- és a balszerencse eme váltakozásainak nagy részén már túl van. Több megpróbáltatás már nem vár önre, s egy nemesúr jóvoltából boldog élete lesz. Ez már megmásihatatlan!

Miután biztosított felőle, hogy nyugodtan számíthatok jóslata teljesülésére, elköszönt és eltávozott a vendéglőből. Én ott maradtam az imént hallott szavakon töprengve. Egy pillanatig sem kételkedtem benne, hogy Marialva márki a szóban forgó nemesúr, következésképpen mi sem látszott előttem valószínűbbnek, mint hogy a jóslat beteljesedik. De ha még a legcsekélyebb valószínűségét se láttam volna a dolognak, az sem akadályozott volna meg abban, hogy teljes bizalmat érezzek az álszerzetes iránt, oly nagy tekintélyre tett szert előttem az elixírral. Hogy a megjósolt boldogságot siettessem, elhatároztam, hogy a márkihoz jobban fogok ragaszkodni, mint előző gazdáim bármelyikéhez. Miután ezt megfogadtam, leírhatatlanul vidáman tértem haza a palotába. Nő sem távozott még soha jósnőtől elégedettebben.

TIZEDIK FEJEZET

*Milyen feladattal bízta meg Marialva márki Gil Blast,
és miként oldotta meg feladatát a hűséges titkár*

A márki még nem tért haza a színésznőtől, belső inasai kártyázva várakoztak rá lakosztályában. Összeismerkedtem velük, s együtt szórakoztunk, nevetgáltunk éjfél után két óráig, amikor gazdánk megérkezett. Kicsit meglepte, hogy ott talált, s olyan jóságosan szólított meg, hogy úgy éreztem, igen elégedett az estéjével.

- Hogyan, Gil Blas, ön még nem feküdt le?

Azt feleltem, hogy előbb tudni akartam, nincs-e valami parancsa a számomra.

- Holnap reggel valószínűleg lesz egy megbízásom az ön számára, de elegendő lesz, ha akkor közlöm önnek óhajomat. Pihenjen le, és ne feledje, hogy nem kell megvárnia esténként. Csak belső inasaimra van szükségem.

E figyelmeztetés után, amely alapján véve kedvemre való volt, hiszen megszabadított az alárendeltség érzésétől, amely néha kényelmetlen lett volna, elhagytam a márki lakosztályát, és visszavonultam padlásszobámba. Lefeküdtem. Mivel elaludni nem tudtam, elhatároztam, hogy követem Püthagorasz tanácsát, aki arra int, hogy esténként vegyük számba, amit napközben műveltünk, örülünk jó cselekedeteinknek, és bánjuk meg a rosszakat.

Nem volt elég tiszta a lelkiismeretem, hogy elégedett lehessen magammal. Lelkifurdalást éreztem, hogy segédkeztem Laurának a szélhámoskodásban. Hiába próbáltam azzal mentegetni magam önmagam előtt, hogy nem hazudtolhattam meg egy lányt, aki csak jót akart nekem, s hogy bizonyos értelemben kénytelen voltam cinkostársává lenni a csalafintaságban,

ez a mentség igen kevésbé elégített ki, s azt feleltem rá magamban, hogy legalább továbbmennem nem lett volna szabad, s hogy nagy pimaszság volt egy nemesúr mellé szegődnöm, akinek ily rútul visszaéltem a bizalmával. Szigorú önvizsgálat után végül is abban állapodtam meg magammal, hogy ha még nem vagyok is csirkefogó, nem sok hiányzik hozzá.

Ezek után a várható következményekre térve megállapítottam, hogy veszedelmes játékot játszom, amikor becsapok egy előkelő urat, aki előbb-utóbb rá fog jönni a szélhámosságra, esetleg éppen az én hibámból. Ez a józan meggondolás némi aggodalommal töltött el, ezt azonban a várható gyönyörök és a várható haszon gondolata gyorsan eloszlatta. Egyébként az elixíres ember jóslata is elég lett volna, hogy megnyugodjam. Átengedtem hát magam vágyálmaimnak. Számtani műveleteket kezdtem végezni: kiszámítottam, hogy tízévi szolgálat után mekkora összegre rúg majd megtakarított bérem. Ehhez hozzáadtam a jutalmakat, amelyeket a gazdámtól kapok majd, s minthogy ezeket bőkezűségéhez, vagyis inkább vágyaimhoz mértem, képzeletem - ha szabad így kifejeznem magam - elragadott, s máris határtalanul gazdagnak éreztem magam. Szép reményeimbe lassanként egészen belekábultam, s a légvárak építése közben elnyomott az álom.

Másnap nyolc órakor fölkeltem, s indulni akartam, hogy átvegyem gazdám utasításait, de mikor kinyitottam az ajtót, gazdám nagy meglepetésemre ott állt a küszöbön háziköntösben és hálósipkában. Egyedül volt.

- Gil Blas - mondta -, amikor az éjjel eljöttem a nővérétől, azt ígértem neki, hogy ma reggel benézek hozzá, de közbejött egy fontos ügy, s ígéretemet nem tudom megtartani. Keresse fel és mondja meg neki a nevemben, hogy rendkívül bosszant a dolog, és nyugtassa meg, hogy ma este is nála vacsorázom. De ez még nem minden - fűzte hozzá, és markomba nyomott egy erszényt meg egy drágakövekkel díszített kis számárbőr dobozt. - Adja át neki arcképemet, ön pedig tartsa meg ezt az erszényt. Ötven pisztol van benne, annak jeléül adom, hogy máris barátságot érzek ön iránt.

Egyik kezemmel az arcképet, a másikkal az erszényt vettem át, amelyre nagyon kevésbé szolgáltam rá. Azon nyomban futottam is Laurához, s túlradó örömben így szóltam magamhoz:

„Pompás! A jóslat szemlátomást teljesül. Micsoda szerencse, hogy egy szép és szerelemre termett leány öccse vagyok! Kár, hogy nem jár vele ugyanannyi megbecsülés is, mint amennyi haszon és öröm.”

Laura - nem úgy, mint a színésznők általában - korán reggel szokott fölkelni. Öltözőjében találtam rá, ahol - a portugált várva - éppen vele született szépségét igyekezett megtetézni mindazokkal a segédeszközökkel, amelyeket a kacérság művészete csak ki tud találni.

- Imádatra méltó Estrella - szólítottam meg -, aki mágnesként vonzza a külföldieket, most már nyugodtan leülhetek egy asztalhoz a gazdámmal, mert olyan megbízással tisztelt meg, amely feljogosít rá. Ennek a megbízatásnak jöttem eleget tenni. Ma délelőtt nem részesülhet abban az élvezetben, hogy együtt lehessen önnel, ahogyan tervezte, de vigasztalásul önnel fog vacsorázni, s itt küldi az arcképét, amely, úgy látom, még vigasztalóbb.

Tüstént át is adtam neki a dobozt; a vakítóan csillogó gyémántok láttán, amelyekkel a doboz ki volt díszítve, Laura határtalanul megörült. Kinyitotta a dobozt, s miután kötelességszerűen egy pillantást vetett a festményre, becsukta, és újból a drágaköveket vette szemügyre. Dicsérte szépségüket, és mosolyogva így szólt:

- Az efféle arcképeket a színésznők többre becsülik, mint az eredetijüket.

Aztán közöltem vele, hogy a bőkezű portugál megajándékozott egy ötven pisztolt tartalmazó erszénnyel, amikor rám bízta az arcképet.

- Gratulálok - mondta Laura. - Ez az úr azzal kezd, amivel mások még végezni is ritkán szokták.

- Ezt az ajándékot önnek köszönhetem, imádatra méltó Laurám - feleltem. - A márki csak azért adta, mert azt hiszi, hogy testvérek vagyunk.

- Szeretném - válaszolta Laura -, ha mindennap meglepne valami efféle ajándékkal. El sem tudod képzelni, mennyire szeretlek. Az első pillanattól kezdve, hogy megláttalak, erős kötelék fűz hozzád, s ezt a köteléket az idő sem tudta elszakítani. Amikor Madridban elvesztettelek, nem adtam fel a reményt, hogy még találkozunk, és amikor tegnap viszontláttalak, úgy fogadtalak, mint aki szükségszerűen tért vissza hozzám. Egyszóval, barátom, az Isten bennünket egymásnak teremtett. Te leszel a férjem, előbb azonban jól meg kell szednünk magunkat. Így diktálja a józan ész. Még három-négy gazdag szeretőt akarok, hogy jó módon élhess.

Udvariasan megköszöntem, hogy ennyi fáradságot óhajt rám pazarolni, aztán szinte észrevétlen társalogni kezdtünk, s ez délig eltartott. Akkor eltávoztam, hogy beszámoljak gazdámnak, milyen fogadtatásban részesült az ajándéka. Noha erre vonatkozólag semmiféle utasítást nem kaptam Laurától, kedves köszönetet agyaltam ki útközben, s úgy terveztem, hogy majd elmondom a nevében, fáradságom azonban kárba veszett, mert amikor megérkeztem a palotába, közölték, hogy a márki éppen akkor távozott el. S miként az a következő fejezetben kiderül, úgy rendeltetett, hogy soha többé ne találkozzunk.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

A hírről, amely úgy érte Gil Blast, mint a villámcsapás

Elmentem szokott vendéglőmbé, összeakadtam két emberrel, akikkel kellemesen eltársalogtam, s ebéd után egészen az előadás kezdetéig ott maradtam velük az asztal mellett. Akkor elbúcsúztunk egymástól. Ők mentek a dolguk után, én meg elindultam a színház felé. Mellékesen meg kell jegyeznem: minden okom megvolt rá, hogy jókedvű legyek, a lovagokkal folytatott társalgás mindvégig a jókedv jegyében folyt le, a szerencse legnyájasabban mosolygó arcát fordította felém, s mégis úrrá lett rajtam a szomorúság, képtelen voltam védekezni ellene. Merje valaki ezek után azt állítani, hogy nem érezzük meg a fenyegető veszedelmet!

Amint beléptem a színpalak mögé, Melchior Zapata odasúgta, hogy kövessem. Az épület egy félreeső részébe vezetett, s a következőket mondta:

- Lovag uram, kötelességemnek tartom, hogy figyelmeztessem önt egy igen fontos dologra. Tudja, hogy Marialva márkinak először Narcisa, a feleségem tetszett meg. Már ki is választotta a napot, amikor majd belekóstol a pecsenyémbé, a furfangos Estrellának azonban sikerült közbelépnie és elhódítania a portugál nemesurat. Gondolhatja, hogy egy színésznő nem mond le ilyen pompás zsákmányról minden harag nélkül. Feleségem is szívére vette a dolgot, mindenre képes, hogy bosszút álljon, s az ön nagy szerencsétlenségére pompás alkalma van rá. Tegnap, ha még emlékszik rá, valamennyi színházi alkalmazott összecsődült, hogy láthassa önt. Az al-gyertyakoppantó közölte a társulat néhány tagjával, hogy ismeri önt, s tudja, hogy egyáltalán nem öccse Estrellának.

- A hír ma Narcisa fülébe jutott - folytatta Melchior -, s feleségem nem mulasztotta el vallatóra fogni a hír forrását. A gyertyakoppantó megerősítette, amit mondott. Közölte, hogy ismerte önt, amikor Arsenia inasa volt, s Estrella - Laura néven - ugyancsak Arseniánál szolgált Madridban. Feleségem el van ragadtatva a fölfedezéstől, s közölni fogja Marialva márkival, aki nyilván ma este is eljön a színházba. Jó lesz, ha ehhez igazodik. Ha csakugyan nem öccse Estrellának, mivel régi ismerősök vagyunk, barátilag javallom, tegye meg a szükséges óvintézkedéseket. Narcisa, akinek csak egy áldozat kell, megengedte, hogy figyelmeztessem önt, s ilyen módon megmeneküljön egy esetleges kellemetlen balesettől.

Fölösleges lett volna többet mondania. Megköszöntem a ripacsnak, hogy figyelmeztetett. Ijedelmemből könnyen kitalálhatta, hogy nem fogom megcáfolni az al-gyertyakoppantó állítását, mint ahogy csakugyan semmi kedvem sem volt idáig menni az arcátlanságban. Még csak meg se kíséreltem búcsút mondani Laurának, mert féltem, hogy még rávesz valami vakmerőségre. Róla tudtam: van olyan jó komédiás, hogy kivágja magát a csávából, de biztos voltam benne, hogy én nem úszom meg szárazon, s nem voltam elég szerelmes ahhoz, hogy a várható büntetéssel szembenézzek. Egyetlen gondolatom az volt, hogy házi isteneimmel, akarom mondani cókómókkal együtt mentsem az irhám. Egy szempillantás alatt eltűntem a színházból, ugyanolyan gyorsan fogtam és elvittem az utazótáskámat egy postakocsishoz, akinek másnap hajnali három órakor kellett Toledóba indulnia. Szerettem volna máris Polán grófnál lenni, úgy éreztem, az ő háza az egyetlen biztos menedék számomra. Csak hát még nem voltam ott, s képtelen voltam nyugalanság nélkül gondolni az időre, amit még a városban kell töltenem; féltem, hogy még éjszaka a keresésemre indulnak.

Noha éppoly izgatott voltam, mint az adós, aki tudja, hogy az alguacilok a sarkában vannak, mégis elmentem vacsorázni szokott vendéglőmbé. Azt hiszem, amit aznap este ettem, nem nagyon használt a gyomromnak. A félelem nyomorúságos játékszerének éreztem magam, aggódva vettem szemügyre mindenkit, aki a terembe lépett, s ha valami rossz képű ember tévedt be (ami nem ritkaság azon a környéken), beleremegtem a félelembé. Miután folytonos riadalmak közepette megvacsoráztam, felálltam az asztaltól, visszamentem a postakocsishoz, levettem magam a friss szalmára, s vártam az indulás percét.

Mondhatom, hogy az addig eltelt idő nagy próbára tette türelmemet, ezrével rohantak meg a kellemetlen gondolatok. Ha olykor elbóbiskoltam, a dühöngő márkít láttam magam előtt, amint össze-vissza veri Laura szépséges arcát, és összetöri lakása egész berendezését, s hallottam, amint cselédeknek kiadja az utasítást, hogy botozzanak halálra. Erre fölriadtam, de az ébredés, amely oly édes szokott lenni egy szörnyű álom után, még szörnyűbb volt, mint az álom.

Szerencsére a postakocsis véget vetett gyötrelmeimnek: belépett és közölte, hogy öszvérei útra készen állnak. Azon nyomban talpra ugrottam, s hála az égnek, Laurából és a tenyérjósásból gyökeresen kigyógyulva útnak indultam. Minél jobban távolodtunk Granadától, annál jobban megnyugodtam. Beszélgetni kezdtem a postakocsissal, jókat nevettem mulatságos történeteinek, s szinte észrevétlenül elmúlt minden félelmem. Első este Ubedában tértünk nyugovóra, békésen aludtam, negyednap pedig megérkeztünk Toledóba. Első dolgom volt megtudni, hol lakik Polán gróf, s azonnal elmentem a megadott címre, abban a biztos hitben, hogy nem enged másutt megszállni. De rosszul számítottam. Csak a házmestert találtam otthon, aki elmondta, hogy gazdája előző nap elutazott a leyvai kastélyba, mert értesítették, hogy Serafina súlyos beteg.

A gróf távollétére nem számítottam. Ettől mindjárt megcsappant az örömöm, hogy Toledóban vagyok, s új tervet eszeltem ki. Minthogy úgyis közel voltam hozzá, elhatároztam, hogy Madridba megyek. Úgy gondoltam, majd csak bekerülök valahogy az udvarhoz, ahol hallomásom

szerint nem volt szükség föltétlenül lángelmének lenni ahhoz, hogy az ember megcsinálja a szerencsáját. Már másnap kocsiba ültem, és elindultam Spanyolország fővárosába. A sors vezérelt oda, mert nagyobb szerepet szánt nekem, mint amilyeneket addig voltam kénytelen játszani.

TIZENKETTEDIK FEJEZET

Gil Blas megszáll egy fogadóban. Megismerkedik Chinchilla kapitánnyal.

Miféle ember volt a kapitány, és milyen ügyben járt Madridban

Mihelyt Madridba érkeztem, megszálltam egy fogadóban, ahol többek között egy öreg kapitány is lakott, aki Új-Kasztília legtávolibb vidékéről utazott a fővárosba, hogy megpróbáljon kieszközölni az udvarnál valami kis nyugdíjat, amelyre véleménye szerint alaposan rászolgált. Don Aníbal de Chinchillának hívták. Amikor először megláttam, ugyancsak meglepődtem. Hatvan év körüli, rendkívül sovány óriás volt. Tömött, kacsaringós bajszának két vége a halántékáig ért. Azonfölül, hogy fél karja és fél lába hiányzott, fél szemét széles, zöld selyemkötés takarta, s arcát több helyen is hegek borították. Ettől eltekintve éppen olyan ember volt, mint akárki más. Ráadásul nem volt híján az észnek és a méltóságnak sem. Az aggályosságig erkölcsös volt, s főleg azzal büszkélkedett, hogy igen kényes a becsületére.

Miután kétszer-háromszor elbeszélgettünk, megtisztelt bizalmával. Csakhamar minden dolgról értesültem. Elmesélte, hogyan vesztette el fél szemét Nápolyban, fél karját Lombardiában, fél lábát pedig Németalföldön. Az ütközetekről és várostromokról tartott beszámolóiban leginkább azt csodáltam, hogy egyáltalán nem hencegett, egy szóval sem dicsőítette önmagát, pedig szíves örömet megbocsátottam volna neki, ha elveszett feléért kárpótlásul kérkedik egy kicsit a megmaradt felével. Azok a tisztek, akik épen és egészségesen térnek haza a háborúból, nem mind ilyen szerények.

De legnagyobb bánata saját állítása szerint az volt, hogy a hadjáratok során vagyona tekintélyes részét eltékozolta, annyira, hogy mindössze száz dukát jövedelemmel rendelkezett, s ez arra is alig volt elég, hogy a bajszát ápolja, kifizesse a lakbérét, és lemásoltassa beadványait.

- Ugyanis a helyzet az, lovag uram - tette hozzá vállat vonva -, hogy hál' istennek, mindennap benyújtok egy folyamodványt, de a legcsekélyebb mértékben sem törődnek velük. Úgy fest a dolog, mintha köztem meg a miniszterelnök közt valami fogadás volna, hogy melyikünk unja el hamarabb: én unom-e el a folyamodványok benyújtását, vagy ő az átvételüket. Gyakran van szerencsém a királyhoz is folyamodványt benyújtani, de egyikük tizenkilenc, a másik meg egy híján húsz, s közben chinchillai kastélyom romba dől, mert nincs miből rendbe hozatnom.

- Nem szabad elkeserednie - mondtam erre a kapitánynak. - Hiszen tudja, hogy az udvar kegyei általában váratnak magukra, s lehetséges, hogy az ön munkája és fáradozása már holnap busásan megtérül.

- Nem szabad ilyen reménnyel áztatnom magam - felelte don Aníbal. - Három napja sincs, hogy beszéltem a miniszter egyik titkárával, s ha hihetek szavainak, nem tehetek mást, mint hogy makacsul kitartok.

- Miért? Mit mondott önnek, kapitány uram? - kérdeztem. - Úgy találta talán, hogy ön ilyen állapotban nem érdemel kárpótlást?

- Ítéljen ön maga - felelte Chinchilla. - A titkár kereken megmondta: Señor, ne dicsekedjék annyit buzgalmával és hűségével. Csak a kötelességét teljesítette, amikor hazája érdekében

veszélyeknek tette ki magát. A dicsőség egymagában is elegendő jutalom a hőstettekért, főleg egy spanyol számára. Nagyot csalódik hát, ha adósságnak tekinti a nyugdíjat, amit sürget. Ha egyáltalában megkapja valaha, csakis a király jóságának köszönheti e kegyet, aki hajlandó elhinni, hogy adósa azoknak az alattvalóinak, akik derekasan szolgálták az államot. Ebből láthatja - folytatta a kapitány -, hogy a végén még kiderül, hogy én tartozom neki, s úgy kell hazatérnem, ahogy idejöttem.

Az ember önkéntelenül is érdeklődik derék felebarátja iránt, ha szenvedni látja. Biztattam, hogy tartson csak ki, s felajánlottam, hogy ingyen letisztázom a beadványait. Odáig mentem, hogy az erszényemet is felajánlottam neki, s megpróbáltam rábeszélni, hogy vegyen ki belőle annyi pénzt, amennyit csak akar. Csakhogy a kapitány nem az a fajta ember volt, aki hasonló helyzetben nem sokat kéreti magát. Ellenkezőleg: nagyon kényesnek mutatkozott, megköszönte és büszkén visszautasította jóakaromat. Azután bevallotta, hogy mivel senkinek nem akar terhére lenni, lassanként olyan takarékos életmódhoz szoktatta magát, hogy életben maradásához a legcsekélyebb élelem is elég. Ez csakugyan így is volt. Csak mogyoróhagymát és hagymát evett. Nem is volt más egyéb, mint csont és bőr. Amikor evett, rendszerint bezárkózott a szobájába, hogy nyomorúságos táplálkozásának ne legyen tanúja. Rengeteg könyörgés árán végül mégis sikerült elérnem, hogy ebédeljünk és vacsorázzunk együtt, és büszkeségét azzal a leleményes fogással szereltem le, hogy sokkal több pecsenyét és bort rendeltem, mint amennyi nekem kellett. Biztattam, hogy egyék-igyék. Eleinte szabódott, de végül is megadta magát. Aztán szinte észrevétlenül nekibátorodott, és önként segített kiüríteni a tálat meg a borospalackot.

Mikor négy-öt pohárral megivott és éhségét lecsillapította a jó étel, vidáman így szólt:

- Őszintén szólva, señor Gil Blas, ön nagy csábító; mindenre rávesz, amire csak akar. Olyan lekötő a modora, hogy eloszlatja aggályaimat, s eszembe sem jut, hogy visszaélek jóindulatával.

Kapitányom e pillanatban annyira ment volt minden restelkedéstől, hogy ha még egyszer megpróbáltam volna rábeszélni, hogy fogadja el erszényemet, azt hiszem, nem utasította volna vissza. De nem tettem újból próbára, megelégedtem azzal, hogy együtt étkeztünk, s hogy nem csupán lemásoltam a beadványait, hanem vele együtt fogalmaztam is meg. Annyi szentbeszédet tisztáztam le, hogy megtanultam fogalmazni, úgyszólván íróféle lettem. Egyébként az öreg tiszt is büszke volt rá, hogy jól tud írni. Így aztán egymással versengve dolgoztunk, s olyan ékesszóló fogalmazványokat szerkesztettünk, hogy a leghíresebb salamancai iskola-mester is vállallhatta volna őket. De hiába igyekeztünk ékes szóvirágokkal szórni tele beadványainkat, ahogy mondani szokás, annyit ért az egész, mintha homokba írtunk volna. Bármilyen módon igyekeztünk felhívni a figyelmet don Aníbal szolgálataira, az udvar fütyült rá; így aztán az öreg rokkant abbahagyta azoknak a tiszteknek a dicsőítését, akik tönkreteszik magukat a háborúban. Rosszkedvében elátkozta vezércsillagát, s a pokolba kívánta Nápolyt, Lombardiát és egész Németalföldet.

Hogy gyötrelme még nagyobb legyen, egyszer az történt, hogy Alba herceg egyik költőjét, aki felolvasta a király előtt az infánsnő születése alkalmából írt szonettjét, don Aníbal szeme láttára ötszáz dukát évjáradékkal ajándékozták meg. Azt hiszem, hogy ha le nem csillapítom, a rokkant kapitány belebolondul.

- Mi baja? - kérdeztem, látva, hogy magánkívül van. - Nincs a dologban semmi, ami okot adna önnek a lázadozásra. Hát nem adóztatják meg a költők a fejedelmeket időtlen idők óta múzsjuk javára? Nincs koronás fő, aki ne tartana el néhányat ezek közül az urak közül. Magunk közt szólva az ilyen adományról az utókor mindig tud, tehát ezek a királyok

bőkezűségét bizonyítják, a többi járadék viszont, amit adományoznak, nem gyarapítja hírnevüket. Hány embert jutalmazott meg Augustus, hány embernek juttatott évjáradékot, amiről nem tudunk! De még a messzi utókor is tudni fogja, akárcsak mi, hogy Vergilius több mint kétszázezer tallért kapott ajándékba ugyanettől a császártól.

Mondhattam én bármit don Aníbalnak, a szonett sikere mint az ólom feküdt meg a gyomrára, s minthogy képtelen volt megemészteni, elhatározta, hogy abbahagyja az egészet. Előbb azonban, utolsó kísérletként, be akart nyújtani még egy folyamodványt Lerma herceghez⁵³. E célból kettesben felkerestük a miniszterelnököt. Az előszobában egy fiatalemberrel találkoztunk, aki - miután üdvözölte a kapitányt - szeretetteljesen így szólt hozzá:

- Csak nem ön az én kedves hajdani gazdám? Milyen ügyben keresi a kegyelmes urat? Ha befolyásos emberre van szüksége, itt vagyok én, följánlom szolgálataimat.

- Ejha, Pedrillo - felelte a kapitány -, ezek szerint ön jelentős pozíciót tölt be e házban.

- Annyi hatásköröm mindenesetre van - felelte a fiatalember -, hogy egy olyan tiszteletre méltó hidalgónak, mint ön, örömet szerezhessek.

- Hát ha így áll a dolog - válaszolta a kapitány -, igénybe veszem a támogatását.

- Számíthat rá - jelentette ki Pedrillo. - Csak közölje velem, miről van szó, s ígérem, hogy minden lehetőet kicsikarok az ön számára a miniszterelnökből.

Mihelyt ismertettük a helyzetet a jóakarátú fiatalemberrel, megkérdezte, hol lakik don Aníbal, megnyugtatóan bennünket felőle, hogy másnap hallani fogunk róla, azzal eltűnt anélkül, hogy közölte volna, mit szándékozik cselekedni, még csak azt sem árulta el, hogy Lerma herceg szolgálatában áll-e. Kíváncsi voltam, ki ez a nyílt eszűnek látszó Pedrillo.

- A fiú - közölte a kapitány - néhány esztendővel ezelőtt nálam szolgált, de mikor nyomorba jutottam, elhagyott, hogy jobb állást keressen. Nem is veszem rossz néven tőle, nagyon természetes, hogy az ember igyekszik minél jobb helyzetbe kerülni. A fickónak megvan a magához való esze, s fenemód ügyes. De akármilyen életrevaló is, nem remélek sokat irántam tanúsított buzgalmtól.

- Lehetséges, hogy hasznára tud lenni önnek - feleltem. - Ha például a herceg valamelyik főtisztviselőjéhez tartozik, könnyen segítségére lehet. Hiszen tudja jól, hogy a nagyuraknál egy kis csellel és ravaszsággal mindent el lehet érni, bizalmasaik irányítják őket, azokat meg az inasaik.

Másnap délelőtt Pedrillo megjelent a fogadónkban.

- Uraim - kezdte -, tegnap este csak azért nem magyaráztam el, hogyan tudok segítségére lenni Chinchilla kapitánynak, mert nem olyan helyen voltunk, ahol bizalmasan tárgyalhattunk volna. Másfelől ki akartam tapasztalni a terepet, mielőtt tájékoztatnám önöket. Tudják meg hát, hogy Lerma herceg első titkárának, señor don Rodrigo de Calderónnak vagyok bizalmas belső inasa. Gazdám, aki nagy barátja a női nemnek, csaknem minden este együtt vacsorázik egy aragóniai csalogánnyal, akit az udvari negyedben tart kalitkában. Ez az albaracíni leányzó a legcsinosabb nők egyike, okos, elbűvölően énekel, señora Sirenának hívják. Minden reggel viszek neki egy szerelmes levelet, éppen most jövök tőle. Megkértem, mondja azt don Aníbalról, hogy a nagybátyja, s ezen a címen vegye rá hódolóját, hogy legyen segítségére a kapitánynak. Hajlandó segíteni. Azon a kis hasznon kívül, amelyet remél, örül is, hogy egy bátor nemesúr unokahúgaként szerepelhet.

---

⁵³ *Lerma herceg* - sokáig III. Fülöp spanyol király kegyeltje és első minisztere.

Señor Chinchilla elfintorította az arcát e szavakra. Kijelentette, hogy nem hajlandó cinkosként közreműködni egy szélhámosságban, s még kevésbé volt hajlandó túrni, hogy egy kalandornő lealacsonyítsa, azt állítva, hogy családjának a tagja. És nemcsak a maga nevében sértődött meg: hogy úgy mondjam, őseire visszamenőleg is gyaláznak tartotta a dolgot. Ez a finnyásság nem tetszett Pedrillónak, meg is botrányozott rajta.

- Tréfál, uram, hogy így fogja föl a dolgot? - kiáltotta. - Ilyenek önök, hétszilvafás nemesek! Nevetségesen hiúak. Lovag uram - fordult hozzám -, nem csodálkozik rajta, milyen aggályos a kapitány úr? Istenemre mondom, közelebbről kellene látnia az udvart! Ott akármilyen ocsmány formában mutatkozik is a szerencse, nem szalasztja el senki.

Csak helyeselni tudtam Pedrillo szavait, s kettesben addig ostromoltuk a kapitányt, amíg sikerült rávennünk, hogy vállalja Sirena nagybátyjának a szerepet. Miután ily módon sikerült győzelmet aratnunk büszkesége fölött (ami nem volt könnyű dolog), hármásban nekiláttunk, újabb beadványt fogalmaztunk a miniszterhez, átnéztük, kibővítettük, javítottunk rajta. Aztán letisztáztam, s Pedrillo elvitte az aragóniai leányszónak, aki még aznap este átadta señor don Rodrigónak, s olyan módon adta elő a dolgot, hogy a titkár azt hitte, csakugyan unokahúga a kapitánynak, és megígérte, hogy közbenjár don Aníbal érdekében. Néhány nap múlva már észlelhettük is a hadmozdulat eredményét. Pedrillo diadalmasan toppant be a fogadónkba.

- Uram! - fordult Chinchillához. - Jó hírt hozok. A király kegydíjakat, jutalmakat és nyugdíjakat szándékozik adományozni, és önről sem feledkezik meg. Megbíztak, hogy biztosítsam önt efelől. Arra is utasítást kaptam, hogy kérdezzem meg, milyen ajándékkal óhajt kedveskedni Sirenának. Ami engem illet, kijelentem, hogy nem kérek jutalmat, a világ minden kincsénél többet ér nekem az öröm, hogy hozzájárulhattam egykori gazdám sorsának jobbrafordulásához. A mi albaracíni nimfánkkal azonban más a helyzet, ő egy kicsit zsidó módjára viselkedik, ha arról van szó, hogy szívességet tegyen egy felebarátjának. Sajnos, megvan az a kis hibája, hogy saját apja pénzét is elverné, hogy utasítaná hát vissza állítólagos nagybátyját?

- Csak mondja meg, mit kíván, - felelte don Aníbal. - Ha a nekem juttatandó nyugdíj egyharmadára tartana igényt minden évben, ígérem, hogy megkapja, még ha katolikus öfelsége teljes jövedelméről lenne is szó. Remélem, ez kielégíti.

- Én hinnék is az ön ígéretében - felelte don Rodrigo hírnöke -, mert tudom, hogy lehet számítani rá. Csakhogy önnek egy olyan kis nőcskével van dolga, aki természetből fogva fölöttébb gyanakvó. Másfelől sokkal jobban szeretné, ha készpénzben, előre kifizetné a neki járó rész kétharmadát.

- Mit képzelsz az a nő, honnan a pokolból keríték ennyi pénzt? - vágott közbe nyersen a tiszt. - Tán azt hiszi, hogy contador-mayor⁵⁴ vagyok? Úgy látszik, ön nem tájékoztatta anyagi helyzetemről.

- Bocsánat - felelte Pedrillo -, nyilván tisztában van vele, hogy ön Jóbnál is szegényebb, azok után, amit elmeséltem neki, tudnia kell. De sose fájjon a feje miatta. Leleményes ember vagyok. Ismerek egy vén csirkefogó oydort, aki tíz százalék kamatra szívesen ad kölcsönt. Ön jegyző előtt ráruházza első esztendei nyugdíját, mintha ugyanannyi összeget kapott volna tőle, s amit csakugyan meg is fog kapni, persze a kamatok levonásával. Biztosítéskul a kölcsönző meglegszik az ön chinchillai kastélyával, olyan állapotban, amilyenben van, ezen nem fognak összeveszni.

---

⁵⁴ *contador-mayor* - magas rangú pénzügyi tisztviselő, kincstárnok.

A kapitány megígérte, hogy elfogadja e feltételeket, ha szerencséje lesz, és csakugyan részesül a másnap kiosztásra kerülő kegyekből. Ez meg is történt. Egy katonai alapítványból évi háromszáz pisztol nyugdíjat juttattak neki. Mihelyt ezt megtudta, azon nyomban megadott minden biztosítékot, amit kívántak tőle, rendezte apróbb ügyeit, s néhány megmaradt pisztoljával hazatért Új-Kasztíliába.

TIZENHARMADIK FEJEZET

Gil Blas találkozik az udvarban kedves barátjával, Fabricióval.

*Mindketten nagyon örülnek. Hova mentek kettesben,
és milyen érdekes beszélgetés folyt le köztük*

Szokásommá vált, hogy minden reggel elmentem a királyi udvarba, és vagy két-három óra hosszat elnézegettem a ki s be járó főnemeseiket, akiket ott mintha nem övezett volna annyi fény, mint másutt.

Egyik nap, amikor pöffeszkedve föl-alá sétálgattam a termekben, s éppoly ostobán festettem, mint sokan mások, Fabriciót pillantottam meg, akit Valladolidban láttam utoljára, ahol egy kórházigazgató szolgálatában állott. Meglepődve láttam, hogy bizalmas beszélgetést folytat Medina Sidonia herceggel és Saint Croix márkival. A két főúr - legalábbis megfigyelésem szerint - élvezettel hallgatta. Ráadásul éppoly elegánsan volt öltözve, mint egy nemes lovag.

„Csalódnék? - tűnődtem magamban. - Csakugyan ő volna Núñez borbély fia? Talán egy hozzá hasonló fiatal udvaronc?” Nem sokáig maradtam kétségben. A két főúr eltávozott, s én odaléptem Fabricióhoz. Azon nyomban megismert, kézen fogott, keresztülfurakodtunk a tömegben, és kiértünk a teremből, megölelt.

- Kedves Gil Blasom, örülök, hogy viszontláthatlak. Mit csinálsz Madridban? Állásban vagy? Talán az udvarnál? Hogy megy a sorod? Mesélj el mindent attól kezdve, hogy olyan hirtelen elhagytad Valladolidot.

- Sok mindent kérdezel egyszerre - feleltem -, s a hely nem alkalmas rá, hogy kalandjaimat elmeséljem.

- Igazad van - jelentette ki. - Sokkal jobb lesz nálam. Gyerünk. Nem lakom messze. Független ember vagyok, szép lakásom van, ahol igen jól érzem magam, boldog vagyok és elégedett, legalábbis annak hiszem magam.

Elfogadtam a meghívást, és követtem Fabriciót, akivel egy nagyon csinos külsejű ház előtt álltunk meg, abban lakott. Keresztülvágtunk az udvaron, amelynek egyik végén széles lépcső vezetett pazarabbnál pazarabb lakásokba, a másikon pedig egy keskeny, sötét melléklépcső, Fabricio annyira magasztalt lakásába. Egyetlen szobából állt, leleményes barátom azonban fenyőből készült válaszfalak segítségével négyet csinált belőle. Az első előszoba volt, a második háló, a harmadik dolgozó, a negyedik konyha. A szobákat és az előszobát térképekkel, valamint metszetekkel díszített vizsgapapírokkal⁵⁵ tapétázta ki, s a bútort is illett a tapétához. Volt ott egy agyonkoptatott, nagy brokát ágy, néhány sárga zsávollyal bevont, ócska szék, amelyet ugyanolyan színű granadai selyemrojtok díszítettek, egy hajdan piros bőrrel leterített aranyozott lábú asztalka - a terítőt az időtől megfeketedett hamis aranybojtok szegélyezték -

---

⁵⁵ vizsgapapírok - vizsgapapírnak azt a metszetekkel díszített ívet nevezték, amelyre a licenciátusra vagy doktorátusra készülő hallgató a vizsgán megvédendő tételeit kinyomatta.

meg egy durván kifaragott, figurákkal ékes ébenfa szekrény. Dolgozószobájában egy parányi asztal szolgált íróasztalul, s a könyvtára néhány könyvből és rengeteg papírtekercsből állt, ezek a fal mentén egymás fölött húzódó polcokon heverték. A konyha sem különbözött sokban a lakás többi részétől, néhány fazék és egyéb háztartási eszköz volt látható benne.

Fabricio, miután alaposan szemügyre vettem lakását, megkérdezte:

- Na, mit szólsz hozzá? Hát nem elragadó lakás?

- De az, szavamra mondom - válaszoltam mosolyogva. - Úgy látszik, igen jól megy a dolgod Madridban, hogy ilyen szépen berendezkedtél. Bizonyára állásban vagy.

- Isten őrizz! - felelte. - Olyasmivel foglalkozom, ami minden állásnál többet ér. Egy előkelő uraság, ennek a palotának a tulajdonosa bocsátotta rendelkezésemre ezt a szobát, amelyet négy részre választottam és bebútoroztam, miként látod. Csak olyasmivel foglalkozom, amiben gyönyörűségem lelem, s mindenem megvan, ami kell.

- Beszélj egy kicsit világosabban - szóltam közbe. - Nagyon szeretném tudni, mivel foglalkozol.

- Rendben van - felelte -, megmondom. Drámaíró lettem, szépirodalomra adtam a fejem, versben és prózában egyforma könnyedséggel írok drámát.

- Te, mint Apolló kegyeltje! - kiáltottam föl nevetve. - Hát ezt aztán ki nem találtam volna. Akármivel foglalkozol, kevésbé lepott volna meg. Mi vonzott a költői pályára? Úgy látom, a költőket lenézi a társadalom, és nincs állandó jövedelmük.

- Ugyan! - kiáltott fel ezúttal ő. - Te azokról a szerencsétlen írókról beszélsz, akiknek műveit visszautasítják a könyvkereskedők és a színészek. Semmi csodálni való nincs benne, hogy az efféle szerzőket nem becsülik. A jó írókat azonban mindenki sokra tartja, barátocskám, s dicsekvés nélkül állíthatom, hogy én ezek közé tartozom.

- Nem kételkedem benne - válaszoltam -, hiszen okos fiatalember vagy, s nyilván nem rossz, amit írsz. Csak azt nem tudom sehogy se elképzelni, hogyan foghatott el az írásvágy. Erre volnék kíváncsi.

- Csodálkozásod jogos - felelte Núñez. - Olyan elégedett voltam az állásommal señor Manuel Ordóñeznél, hogy jobbat nem is kívántam. De lángelmém, akárcsak Plautusé⁵⁶, lassanként fölülemelkedett a szolgaságon, s írtam egy vígjátékot, amelyet elő is adattam a Valladolidban játszó színészekkel. Habár nem ért egy lyukas garast sem, igen nagy sikert aratott. Ebből arra következtettem, hogy a közönség jó fejőstehén, amelyet könnyűszerrel meg lehet fejni. Ez a felismerés, valamint az eszelős vágy, hogy újabb darabokat írjak, otthagytatta velem a kórházat. A költészet iránti rajongás kiölte belőlem a pénzvágyat. Elhatároztam, hogy Madridba jövök, a széplelkek központjába, hogy kicsiszoljam ízlésemet. Megkértem a kórházigazgatót, hogy bocsásson el, de csak nehezen ment bele, annyira megszeretett. „Miért akarsz elhagyni, Fabricio - kérdezte. - Csak nem bántottalak meg valamivel akaratlanul?” - „Nem, señor - feleltem. - Ön a legjobb gazda a világon, s én tudatában is vagyok az ön jóságának. De hát ön is tudja: az embernek követnie kell vezércsillagát. Úgy érzem, arra születtem, hogy költői művekkel tegyem halhatatlanná a nevem.” - „Minő balgaság! - felelte a derék polgár. - Hiszen már gyökeret vertél itt a kórházban, az a fajta ember vagy, akiből előbb-utóbb gondnok

---

⁵⁶ *Plautus* - a latin vígjátékíró (i. e. 251-184), mint Aulus Gellius később feljegyezte, azzal kereste kenyerét, hogy egy pék malomkövét hajtotta, s csak pihenő idejében írhatta komédiáit.

lesz, sőt talán igazgató is. Itt akarod hagyni biztos állásodat, hogy sületlenségekkel foglalkozz. Úgy kell neked, fiam!”

- Az igazgató, látva, hogy hasztalan próbál tervemről lebeszélni, kifizette járandóságomat, és szolgálataim elismeréséül még ötven aranydukáttal is megajándékozott. Ilyenformán azzal együtt, amit a kisebb bevásárlásokon tudtam szerezni, amelyekkel becsületességem miatt bíztak meg, mikor Madridba érkeztem, tisztességesen föl tudtam öltözni. Meg is cselekedtem, noha a mi íróink nem sokat adnak rá, hogy illően öltözködjének. Csakhamar megismerkedtem Lope de Vega Carpióval, Miguel Cervantes de Saavedrával és más neves szerzőkkel, én azonban nem a híres férfiakat választottam mesteremül, hanem egy ifjú córdobai bakkalaureátust, az utolérhetetlen don Luis de Góngorát, akinél nagyobb lángelme még nem született spanyol földön. Nem akarja, hogy műveit még életében kinyomassák, megelégszik azzal, hogy fölolvassa őket barátainak. Az benne a leginkább rendkívüli, hogy a természet a költészet minden területén ritka tehetséggel áldotta meg. Főleg a szatirikus költészet terén kiváló, ez a legnagyobb erőssége. Nem piszkos folyó, amely rengeteg iszapot sodor magával, mint Lucilius⁵⁷, inkább olyan, mint a Tajo, amelynek kristálytisza vize arany homokon hömpölyög.

- Nagyon szép képet rajzolsz erről a bakkalaureátusról - mondtam Fabriciónak. - Biztos vagyok benne, hogy egy ilyen érdemes személynek sok az irigye.

- Minden író tájékozva beszél róla, akár jó, akár rossz. Egyesek szerint dagályos, túlságosan szereti a csattanókat, a metaforákat, a szórend átalakítását. Mások szerint olyan homályosak a versei, mint a salius papok⁵⁸ énekei a körmenetekben, senki sem érti őket. Olyanok is akadnak, akik azt vetik a szemére, hogy hol szonettet ír, hol románcot, hol meg vígjátékot, tíz soros verseket meg költői leveleket, mintha örülségében azt vette volna a fejébe, hogy minden műfajban elhomályosítja a legjobbakat. De hiába féltékenykednek, semmire se mennek műzsájával szemben: a nagyurak és a nép egyaránt kedvelik.

- Szóval, ilyen ügyes mestertől tanultam, s kérdés nélkül merem állítani, hogy meg is van a látatja. Annyira elsajátítottam szellemét, hogy máris olyan választékos költeményeket írok, amelyeket nyugodtan vállalhatna. Ugyancsak az ő példáját követve, előkelő családoknál olvasom föl műveimet, ahol nagyon szívesen fogadnak, s olyan emberekkel van dolgom, akik nem túlságosan finnyásak. Igaz, hogy előadásom is vonzó, s ez csak hasznára van szerzeményeimnek. Végezetül számtalan nagyúr szeret, s főként Medina Sidonia herceggel olyan viszonyban vagyok, amilyenben Horatius volt Maecenasszal. Nos - folytatta Fabricio -, így alakultam át íróvá. Több mesélnivalóm nincs, most rajtad a sor, Gil Blas, hogy hőstetteidet elzengd!

Erre én vettem át a szót, s minden lényegtelen részletet mellőzve részletesen elmeséltem, amire kíváncsi volt. Aztán megebédeltünk. Az ébenfa szekrényből asztalkendőt, kenyeret, egy darab birkasültet és egy üveg kitűnő bort vett elő, s olyan vidáman ültünk asztalhoz, ahogy csak illik két jó barátához, aki hosszú távollét után ismét találkozik.

- Amint látod - mondta Fabricio -, szabadon és függetlenül élek. Ha követni akarnám pályatársaim példáját, mindennap előkelőségeknél étkeznék, de azonfelül, hogy a munkakedv is

---

⁵⁷ *Lucilius* - latin költő (i. e. 180-103); Lesage itt Horatius ítéletét ismétli. (Szatírák, 1.4.)

⁵⁸ *salus papok* - Mars isten papjai a régi Rómában; körmeneteiken táncoltak, és misztikus dalokat énekeltek a háború istenének tiszteletére.

gyakran itthon tart, egy kicsit Arisztipposz⁵⁹ módjára élek. Éppúgy beletörődöm a magányba, mint az emberekbe s a szűkölködésbe, mint a bőségbe.

A bor annyira ízlett, hogy a szekrényből még egy palackkal elő kellett vennünk. Ebéd után szóltam Fabriciónak, hogy szívesen megismerkednék valamelyik szerzeményével. Azon nyomban előkeresett a papirosai közül egy szonettet, s dagályos modorban felolvasta. A művet egyébként a felolvasás minden szépsége ellenére olyan homályosnak találtam, hogy az égvilágon semmit sem értettem belőle. Fabricio észre is vette.

- Nem találsz elég világosnak a szonettetmet, ugye? - kérdezte.

Bevallottam, hogy nem bántam volna, ha valamivel világosabb. Kinevetett.

- Annál jobb, barátom, minél érthetlenebb. A szonett, az óda, s minden olyan mű, amely fenségre törekszik, sohasem egyszerű és természetes, legfőbb érdeme a homály. Elég, ha a költő azt hiszi, hogy érti.

- Ne gúnyolódj - szóltam közbe. - Minden költeménynek értelmesnek és világosnak kell lennie, akármiféle. S ha a te páratlan Góngorád nem ír világosabban, mint te, bevallom, nem sokra tartom. Az ilyen költő legfeljebb saját korát csalhatja meg. Lássunk most a prózából is valamit.

Núñez elolvastatott velem egy előszót, amelyet - mint mondta - sajtó alatt lévő színműveinek gyűjteménye elé szánt. Aztán megkérdezte, mi a véleményem róla.

- A prózáddal sem vagyok elégedettebb - feleltem -, mint a költeményeddel. Szonetted csupán dagályos zagyaság, előszavadban pedig túlságosan mesterkéltné kifejezések vannak, olyan szavak, amelyeket a közönséges olvasó nem ismer, s hogy úgy mondjam, kifecamított mondatok. Egyszóval, különleges stílusod van. Régi jó szerzőink könyvei nem ilyen nyelven íródtak.

- Ó, te szegény tudatlan! - kiáltott föl Fabricio. - Hát nem hallottad, hogy manapság minden prózaíró, aki arra áhítozik, hogy finom tollúnak ismerjék el, ilyen különleges stílusra törekszik, pontosan ilyen kifecamított mondatokra, amelyekben te megbotránkozol? Öt-hat merész újítóval egyetemben azon igyekszünk, hogy nyelvünket fehérről feketére változtassuk, s ha Isten is úgy akarja, meg is tesszük annak ellenére, hogy Lope de Vega, Cervantes meg a többi széplélek kigúnyol bennünket újszerű nyelvezetünk miatt. Egész sereg kiváló követőnk van, még teológusok is tartoznak a társaságunkhoz.

- Végeredményben - folytatta - szándékunk dicséretes, s ha félretesszük az előítéleteket, sokkal többet érünk azoknál a naturalista íróknál, akik olyan nyelvet használnak, mint a közönséges emberek. Nem értem, miért becsüli őket olyan sok úriember. Az ilyesmi kétségtelenül jó volt Athénak és Rómának, mert ezekben a városokban az emberek elvegyültek egymással; ezért mondhatta Szókratész Alkibiádesznek, hogy a nyelv legjobb tanítómestere a nép. Madridban viszont van jó és rossz nyelv, udvaroncaink másként fejezik ki magukat, mint a polgárok. Ezt elhiheted nekem. Végeredményben a mi új stílusunk diadalmaskodik ellenfeleink stílusán. Egyetlen példával szeretném érzékeltetni veled, milyen különbség van a mi stílusunk nemessége és az ő stílusuk laposságága közt. Ellenfeleink például minden keresettség nélkül így beszélnek: A közzjátékok *megszépítik a darabot* mi viszont sokkal finomabban fejezzük ki magunkat: a közzjátékok *szépséget lopnak a darabba*. Figyeld csak meg a *szépséget lopnak* kifejezést! Érzed, milyen ragyogó, milyen finom, milyen kecses!

---

⁵⁹ Arisztipposz - görög filozófus, Szókratész tanítványa; a gyönyört tartotta a legfőbb jónak (i. e. IV. század).

Kacagva szakítottam félbe nyelvújítóm szavait.

- Ugyan, Fabricio, közönséges különc vagy ezzel a választékos nyelvvel!

- Te meg közönséges állat a magad természetes beszédével. *Menjen* - folytatta a granadai érsek szavait idézve -, *menjen, keresse fel kincstárnokomat, kérjen tőle száz dukátot, és Isten áldja meg ezzel az összeggel. Isten áldja, Gil Blas úr, szeretném, ha egy kicsit több ízlése volna.*

E szellemességre megint elnevettem magam, s Fabricio sem vesztett jókedvéből, megbocsátotta, hogy írásműveiről tiszteletlenül nyilatkoztam. Megittuk a második palack bort is, minekutána meglehetősen jó hangulatban álltunk föl az asztal mellől. Azzal a szándékkal indultunk el, hogy sétálunk egyet a Pradón, amikor azonban elhaladtunk egy kocsmá előtt, az az ötletünk támadt, hogy betérünk.

E kocsmában rendszerint jó társaság szokott összegyűlni. Két különterme volt, s mind a kettőben másképp szórakoztak a lovagok. Az egyikben kártyáztak és sakkoztak, a másikban meg vagy tíz-tizenketten két hivatásos széplélek vitájára figyeltek feszülten. Nem is kellett odamennünk hozzájuk, anélkül is megállapíthattuk, hogy a vita valamilyen metafizikai tétel körül forog, a két ember ugyanis olyan hevesen és indulatosan szónokolt, mintha az ördög szállta volna meg őket. Azt hiszem, hogy ha valaki az orruk alá tartotta volna Eleázár⁶⁰ gyűrűjét, démonok szálltak volna ki az orrlukaikon.

- Nagy Isten - fordultam társamhoz -, milyen tüzesek! S micsoda tüdejük van! Ez a két vitatkozó kikiáltónak született. Az emberek nagy része nem a neki megfelelő foglalkozást űzi.

- Csakugyan - felelte a barátom -, ezek az emberek nyilván Noviusnak⁶¹, a római bankárnak a fajtájához tartoznak, akinek öblös hangja még a kocsisok lármáját is túlharsogta. Az egész vitában azt utálom a legjobban - tette hozzá -, hogy az ember belesüketül, anélkül, hogy bármi haszna lenne a vitából.

Így aztán elhúzódtunk a lármás metafizikusok mellől, s már-már kezdődő fejfőrcsöm elmúlt. Átmentünk a másik terembe, leültünk az egyik sarokba, s miközben üdítő italokat fogyasztottunk, a belépő és távozó lovagokat figyeltük. Núñez csaknem mindnyájukat ismerte.

- Istenemre! - kiáltott föl. - Filozófusaink vitája nem fog egyhamar véget érni. Friss erősítések érkeznek. Ez a három férfiú, aki most lépett be, rögtön bekapcsolódik a vitába. Látod azt a két furcsa figurát, aki éppen most távozik? Azt a barna képű, szikár emberkét, akinek hosszú, lenyalt haja egyforma hosszan lóg le elöl is, hátul is, don Julián de Villanuñónak hívják. Ez a fiatal oydor megjártssa az aranyíjfat. A minap nála ebédeltünk egyik barátommal. Meglehetősen furcsa foglalatosságon kaptuk rajta. Azzal szórakozott dolgozószozájában, hogy eldobta egy peres ügy iratait, amelynek ő volt az előadója, aztán egy nagy agárral visszahozatta. A kutya persze összeharapdálta az iratokat. A kíséretében lévő licenciátus, az a vérmes ábrázatú férfiú don Querubín Tonto⁶², a toledói egyház kanonokja, a leghülyébb alak a világon, noha mosolygós, értelmes képe miatt okos ember benyomását kelti. Csillog a szeme, mosolya ravasz és gunyoros. Azt hinné az ember, hogy kifinomult esze van. Ha felolvasnak előtte valamilyen nehezebb írásművet, olyan figyelmesen hallgatja, mintha értené, holott egy szót

---

⁶⁰ Eleázár - zsidó mágus Vespasianus császár korában; a megszállottakat egy nagy gyűrűvel gyógyította, amelyet az orrukhoz közelített.

⁶¹ Novius - Horatius beszél erről a hangról egyik szatírájában. (I. 6.)

⁶² Tonto - spanyolul: mafla, hülye.

sem ért belőle. Ő is ott volt az oydor ebédjén, ahol tömegével hangzottak el a jó mondások és a mulatságos történetek. Don Querubín egy szót se szólt, de olyan arcjátékkal és mozdulatokkal adott kifejezést tetszésének, hogy szinte többet értek, mint maguk a szellemességek.

- Hát ezt a két rosszul fésült alakot ismered-e - kérdeztem Núñeztől -, aki ott könyököl a sarokban, és egymás fülébe suttogva beszélget?

- Nem - felelte Fabricio -, nem ismerem őket. De minden valószínűség szerint kávéházi politikusok, akik a kormányt bírálják. Nézd csak azt a rokonszenves lovagot, aki füttyörészve sétálgat a teremben, s hol egyik, hol a másik lábára nehezedik. Don Agustín Moretónak⁶³ hívják, nem is tehetségtelen fiatal költő, a hízelgők és hozzá nem értők azonban már csaknem megbolondították. Az a férfiú, akit most megszólított, egyik polgártársa, akit Diana ugyancsak megvert⁶⁴: rimes prózát ír.

- Még két író! - kiáltott föl, és két nemesúrra mutatott, aki éppen akkor lépett be. - Mintha csak összebeszélték volna, hogy mind idejönnek és fölvonulnak előtted! Az egyik don Bernardo Deslenguado⁶⁵, a másik don Sebastián de Villa-Viciosa. Az első epés fickó, Saturnus jegyében született, csupa rosszindulat, legfőbb öröme a gyűlölködés, mindenki utálja. Ami don Sebastiánra illeti, ő jóindulatú fiatalember, nem akarja, hogy bármi is terhelje a lelkiismeretét. Nemrég mutatták be egyik színdarabját rendkívüli sikerrel, s most kinyomatta a darabot, hogy ne éljen vissza tovább a közönség tetszésével.

Góngora jószívű tanítványa tovább is folytatta volna az előttünk feltűnő és mozgóképként változó alakok ismertetését, ha Medina Sidonia herceg egyik apródja félbe nem szakítja a következő szavakkal:

- Señor don Fabricio, a herceg úr üzenetét hozom. Beszélni óhajtsz önnel, odahaza várja.

Núñez tudta, hogy egy nagyúr óhaját nem lehet elég gyorsan teljesíteni, tehát azon nyomban elbúcsúzott, hogy fölkeresse Maecenását, én meg ott maradtam fölöttébb csodálkozva, mivel az apród *don*-nak tisztelte, vagyis nemesembert csinált belőle, noha az apja Crisóstomo, közönséges borbélymester volt.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

Fabricio állást szerez Gil Blasnak Galiano grófnál, egy szicíliai nemesúrnál

Olyan nagyon vágytam viszontlátni Fabriciót, hogy másnap már kora reggel beállítottam hozzá.

- Jó napot kívánok, señor don Fabriciónak, az asturiai nemesség virágjának, akarom mondani gombájának!

Szavaimra nagyot kacagott.

- Szóval, észrevetted, hogy *don*-nak címeztek? - kérdezte.

---

⁶³ *Moreto* - spanyol drámaíró (1618-1669).

⁶⁴ *Diana megvert* - kb. annyit jelentett, hogy meghabarodott. (Diana a Hold istennője volt, ezek szerint tehát kb. holdkóros.)

⁶⁵ *Deslenguado* - spanyolul: mocskos szájú; alakjában Lesage állítólag kortársát, Jean-Baptiste Rousseau költőt rajzolta meg.

- Észre, nemesuram, és engedje megjegyezmem, hogy tegnap, amikor átalakulásáról beszámolt, a javát kifejejtette.

- Csakugyan - felelte -, de az igazság az, hogy nem azért vettem föl ezt a címet, hogy a magam hiúságának hízelegjek, hanem hogy a másokéhoz alkalmazkodjam. Ismered a spanyolokat: semmibe veszik a becsületes embert, ha szerencsétlenségére nincs se vagyona, se nemessége. Hadd mondjam meg neked, hogy annyi (és isten tudja, miféle) emberrel találkozom, aki don Franciscónak, don Gabrielnek, don Pedrónak meg don Tudomisénminek szólíttatja magát, hogy véleményem szerint nemesnek lenni nagyon közönséges dolog, s a nemesség számára csak megtiszteltetést jelent, ha egy érdemes polgár hajlandó közéjük sorolni magát.

- De beszéljünk másról - folytatta. - Tegnap este a Medina Sidonia hercegnél rendezett vacsorán, ahol többek közt jelen volt egy szicíliai nemesúr, Galiano gróf is, a társalgás a hiúság nevetséges következményeire terelődött. Örültem, hogy én is szolgálhatok mulatságos példával ezzel kapcsolatban, s előadtam a szentbeszédek történetét. Képzelheted, milyen jót nevettek rajta, s mi mindent mondtak az érsekedre! A dolog egyébként nem ártott neked, megsajnálta, Galiano herceg pedig, miután tüzetesen kifaggatott rólad - s gondolhatod, hogy kellőképpen tájékoztattam -, megbízott, hogy vigyelek el hozzá. Épp érted akartam menni, hogy odakísérjelek. Valószínűleg azt ajánlja majd, hogy légy a titkára. Javaslom, hogy ne utasítsd vissza az ajánlatot, pompás dolgod lesz ennél a nagyúrnál, igen gazdag, és úgy költekezik Madridban, mint valami nagykövet. Állítólag azért jött az udvarba, hogy Lerma herceggel tárgyaljon azokról a királyi javakról, amelyeket a miniszter el akar adni Szicíliában. Egyszóval, Galiano gróf, jóllehet szicíliai, bőkezű, nyílt és egyenes embernek látszik. Legokosabb, ha beállsz a szolgálatába. Valószínű, hogy ő lesz az, aki gazdaggá fog tenni, ahogy Granadában megígérték neked.

- Elhatároztam ugyan - feleltem Núñeznek -, hogy mielőtt újból szolgálatba állanék, csavargok egy kicsit a városban, te azonban úgy beszélsz erről a szicíliai grófról, hogy megváltoztattam elhatározásomat. Szeretnék máris a titkára lenni.

- Nemsokára az leszel, ha nem csalódom.

Azzal már indultunk is a grófhoz, aki egyik barátjának, az éppen vidéken tartózkodó don Sancho de Ávilának a házában lakott.

Az udvaron tömérdek apróddal és lakájjal találkoztunk, valamennyien pompás, elegáns libériában voltak, az előszoba tele volt inasokkal, nemesekkel, tisztviselőkkel. Mindegyikük pompás ruhában volt, az arcuk azonban olyan furcsa volt, hogy spanyol módra öltözött majmoknak néztem őket. Mi tagadás, vannak nők és férfiak, akiknek a külsején semmi sem segít.

Don Fabriciót bejelentették, s egy pillanat múlva be is bocsátották. Vele mentem. A gróf háziköntösben üldögélt egy kereveten és csokoládét ivott. A lehető legmélyebb tisztelettel üdvözlöttük, ő pedig bólintott viszonzásul, s olyan nyájas tekintetet vetett ránk, hogy máris megnyerte tetszésemet. Csodálatos, de így van: mindig örülünk, ha egy nagyúr szívesen fogad. Igen barátságtalanul kell hogy fogadják az embert, hogy ne nyerjék meg a tetszését.

Miután megitta csokoládéját, egy darabig egy Cupidónak nevezett nagy majommal mókázott. Nem tudom, miért adták a majomnak éppen ennek az istennek a nevét, talán azért, mert éppoly rosszindulatú volt, mert egyébként semmilyen tekintetben nem hasonlított hozzá. De akármilyen ronda volt is, gazdája gyönyörűségét lelte benne. Annyira elbűvölte kedvességével, hogy állandóan az ölében tartotta. Habár Núñez meg én nem voltunk elragadtatva a majom ugrándozásától, úgy tettünk, mintha odavolnánk érte. Amivel meg is nyertük a szicíliai tetszését, abbahagyta a szórakozást, és így szólt hozzám:

- Barátom, csak önön múlik, hogy titkáraim egyike legyen. Ha ez az állás megfelel önnek, évenként kétszáz pisztolt kap. Nekem elég, hogy don Fabricio ajánlja és kezeskedik önért.

- Bizony, señor - kiáltott Núñez -, én bátrabb vagyok, mint Platón, aki nem mert felelősséget vállalni egyik barátjáért, akit a zsarnok Dionüszioszhoz küldött. Nem félek, hogy szemrehányást kapok a dolog miatt.

Mély meghajlással köszöntem meg az asturiai költőnek lekötelező bátorságát, aztán a gazdához fordultam, és biztosítottam szorgalmamról és hűségemről. Mihelyt a nagyúr látta, hogy ajánlatát szívesen fogadom, rögtön hívatta is intézőjét, halkan néhány szót váltott vele, aztán felém fordult.

- Majd később közlöm, milyen munkakört szánok önnek, Gil Blas. Addig is kövesse intézőmet, megadtam neki önre vonatkozólag az utasításokat.

Engedelmeskedtem, s magára hagytam a grófot Fabricióval és Cupidóval.

Az intéző, aki egyike volt a legravasabb messinaiaknak, elhalmozott bókjaival, és a lakására vitt. Elküldött a szabóért, aki a személyzet ruháit varrta, és utasítást adott neki, hogy a lehető leggyorsabban készítsen számomra egy ugyanolyan pompás ruhát, amelyet a főbb tisztviselők viseltek. A szabó mértéket vett rólam és eltávozott.

- Ami a szállást illeti - mondta a messinai -, tudok az ön számára egy megfelelő szobát. Ejnye, reggelizett már? - kérdezte. Megmondtam, hogy nem.

- Ó, szegény fiatalember, hát miért nem szól? Olyan helyre került, ahol csak szólni kell, hogy mire van szüksége, s már meg is kapja. Jöjjön velem, elviszem valahova, ahol, hál' istennek, semmiben sincs hiány.

Azzal levitt a tálalóba, ahol megismertetett a háznaggyal. Nápolyi volt, s semmiben sem maradt mögötte a messinainak. Róluk aztán el lehetett mondani, hogy: az egyik tizenkilenc, a másik egy híján hús. A tiszteletre méltó háznagy éppen öt-hat barátjával szórakozott, sonkával, marhanyelvvel és egyéb szózott húsokkal tömték magukat, hogy jobban tudjanak inni. Csatlakoztunk a lakomázókhoz, segítettünk nekik elfogyasztani a gróf úr legjobb borait. Miközben mi a tálalóban szórakoztunk, a konyhában is nagyban folyt a lakoma. Ott a szakács látott vendégül három-négy ismerős polgárt, akik éppúgy nem kímélték a bort, akárcsak mi, gyomrukat megtöltötték nyúl- és fogolypástétommal, mindenki teli szájjal zabálta, amihez csak hozzáfért, még a kukták is. Úgy éreztem magam, mint egy fosztogatók által megszállt házban, pedig ez még mind nem volt semmi. Csak jelentéktelen csekélység volt ahhoz képest, amit még nem láttam.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

Milyen munkakörrel bízta meg Gil Blas Galiano gróf

Elmentem a cókmókomért, és áthozattam új lakásomba. Mikor visszatértem, a gróf asztalnál ült több nemesúr és Núñez, a költő társaságában, aki élvezte, hogy kiszolgálják, és élénken részt vett a társalgásban. Sőt azt is megfigyeltem, hogy akármit mondott, a társaság el volt ragadtatva tőle. Éljen a szellemesség! Ha valaki szellemes, olyan társasága van, amelyet csak akar.

Jómagam a ház tisztviselőivel ebédeltem, akiket nagyjából ugyanúgy szolgáltak ki, mint a ház urát. Ebéd után visszavonultam a szobámba, és eltűnődtem a helyzetemen. „Nos, Gil Blas -

gondoltam -, most egy szicíliai gróf mellett szolgálász, akiről nem tudod, milyen! A látszat után ítélve úgy élsz majd, mint hal a vízben. De ne ítélj elhamarkodottan, ne bízz szerencsecsillagodban, nagyon gyakran tapasztalhatsz, milyen rosszindulatú. Azonfelül még azt sem tudod, mi a gróf szándéka veled. Intézője és titkárai vannak, vajon milyen munkakörrel akar hát megbízni? Valószínűleg a kerítőjének szánt. Jó órában legyen mondva: jobb munkakört keresve sem lehetne találni, hogy az ember megcsinálja a szerencsáját egy nagyúrnál. Becsületes szolgálatokkal csak lépésenként lehet előrejutni, és nem is mindig ér célhoz az ember.”

Miközben ilyen szép dolgokon elmélkedtem, beállított egy inas, közölte, hogy a lovagok, akik itt ebédeltek, hazatértek, s a gróf úr kéri. Azon nyomban rohantam is a lakosztályába. A kereveten fekvő találtam, sziesztázni készült a majommal az oldalán.

- Jöjjön közelebb, Gil Blas - mondta -, üljön le, és figyeljen ide.

Utasítása szerint cselekedtem, ő pedig a következőket mondta:

- Don Fabricio egyéb jó tulajdonságai közt megemlítette, hogy ön ragaszkodik gazdáihoz, és igen tisztességes fiatalember. Ez a két körülmény készítetett rá, hogy felajánljam: lépjen a szolgálatomba. Olyan hűséges alkalmazottra van szükségem, aki az érdekeimet szolgálja, és minden igyekezetével azon van, hogy megőrizze vagyonomat. Tény, hogy nagyon gazdag vagyok, de kiadásaim minden évben erősen meghaladják jövedelmemet. És miért? Mert meglopnak, kifosztanak. Úgy élek a saját házamban, mint egy rablókkal teli erdőben. Az a gyanúm, hogy a háznagy és az intéző összejátszik, s ha ez igaz, elég ahhoz, hogy teljesen tönkremenjek. Ön erre azt mondhatja, hogy ha csirkefogóknak tartom őket, tegyem ki a szűrőket. De honnan szerezzek másokat, akik külön anyagból vannak gyúrva? Meg kell elégednem annyival, hogy mindkettőjüket megfigyeltetem valakivel, akinek jogában áll ellenőrizni őket. Önt szemeltem ki erre a feladatra. Ha eredményesen végzi a dolgát, bizonyos lehet hálámban. Gondom lesz rá, hogy Szicíliában előnyösen letelepedhessen.

Azzal elbocsátott, de még aznap este bemutatott a cselédségnek, mint a ház főintézőjét. A messinai és a nápolyi először egyáltalán nem ijedt meg, mert magukhoz illő fickónak tartottak, s arra számítottak, hogy ha megosztják velem a zsákmányt, tovább folytathatják üzelveiket. Másnap azonban nagyon elcsodálkoztak, amikor közöltem velük, hogy ellensége vagyok minden tékozlásnak. Felszólítottam a háznagyot, hogy vegye számba az élelmiszerkészletet. Megvizsgáltam a pincét. Ellenőriztem a tálalóban lévő holmit, nevezetesen az ezüstneműt és asztalneműt. Ezek után mindkettőjüket felszólítottam, hogy kíméljék gazdánk vagyonát, és legyenek takarékosak. Buzdításomat azzal fejeztem be, hogy ha visszaélést tapasztalok, értesíteni fogom gazdánkat.

De tovább is mentem. Szükségem volt egy megfigyelőre, hogy tudjam, nem játszanak-e össze. E célra az egyik kuktát szemeltem ki, s megnyertem ígéreteimmal. Kijelentette, hogy nála megfelelőbb emberhez nem is fordulhattam volna, ha tudni akarom, mi történik a házban, mert a háznagy és az intéző összejátszik, két végén égetik a gyertyát, mindennap ellopják a háztartás számára vásárolt hús felét, a nápolyi kitart egy hölgyet, aki a Szent Tamás-kollégiummal szemben lakik, a messinai meg egy másikat a Nap kapunál, a két úr minden reggel rengeteg élelmiszert küld a szeretőjének, a szakács egy környékbeli özvegynek kedveskedik jó fogásokkal, s a másik kettőnek tett szolgálatok fejében, akiknek odaadó híve, ugyancsak hozzájut a pincében tárolt borokhoz, végezetül ez a három alkalmazott az oka annak, hogy a gróf úr háztartása olyan iszonyúan költséges.

- Ha kételkedik a szavamban - fűzte hozzá a kukta -, ne restellje a fáradságot, és legyen holnap reggel hét órakor a Szent Tamás-kollégium környékén, ott majd találkozik velem, amint egy kosarat cipelek, és minden kételye eloszlik.

- Ezek szerint - kérdeztem - te vagy a két nőbolond házvezető bizalmasa?

- Csak a háznagyé - felelte -, az intéző megbízásait egyik cimborám hajtja végre.

Úgy éreztem, érdemes utánajárnom, igaz-e a beszámoló. Másnap a megjelölt időben kíváncsiságból elmentem a Szent Tamás-kollégium környékére. Nem sokáig kellett várnom besúgómról. Csakhamar megjelent egy hússal, szárnyassal és vaddal teli nagy kosárral. Leltárba vettem a kosár tartalmát, rövid jegyzőkönyvet készítettem azzal, hogy majd megmutatom a gazdámnak, aztán utasítottam a kis kuktát, hogy megbízatásának szokás szerint tegyen eleget.

A szicíliai nemesúr, aki természettől fogva igen indulatos volt, első mérgében ki akarta tenni mind a nápolyi, mind a messinai szűrét, miután azonban alaposabban átgondolta a dolgot, megelégedett az utóbbinak az elbocsátásával, s énám bízta a munkakörét. Ilyenformán főfelügyelői megbízatásom röviddel kinevezésem után meg is szűnt, s őszintén szólva nem is bántam. Az igazság az, hogy ez az állás tiszteletre méltó besúgói munkakör volt, bármikor meg lehetett szüntetni, most azonban, hogy intéző úr lett belőlem, hozzám került a pénzszerény kulcsa, s ez volt a lényeg. Egy nagy háztartásban mindig az az alkalmazott a rangelső, akinek a munkaköre olyan sok apró jövedelemmel jár, hogy még akkor is óhatatlanul meggazdagodik, ha becsületes ember.

A nápolyi még nem merítette ki minden furfangját, s mivel észrevette, milyen erőlesen buzgólkodom, s minden reggel megvizsgálom és nyilvántartásba veszem a húst, amelyet vásárol, abbahagyta a lopást, de továbbra is mindennap ugyanannyi húst vásárolt a gazember. Ezzel a fogással gyarapította az étkezések utáni maradékból származó jövedelmét, amely jog szerint őt illette, s ha szeretőjének nem küldhetett nyers húst, pecsenyével ajándékozta meg helyette. A csirkefogót tehát nem érte veszteség, a grófnak pedig nem származott belőle haszna, hogy az intézők gyöngye szolgálja. Erre az újabb cselre az étkezések alkalmával tapasztalható rendkívüli bőségből jöttem rá, rögtön hozzá is láttam a rendcsináláshoz, s minden étkezéskor levettem a fölösleget, vigyázva, hogy a takarékoskodás senkinek se tűnjön föl. Látszólag ugyanolyan bőség uralkodott, a takarékoskodás révén azonban lényegesen csökkentettem a kiadást. Gazdám éppen ezt óhajtotta: úgy akart takarékoskodni, hogy a fényűzés látszatát megtartsa. Feltűnési vágyát nem áldozta föl fukarságának.

Ez még mind semmi; még egy visszaélést megszüntettem. Észrevettem ugyanis, hogy a bor nagyon gyorsan fogy, s ebből arra következtettem, hogy ezen a téren is történik valami csalás. Csakugyan úgy is volt, mert ha például tizenkét lovag ült gazdánk asztala körül, ötven, sőt néha hatvan palack bor fogyott el. Csodálkoztam a dolgon, kikérdeztem hát bizalmasomat, azaz a kuktát, akivel titokban össze szoktam járni, s aki hűségesen beszámolt mindenről amit a konyhában látott és hallott. Senki sem gyanakodott rá. Megtudtam tőle, hogy a visszaélés, ami miatt panaszkodtam, a háznagy, a szakács és az italt töltögető lakájok közös műve: a lakájok ugyanis a még félig telt palackokat visszavitték, s a szövetségesek megosztottak rajtuk. Beszéltem hát a lakájokkal, s megfenyegettem őket, hogy ha rajtakapom valamelyiküket, azonnal kiadom az útját. Ez elég is volt hozzá, hogy megjavuljanak. Gazdám gondosan tájékoztattam a legjelentéktelenebb intézkedésről is, amelyet érdekében hoztam, el is halmozott dicséretekkel, s napról napra jobban megszeretett. Én meg, hogy megjutalmazzam a kuktát a nekem tett jó szolgálatokért, segédszakácsot csináltam belőle. A jobb házakban a hűséges cselédek így csinálják meg a szerencséjüket.

A nápolyi dühös volt, hogy mindenben kereszteztem útjait; éktelenül haragudott, hogy valahányszor megpróbált elszámolni, mindig ellentmondtam neki, tudniillik, hogy alaposabban a körmére tudjak nézni, nem restelltem a fáradságot, és elmentem a piacra, hogy megismerkedjem az árakkal. Miután ilyenformán a veséjébe láttam, ő viszont keresni akart a bevásárlá-

sokon, erőiesen lehordtam. Meg voltam győződve róla, hogy mindennap százszor elátkoz, mivel azonban tudtam, miért csinálja, nem féltem, hogy átkai megfogannak. Nem tudom, hogy volt képes zaklatásaimnak ellenállni, s miért nem lépett ki a szicíliai nemesúr szolgálatából. Nyilván még így is megtalálta a számítását.

Időnként összejöttem Fabricióval, s beszámoltam neki hallatlan intézői hőstetteimről. Ő inkább hajlamos volt rosszallni, mint helyeselni magatartásomat.

- Adja Isten - mondta egyszer -, hogy önzetlen szolgálatodért ezek után is megkapd az illő jutalmat. De magunk közt legyen mondva: akkor sem követhetnél el bűnt, ha nem lennél ilyen szigorú a háznaggyal.

- De hát ez a tolvaj arcátlanul tíz pisztolt számít fel egy halért - feleltem -, mikor csak négybe került, s te azt kívánnád, hogy ilyesmibe belemenjek?

- Miért ne? - kérdezte fagyosan. - Kérd el tőle az összeg felét, s minden a legnagyobb rendben lesz. Hitemre mondom, barátom - folytatta aztán fejcsóválva -, nem viselkedsz értelmes ember módjára. Igazi talpnyaló vagy, s mivel nem kopasztod meg a kezedben levő libát, sokáig szolga maradsz. Tudd meg, hogy a szerencse olyan, mint a fűge, kacér, könnyű nők, akiket csak az erőszakos udvarlók kaphatnak meg.

Csak nevettem Núñez szónoklatán, mint ahogy ő is nevetett, s meg akart győzni róla, hogy nem beszélt komolyan. Restellte, hogy hasztalanul adott rossz tanácsot. Szilárdan kitartottam elhatározásom mellett, hogy mindig buzgó és hűséges maradok. Nem tagadtam meg magam, s merem állítani, hogy négy hónap alatt legalább háromezer dukátot takarítottam meg gazdámnak.

TIZENHATODIK FEJEZET

*Galiano gróf majmának balesetéről, a bánatról, amelyet a gróf érzett emiatt.
Miként betegedett meg Gil Blas, és milyen következménnyel járt a betegsége*

Ennek az időszaknak a végén a palotában uralkodó nyugalmat különös baleset zavarta meg, amelyet az olvasó alighanem jelentéktelennek fog találni, a személyzet és főleg az én számomra azonban súlyos következményekkel jár. Cupido, gazdám kedvenc majma, amelyről már szóltam, egyszer át akart ugrani egyik ablakból a másikba, de olyan szerencsétlenül csinálta, hogy leesett az udvarra, és eltörte az egyik lábát. Mikor a gróf értesült a balesetről, siránkozni kezdett, mint egy vénasszony, határtalan fájdalomában valamennyi cselédjét felelőségre vonta, s hajszálon múlt, hogy egytől egyig el nem bocsátotta őket. Dühé mégiscsak arra korlátozódott, hogy mindnyájunkat leszidott hanyagságunk miatt, válogatás nélkül szórta ránk a szitkokat. Azonnal elhívatta a legügyesebb madridi sebészeket, akik a legjobban értettek a csonttörések és ficamok gyógyításához. A sebészek megvizsgálták a törött lábat, helyre rakták és bekötötték. De noha valamennyien megnyugtatták gazdámat, hogy a baleset jelentéktelen, egyiküket mégis ott tartotta, amíg az állat teljesen meg nem gyógyul.

Hiba volna elhallgatnom, mennyit szenvedett és nyugtalanzkodott ezalatt a szicíliai nemesúr. Talán el sem hiszik, ha mondom, hogy egész nap nem vált meg szeretett Cupidójától. Ott volt, amikor a sebet átkötötték, s éjszakánként kétszer-háromszor is felkelt, hogy megnézzé az állatot. A legkellemetlenebb az volt, hogy valamennyi inasnak, de főleg nekem állandóan talpon kellett lennem, hogy szaladhassunk, ha jónak látott elküldeni valahová majma ügyében. Egyszóval, amíg az átkozott dög teljesen föl nem épült, s nem kezdett újra ugrándozni meg

bukfencezni, pillanatnyi nyugtunk sem volt. Ezek után hogyan kellene elhinni, amit Suetonius ír, miszerint Caligula annyira szerette lovát, hogy pazarul berendezett palotát ajándékozott neki, tiszteket rendelt a szolgálatára, és még konzullá is ki akarta nevezni? Gazdám éppúgy odavolt a majmáért, s szívesen csinált volna corrigidort belőle.

Az én szerencsétlenségem az lett, hogy valamennyi inasra rálicitáltam, minél jobban kedvére akartam tenni gazdámnak, és oly sokat fáradoztam Cupidója érdekében, hogy belebetegedtem. Kegyetlenül meglázasodtam, s olyan rosszul lettem, hogy elvesztettem eszméletemet. Fogalmam sincs róla, mit műveltek velem a két hét alatt, amíg élet és halál között lebegtem. Csak annyit tudok, hogy fiatalságom oly sikeresen küzdött meg a lázzal és valószínűleg az orvosságokkal is, hogy végül is magamhoz tértem. Az első, amit észrevettem, az volt, hogy nem a szobámban vagyok. Tudni akartam, miért nem, s megkérdeztem attól a vénasszonytól, aki vigyázott rám, de azt felelte, hogy nem szabad beszélnem, az orvos szigorúan megtiltotta. Ha az ember jól érzi magát, rendszerint füttyöl az orvosokra, de ha beteg, engedelmesen aláveti magát parancsaiknak.

Szóval, hallgattam, bármennyire szerettem volna is szót váltani a vénasszonnyal. Éppen ezen töprengtem, amikor két igen fürge mozgású aranyifjúféle lépett be. Bársonyruhát és csipkével díszített gyönyörű inget viseltek. Azt hittem, gazdám barátai, s iránta érzett tiszteletből látogatnak meg. Ebben a hiszemben nagy erőfeszítéssel felültem, és tisztelem jeléül levettem a hálósapkám, a vénasszony azonban ismét hanyatt fektetett, s közölte, hogy a két nemesúr az orvosom és a gyógyszerésem.

Az orvos hozzám lépett, megtapogatta pulzusomat, megvizsgálta az arcom, s mivel úgy látta, hamarosan meggyógyulok, diadalmas arcot vágott, mintha része volna a dologban, s kijelentette, hogy műve befejezéséhez már csak egyetlen orvosságra van szükség, s ha azt is bevettem, joggal dicsekedhetik el vele, hogy pompás kezelésben részesített. Miután mindezt elmondta, valami receptet íratott a gyógyszerésszel, s miközben tollba mondta neki, a tükörben nézegette magát, a haját igazgatta, és olyan grimaszokat vágott, hogy egészségi állapotom ellenére képtelen voltam kacagás nélkül megállni. Ezek után fölényes fejmozdulattal üdvözölt, és eltávozott, inkább önmagával, mint az előírt gyógyszerekkel foglalkozva.

Távozása után a gyógyszerész, aki nem ok nélkül keresett fel, hozzálátott, bizonyára gondolják, mihez. Talán attól tartott, hogy a vénasszony nem elég ügyes, vagy talán növelni akarta portékája értékét, tény, hogy a műveletet maga végezte el; de akármilyen ügyes volt is, nem tudom, miként történhetett, alig fejeződött be a művelet, visszaszármaztattam neki, amit adott, minek következtében bársonyruhája csúfos állapotba került. A balesetet a gyógyszerésszel együtt járó szerencsétlenségnek tekintette. Fogott egy törülközőt, szó nélkül megtörülközött, és eltávozott, nyilván azzal az elhatározással, hogy a tisztítót velem fizetteti meg, hiszen kétségtelenül kénytelen volt tisztítóba küldeni a ruháját.

Másnap reggel ismét megjelent, ezúttal kevésbé elegáns ruhában, noha aznap nem kellett semmit sem kockáztatnia: csak az orvosságot hozta el, amelyet előző nap rendelt a doktor. Azonfölül, hogy pillanatról pillanatra jobban éreztem magam, előző nap óta olyan ellenszenvet éreztem az orvosok és gyógyszerészek iránt, hogy elátkoztam még az egyetemeket is, ahol ezeket az urakat felhatalmazták rá, hogy büntetlenül embert ölhessenek. Rosszkedvemben káromkodva kijelentettem, hogy nincs szükségem semmiféle gyógyszerre, s az ördög vigye Hippokratészt egész pereputtyával egyetemben. A gyógyszerész, akit egyáltalán nem érdekelt, mit csinálok a kotyvalékával, föltéve, hogy megfizetem az árát, a gyógyszert az asztalon hagyta, s szó nélkül távozott.

A kutyának való orvosságot tüstént ki is dobtam az ablakon, mert úgy irtóztam tőle, hogy szentül meg voltam győződve: belehalok, ha beveszem. Még egy másik engedetlenséget is elkövettem: megszegtem a némasági tilalmat, s határozott hangon közöltem a vénasszonnyal, aki vigyázott rám, hogy feltétlenül tudni akarom, mi van a gazdámmal. A vénasszony - vagy azért, mert félt tőle, hogy veszedelmesen fölízgat, ha teljesíti kívánságomat, vagy éppen mert föl akart izgatni - nehezen szánta rá magát, hogy beszéljen. De olyan türelmetlenül sürgettem, hogy végül is válaszolt:

- Lovag uramnak önmagán kívül nincs más gazdája. Galiano gróf visszatért Szicíliába.

Nem akartam hinni a fülemnek, pedig nagyon is igaz volt. A nemes gróf betegségem másnapján megjíedt, hogy ott halok meg nála, apróságaimmal együtt volt szíves átvitetni egy bútorozott szobába, s minden teketória nélkül rábízott a gondviselésre és a vénasszonyra. Röviddel ezután utasítást kapott az udvartól, hogy térjen vissza Szicíliába, s oly sietve elutazott, hogy eszébe se jutottam. Lehet, hogy máris halottnak hitt, de az is lehet, hogy az előkelőségeknek kihagy az emlékezetük.

Miután ápolónőm mindezt elmesélte, még azt is közölte, hogy ő hívatott orvost meg gyógyszerészt, nehogy az ő közreműködésük nélkül patkoljak el. E jó hírek hallatára mély töprengésbe merültem. Isten veled, szicíliai letelepedés, Isten veletek, szép reményeim! „Valahányszor nagy csapás ér - mondta valamelyik pápa -, tartsatok lelkiismeret-vizsgálatot, s rá fogtok jönni, hogy magatok idéztétek fejetekre a szerencsétlenséget.” Ne vegye rossz néven e szentatya, de sejtelmem sincs róla, hogy ezúttal mi módon járultam hozzá az engem ért csapáshoz.

Midőn láttam, hogy szép reményeim, amelyekkel annyira el voltam telve, füstbe mentek, első gondolatom az útításkám volt. Odahozattam a vénasszonnyal, hogy megvizsgáljam tartalmát. Nagyot sóhajtottam, mikor észrevettem, hogy nyitva van.

- Ó, én édes táskám, egyetlen reménységem, mint látom, idegen kezekbe kerültél! - kiáltottam föl.

- Szó sincs róla, señor Gil Blas - jelentette ki a vénasszony. - Nyugodjék meg, semmit sem loptak el öntől. Úgy vigyáztam a holmijára, mint a becsületedre.

Azt a ruhát, amelyet akkor viseltem, amikor a grófhöz elszegődtem, meg is találtam, azt azonban, amelyet a messinai csináltatott nekem, hiába kerestem. Lehet, hogy a gazdám nem találta helyesnek, hogy birtokomban hagyja, de lehet, hogy ellopta valaki. Egyéb ruhadarabjaim hiánytalanul megvoltak, megvolt a nagy bőrorszény is, amelyben a pénzemet tartottam. A pénzt kétszer is megszámláltam, mert nem akartam elhinni, hogy csak ötven pisztolom maradt a kétszázhatvanból, amennyi betegségem előtt volt az erszényben.

- Mit jelentsen ez, öreganyám? - kérdeztem ápolómtól. - Alaposan megcsappant a vagyonom.

- Rajtam kívül senki nem nyúlt hozzá - felelte a vénasszony -, én pedig amennyire csak tudtam, takarékoskodtam vele. De hát a betegség sokba kerül, mindig kell pénz valamire. Íme - tette hozzá derék háziasszonyom, s egy csomó papírt vett elő a zsebéből -, itt az elszámolás, pontos, mint a parancsolat, megláthatja belőle, hogy egy garast sem költöttem el fölöslegesen.

Átfutottam a jó tizenöt-húszoldalnyi elszámolást. Úristen, mennyi baromfit vásároltam, míg eszméletlenül feküdtem! Csak húslevesre legalább tizenkét pisztolt költöttem el. A többi tétel se maradt el e mögött. El se lehet sorolni, mennyit költött a vénasszony fára, gyertyára, vízre, seprűre, et cetera. De akármilyen sokat számolt is el, a végösszeg még így is alig tett ki harminc pisztolt, következésképpen még mindig kellett volna lennie száznyolcvan pisztolomnak. Amikor ezt közöltem a vénasszonnyal, ártatlan képpel tanúul hívta az összes szenteket, hogy amikor a gróf háznagya rábízta a táskámat, csak nyolcvan pisztol volt az erszényben.

- Micsoda? - szakítottam gyorsan félbe. - A háznagy adta át önnek a holmimat, öreganyám?

- Ő hát - felelte -, egész biztos ő volt. Amikor átadta, még rám is parancsolt: „Fogja, öreganyám, és ha Gil Blas úr elpatkol, rendezzen neki szép temetést. A táskában ott van a fedezet a költségekre.”

- Ó, átkozott nápolyi! - kiáltottam föl erre. - Most már szükségtelen törnöm a fejem, hová lett a hiányzó pénz. Ő lopta el, hogy legalább részben kárpótolja magát, amiért nem hagytam lopni!

E káromkodás után hálát adtam az égnek, hogy a gazfickó nem vitte el minden pénzemet. De akármennyi okom volt is a háznagyot vádolni a lopással, nem hagytam föl a gondolattal, hogy alighanem a vénasszony is meglopott. Gyanúm hol az egyikre, hol a másikra terelődött, ez azonban most már mit sem változtatott a helyzetemen. Egyetlen szót sem szóltam a vénasszonynak, még a csodálatos elszámolás egyes tételeit sem firtattam. Úgyse mentem volna vele semmire, nyilvánvaló, hogy ki-ki a maga szerencsésének a kovácsa. Megelégedtem azzal, hogy kifizettem és három nap múlva szélnek eresztettem.

Valószínű, hogy amikor a vénasszony elment, értesítette a gyógyszerészt, hogy már nincs nálam, s én már eléggé felgyógyultam ahhoz, hogy fizetés nélkül kerekét oldhassak, mert a gyógyszerész néhány pillanat múlva lihegve megérkezett. Benyújtotta számláját, amelyben egész csomó gyógyszer szerepelt, amit betegségem alatt adott be nekem. Soha még a nevüket se hallottam, noha magam is voltam valamikor orvos. Nyugodtan állíthatom: a számla igazi gyógyszerészmunka volt. Össze is kaptunk, amikor követelte, hogy fizessem ki. Kértem, hogy engedje el az összeg felét. Erre megesküdt, hogy nem enged egy garast sem. Mivel azonban számat vetett azzal, hogy egy olyan fiatalemberrel van dolga, aki esetleg már aznap elhagyja Madridot, inkább megelégedett az általam felajánlott összeggel - kotyvalékai értékének háromszorosával -, mint hogy egy vasat se kapjon. Igen nagy sajnálattal számoltam le neki a pénzt, s eltávozott. Alaposan megbosszulta a kis kellemetlenséget, amelyet a beöntés alkalmával okoztam neki.

Szinte azon nyomban megjelent az orvos; ezek az állatok ugyanis mindig egymás sarkát tapossák. Kifizettem a túlságosan is gyakori vizitekért járó díjat, s ő elégedetten távozott. Mielőtt azonban búcsút vett volna tőlem, be akarván bizonyítani, hogy rászolgált a pénzre, tüzetesen ismertette a halálos veszedelmeket, amelyeket betegségem alkalmával sikerült elhárítania a fejem felől. Igen választékos kifejezésekkel, nyájasan adta elő a dolgot, de egy szót sem értettem az egészből. Amikor végre eltakarodott, azt hittem, ezzel a párkák valamennyi papjától megszabadultam. Tévedtem. Betoppant egy felcser, akit soha életemben nem láttam. Nagyon udvariasan üdvözölt, s kifejezte örömét, hogy megszabadultam a fenyegető veszélytől, amit - mint mondta - annak tulajdoníthatok, hogy két alkalommal bőségesen megcsapolta a véretem, s egy csomó köpölyt is volt szerencséje elhelyezni rajtam. Újabb kopasztás következett hát: a felcser is lenyűzött egy bőrt rólam. Annyiszor bele kellett nyúlnom erszényembe, hogy szerfölött elgyöngült; úgy festett, mint egy csonttá aszott hulla, amelyből minden életnedv kiszáradt.

Látva, hogy ismét milyen nyomorúságos helyzetbe kerültem, már-már kezdtem kétségbe esni. Utolsó gazdáimnál túlságosan hozzászóltam a jóléthez; immár képtelen voltam rá, hogy mint hajdan, cinikus filozófus módjára nézzek szembe a nélkülözéssel. De kénytelen vagyok bevallani, hogy nem volt igazam, amikor így átadtam magam a szomorúságnak, hiszen sokszor tapasztaltam, hogy alig pártolt el tőlem a szerencse, nyomban ismét hozzám szegődött, vagyis nyomorúságos helyzetemet hamarosan elkövetkezendő jólétem előjelének kellett volna tekintenem.

NYOLCADIK KÖNYV

ELSŐ FEJEZET

*Gil Blas előnyös ismeretséget köt, és olyan álláshoz jut, amely megvigasztalja
Galiano gróf hálátlanságáért. Don Valerio de Luna története*

Nagyon meglepett, hogy Núñezről egész idő alatt egy szót sem hallottam. Gondoltam, nyilván vidéken van valahol. Mihelyt járni tudtam, felkerestem, s valóban kiderült, hogy három hete Andalúziában időzik Medina Sidonia herceg társaságában.

Amikor egy reggel felébredtem, eszembe jutott Melchior de la Ronda. Visszaemlékeztem Granadában tett ígéretemre, hogy ha egyszer visszatérek Madridba, felkeresem az unokaöccsét, elhatároztam, hogy ígéreteimet még aznap beváltom. Megkérdeztem, hol van don Baltasar de Zúñiga palotája, megkerestem és bejelentettem, hogy señor José Navarróval szeretnék beszélni. Hamarosan meg is jelent. Köszöntöttem, s noha megmondtam a nevem, udvariasan, de ridegen fogadott. A fagyos fogadtatást semmiképpen sem tudtam összeegyeztetni azzal a képpel, amelyet nagybátyja festett a főkomornyikról. Már éppen távozni akartam azzal az elhatározással, hogy még egyszer nem keresem fel, amikor egyszerre csak váratlanul földerült, és mosolyogva így szólt:

- Ó, señor Gil Blas de Santillana, kérem, bocsássa meg, hogy így fogadtam. Cserbenhagyott az emlékezetem, nem tudtam, kicsoda. Elfelejtettem a nevét, s nem is gondoltam rá, hogy ön az a lovag, akiről több mint négy hónapja említés történt egy Granadából érkezett levélben.

- Hadd öleljem meg! - folytatta, és lelkesen a nyakamba borult. - Melchior bácsi, akit úgy szeretek és tisztetek, mint tulajdon apámat, azt írta, hogy ha véletlenül szerencsém lesz találkozni önnel, tekintsem úgy, mintha a fia volna, s szükség esetén használjam fel az ön érdekében minden befolyásomat és barátaim befolyását is. Olyan lelkes dicshimnuszot zengett az ön jóságáról és okosságáról, hogy akkor is örömmel lennék szolgálatára, ha nagybátyám ajánlása nem tenné kötelességemmé. Kérem hát, tekintsen úgy, mint akibe nagybátyám beleoltotta a levele útján mindazt az érzést, amellyel ön iránt viseltetik. Felajánlom, barátságomat, ön se tagadja meg tőlem e kegyet.

Olyan hálásan viszonzottam szavait, ahogy José udvariassága kötelességemmé tette, és - mint érző és őszinte emberekhez illik - azon nyomban szoros barátságot kötöttünk. Habozás nélkül föltártam előtte, milyen helyzetben vagyok. Alighogy befejeztem, így szólt:

- Gondoskodom róla, hogy állást kapjon, de addig is feltétlenül jöjjön el mindennap, és étkezzék itt. Sokkal jobb kosztot kap, mint a vendéglőben.

Nagyon kecsegtető ajánlat volt egy pénzsűkében lévő lábadozó számára, aki finom falatokhoz szokott, nem utasíthattam vissza. Elfogadtam, és Josééknál úgy helyrejöttem, hogy két hét múlva olyan gömbölyű lett az arcom, mint egy Szent Bernát-rendi szerzetesé. Úgy láttam, hogy Melchior unokaöccse szépen megszédte magát. Hogyisne szédte volna meg? Hiszen egyszerre három mesterséget is űzött: ő volt a pincemester, a főkomornyik és a főszakács. Ráadásul, tisztesség ne essék szólván, azt hiszem, hogy az intéző meg ő remekül összejátszottak.

Már teljesen fölépültem, midőn egy szép napon az én José barátom elém sietett, amikor megérkeztem a Zúñiga-palotába, hogy szokás szerint ott ebédeljek, és jókedvűen így szólt:

- Meglehetősen előnyös állást ajánlhatok önnek, señor Gil Blas. Lerma herceg, a spanyol királyság miniszterelnöke, minden erejét az állam ügyeinek kívánja szentelni, s két embert bízott meg saját ügyeinek intézésével. Jövedelmeit don Diego de Montesper hajtja be, háztartása ügyeit pedig don Rodrigo de Calderón intézi. Két bizalmasa teljesen önállóan, egymástól függetlenül látja el munkakörét. Don Diegónak rendszerint két intéző áll rendelkezésére, ők szedik be a pénzt, s mivel ma reggel úgy értesültem, hogy egyiküket elbocsátotta, megkértem, hogy vegye fel önt a helyére. Señor de Montesper, aki jól ismer, sőt azzal is dicsekedhetem, hogy kedvel, a kedvező vélemény alapján, amelyet az ön becsületességéről és képességeiről adtam, vonakodás nélkül belement a dologba. Ebéd után el is megyünk hozzá.

El is mentünk. Nagyon szívélyes fogadtatásban volt részem, és átvettem az elbocsátott intéző munkakörét. Feladatom az volt, hogy végigjárjam a bérlőket, gondoskodjam a szükséges javításokról, és beszédjem a parasztoktól a bért. Szóval, részt vettem a birtok ügyeinek intézésében, s minden hónapban elszámoltam don Diegónak, aki, jóllehet a főkomornyik annyi jót mondott rólam, nagy figyelemmel bogarászta át elszámolásaimat. Éppen ez volt, amit kívántam. Noha becsületességemre legutolsó gazdámnál csúnyán ráfizettem, elhatároztam, hogy becsületes maradok.

Egyszer híre jött, hogy a lermái kastélyban tűz ütött ki, s több mint a fele porrá égett. Tüstént a helyszínre siettem, hogy fölmérjem a kárt. Miután gondosan tájékozódtam a tűz keletkezésének körülményeiről, ott helyben részletes beszámolót szerkesztettem róla, amelyet Montesper megmutatott Lerma hercegnek. Noha a miniszter szomorú volt a rossz hír miatt, fölfigyelt a beszámolóra, és megkérdezte, ki írta. Don Diego nem elégedett meg azzal, hogy megmondta a nevemet, hanem olyan kedvezően nyilatkozott rólam, hogy ökegyelmessége még egy fél év múlva is emlékezett rá, annak az esetnek a kapcsán, amelyről mindjárt beszámolok. E nélkül az eset nélkül talán sohase lettem volna udvari alkalmazott. A történet a következő:

Lakott az idő tájt az Infantes utcában egy Inesilla de Cantarilla nevű idős hölgy. Nem lehetett biztosan tudni, milyen családból származott. Egyesek szerint egy lantkészítő leánya volt, mások szerint a Szent Jakab-rend egyik parancsnokáé. De bárhogyan állt is a helyzet, csodálatos teremtmény volt. A természet azzal a különleges kiváltsággal ajándékozta meg, hogy egész élete során - még a tizenötödik lustrum betöltése után is - elbűvölte a férfiakat. Ő volt a bálványa a régi udvar nagyurainak, de az új udvar nagyurai is imádták. Az idő, amely nem kíméli a szépséget, az ő szépségét nem tudta kikezdeni: megfonnyasztotta ugyan, de tetszetősségétől nem tudta megfosztani. Nemes megjelenése, elbűvölő szelleme, természetes bája még öregkorában is lánggra lobbantotta a szenvedélyeket.

Lerma herceg egyik titkára, a huszonöt éves don Valerio de Luna lovag, meglátta Inesillát és beleszeretett. Meg is vallotta szerelmét, szertelenül viselkedett, és olyan dühvel üldözte zsákmányát, amilyenre csak a szerelem és az ifjúság képes. A hölgy, akinek megvolt rá az oka, hogy ne elégítse ki a férfi vágyait, nem tudta, miként csillapíthatná le őket. Egyszer azonban úgy érezte, hogy megtalálta a módját, behívta a fiatalembert a szobájába, s rámutatott az asztalon álló órára:

- Nézze, hány óra van. Ma hetvenöt éve ugyanebben az órában jöttem a világra. Mondja meg igaz lelkére: illő volna az én koromban bárkinek az udvarlását elfogadnom? Szálljon magába, gyermekem; fojtsa el az érzéseket, amelyek sem önhöz, sem hozzám nem illenek.

E józan szavakra a lovag, aki már régen nem hallgatott az eszére, az olyan ember heves-ségével válaszolt a hölgynek, akit teljesen megszállottak érzelmei:

- Kegyetlen Inesilla, miért folyamodik ilyen léha ügyeskedéshez? Hát azt hiszi, eléri vele, hogy másnak lássam? Ne áltassa magát ilyen hiú reménnyel. Akár valóban olyan, amilyennek látom, akár valamiféle varázslat csalja meg a szemem, örökké szeretni fogom önt.

- Rendben van - felelte a hölgy -, ha ilyen makacsul kitart elhatározása mellett, hogy udvarlásával csak azért is terhemre lesz, házam ezentúl zárva lesz ön előtt. Egyszer s mindenkorra kitiltom innen, soha többé nem akarom látni.

Bizonyára azt hiszik, hogy ezek után don Valerio elvesztette bátorságát, és illedelmesen eltávozott. Épp ellenkezőleg: még tolakodóbban lépett föl. A szerelem ugyanolyan hatást gyakorol a szerelmesekre, mint a bor az iszákosokra. A lovag könyörgött, esedezett, aztán a könyörgésből hirtelen támadásba csapott át, s erőszakkal akarta elérni, amit másként nem kaphatott meg. A hölgy azonban határozottan eltaszította magától, és ingerült hangon így szólt:

- Álljon meg, vakmerő! Majd mindjárt megzabolázom he vességét. Tudja meg, hogy ön a fiam!

Don Valerio e szavakra elképedt, s nem erőszakoskodott tovább. Mivel azonban azt hitte, hogy Inesilla csak azért mondta, amit mondott, hogy megszabaduljon tőle, így felelt:

- Ezt a mesét csak azért találta ki, hogy ne kelljen engednie vágyaimnak.

- Szó sincs róla - szakította félbe a hölgy. - Feltárom ön előtt a titkot, amelyet sohase árultam volna el, ha nem kényszerít rá. Huszonhat esztendővel ezelőtt beleszerettem don Pedro de Lunába, az ön atyjába, aki akkoriban Segovia kormányzója volt. Szerelmünknek ön lett a gyümölcse, atyja elismerte törvényes fiának, gondos neveltetésben részesítette, s azonkívül, hogy több gyermeke nem volt, az ön jó tulajdonságai is arra készítették, hogy önre hagyja vagyonát. De én sem hagytam önt magára. Mihelyt bekerült a társasági életbe, rögtön meghívtam magamhoz, hogy elsajátíthassa azt a pallérozott modort, amellyel egy úriembernek feltétlenül rendelkeznie kell, s amelyre csakis a nők taníthatják meg az ifjú lovagokat. Még ennél többet is tettem: minden befolyásomat latba vettem, hogy állást szerezzek önnek a miniszterelnök mellett. Egyszóval, olyan érdeklődést tanúsítottam ön iránt, amelyet egy anya a fia iránt tanúsítani köteles. E vallomás után önön a sor, hogy határozzon. Ha képes érzelmeit minden szennyes vágytól megtisztítani, s csak az anyát látni bennem, nem tiltom ki házamból, s éppoly gyöngéd leszek önhöz, mint eddig voltam. De ha nem képes erre az erőfeszítésre, amelyet a természet és a józan ész egyaránt megkövetel, azonnal tűnjön el és kíméljen meg a borzadálytól, hogy látnom kelljen önt.

Így beszélt Inesilla. Don Valerio közben komoran hallgatott, mintha az erényben próbált volna menekvést keresni, s le akarta volna győzni önmagát. Csakhogy ez eszébe se jutott. Mást forgatott a fejében, egészen másfajta látványt akart nyújtani anyjának. Képtelen volt beletörődni, hogy ilyen akadály áll boldogsága útjában, s gyáván átengedte magát a kétségbeesésnek. Kirántotta kardját, és önön mellébe döfte. Megbűntette magát, mint valami új Oidipusz, azzal a különbséggel, hogy a thébai afölötti kétségbeesésében vakította meg magát, hogy elkövette a bűnt, a kasztíliai viszont azért végzett magával, mert nem követhette el.

A szerencsétlen don Valerio nem halt meg rögtön. Még volt ideje, hogy megbánja bűnét, és bocsánatot kérjen az egetől, amiért önmaga oltotta ki életét. Minthogy halálával az egyik titkári állás megüresedett Lerma herceg mellett, a miniszter, aki még emlékezett a tűzvészről írt jelentésemre, nemkülönben a rólam zengett dicshimnuszokra, engem szemelt ki a fiatal-ember utódjául.

MÁSODIK FEJEZET

*Gil Blast bemutatják Lerma hercegnek, aki föl is veszi titkárának,
munkát ad neki s igen elégedett vele*

A kellemes hírt Monteser közölte velem, mondván:

- Kedves Gil Blas, noha sajnálom, hogy el kell önt veszítenem, sokkal jobban szeretem, semhogy ne örülnék, hogy ön lép don Valerio örökébe. Minden bizonnyal megcsinálja szerencsáját, föltéve, hogy követi következő két tanácsomat. Az egyik: mutasson olyan ragaszkodást ökegyelmessége iránt, hogy feltétlenül odaadó hívének tartsa; a másik: járjon señor don Rodrigo de Calderón kedvében, mert ez az ember úgy formálja gazdája akaratát, mint a puha viaszkot. Ha sikerül megszereznie e kedvenc titkár jóindulatát, hamarosan sokra viszi, efelől biztosíthatom.

- Señor - fordultam don Diegóhoz, miután tanácsait megköszöntem -, kegyeskedjék elárulni, milyen ember don Rodrigo. Hallottam már néha róla. Úgy emlegették, mint elég rosszindulatú embert, én azonban nem bízom az arcképekben, amelyeket a nép az udvari emberekről fest, noha egyszer-másszor igen józanul ítéli meg őket. Nagyon kérem hát, mondja el, mi a véleménye señor Calderónról.

- Igen kényes dolgot kér tőlem - felelte ravaszkas mosollyal a főintéző. - Másnak habozás nélkül azt mondanám, hogy igen becsületes nemesúr, akiről csak jót lehet mondani, önnel azonban őszinte szeretnék lenni. Azonfölül, hogy nagyon diszkrét fiatalembernek tartom, úgy érzem, nyíltan kell beszélnem don Rodrigóról, mivel én tanácsoltam, hogy járjon a kedvében. Különbösen csak félig-meddig érezné kötelességének.

- Tudja meg hát - folytatta -, hogy közönséges cseléd volt urunknál, amikor ökegyelmességét még csak don Francisco de Sandovalnak hívták. Fokozatosan lépett elő első titkárrá. Soha nem ismertem gögösebb embert. Ha nincs rá nagyon nyomós oka, soha nem viszonozza a neki tett szívességeket. Egyszóval, egyenrangúnak tekinti magát Lerma herceggel, s alapjában véve nyugodtan mondhatjuk, hogy meg is osztja vele a miniszterelnöki hatáskört, mert kénye-kedve szerint osztogat állásokat és kormányzói tisztségeket. A közvélemény néha zúgolódik is miatta, ez azonban csöppet sem nyugtalanítja, és feltéve, hogy megfelelő hasznot húz valakiből, fűtül az emberek megjegyzéseire. Azok után, amiket mondtam, nyilván érti - fűzte hozzá don Diego -, miként kell viselkednie egy ilyen gögös emberrel.

- Persze hogy értem - válaszoltam. - Bízsa csak rám. Nagy baj lenne, ha nem szerettetném meg magamat vele. Ha az ember ismeri a gyöngéit annak, akinek meg akarja nyerni a kegyeit, nagyon ügyetlennek kell lennie, hogy ne sikerüljön.

- Hát ha így áll a dolog - folytatta Monteser -, azonnal be is mutatom Lerma hercegnek.

Nyomban elindultunk a miniszterhez, aki egy nagy teremben éppen audienciát tartott. Többen voltak nála, mint a királynál. Ott láttam a Szent Jakab- és a Calatrava-rend néhány parancsnokát és lovagját, aki kormányzósághoz vagy alkirálysághoz szeretett volna jutni, püspököket, akik nem érezték jól magukat egyházmegyéjükben, s pusztán levegőváltás céljából érsekséget szerettek volna; derék Szent Domonkos- és Szent Ferenc-rendi szerzeteseket, akik viszont püspökségekért esedeztek alázatosan. Észrevettem néhány leszerelt katonatisztet is, ugyanazt csinálták, mint nemrég Chinchilla kapitány: hasztalanul lesték, hogy nyugdíjat kapjanak. Ha a herceg nem is tett eleget óhajaiknak, legalább nyájasan vette át kérvényeiket, s megfigyeltem, hogy mindenkinek módfelelő udvariasan válaszol.

Türelmesen megvártuk, míg valamennyi kérelmezővel végzett. Ekkor don Diego a következő szavakkal fordult hozzám:

- Monseñor, bemutatom Gil Blas de Santillánát, azt a fiatalembert, akit kegyelmességed don Valerio helyére kiszemelt.

E szavak után a herceg rám nézett, és nyájasan kijelentette, hogy az állást már kiérdekeltem eddigi szolgálataimmal. Majd behívott a dolgozószobájába, hogy négyszemközt beszéljen velem, azaz, hogy a társalgás során megállapítsa, rendelkezem-e megfelelő szellemi képességekkel. Elsősorban azt akarta tudni, ki vagyok s hogy folyt eddig az életem. Sőt: őszinte beszámolót kívánt. Micsoda kérés! Arról, hogy Spanyolország miniszterelnökének hazudjam, szó sem lehetett. Másfelől viszont olyan sok mindent kellett volna elmondanom, ami bántotta hiúságomat, hogy őszinte vallomásra képtelen voltam elszánni magam. Miként vágjam ki magam a csávából? Végül is úgy oldottam meg a dolgot, hogy ott, ahol az igazság a maga teljes meztelenségében ijesztően hatott volna, szépítettem a dolgokon. De akárhogy mesterkedtem is, a miniszterelnököt nem lehetett becsapni.

- Santillana úr - szólalt meg mosolyogva, mikor elbeszélésemet befejeztem -, amennyire látom, ön bizonyos mértékig *picaro* volt.

- Monseñor - válaszoltam pirulva -, kegyelmességed őszinteséget kívánt, s én engedelmeskedtem.

- Ezt javadra tudom be - felelte. - Lám, fiam, olcsón megúszta a dolgot. Csodálom, hogy a rossz példák nem rontottak meg egészen. Hány becsületes emberből vált volna nagy csirkefogó, ha a balszerencse hasonló próbáknak teszi ki őket!

- Santillana barátom - folytatta a miniszter -, felejtse el a múltat. Gondolj arra, hogy most már a király szolgálatában állsz, ezentúl neki dolgozol. Gyere csak velem, megmutatom, mi lesz a munkaköröd!

Azzal bevezetett egy kis dolgozószobába, amely szomszédos volt az övével. Vagy húsz rendkívül vastag fóliáns hevert az asztalokon.

- Itt fogsz dolgozni - mondta. - Ezekben a könyvekben, amelyeket itt látsz, benne vannak a spanyol monarchia királyságaiban és hercegségeiben élő összes nemesi családok adatai. Mindegyik könyvben betűrendben megtalálod egy-egy királyság nemesurainak rövid történetét azoknak a szolgálatoknak a feltüntetésével, amelyeket maguk vagy ősök az államnak tettek, továbbá azokat a lovagias ügyeket is, amelyekben esetleg részt vettek. A bejegyzések feltűntetik továbbá vagyonukat, életmódjukat, egyszóval valamennyi jó és rossz tulajdonságukat. Így aztán, ha valamilyen kegyért folyamodnak az udvarhoz, egyetlen pillantással megállapíthatom, hogy megérdemlik-e. Hogy mindenről pontosan értesüljek, fizetett embereim vannak az egész országban, akik alapos tájékozódás után mindent jelentenek, mivel azonban jelentéseik, terjengősek, és teli vannak vidékies kifejezésekkel, át kell írni őket, ki kell igazítani a stílusukat, mert előfordul néha, hogy a király is felolvastatja magának e feljegyzéseket. Ezzel a világos, tömör stílust kívánó feladattal szeretnék megbízni, mégpedig most rögtön.

E szavakkal elővett egy papírokkal teli nagy irattartóból egy jelentést, a kezembe nyomta, s eltávozott, hogy nyugodtan dolgozhassam próbafeladatomon. Elolvastam a jelentést, s úgy láttam, hogy nemcsak faragatlan stílusú, hanem nagyon elfogult is. Pedig egy solsonai szerzetes írta. Ötisztelendősége a jóindulatú emberek stílusát utánozva kíméletlenül belegázolt egy derék katalán család életébe, s csak az isten tudja, igazat mondott-e! Olyan érzésem volt, mintha valami gúnyiratot olvasnék, s eleinte viszolyogtam a rám bízott munkától, féltem, hogy valamiféle rágalmazásban leszek bűnrészes, de akármilyen új ember voltam is az udvarban, nem sokáig aggályoskodtam, hanem a derék szerzetes lelkiismeretére hárítottam mindent, s az ő számlájára írva az ocsmányságokat - ha csakugyan voltak ilyenek -, nekiláttam szép kasztíliai nyelven bemocskolni az esetleg becsületes család két-három nemzedékét.

Négy-ötoldalnyi írhattam, amikor a herceg, aki türelmetlenül várta, miként oldom meg feladatomat, visszatért, és így szólt:

- Mutasd, mit csináltál, Santillana! Kíváncsi vagyok rá.

Azzal nagyon figyelmesen olvasni kezdte fogalmazványom elejét. Olyan elégedettnek látszott, hogy magam is meglepődtem.

- Sokat vártam tőled - jelentette ki -, de meg kell vallanom, hogy fölülmúltad várakozásomat. Nemcsak pontosan és világosan írsz, ahogy szeretem, hanem könnyed és szórakoztató is a stílusod. Mindenben igazolod, hogy választásom éppen rád esett, és megvigasztalsz elődöd elvesztése miatt.

A miniszter még tovább is magasztalt volna, ha nem jelenik meg unokaöccse, Lemos gróf. A kegyelmes úr többször is megölelte, s abból, ahogy fogadta, láttam, hogy nagyon szereti. Négyszemközt bezárkóztak, hogy tanúk nélkül megtárgyalhassanak egy családi ügyet; erről a későbbiek folyamán még beszámolok: a dolog akkoriban sokkal jobban foglalkoztatta a herceget, mint a király ügyei.

Miközben kettesben tárgyaltak, delet harangoztak. Mivel tudtam, hogy a titkárok és írnokok ilyenkor eltávoznak a hivatalból, hogy megebédeljének ahol éppen akarnak, otthagytam remekművem, s eltávoztam, de nem Monteserhez mentem, aki már kifizette járandóságomat s el is búcsúztam tőle, hanem a környék legelőkelőbb vendéglőjébe. Közöséges vendéglővel már nem értem be. *Gondolj arra, hogy most már a király szolgálatában állsz!* - jutottak eszembe szüntelenül a herceg szavai, magvaivá lettek a becsvágynak, s percről percre jobban kicsíráztak lelkemben.

HARMADIK FEJEZET

Gil Blas rájön, hogy állásának vannak kellemetlen oldalai.

Milyen nyugtalanságot okoz ez neki, s hogyan kényszerül viselkedni miatta

Gondom volt rá, hogy tudomására hozzam a vendéglősnek, miszerint a miniszterelnök egyik titkára vagyok, s rangomra való tekintettel csak nála rendelhetek ebédet. Félttem olyasmit rendelni, aminek esetleg takarékoságszaga volna, azt mondtam hát, hogy azt adjon, ami tetszik. Jól el is látott, s a tiszteletnek a jelei, amelyeket kiszolgálás közben tapasztaltam, még nagyobb örömet okoztak, mint a finom ebéd. Amikor fizetésre került sor, egy pisztolt dobtam az asztalra, s a visszajáró pénznek legalább negyedét a pincéreknek hagytam. Aztán kidüllesztett mellel távoztam a vendéglőből, ahogy egy önmagával elégedett fiatalemberhez illik.

A vendéglőtől mintegy húszlépésnyire előkelő szálloda állt, rendszerint külföldi nemesurak lakták. Kibéreltem egy öt-hat szobából álló szépen berendezett lakosztályt, mintha máris kétháromezer dukát jövedelmem lett volna. Sőt, az első havi bért előre ki is fizettem. Aztán visszatértem hivatalomba, s egész délután folytattam a délelőtti megkezdett munkát. A szomszédos dolgozószobában két másik titkár tartózkodott, csak az volt a feladatuk, hogy lemásolják a hercegtől kapott iratokat. A hivatali idő végeztével még aznap este megismerkedtem velük, s hogy minél jobban megnyerjem barátságukat, elvittem őket vendéglőmbe, az évadhoz mérten legfinomabb sülteket rendeltem a legízesebb és legtöbbre becsült spanyol borokkal.

Asztalhoz ültünk, és társalogni kezdtünk inkább jókedvűen, mint szellemesen, mivel vendégeim - miként rövidesen megállapítottam - nem az eszüknek köszönheték hivatali állásukat. Az igazság az, hogy ismerték a kerek és hegyes betűs szép írást, de az egyetemen tanított írásmódról fogalmuk sem volt.

Viszont csodálatosan tisztában voltak kicsinyes érdekeikkel, s tudtomra adták, hogy egyáltalán nem részegültek meg a megtiszteltetéstől, amiért a miniszterelnöknél dolgozhatnak, sőt panaszkodtak is.

- Immár öt hónapja ingyen dolgozunk - jelentette ki az egyik -, fizetésünket nem folyósítják, s ami még rosszabb, nem is tudjuk, mennyit kapunk majd. Fogalmunk sincs róla, mihez tartsuk magunkat.

- Ami engem illet - mondta a másik -, örömet belemennék fizetés fejében húsz korbácsütésbe, ha utána elszegődhetnék máshová. Azok után, hogy annyi titkos iratot másoltam, önszántamból nem mernék kilépni, sem elbocsátásomat kérni, mert könnyen a segoviai toronyba vagy az alicantei várbörtönbe kerülhetnék.

- De hát miből élnek? - kérdeztem. - Nyilván vagyonos emberek.

Azt felelték, hogy pénzük ugyan elég van, de szerencsére egy derék özvegyasszonynál laknak, aki hitelez nekik, s évi száz pisztolért kosztot ad nekik. Ennek hallatára - minden szót megjegyeztem - azon nyomban alábbhagytak fellengős elképzeléseim. Azt hittem, nyilván én sem remélhetek kedvezőbb elbánást a többieknél, következésképpen semmi okom úgy odalenni állásomért: korántsem olyan biztonságos, mint föltételeztem, és takarékoskodnom kell a pénzemmel. E meggondolás kigyógyított az eszeveszett költekezésből. Kezdtém megbánni, hogy meghívtam a két titkárt, alig vártam, hogy véget érjen a vacsora, s mikor fizetésre került sor, vitába szálltam a számla miatt a vendéglőssel.

Mivel nem nagyon biztattam őket a további ivásra, éjfélkor elbúcsúztam két társamtól. Ők hazatértek az özvegyhez, én meg fényűző lakosztályomban dühös voltam, hogy kibéreltem, s megfogadtam, hogy a hó végével fölmondok. Hiába volt kitűnő ágyam, a nyugalanság nem hagyott aludni. Az éjszaka hátralévő részében azon tűnődtem, miként tudnám elérni, hogy ne dolgozzam ingyen a királynak. Monteser tanácsaihoz tartottam magam. Azzal az elhatározással keltem föl, hogy tiszteletemet teszem don Rodrigo de Calderónnál. Éppen megfelelő hangulatban voltam ahhoz, hogy egy ilyen gögös embernél jelentkezzem, mert éreztem, hogy szükségem van rá. Tehát felkerestem ötítkárságát.

Lakása szomszédos volt Lerma herceg lakásával, s legalább olyan fényűző. A berendezés alapján bajosan lehetett volna különbséget tenni az úr és a szolga közt. Mint don Valerio utódát jelentettem be magam, ez azonban nem akadályozta meg, hogy több mint egy órát várakoztasson az előszobában.

„Újdonsült titkár uram - mondogattam közben magamnak -, kegyeskedjék türelemmel lenni. Sokáig kell még előszobáznia, mielőtt ön várathat meg másokat az előszobájában.”

Végre kinyílt az ajtó. Beléptem, és elindultam don Rodrigo felé, aki éppen befejezett egy szerelmes levelet, amelyet a bájos Sirenának írt, s átadta Pedrillónak. Sem a granadai érsek, sem Galiano gróf, sőt még a miniszterelnök előtt sem jelentem meg olyan alázatosan, mint señor Calderón előtt. Földig hajolva köszöntem, s olyan alázatos szavakkal kértem támogatását, hogy nem tudok szégyenkezés nélkül visszaemlékezni rájuk. Egy kevésbé gögös valaki esetében káromra lett volna ez a nagy alázat, neki azonban igen tetszett csúszó-mászó viselkedésem, sőt elég barátságosan azt felelte: egyetlen alkalmat sem fog elszalasztani, hogy kedvemre tehessen.

Erre igen lelkesen megköszöntem irántam tanúsított kegyességét, és örök hűséget fogadtam neki. Aztán attól tartva, hogy alkalmatlan vagyok, eltávoztam, bocsánatot kérve, hogy fontos elfoglaltságában megzavartam. A méltatlan bemutatkozás után zavartan tértem vissza dolgozószobámba, és befejeztem a rám bízott feladatot. A herceg a délelőtti folyamán nem mulasztott el felkeresni, írásművem befejezésével éppoly elégedett volt, mint az elejével, és ezt tudtomra is adta.

- Írd be te magad, amilyen szépen csak tudod, a lerövidített történetet a katalóniai nyilván-
tartásba. Aztán vegyél elő az irattartóból egy másik jelentést, s dolgozd át ugyanígy.

Elég hosszasan elbeszélgettünk ökegyelmességével, akinek nyájas és bizalmas modora egészen elbűvölt. Micsoda különbség volt e közt és Calderón modora között! Nagyon ellentétes természetű emberek voltak.

Aznap olyan vendéglőben ebédeltem, ahol olcsón lehetett étkezni, s elhatároztam, hogy amíg ügyeskedésemnek és hízelkedéseimnek meg nem lesz a kívánt eredménye, *incognito* minden-
nap idejárom majd. Legfőljebb három hónapra volt elég a pénzem. Ennyi időt engedélyeztem magamnak, hogy ügyesen dolgozzam, s elhatároztam (mivel nem okos dolog sokáig bolondnak lenni), hogy ha meg akkor se fizetnek, otthagynom az udvart minden pompájával együtt. Szóval, így terveztem. Két hónapon át mindent elkövettem, hogy megnyerjem Calderón tetszését, de oly kevésre becsülte, amit ennek érdekében tettem, hogy egyáltalán nem bíztam a sikerben. Tehát megváltoztattam irányában való magatartásomat. Többé nem hízel-
kedtem neki, inkább azon igyekeztem, hogy a herceggel folytatott rövid eszmecserékből húzzak valami hasznót.

NEGYEDIK FEJEZET

Gil Blas elnyeri Lerma herceg kegyét, aki fontos titkot bíz rá

Jóllehet ökegyelmessége, hogy úgy mondjam, mindennap éppen csak megjelent és máris eltűnt, szinte észrevétlenül annyira megkedvelttem magam vele, hogy egy délután így szólt:

- Idefigyelj, Gil Blas, tetszik nekem az egyéniséged, és jóakarattal vagyok irántad. Szorgalmas, hűséges, értelmes, diszkrét fiatalember vagy. Azt hiszem, nem teszem helytelenül, ha egy ilyen embert ajándékozok meg bizalmammal.

E szavak hallatán a lába elé vettem magam, s miután alázatosan megcsókoltam a kezét, amelyet felém nyújtott, hogy fölemeljen, így feleltem.

- Lehetséges volna, hogy kegyelmességed ily nagy kitüntetésben részesít? Mennyi titkos ellenséget szerez majd nekem a jósa! De én csak egyetlen ember gyűlöletétől rettegek: don Rodrigo de Calderónétól.

- E tekintetben nincs félnivalód - válaszolt a herceg. - Ismerem Calderónt. Gyermekkora óta szolgál. Merem állítani, hogy teljesen egyformán érez velem, szereti, amit én szeretek, mint ahogy gyűlöli, amit gyűlölök. Nem kell tehát ellenszenvétől tartanod, sőt, számíthatsz rá, hogy barátod lesz.

Ebből megértettem, hogy don Rodrigo minden hájjal megkent fickó, nagy befolyása van őexcellenciája gondolkodására, s nem lehetek eléggé óvatos vele szemben.

- Azzal szeretnék bizalmamba avatni - folytatta a herceg -, hogy elárulom, miféle terv foglalkoztat. Szükséges, hogy tájékoztassalak róla, különben nem tudnád ellátni a feladatokat,

melyekkel meg akarlak bízni. Már elég régóta tekintélynek örvendek, utasításaimat vakon teljesítik, tetszésem szerint rendelkezem a megbízásokkal, állásokkal, kormányzóságokkal, alkirályságokkal és egyéb javakkal. Ha szabad így kifejeznem magam, Spanyolországban én uralkodom. Vagyonomat már nem növelhetem tovább. De szeretném biztonságba helyezni a fenyegető viharok elől, s éppen ezért minden vágyam, hogy a miniszterelnöki székből Lemos gróf, az unokaöcsém legyen az utódom.

Mikor a miniszter kimondta e szavakat, észrevette, hogy rendkívül meglepődöm, és így folytatta:

- Látom, Santillana, hogy csodálkozol. Nyilván furcsának találsz, hogy az unokaöcsémet előnyben részesítem tulajdon fiammal, Uzeda herceggel szemben. De tudd meg, hogy fiam túlságosan korlátolt, semhogy helyemre léphetne, másfelől ellenségemnek is érzem. Móját lelte ugyanis, hogy megnyerje a király tetszését, a kegyence szeretne lenni, ezt azonban nem tűrhetem. Egy uralkodó kegye egy imádott asszony birtoklásához hasonló: olyan boldogság, amelyre az ember féltékeny, s nem oszthatja meg semmiféle vetélytárssal még akkor sem, ha vérrokona vagy barátja.

- Feltárom előtted a szívem - folytatta. - Már megpróbáltam befektetni Uzeda herceget a király előtt, mivel azonban nem sikerült, más hadítérvhez folyamodom. Azt akarom, hogy Lemos gróf viszont Spanyolország trónörökösének⁶⁶ kegyeibe férkőzzék. Minthogy udvari kamarása, alkalma van a nap bármelyik órájában szót váltani vele, s azonfölül, hogy okos fiatalember, megvan a biztos eszközöm, amellyel sikerhez segíthetem. E hadmozdulat segítségével unokaöcsémet szembeállítom a fiammal. Viszályt támasztok a két unokatestvér közt, ami mindkettőjüket rá fogja kényszeríteni, hogy támogatásomat keressék, s mivel szükségük lesz rám, kénytelenek lesznek engedelmeskedni nekem. Szóval, ezt tervezem - folytatta -, s szükségem van a közreműködésedre. Téged foglak titokban elküldeni Lemos grófhhoz, hogy mindarról, amit szükségesnek lát, értesítsen.

E vallomás után, amelyet készpénznek vettem, többé nem nyugtalankodtam. „Íme, végre a húsfafazék mellé kerültem - gondoltam. - Aranyeső fog hullani rám. Lehetetlen, hogy a spanyol monarchia kormányzójának bizalmasa ne gazdagodjon meg.” E jó reménnyel eltelve egykedvűen néztem, mint ürül ki végleg nyomorúságos erszényem.

ÖTÖDIK FEJEZET

Amelyben Gil Blast öröm, megtiszteltetés és nyomorúság árasztja el

Az udvarban hamarosan fölfigyeltek a miniszter irántam tanúsított jóindulatára. Ennek a nyilvánosság előtt is tüntetőleg kifejezést adott, rám bízta irattáskáját, amelyet maga szokott vinni, ha a minisztertanácsba ment. Ennek következtében már úgy néztek rám, mint valami kisebbfajta kegyencre, sokakban feltámadt az irigység, egyszóval befogadtak az udvarba. A szomszéd szobában ülő két titkár az első közt fejezte ki szerencsekívánatait jövőd méltóságomhoz, és meghívott vacsorára az özvegyhez, nem is annyira viszonzásképpen, mint inkább annak reményében, hogy később majd szolgálatokat teszek nekik. Mindenfelől hízelegtek. Még a gőgös don Rodrigo viselkedése is megváltozott irányomban. Ő, aki addig csak ön-nek szólított, s sose méltatott a *señor*-ra, most már csak *señor de Santillanának* nevezett. Kedveskedésekkel halmozott el, főképp olyankor, amikor úgy gondolta, hogy gazdánk is

---

⁶⁶ trónörökös - a későbbi IV. Fülöp.

észreveszi. De biztosíthatom önöket, hogy nem viselkedtem ostoba ember módjára. Kedveskedéseit annál udvariasabban viszonzottam, minél inkább gyűlöltem, egy tapasztalt udvaronc sem viselkedhetett volna nálam okosabban.

Uramat, a herceget, mindannyiszor elkísértem, amikor a királyhoz ment, vagyis rendszerint naponként háromszor. Reggel akkor lépett be őfelsége szobájába, amikor a király fölébredt. Térdre vetette magát az ágy fejénél, tájékoztatta aznapi teendőiről, s elmagyarázta, mit kell mondania. Aztán visszavonult. Miután őfelsége megebédelt, újból felkereste, ezúttal azonban nem azért, hogy államügyekről tárgyaljon vele: csupán szórakoztatta. Elmesélt neki minden mulatságos eseményt, ami csak történt Madridban, s amiről külön erre a célra szerződöttetett kémei révén ő értesült elsőnek. Végezetül este harmadszor is fölkereste a királyt, beszámolt neki - ahogy éppen eszébe jutott -, mit végzett aznap, s a látszat kedvéért utasításokat kért másnapra. Míg ő a királynál volt, én az előszobában várakoztam, ahol különféle - kegyekre áhítozó - előkelő személyiségek igyekeztek beszélgetésbe elegyedni velem, s örültek, ha sikerült. Mindezek alapján hogyan hittem volna jelentős embernek magam? Sokan vannak az udvarnál, akik alaptalanabban vélekednek így önmagukról.

Egyszer olyasmi történt, ami még jobban megnövelte hiúságomat. A király, aki előtt a herceg nagyon kedvezően nyilatkozott a stílusomról, szeretett volna ízelítőt kapni belőle. Őkegyelmessége utasított, hogy vegyem magamhoz a katalóniai nyilvántartást, bevitt az uralkodóhoz, s fölolvastatta velem az első általam fogalmazott beszámolót. Ha az uralkodó jelenléte zavart is eleinte, a miniszteré egykettőre megnyugtatott, s felolvastam művem, amelyet őfelsége élvezettel hallgatott végig. Kegyesen kijelentette, hogy meg van elégedve velem, sőt a lelkére kötötte miniszterének, legyen gondja rá, hogy vigyem valamire. Ez persze egyáltalán nem csökkentette már addig is meglévő gőgömet, az a beszélgetés pedig, amely néhány nap múlva folyt le köztem és Lemos gróf közt, végleg eltöltött becsvágyó ábrándokkal.

A gróft nagybátyja megbízásából Spanyolhon trónörökösénél kerestem fel, átadtam neki a megbízólevelet, amelyben a herceg közölte, hogy nyíltan beszélhet velem, mert terveikről teljes mértékben tájékozva vagyok, s engem szemelt ki üzenetvivőnek kettejük közt. Miután a gróf elolvasta a levelet, bevitt egy szobába, ahol csak ketten voltunk, s a következőket közölte velem:

- Minthogy ön Lerma herceg bizalmasa, nem kételkedem benne, hogy rászolgált, s habozás nélkül bizalmamba avatom magam is. Tudja meg hát, hogy minden a lehető legjobban megy. Spanyolország trónörököse a környezetében lévő nemesurak közül, akik mind azon igyekeznek, hogy kegyeit megnyerjék, engem tüntetett ki e kegyekkel. Ma reggel bizalmas beszélgetést folytattam vele, s úgy láttam, hogy a trónörökös nagyon szomorú, mert a király fősვნისისége miatt nem lehet olyan bőkezű, mint lenni szeretne, s nem költekezhet herceghez illően. Nem mulasztottam el kifejezni sajnálkozásomat, megragadtam az alkalmat, és megígértem, hogy holnap reggelre hozok neki ezer pisztolt, addig is, amíg nem bocsáthatok nagyobb összeget a rendelkezésére, aminek állandó folyósítására ígéretet tettem. Ígéretemre egészen el volt ragadtatva, és bizonyos vagyok benne, hogy ha szavamat megtartom, megszerzem jóindulatát. Számoljon be erről nagybátyámnak, aztán este pedig jöjjön vissza, és mondja el, mi a véleménye a dologról.

Miután ezt elmondta, elkészöntem Lemos gróftól, és visszatértem Lerma herceghez, aki jelentésem hallatán elküldött Calderónhoz az ezer pisztolért, s a pénzt este átadta, hogy vigyem el a grófhhoz. „Aha - gondoltam magamban -, most már értem, mi az a csalhatatlan módszer, amelyet a miniszter tervének sikere érdekében alkalmazni óhajt. Igaza van, a teremtsit, s bőkezűsége a jelek szerint nem fogja tönkretenni. Könnyű kitalálni, miféle

ládából szerzi ezeket a szép pisztolokat, de végeredményben nem az-e a rendje, hogy az apa lássa el a fiát?” Amikor eljöttem Lemos gróftól, halkan odasúgta:

- Isten önnel, kedves bizalmasom! Spanyolhon trónörökösé meglehetősen bolondul a nőkért. Valamelyik nap beszélünk kell kettesben a dologról. Úgy érzem, rövidesen szükségem lesz a közvetítésére.

Hazafelé menet eltűnődtem ezeken az egyáltalán nem kétértelmű szavakon, amelyek örömmel töltöttek el. „Mi az ördög - gondoltam magamban. - Lám, rövidesen a birodalom trónörökösének a kerítője leszek!” Nem törődtem vele, hogy helyes-e ez vagy helytelen: a nőbarát magas rangja elnémította lelkiismeretemet. „Milyen dicsőség, hogy egy trónörökös gyönyöreinek a minisztere leszek! Ez mind szép, señor Gil Blas, fogják majd mondani, de csak olyan másodrangú miniszter lesz! Ez igaz, de alapjában véve ez a miniszterség is éppoly megtisztelő, mint a másik, csak a haszon nem egyforma.”

E nemes megbízatások teljesítésével napról napra jobban beférkőztem a miniszterelnök kegyeibe, s a legszebb reményeket tápláltam. Milyen boldog lettem volna, ha a becsvágy megment az éhezéstől! Több mint két hónapja megváltam pazar lakosztályomtól, s egy nagyon szerény kis bútorozott szobában laktam. Habár elég keserves volt a dolog, türelmesen elviseltem, hiszen kora reggel eltávoztam hazulról, s csak éjszakánként, aludni tértem vissza. Egész nap színpadon voltam, azaz a herceg mellett. Egy nagyúr szerepét játszottam. De mikor hazatértem odúmba, a nagyúr eltűnt, s csak a pénztelen, szegény Gil Blas maradt, akinek - s ez volt a legrosszabb - fogalma se volt róla, hogyan szerezhetne pénzt. Azonfelül, hogy túlságosan büszke voltam, semhogy bárki előtt feltárjam szűkös helyzetemet, don Navarrón kívül - akit nagyon elhanyagoltam, amióta az udvarhoz kerültem, s így nem is mertem hozzáfordulni - senkit sem ismertem, aki segíthetett volna rajtam. Kénytelen voltam sorra eladni minden holmimat. Már csak néhány nélkülözhetetlen ruhadarabom volt. A vendéglőbe se jártam, mert nem tudtam miből kifizetni az ebédet. Hogyan tartottam hát fenn magamat? Megmondom. A hivatalból mindennap adtak reggelire egy kis darabka kenyeret és egy ujjnyi bort; ez volt minden, amit a minisztertől kaptunk. Egész nap nem ettem egyebet, s esténként legtöbbször vacsora nélkül feküdtem le.

Ilyen körülmények közt élt hát az az ember, aki olyan fényes szerepet játszott az udvarnál, s inkább sajnálni kellett volna, mint irigyelni. Különben végül már nem bírtam tovább a nyomorgást, s elhatároztam, hogy mihelyt alkalom adódik rá, föltárom helyzetemet Lerma herceg előtt. Szerencsére adódott is rá alkalom az Escorialban⁶⁷, ahová a király néhány nap múlva a trónörökössel együtt ellátogatott.

HATODIK FEJEZET

*Hogyan adta Gil Blas Lerma herceg tudtára, hogy nyomorog,
s hogyan viselkedik vele a miniszter*

Midőn a király az Escorialban tartózkodott, mindenkit ő látott vendégül, így aztán ott nem éreztem, milyen keserves helyzetben vagyok. A herceg szobája mellett aludtam egy öltözőben. Egy reggel a miniszter, aki szokása szerint hajnalban kelt föl, utasított, hogy vegyek magamhoz néhány ív papírt meg írószerszámot, és kövessem a palota kertjébe. Leültünk a fák

---

⁶⁷ *Escorial* - a spanyol királyok híres palotája Madrid közelében; a XVI. században épült, Szent Lőrinc kínhalálának emlékeztére sütőrost alaprajzzal.

alatt, és a herceg parancsára olyan pózban helyezkedtem el, mintha a kalapomat a térdemre téve írnék, a herceg pedig egy papírlapot tartott a kezében, mintha olvasna. Messziről úgy festettünk, mintha fölöttébb fontos ügyekkel foglalkoznánk, holott csak semmiségekről fecsegtünk, mert ökegyelmessége nem vetette meg az ilyesmit.

Már több mint egy órája szórakoztattam mindenféle jó mondással, ami - hála játékos kedélyemnek - csak eszembe jutott, amikor két szarka telepedett le a fákra, amelyeknek az árnyékában ültünk.

- Nézd csak - szólalt meg a herceg -, mintha ezek a madarak veszekednének. Kíváncsi volnék, min veszekednek vajon.

- Kegyelmes uram - mondtam erre -, az ön kíváncsisága egy indiai mesét juttat az eszembe, amelyet Pilpay⁶⁸ vagy egy másik meseíró könyvében olvastam. - A miniszter megkérdezte, hogy szól az a mese, mire én elmondtam ahogy következik:

„Uralkodott egyszer Perzsiában egy derék fejedelem, aki nem lévén elég okos hozzá, hogy maga kormányozza országait, a kormányzás gondját a nagyvezírre bízta. Ez a miniszter, akinek Atalmuk volt a neve, igen tehetséges ember volt, s a hatalmas birodalom kormányzásának minden terhét könnyűszerrel vállára vette. Megőrizte a békét. Sőt olyan ügyes volt, hogy a királyi hatalom iránt nemcsak tiszteletet ébresztett, hanem meg is szeretettette azt, s az alattvalóknak is szerető apjuk volt a fejedelemhez hűséges vezír személyében. Atalmuk titkárai között volt egy Zeangir nevű kasmíri ifjú, akit mindegyiknél jobban kedvelt, örömet lelte, ha elbeszélgetett vele, magával vitte vadászni, s legtitkosabb gondolatait is elárulta neki. Egyszer együtt vadásztak az erdőben, s a vezír két kárógó hollót pillantott meg egy fán. Így szólt a titkárához: »Nagyon szeretném tudni, mit beszélnek ezek a madarak a maguk nyelvén.« - »Uram - felelte a kasmíri -, kívánsága könnyen teljesíthető.« - »Ugyan miként?« - kérdezte Atalmuk. - »Egy titkos tudományokkal foglalkozó dervis megtanított a madarak nyelvére - felelte Zeangir. - Ha óhajtja, kihallgatom ezeket a madarakat, és szóról szóra elismétlem, amit hallottam.«

A vezír beleegyezett. A kasmíri közelebb ment a hollókhoz, és úgy tett, mintha feszülten figyelné őket. Aztán visszatért a gazdájához: »Uram - mondta -, akár hiszi, akár nem, rólunk tárgyalnak.« - »Lehetetlen! - kiáltott föl a perzsa miniszter. - S ugyan mit tárgyalnak rólunk?« - »Az egyik azt mondta - folytatta a titkár -: Íme, Atalmuk, a nagyvezír, a gyámolító sas, aki úgy takarja be szárnyaival Perzsiát, mint a fészket, és szünet nélkül örködik az ország biztonsága fölött! A nehéz munka után pihenésül most itt vadászik az erdőben a hűséges Zeangirral. Milyen boldog is ez a titkár, hogy ilyen gazdát szolgálhat, aki csupa jószág hozzá!« - »Csak lassan, lassan! - szólt közbe a másik holló. - Csak ne magasztald olyan nagyon a kasmíri szerencsését! Igaz ugyan, hogy Atalmuk barátságosan elbeszélget vele, megtiszteli bizalmával, sőt abban sem kételkedem, hogy egyszer majd elhelyezi valami jövedelmező állásba, addigra azonban Zeangir régen éhen hal. A szerencsétlen ördög egy kis bútorozott szobában lakik, s a legszükségesebb dolgoknak is híjával van. Egyszóval, nyomorog, s az udvarnál senki sem veszi észre. A nagyvezírnek eszébe se jut tájékozódni, jól vagy rosszul megy-e a sora, megelégszik annyival, hogy kitünteti barátságával, különben zsákmányul hagyja a szegénységnek.«”

---

⁶⁸ *Pilpay* - régi ind szerző, szanszkrit nyelven írt allegorikus történetei nagyon népszerűek voltak Franciaországban; La Fontaine is merített belőlük.

Itt abbahagytam a mesét, hogy alkalmat adjak Lerma hercegnek a válasza. Mosolyogva megkérdezte, milyen hatást gyakorolt a példázat Atalmuk nagyvezírré, nem sértődött-e meg titkára merészségén.

- Nem, kegyelmes uram - feleltem kicsit zavartan. - Éppen ellenkezőleg: a mese szerint a vezír jótéteményekkel árasztotta el Zeangirt.

- Még szerencse - felelte komolyan a herceg -, mert vannak miniszterek, akik nem szeretik, ha megleckéztetik őket. De - tette hozzá hirtelen felállva és abbahagyva a beszélgetést - azt hiszem, a király hamarosan felébred, s kötelességem melléje szólít.

Többet nem szólt, hanem nagy léptekkel elindult a palota felé, s amennyire láttam, indiai mesém kellemetlenül érintette.

Elkísértem őfelsége szobájának ajtajáig, aztán visszavittem a papírlapokat oda, ahonnan elvettem őket. Beléptem a dolgozószobába, ahol a két másolótitkár körmölt, tudniillik ők is velünk utaztak az Escorialba.

- Mi baja, señor de Santillana? - kérdezték, mikor megláttak. - Egészen ki van kelve magából. Csak nem érte valami baleset?

Még túlságosan a példázat kapcsán elszenvedett kudarc hatása alatt voltam, képtelen voltam szomorúságomat eltitkolni. Nekik is elmeséltem a példázatot, s láthatólag ők is éppúgy megrendültek, mint én.

- Minden oka megvan rá, hogy szomorú legyen - jelentette ki az egyik. - A kegyelmes úr néha félreérti a dolgokat.

- Ez bizony nagyon is igaz - mondta a másik. - Bárcsak ne bánnának el olyan szigorúan önnel is, mint Spinoza bíboros⁶⁹ egyik titkárával! Ez a titkár tizenöt hónapig dolgozott őminenciájánál, beléunt, hogy nem kap fizetést, egy napon szóba merte hozni szegénységét, és egy kis pénzt kért, hogy meg tudjon élni. „Jogos, hogy megkapja a fizetését - felelte a miniszter. - Tessék - folytatta, s markába nyomott egy utalványt ezer dukátról. - Ezt az összeget felveheti a királyi kincstárból. De vegye tudomásul, hogy többé nincs szükségem a szolgálataira.” A titkár nem bánta volna, ha elbocsátják is, csak kapja meg az ezer dukátot, és engedjék, hogy másutt vállaljon állást, de mikor kilépett a bíborostól, egy alguacil letartóztatta, és a segoviai toronyba kísérte, sokáig ott raboskodott.

A történet hallatára még jobban megijedtem. Azt hittem, minden elveszett, s mivel helyzete-met kilátástalannak véltem, kezdtem megbánni türelmetlenségemet, mintha nem lettem volna épp elég türelmes. „Ó, gondoltam magamban, miért is kísérleteztem azzal a szerencsétlen mesével? Egyáltalán nem nyerte el a miniszter tetszését. Pedig talán éppen most akart véget vetni nyomoromnak, talán éppen most ért volna valami szerencse, ami mindenkit bámolatba ejtett volna. S meggondolatlanságom miatt elveszítem a gazdagságot és a megbecsülést is! Gondolnom kellett volna rá, hogy vannak nagyurak, akik nem szeretik, ha sürgetik őket, s megkövetelik, hogy minden apróságot kegyként fogadjunk tőlük még akkor is, ha kijár nekünk. Okosabb lett volna tovább éhezni, s egy szót se szólnom róla. Sőt: éhen kellett volna halnom, hogy lássa, ő az oka mindennek.”

Ha maradt is még némi reményem, gazdám délután - amikor újra találkoztam vele - teljesen megsemmisítette. Szokásával ellentétben nagyon ridegen viselkedett velem, egyáltalán nem is szólt hozzám; emiatt aztán a nap további folyamán iszonyú nyugtalanság gyötört. Az éjszakát

---

⁶⁹ Spinoza - II. Fülöp spanyol király minisztere.

sem töltöttem nyugodtabban, a sajnálkozás, hogy kellemes ábrándjaim megsemmisültek, s a félelem, hogy gyarapítani fogom az államfoglók számát, szüntelen sóhajtozásra és siránkozásra késztetett.

A rákövetkező nap volt a válság napja. A herceg reggel hívatott. Mikor a szobájába léptem, jobban reszkettem, mint a bűnös a bírása előtt.

- Santillana - mutatott egy papírlapra, amelyet a kezében tartott -, itt van ez az utalvány...

Az utalvány szóra megremegtem, és így szóltam magamban: „Ó, egek, íme Spinoza bíboros! A kocsi indulásra kész Segoviába!” Olyan szörnyű félelem fogott el, hogy félbeszakítottam a minisztert, s a lába elé vettem magam:

- Kegyelmes uram - szólaltam meg könnyezve -, alázatosan könyörgök, bocsássa meg vakmerőségemet excellenciád! A szükség késztetett rá, hogy tudára adjam nyomoromat!

Egészen magamon kívül voltam, s a herceg nem bírta nevetés nélkül megállni.

- Nyugodj meg, Gil Blas - felelte -, és figyelj ide! Noha nyilván azért fedted föl előttem nyomorúságos helyzetedet, hogy szemrehányást tégy, amiért magam nem gondoltam rá, nem veszem tőled rossz néven, barátom. Inkább önmagamra haragszom, hogy nem kérdeztem meg tőled, van-e miből élned. Hogy e figyelmetlenséget helyrehozzam, kezdetnek adok neked egy ezerötyszáz dukátos utalványt, a királyi kincstár azonnal beváltja. De ez még nem minden. Ígérem, hogy minden esztendőben ugyanennyit fogsz kapni, sőt: ha gazdag és bőkezű személyek valamilyen szolgálatot kérnek tőled, nem tiltom meg, hogy szólj nekem az érdekükben.

E szavakra valóságos elragadtatásba estem, s megcsókoltam a miniszter lábát, ő azonban rám parancsolt, hogy álljak föl, és barátságosan tovább beszélgetett velem. A magam részéről igyekeztem ismét jobb kedvre derülni, de képtelen voltam ilyen hirtelen örömré átváltani a szomorúságból. Olyan zavart voltam, mint egy szerencsétlen halálraítélt, akinek az utolsó pillanatban kegyelmeznek meg. Gazdám izgatottságomat teljes mértékben az attól való félelemnek tulajdonította, hogy kiestem a kegyeiből, pedig legalább annyi része volt benne az életfogytiglan tartó börtönbüntetésétől való félelemnek is. Megvallotta, szándékosan viselkedett velem ridegen, mert látni akarta, hogyan érint ez a változás. Viselkedésemből arra következtetett, hogy igen nagy mértékben ragaszkodom hozzá, s csak még jobban megszeretett.

HETEDIK FEJEZET

*Mire fordította Gil Blas az ezerötyszáz dukátot, mi volt az első ügy,
amelyikbe beleavatkozott, és milyen hasznót húzott belőle*

A király, mintha csak könnyíteni akart volna türelmetlenségemen, másnap visszatért Madridba. Mindenekelőtt a királyi kincstárba röptem, s azon nyomban fölvettem az utalványon föltüntetett összeget. Ritkán esik meg, hogy a szegény ember nem veszti el a fejét, ha a nyomorból hirtelen bőségbe kerül. A szerencse engem is pillanatok alatt megváltoztatott. Csak becsvágyamra és hiúságomra hallgattam. Nyomorúságos bútorozott szobámat ráhagytam az olyan titkárokra, akik nem ismerik a madarak nyelvét, és másodszor is kibéreltem pompás lakosztályomat, amelyet szerencsére nem foglalt el senki. Elhívtam egy híres szabót, nála öltözködött majdnem mindegyik aranyifjú. Mértéket vett rólam, és elvitt egy kereskedőhöz, ahol levágatott öt rőf szövetet, mert mint mondta, ennyi kell a ruhámhoz. Öt rőf szövet egy spanyol módi ruhához! Szent ég!... De ne akadékoskodjunk: a divatos szabóknak mindig több

szövet kell, mint a többinek. Továbbá fehérneműt is vásároltam, amire már igen nagy szükségem volt, meg selyemharisnyát és spanyol hímzéssel szegélyezett hódprémet.

Aztán, mivel az előkelőséghez inas is kell, megkértem a szállodást, Vicente Forerót, hogy szerezzen egyet. A legtöbb külföldi, aki megszállt nála, Madridba érkezve rendszerint spanyol inast fogadott föl, így aztán valamennyi állástalan lakáj az ő szállodájába sereglett. Az első jelentkező olyan jámbor és ájtatos képű fiatalember volt, hogy nem volt kedvem fölfogadni; Ambrosio de Lamelára emlékeztetett.

- Nem szeretem az ilyen fényes külsejű lakájokat - mondtam Forerónak. - Egyszer már lépre mentem.

Alig tette ki a lábát ez a lakáj, máris jelentkezett egy másik. Nagyon elevennek látszott, bátrabbnak, mint egy udvari apród, s volt benne valami csibészes. Megtetszett. Föltettem neki néhány kérdést, szellemesen válaszolt; nagyon talpraesett legénynek látszott. Úgy láttam, nekem való legény, s fel is fogadtam. Nem bántam meg; hamarosan rájöttem, hogy kitűnő vásárt csináltam. Mivel a herceg megengedte, hogy szót emeljek nála azoknak az érdekében, akiknek szívességet akarok tenni, s élni akartam az engedéllyel, szükségem volt egy vadász-kutyára, amelyik felhajtja a vadat, azaz egy olyan fickóra, aki ügyesen rájuk tud találni és hozzám tudja irányítani azokat, akik valamilyen szívességet akarnak kérni a miniszterelnöktől. Escipiónnak - így hívták a lakájomat - éppen ez volt az erős oldala. Elöttem doña Ana de Guevaránál, Spanyolország trónörökösének dajkájánál szolgált, s bőven volt alkalmam gyakorolni ezt a képességét, mivel a hölgy, akinek befolyása volt az udvarnál, az a fajta nő volt, aki szívesen húz hasznát az ilyesmiből.

Mikor tudtára adtam Escipiónnak, hogy módomban áll a királytól kegyeket kieszközölni, azon nyomban munkához látott, s még ugyanaznap így szólt hozzám:

- Señor, elég jó fölfedezést tettem. Nemrég érkezett Madridba egy fiatal granadai nemesúr, don Rogelio de Rada. Valami lovagias ügye miatt szüksége van Lerma herceg támogatására, és hajlandó volna jól megfizetni, ha közbenjár valaki az érdekében. Beszéltem vele. Don Rodrigo de Calderónhoz akart fordulni, mert azt hallotta róla, hogy igen befolyásos, én azonban lebeszéltem róla, értésére adva, hogy a titkár csak súlyos aranyakért hajlandó szívességet tenni, ön viszont megelégszik a hála valamilyen becsületesebb megnyilvánulásával is. Sőt ingyen is hajlandó volna elintézni a dolgot, ha olyan anyagi helyzetben volna, amely megengedné, hogy nagylelkűsége és önzetlensége való hajlamait kövesse. Szóval, olyanokat mondtam a nemesúrnak, hogy holnap reggel felkeresi önt.

- Ejha, Escipión uram - mondta -, ön máris derekas munkát végzett. Úgy veszem észre, nem újonc ezen a területen. Csodálkozom, hogy nem szedte meg jobban magát.

- Sose csodálkozzék - felelte. - Szeretem forgatni a pénzt, nem rakom élére a garast.

Don Rogelio de Rada csakugyan fölkeresett. Göggel elegy udvariassággal fogadtam.

- Lovag uram - mondtam -, mielőtt segítségemet megígérném, szeretném tudni, miféle lovagias ügy hozta önt az udvarba. Hátha olyan, hogy nem szólhatok az érdekében a miniszterelnöknek. Szíveskedjék hát a valósághoz híven elbeszélni a dolgot, biztosíthatom róla, hogy ha úriember voltommal összefér, lelkesen támogatni fogom az érdekeit.

- Kérem - felelte a fiatal granadai -, őszintén elmesélem önnek a történetemet.

El is mesélte, miként alább következik.

NYOLCADIK FEJEZET

Don Rogelio de Rada története

Don Anastasio de Rada granadai nemesúr boldogan élt Antequera városában feleségével, doña Estefaniával, akinek állhatatos erényével szelíd természet és csodálatos szépség párosult. Gyöngéden szerette férjét, aki viszont eszeveszetten imádta. A férfi igen féltékeny természetű volt, s noha semmi oka nem volt rá, hogy felesége hűségében kételkedjék, állandóan kétségek gyötörték. Attól félt, hogy lelki nyugalmanak valamelyik titkos ellensége megsérti becsületében. Egyetlen barátjában sem bízott, kivéve don Humberto de Hordalest, aki Estefanía unokabátyja lévén, szabadon járt-kelt a házban, holott ő volt az egyetlen férfi, akire don Anastasiónak gyanakodnia kellett volna.

Don Humberto csakugyan beleszeretett unokahúgába, s volt mersze be is vallani neki szerelmét tekintet nélkül a köztük lévő vérrokonságra, valamint don Anastasiónak iránta érzett kitüntető barátságára. A hölgy józanul viselkedett, nem rendezett botrányt, amelynek súlyos következményei lettek volna; nyájasan utasította vissza unokabátyját, értésére adva, milyen bűn, hogy el akarja őt csábítani és meg akarja gyaláztatni férje becsületét, és a leghatározottabban közölte vele, hogy semmi oka a siker reményével áztatnia magát.

Ez a tartózkodás csak még jobban feltűzte a lovagot, aki abban a hitben, hogy egy ilyen asszonyt a végsőkig ostromolni kell, kezdett tiszteletlenebbül viselkedni irányában, s egyszer aztán odáig ment a vakmerőségben, hogy sürgetni kezdte, elégítse ki vágyait. A hölgy szigorúan elutasította, s megfenyegette, hogy vakmerőségét megbüntetteti don Anastasióval. Az udvarló megijedt e fenyegetéstől, ígéretet tett, hogy többé nem beszél szerelméről, és Estefanía - bízva ebben az ígéretben - meg is bocsátotta neki a múltat.

Don Humberto természettől fogva nagyon hitvány férfi volt, s látva, hogy szenvedélye ilyen csúfos kudarcot vallott, gyávasága arra készítette, hogy bosszút álljon. Tudta, hogy don Anastasio féltékeny ember, s képes bármit elhinni, amit sugall neki. Ez elég volt don Humbertonak ahhoz, hogy kieszelve a legsötétebb tervet, amelyet gazember valaha is képes volt kieszelni. Egy este, amikor kettesben sétáltak a gyanakvó férjjel, igen szomorúan így szólt hozzá:

- Kedves barátom, képtelen vagyok úgy élni tovább, hogy ne fedjek fel ön előtt egy titkot, pusztán csak azért, mert becsületét drágábbnak tartom nyugalmanál. Tudom, hogy éppoly kényes a becsületére, akárcsak én, nem titkolhatom hát tovább ön előtt, mi folyik a házában. Készüljön föl rá, hogy olyasmit hall, ami legalább akkora fájdalmat okoz önnek, mint amekkora meglepetést. A csapás legérzékenyebb pontján fogja érinteni.

- Értem - szakította félbe máris teljesen felindulva don Anastasio. - Unokahúga hűtlen hozzám.

- Nem ismerem el többé unokahúgomnak - jelentette ki hevesen Hordales. - Megtagadom, mert méltatlan rá, hogy ön legyen a férje.

- Ne kínozzon tovább - kiáltott föl don Anastasio -, beszéljen, mit követett el Estefanía?

- Megcsalja önt - felelte don Humberto. - Önnek vetélytársa van, akivel felesége titokban találkozik, a nevét azonban nem tudom megmondani, mert a házasságtörés a legsötétebb éjszaka leple alatt történt, nem figyelhette meg senki. Mindössze annyit tudok, hogy megcsalják önt, ez olyan tény, amelyben bizonyos vagyok. Az érdeklődés, amelyet az ügy iránt tanúsítok, meggyőzheti önt közlésem igazsága felől. Ha vádat emelek Estefanía ellen, nem vitás, hogy meg vagyok győződve hűtlenségéről.

- Fölösleges - folytatta, látva, hogy szavai elérték a kívánt hatást -, fölösleges többet mondanom. Látom, hogy felháborodott a hálátlanságon, amellyel szerelméért fizetni merészeltek, s már a jogos bosszún gondolkodik. Nem állok útjába. Ne törődjék vele, ki az áldozat, akire lesújt, bizonyítsa be az egész városnak, hogy nincs semmi, amit ne volna képes becsületéért feláldozni.

Így uszította az áruló a túlságosan hiszékeny férjet az ártatlan asszony ellen, s olyan élénk színekkel ecsetelte, milyen gyalázat szennyezné be, ha a sértésért nem fizetne meg, hogy végül is dühbe hozta a férjet. Don Anastasio elvesztette ítélőképességét; mintha a fúriák szállták volna meg. Azzal az elhatározással tért haza, hogy leszúrja szerencsétlen hitvesét. Az asszony éppen lefeküdni készült, mikor a férj hazaérkezett. Don Anastasio eleinte fékezte magát, megvárta, míg a személyzet pihenőre tér. De akkor nem tartotta vissza sem az ég haragjától való félelem, sem az, hogy bemocskol egy tisztességes családot, sőt még a hathónapos gyermek iránt érzett magától értetődő szánalma sem, akit hitvese a szíve alatt hordott. Odalépett áldozatához, és örvöngve így szólt hozzá:

- Pusztulnod kell, nyomorult! Csak néhány pillanatod van még az életedből, ennyit engedélyezek, hogy imádkozhass az egekhez, és bocsánatot kérhess a gyalázatért, amellyel bemocskoltál. Nem akarom, hogy a lelkedet is elveszítsd, ahogy elvesztetted a becsületedet.

E szavakkal kihúzta törét. Viselkedése és szavai halálra rémítették Estefaniát, aki térdre vetette magát, összekulcsolta a kezét, és szinte esztét vesztve kérdezte:

- Mi történt önnel, uram? Mivel adtam okot önnek az elégedetlenségre én szerencsétlen, hogy ennyire felindult? Miért akarja kioltani hitvese életét? Ha azzal gyanúsítja, hogy hűtlen lett önhöz, téved!

- Szó sincs róla - vágott közbe durván a féltékeny férj. - Nagyon is bizonyos vagyok felőle, hogy megcsalt. Szavahihető személyektől értesültem róla. Don Humberto...

- Ó, uram - szakította félbe gyorsan az asszony. - Óvakodjék don Humbertótól! Nem olyan jó barátja, mint gondolja. Ha ő rágalmazott meg, ne higgyen neki!

- Hallgasson, gyalázatos nőszemély! - kiáltotta don Anastasio. - Azzal, hogy Hordalest vádolja, csak gyanúmat igazolja, nemhogy eloszlatná! Azért igyekszik gyanút ébreszteni bennem rokona iránt, mert tudomást szerzett az ön aljasságáról. Szeretné, ha kétségbe vonnám szavahihetőségét, de hiába mesterkedik, csak fokozza bennem a vágyat, hogy megbüntessem önt!

- Drága férjem - felelte keserű könnyeket hullatva az ártatlan Estefanía -, ne engedjen szabad folyást vak dühének! Ha indulatára hallgat, olyasmit követ el, amit sose fog megbocsátani magának, ha rájön, milyen igazságtalan volt. Az istenre kérem, csillapodjék! Legalább vegyen annyi fáradságot, és tisztázza gyanúját, így igazságosabb lesz egy asszonyhoz, akinek semmit sem vethet a szemére.

Don Anastasióon kívül mindenkit megindítottak volna e szavak s még inkább az asszony fájdalma, aki kimondta őket, a kegyetlen ember azonban korántsem hatódott meg, másodszor is felszólította feleségét, hogy ajánlja Istennek a lelkét, és fölemelte a karját, hogy lesújtson.

- Állj, vadember! - kiáltotta az asszony. - Ha már irántam érzett szerelmed tökéletesen kialudt, ha már elhalványodott is emlékezetedben gyöngédségem ezernyi jele, s könnyeim sem tudnak eltéríteni iszonyú szándékodtól, tiszteld legalább önnön ivadékod! Ne emelj kezet dühödben egy ártatlanra, aki még meg sem látta a napvilágot! Neki nem lehetsz hóhéra, mert megsérted vele az eget és a földet! Én megbocsátok érte, ha megölsz, de ha őt is megöli, iszonyatos gáztett az égre kiált!

Bármennyire elhatározta is don Anastasio, hogy nem törődik vele, bármit mond is Estefanía, az iszonyú kép, amelyet felesége utolsó szavai lelki szemei elé idéztek, végül is megindították. De éppen azért, mert attól tartott, hogy meghiúsítása úrrá lesz bosszúvágyán, sietett kihasználni a dühöt, ami még megmaradt benne, s felesége jobb oldalába dőfte törét. Az asszony rögtön összeesett, don Anastasio azt hitte, hogy meghalt, nyomban el is távozott hazulról, és eltűnt Antequerából.

A szerencsétlen asszony elkábult a szúrástól, s néhány pillanatig élettelenül hevert a földön. De aztán magához tért, nyögni és siránkozni kezdett, s ez odacsalta öreg cselédjét. Mikor a derék öregasszony meglátta, milyen siralmas állapotban van úrnője, elkezdett sikoltozni, mire fölriadt a többi cseléd, sőt a szomszédság is. A szoba egykettőre megtelt emberrel. Felcsereket hívtak. Megvizsgálták a sebet, s úgy találták, hogy nem veszélyes. Feltevésükben nem is csalódtak, s elég rövid idő alatt meggyógyították Estefaniát, aki három hónappal a szörnyű eset után fiúgyermeket hozott a világra. Ez a fiú áll most ön előtt, señor Gil Blas, én vagyok a szomorú szülés gyümölcse.

Noha a rossz nyelvek nem kímélik az asszonyi erényt, anyám, jó hírét tiszteletben tartották, s a véres jelenetet egy féltékeny férj örvényezésének tekintették. Igaz, hogy apámat városzerte erőszakos embernek ismerték, aki túlságosan könnyen indulatba jön. Hordales helyesen sejtette, hogy unokahúga szerint nyilván ő zavarta meg meséivel don Anastasio agyát, megelégedett azzal, hogy legalább félig bosszút állt rajta, s nem látogatta meg többé. Nem akarom uraságotat untatni, tehát nem térek ki neveltetésemre. Csak azt említem meg, hogy anyám különösen fontosnak tartotta, hogy megtanuljak vívni, és sokáig gyakoroltam is a leghíresebb granadai és sevillai vívótermekben. Anyám türelmetlenül várta az időt, amikor összemérhetem kardomat don Humberto kardjával, ekkor szándékozott ugyanis beavatni a titokba, hogy miért haragszik don Humbertóra. Mikor tizennyolc éves lettem, bőséges könnyhullatással és nem minden fájdalom nélkül bizalmába avatott. Milyen hatást válthat ki egy ilyen állapotban lévő anya szerető fiából, aki ráadásul bátor is? Azon nyomban fölkerestem Hordalest, egy félreeső helyre csaltam, hosszú küzdelem után háromszor keresztüldöftem, és a földre terítettem.

Don Humberto érezte, hogy sebe halálos, rám szögezte utolsó tekintetét, s kijelentette, hogy halálát megérdemelt büntetésként fogadja kezemből a bűnért, amelyet anyám becsülete ellen elkövetett. Meggyóna, hogy azért akarta anyámat elpusztítani, mert nem hajlott a szavára. Aztán bocsánatot kért vétkéért az égtől, don Anastasiótól, Estefaniától és tőlem, majd ki-lehelte lelkét. Nem találtam helyesnek, hogy hazamenjek és én közöljem a dolgot anyámmal; tudtam, hogy úgylis híre terjed. Átkeltem a hegyeken, és Malaga városába mentem. Ott egy hajótulajdonossal, akinek a hajója épp akkor futott ki a kikötőből, tengerre szálltam. Láttam, nem vagyok híján a bátorságnak, és örömmel vette, hogy a hajóján lévő önkéntesekhez csatlakozzam.

Hamarosan alkalmunk nyílt rá, hogy kitüntessük magunkat. Alborán szigete környékén találkoztunk egy melillai kalózhajóval, amely az afrikai partok felé tartott egy áruval bőségesen megrakott spanyol hajóval, amelyet Cartagena magasságában ejtett zsákmányul. Heves támadást intéztünk az afrikaiak ellen, és elfoglaltuk mindkét hajót. Nyolcvan keresztény volt rajtuk, rabszolgának akarták eladni őket Berberországban. Kihasználtuk a frissen támadt kedvező szelet, hogy visszatérjünk Granadába. Nemsokára ki is kötöttünk Punta de Helénában.

Megkérdeztük a megszabadított rabszolgákat, hogy hová valók. Én egy igen jó arcú, ötven év körüli férfinak tettem föl a kérdést. Sőhajtvá felelte, hogy antequerai. Válasza önkéntelenül meghiúsította, ő észrevette megindultságomat, és szemlátomást zavarba jött.

- Én is odavalósi vagyok - mondtam neki. - Szabad kérdeznem, hogy hívják?

- Ó, jaj! - felelte. - Ön újból felébreszti bennem a szomorúságot ezzel a kérdéssel. Tizennyolc éve hagytam el Antequerát, ahol nyilván borzadállyal emlékeznek rám. Lehetetlen, hogy ne hallott volna felőlem. A nevem don Anastasio de Rada.

- Szent ég! - kiáltottam föl. - Hihetek a fülemnek? Hát ön don Anastasio? Az atyám áll előttem?

- Mit beszél, fiatalember? - kiáltott föl ő is, s csodálkozva bámult rám. - Lehetséges volna, hogy ön az a szerencsétlen gyermek, akit anyja szíve alatt hordott, amikor fölládoztam dühömmek?

- Igen, atyám - válaszoltam -, én vagyok az, akit az erényes Estefanía világra hozott három hónappal azután a szörnyű éjszaka után, amikor ön vérben ázva otthagya.

Még be sem fejezhettem szavaimat, don Anastasio a nyakamba borult. Szorosan magához ölelt, s egy negyedóráig együtt sóhajtoztunk és könnyeztünk. Miután átengedtük magunkat az elérzékenyülésnek, amelyet az ilyen felismerés szükségképpen kivált az emberből, atyám égre emelte tekintetét, s hálát adott Istennek, hogy megmentette Estefanía életét, de egy pillanat múlva mintha attól tartott volna, nincs joga hálát adni, felém fordult és megkérdezte, hogyan derült ki felesége ártatlansága.

- Ebben önön kívül senki sem kételkedett, señor - feleltem. - Az ön hitvese viselkedését sohase érthette gáncs. Kénytelen vagyok kiábrándítani. Tudja meg, hogy önt don Humberto vezette félre.

Rögtön el is mondtam neki anyám rokonának egész álnokságát, elbeszéltem, miként állottam bosszút, s milyen vallomást tett halála előtt don Humberto.

Atyám még szabadsága visszanyerésénél is jobban megörült e híreknek. Olyan féktelen boldogság vett rajta erőt, hogy ismét szeretettel megölelt, s nem szűnt meg bizonygatni, milyen elégedett velem.

- Gyerünk, fiam - mondta -, siessünk Antequerába! Égek a türelmetlenségtől, hogy lába elé boruljak hitvesemnek, akivel oly méltatlanul bántam. Amióta megtudtam öntől, hogy milyen igazságtalan voltam, mardos a lelkipurdalás.

Nagyon szerettem volna a két, számomra oly drága személyt minél előbb összehozni, nem késlekedtem hát. Megváltam a hajótulajdonostól, s a pénzen, amelyet a szerencsés fogásban való részesedésként kaptam, két öszvért vásároltam Adrában, mivel atyám nem akarta továbbra is kitenni magát a tenger veszélyeinek. Útközben bőven volt ideje beszámolni kalandjairól, amelyeket éppoly mohó érdeklődéssel hallgattam, ahogy az ithakai herceg⁷⁰ hallgathatta királyi atyja kalandjait. Több napi utazás után végre megérkeztünk az Antequerához legközelebb eső hegy lábához, és megpihentünk. Titokban akartunk hazaérkezni, s ezért csak éjnek idején léptünk be a városba.

Önre bízom, hogy elképzelje, mennyire meglepődött anyám, amikor viszontlátta férjét, akiről azt hitte, hogy örökre elveszett. Az úgyszólván csodával határos mód, ahogy férje visszakerült hozzá, újabb meglepetést okozott neki. Apám a megbánás olyan őszinte jeleivel kért bocsánatot, hogy anyám önkéntelenül ellágyult. Ahelyett, hogy gyilkosnak tekintette volna, azt a férfit látta benne, akinek az ég akaratából engedelmességgel tartozik; ilyen szentnek tartja a házasság kötelékét minden erényes asszony! Estefanía miattam is aggódott, egészen oda volt az örömtől, hogy hazatértem, öröme azonban nem volt egészen zavartalan. Hordales egyik

---

⁷⁰ *ithakai herceg* - Telemakhosz.

húga vádat emelt bátyja gyilkosa ellen, mindenfelé nyomoztatott utánam, s anyám nyugtalan volt, mert úgy érezte, nem vagyok biztonságban odahaza. Kénytelen voltam hát még aznap éjjel útnak indulni az udvarba, s azért jöttem el önhöz, señor, hogy kegyéért esedezzem. Remélem, el is fogom nyerni, hajlandó lesz szót emelni érdekemben a miniszterelnöknél, s egész befolyását latba veti érdekemben.

Don Anastasio vitéz fia ezzel befejezte elbeszélését. Én meg fontoskodva így szóltam:

- Köszönöm, señor Rogelio, ennyi elég is lesz. Véleményem szerint az eset kegyelmet érdemel. Vállalom, hogy ismertetem ügyét őexcellenciájával, s merem ígérni, hogy támogatni fogja.

A granadai erre hálálkodásokkal árasztott el, amelyekre nem sokat adtam volna, ha nem hangsúlyozza, hogy köszönete arányban fog majd állni a neki tett szívességgel. Mihelyt ezt a hírt megpendítette, máris munkához láttam. Még aznap elbeszéltem a történetet a hercegnek, aki hozzájárult, hogy a lovagot bemutassam neki, és így szólt hozzá:

- Don Rogelio, ismerem a lovagias ügyet, amely az udvarba hozta, Santillana minden részletről beszámolt. Legyen nyugodt, nem követett el semmit, ami ne volna megbocsátható, őfelsége elsősorban azoknak a nemesuraknak szokott kegyelmet adni, akik megsértett becsületükért álltak bosszút. A forma kedvéért börtönbe kell vetnünk önt, de biztos lehet benne, hogy nem marad ott sokáig. Santillana személyében olyan jó baráttal rendelkezik, aki a továbbiakat majd elintézi, és siettetni fogja az ön szabadon bocsátását.

Don Rogelio hálás köszönetet mondott a miniszternek, s aztán utasítása szerint jelentkezett a börtönben. Hála buzgólkodásomnak, a kegyelmi irat hamarosan elkészült. Tíz nap sem telt bele, s az új Télemakhoszt visszaküldhettem Uliisseszéhez és Pénélopéjához, pedig ha nem lett volna pénze és protektora, talán egy egész esztendei börtönnel sem úszta volna meg. Az ügyből azonban így is csak száz pisztol hasznom származott. Nem volt valami nagy fogás, de hát még nem tartottam ott, mint Calderón, hogy a kicsit lenézhessem.

KILENCEDIK FEJEZET

*Milyen eszközökkel jutott Gil Blas rövid idő alatt tekintélyes vagyonhoz,
és miként kezdett nagyzolni*

Ez az ügy fölkeltette bennem az étvágyat, s a tíz pisztol, amelyet jutalomképpen adtam Escipiónnak, újabb kutatásokra serkentette. Már magasztaltam ilyen irányú tehetségét; joggal lehetne nagy Escipiónnak nevezni. Második ügyfélként egy könyvkiadót irányított hozzám, aki - a józan ész ellenére - meggazdagodott a lovagregényeken. Ez a kiadó eltulajdonította egyik szaktársa kiadványát, s az általa kinyomott példányokat elkobozták. Háromszáz dukát ellenében visszaadattam neki a könyveket, és nagy összegű bírságtól mentettem meg. Noha ez az ügy egyáltalán nem tartozott a miniszterelnök hatáskörébe, kérésemre őexcellenciája hajlandó volt latba vetni tekintélyét. A könyvkiadó után egy kereskedő került a kezem közé a következő üggyel kapcsolatban. Egy portugál hajót foglyul ejtett egy berber kalóz, de aztán egy cádizi hajótulajdonos visszaszerezte. A hajó rakományának kétharmada egy lisszaboni kereskedő tulajdona volt, s ez - miután hiába követelte vissza az áruját - eljött a spanyol királyi udvarba támogatót keresni, aki elég befolyásos ahhoz, hogy visszaadassa neki, ami az övé. Szerencséje volt, hogy a támogatót az én személyemben találta meg. Közbenjártam az érdekében, s vissza is kapta az áruját négyszáz pisztol ellenében, amit ajándékuul adott közbenjárásomért.

Mintha elbeszélésem ennél a pontjánál az olvasó kiáltását hallanám:

- Kitartás, Santillana úr! Folytassa csak tovább a vagyongyűjtést. A legjobb úton van, használja ki szerencséjét!

Hajaj, nem is mulasztom el! Ha nem csalódom, inasom közeledik egy újabb klienssel, aki most akadhatott horogra! Csakugyan ő az, Escipión. Hallgassuk csak meg, mit mond!

- Señor, engedje meg, hogy bemutassam e híres kuruzslót. Engedélyt szeretne kapni, hogy tíz évig a spanyol királyság valamennyi városában kizárólag csak ő árusíthasson gyógyszereket, vagyis kartársainak tilos legyen letelepedni ott, ahol ő jelen van. Hálája jeléül kétszáz pisztolt számol le annak, aki ezt az engedélyt megszerzi neki.

Pártfogó hangon szóltam oda a szélhámosnak:

- Rendben van, barátom, majd én elintézem.

S csakugyan néhány nap múlva útjára is bocsátottam a kiváltságlevelekkel, amelyek felhatalmazták rá, hogy valamennyi spanyol királyságban csak ő csaphassa be a népet.

Magamon tapasztaltam, milyen igaz a közmondás, hogy evés közben jön meg az étvágy. De azon túl, hogy annál kapzsibb lettem, minél gazdagabb, olyan könnyen kaptam meg a segítséget öexcellenciájától az említett négy esetben, hogy habozás nélkül fordultam hozzá az ötödikben is. Ezúttal a Granada közelében lévő Vera város kormányzóságát kértem tőle a Calatrava-rend egyik lovagja számára, aki ezer pisztolt ajánlott föl nekem érte. A miniszter mértéktelen haszonlesésem láttán nevetni kezdett.

- Istenemre, Gil Blas barátom - jegyezte meg -, ön aztán remekül csinálja! Iszonyúan szereti lekötelezni felebarátait. Ide figyeljen! Amíg csak jelentéktelen apróságokról van szó, nem nagyon izgat a dolog. De ha kormányzóságokat vagy egyéb hasonló fontos dolgokat akar kijárni, elégedjen meg, kérem, a haszon felével, a másik felét szíveskedjék átadni nekem. El se tudja képzelni - folytatta -, mennyit vagyok kénytelen költeni, s milyen sok pénzembe kerül, hogy állásomhoz méltó életmódot folytathassak. Mert akármilyen önzetlennek látszom is a világ szemében, meg kell vallanom: olyan oktan nem vagyok, hogy háztartásomat meg-
rövidítsem. Ehhez tartsa magát.

Gazdám e szónoklattal megszabadított az aggodalomtól, hogy alkalmatlankodom neki, sőt, fölbátorított rá, hogy még gyakrabban zaklassam, vagyis még pénzéheesebbé tett, mint addig voltam. A legszívesebben hirdetményeken tettem volna közzé, hogy mindazok, akik valamilyen kegyet óhajtanak elérni az udvarnál, csak forduljanak hozzám. A dolog egyik részét én intéztem, a másikat Escipión. Minden igyekezetem az volt, hogy jó pénzért örömet szerezzek. A Calatrava-rend lovagja megkapta a verai kormányzóságot az ezer pisztolért, s nemsokára egy Szent Jakab-rendi lovagnak szereztem kormányzói tisztet ugyanannyiért. De nem elégedtem meg annyival, hogy kormányzókat neveztem ki. Lovagrendeket is adományoztam, és kifogástalan nemeslevelek révén derék polgárokból silány nemesurakat csináltam. Szerettem volna, ha jótéteményeimben a papság is részesül. Kisebb javadalmakat, kanonokságokat és egyházi méltóságokat jártam ki. A püspökségeket és érsekségeket don Rodrigo de Calderón adományozta. Ő nevezte ki továbbá a bírákat, a katonai parancsnokokat és az alkirályokat is; ebből következőleg a magas állásokat sem töltötték be alkalmasabb személyek, mint a kisebbeket, hiszen azok, akiket ezekre az állásokra - amelyekkel ily szépen kereskedtünk - kiszemeltünk, nem mindig a legügyesebb és legrátermettebb emberek voltak. Tisztában voltunk vele, hogy a madridi tréfacsinálók emiatt remekül szórakoznak a rovásunkra, de olyanok voltunk, mint a fösvények, akik aranyaikban lelnek vigasztalást a tömeg szitkaira.

Iszokratész⁷¹ okkal állítja, hogy a mértéktelenség és esztelenség elválaszthatatlan társai a gazdagoknak. Mikor láttam, hogy harmincezer dukátom van, s talán még tízszer annyit is kereshetek, azt hittem, kötelességem egy miniszterelnök bizalmasához méltó életmódot folytatni. Megvásároltam egy *escribano*⁷² hintáját, aki hivalkodásból vett hintót, és a pékje tanácsára igyekezett megszabadulni tőle. Felfogadtam egy kocsist és három lakájt, s mivel úgy illő, hogy az ember régi cselédeit előléptesse, Escipiónnak az a hármast kitüntetés jutott, hogy ő lett a belső inasom, a titkárom és egyben az intézőm is. A miniszter beleegyezett, hogy inasaim ugyanolyan libériát viseljenek, mint az ő inasai, amitől még gőgösebb lettem, s elvesztettem még megmaradt józan eszemet is. Semmivel sem voltam kevésbé bolond Porcius Latro⁷³ tanítványainál, akik tömérdek köményt ittak, amitől éppoly sápadtak lettek, mint mesterük, s azt hitték, hogy éppoly tudósak is. Kis híján kezdtem azt hinni, hogy Lerma herceg rokona vagyok. Eltökéltem, hogy úgy viselkedem, mintha az volnék, vagy legalábbis a törvénytelen fia; határtalanul hízelgett a dolog.

Mindehhez vegyék hozzá még azt is, hogy őexcellenciája példájára, aki mindenkit szívesen látott asztalánál, elhatároztam, hogy én is nagy lakomákat adok. E célból megbíztam Escipiónt, hogy kerítsen egy ügyes szakácsot. Talált is egyet, akit legfeljebb az ingyencsévéről híres római Nomentanus⁷⁴ szakácsával lehetett összehasonlítani. Pincémet megtöltöttem finom borokkal, s miután megfelelő mennyiségű élelmiszert is beszereztem, elkezdtem a vendéglátást. A minisztérium néhány főtisztviselője - aki egyébként gőgösen államtitkárnak nevezte magát - minden este nálam vacsorázott. Pazar lakomát adtam nekik, s mindig mámorosan távoztak. Escipiónnak is megvolt a maga asztala a tálalóban (mert amilyen a gazda, olyan az inas), ahol az én költségemre vendégül látta ismerőseit. Azonfölül, hogy szerettem a fickót, igazságosnak tartottam, hogy elkölteni is segítsen a vagyont, amelynek megszerzéséhez hozzájárult. Különben a pénzszerzést fiatalemberhez illően fogtam föl, vagyis nem láttam a hátrányait, csak a dicsőséget, ami rám háramlott belőle. De más oka is volt annak, hogy nem aggasztott a dolog: az állások és a javadalmak osztogatása szünet nélkül hajtotta a vizet a malmomra. Vagyonom napról napra növekedett. Azt hittem, örökre fölkerültem Fortuna szekerére.

Hiúságom teljéhez már csak az hiányzott, hogy Fabricio is lássa, milyen fényűzően élek. Bizonyosra vettem, hogy már visszatért Andalúziából, s hogy meglepetését kiélvezhessem, névtelen levélben megírtam neki, hogy egyik barátja, egy szicíliai nemesúr, vacsorára várja. Pontosan megjelöltem a napot, az órát, és a helyet, amikor és ahol meg kellett jelennie. A találkozó persze nálam volt. Núñez el is jött, rendkívül elcsodálkozott, mikor megtudta, hogy én vagyok az ismeretlen úr, aki vacsorára hívta.

- Bizony, barátom - mondtam -, ez a palota az enyém! Hintóm, cselédségem, jó konyhám s ráadásul tömött pénzesládám is van.

- Lehetséges, hogy csakugyan ilyen gazdag vagy? - kiáltott föl lelkesen. - Be örülök, hogy elszegődtettelek Galiano grófhhoz! Mondtam, hogy bőkezű nemesúr, s előbb-utóbb téged is jómódúvá tesz. Bizonyára megfogadtad okos tanácsomat - tette hozzá -, hogy hízelegj egy

---

⁷¹ Iszokratész - görög szónok, egy athéni szónoki iskola vezetője, Platón kortársa (i. e. 436-338).

⁷² escribano - írnok.

⁷³ Porcius Latro - római szónok az i. e. I. században.

⁷⁴ Nomentanus - Horatius egyik szatírájában felbukkanó római ingyenc. (II. 8.)

kicsit a háznagynak. Fogadd szerencsekívánataimat! Egy intéző csak akkor szedi meg magát ennyire egy előkelő házban, ha ilyen okosan viselkedik!

Hagytam, hogy élvezze ki kedvére Fabricio, hogy elszegődött Galiano grófhhoz. Aztán - hogy kissé mérsékeljem elragadtatását, hogy ilyen remek állást sikerült szereznie nekem - részletesen elmeséltem, hálájának milyen megnyilvánulásaival fizetett ki az illető nemesúr szolgálataimért. De mikor észrevettem, hogy költöm - beszámolómat hallva - bűnbánó zsoltárt rebeg magában, így fejeztem be:

- Megbocsátom a szicíliai hálátlanságát. Magunk között szólva inkább örülnöm kell neki, mintsem panaszkodnom miatta. Ha a gróf nem bánik el ilyen csúnyán velem, valószínűleg követtem volna Szicíliába, s még mindig őt szolgálnám valami bizonytalan jutalom reményében. Egyszóval: nem volnék Lerma herceg bizalmasa.

Utolsó szavaim annyira meglepték Núñezt, hogy néhány pillanatig egy árva szót sem volt képes kinyögni. Aztán hirtelen megtörte a csöndet.

- Jól értettem? - kérdezte. - Ön a miniszterelnök bizalmasa?

- Don Rodrigo de Calderónnal kettesben élvezzük a bizalmát - feleltem -, s minden jel szerint sokra fogom vinni.

- Az igazat szólva, bámulom önt, señor Santillana - felelte. - Mindenféle munkakört képes ellátni. Hányféle képességgel rendelkezik! Hogy megfelelő szakkifejezéssel éljek, *minden zárt nyitó tolvajkulcs* van a birtokában, vagyis mindenhez ért. Egyébként, señor - folytatta -, el vagyok ragadtatva uraságod szerencséjétől.

- Ugyan már, Núñez - vágtam a szavába -, hagyjuk a fenébe a seňort meg az uraságomat! Ne szólítsuk így egymást, viselkedjünk bizalmas barátok módjára!

- Igazad van - felelte -, ha gazdag lettél is, azért még nem kell más szemmel nézzelek, mint eddig. De hát be kell vallanom, hogy amikor közölted, milyen szerencse ért, kicsit belekábultam. De hál' istennek, túl vagyok rajta, s megint csak régi barátomat, Gil Blast látom magam előtt.

Beszélgetésünket négy-öt főtisztviselő érkezése zavarta meg.

- Uraim! - mondtam nekik Núñezre mutatva. - Együtt fognak vacsorázni señor don Fabricióval, aki Numa királyhoz⁷⁵ méltó verseket költ, s a prózában is felülmúlhatatlan.

Sajnos olyan emberekhez beszéltem, akik annyira semmibe vették a költészetet, hogy a költő belesápadt. A vendégek még arra is alig méltatták, hogy ránézzenek. Hiába igyekezett szellemes mondásokkal magára terelni figyelmüket, fűtyültek rá. Erre úgy megsértődött, hogy a költői szabadsághoz folyamodott, vagyis tapintatosan faképnél hagyta a társaságot és eltűnt. A főtisztviselők még csak észre sem vették távozását, s asztalhoz ültek anélkül, hogy megkérdezték volna, hova lett.

Másnap reggel éppen befejeztem az öltözködést, és már indulni akartam, amikor az asturiai költő betoppant a szobámba.

- Bocsáss meg, barátom, hogy tegnap faképnél hagytam kartársaidat, de őszintén szólva annyira nem találtam középük illőnek magamat, hogy nem bírtam ki tovább. Micsoda unalmas alakok az öntelt fontoskodásukkal! Nem értem, hogy te, aki olyan könnyed vagy, hogy tudsz

---

⁷⁵ *Numa* - a hagyomány szerint ez a legendás római király írta azokat a misztikus énekeket, amelyeket a Salius papok körmeneteiken előadtak.

együtt lenni ilyen nehézkes fickókkal. Szeretnék ma este meglátogatni néhány vidám barátommal együtt.

- Nagyon fogok örülni - feleltem. - E tekintetben teljesen az ízlésedre bízom magam.

- Helyesen is teszed. Ígérem, hogy csupa okos és mulatságos embert hozok magammal. Nyomban megyek is a kocsmába, ott szoktak ilyenkor összejönni. Meghívom őket estére, nehogy elígérkezzenek máshová. Tudniillik olyan szórakoztató emberek, hogy szinte verse-nyeznek értük, ki hívja meg ebédre vagy vacsorára őket.

Azzal eltávozott, s csak este, vacsora idején tért vissza hat íróval. Egymás után bemutatta őket, valóságos dicshimnusz zengve mindegyikükről. Szerinte e széplelkek fölülmúlták a görög és római szerzőket, s műveiket aranybetűkkel kellett volna kinyomtatni. Nagyon udvariasan fogadtam az urakat. Sőt tüntetőleg elhalmoztam őket hízelgésekkel, hiszen az írók fajzata meglehetősen hiú és dicsvágyó. Noha Escipiónnak nem kötöttem a lelkére, hogy pazar vacsora legyen, tudta, miféle emberek lesznek aznap este a vendégeim, s illő vacsoráról gondoskodott.

Szóval, nagy vidáman asztalhoz ültünk. Költőim folyton önmagukról beszéltek, és önmagukat dicsérték. Az egyik büszkén sorolta fel az előkelő urakat és hölgyeket, akiknek gyönyörűséget szerzett műzsájával. A másik egy irodalmi társaság választását szapult, mert - mint szerényen megjegyezte - őt kellett volna beválasztani a másik két író helyett. A többiek sem maradtak mögötte elbizakodottság dolgában. S a vacsora kellős közepén a verseikkel és a prózájukkal kezdtek gyilkolni. Egyik a másik után kezdett idézni egy-egy részletet a műveiből, volt, aki szonettet szavalt, volt, aki egy részletet adott elő egy tragédiából, egy harmadik valami vígjátékról írott kritikáját olvasta föl. A negyedik Anakreónnak egyik rossz spanyol versekre fordított ódáját kezdte felolvasni, ámde egyik pályatársa félbeszakította, mondván, hogy helytelen kifejezést használt. A fordítás szerzője nem értett vele egyet; vita kerekedett, amelyben valamennyi széplelek részt vett. A vélemények megoszlottak, s a vitatkozók dühbe gurultak, szidalmazni kezdték egymást, ami még csak hagyján lett volna, de az örültek felugrottak az asztal mellől, és ölre mentek. Fabricio, Escipión, a kocsisom, a lakájaim meg én nagy nehezen szétválasztottuk őket. Mikor látták, hogy nem folytathatják a verekedést, úgy távoztak, mint valami kocsmából: egyetlen szóval sem kértek bocsánatot neveletlenségük miatt.

Núñez, akinek elhittem, hogy rendkívül kellemes vacsoránk lesz, a történetek után némán hallgatott.

- Nos, barátom - fordultam hozzá -, még mindig hengeg a barátaival? Szavamra mondom, ocsmány alakokat hívott ide! Inkább megmaradok a tisztviselők mellett, költőkről hallani sem akarok többé.

- Nincs is szándékomban többet bemutatni neked közülük - felelte. - Ezek a legjózanabbak.

TIZEDIK FEJEZET

Gil Blas teljesen lezüllik az udvarban. Milyen feladattal bízta meg Lemos gróf, és milyen cselszövénybe keveredett a nemesúr társaságában

Amikor köztudomásúvá vált, hogy Lerma gróf kegyence lettem, nemsokára valóságos udvarom támadt. Reggelenként teljesen megtelt az előszobám, és valóságos audienciákat tartottam, mikor fölkeltem. Kétféle ember keresett föl, egyesek azt akarták, hogy megfelelő ellenszolgáltatás fejében eszközöljek ki számukra valamilyen kegyet a miniszternél, mások meg könyörgéssel akartak rávenni, hogy *gratis* teljesítsem kívánságaikat. Az első csoporthoz tartozók bizonyosak voltak benne, hogy meghallgatásra találhatnak, és ügyük elintéződik; ami a

másik csoporthoz tartozókat illeti, valamilyen ürüggyel nyomban leráztam őket magamról, vagy addig hitegettem őket, míg végül is elvesztették a türelmüket. Mielőtt az udvarba kerültem volna, természetemnél fogva együtt éreztem embertársaimmal, és segíteni szerettem volna rajtuk. Az udvarnál azonban nem lehet gyöngének lenni, s én kőnél keményebb lettem. Következésképpen kigyógyítottam magam a barátaim iránt érzett szeretetből is, kiirtottam magamból minden irántuk érzett jóindulatot. Bizonyoság erre az a mód, ahogyan José Navarróval viselkedtem bizonyos helyzetben, miként azt mindjárt elmesélem.

Navarro, aki igen nagy mértékben lekötözött, s akinek - hogy tömören fejezzem ki magam - elsősorban köszönhettem a szerencsémeket, egyszer fölkeresett. Miután biztosított barátságáról - amit mindig megtett, valahányszor találkoztunk -, arra kért, hogy szerezzek egyik barátja részére valamilyen állást Lerma herceg révén; elmondta, hogy a lovag, akinek az érdekében háborgat, nagyon szeretetreméltó, tehetséges fiatalember, de valamilyen állás kell neki, hogy megélhessen.

- Nem kételkedem benne - tette hozzá José -, hogy ön, akit jószívű és készséges embernek ismerek, szívesen szerez örömet egy szegény, de becsületes embernek. Az illető szorult helyzete elég indok arra, hogy segítsen rajta, és bizonyos vagyok benne, hogy ön jó néven veszi, ha alkalmat adok rá, hogy jót cselekedjen.

Vagyis félreérthetetlenül tudtomra adta, hogy ingyen várja tőlem ezt a szívességet. Noha egyáltalán nem volt ínyemre a dolog, úgy tettem, mintha szívesen teljesíteném kívánságát.

- Örülök - feleltem Navarrónak -, hogy alkalmam nyílik őszinte hálámat kifejezni azért, amit értem tett. Elég, ha érdeklődést tanúsít valakinek a sorsa iránt, s máris kész vagyok bármilyen szívességre. Barátja megkapja az állást, amelyet ön kér számára, nyugodtan számíthat rá. Az ügy többé már nem az ön ügye, hanem az enyém.

José az ígéret hallatára elégedetten távozott, de a lovag, akit figyelmembe ajánlott, nem kapta meg a szóban lévő állást, ugyanis ezer dukát ellenében másnak juttattam, s az összeget bezártam pénzes ládámba. A főkomornyik hálájánál többre becsültem a pénzt, s mikor ismét találkoztunk, szomorúságot tettetve így szóltam hozzá:

- Sajnos, kedves Navarróm, túl későn szólt nekem, Calderón megelőzött; már odaadta valakinek az állást, amiről szó volt. Nagyon sajnálom, hogy nem közölhetek jobb hírt.

José jó szívvel elhitte, s jobb barátságban vettünk búcsút egymástól, mint valaha, de azt hiszem, nemsokára rájött az igazságra, mert többé nem keresett föl. Én pedig nemhogy a legcsekélyebb lelkifurdalást is éreztem volna, amiért így bántam egy igaz baráttal, akinek lekötözöttje voltam, inkább örültem a dolognak. Azonfölül, hogy szívessége, amit nekem tett, súlyos adósságként nehezedett rám, úgy éreztem, hogy az udvarnál elfoglalt akkori pozíciómban nem érintkezhetem egy főkomornyikkal.

Rég nem beszéltem már Lemos grófról, térjünk hát most vissza erre az úrra. Néha találkoztam vele; mint fõntebb említettem, egyszer vittem neki ezer pisztolt, aztán egy másik alkalommal megint ezret nagybátyja, a herceg utasítására õexcellenciája nálam lévő pénzéből. Lemos gróf ez alkalommal hosszabban társalogni óhajtott velem. Tudtomra adta, hogy végre elérte célját, s teljes mértékben bírja a spanyol trónörökös kegyét, akinek ő az egyetlen bizalmasa. Aztán egy igen megtisztelő feladattal bízott meg; már régebben előkészített rá.

- Elérkezett az idő a cselekvésre, Santillana barátom - jelentette be. - Ne kíméljen se időt, se fáradságot: kerítsen egy szép hölgyet, aki méltó rá, hogy a herceget elszórakoztassa. Többet nem mondok, van magához való esze. Menjen, siessen, kutasson, s ha sikerült megtalálnia, akire szükségünk van, értesítsen!

Megígértem a grófnak, hogy mindent megteszek annak érdekében, hogy a rám bízott feladatot jól megoldjam, ami nyilván nem túlságosan nehéz, rengetegen foglalkoznak ilyesmivel.

Nekem ugyan rém volt nagy jártasságom az ilyesmiben, de bizonyos voltam benne, hogy Escipión e téren is pompásan megállja majd a helyét. Mikor hazaértem, rögtön hívtam, és négy szemközt így szóltam hozzá:

- Fontos dolgot kell közölnöm veled, fiam. Bizonyára tudod, hogy a szerencse kedvezése ellenére is híjával vagyok valaminek.

- Könnyű kitalálnom, minek - vágott a szavamba, mielőtt még befejezhettem volna mondanómat. - Egy kellemes kis hölgyre van szüksége, hogy egy kicsit elszórakoztassa és fölvidá-mítsa. Csakugyan különös, hogy ön, aki élete virágjában van, nélkülözi azt, amit komoly aggastyánok sem tudnak nélkülözni.

- Bámulom élelmességedet - feleltem mosolyogva. - Igen, barátom, szeretőre van szükségem, s szeretném, ha te szereznel nekem. De figyelmeztetlek, hogy nagyon kényes vagyok ebben a dologban: olyan csinos teremtetést szeretnék, aki nem romlott.

- Elég ritkaság, amit óhajt - felelte mosolyogva Escipión. - De hál' istennek, olyan városban vagyunk, ahol mindenféle nőszemély akad, s remélem, hamarosan megtalálom, amire vágyik.

És három nap múlva csakugyan így szólt hozzám:

- Valóságos kincset fedeztem föl. Egy Catalina nevű, jó családból való, elragadóan szép ifjú hölgyet, aki nagynénjével lakik együtt egy kis házban, tisztességesen élnek kettesben meglehetősen szerény vagyonukból. Egyetlen komornájuk van, akit ismerek, s aki biztosított róla, hogy noha kapujuk mindenki előtt zárva, egy gazdag és bőkezű udvarló előtt kinyílhat, föltéve, hogy az illető a botrány elkerülése végett csak éjszaka látogat el hozzájuk feltűnés nélkül. Erre úgy festettem le önt, mint olyan lovagot, aki megérdemli, hogy tárt kapuval fogadják, s megkértem a komornát, ajánlja be önt a hölgyeknél. Megígérte, hogy megteszi, és holnap reggel meg is adja a választ azon a helyen, amelyben megállapodtunk.

- Nagyszerű - feleltem -, csak attól tartok, hogy a komorna esetleg felültetett téged.

- Szó sincs róla - felelte Escipión -, nem az az ember vagyok én, akit rá lehet szedni. Már kikérdeztem a szomszédokat, s szavaikból megbizonyosodtam róla, hogy señora Catalina éppen az a lány, akire vágyik, vagyis valóságos Danaé, akinél nyugodtan játszhatja Jupitert, föltéve, hogy záporként hullatja rá a pisztolokat.

Nem szeretem az ilyenfajta hódításokat, ebbe azonban belementem, s minthogy másnap a komorna közölte Escipiónnal, hogy ha akarok, már aznap éjjel megjelenhetek úrnőinél, tizenegy óra és éjfél közt besurrantam a házba. A komorna lámpa nélkül fogadott, s kézenfogva vezetett egy elég csinosan berendezett szobába, ahol atlaszselyem párnákon üldögélve talál-tam a két elegánsan öltözött hölgyet. Mikor megláttak, azon nyomban fölálltak, és szerfölött kecsesen üdvözöltek; az volt az érzésem, hogy két előkelő hölgygel van dolgom. Señora Mencia, a nagynéni, bár még mindig szép volt, nem keltette fel érdeklődésemet. Igaz, hogy csak az unokahúgára lehetett nézni: gyönyörű volt, mint egy istennő. Tüzetesebb vizsgálat után ugyanazt lehetett volna mondani, hogy nem tökéletes szépség, ámde olyan bájos, izgalmas és élvezet volt, hogy férfiszem nem vehette észre fogyatékoságait.

Föl is zaklatta érzéseimet. Megfeledkeztem róla, hogy csak közvetítőként kerültem oda, a magam nevében beszéltem, s elmondtam mindent, amit egy szerelemre lobbant férfi csak elmondhat. A lányka, aki annyira szeretetre méltónak látszott, hogy háromszor olyan okosnak

találtam, mint amilyen valójában volt, válaszaival végleg elbűvölt. Már-már kezdtem elveszteni önuralmam, amikor a nagynéni, hogy hevessegem mérsékelje, közbeszólt:

- Señor de Santillana, őszintén fogok beszélni önnel. Ama dicshimnuszok alapján, amelyeket uraságodról hallottam, megengedtem, hogy meglátogasson bennünket, s nem akartam mindenféle teketóriával különösebb árat szabni e kegynek. De nehogy azt higgye emiatt, hogy máris célhoz ért. Mostanáig a világtól elzárva neveltem unokahúgomat, s úgyszólván ön az első lovag, akinek megengedtem, hogy ránézzen. Ha méltónak tartja rá, hogy feleségül vegye, boldog leszek, hogy ilyen megtiszteltetésben lesz része. Gondolja meg, hogy ilyen áron megfelel-e önnek; olcsóbban nem kaphatja meg.

Ez a nyílt támadás bizony elriasztotta Ámort, aki már-már belém lőtte nyilát. Vagyis mellőzve a hasonlatokat, a nyers házassági ajánlatra magamhoz tértem, azonnal visszaváltoztam Lemos gróf hűséges megbízottjává, és egészen más hangon így feleltem señora Mencianak:

- Úrnőm, örülök, hogy ilyen őszinte. Követem a példáját. Bármilyen szerepet játszom is az udvarnál, nem érdemlem meg a páratlan Catalinát. De sokkal ragyogóbb ajánlatom van számára: Spanyolország trónörökösét ajánlom neki.

- Elég lett volna egyszerűen visszautasítania unokahúgom kezét - felelte fagyosan a nagynéni.
- Szerintem ez a visszautasítás önmagában is épp eléggé megalázó, szükségtelen volt még gúnyolódnia is.

- Dehogy gúnyolódom, úrnőm - tiltakoztam. - A legkomolyabban beszélek. Utasítást kaptam, hogy keressek egy olyan hölgyet, aki érdemes rá, hogy Spanyolország trónörököse titkos látogatásaival megtisztelje. Sikerült is megtalálnom az önök házában, meg is jelölöm krétával.

Señora Mencia nagyon elcsodálkozott e szavakra, s láttam, hogy határozottan tetszenek neki. Mindamellet úgy gondolván, hogy tartózkodón kell viselkednie, a következőképpen válaszolt:

- Még ha szó szerint venném is, amit mondott, tudja meg, hogy nem az a fajta nő vagyok, aki örül a megalázó kitüntetésnek, hogy unokahúga egy királyi herceg szeretője. Erényességem lázadozik a gondolat ellen, hogy...

- Ugyan miért olyan büszke az erényességére - vágtam a szavába. - Úgy gondolkodik, mint egy ostoba polgárasszony. Gúnyolódni akar talán, hogy az ajánlatot erkölcsi szempontból nézi? Ezzel minden szépségétől megfosztja! Elragadtatva kell néznie a dolgot! Képzelve csak el a monarchia trónörökösét a boldog Catalina lábainál, gondolja csak el, hogy imádja, ajándékokkal árasztja el, s gondoljon végül arra is, hogy a trónörökösnek a kisasszony esetleg egy hőst szül, aki anyja nevét is halhatatlanná teszi a magáéval együtt!

Jóllehet a nagynéni semmire sem vágyott jobban, mint hogy ajánlatomba belemenjen, úgy tett, mintha nem tudna dönteni. Catalina pedig, aki szerette volna, ha máris az övé Spanyolország trónörököse, mérhetetlen közönyt színlelt. Ez volt az oka, hogy újra kezdtem az ostromot, amíg señora Mencia végül is látván, hogy kezdek elkedvetlenedni, és abba akarom hagyni a támadást, megadta magát, nyomban meg is kötöttük a békeszerződést, amely a következő két cikkelyt tartalmazta: *primo*: ha Spanyolország trónörökösében Catalina bájairól tartott beszámoló alapján föllobbanna a szenvedély, és úgy döntene, hogy éjnek idején meglátogatja, gondom lesz rá, hogy értesítem a hölgyeket, közölve azt is, hogy melyik éjszakára esett a választás. *Secundo*: a trónörökös nevezett hölgyekhez csak közönséges udvarlóként léphet, s nem kísérheti más, csak én, azaz szerelmi hírnöke.

Miután megkötöttük a megállapodást, a nagynéni és az unokahúg a lehető legbarátságosabban viselkedett irányomban; olyan közvetlenek voltak, hogy még néhány csókot is megkockáztattam, amit egyáltalán nem vettek rossz néven, s mikor elköszöntem, a két hölgy saját jószántából megölelt, és összevissza cirógatott. Csodálatos, milyen könnyen alakul ki a baráti viszony a kerítők és a rájuk szoruló hölgyek közt! Ha valaki látta volna, milyen kegyesen bocsátanak el, nyilván sokkal szerencsésebbnek gondol, mint valójában voltam.

Lemos gróf rendkívül örült, amikor jelentettem neki, hogy sikerült fölfedeznem egy hölgyet, aki minden tekintetben megfelel óhajának. Olyan elragadtatással beszéltem Catalináról, hogy kedve támadt megnézni. Másnap éjjel el is vittem hozzá, és Lemos gróf elismerte, hogy igen jól választottam. Közölte a hölgyekkel, hogy véleménye szerint Spanyolország trónörököse kétségtelenül nagyon meg lesz elégedve a kegyencnővel, akit kiszemeltem a számára, s Catalinának is minden oka meglesz rá, hogy elégedett legyen szeretőjével, mert a fiatal herceg bőkezű, s amellet csupa szelídség és jóság. Végül közölte, hogy néhány nap múlva elviszi hozzájuk a herceget, mégpedig úgy, ahogy óhajtják, vagyis minden feltűnés és kíséret nélkül. Ezzel Lemos gróf elbúcsúzott a hölgyektől, s én vele együtt távoztam. Beszálltunk a hintóba, amely odavitt bennünket, és az utca végén várakozott ránk. A gróf elvitt a palotáig, megbízott, hogy másnap tájékoztassam tervünkről nagybátyját, s egyúttal kérjem meg a nevében, küldjön ezer pisztolt, hogy a tervet végre is hajthassuk.

Másnap pontosan be is számoltam a történetekről Lerma hercegnek. Csak egyvalamit hallgattam el előtte. Nem beszéltem neki Escipiónról; úgy tüntettem fel a dolgot, mintha én fedeztem volna föl Catalinát, hiszen az ember az előkelőségek előtt mindenben kiválónak akar látszani.

Mire kaptam is néhány fanyar bókot.

- Igen örülök, Gil Blas úr - jegyezte meg gúnyosan a miniszter -, hogy egyéb képességei mellett még az a képessége is megvan, hogy szolgálatkész szépségeket tud fölfedezni! Ha szükségem lesz ilyen hölgyekre, bizonyára megengedi, hogy önhöz forduljak.

- Kegyelmes uram - válaszoltam ugyanolyan hangnemben -, köszönöm a kitüntetést, de engedje megmondanom, hogy nehezen szánnám el magam rá, hogy effajta gyönyörökhöz juttassam excellenciádat. Señor Rodrigo oly régóta ellátja ezt a munkakört, hogy igazságtalanság volna megfosztani tőle.

A herceg elmosolyodott válaszon, aztán témát változtatott: megkérdezte, nincs-e szüksége öccsének pénzre az üggyel kapcsolatban.

- Engedelmével, kegyelmes uram - mondtam -, arra kéri, hogy küldjön ezer pisztolt.

- Nos - felelte a miniszter -, vidd csak el neki az összeget, és mondd meg, hogy ne takarékoskodjon; fedezzen készséggel minden kiadást, amit a herceg eszközölni óhajt.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

A spanyol trónörökös titkos látogatásáról s Catalinának adott ajándékairól

Azon nyomban elvittem ötszáz dupla pisztolt Lemos grófnak.

- Soha jobbkor nem jöhetett volna - mondta a gróf. - Beszéltem a trónörökössel, ráharapott a csalétekre, ég a vágytól, hogy Catalinával találkozhasson. Már ma éjszaka ki akar titokban osonni a palotából, hogy felkeresse. Így határozott, s már meg is történtek a szükséges intézkedések. Értesítse hát a hölgyeket, és adja át nekik ezt a pénzt. Legalább megtudják belőle, hogy nem valami közönséges udvarlót kell fogadniuk, s különben is a fejedelmek udvarlását mindig

ajándéknak illik megelőznie. Minthogy ön is velünk jön, feltétlenül legyen itt ma este, amikor a herceg lefekszik. Ezenfelül gondoskodják róla, hogy az ön hintaja (célszerűnek vélem ugyanis, hogy abban menjünk) éjfélkor a palota környékén várjon ránk.

Azon nyomban elmentem a hölgyekhez. Catalinával nem találkoztam, állítólag pihent, csak señora Menciával beszélgettem.

- Úrnőm - mondtam neki -, kegyeskedjék megbocsátani, hogy nappal kerestem fel, de nem tehettem másként. Értesítenem kell ugyanis, hogy Spanyolország trónörököse még ma éjjel meglátogatja önöket, és - tettem hozzá, markába nyomva a pénzes zacskót - íme: ezt az áldozatot küldi Vénusz templomába, hogy megnyerje az istenek kegyét. Amint látja, nem rossz ügynek nyertem meg önt.

- Végtelenül lekötelez - válaszolt a hölgy. - De mondja csak, señor Santillana: szereti-e a trónörökös a muzsikát?

- Bolondul érte - feleltem. - Nincs kedvesebb szórakozása, mint a halk lantpengetéssel kísért énekszó.

- Nagyszerű! - kiáltotta lelkesen doña Mencia. - Nagyon örülök, hogy ezt hallom öntől, unoka-húgom ugyanis valóságos fülemüle, elragadóan tud játszani a lanton, ráadásul tökéletesen táncol is.

- Istenemre mondom - kiáltottam föl ezúttal én -, ez aztán a tökéletesség, nénémasszony! Nem is kell ennyi jó tulajdonságnak egyesülnie egy lányban, hogy megcsinálja a szerencsáját. Egy is elég volna hozzá!

Miután ilyenformán előkészítettem számára az utat, vártam, hogy elérkezzék az idő, amikor a trónörökös lefekszik. Akkor kiadtam az utasításokat a kocsisomnak, jómagam pedig fölkerestem Lemos grófot, aki közölte, hogy a trónörökös könnyebb rosszullétet fog színlelni, hogy minél előbb megszabaduljon társaságától, sőt le is fekszik, hogy lássák, csakugyan beteg, de egy óra múlva fölkel, s egy titkos lépcsőn, amely az udvarra vezet, kioson a palotából.

Miután a gróf elmondta, miben állapodtak meg, megmutatta, hova álljak, arra fognak menni. Olyan sokáig váraкоztam ott, hogy már-már azt hittem, szerelmesünk másfelé ment, vagy elvesztette érdeklődését Catalina iránt. Mintha a nagyurak lemondanának az efféle szesélyeikről, mielőtt kielégítették volna őket! Szóval, már azt hittem, ott felejtettek, amikor végre fölbukkant a közelemben két férfi. Miután kiderült, hogy ők azok, akiket vártam, a hintómhoz veztettem őket, beültek, én magam fölültem a kocsis mellé, hogy mutassam az utat, s a hölgyek házatól mintegy ötvenlépésnyire megállítottam a hintót. Kézen fogva segítettem kiszállni Spanyolhon trónörökösének és kísérijének, s elindultunk a ház felé. Közeledtünkre kinyílt a kapu, s mikor beléptünk, rögtön be is csukódott mögöttünk.

Az udvarban éppen olyan sötétség volt, mint amikor első ízben jártam a házban, noha tapintatból kiakasztottak a falra egy kis lámpát. De olyan gyöngé fényt árasztott, hogy éppen csak az utat mutatta, de nem világított meg bennünket. Csak az volt a rendeltetése, hogy a kalandot még kellemesebbé tegye hősünk számára, aki az udvarban uralkodó sötétség után csakugyan meglepődött, amikor a rengeteg gyertyával megvilágított szobában megpillantotta a hölgyeket. A nagynéni és az unokahúg elegáns pongyolában voltak, s olyan kacéran festettek, hogy lehetetlenség volt büntetlenül rájuk nézni. Trónörökösünk señora Menciával is nagyon megelégedett volna, ha nem lett volna más választása, adott esetben azonban érthető, hogy az ifjú Catalina bájait részesítette előnyben.

- Nos, hercegem - kérdezte Lemos gróf -, ugye, hogy csinosabb nőket nem is találhattunk volna az ön számára?

- Mindkettőjük elragadó - felelte a herceg -, s biztos, hogy itt marad a szívem, mert ha húga el is utasítaná, rabul ejtené a nénje.

A nagynéninek címzett kecses bók után tömérdek hízelgő dolgot mondott Catalinának, s a lány igen szellemesen válaszolt a bókokra. Mivel az olyan úriembereknek, akik olyan szerepet játszanak, mint én ez alkalommal, bele szabad szólniok a szerelmesek beszélgetésébe, ha ezzel még tovább szítják a tüzet, közöltem a herceggel, hogy a hölgy gyönyörűen tud énekelni és játszani a lanton. Elragadtatva értesült Catalina ilyen természetű képességeiről, és sürgetni kezdte, hogy adjon ízelítőt tudásából. Catalina szívesen engedett a sürgetésnek, kezébe vette a lantot, amely már fel is volt hangolva, eljátszott néhány kedves dallamot, s olyan szívhez szólón énekelt, hogy a trónörökös a szerelemtől és gyönyörűségtől szinte önkívületben borult a lába elé. De ne ecseteljük tovább a dolgot, elégedjünk meg annak megállapításával, hogy a részegítő gyönyörben, amelyben a spanyol trón örököse elmerült, percként múltak az órák, s szinte erőszakkal kellett kiragadnunk a veszedelmes házból, mert közelgett a hajnal. A kerítő urak gyorsan hazaszállították a palotába, és lakosztályába kísérték. Aztán ők is hazatértek éppoly elégedetten, hogy sikerült összehozniuk egy kalandornővel, mintha legalábbis egy királylányt szereztek volna neki feleségül.

Másnap reggel elbeszéltem a történeteket Lerma hercegnek, aki mindent tudni akart. Éppen befejeztem beszámolómat, amikor megérkezett Lemos gróf, és így szólt:

- Spanyolország trónörökösét annyira foglalkoztatja Catalina, olyan nagyon megtetszett neki, hogy minél többször látni akarja, s ki akar tartani mellette. Még ma szeretne vagy kétezer pisztol értékű drágakövet küldeni neki, de nincs egy árva fityingje sem. Tőlem kért segítséget. „Kedves Lemosom - mondta -, ezt az összeget azonnal meg kell szereznie számomra. Tudom, hogy terhelem vele, és túlságosan kihasználom, de mindezt megjegyzem magamnak, s ha egyszer olyan helyzetbe kerülök, hogy a hálán kívül másként is kifejezhetem elismerésemet azért, amit értem tett, nem fogja megbánni, hogy lekötelezett.” Hercegem, feleltem, vannak barátaim, van hitelem, megszerzem, amit óhajt, s nyomban el is indultam.

- Nem nehéz eleget tennünk a trónörökös óhajának - fordult Lerma herceg unokaöccséhez. - Santillana elviszi önnek a pénzt, vagy ha óhajtja, meg is veszi a drágaköveket, mert kitűnően ért hozzájuk, különösen a rubinokhoz. Igaz, Gil Blas? - tette hozzá, és gúnyosan rám nézett.

- Nagyon rosszmájú, kegyelmes uram! - válaszoltam. - Látom, hogy meg akarja nevetetni a gróf urat a rovásomra.

Csakugyan az történt. Az unokaöcs megkérdezte, mi rejlik nagybátyja szavai mögött.

- Semmiség - felelte nevetve a herceg. - Csak annyi, hogy Santillana egyszer rubinra akart cserélni egy gyémántot, s csúnyán ráfizetett a dologra.

Örültem volna, ha a miniszter nem folytatja, de nem restellte a fáradságot, és elmesélte, hogyan szedett rá egy fogadóban Camila és don Rafael, s képes volt részletesen kitérni a számomra legkellemetlenebb körülményekre is. Miután jót mulatott, őexcellenciája utasított, hogy kísérjem el Lemos grófot. Elmentünk egy ékszerészhez, kiválasztottunk néhány drágakövet, megmutattuk a trónörökösnek, majd engem bíztak meg, hogy juttassam el a drágaköveket Catalinának. Utána hazamentem, kivettem kétezer pisztolt a herceg pénzéből, és kifizettem az ékszerészt.

Fölösleges kérdezni, hogy éjszaka kegyesen fogadtak-e a hölgyek, amikor megbízatásomnak megfelelően átadtam az ajándékot, egy pár gyönyörű fülönfüggőt az unokahúg részére. Mindketten el voltak ragadtatva a herceg szerelmének és bőkezűségének e megnyilvánulásától, fecsegni kezdtek, mint két szomszédasszony, s megköszönték, hogy ilyen nagyszerű barátot

szereztem nekik. Túlradó örömükben megfeledkeztek magukról, s kiszaladt néhány szó a szájukon, ami gyanút ébresztett bennem, hogy nagy uralkodónk fiát egy szélhámosnővel hoztam össze. Szerettem volna tisztán látni, csakugyan ilyen remek dolgot műveltem-e, s azzal indultam haza, hogy felvilágosítást kérek Escipióntól.

TIZENKETTEDIK FEJEZET

Ki volt Catalina. Gil Blas zavarja és aggodalma. Milyen intézkedéseket volt kénytelen tenni, hogy lelkiismeretét megnyugtassa

Otthon éktelen ricsaj fogadott. Megkérdeztem, mi történt. Kiderült, hogy Escipión meghívta vacsorára vagy fél tucat barátját. Teli torokból énekeltek, és nagyokat röhögtek. Ez a vacsora semmi esetre se hasonlított a hét bölcsház lakomájához.

Mikor a vendéglátó értesült hazaérkezésemről, így szólt a társasághoz:

- Semmi baj, uraim, csak a gazdám jött meg, ne zavartassák magukat, mulassanak csak tovább. Nekem egy kis beszédem van vele, de rögtön visszajövök.

Azzal jelentkezett nálam.

- Miféle ribillió ez? - kérdeztem. - Kicsodák a vendégei? Csak nem költők?

- Dehogyan - felelte. - Kár volna afféle alakokkal itatni meg az ön borát. Okosabban is fel tudom használni. Van a vendégeim közt egy nagyon gazdag fiatalember, aki részben a pénz, részben az ön befolyása révén álláshoz szeretne jutni. Az ő tiszteletére rendeztem, a lakomát. Valahányszor megiszik egy pohárral, mindannyiszor megemelem tíz pisztollal az önnek járó jutalékot. Hajnalig szeretném itatni.

- Ha így áll a dolog - válaszoltam -, menj csak vissza, és ne kíméld a boromat.

Nem találtam alkalmasnak a helyzetet, hogy Catalinát szóba hozzam, másnap reggel azonban, amikor felkeltem, így szóltam Escipiónhoz:

- Escipión, tudod, hogyan vagyunk egymással. Inkább úgy bánok veled, mintha a barátom volnál, s nem a cselédem, következésképpen nem volna szép tőled, ha becsapnál, ahogy a gazdákat szokás. Ne titkolózzunk hát egymás előtt. Elárulok neked valamit, amin meg fogsz lepődni, s te viszonzásul mindent elmondasz a hölgyekről, akikkel összehoztál. Magunk között szólva, az a gyanúm, hogy szélhámosok, akik minél együgyűbbnek tettetik magukat, annál rosszabbak. Ha feltevéssem igaz, Spanyolország trónörökösének nem sok oka lesz rá, hogy megdicsérjen, mert elárulom, hogy neki szereztél szeretőt. Elvittem Catalinához, s beleszeretett.

- Señor - felelte Escipión -, ön túl jó hozzám, kénytelen vagyok hát őszinte lenni. Tegnap négyszemközt beszéltem a két hölgy komornájával, s ő elmesélte a történetüket. Szerintem nagyon mulatságos. Röviden elmondom, gondolom, nem fog haragudni érte.

- Catalina - folytatta - egy aragóniai kurtanemes leánya. A csinos, de szegény kislány tizenöt éves korában árvaságra jutott, s férjhez ment egy vén katonatiszthez, aki Toledóba vitte, s fél év múlva meghalt, miután inkább apa, mint férj módján bánt vele. Catalinára néhány ruhadarab és háromszáz pisztol készpénz maradt örökségül. Aztán társult señora Menciával, aki akkor még divatban volt, noha már hanyatlóban volt csillaga. A két barátnő együtt lakott, s olyan életmódot folytatott, amely fölkeltette a rendőrség figyelmét. Ez nem volt így a két hölgynek, s mérgében vagy miért, hirtelen elhagyta Toledót, és Madridban telepedett le.

Körülbelül két éve laknak itt, anélkül, hogy a szomszédságban lakó nőkkel érintkeznének. De csak most jön a java: két kis házat vettek bérbe, a két házat egy fal választja el egymástól. A pincében van egy lépcső, amelyen át lehet menni egyikből a másikba. Señora Mencia az egyik házban lakik egy fiatal komornával, a katonatiszt özvegye pedig a másikban egy vén-asszonnyal, akiről azt állítja, hogy a nagyanyja. Szóval az aragóniai hölgy hol úgy szerepel, mint egy unokahúg, akit nagynénje nevelt föl, hol mint nagyanyja védőszárnyai alatt élő kislány. Az unokahúg szerepében Catalina a neve, az unokáéban Sirena.

A Sirena név hallatára elsápadtam, és félbeszakítottam Escipiónt:

- Micsoda? Ne ijessz meg! Jaj, attól tartok, hogy ez az átkozott aragóniai lány Calderón szeretője!

- Hát persze - felelte Escipión. - Az hát! Azt hittem, örülni fog, ha megtudja.

- Hogy képezed? - válaszoltam. - Nem hogy örülnék neki, inkább kétségbe ejt! Nem érted, milyen következményei lehetnek?

- Szavamra mondom, nem - felelte Escipión. - Ugyan mi baj lehetne belőle? Egyáltalán nem biztos, hogy don Rodrigo rájön, mi történik, de ha ön mégis fél tőle, hogy rájön, csak szólnia kell a miniszterelnöknek. Mondjon el neki mindent úgy, ahogy van, a miniszterelnök látni fogja, hogy ön jóhiszeműen járt el, s ha a későbbiekben Calderón ártani próbálna önnek őexcellenciájánál, tisztában lesz vele, hogy csak a bosszúvágy készteti rá.

Escipión szavai eloszlatták aggodalmamat. Követtem a tanácsát. Értesítettem Lerma herceget a kellemetlen fölfedezésről. Igyekeztem szomorú képet vágva előadni a dolgot, hogy meggyőzzem: mennyire bánt, hogy akaratlanul a trónörökös kezére játszottam don Rodrigo szeretőjét. A miniszter azonban egyáltalán nem sajnálta kegyencét, sőt gúnyolódott rajta. Aztán utasított, hogy hagyjam, menjen minden a maga útján, hiszen Calderón számára végül is csak dicsőséget jelent, ha ugyanazt a nőt szeretheti, mint Spanyolország trónörököse, s a hölgy vele sem bánik rosszabbul, mint a trónörökössel. Ismertettem a tényállást Lemos gróffal is, aki biztosított támogatásáról arra az esetre, ha az első titkár rájönne a cselszövényre, s megpróbálna a herceg előtt befeketíteni.

Abban a hiszemben, hogy ezzel a lépéssel elejét vettem a veszélynek, hogy szerencsém csónakja zátonyra fut, nem aggódtam többé.

Továbbra is el-elkísértem a trónörököst Catalinához, azaz a szép Sirenához, aki ügyesen elintézte, hogy azokon az éjszakákon, amelyeket a felséges vetélytárssal töltött, távol tartsa a háztól don Rodrigót.

TIZENHARMADIK FEJEZET

Gil Blas továbbra is nagyurat játszik. Híreket kap családjáról.

Milyen hatást gyakorolnak rá. Összevész Fabricióval

Említettem már, hogy reggelenként rendszerint egész tömeg gyűlt össze előszobámban, különféle ajánlatokat akartak tenni, én azonban nem voltam hajlandó meghallgatni őket, hanem az udvar szokása szerint, vagy talán inkább fontoskodásból, minden kérelmezőnek azt mondtam:

- Írjon egy följegyzést.

Annyira rászoktam, hogy egyszer ezt feleltem palotám tulajdonosának is, aki arra akart emlékeztetni, hogy már egy esztendeje nem fizettem lakbért. Ami a mészároست meg a péket illeti, megkíméltek a fáradságtól, hogy tőlük is följegyzést kérjek, mert minden hónapban pontosan beállítottak a számlával. Escipión, aki oly jól tudott utánózni, hogy az utánzat mondhatni már-már fölért az eredetivel, ugyanígy járt el azokkal, akik őhöz fordultak, hogy megkérjék, vegyen rá, hogy szívességet tegyen nekik.

Volt még egy nevetséges szokásom, amiről ugyancsak nem állítom, hogy dicsőségemre válik: voltam olyan ízetlen, és úgy beszéltem a nagyurakról, mintha közéjük tartoznék. Ha például Alba herceg, Osuna herceg vagy Medina Sidonia herceg került szóba, minden teketória nélkül csak Albának, Osunának, Medina Sidoniának neveztem őket. Egyszóval, olyan nagyképű és hiú lettem, mintha nem is az apám meg az anyám fia lettem volna. A szegény komorna meg szegény öreg inas eszembe se jutott, nem érdekelt, jól élnek vagy nyomorognak-e Szicíliában. Az udvarnak megvan az a jó tulajdonsága, mint a Léthe folyamnak: elfeledteti velünk rokonainkat és barátainkat, ha rosszul megy a soruk.

Szóval, szinte már nem is emlékeztem a családomra, amikor egy délelőtt azzal állított be egy fiatalember, hogy szeretne négyszemközt beszélni velem egy kicsit. Bevezettem a dolgozószobámba, s mivel alacsony származású embernek gondoltam, le se ültettem, csak megkérdeztem, mit akar.

- Mi az, señor Gil Blas, már meg se ismer? - kérdezte.

Hiába vettem figyelmesen szemügyre, kénytelen voltam bevallani, hogy egyáltalán nem emlékszem az arcára.

- Pedig egy városból származunk - jelentette ki. - Oviedói vagyok, Beltrán Muscada fia, a fűszeresé, aki az ön kanonok nagybátyja mellett lakik. Én bizony megismertem önt. Sokat játszottunk együtt *gallina ciega*⁷⁶-t.

- Gyermekkorai szórakozásaimról csak nagyon homályos emlékeim vannak - feleltem. - Az a sok minden, ami azóta foglalkoztatott, elfelejtette velem őket.

- Azért jöttem Madridba - folytatta a fiatalember -, hogy elszámoljak apám itteni üzletfelével. Sokat hallottam önről. Azt beszélik, nagy kegyben áll az udvarban, s máris gazdag, mint egy zsidó. Fogadja szerencsekívánataimat. Ha visszatérek Oviedóba, közlöm családjával a jó hírt, bizonyára odatesznek az örömtől.

Illetlenség lett volna, ha nem kérdezem meg, hogy volt apám, anyám és nagybátyám, amikor eljött Oviedóból, de olyan fagyosan tettem eleget a kötelességemnek, hogy a fűszeresnek nem volt alkalma rokoni érzületemet megcsodálni. Meg is mondta. Megbotránkozott azok iránt érzett közönyömről, akiket szeretnem kellett volna. S mivel őszinte s szókimondó fiatalember volt, nyersen így szólt:

- Azt hittem, több gyöngédséget és ragaszkodást érez szülei iránt. Miért kérdezősködik felőlük ilyen ridegen? Mintha el is felejtette volna őket. Tudja, hogy élnek? Ha nem, hát tudja meg, hogy apja és anyja még mindig dolgozik, s a derék Gil Pérez kanonok már nagyon öreg, súlyos beteg, és a végét járja. A rokonság kötelez! - folytatta - s mivel önnek módjában van jól tenni szüleivel, barátilag tanácsolom, küldjön nekik évenként kétszáz pisztolt. Ennyi segítséggel könnyebbé és boldogabbá teszi az életüket, s önmagától sem von meg semmit.

---

⁷⁶ *gallina ciega* - vak tyúk, vagyis a szembekötősd játék.

Nemhogy megindultam volna azon, amit családomról mondott, egyetlen gondolatom az volt, hogy a fiatalember kérés nélkül tanácsot mert adni. Lehet, hogy ha ügyesebb, meg tud győzni, őszinteségével azonban csak felingerelt. Ezt ő is észrevette abból, hogy megvetően hallgatok, s folytatta a rábeszélést, de most már inkább gúnyosan, mint barátságosan, úgyhogy végül is elfogyott a türelmem.

- Ez már mégiscsak túlzás! - törtem ki hevesen. - Hagyjon békén, Muscada úr, ne üsse az orrát olyasmibe, ami nem tartozik önre, menjen atyja üzletfeléhez, és számoljon el vele! Nem ön fog megtanítani rá, mi a kötelességem! Sokkal jobban tudom, mi a teendőm az adott helyzetben, mint ön!

Azzal kitaszigáltam dolgozószobámból a fűszerest, mondván, hogy menjen csak vissza Oviedóba, és mérje tovább a borsot és a szegfűszeget.

Mégsem hagyott nyugton, amit mondott, szemrehányást tettem magamnak, hogy hálátlan fiú vagyok, és elérékenyültem. Eszembe jutott, miként gondoskodtak gyermekkoromban rólam és neveltetésemről; eszembe jutott, mivel tartozom szüleimnek, elmékedéseimet néha hálarohamok kísérték, de nem lett semmi következményük. Jó szándékomat csakhamar elnyomta hálátlanságom, s a feledés sötét fátylát borította rá. Nagyon sok apának vannak ilyen gyermekei.

Megszállt a mohóság és a becsvágy, s egészen megváltoztatta természetemet. Teljesen elvesztettem víg kedélyemet, szomorú lettem és töprengő, egyszóval ostoba állat. Fabricio, látva, hogy csupán a vagyonszerzés foglalkoztat, s tőle teljesen elszakadtam, csak ritkán látogatott meg. Mégse tudta megállani, hogy egyszer meg ne mondja a véleményét.

- Az igazság az, Gil Blas, hogy nem is ismerek rád. Mielőtt az udvarba kerültél volna, mindig nyugodt voltál. Most meg mindig izgatott vagy. Egyik tervet a másik után szövöd, hogyan gazdagodhatnál meg, s minél több pénzt gyűjtesz össze, annál többre vágyol. Rádásul - nem is tudom, elmondjam-e? - már nem tárod ki előttem a szíved, nem vagy őszinte hozzám, holott ez a legszebb a barátságban. Éppen ellenkezőleg: magadba zárkózol, s eltitkolod előlem, amit a lelked mélyén érzel. Sőt, látom, még az is nehezedre esik, hogy kedves légy hozzám. Egyszóval, Gil Blas már nem az a Gil Blas, akinek megismertem.

- Azt hiszem, tréfálsz - válaszoltam eléggé ridegen. - Semmiféle változást nem veszek észre magamon.

- Ne aszerint ítéld; hogy te milyennek látod magad - vágott vissza. - Elfogult vagy önmagad iránt. Hidd el nekem, hogy csakugyan átalakultál. Beszélj őszintén barátom: olyan viszonyban vagyunk, mint régebben? Ha reggelenként bekopogtattam hozzád, magad nyitottál ajtót, sokszor még félálomban, s én minden teketória nélkül beléphettem a szobádba. S ma? Micsoda különbség! Inasaid vannak. Megváratnak az előszobában, s be kell jelentsenek, hogy beszélhessek veled. S mindezek után hogyan fogadsz te? Fagyos udvariassággal, megjátszva a nagyurat. Mintha látogatásaim kezdenének terhedre lenni. Azt hiszed, jólesik az ilyenféle fogadtatás olyasvalakinek, aki pajtásának tartott? Nem, Santillana, az ilyen fogadtatást nem szeretem. Isten veled, váljunk el barátságban. Te megszabadulsz valakitől, aki nem jó szemmel nézi, amit csinálsz, s én megszabadulok egy újjagzadtól, aki félreismeri önmagát és helyzetét.

Szemrehányásai nem indítottak meg, inkább fölingereltek; hagytam, hadd menjen, a kisujjamat se mozdítottam, hogy visszatartsam. Akkori lelkiállapotomban egy költő barátságát nem éreztem elég drágának ahhoz, hogy elvesztése miatt bánkódjam. Megvigasztalt, hogy néhány alacsonyabb rangú udvari tisztviselő társaságában lehetek, akihez nem is régi és nem is nagyon szoros ízlésbeli kapcsolat fűzött. Új ismerőseim közül a legtöbb olyan ember volt, akiről azt se tudtam, honnan jött, s csak szerencsecsillagának köszönhettem, hogy oda jutott,

ahová jutott. Már mindegyikük könnyen élt, s a szerencsétlenek - akik saját érdemüknek tulajdonították azt, amivel csupán a király jóindulata halmozta el őket - éppúgy elfeledték, hogy kicsodák, mint jómagam. Abban a tévhitben ringatóztunk, hogy fölöttébb tiszteletre-méltó személyiségek vagyunk. Ó, szerencse! Íme, így osztogatod te leggyakrabban kegyeidet! A sztoikus Epiktétosz nem ok nélkül hasonlított olyan előkelő hölgyhöz, aki az inasaival üzekedik.

KILENCEDIK KÖNYV

ELSŐ FEJEZET

Escipión meg akarja házasítani Gil Blast, s javasolja, hogy egy gazdag és híres ékszerész leányát vegye feleségül. Milyen lépések történnek ez ügyben

Egy este, miután a vacsoravendégek eltávoztak, s négyszemközt maradtam Escipiónnal, megkérdeztem tőle, mit csinált aznap.

- Remek fogást - felelte. - Azon fáradozom, hogy még gazdagabbá tegyem önt. Szeretném, ha feleségül venné egy ismerős ékszerész egyetlen leányát.

- Egy ékszerész leányát? - kiáltottam föl megvetéssel. - Elment az eszed? Képes vagy egy polgárleányt ajánlani nekem? Ha az ember már elért bizonyos rangot, és megvetette a lábát az udvarban, azt hiszem, magasabbra kell törekednie.

- Ugyan, uram - vágott vissza Escipión -, ne így fogja fel a dolgot. Gondoljon arra, hogy mindig a férfi nemesi volta a lényeg, s ne legyen válogatósabb, mint az a sokezer nemesúr, akit el tudnék sorolni. Tudja, hogy a lány, akiről szó van, legalább százezer dukát hozományt kap? Hát nem gyönyörű ékszer egy ilyen házasság?

Mikor meghallottam, hogy ilyen hatalmas összegről van szó, mindjárt engedékenyebb lettem.

- Megadom magam - mondtam titkáromnak. - A hozomány meggyőzőtt. Mikor juttatsz hozzá?

- Csak lassan a testtel, uram - felelte. - Egy kis türelmet kérek! Előbb közölnöm kell a dolgot az apával, és meg kell szereznem a beleegyezését.

- Remek! - kacagtam föl. - Szóval még csak itt tartasz? Ez aztán igazán előrehaladott állapotban lévő házassági terv!

- Sokkal inkább az, mint gondolja - vágott vissza Escipión. - Csak egy órát kell beszélgetnem az ékszerésszel, és felelek érte, hogy beleegyezik. Mielőtt azonban továbbmennénk, kössünk alkut, ha nincs ellenére. Tegyük föl, hogy hozzájuttatom százezer dukáthoz. Mennyit kapok belőle?

- Húszezret - válaszoltam.

- Hála az égnek! - kiáltott föl. - Azt hittem, hálája legföljebb tízezerre rúg majd. Ezúttal túltett rajtam bőkezűség dolgában. Hát akkor holnap meg is kezdem a tárgyalásokat. Ne hívjanak Escipiónnak, ha nyélbe nem ütöm ezt a házasságot!

Két nap múlva csakugyan így szólt hozzám:

- Beszéltem señor Gabriel de Saleróval. (Ez volt a neve az ékszerésznek.) Úgy földicsértem előtte az ön befolyását és erényeit, hogy javaslatom meghallgatásra talált: hajlandó önt vejéül elfogadni. Megkapja a lányt a százezer dukáttal együtt, ha kézzelfoghatóan be tudja bizonyítani az ékszerésznek, hogy csakugyan a miniszter kegyence.

- Ha csak ez kell - mondtam erre Escipiónnak -, hamarosan férj lesz belőlem. De mondd csak, láttad a lányt? Milyen?

- Nem olyan szép, mint a hozománya. Magunk között szólva, ez a gazdag örökös nő nem túlságosan csinos teremts, de önt ez szerencséjére nem nagyon érdekli.

- Csakugyan nem, Escipión fiam, szavamra mondom. Mi, udvari emberek, csak a házasság kedvéért házasodunk. A szépséget csak barátaink feleségében keressük, s ha véletlenül a mi feleségünk is szép, oly kevéssé törődünk vele, hogy fölöttébb igazuk van az asszonyoknak, ha megbüntetik miatta.

- Még nem mondtam el mindent - folytatta Escipión. - Señor Gabriel ma este vacsorát ad az ön tiszteletére. Megegyeztünk abban, hogy ön nem fog beszélni a tervezett házasságról. Több kereskedő barátját meghívta a vacsorára, s azt akarja, hogy ön mint egyszerű vendég szerepeljen, holnap pedig ő jön vacsorára önhöz ugyanilyen módon. Amint látja, olyan ember, aki előbb tanulmányozni akarja önt, mielőtt a következő lépést megtenné. Jó volna, ha ügyelne rá, hogy viselkedik a jelenlétében.

- Egye fene! - szakítottam félbe öntelten. - Tanulmányozzon csak, amennyit kedve tartja. Én csak nyerhetek a dolgon.

Mindez pontról pontra megtörtént. Escipión elvitt az ékszerészhez, aki olyan nyájasan fogadott, mintha már sokszor találkoztunk volna. Derék polgárember volt, mint mondani szoktuk: *hasta porfiar*⁷⁷ udvarias. Bemutatta a feleségét, señora Eugeniát és a lányát, Gabrielát. Bókokkal árasztottam el őket, de a megállapodást nem szegtem meg. Szépen megfogalmazott *semmiségeket*, udvari szólamokat mondtam nekik.

Gabrielát nem találtam csúnyának, akármit mondott is róla a titkárom, lehet, hogy azért, mert rendkívül elegánsan volt öltözve, vagy mert - hogy úgy mondjam - a hozományán keresztül néztem. Micsoda gyönyörű háza volt señor Gabrielnak! Azt hiszem, a perui bányákban sincs annyi ezüst, amennyi abban a házban volt. Mindenütt ez a fém volt látható ezerféle formában. Mindegyik szoba egy-egy kincstár volt, főként az, amelyikben asztalhoz ültünk. Micsoda látvány egy vő szemének! Leendő apósom a vacsora fényének emelése érdekében meghívott még öt-hat kereskedőt, csupa méltóságteljes és unalmas alakot. Csak az üzletről folyt a szó; társalgásuk inkább üzleti tárgyalás volt, mint együtt vacsorázó barátok beszélgetése.

Másnap este én láttam vendégül az ékszerészt. Minthogy ezüstneműm nem volt, amivel elkápráztathattam volna, egyéb fogáshoz folyamodtam. Azokat a barátaimat hívtam meg a vacsorára, akik a legelőkelőbb szerepet vitték az udvarnál, csupa becsvágyó embert, akikről tudtam, hogy nem szabnak határt vágyaiknak. Ők aztán csak magas méltóságokról, s fényes, jól jövedelmező állásokról beszéltek, amelyeket el óhajtottak érni. Ez meg is tette a kellő hatást. Gabriel, a polgár egészen belekábult a sok nagyizolásba, s ezekhez az urakhoz mérten jelentős vagyona ellenére is jelentéktelen senkinek érezte magát. Ami engem illet, megjártam a szerény embert. Kijelentettem, hogy közepes vagyonnal is megelégednék, mondjuk húszezer dukát jövedelemmel, mire rang- és pénzéhes vendégeim kiabálni kezdtek, hogy nincs igazam, mert az, akit úgy szeret a miniszterelnök, mint engem, nem elégedhetik meg ilyen kevéssel. Leendő apósom mohón leste minden szavukat, s úgy vettem észre, nagyon elégedetten tért haza.

Escipión már másnap délelőtt felkereste és megkérdezte, megnyertem-e tetszését.

- El vagyok ragadtatva - felelte a polgár. - Az a fiatalember megnyerte a szívemet. De - tette hozzá - régi barátságunkra kérem, señor Escipión, beszéljen velem őszintén. Minden embernek megvan a maga gyöngéje, mint ön is tudja. Árulja el, mi a gyöngéje señor Santillanának. Kártyás? Szoknyabolond? Miféle rosszra való hajlama van? Könyörgök, ne titkolja el!

---

⁷⁷ *hasta porfiar* - mint Lesage mondja egy jegyzetében: míg „rá nem unnak”.

- Señor Gabriel, ön megsért, amikor ilyet kérdez - felelte a házasságközvetítő. - Az ön érdekei számomra fontosabbak, mint gazdáméi. Javasolnám-e vajon, hogy fogadja vejéül, ha valami olyan rossz szokása volna, amely az ön lányát esetleg boldogtalanná teszi? Szó sincs róla, ennél sokkal hívebb szolgálja vagyok önnek. Magunk közt szólva, szerintem az egyetlen hibája az, hogy nincs semmilyen hibája. Fiatalember léteire túlságosan józan.

- Annál jobb - jelentette ki az ékszerész. - Ennek csak örülök. Menjen, barátom, megnyugtathatja gazdáját, hogy megkapja lányom kezét. Akkor is neki adnám, ha nem volna a miniszter kedvence.

Mikor titkárom beszámolt erről a beszélgetésről, azonnal rohantam Saleróhoz, hogy megköszönjem irántam tanúsított jóakarátát. Addigra már közölte elhatározását feleségével és leányával. S ők a szíves fogadtatással adták értésemre, hogy ellenkezés nélkül belemennek a dologba. Leendő apósomat elvittem Lerma herceghez, akit előző nap tájékoztattam a dologról, és bemutatam neki. Őexcellenciája nagyon nyájasan fogadta az ékszerészt, s kifejezte örömét, hogy olyan embert választott vejéül, akit ő is nagyon szeret, és akinek pályafutását elő akarja segíteni. Aztán kitért jó tulajdonságaimra, és annyi jót mondott rólam, hogy a derék Gabriel azt hitte, nagyúri személyemben Spanyolország legpompásabb férjjelöltjét szerezte meg lánya számára. Annyira megörült a dolognak, hogy könnyes lett a szeme. Mikor elváltunk egymástól, szorosan magához ölelt, és azt mondta:

- Fiam! Olyan türelmetlenül várom a pillanatot, amikor Gabriela férje lesz, hogy legkésőbb egy hét múlva megtartják az esküvőt.

MÁSODIK FEJEZET

*Milyen véletlen folytán jutott eszébe Gil Blasnak don Alfonso de Leyva,
és milyen szolgálatot tett neki hiúságból*

Hagyjuk egy időre a házasságomat. Életem történetének időrendje azt kívánja, hogy most mondjam el, milyen szolgálatot tettem hajdani gazdámnak, don Alfonsónak. Tökéletesen megfeledeztem a lovagról, elmondom hát, milyen alkalmából jutott az eszembe.

Akkortájt ürrült meg Valencia városának kormányzói széke. Don Alfonso de Leyva akkor jutott az eszembe, amikor ezt a hírt megtudtam. Úgy gondoltam, hogy ez az állás pompásan megfelelne neki, s talán nem is annyira barátságból, mint inkább feltűnési vágyból elhatároztam, hogy ki fogom eszközölni a részére. Azt képzeltem, hogy ha sikerül, végtelenül nagyot nővök majd a szemében. Szóval Lerma herceghez fordultam. Elmondtam, hogy intező voltam don César de Leyvánál és a fiánál, minden okom megvan rá, hogy mindkettőjüket csak dicsérjem, s ezért bátorodom megkérni, hogy juttassa a valenciai kormányzóságot vagy az apának, vagy a fiának.

- Nagyon szívesen, Gil Blas - felelte a miniszter. - Örülök, hogy ilyen hálás és nemes lelkű vagy. Egyébként olyan család érdekében szóltál, amelyet magam is nagyra becsülök. A Leyvák hú alattvalói a királynak, csakugyan megérdemlik ezt az állást. Tetszésed szerint rendelkezhetsz felőle. Ezt adom neked nászajándéknak.

Tervem sikerén fellelkesülve azon nyomban Calderónhoz siettem, hogy kiállíttassam don Alfonso részére a királyi adománylevelet. Rengeteg ember várta tiszteletteljes csöndben, hogy don Rodrigo fogadja. Keresztülfurakodtam a tömegen a dolgozósoba ajtajához, amely azonnal ki is nyílt előttem. A jó ég tudja, hány lovas, katonatiszt és egyéb előkelőség volt oda-

bent. Calderón sorra meghallgatta őket. Érdemes volt megfigyelni, mennyire nem egyformán bánt velük. Egyeseket csak könnyed fejbólintással üdvözölt, másokat meghajtásával tüntetett ki, s el is kísérté őket dolgozósobájá ajtajáig. Udvariasságába a tiszteletnek, hogy úgy mondtam, sokféle árnyalatát vegyítette. Azt is észrevettem, hogy néhány lovag, akit bosszantott, hogy alig szentel nekik figyelmet, elátkozza magában a kínos helyzetet, hogy egy ilyen alak előtt kell csúszni-másznia. De olyanok is akadtak, akik kinevették magukban önteltségét, nagyképűségét. De hiába gyűjtöttem ilyen megfigyeléseket, képtelen voltam okulni belőlük. Saját dolgozósobámban magam is ugyanígy viselkedtem, nem érdekelt, hogy önteltségemet helyeslik vagy elítélik-e, a fontos csak az volt, hogy megalázkodjanak előtte.

Don Rodrigo pillantása véletlenül rám esett, hirtelen otthagya a nemesurat, aki éppen előadta neki kérelmét, hozzám lépett és megölelt, méghozzá olyan barátságosan, hogy meglepődtem.

- Ó, kedves kartársam - kiáltott föl -, minek köszönhetem a szerencsét, hogy itt láthatom? Miben lehetek szolgálatára?

Elmondtam, miért kerestem föl, mire a lehető legnyájasabban biztosított felőle, hogy kérésemet már másnap ugyanerre az időpontra teljesíti is. De nem érte be ennyivel, hanem udvariasan kikísért egészen az előszoba ajtajáig, ameddig egyébként csak a nagyurakat szokta kikísérni, ott ismét megölelt.

„Vajon mit jelenthet ez a nagy udvariasság? - töprengtem elmenőben. - Vajon minek az előjele? Csak nem azon töri a fejét Calderón, hogy vesztemet okozza? Vagy a barátságomat akarja megnyerni? Talán érzi, leáldozóban van a napja, s azért olyan udvarias irányomban, mert engem akar megkérni, hogy lépjek közbe az érdekében a főnökünknel?” - Nem tudtam, melyik feltételezés mellett állapodjam meg. Amikor másnap megint felkerestem, ugyanúgy bánt velem, valósággal elhalmozott bókokkal és hízelgésekkel. Igaz, hogy azoknak a rovására, akik aznap kihallgatásra jelentkeztek nála. Volt, akit nyersen elintézt, volt, akivel ridegen bánt, csaknem mindenkit megsértett. De történt valami, ami mindenkit többé-kevésbé elégtétellel töltött el. Nem hallgathatom el az esetet. Intésül szolgálhat minden hivatalnoknak és titkárnak, aki elolvassa.

Calderón elé lépett egy nagyon egyszerűen öltözött ember, akinek a külseje nem árulta el, hogy ki lehet, s valami folyamodványról kezdett beszélni, amelyet saját szavai szerint Lerma hercegnek nyújtott be. Don Rodrigo jóformán rá sem nézett a lovagra, csak nyersen rászólt:

- Hogy hívják, barátom?

- Gyermekkoromban Francillónak neveztek - felelte hidegvérrel a lovag -, aztán don Francisco de Zúñigának, most pedig de Pedrosa gróf a nevem.

Calderón e szavakra meghökkent, s mivel ráeszmélt, hogy előkelő emberrel van dolga, mentegetőzni akart:

- Bocsánatot kérek, señor, hogy nem ismertem meg, és...

- Nem kell bocsánatot kérned - szakította félbe méltóságteljesen Francillo. - Éppúgy füttyölök rá, mint az udvariatlanságodra. Tanuld meg, hogy egy miniszteri titkárnak kötelessége minden rendű és rangú emberrel udvariasan bánni. Ha hiúságod arra késztet, hogy gazdád képviselőjének tekintsd magad, ám legyen. De ne feledd el, hogy akkor is csak az inasa vagy.

A gőgös don Rodrigót nagyon bántotta ez az eset. Mégse okult belőle. Én azonban megjegyeztem magamnak. Elhatároztam, hogy kihallgatásaim alkalmával óvatos leszek, s legfőljebb a némákkal fogok pimaszkodni. Mivel a don Alfonso nevére szóló királyi adománylevél csakugyan elkészült, magamhoz vettem és külön futárral elküldtem a fiatal nemesúrnak,

Jerma herceg levelével együtt, amelyben őexcellenciája értesítette, hogy a király kinevezte Valencia kormányzói székébe. Én nem üzentem meg, milyen szerepem volt a kinevezésben, megírni sem akartam, szerettem volna élőszóban közölni volt gazdámmal, s így okozni neki kellemes meglepetést, ha majd eljön az udvarba letenni az esküt, mielőtt állását elfoglalná.

HARMADIK FEJEZET

*Milyen előkészületek történtek Gil Blas esküvőjére,
és milyen rendkívüli esemény tette ez előkészületeket fölöslegessé*

Térjünk vissza az én szép Gabrielámhoz. Tehát egy hét múlva kellett volna feleségül vennem. Mindkét részről nagyban készülődtünk a ceremóniára. Salero díszes ruhákat varratott a leendő fiatalasszony számára, én meg fogadtam mellé egy komornát, egy lakájt meg egy öreg inast, mindhármat Escipión javaslata nyomán, aki még nálam is türelmetlenebbül várta a napot, amikor leszámolják markomba a hozományt.

E várva várt nap előestéjén leendő apósomnál vacsoráztam egy csomó nagybácsi, nagynéni, unokaöcs és unokahúg társaságában. Tökéletesen megjátszottam az álszent vő szerepét. Rengeteget bókoltam az ékszerésznek és a feleségének, úgy viselkedtem, mint aki szenvedélyesen szerelmes Gabrielába, s elbájoltam az egész családot, miközben türelmesen hallgattam lapos társalgásukat és polgári okoskodásukat. Ilyenformán türelmem jutalmaképpen sikerült megnyernem valamennyi családtag tetszését. Egy se akadt köztük, aki szemmel láthatóan ne örült volna, hogy rokonságba kerül velem.

Vacsora után a társaság átvonult egy nagy terembe, ahol énekes zenekari hangversenyt hallgattunk végig. Noha nem a legjobb madridi művészeket válogatták össze, a koncert nem is volt rossz. Néhány vidám, fülbe mászó dallam olyan jó hangulatba ringatott, hogy táncra perdültünk. Isten tudja, milyen lehetett ez a tánc, ha engem Terpszikhoré tanítványának néztek, holott én e művészetnek csupán az elemeit ismertem, két-három táncórán sajátítottam el őket Chaves márkinőnél, egy kis táncmestertől, aki az apródokat oktatta! Miután kellemesen elszórakoztunk, elérkezett a hazatérés ideje. Nem fukarkodtam a bókokkal és csókokkal.

- Isten önnel, vőm uram - ölelt meg Salero -, holnap reggel viszem a hozományt fényes, aranytallérokban.

- Örömmel fogom látni, kedves apósom - feleltem. Aztán jó éjszakát kívántam az egész családnak, beültem a kapu előtt várakozó hintómba, és elindultam haza, a palotám felé.

Alig távolodtam el vagy kétszáz lépésnyire señor Gabriel házatól, amikor tizenöt-husz, karddal és karabéllyal fölfegyverzett, részben gyalogos, részben lovas katona fogta körül hintómat, és „A király nevében!” kiáltással megállította. Durván kiráncigáltak a hintómból, belöktek egy utazókocsiba, a lovagok parancsnoka beült mellém, és utasította a kocsist, hogy hajtson Segoviába. Azt hittem, hogy egy becsületes alguacil ül mellettem. Tudni szerettem volna, miért tartóztattak le, s megkérdeztem tőle, ő azonban az efféle urak szokott modorában, vagyis durván csak annyit felelt, hogy nem tartozik nekem számadással. Megjegyeztem, hogy talán valami tévedés történt.

- Szó sincs róla - felelte. - Biztos, hogy nem tévedtem. Ön señor de Santillana, s azt a parancsot kaptam, hogy oda vigyem, ahová viszem.

Mivel erre nem volt mit felelnem, a hallgatás mellett döntöttem. Az éjszaka hátralévő részében néma csöndben hajtottunk végig a Manzanares mentén. Colmenarban lovakat váltottunk, s estére megérkeztünk Segoviába, ahol bezártak a várbörtönbe.

NEGYEDIK FEJEZET

*Milyen bánásmódban részesült Gil Blas a segoviai toronyban,
és hogyan tudta meg bebörtönzése okát*

Először egy cellába dugtak, s ott hagytak a szalmán, mint valami halálra ítélt gonosztevőt. Még nem éreztem át bajomat a maga teljességében, s így nem kesergéssel töltöttem az éjszakát, hanem megpróbáltam kitalálni, mi idézhette elő a csapást. Semmi kétségem nem volt felőle, hogy Calderón műve a dolog. De hiába gyanúsítottam azzal, hogy mindenre rájött, sehogy sem értettem, hogyan tudta rávenni Lerma herceget, hogy ilyen kegyetlenül bánjon velem. Hol arra gondoltam, hogy őexcellenciája tudta nélkül tartóztattak le, hol meg arra gyanakodtam, hogy ő maga börtönöztetett be valamilyen politikai okból, hiszen a miniszterek néha megteszik az ilyesmit kegyenceikkel.

Már e különféle feltevések is erősen fölizgattak, amikor egy parányi rácsos ablakon át behatolt a nappali világosság, s szemem elé tárult cellám teljes borzalmasságában. Mérhetetlen szomorúság fogott el a látványra, s szemeim a könnyek kiapadhatatlan forrásaivá lettek, boldogságom emléke táplálta őket. Miközben teljesen átadtam magam a fájdalomnak, belépett a zárkába egy börtönőr, kenyeret meg egy korsó vizet hozott: ez volt egész napi táplálékom. Rám nézett, s látva, hogy arcom könnyben ázik, börtönőr léte is elfogta a szálam, és megszólított:

- Ne keseredjen el, fogoly úr! Nem szabad ilyen érzékenyen fogadni a sors csapásait. Ön még fiatal ember, majd lát még jobb időket is. Addig is fogyassza jó étvággal a király kenyerét⁷⁸.

Vigasztalóm e szavakkal - amelyekre csak panaszos nyögéssel válaszoltam - elhagyta a zárkát; én pedig egész nap csak rossz csillagomat átkoztam, s eszembe se jutott megenni a kosztot, mert jelenlegi helyzetemben úgy éreztem, hogy az étel nem a király jóságának, hanem inkább haragjának a jele, hiszen ahelyett, hogy enyhítené, csak meghosszabbítja a szerencsétlen rab szenvedéseit.

Közben beesteledett, s nemsokára éktelen kulcszörgésre lettem figyelmes. A zárkaajtó kinyílt, s a következő pillanatban egy férfi lépett be gyertyával a kezében. Közelebb jött, és megszólított:

- Señor Gil Blas, egy régi barátja áll ön előtt. Don Andrés de Tordesillas vagyok, egy fedél alatt laktam önnel Granadában, az érsek udvari embere voltam akkoriban, amikor ön e főpap kegyeltje volt. Ön kérte meg az érseket, ha még emlékszik rá, hogy vesse latba befolyását az érdekemben, s az érsek ki is neveztetett valamilyen állásba Mexikóba. De én nem szálltam hajóra, hogy az Indiákra⁷⁹ utazzam, hanem Alicante városában maradtam. Ott feleségül vettem a várparancsnok lányát, s egy sor kaland után, amelyekről majd még beszámolok, én lettem a segoviai börtön parancsnoka. Szerencséje van - folytatta -, hogy éppen abban az emberben, akinek az volna a feladata, hogy minél rosszabbul bánjon önnel, barátjára talált, aki

---

⁷⁸ a király kenyeré - abban az időben a király fizette a rabok ellátását.

⁷⁹ India - akkor Nyugat-Indiát vagyis Mexikót is jelentette.

mindent el fog követni, hogy rabsága szigorán enyhítsen. Határozott parancsot kaptam, hogy ne engedjem beszélni senkivel, hálni csak szalmán hagyjam, s táplálékul csak kenyeret és vizet adjak önnek. De hát sokkal emberségesebb vagyok, semhogy ne éreznék együtt önnel nagy bajában, azonfölül meg szívességet is tett nekem, s a hála, amely eltölt ön iránt, erősebb, mint a kapott parancsok. Eszem ágában sincs eszközéül szolgálni a kínzásoknak, amelyekkel sújtani óhajtják, sőt szeretném a tőlem telhető legjobb bánásmódban részesíteni. Keljen föl és jöjjön velem!

Noha a börtönparancsnok úr rászolgált volna némi köszönetre, olyan zavart voltam, hogy egyetlen szót sem tudtam neki felelni. Csak mentem utána. Keresztülvezetett az udvaron, s egy nagyon keskeny lépcsőn föl vitt egy igen magasan lévő kis toronyszobába. Amikor beléptem, nem kis meglepetésemre két réz gyertyatartóban, álló égő gyertyát és két elég rendes terítéket pillantottam meg az asztalon.

- Rögtön hozzák az ennivalót - fordult felém Tordesillas. - Itt fogunk vacsorázni kettesben. Ebben a szobában szándékozom elhelyezni önt, itt sokkal jobban fogja érezni magát, mint a cellában. Az ablakból kiláthat az Eresma virágos partjára s a gyönyörű völgyre, amely a két Kasztíliát elválasztó hegyek lábától Cocáig húzódik. Tudom persze, hogy eleinte nem nagyon fogja érdekelni a szép kilátás, de ha idő múltával most még heves fájdalmát csendes mélabú váltja fel, örömmel pillant majd végig a gyönyörű tájon. Ezenfölül számíthat rá, hogy lesz rendes fehérműje meg minden egyebe, ami egy tisztasághoz szokott embernek csak kell. Rendes ágyban fog aludni, bőséges kosztot kap s annyi könyvet, amennyit csak akar. Egy szóval, meglesz minden öröme, ami egy fogolynak csak lehet.

E szíves szavakra valamelyest megkönnyebbültem. Bátorságra kaptam, és a hálálkodások özönével árasztottam el tömlőtartómat. Azt mondtam neki, hogy nagylelkűsége visszaadta életkedvem, s nagyon szeretnék ismét olyan helyzetbe kerülni, hogy iránta érzett hálámat kimutathassam.

- Ugyan miért ne kerülhetne? - kérdezte. - Azt hiszi tán, hogy örökre megfosztották szabadságától? Ha ilyesmit képzél, nagyon téved. Nyugodtan merem állítani, hogy néhány havi fogsággal megússza a dolgot.

- Hogyhogy, señor don Andrés? - kiáltottam föl. - Ez úgy hangzik, mintha tudná, mi idézte elő balsorsomat!

- Be kell vallanom, hogy csakugyan tudom. Az alguacil, aki idehozta önt, elárulta a titkot, így módomban van önnek is közölni. Azt mondta, hogy a király tudomást szerzett róla, miszerint ön meg Lemos gróf Spanyolország trónörökösét éjszakánként egy gyanús nőszemélyhez kíséretik, mire büntetésül a gróft száműzte, önt pedig bezáratta ide a segoviai börtönbe azzal az utasítással, hogy részesítsük olyan szigorú bánásmódban, amelyet ittléte óta tapasztalt.

- De hogyan juthatott a király tudomására a dolog? - tettem föl a kérdést. - Legfőképpen ezt szeretném tudni.

- Ezt az alguacil se közölte velem, nyilván azért, mert ő maga sem tudta.

Mikor idáig jutottunk a beszélgetésben, megjelent néhány inas a vacsorával. Kenyeret, két csészét, két üveg bort és három hatalmas tálat raktak elénk, az egyikben nyúlporékolt volt sok hagymával, olajjal és sáfránnyal, a másikban *olla podrida* s a harmadikban fiatal pulyka berengenalekvárral⁸⁰. Mikor Tordesillas látta, hogy van mindenünk, ami csak kell, kiküldte a

---

⁸⁰ *berengena* - a padlizsán egy fajtája.

cselédeket, mert nem akarta, hogy hallják, mit beszélünk. Bezárta az ajtót, aztán kettesben asztalhoz ültünk egymással szemközt.

- Kezdjük azzal, ami a legsürgősebb - indítványozta. - Kétnapi koplalás után nyilván jó étvágya van!

Azzal már meg is rakta a tányéromat pecsenyével. Azt hitte, ki vagyok éhezve, s csakugyan volt is oka föltételezni, hogy alaposan teleeszem magam a pörköltjével, de csalódott várakozásában. Bármilyen éhes voltam is, helyzetem úgy szorongatta szívemet, hogy torkomon akadt a falat. A börtönparancsnok hiába próbálta elterelni gondolataimat a szörnyképektől, amelyek szüntelenül megrohantak és kétségbe ejtettek, hiába biztatott, hogy igyam, s dicsérte bora kiváló minőségét, akkor se leltem volna örömet az ivásban, ha nektárral kínálgat. Mikor erre rájött, más módszerhez próbált folyamodni: jókedvűen elkezdte mesélni házassága történetét. Még kevesebbre ment vele. Elbeszélését olyan szórakozottan hallgattam, hogy amikor befejezte, nem tudtam volna megmondani, mit is mesélt. Úgy érezte, túlságosan nagy feladatra vállalkozott, amikor már aznap este feledtetni akarta velem egy kicsit bánatomat. Mikor befejeztük a vacsorát, fölállt az asztaltól, és így szólt:

- Magára hagyom, señor Santillana, pihenjen, azaz inkább töprengjen balsorsán zavartalanul. De ismétlem: nem fog sokáig tartani. A király jó ember. Ha első haragja elmúlik, s eszébe jut, hogy - hite szerint - milyen szörnyű helyzetben van ön, úgy fogja érezni, hogy eléggé megbüntette.

Ezzel a börtönparancsnok úr lement, és fölküldte az inasokat, hogy szedjék le az asztalt. Még a gyertyákat is elvitték, a falra akasztott lámpa homályos fényénél feküdtem le.

ÖTÖDIK FEJEZET

*Miről elmélkedett Gil Blas akkor éjjel, mielőtt elnyomta volna az álom,
és miféle zajra ébredt*

Legalább két óra hosszat töprengtem azon, amit Tordesillastól megtudtam. „Tehát azért kerültem ide - gondoltam -, mert élvezethez juttattam a trónörökös! Minő ostobaság is efféle szolgáltatásokat tenni egy ilyen fiatal hercegnek! Mert minden bűnöm csak az, hogy még nagyon fiatal. Ha idősebb volna, lehet, hogy a király csak jót nevet azon, ami ennyire felingerelte. De ki figyelmeztethette a dologra az uralkodót, ki lehet, aki nem félt a trónörökös és Lerma herceg bosszújától? Hiszen a miniszterelnök minden bizonnyal bosszút fog állni unokaöccséért, Lemos grófért. Miként jöhetett rá a király a dologra? Ez az, amit nem értek.”

Folyton csak ide lyukadtam ki. De a leglesújtóbb, leginkább kétségbeejtő gondolat, amelytől képtelen voltam szabadulni, annak elképzelése volt, hogy minden gazdátlanul maradt javamtól megfosztanak.

„Hol lehetsz, ó, pénzesládám? - kiáltottam föl. - Mi lett veletek drága kincseim? Kinek a kezére kerülnetek? Ó, jaj, mennyivel gyorsabban elvesztettem mindent, mint ahogy megszereztem!”

Elképzeltem, milyen felfordulás uralkodik palotámban, s egyre szomorúbb gondolataim támadtak. A gondolatok zűrzavara végül is jólesően kimerített; az álom, amely előző éjszaka elkerült, elhódított mákonyával. Persze, a kényelmes ágy, a fáradtság, a hús meg a bor kábító hatása is hozzájárult a dologhoz. Mély álomba merültem, s minden valószínűség szerint ilyen állapotban lepett volna meg a virradat, ha hirtelen föl nem ébreszt egy börtönökben meg-

lehetősen szokatlan zaj. Gitár pengett valahol, s egy férfihang is hallatszott. Fülelni kezdek: semmi. Már azt hiszem, csak álom volt az egész. De egy pillanat múlva újból megüti fületem a gitárpengés, s ugyanaz a férfihang, amely ezt éneklí:

Ay de mi! un ano felice
Parece un soplo ligero;
Però sin dicha, un instante
Es un siglo de tormento.

A dal, amelyet mintha egyenest számomra szereztek volna, fölízgatott. „Nagyon is tapasztalom, milyen igazak e szavak! - gondoltam. - Csakugyan úgy érzem, hogy boldogságom korszaka gyorsan elröpült, s egy évszázada raboskodom.” Újból nyomasztó gondolatokba merültem, s úgy elkeseredtem, mintha élveztem volna keserűségemet. Bánatomnak csak a hajnal vetett véget: mikor a nap első sugarai szobámba vetődtek, nyugtalanságom kicsit lecsillapult. Fölkeltem, hogy kinyissam az ablakot és kiszellőztessem a szobát. Szemügyre vettem a tájat, mert eszembe jutott, hogy a börtönparancsnok úr szerint milyen szép. De nem láttam semmit, ami szavait igazolta volna. Az Eresmáról azt hittem, legalább akkora, mint a Tajo, de nem látszott nagyobbnak egy patakocskánál. *Virágos partján* csak csalán és bogács nőtt. És az állítólag *gyönyörű völgyben* nagyrészt parlagon heverő földek tárulkoztak a szemem elé. Nyilván nem jutottam még el a csöndes mélabú állapotába, amikor majd mindent másnak látok.

Öltözködni kezdtem, s már majdnem el is készültem, amikor megjelent Tordesillas egy öreg szolgálóval, aki néhány inget és törülközőt hozott.

- Itt a fehérnemű, señor Gil Blas - mondta a börtönparancsnok -, ne takarékoskodjék vele, gondom lesz rá, hogy mindig kapjon tisztát. Egyébként hogy telt el az éjszaka? Sikerült nagy bánatában egy kis időre elaludnia?

- Talán - feleltem -, ha nem ébreszt föl egy gitárkíséréssel éneklő férfihang.

- A lovag, aki megzavarta pihenését, politikai fogoly, a szomszéd szobában van. A Calatrava-rend lovagja, nagyon rokonszenves ember. Don Gastón de Cogollos a neve. Összejöhetnek és együtt ékezhethetnek. Mindkettőjüknek jólesik majd egy kis beszélgetés. Jól fogják érezni magukat egymás társaságában.

Közöltem don Andrészsal, milyen hálás vagyok az engedélyért, hogy együtt szomorkodhatom a lovaggal, és mivel látszott rajtam, mennyire szeretnék megismerkedni társammal a balsorsban, az előzékeny börtönparancsnok még aznap teljesítette kívánságomat. Együtt ebédelhettem don Gastónnal, akit meglepően jóképűnek és csinosnak találtam. Képzeltetik, milyen szép férfi lehetett, ha még engem is elkápráztatott, aki pedig hozzászoktam az udvarban a szebbnél szebb fiatalemberekhez. Képzeltjenek maguk elé egy daliás férfit, ama regényhősök egyikét, akinek pusztá megjelenése álmatlan éjszakákat okoz a királykisasszonyoknak. Vegyük még hozzá, hogy a természet, amely pedig rendszerint szeszélyesen osztogatja ajándékait, sok ésszel és értelemmel is fölruházta Cogollost. Minden tekintetben tökéletes lovag volt.

De nemcsak ő bűvölt el engem: szerencsére én is megtetszettem neki. Éjszakánként nem énekelt többet, hogy ne zavarjon, hiába kértem, hogy miattam ne mondjon le e szokásáról. Két ember közt, akit egyformán sújt a balsors, hamar kialakul a jó kapcsolat. Megismerkedésünk után röviddel már jó barátok lettünk, s barátságunk napról napra erősödött. Az, hogy amikor csak akartunk, szabadon társaloghattunk, nagy segítségünkre volt abban, hogy balsorsunkat türelemmel viseljük.

Egy délután éppen akkor léptem a szobájába, amikor gitározni készült. Hogy kényelmesebben hallgathassam, leültem az egyetlen ülőalkalmatosságra, egy zsámolyra, a lovag pedig letelepedett az ágy szélére, s eljátszott egy nagyon megható dalt, amelynek a szövege arról szólt, hogy egy hölgy szívtelensége minő kétségbeesésbe taszította imádóját. Mikor befejezte a dalt, mosolyogva így szóltam:

- Nos, lovag úr, erre a dalra ön aztán sohase fog rászorulni udvarlás közben. Nem az a fajta férfi, akit nem hallgatnak meg a hölgyek.

- Túlságosan jó véleménye van rólam - felelte. - A dalt, amelyet az imént hallott, magam szereztem, hogy meglágyítsak egy gyémántkemény szívet, megpuhítsak egy hölgyet, aki rendkívül ridegen bánt velem. El kell beszélnem önnek ezt a históriát, egyúttal megtudja azt is, milyen sorscsapások értek.

HATODIK FEJEZET

Don Gastón de Cogollos és doña Helena de Galisteo története

Nemsokára négy esztendeje lesz, hogy Madridból Coriába utaztam meglátogatni nagynéném, doña Leonor de Laxarillát, Ó-Kasztília egyik legvagyonosabb özvegyét, akinek én vagyok egyetlen örököse. Alig érkeztem meg, nyugalmamat máris megzavarta a szerelem. Szobám ablakai egy szemközt lakó hölgy redőnyös ablakaira nyíltak. Könnyen megfigyelhettem a hölgyet, mert az utca keskeny volt, s a redőny lécei nem nagyon sűrűek. Ki is használtam a lehetőséget, s szomszédnőmet olyan szépnek találtam, hogy rögtön beleszerettem. Ezt azon nyomban olyan élénk kacsintásokkal adtam tudtára, hogy nem lehetett kétsége érzelmeim felől. Észre is vette, de nem az a fajta nő volt, akit hiúsággal tölt el az ilyesmi, s még kevésbé az, amelyik kacsingatásaimat viszonzta volna.

Kíváncsi voltam, hogy hívják a veszedelmes nőszemélyt, aki ilyen gyorsan megzavarta szívemet. Megtudtam, hogy doña Helena a neve, és egyetlen leánya don Jorge de Galisteónak, akinek Coriától néhány mérföldnyire tekintélyesen jövedelmező királyi birtoka volt. A leánynak sok kérése volt már, apja azonban valamennyit kikosarazta, mert lányát unokaöccséhez, don Agustín de Oliguerához akarta férjhez adni. A fiatalembernek az esküvőig is szabad volt mindennap meglátogatni unokahúgát és elbeszélgetni vele. Ez egyáltalán nem bántottalánított el, sőt még szerelmesebb lettem, és a gyönyörűség utáni vágy, hogy kiüsse a nyeregből egy viszonszeretett vetélytársat, talán még a szerelemnél is jobban sarkallt céлом elérésére. Továbbra is lángoló pillantásokat vetettem hát Helenára. Feliciára, a hölgy komornájára viszont esdeklő pillantásokat, mintegy segítségért esedezve hozzá; még integettem is neki. De minden mesterkedésem hiábavaló volt: sem a komorna, sem az úrnő részéről nem találtam viszonzásra, mindketten megjátszották a szívtelent és hozzáférhetetlent.

Mínthogy pillantásaimra nem voltak hajlandók válaszolni, más eszközökhöz folyamodtam. Embereket béreltem föl, hogy nyomozzák ki, vannak-e Feliciának ismerősei a városban. Megállapították, hogy egy Teodóra nevű öreg hölgy a legjobb barátnője, és igen gyakran találkoznak. El voltam ragadtatva e fölfedezéstől, magam kerestem föl Teodórát, s némi ajándékkal rávettem, hogy legyen segítségemre. Pártomra állt, megígérte, hogy titokban összehoz a lakásán barátnőjével, és ígéretét már másnap be is váltotta.

- Mivel szenvedésem szánalmat ébresztett önben - szóltam Feliciához -, már nem érzem szerencsétlennek magam. Barátnője végtelenül lekötölezett, amikor rávette önt, hogy találkozzék velem.

- Señor - felelte Felicia -, Teodóra kedvéért mindenre hajlandó vagyok. Szólt az ön érdekében, s ha módomban volna boldoggá tenni önt, hamarosan teljesülne minden vágya. De azt hiszem, a legnagyobb jóakarattal sem tudok a szolgálatára lenni. Ne áltassa magát: soha nem fogott még nehezebb vállalkozásba. Olyan hölgybe lett szerelmes, akinek egy másik lovag bírja a szívét. S még hozzá micsoda hölgybe! Aki olyan büszke és tartózkodó, hogy ha kitartásával és figyelmességeivel rokonszenvet ébresztene is benne, büszkesége akkor sem engedné meg, hogy ezt tudomására hozza és örömet szerezzen vele önnek.

- Ó, drága Feliciám! - kiáltottam fel kétségbeesetten. - Miért kellett elárulnia, hogy mi minden akadályt kell legyőznöm! Megöl vele! Inkább ne mondja meg az igazat, csak ne ejtsen kétségbe!

Azzal megragadtam egyik kezét, tenyerembe szorítottam, ujjára húztam egy háromszáz pisztol értékű gyémántgyűrűt, s olyan megindító dolgokat mondtam neki, hogy sírva fakadt.

Szavaim annyira meghatották, s viselkedésem annyira tetszett neki, hogy nem engedett el vigasztalás nélkül. Igyekezett kisebbnek feltüntetni a nehézségeket.

- Señor - mondta -, attól, amit az imént mondtam, még ne veszítse el minden reményét. Való, hogy úrnőm nem gyűlöli az ön vetélytársát. A lovag szabadon meglátogathatja unokahúgát, s akkor beszélhet vele, amikor csak kedve tartja. S épp ez az, ami az ön számára kedvező. Megszokták, hogy mindennap együtt vannak, s e megszokás következtében kapcsolatuk kicsit veszített erejéből. Úgy látom, nem nagyon búsulnak, ha el kell válniuk, s nem is nagyon örülnek, ha találkoznak. Mintha csak házastársak volnának. Egyszóval, nem tapasztalom, hogy úrnőm szenvedélyes szerelmet érezne don Agustín iránt. Másfelől az ön és don Agustín tulajdonságai közt akkora a különbség, hogy egy olyan kifinomult ízlésű hölgy, mint doña Helena, föltétlenül észreveszi. Ne veszítse hát el a bátorságát. Folytassa tovább az udvarlást. Egyetlen alkalmat sem fogok elmulasztani, hogy tudomására hozzam úrnőmnek, mi mindenre képes ön, hogy tetszését megnyerje. Hiába fog úrnőm alakoskodni, álarcán keresztül is kipuhatólom majd érzelmeit.

E beszélgetés után Felicia is meg én is szerfölött elégedetten búcsúztunk el egymástól. Újult erővel kezdtem szemezni don Jorge leányával, még szerenádott is adtam neki: s egy jó hangú fiatalemberrel énekeltettem el azt a dalt, amelyet az imént hallott. A szerenád után a komorna, puhatolózásképpen megkérdezte úrnőjétől, hogy tetszett neki a dal.

- Az énekes hangja nagyon tetszett - felelte doña Helena.

- És a dal szövege nem volt megható? - kérdezte a komorna.

- Arra egyáltalán nem is figyeltem - felelte a hölgy -, annyira lebilincsel az ének. Fogalmam sincs róla, mit énekelt, s az se érdekel, hogy ki adta a szerenádott.

- Ha így áll a dolog - kiáltott föl a komorna -, szegény don Gastón de Cogollos nagyon messze van a céljától, s igazán bolond, ha azzal tölti az idejét, hogy a redőnyeinket bámulja!

- Lehet, hogy nem is ő, hanem egy másik lovag fejezte ki hódolatát a szerenáddal - felelte úrnője fagyosan. - Ön valószínűleg téved.

- Már megbocsásson, úrnőm - vágott vissza Felicia -, bizony hogy don Gastón volt. Mi sem bizonyítja jobban, mint hogy ma reggel megszólított az utcán, s megkért, mondjam meg a nevében, hogy imádja önt, ha ridegen elutasítja is szerelmét, s hogy ő volna a legboldogabb ember a világon, ha megengedné neki, hogy ön iránt érzett hódolatának udvarlással és szerenádokkal adhasson kifejezést. Ez a beszélgetés elég bizonyíték rá, hogy nem tévedek.

Don Jorge leányának az arckifejezése megváltozott, s szigorú pillantást vetett komornájára:

- Szükségtelen volt beszámolnia erről a pimasz tolakodásról. Nagyon kérem, hogy még egyszer meg ne próbáljon ilyesmit elmesélni, s ha ez a vakmerő fiatalember ismét meg merészezi szólítani önt, parancsolom, hogy mondja meg neki: szaladjon olyan nő után, aki szívesen fogadja az udvarlását, s válasszon tisztességesebb időtöltést, mint hogy egész nap az ablakban áll, és azt lesi, hogy mit csinálok a szobámban.

Második találkozásunk alkalmával Felicia mindezt szó szerint közölte velem, de egy-szersmind felszólított, hogy ne vegyem komolyan úrnője szavait, s igyekezett meggyőzni róla, hogy ügyem a lehető legjobban áll. Én azonban nem hallottam ki semmi burkolt célzást e szavakból, nem hittem, hogy számomra kedvezően lehet értelmezni őket, egyszóval bizalmatlanul fogadtam a komorna megjegyzéseit. Felicia kicsúfolt bizalmatlanságom miatt, papírt és tintát kért a barátnőjétől, és így szólt hozzám:

- Lovag úr, azonnal írjon doña Helenának, ahogy egy kétségbeesett szerelmes írhat. Ecsetelje minél élénkebben szenvedéseit, és főleg a hölgy ama tilalma miatt keseregjen, hogy nem szabad mutatkoznia az ablakban. Ígérje meg, hogy engedelmeskedni fog ugyan a tilalomnak, de tegye hozzá azt is, hogy belehal. Kerekítse ki szépen, ahogy a magafajta lovagok szokták, s többit bízva csak rám. Remélem, a levél következménye majd megmutatja, hogy okosabb vagyok, mint amilyennek gondol.

Én lettem volna az első szerelmes férfi a világon, aki nem használ ki egy ilyen kedvező alkal-mat, hogy a szeretett nőnek írhasson. Fölöttébb szenvedélyes levelet fogalmaztam. Mielőtt lezártam volna, megmutattam Feliciának, aki miután elolvasta, mosolyogva kijelentette, hogy nemcsak a nők értenek hozzá, hogyan kell megszédíteni a férfiakat, a férfiak is tudják, hogyan kell magukba bolondítani a nőket. A komorna eltette a levelet, biztosított, hogy nem rajta fog múlni, ha nem éri el a kívánt hatást, aztán lelkemre kötötte, hogy néhány napig tartsam zárva az ablakaimat, és hazament.

- Úrnőm - mondta doña Helenának, mikor hazaért -, megint találkoztam don Gastónnal. Persze hogy csatlakozott hozzám, és megpróbált hízelegve megkönyékezni. Mint az ítéletre váró bűnös, remegő hangon megkérdezte, beszéltem-e önnel. Én azonban eleget téve az ön parancsának, nyersen a szavába vágtam. Nekitámadtam, mint egy fúria. Elárasztottam szidalmakkal, s ott hagytam az utcán. Egészen belekábult, olyan goromba voltam.

- Nagyon örülök, hogy megszabadított attól a tolakodó frátertől - felelte doña Helena -, de azért nem kellett volna feltétlenül gorombáskodnia. Egy leánynak mindig kedvesnek kell lennie.

- Úrnőm - vágott vissza a komorna -, egy szenvedélyes szerelme nem lehet nyájas szavakkal lerázni. Sőt még dühkitörésekkel sem lehet mindig célt érni. Például don Gastón sem hagyta elijeszteni magát. Miután, mint már említettem - alaposan leszidtam, elmentem az ön rokonához, akihez küldött. A hölgy sajnos nagyon sokáig nem engedett el. Azért mondom, hogy sajnos nagyon sokáig, mert hazajövet megint belebotlottam abba az emberbe. Nem is gondoltam rá, hogy megint találkozunk. Mikor megláttam, egészen zavarba jöttem, olyan za-varba, hogy egy szót se tudtam kinyögni, pedig igazán nem szokott a nyelvem cserbenhagyni. És mit csinált ő erre? Kihasználta némaságomat, vagyis inkább zavaromat, s a markomba nyomott egy levelet. Önkéntelenül elvettem, ő meg a következő pillanatban eltűnt.

Ezzel Felicia kivette kebléből a leveletem, huncutkodva átnyújtotta úrnőjének, aki, mintha szórakozni akarna, elvette, el is olvasta, aztán hirtelen nagyon tartózkodó lett.

- Őszintén szólva - fordult komolyan a komornához - meggondolatlanság, sőt örültség volt öntől, Felicia, hogy elfogadta ezt a levelet. Mit gondolhat ezek után don Gastón? És mit gondoljak én? Az ön viselkedése feljogosít rá, hogy kétségbe vonjam irántam való hűségét,

don Gastón pedig azt hiheti rólam, hogy szenvedélyes szerelme érdekel. Sajnos lehetséges, hogy e pillanatban éppen azt képzelem, hogy boldogan olvasom el újra meg újra a levelét. Látja, hogy megalázta büszkeségemet?

- Ugyan, úrnőm, szó sincs róla - felelte a komorna. - Don Gastón nem gondolhat ilyesmit. S ha esetleg gondol is, akkor se sokáig! Ha még egyszer találkozunk, megmondom neki, hogy megmutattam önnek a levelét, de ön csak egy fágyos pillantást vetett rá, aztán anélkül, hogy elolvasta volna, megvetéssel széttépte.

- Nyugodtan meg is esküdhet rá, hogy nem olvastam a levelet - jelentette ki doña Helena. - Nagy zavarba jönnek, ha akár csak két szót is el kellene mondanom belőle.

Don Jorge leánya nem elégedett meg ennyivel, hanem csakugyan széttépte leveletem, és komornájának megtiltotta, hogy még egyszer csak említést is tegyen rólam.

Mivel megírtam, hogy nem udvarlok neki többé az ablakból, ha egyszer nem óhajt látni, jó néhány napig csukva tartottam ablakaimat, hogy minél jobban megindítsa engedelmességem. De ha már látnom nem volt szabad, mert megtiltotta, újabb szerenádokat akartam adni a kegyetlen Helenának. Egy éjjel odaálltam az erkélye alá néhány muzsikussal, s már meg is szólaltak a gitárok, amikor kivont karddal a kezében megjelent egy lovag, és megakadályozta a hangversenyt: szétütött a muzsikusköz, akik azon nyomban elszaladtak. A vakmerő fickó dühöngésére magam is dühbe jöttem. Rátámadtam, hogy megbüntessem, s könyörtelen párviadalba kezdtünk. Doña Helena meg a komornája meghallotta a kardcsattogást. Kinéztek a redőny rácsai közt, és két viaskodó férfit pillantottak meg. Hangos jajveszékelésükre don Jorge és inasai fölébredtek. Azonnal kiugrottak az ágyból, és néhány szomszédal együtt odarohantak, hogy a párbajozókat szétválasszák. De későn érkeztek: a csatatéren már csak egy vérben ázó, majdnem élettelen lovagot találtak. A szerencsétlen lovag én voltam. Fölismertek, becipeltek nagynénémhez, s elhívták a város legügyesebb felcsereit.

Mindenki sajnált, de legjobban doña Helena, aki ekkor elárulta igazi érzelmeit. Tartózkodását legyőzte szerelme. Gondolta volna? Már nem a gögös leány volt többé, akinek legnagyobb büszkesége, hogy érzéketlennek tette magát udvarlásom iránt, hanem gyöngéd szerető, aki fenntartás nélkül átadja magát fájdalomának. Az éjszaka hátralévő részét komornájával együtt átsírta, s elátkozta unokabátyját, don Agustín de Oliguerát, mert ő is, Felicia is benne látták könnyeik okozóját, mint ahogy csakugyan ő is volt az, aki ily kellemetlenül félbeszakította a szerenádokat. Éppúgy tudott színlelni, mint unokahúga, észrevette szándékaimat, ezt azonban nem árulta el; s abban a hitben, hogy doña Helena viszonzza érzelmeimet, ilyen erőszakos cselekedetre szánta el magát, hogy megmutassa: nem olyan türelmes, mint hiszik róla. Egyébként a szomorú balesetet röviddel később olyan öröm követte, amely elfeledtette a történeteket. Noha veszedelmesen megsebesültem, a felcserek ügyessége megmentett. Még az ágyat őriztem, amikor nagynéném, doña Leonor fölkereste don Jorgét, és megkérte számomra doña Helena kezét. Don Jorge annál szívesebben belement a házasságba, mert akkor úgy gondolta, hogy soha többé nem fogja látni don Agustínt. A derék aggastyán tartott tőle, hogy a leánya nem lesz hajlandó hozzám jönni, mivel unokabátyja, Oliguera bármikor meglátogathatta, s minden alkalma megvolt rá, hogy megkedveltesse magát doña Helenával, a lány azonban olyannyira hajlandó volt engedelmeskedni apjának, hogy nyugodtan levonhatjuk belőle a következtetést: Spanyolországban, akárcsak másutt, az újonnan feltűnt férfit mindig szívesebben fogadják a nők.

Mihelyt módomban volt négy szemközt beszélni Feliciával, megtudtam, milyen érzékenyen érintette úrnőjét szerencsétlen kimenetelű párbajom. Ezek után már nem kételkedhettem benne, hogy Helenának én vagyok a Parisza, s áldottam sebesülésemet, hiszen annak köszön-

hettem szerelmemben a szerencsés fordulatot. Don Jorgétól engedélyt kaptam, hogy a komorna jelenlétében beszélhessek leányával. Mily édes volt e beszélgetés! Addig kérleltem és sürgettem, hogy árulja el, nem sérti-e érzelmeit, ha apja óhajára nekem adja kezét, míg meg nem vallotta, hogy beleegyezését nemcsak engedelmességének köszönhetem. Attól fogva, hogy e búbajos vallomás elhangzott, legfőbb gondom az volt, hogy megnyerjem tetszését, és fényes ünnepeket eszeltem ki esküvőnk napjára. Az esküvőt nagyarányú lovasparádé keretében akartuk megtartani, amelyen Coria és a környék egész nemessége ott akart pompázni.

Nagynénémnek a város Monroy felé eső kapuja mellett volt egy gyönyörű villája. Ott rendeztem díszebédet. Jelen volt az ebéden don Jorge, a leánya, s valamennyi rokonuk és barátjuk. Ének- és zenekari hangversenyt is rendeztem, s hozattam egy vándorszintársulatot, amely bemutatott egy vígjátékot. A lakoma kellős közepén jelentették, hogy az egyik szobában vár valaki, s számomra nagyon fontos ügyben beszélni akar velem. Fölálltam az asztaltól, hogy megnézzem, miről van szó. Egy szobainas külsejű ismeretlen férfi várt, s átnyújtott egy levelet. Fölbontottam. Ez volt benne:

„Ha kedves a becsülete, miként az elvárható minden lovagtól, aki az ön rendjéhez tartozik, legyen holnap reggel a monroyi síkságon. Egy lovag várja ott, aki elégtételt akar a rajta esett sérelemért, s ha csak teheti, megakadályozza önt, hogy nőül vehesse doña Helenát - Don Agustín de Oliguera.”

Ha a szerelemnek nagy a hatalma a spanyolokon, a bosszúvágyé még nagyobb. Izgatottan olvastam végig a levelet. Már don Agustín pusztá nevének láttán is olyan haragra lobbantam, hogy csaknem megfeledkeztem a kötelességekről, amelyeknek a nap folyamán föltétlenül eleget kellett tennem. Kísértést éreztem, hogy otthagyjam a társaságot, s azon nyomban ellenségem keresésére induljak. De erőt vettem magamon, nehogy megzavarjam az ünnepséget, és azt mondtam a levél kézbesítőjének:

- Kedves barátom, megmondhatja a lovagnak, aki küldte, hogy magam is nagyon szeretném ismét összemérni vele kardomat, tehát holnap még napkelte előtt ott leszek a megjelölt helyen.

Miután ezzel a válasszal útjára bocsátottam a küldöncöt, visszatértem vendégeimhez, ismét elfoglaltam a helyemet az asztalnál, s annyira uralkodtam az arcomon, hogy senki se gyanította, mi megy végbe bennem. A nap hátralevő részében - akárcsak a többi vendéget - látszólag engem is csupán a gyönyörű ünnepség foglalkoztatott, amely pontban éjfélkor ért véget. A társaság szétszórt, s mindenki visszatért a városba úgy, ahogyan jött. Én viszont a villában maradtam azzal az öröggel, hogy másnap reggel ott szeretnék friss levegőt szívni, valójában azonban azért, hogy minél hamarabb a találka helyén lehessenek. Le sem feküdtem, csak vártam türelmetlenül a hajnalt. Mikor pirkadni kezdett, felültem legjobb lovamra, s teljesen egyedül útnak eredtem, mintha lovagolni akarnék egyet a környéken. Monroy felé tartottam. A síkságon megpillantottam egy lovast, aki szélesebben nyargalt felém. Elébe vágtattam, hogy feleúton találkozzunk. Nemsokára meg is történt. A vetélytársam volt.

- Lovag! - szólított meg arcátlanul. - Sajnálom, hogy másodszor is kénytelen vagyok megvívni önnel, de ön az oka. Az után, ami a szerenád alkalmával történt, önként le kellett volna mondania don Jorge leányáról, vagy pedig számolnia kellett vele, hogy ha továbbra is kitart abbéli szándéka mellett, hogy a hölgy tetszését megnyerje, nem ússza meg azzal, amit akkor kapott.

- Ön túlságosan büszke a sikerére, amit talán nem is az ügyességének, hanem az éjszaka sötétjének köszönhet - feleltem. - Ne felejtse el, hogy a szerencse forgandó.

- Számomra nem - vágott vissza hetykén. - Rögtön bebizonyítom önnek, hogy akár nappal, akár éjjel meg tudom leckéztetni azokat a lovagokat, akik az utamat keresztezik.

A gőgös szavakra azzal válaszoltam, hogy gyorsan leugrottam a nyeregből. Ugyanezt tette don Agustín is. Lovunkat egy fához kötöttük, s egyforma hevességgel csaptunk össze. Őszintén megvallom: olyan ellenféllel volt dolgom, aki jobban tudott vívni, mint én, noha magam is két évig tanultam. Mestervívó volt. Nagyobb veszélynek nem is tehettem volna ki magam. Mégis az történt - mivel elég gyakran megesik, hogy a gyengébb győzi le az erősebbet -, hogy bármily ügyes volt vetélytársam, ő kapott dőfést a szívébe, s egy pillanat múlva meghalt.

Azon nyomban visszatértem a villába, ahol közöltem a történeteket hűséges belső inasommal. Aztán így folytattam:

- Kedves Ramiróm, mielőtt még az igazságszolgáltatás tudomást szerezne az esetről, ülj lóra, vágts nagynénémhez és mondd el neki, mi történt. Kérj tőle a nevemben néhány aranyat és ékszer, s gyere utánam Plasenciába. A városba érve az első fogadóban megtalálsz.

Ramiro olyan gyorsan elintézte, amit rábíztam, hogy három órával utánam már meg is érkezett Plasenciába. Elmondta, hogy doña Leonor inkább örült, mint bánkódott a párbaj miatt, mivel kiköszörültem az első alkalommal nevemen esett csorbát. Minden aranyát és ékszerét elküldte, hogy gond nélkül utazgathassak külföldön, míg ő idehaza elsimítja ügyemet.

Nem akarok fölösleges részletekbe bocsátkozni, elég, ha annyit mondok, hogy Új-Kasztílián át a valenciai királyságba utaztam, és Deniában hajóra szálltam. Átkeltem Itáliába, ahol illően kicsíptem magam, s végigjártam a fejedelmi udvarokat.

Mialatt én Helénámtól távol igyekeztem tőlem telhetőleg csillapítgatni szerelmemet és bánatomat, a hölgy odahaza Coriában titokban megsiratta távollétemet. Egyáltalán nem örült neki, hogy családja hajszát indított utánam Oliguera halála miatt, éppen ellenkezőleg: szeretne volna, ha minél gyorsabban megbékülnek, abbahagyják a hajszát, és én hazatérhetek. Már egy fél év eltelt, amióta Helena elveszített, s állhatatossága valószínűleg még tovább is diadalmaszkodott volna az idő fölött, ha csupán az idővel kellett volna megküzdenie. Sajnos, hatalmasabb ellenségei is voltak. Galícia nyugati részéből Coriába utazott egy don Blas de Combados nevű nemesúr, hogy birtokába vegyen egy gazdag örökséget, amelyet hiába akart elkaparítani az orra elől unokaöccse, don Miguel de Caprara. Mivel ezt a vidéket kellemesebbnek találta szülőföldjénél, letelepedett Coriában. Combados jóképű, kedvesnek és udvariasnak látszó, rendkívül behízelgő modorú férfi volt. Hamarosan összeismerkedett a város valamennyi előkelőségével, s tudomást szerzett mindenkinek minden dolgáról.

Igen hamar tudomást szerzett arról is, hogy don Jorgénak van egy leánya, akinek veszedelmes szépsége a jelek szerint szerencsétlenséget hoz minden férfi fejére, aki szerelemre lobbant iránta. A dolog csiklandozta kíváncsiságát, szeretett volna találkozni a félelmetes hölgygel. E célból igyekezett az apa barátságába férkőzni, s ez sikerült is, olyannyira, hogy az öregúr, aki máris leendő vejének tekintette, szabad bejárást engedélyezett neki a házába, s azt is megengedte, hogy az ő jelenlétében elcseveghessen doña Helenával. A galíciai nemesúr hamarosan bele is szeretett Helenába: így rendelte a sors. Feltárta szívét don Jorge előtt, aki azt felelte, hogy a maga részéről örömmel fogadja vejéül, mivel azonban leányát nem akarja senkihez se kényszeríteni, Helenára bízta, kinek adja a kezét. Erre don Blas megpróbálkozott az udvarlás minden módjával, hogy megszerettesse magát a hölgygel. Helena azonban ügyet se vetett rá: minden gondolata csak én voltam. Felicia azonban a lovag oldalára állt, aki ajándékaival megvesztegette, és minden ügyességét latba vetette az érdekében. A másik oldalról az apa szemrehányásai támogatták a komorna terveit; mindamellett egy álló évig kettesben se tudták elérni, hogy doña Helena hűtlen legyen hozzám, hiába gyötörték.

Mikor Combados látta, hogy don Jorge és Felicia hiába buzgólkodik az érdekében, más módszert javasolt a szerelmes hölgy makacsságának megtörésére.

- A következő tervet eszeltem ki - mondta. - Tegyük föl, hogy egy coriai kereskedő levelet kap egy olasz kereskedőtől, s a levélben az üzletről szóló részletek után ez következik: „Nemrég egy don Gastón de Cogollos nevű spanyol lovag érkezett a páрмаi udvarba. Azt állítja, hogy unokaöccse és egyetlen örököse a Coriában lakó doña Leonor de Laxarilla nevű özvegynek. Megkérte egy előkelő nemesúr leányának a kezét, addig azonban nem akarják hozzáadni, míg meg nem bizonyosodtak róla, hogy igaz-e, amit állít. Engem bíztak meg, hogy forduljak önhöz tájékoztatásért. Kérem, tehát üzenje meg, ismeri-e ezt a don Gastónt, s mennyi vagyona van az illető nagynénjének. Az ön választától függ a házasság. Kelt Pármában etc., etc...”

Az öregúr ebben a csalásban csak elmés játékot, egy szerelmes férfinak megbocsátható furfangot látott. A komorna, aki a derék öregnél is kevésbé volt aggályos, nagyon jónak találta a tervet. Az ötlet már csak azért is jónak látszott, mivel tudták, milyen büszke leány Helena, s hogy képes azonnal dönteni, ha nem gyanít csalást a dolog mögött. Don Jorge vállalta, hogy ő maga közli vele pálfordulását, s hogy még természetesebb látszata legyen az ügynek, lehetővé teszi, hogy leánya beszéljen a kereskedővel, aki az állítólagos levelet kapta Pármából. A tervet pontosan hajtották végre, ahogy kiagyalták. Az apa színlelt haraggal és megvetéssel vegyes meghatódottsággal e szavakkal fordult doña Helenához:

- Leányom, ezúttal nem azt akarom megismételni, amit a rokonaim mindennap kérnek: soha ne menjek bele, hogy don Agustín gyilkosa családunk tagja legyen. Ma sokkal nyomósabb okom van rá, hogy azt mondjam: mondjon le don Gastónról. Szégyen-gyalázat, hogy ilyen hűséges hozzá! Állhatatlan, alattomos fickó. Íme, itt van hűtlenségének kétségbevonhatatlan bizonyítéka. Olvassa el saját szemével ezt a levelet, amelyet nemrég kapott egy coriai kereskedő Itáliából!

Helena remegve vette át az állítólagos levelet, elolvasta, külön-külön mérlegelte minden egyes mondatát, állhatatlanságom híre lesújtotta. Gyöngeség fogta el, néhány könny hullott a szeméből, de aztán újból erőt vett rajta büszkesége, letörölte könnyeit, és határozott hangon így szólt apjához:

- Señor, ön az előbb tanúja volt gyengeségemnek, most legyen tanúja a győzelemnek is, amelyet gyöngeségem fölött aratok. Döntöttem. Csak megvetést érzek don Gastón iránt, utolsó embernek tartom. Ne is beszéljünk róla többet. Most már nem tart vissza semmi, kész vagyok oltár elé lépni don Blas oldalán. Csak hamarabb tartsuk meg az esküvőt, mint az az álnok fickó, aki olyan aljas módon viszonzta szerelmemet! - Don Jorge egészen odavolt a boldogságtól e szavakra, megölelte leányát, megdicsérte határozottságát, örült, hogy a furfang ilyen pompásan sikerült, és sietett eleget tenni vetélytársam óhajának.

Így fosztottak meg doña Helenától. Egyik pillanatról a másikra hozzámert Combadoshoz, nem volt hajlandó a szerelemre hallgatni, pedig az szíve mélyén szót emelt az érdekemben. Egy pillanatig sem kételkedett a hírben, amelyet egy szerelmesnek nem lett volna szabad ilyen gyorsan elhinnie. A büszke lány a pusztá gyanú alapján elítélt. A vágy, hogy bosszút álljon a sértésért, amelyet hite szerint szépsége ellen elkövettem, legyőzte gyöngéd érzelmeit. Házassága után néhány nappal mégis elfogta némi lelkifurdalás, hogy elsiette a dolgot, eszébe jutott, hogy a kereskedő levele hamisítvány is lehetett, s ez a gyanú nyugtalansággal töltötte el. A szerelmes don Blas azonban nem hagyta, hogy felesége olyan gondolatokat tápláljon, amelyek nyugalma megzavarják, minden igyekezetével azon volt, hogy figyelmét elterelje, s ez sikerült is neki, hála a különféle szórakozások végtelen sorának, amelyeknek kitalálásához nagyszerűen értett.

Doña Helena nagyon boldognak látszott, hogy ilyen gáláns férje van, s a legtökéletesebb házasságban éltek, mikor nagynénémnek sikerült elintéznie ügyemet don Agustín rokonaival.

Azonnal meg is írta nekem Itáliába. Éppen Dél-Calabriában, Reggióban tartózkodtam. Azonnal Szicíliába, onnan Spanyolországba s végül a szerelem szárnyain Coriába utaztam. Doña Leonor nem írta meg, hogy don Jorge leánya férjhez ment, csak megérkezésemkor adta tudtomra, s látva, mennyire lesújt a dolog, így szólt hozzám:

- Kedves unokaöcsém, nincs igaza, hogy ennyire a szívére veszi egy olyan hölgy elvesztését, aki nem tartott ki ön mellett hűségesen. Hallgasson rám, és számúzza szívéből és emlékezetéből azt a nőszemélyt, mert nem méltó rá, hogy ön szeresse.

Mivel nagynéném nem tudta, hogy doña Helenát félrevezették, joggal beszélt így, s okosabb tanácsot nem adhatott. Meg is fogadtam, hogy tanácsát követni fogom, s ha nem is vagyok képes úrrá lenni szerelmemen, legalább közönyösnek tettetem magam. De képtelen voltam ellenállni a kíváncsiságnak, hogy miként jött létre ez a házasság. Elhatároztam, hogy Felicia barátnőjétől, vagyis Teodóra önnagyságától fogom megkérdezni, akiről már beszéltem. Elmentem hozzá, s véletlenül ott találtam Feliciát is, aki nem számított a találkozásra, zavarba jött, s azonnal el akart távozni, hogy ne kelljen felvilágosítást adnia, hiszen gondolta, hogy meg fogom kérdezni tőle, mi történt. Nem engedtem elmenni.

- Miért menekül előlem? - kérdeztem. - Nem volt elég a hitszegő Helenának, hogy engem fölládozott? Azt is megtiltotta, hogy ön meghallgassa panaszaimat? Vagy azért menekül előlem, mert érdekemet akar szerezni a hűtlen nőnél azzal, hogy nem hallgat meg?

- Őszintén bevallom, señor - felelte a komorna -, hogy nagy zavarba jöttem, amikor megjelent. Iszonyú lelki-furdalást érzek az ön láttán. Úrnőmet becsapták, és sajnós, magam is cinkos voltam a dologban. A szemébe nézhetek-e önnek ezek után szégyenkezés nélkül?

- Ó, egek! - kiáltottam föl megdöbbenve. - Hogy mer ilyet mondani? Beszéljen világosabban!

Erre a komorna részletesen ismertette az egész cselszövényt, amelynek segítségével Combados elragadta tőlem doña Helenát, s látva, hogy beszámolója tördöfészként hatott a szívemre, erőnek erejével igyekezett megvigasztalni. Fölajánlotta, hogy segítségemre lesz úrnőjénél, megígérte, hogy jobb belátásra téríti, lefesti előtte kétségbeesésem, vagyis mindent elkövet, hogy enyhítsen szörnyű sorsomon. Végül is sikerült némi reményt csepegtetnie belém, s ez némileg megvigasztalt fájdalomban.

Nem sorolom el, hányszor utasította vissza a komornát doña Helena, aki sehogyan se akart beleegyezni, hogy találkozzék velem. Felicia végül mégis rávette. Elhatározták, hogy belopnak a házba az első alkalommal, amikor don Blas kimegy a birtokára, ahol időnként vadászni szokott, s egy-két napot rendszerint ott töltött. Tervüket nemsokára meg is valósították. A férj elutazott vidéki birtokára, engem azonnal értesítettek, s egy éjszaka becsempésztek az asszony szobájába.

Szemrehányásokkal akartam kezdeni, de nem jutottam szóhoz.

- Hiábavaló a múltat hánytorgatni - jelentette ki a hölgy. - Nem arról van szó, hogy sajnálkozást ébresszünk egymásban a másik iránt, s nagyon téved, ha azt hiszi, hogy hajlandó vagyok engedni érzelmeinek. Meg kell mondanom, don Gastón, hogy csak azért egyeztem bele ebbe a titkos találkozóba, csak azért engedtem komornám sürgetésének, hogy tulajdon számból hallja: el kell felejtetnie. Lehetséges, hogy boldogabb volnék, ha a sorsomat az önéhez köthettem volna, mivel azonban az ég másként rendelte, engedelmeskedni akarok a parancsának.

- De hát, úrnőm - válaszoltam -, nem elég, hogy elveszítettem önt, nem elég látnom, hogy a szerencsés don Blas nyugodtan birtokolja az egyetlen asszonyt, akit képes vagyok szeretni, még a gondolataimból is számúznom kell önt? Meg akar fosztani szerelmemtől, el akarja rabolni egyetlen megmaradt kincsemet? Ó, kegyetlen teremtetés, hát azt hiszi, hogy egy férfi,

akit egyszer elbűvölt, parancsolni tud a szívének? Gondolja csak meg a dolgot, és ne biztasson fölöslegesen arra, hogy töröljem ki az emlékezetemből!

- Ugyan - válaszolt sietve a hölgy -, nehogy azt remélje, hogy szenvedélyét hajlandó vagyok hálával viszonzni! Csak egyet akarok mondani: don Blas hitvese sohasem lesz don Gastón szeretője, ehhez tartsa magát. Menjen innen - tette hozzá. - Vessünk véget minél gyorsabban e beszélgetésnek, amelyet szándékaim tisztasága ellenére is szégyellek, s amelyet bűn volna tovább folytatni.

E szavakra, amelyek minden reményemtől megfosztottak, térdre rogytam a hölgy előtt. Megindító szónoklatot intéztem hozzá, még könnyeztem is, hogy meglágyítsam a szívét. De mindez legfeljebb csak némi szánalmat ébresztett benne, de még azt se mutatta ki, azt is föláldozta kötelességének. Miután hasztalanul árasztottam el gyöngéd szavakkal, hiába sírtam és könyörögtem, szerelmem hirtelen őrvölgéssé változott. Kirántottam kardomat, hogy a könyörtelen Helena szeme láttára döfjem a keblembbe, de mikor mozdulatomat észrevette, rám vetette magát, hogy megakadályozza a dolgot.

- Ne tegye, Cogollos! - kiáltott rám. - Hát ennyit jelent az ön számára a jó hírem? Ha így fosztja meg magát az életétől, engem becstelen színben tüntet fel, férjemet pedig gyilkosság gyanújába keveri!

Annyira erőt vett rajtam a kétségbeesés, hogy nem is méltattam kellő figyelemre e szavakat, csak azon igyekeztem, hogy lerázzam magamról a hölgyet és komornáját, akik le akarták fogni a kezem, hogy megakadályozzanak a végzetes tett elkövetésében, s bizonyára hamarosan sikerül is, ha don Blas, akit értesítettek találkozásunkról, s nem utazott vidékre, hanem elrejtőzött a kárpit mögött, és onnan hallgatta végig beszélgetésünket, a két nő segítségére nem siet.

- Don Gastón! - kiáltotta és lefogott. - Térjen észhez! Ne engedjen gyáván őrvölgő dühének!

A szavába vágtam.

- Épp ön akar szándékomtól eltéríteni? Önnek volna kötelessége tört döfni a szívembe! Hiszen ha szerelmem reménytelen is, önre nézve sértés. Nem elég, hogy éjnek idején a felesége hálósobájában talál? Mi kell még, hogy felébresszem bosszúvágyát? Szúrjon le, szabaduljon meg a férfitől, aki csak akkor szűnik meg imádni doña Helenát, ha életének is vége!

- Hiába próbál a becsületemre hivatkozni, hogy megöljem - felelte don Blas. - Így is eléggé megbűnhődött vakmerősége miatt, hitvesemnek pedig olyan hálás vagyok erényességéért, hogy megbocsátom neki ezt az alkalmat, amikor tanúságot tett róla. Hallgasson rám, Cogollos - tette hozzá -, s ne keseredjék el, mint valami gyöngé szerelmes. Törődjön bele bátor lélekkel az elkerülhetetlenbe.

Az okos galíciai addig beszélt, amíg őrvölgésem lassanként lecsillapult, és fölébredt az önérzetem. Azzal az elhatározással távoztam, hogy lemondok Helenáról, s még a várost is elhagyom, ahol lakik. Két nap múlva visszatértem Madridba, ahol minden igyekezetem csak az volt, hogy megcsináljam a szerencsém, újból megjelentem az udvarnál, és barátokat szereztem. De szerencsétlenségemre egy Villareal márki nevű portugál főúrral kerültem a legbizalmasabb barátságba, aki ellen vádat emeltek, hogy föl akarja szabadítani Portugáliát a spanyol uralom alól, s az alicantei várbörtönbe vetették. Mivel Lerma herceg tudta, hogy szoros kapcsolatban voltam e nemesúrral, letartóztatott és ide záratott. A miniszter azt hiszi, hogy bűnrészes voltam egy ilyen tervben. Ennél jobban nem is sérthetne meg egy kasztíliai nemest. Ezzel don Gastón elhallgatott. Vigasztalásul így szóltam hozzá: - Lovag uram, az ön becsületén nem ejthet foltot az, hogy emiatt kegyvesztett lett, sőt: a későbbiek folyamán

minden bizonnyal hasznára lesz. Mihelyt Lerma herceg meggyőződik ártatlanságáról, föltétlenül jelentős állásba juttatja, hogy visszaadja egy nemesúrnak becsületét, akit igaztalanul árulással vádoltak meg.

HETEDIK FEJEZET

Escipión fölkeresi Gil Blast a segoviai börtönben, és híreket visz neki

Beszélgetésünk itt abbamaradt, mert Tordesillas lépett a szobámba a következő szavakkal:

- Señor Gil Blas, egy fiatalemberrel beszélgettem az imént a börtön kapujában. Megkérdezte, nem itt raboskodik-e ön, s mikor nem voltam hajlandó kielégíteni kíváncsiságát, könnyes lett a szeme. „Börtönparancsnok úr - esedezett -, alázatosan kérem, árulja el, itt van-e señor de Santillana. Én vagyok az inasa, s nagy jót tenne, ha megengedné, hogy láthassam. Önt mindenki emberséges nemesúrnak tartja Segoviában, s remélem, nem tagadja meg tőlem a kegyet, hogy beszélhessek egy kicsit drága gazdámmal, aki nem bűnös, csak szerencsétlen.” Egyszóval, olyan nagyon szeretett volna beszélni önnel az a fiatalember, hogy megígértem neki: ma este teljesítem kérését.

Biztosítottam Tordesillast, hogy nagyobb örömet nem is szerezhetne, mint hogy beengedi hozzám a fiatalembert, aki valószínűleg fontos híreket hoz számomra. Türelmetlenül vártam a pillanatot, amikor hűséges Escipiónomat viszontláthatom, hiszen bizonyos voltam benne, hogy ő az, és nem is csalódtam. Este beengedték a börtönbe. Mikor meglátott, olyan határtalanul megörült, akárcsak én. Ami engem illet, elragadtatásomban ölelésre tártam a karom, s ő is minden teketória nélkül megölelt. A gazda és titkára úgy megörültek a viszontlátásnak, hogy alig tudtak kibontakozni egymás karjaiból.

Amikor kissé felocsúdtunk a nagy örömből, megkérdeztem Escipióntól, milyen állapotban volt a palotám, amikor eljött.

- Nincs már palotája - felelte -, s hogy megkíméljem a további kérdezősködéstől, beszámolok a történekekről. Vagyonát ellopták az íjászok, valamint tulajdon cselédei, akik úgy látták, hogy ön egyszer s mindenkorra elveszett ember, s a fizetésük fejében minden elmozdíthatót elvittek a palotából. Még szerencse, hogy sikerült megmentenem a karmaik közül két nagy zacskó dupla pisztolt. A pénzesládájából vettem ki, és biztonságba helyeztem. Salerónál vannak letétben, meg fogja kapni, mihelyt kikerül a börtönből. Nem hiszem, hogy sokáig fog itt vendégeskedni öfelsége költségére, mert Lerma herceg tudta nélkül tartóztatták le.

Megkérdeztem Escipiónt, honnan tudja, hogy őexcellenciájának nincs része abban, hogy kegyvesztett lettem.

- Ó, erről tökéletesen tájékozva vagyok - felelte. - Egyik barátom, aki Uzeda herceg bizalmasa, pontosan elmondta, hogyan történt az ön bebörtönzése. Eszerint Calderón egyik inasa révén rájött, hogy señora Sirena éjszakánként Spanyolország trónörökösét fogadja álnéven, és hogy e cselszövényt Lemos gróf eszelte ki Santillana úrral. Elhatározta, hogy bosszút áll önökön is meg a szeretőjén is. Hogy célját elérhesse, titokban fölkereste Uzeda herceget, és mindent elmondott neki. A herceg nagyon megörült, hogy ilyen pompás alkalma van elbánni ellenfelével, és ki is használta az alkalmat. Rögön tájékoztatta a dologról a királyt, s élénk színekkel ecsetelte, milyen veszedelmek leselkednek a trónörökösre. Öfelsége haragra gerjedt, Sirenát azon nyomban a vezeklők kolostorába záratta, Lemos grófot száműzette, és Gil Blast életfogytiglani börtönre ítélte.

- Szóval - folytatta Escipión -, ezt tudtam meg a barátomtól. Amint látja, szerencsétlensége Uzeda herceg, jobban mondva Calderón műve.

Mindebből arra a következtetésre jutottam, hogy ügyeim idővel rendbe jöhetnek, mivel Lerma herceg unokaöccse száműzetése miatti mérgében mindent el fog követni, hogy az ifjú nemesúr visszatérhessen az udvarba, és azzal kecsegtettem magam, hogy őexcellenciája rólam sem feledkezik meg. Milyen jó dolog a reménység! Egy csapásra megvigasztalódtam ellopott vagyonom elvesztése miatt, s olyan jókedvű lettem, mintha okom lett volna rá. Már nem kényszerű tartózkodási helynek tekintettem börtönömet, ahonnan talán életem végéig nem kerülök ki, hanem olyan eszköznek, amelynek a révén a szerencse valamilyen magas állásba kíván juttatni. Ugyanis a következőképpen okoskodtam: „A miniszterelnöknek odaadó híve don Fernando de Borja, Jerónimo de Florencia atya és legfőképpen Luis de Aliaga fráter, aki a hercegnek köszönheti a király mellett elfoglalt helyét. Őexcellenciája e befolyásos barátai segítségével valamennyi ellenségét megsemmisítheti, s az is lehet, hogy az állam vezetésében hirtelen változás következik be. Hiszen őfelsége nagyon beteges. Mihelyt meghal, fiának, a trónörökösnek az lesz az első dolga, hogy visszahívja a száműzetésből Lemos grófot, ő pedig azonnal kiszabadít engem, és bemutat az új uralkodónak, aki, kárpótlásul szenvedéseimért elhalmoz jótéteményeivel.” Annyira elteltem a jövő kellemetességeivel, hogy jóformán el is feledkeztem jelenlegi szenvedéseimről. Valószínű, hogy a két zacskó dupla pisztol, amelyet titkárom letétbe helyezett az ékszerésznél, legalább olyan mértékben hozzájárult a kedélyállapotomban végbement hirtelen változáshoz, mint a reménység.

Nagyon jólesett Escipión buzgalma és becsületessége, s ezt nem is hallgattam el előtte. Fölajánlottam neki a fosztogatók körmei közül megmentett pénz felét, de nem fogadta el.

- A hála másféle megnyilvánulását várom öntől - jelentette ki.

Szavai és a pénz visszautasítása egyformán meghökkentettek, s megkérdeztem, ugyan mit tehetnék az érdekében.

- Ne váljunk el többé - felelte. - Engedje meg, hogy sorsom az önéhez kössem. Úgy szeretem önt, ahogy még egyetlen gazdámat sem szerettem.

- Én pedig - válaszoltam - biztosíthatlak, hogy nem hálátlan embert szeretsz, fiam. Már az első pillanatban megtetszettél nekem, amikor felajánlottad szolgálataidat. Bizonyára mindketten a Mérleg vagy az Ikrek jegyében születtünk, mert állítólag ez a két csillagkép hozza baráti közelségbe az embereket. Örömmel veszem, ha velem maradsz, s mindjárt meg is kérem a börtönparancsnok urat, hogy zárjon be ide mellém a toronyba.

- Boldoggá tesz vele - kiáltott föl Escipión. - Én is éppen ezt a szívességet akartam kérni tőle, ön csak megelőzött. Az ön társasága nekem még a szabadságnál is drágább. Csak néha-néha megyek majd ki, hogy kiszimatoljam, mi újság Madridban, s megnézzem, nem történt-e az udvarban valami változás, ami kedvező lehet az ön számára. Vagyis egy személyben bizalmasa, futárja és kémje leszek.

Ezeket a nagyon is fontos szolgálatokat nem utasíthattam vissza. Ott tartottam hát magam mellett a hasznos fiatalembert, persze a szíves börtönparancsnok engedélyével, aki nem akarta megtagadni tőlem e jóleső vigaszt.

NYOLCADIK FEJEZET

*Escipión első útja Madridba. Miért utazott oda, és milyen sikerrel járt.
Gil Blas megbetegszik. A betegség következménye*

Ha már azt szoktuk mondani, hogy nincsenek nagyobb ellenségeink a cselédeinknél, azt is hozzá kell tennünk, hogy jobb barátaink sincsenek, ha hűségesek és ragaszkodók. Escipión olyan ragaszkodást tanúsított irányomban, hogy szinte második éneket láttam benne. Vagyis Gil Blas és titkára közt megszűnt az alá- és fölérendeltség, megszűnt minden ceremónia. Egy szobában laktak, egy ágyban aludtak, ugyanannál az asztalnál ettek.

Escipiónban sok volt a vidámság, teljes joggal lehetett jókedvű fiatalembernek nevezni. Ráadásul az esze is a helyén volt, tanácsainak mindig jó hasznát vettem.

- Barátom - mondtam neki egy szép napon -, azt hiszem, nem ártana, ha írnék Lerma hercegnek. Hátha lesz valami hatása. Mi a véleményed?

- Hát ami azt illeti - felelte Escipión -, a nagyurak olyan gyorsan szokták változtatni a nézeteiket, hogy igazán nem tudom, milyen fogadtatásban részesülne a levele. De azért úgy gondolom, hogy írjon csak, nem kerül semmibe. Igaz, hogy a miniszter szerette önt, de azért ne bízson benne, hogy kegyeskedik visszaemlékezni önre. Az effajta pártfogók könnyen elfelejtik azokat, akikről nem hallanak.

- Mindez nagyon igaz - válaszoltam -, de azért a gazdámról ne légy ilyen rossz véleménnyel. Tudom, milyen jó ember. Meg vagyok győződve róla, hogy együtt érez velem, s minduntalan eszébe jutnak szenvedéseim. Valószínűleg csak arra vár, hogy elmúljon a király haragja, és akkor kihozza a börtönből.

- Rendben van - felelte Escipión -, kívánom, hogy önnek legyen igaza, amikor így vélekedik őexcellenciájáról. Esedezzen hát segítségért hozzá, írjon neki minél meghatóbb levelet. Én elviszem, és ígérem, hogy a tulajdon kezébe adom.

Azon nyomban papirost és tintát kértem. Ékesszóló levelet fogalmaztam; Escipión rendkívül megindítóan találta, Tordesillas pedig kijelentette, hogy a granadai érsek szentbeszédeinél is különb.

Azzal áltattam magam, hogy Lerma herceg odalesz a részvéttől, ha elolvassa a beszámolómat nyomorúságos helyzetemről - amiből különben egy szó sem volt igaz -, s ebben a hitben indítottam útnak futáromat, aki Madridba érkezve azonnal jelentkezett a miniszternél. Összeakadt egy belső inassal, aki a barátom volt, s az kieszközölte, hogy beszélhessen a herceggel.

- Kegyelmes uram - szólította meg őexcellenciáját Escipión, s átnyújtotta a rábízott levelet -, az ön egyik leghűségesebb szolgálója, aki jelenleg a segoviai börtön egyik sötét cellájában sínylődik a szalmán, alázatosan kéri, olvassa el ezt a levelet, amelyet egy könyörületes foglár jóvoltából írhatott meg.

A miniszter kinyitotta a levelet és átfutotta. De - noha a levél a legkeményebb szívet is meglágyította volna - korántsem hatódott meg, hanem fölemelt hangon, többek füle hallatára a következőket mondta mérgesen a futárnak:

- Barátom, mondja meg Santillának, hogy vakmerőség hozzám folyamodnia az után az aljasság után, amit művelt, s amiért joggal büntették meg. Az én támogatásomra ne számítsen többé a nyomorult, átengedem a király bosszújának.

Akármilyen arcátlan volt is Escipión, e szavakra zavarba jött. De zavara ellenére is megpróbált szót emelni érdekemben.

- Kegyelmes uram, ha az a szegény rab meghallja őexcellenciád válaszát, belehal a fájdalomba.

A herceg feleletül rosszindulatúan végigmérte, és hátat fordított neki. Így bánt el velem a miniszter, nehogy kiderüljön, milyen szerepe volt Spanyolország trónörökösének szerelmi kalandjában; és ilyen bánásmódra számíthat minden kisember, akit a nagyurak titkos és veszedelmes üzelmeikre fölhasználnak.

Mikor titkárom visszaérkezett Segoviába, és beszámolt küldetése sikertelenségéről, ismét belezuhantam abba az ijesztő szakadékba, amelyben fogságom első napján találtam magam. Sőt úgy éreztem, még szerencsétlenebb vagyok, hiszen most már nem számíthatok Lerma herceg pártfogására. Minden lelkierőm elhagyott; vigasztalhattak akármivel, újból a könyörtelen bánat zsákmánya lettem, s lelkiállapotom szinte észrevétlenül súlyos beteggé tett.

A börtönparancsnok úr szerette volna, ha felépülök, s úgy gondolta, hogy legokosabb, ha orvost hív. Oda is hozott kettőt a betegágyam mellé, igazán úgy festettek, mintha jeles szolgálók lennének Libitina⁸¹ istennőnek.

- Señor Gil Blas, íme két Hippokratész - mutatta be őket a börtönparancsnok. - Megvizsgálják és hamarosan meggyógyítják önt.

Olyan előítélettel viseltettem minden orvosdoktor iránt, hogy ha csak egy kicsit is ragaszkodtam volna az élethez, minden bizonnyal nagyon barátságatlanul fogadom őket, de hát akkor már annyira belefáradtam az életbe, hogy még hálás is voltam Tordesillasnak, amiért kiszolgáltattott nekik.

- Lovag úr - szólított meg az egyik orvos -, a legfontosabb az, hogy bízzék bennünk.

- Tökéletesen bízom - feleltem -, mert nincs kétségem felőle, hogy az önök segítségével néhány nap alatt minden bajomból kigyógyulok.

- Úgy van - válaszolta -, Isten segítségével ki fog gyógyulni. Mi legalábbis mindent megteszünk érte.

Őuraságaik csakugyan csodálatos buzgalommal láttak munkához, s olyan remekül kezeltek, hogy szemléltetésként a legjobb úton voltam a másvilág felé. Don Andrés, aki lemondott róla, hogy meggyógyulok, már egy Ferenc-rendi szerzetest is hívatott, hogy illően előkészítsen a halálra; a derék atya teljesítette is feladatát és eltávozott, magam pedig abban a hitben, hogy végörám közeledik, intettem Escipiónnak, hogy lépjen az ágyam mellé.

- Kedves barátom - szóltam hozzá szinte alig hallhatóan, mert a sok orvosság és érvágás nagyon elgyöngített -, a Gabrielnál letétbe helyezett két pénzeszacskó közül az egyiket rád hagyom, és arra kérlek, hogy a másikat vidd el Asturiába, apámnak és anyámnak, akik nyilván nagy hasznát fogják venni, ha ugyan még élnek. De sajnós, attól félek, hogy nem tudták elviselni hálátlanságomat. Muscada minden bizonnyal beszámolt nekik szívtelenségemről, s lehetséges, hogy ez halálukat okozta. De ha az ég a közöny ellenére, amellyel szeretetükért fizettem, mégis életben tartotta volna őket, add át nekik a zacskó aranyát, s kérd meg őket a nevemben, bocsássonak meg, hogy nem bántam jobban velük. Ha pedig már nem élnek, mondass misét a pénzen lelkiüdvösségükért meg az enyémért is.

---

⁸¹ *Libitina* - a temetés istennője a régi rómaiaknál.

Azzal odanyújtottam egyik kezemet Escipiónnak, aki könnyeivel áztatta, de egy szót sem tudott szólni, annyira lesújtotta szegény fiút, hogy el kell veszítenie. Ez azt bizonyítja, hogy egy örökös könnye nem minden esetben álcázott kacagás.

Fölkészültem tehát az utolsó útra, de csalódtam várakozásomban. Doktoraim magamra hagytak, s ezzel megmentettek az életnek, mert szabad teret engedtek a természetnek. A láz, amelybe szerintük bele kellett volna pusztulnom, alábbhagyott, mintha csak meg akarta volna hazudtolni őket. Lassacskán erőre kaptam, s ami a legnagyobb szerencse: tökéletes lelkinyugalom lett betegségem eredménye. Nem volt szükségem többé vigasztalásra. Továbbra is ugyanúgy lenéztem a gazdagságot és a világban elérhető sikereket, mint amikor azt hittem, hogy közeleg halálom órája, s mivel ilyenformán visszanyertem régi énemet, csak áldani tudtam betegségem. Mint valami különös kegyért mondtam köszönetet érte az égnek, és szilárdan eltökéltem, hogy az udvarba még akkor sem térek vissza, ha maga Lerma herceg hívna. Inkább azt tervezgettem, hogy ha egyszer kikerülök a börtönből, vásárolok egy kunyhót, és ott fogok élni filozófusként.

Titkárom helyeselte tervemet, s hogy mielőbb megvalósíthassam, közölte, hogy visszatér Madridba, és megpróbálja kieszközölni szabadon bocsátásomat.

- Támadt egy ötletem - tette hozzá. - Ismerek egy nőt, aki esetleg hasznára lehet önnek. A trónörökös dajkájának kedvenc komornája, igen okos teremtes. Szólok neki, hogy lépjen közbe úrnőjénél. Mindent megpróbálok, hogy kiszabadítsam önt ebből a toronyból, mert akár-milyen jól bánnak is itt önnel, mégiscsak börtön.

- Igazad van - válaszoltam. - Menj, barátom, ne vesztegesd az időt, láss hozzá a dologhoz. Adná az ég, hogy máris remetelakomban lehetnénk!

KILENCEDIK FEJEZET

*Escipión visszatér Madridba. Hogyan és milyen feltételekkel
eszközölte ki Gil Blas szabadon bocsátását. Hova indultak, miután
elhagyták a segoviai börtönt, és miről társalogtak útközben*

Escipión tehát ismét Madridba utazott, én pedig, miközben visszaérkezésére vártam, olvasmányaimba temetkeztem. Tordesillas annyi könyvvvel látott el, amennyi csak kellett. A könyveket egy öreg tábornoktól kapta kölcsön, aki nem tudott ugyan olvasni, de - hogy művelt ember látszatát keltse - szép könyvtárat rendezett be magának. Főként az erkölcsi tárgyú műveket szerettem, mert minduntalan olyan részletekre akadtam bennük, amelyek igazolták az udvar iránt érzett ellenszenvemet és a magányhoz való vonzódásomat.

Három hétig hírért se hallottam közvetítőmnek, de a harmadik hét végén megérkezett, és jókedvűen közölte:

- Ezúttal jó hírt hozok, señor Santillana! A dajka önagysága kezébe vette az ön ügyét. A komorna - kérésemre, valamint száz pisztol ellenében - volt olyan jó és rávette, kérje meg Spanyolország trónörökösét, hogy bocsáttassa önt szabadon. A trónörökös pedig, aki mint már többször említettem, semmit sem képes megtagadni dajkájától, megígérte, hogy kieszközli apjától, a királytól az ön szabadon bocsátását. Csak azért siettem ide, hogy értesítsem önt az örömhírről, s már megyek is vissza, hogy az utolsó simításokat is elvégezzem művemen.

Azzal már búcsúzott is, és elindult vissza az udvarba.

Harmadik útja nem tartott sokáig. Már egy hét múlva visszatért, és közölte, hogy a trónörökösnek - nem minden nehézség nélkül - sikerült elérnie a királynál, hogy bocsásson szabadon. A hírt még aznap megerősítette a börtönparancsnok úr, aki fölkeresett és megölelt.

- Kedves Gil Blas, hála az égnek, ön szabad! A börtön kapui nyitva állnak ön előtt. De van a dolognak két feltétele, ami lehetséges, hogy nagy fájdalmat okoz majd önnek, s épp ezért igen sajnálom, hogy nekem kell a tudomására hoznom. Őfelsége megtiltja, hogy az udvarban mutakozzék, és az a parancsa, hogy egy hónapon belül hagyja el mindkét Kasztíliát. Borzasztóan sajnálom, hogy kitiltották az udvarból.

- Én meg végtelenül örülök neki - feleltem. - Isten a tanúm, hogy őszintén beszélek. Csak egy kegyet vártam a királytól, és kettőben részesített.

Mivel most már bizonyos voltam felőle, hogy nem vagyok többé fogoly, két öszvért béreltem, és másnap öszvérháton keltünk útra a titkárommal kettesben, miután előzőleg búcsút vettem Cogollostól, Tordesillasnak pedig számtalanszor megköszöntem irántam tanúsított barátsága minden megnyilvánulását. Jókedvűen indultunk útnak az országúton Madrid felé, hogy átvegyük señor Gabriel kezéből a két zacskót, amelyek mindegyike ötszáz dupla pisztolt tartalmazott. Útközben a titkárom így szólt:

- Ha ahhoz nem vagyunk is elég gazdagok, hogy valami óriási birtokot vásároljunk, épp elég nagy földet vehetünk a pénzünkön.

- Akkor sem lázadoznék sorsom ellen, ha csak egy kunyhónk lenne - feleltem. - Noha még alig tartok az emberélet útjának felénél, megutáltam a világot, s magányosan szeretnék élni. Ezenkívül meg kell vallanom, hogy a falusi életről elragadóan kellemes elképzeléseim vannak, s már előre örülök neki. Szinte máris magam előtt látom a csillogó zöld réteket, hallom a fülemülék énekét és a patakok csobogását. Hol vadászattal, hol meg halászattal fogok majd szórakozni. Képzeld csak el, barátom, milyen öröm vár ránk a falusi magányban, s te is éppígy el leszel ragadtatva, mint én. Ami a táplálkozásunkat illeti, minél egyszerűbb, annál jobb lesz. Megelégszünk majd egy darab kenyérrel is, hiszen, ha megéhezünk, olyan jó étvággal fogyasztjuk el majd, hogy azt is kitűnőnek fogjuk találni. Az evés gyönyörűsége nem a finom ételekben, hanem önmagunkban rejlik. És ez olyan igaz, hogy számomra nem a legválasztékosabb és legbőségesebb lakomák jelentik a legnagyobb élvezetet. A mértékletesség az egészség gyönyöreinek csodaforrása.

- Engedelmeivel, señor Gil Blas - szólt közbe titkárom -, én nem osztom teljes mértékben az ön nézeteit a tervezett mértékletességgel kapcsolatban, hiába is szeretné, hogy ujjongjak örömeimben. Miért táplálkoznánk Diogenészek módjára? Attól még nem betegszünk meg, ha nem koplalunk. Higgye meg, semmi értelme éhezni és nyomorogni, ha már egyszer hál' istennek módunk van rá, hogy kellemessé tegyük a remeteéletet. Mihelyt meglesz a birtokunk, el kell látnunk magunkat jó borokkal és minden egyébvel, amire szüksége van két okos embernek, aki nem azért mond búcsút a világnak, hogy az élet kellemetességeiről is lemondjon, hanem inkább azért, hogy nyugodtabban élvezhesse. „Amink van, az sosincs ártalmunkra - mondta Hésziodosz⁸² -, viszont amink nincs, könnyen ártalmunkra lehet. Sokkal okosabb - tette hozzá -, ha megvan mindenünk, ami kell, mintha csak sóvárgunk utánuk.”

- Honnan az ördögből ismeri ön a görög költőket, Escipión úr? - vágtam ezúttal én a szavába.
- Hol ismerkedett meg Hésziodosszal?

---

⁸² Hésziodosz - görög költő az i. e. VIII. században.

- Egy tudós nál - felelte Escipión. - Salamancában szolgáltam egy darabig egy iskolamesternél, aki nagy szövegmagyarázó volt. Minden semmiségből vaskos köteteket írt. Könyveit héber, görög és latin idézetekkel tűzdelt tele, az idézeteket a könyvtárban lévő könyvekből vette, és lefordította kasztíliai nyelvre. Mivel én voltam a másolója, a jó ég tudja, hány olyan figyelemre méltó szentenciát jegyeztem meg, mint amelyet az imént idéztem.

- Ha így áll a dolog - feleltem -, igen éles memóriája lehet. De hogy visszatérjünk tervünkre, ön szerint Spanyolország melyik tartományában kellene berendeznünk filozófusokhoz illő otthonunkat?

- Én Aragóniát választanám - felelte titkárom. - Ott gyönyörű helyek vannak, ahol kellemesen élhetnénk.

- Legyen - válaszoltam -, telepedjünk meg Aragóniában, én benne vagyok. Adná az ég, hogy olyan helyet találjunk, ahol részem lehet mindama gyönyörökben, amelyekkel képzeletem kecsegtet!

TIZEDIK FEJEZET

*Mit csináltak Madridba érkezvén. Kivel találkozott Gil Blas az utcán,
s mi lett e találkozás következménye*

Madridba érkezve abban a szerény fogadóban szálltunk meg, ahol Escipión lakott, mikor felutazott Madridba. Mindenekelőtt Salerót kerestük föl, hogy elhozzuk tőle aranyainkat. Kifogástalan udvariassággal fogadott mindkettőnket, s külön kifejezést adott örömének, hogy ismét szabad vagyok.

- Szavamra mondom - tette hozzá -, az ön kegyvesztettsége olyan érzékenyen érintett, hogy elment a kedvem tőle, hogy udvari emberekkel kerüljek rokonságba. Túlságosan forgandó a szerencséjük. Gabriela lányomat egy gazdag kereskedőhöz adtam nőül.

- Igen helyesen tette - feleltem. - Azonfölül, hogy egy ilyen házasság sokkal szilárdabb alapokon nyugszik, az olyan polgár, aki nemesember apósa lesz, bizony nem mindig elégedett veje-urával.

Aztán témát változtattunk, azaz a tárgyra tértünk.

- Señor Gabriel - kezdtem -, legyen olyan szíves, adja ide nekünk azt a kétezer pisztolt, amelyet...

- Már ki is van készítve - szakított félbe az ékszerész, azzal átkísért bennünket a dolgozószobájába, és rámutatott két zacskóra, amelyekre cédula volt kötve a következő szöveggel: „Ez a két zacskó arany señor Gil Blas de Santillana tulajdona.”

- Íme a pénz, ahogy letétbe helyezték - mondta.

Megköszöntem Salerónak a szívességét, s leánya kezének elvesztésébe máris beletörődve - hazavittük a két zacskót a fogadóba, ahol nekiláttunk dupla pisztolaink számbavételének. Az összeg hiánytalanul megvolt, kivéve a kiszabadításomra költött ötven aranyat. Most már csak föl kellett szerelnünk magunkat, hogy Aragóniába utazhassunk. Titkárom magára vállalta, hogy vásárol egy batárt és két öszvért. Én fehéreneműt meg ruhákat szereztem be. Miközben utcáról utcára járva bevásároltam, összetalálkoztam Steinbach báróval, azzal a német testőrtiszttel, akinél don Alfonso nevelkedett.

Köszöntöttem a német lovagot, ő is rám ismert, hozzám lépett, és megölelt.

- Végtelenül örülök - mondtam -, hogy uraságotat ilyen kitűnő egészségi állapotban láthatom viszont, s egyúttal alkalmam nyílik híreket hallani kedves gazdáimról, don César s don Alfonso de Leyváról.

- Megbízható híreket közölhetek róluk - felelte a lovag -, mert éppen Madridban tartózkodnak mind a ketten, s ráadásul nálam laknak. Csaknem három hónapja érkeztek a városba, hogy köszönetet mondjanak a királynak a jótéteményért, amelyben don Alfonsót részesítette azoknak a szolgálatoknak elismerésül, amelyeket ősei tettek az államnak. Don Alfonsót ugyanis kinevezték Valencia városának kormányzójává, anélkül, hogy folyamodott volna az állásért, vagy bárkit is megkért volna, hogy járja ki neki. Ez a mindennél többet érő kegy mutatja, hogy uralkodónk szívesen jutalmazza az érdemet.

Habár Steinbachnál sokkal jobban tudtam, miként kell vélekedni a dolgról, úgy tettem, mintha fogalmam se lenne arról, amit mesél. Mivel látta rajtam, milyen nagyon szeretném üdvözölni hajdani gazdáimat, azon nyomban hazavitt magával. Kíváncsi voltam, hogyan viselkedik majd don Alfonso, illetőleg hogyan fog fogadni, hiszen abból meg tudom ítélni, ragaszkodik-e még hozzám. Éppen Steinbach bárónővel sakkozott az egyik szobában. Mikor megpillantott, azonnal abbahagyta a játékot és fölállt. Kitörő lelkesedéssel sietett elém, és magához ölelt.

- Ó, Santillana, hát végre megkerült? - kiáltotta, s őszinte öröm csendült ki a hangjából. - De boldog vagyok! Nem rajtam állt, hogy nem maradhattunk örökre együtt! Én kértem, ha emlékszik még rá, hogy ne hagyja el a Leyva-kastélyt. Ön azonban nem hallgatott rám. Nem hibáztatom érte, sőt távozása okát is meg tudom érteni. De azóta illett volna életjelt adnia magáról, hogy ne kerestessem hiába egész Granadában. Don Fernando, a sógorom ugyanis azt üzenté, hogy ott tartózkodik.

- Ez után a kis szemrehányás után - folytatta - árulja el, mit csinál Madridban. Nyilván itt van állásban, ugye? Biztosíthatom róla, hogy éppúgy érdekel a sorsa, mint régen.

- Señor - feleltem -, alig négy hónapja még elég jelentős pozíciót töltöttem be az udvarnál. Az a kitüntetés ért, hogy Lerma herceg titkára és bizalmasa lehettem.

- Igazán? - kiáltott föl rendkívül meglepődve don Alfonso. - Lehetséges volna, hogy ön a miniszterelnök bizalmát élvezte?

- Sikertült megnyernem a kegyét - feleltem -, de el is veszítettem. Mindjárt el is mondom, hogyan.

Azzal elmeséltem neki az egész históriát, s beszámolómat azzal fejeztem be, hogy elhatároztam: hajdani vagyonom csekélyke maradékából vásárolok egy kunyhót, s ott fogok élni remeteként.

Don César fia igen figyelmesen végighallgatott, aztán így szólt:

- Kedves Gil Blas, tudja, hogy mindig szerettem. Most még jobban kedvelem, mint valaha, és illendő bizonyítékát is adnom, mert hála az égnek, módomban van gyarapítani vagyonát. Nem lesz többé a szerencse játékszere. Ki szeretném szabadítani önt a hatalmából: olyan birtok urává teszem, amelytől nem foszthatja meg. Minthogy vidéken akar élni, önnek adományozom egyik kis birtokunkat, Lirias mellett, négy mérföldre Valenciától. Ismeri jól. Nyugodtan önnek ajándékozhatjuk, bennünket nem ér vele semmi károsodás. Kezeskedem felőle, hogy atyám sem lesz ellene, Serafinának pedig őszinte örömet fog okozni a dolog.

Don Alfonso lába elé borultam, de ő nyomban fölemelt. Kezet csókoltam neki, s nem is annyira az adománytól, mint inkább jó szívetől elragadtatva így szóltam:

- Señor, ön rendkívül jó hozzám. Adománya már csak azért is különösen jólesik, mert még nem tudhat a szívességről, amelyet önnek tettem, és sokkal inkább örülök, hogy nagylelkűségének és nem hálájának köszönhetem a birtokot.

A kormányzó kicsit meglepődött szavaimon, s nem mulasztotta el megkérdezni, mi az az állítólagos szívesség, melyet neki tettem. Elmondtam, mire még jobban elcsodálkozott. Sem neki, sem Steinbach bárónak eszébe se jutott, hogy Valencia városának kormányzóságát az én befolyásomnak köszönheti. Mivel azonban nem kételkedhetett benne, így szólt:

- Kedves Gil Blas, mivel önnek köszönhetem állásomat, nem elégedhetem meg annyival, hogy önnek adományozom a líriasi kis birtokot. A birtokkal együtt kétezer dukát évjáradékot is felajánlok önnek.

- Ne folytassa, señor don Alfonso - szóltam közbe. - Ne ébressze föl bennem a kapzsiságot. A vagyon csak arra jó, hogy megrontsa erkölcsömet, ezt már kitapasztaltam. Az ön líriasi birtokát szíves örömet elfogadom; tisztességesen meg fogok élni rajta meglévő vagyonomból. Ennyi azonban bőven elég; nemhogy többre vágnék, még azt se bánnám, ha mindazt elveszíteném, ami fölöslegem van. A gazdagság teher a magányban, ahol az ember csak a nyugalmat keresi.

Miközben így beszélgettünk, don César is megérkezett. Mikor meglátott, éppúgy megörült, mint a fia, s midőn azt is megtudta, milyen lekötő szívességet tettem a családnak, sürgetni kezdett, hogy fogadjam el az évjáradékot is, én azonban újból visszautasítottam. Végül az apa meg a fia azon nyomban elvitt egy jegyzőhöz, és kiállíttatta a birtokról szóló adománylevelet. Mindketten sokkal nagyobb örömmel írták alá, mintha olyasvalamit kellett volna aláírniuk, amiből nekik lett volna hasznuk. Mikor a szerződés elkészült, a kezembe nyomták, mondván, hogy a líriasi birtok immár nem az övék, s akkor telepedek le rajta, amikor kedvem tartja. Aztán visszatértek Steinbach báróhoz, én meg rohantam a fogadóba, ahol valósággal ámulatba ejtettem titkáromat, mikor közöltem vele, hogy birtokunk van a valenciai tartományban, s elmeséltem, hogyan jutottam hozzá.

- Mennyit érhet az a kis birtok? - kérdezte.

- Évi ötszáz dukátot jövedelmez - feleltem -, s biztosíthatlak róla, hogy paradicsomi magányban fogunk ott élni. Onnan tudom, mert többször is jártam ott, amikor még a Leyva uraságok intézője voltam. Egy kis ház a Guadalaviar partján, öt-hat viskóból álló tanyával körülvéve, bűbájos vidéken.

- Nekem az tetszik az egészben a legjobban - kiáltott föl Escipión -, hogy mindig bőviben leszünk a vadnak, s lesz hozzá benicarlói borunk és kitűnő muskotályunk. Rajta, gazdám, siessünk, mondjunk búcsút a nagyvilágnak, s vonuljunk remetelakunkba!

- Én is éppúgy szeretnék már ott lenni, mint te - feleltem -, előbb azonban el kell látogatnom Asturiába. Ott élnek a szüleim elég nyomorúságos körülmények között. Szeretném fölkeresni és magammal vinni őket Liriasba, hogy ott éljék le békességben hátralévő napjaikat. Lehet, hogy az ég azért segített hozzá e menedékhez, hogy legyen hova vinnem őket, és megbüntette, ha elmulasztanám.

Escipión fölöttébb dicséretesnek találta tervemet, s biztatott, hogy minél hamarább valósítsuk meg.

- Ne vesztegessünk egy percet sem - mondta. - Batárt már szereztem; vásároljunk gyorsan öszvéreket, és induljunk Oviedóba!

- Helyes, barátom - feleltem -, induljunk, amilyen hamar csak tudunk. Múlhatatlan kötelességemnek tartom, hogy magányom örömeit megosszam azokkal, akiknek életemet köszönhetem. Nemsokára ott leszünk kis tanyánkon, s mihelyt megérkezünk, szeretném arany betűkkel felírni házam ajtajára ezt a két latin verssort:

Inveni portum. Spes et Fortuna, valete!
Sat me lusistis; ludite nunc alios!⁸³

---

⁸³ *Iveni...* - Találtam egy kikötőt. Remény és Szerencse, isten veletek! Eleget játszottatok velem; törődjete most másokkal!

TIZEDIK KÖNYV

ELSŐ FEJEZET

*Gil Blas Asturiába indul; keresztülutazik Valladolidon,
ahol meglátogatja hajdani gazdáját, Sangrado doktort.*

Véletlenül összetalálkozik señor Manuel Ordóñez kórházigazgatóval

V. Pál éppen akkoriban nevezte ki bíborossá Lerma herceget, amikor Escipión társaságában el akartam hagyni Madridot, hogy Asturiába utazzam. A pápa be akarta vezetni a nápolyi királyságban az inkvizíciót, és azért öltöztette bíborba a minisztert, hogy megnyerje Fülöp királyt eme dicséretes szándékának. Akik olyan jól ismerték a bíborosok szent kollégiumának emez új tagját, mint én, mind úgy vélekedtek, hogy az egyház nagy nyereségre tett szert.

Escipión, aki szívesebben látott volna megint valamilyen fényes pozícióban az udvarnál, mint eltemetkezve a magányba, azt tanácsolta, hogy tisztelegjek az újdonsült bíboros előtt.

- Lehetséges - mondotta -, hogy őminenciája, látva, hogy a király szabadon engedte, már nem fogja kötelességének tartani, hogy haragot mutasson önnel szemben, és visszaveszi szolgálatába.

- Señor Escipión - feleltem -, ön, úgy látszik, elfelejti, hogy szabadságomat csak azzal a föltétellel nyertem vissza, hogy tüstént elhagyom a két Kasztíliát. Csak nem gondolja, hogy máris ráuntam líriasi kastélyomra? Mondtam már, s most megismétlem, hogy még ha Lerma herceg visszafogadna is kegyeibe, s magának don Rodrigo de Calderónnak az állását ajánlaná is föl nekem, akkor is visszautasítanám. Elhatározásom végleges. Oviedóba megyek, megkeresem szüleimet, és velük együtt visszavonulok Valencia városának környékére. De ha te, kedves barátom, megbántad, hogy sorsomhoz kötöttem a sorsodat, csak meg kell mondanod. Kész vagyok neked adni aranyaim felét, ebből Madridban maradhatsz, s megpróbálhatod megcsinálni szerencsédet.

- Hogyan? - kérdezte titkárom, akit szavaim kissé meghatottak. - Képes azzal gyanúsítani, hogy nem szívesen követem a magányba? E gyanú sérti buzgalmamat és ragaszkodásomat. Hát azt hiszi, hogy Escipión, az ön hűséges szolgája, aki kész lett volna élete hátralévő napjait ön mellett tölteni a segoviai börtönben, sajnálkozva kíséri el önt egy olyan helyre, amely tömérdék élvezetet ígér? Nem, uram, nem! Eszem ágában sincs szándékától eltéríteni. Be kell vallanom önnek furfangomat: csupán azért tanácsoltam, hogy tisztelegjen Lerma hercegnél, mert ki akartam próbálni, maradt-e még önben némi becsvágy. Nos, ha ennyire nem érdeklik már a címek és a rangok, hagyjuk itt gyorsan az udvart, s menjünk, élvezzük ki azokat az édes és ártatlan gyönyöröket, amelyeket olyan szépen elképzeltünk magunknak.

Csakugyan nemsokára útra is keltünk mindketten egy pár jó öszvér húzta batáron. Célszerűnek gondoltam kíséretemet még egy fiatalemberrel kiegészíteni: ő volt a kocsis. Első éjszaka Alcalá de Henaresben aludtunk, a második éjszaka pedig Segoviában, ahol nem látogattam meg Tordesillast, a nagylelkű börtönparancsnokot, hanem a Duerón átkelve Peñafielbe, másnap pedig Valladolidba utaztam. Amikor ez utóbbi várost megpillantottam, önkéntelenül nagyot sóhajtottam. Útitársam meghallotta, és megkérdezte, miért sóhajtottam.

- Azért, fiam - feleltem -, mert sokáig orvoskodtam itt, s még ma sem tudok nyugtalanság nélkül gondolni rá. Lelkiismeretem még most is néma szemrehányásokkal áraszt el. Hogy is mondjam? Az az érzésem, mintha valamennyi beteg, akit én öltem meg, föl akarna kelni sírjából, hogy miszlikbe vágjon!

- Micsoda fantázia! - jegyezte meg titkárom. - Őszintén szólva, señor Santillana, ön túlságosan lágy szívű. Miért kell megbánást éreznie azért, hogy ezt a mesterséget gyakorolta? Nézze csak meg a legöregebb orvosokat, éreznek-e valaha hasonló lelkipurulást? Szó sincs róla. Nyugodtan folytatják mesterségüket, a halálesetekért a természetre hárítják a felelősséget, a gyógyulásokat viszont büszkén önmaguknak tulajdonítják.

- Igaz - feleltem -, hogy ilyen orvos volt Sangrado doktor is, akinek a módszerét hűségesen követtem. Mindennap legalább húszan lehelték ki lelküket a keze alatt, s mégis meg volt győződve róla, hogy az érvágás és a nagymértékű vízívás a legkitűnőbb gyógy mód. Minden betegséget ezzel a két gyógy móddal kezelte, s ahelyett, hogy e gyógy módokat okolta volna, abban a hitben élt, hogy a betegek azért halnak meg, mert nem ittak elég vizet és nem vágtak elég sokszor eret rajtuk.

- Istenemre mondom - kacagott föl Escipión -, páratlan alak lehet!

- Ha netalán tán szeretné látni és hallani - feleltem -, akár holnap is kielégítheted kíváncsiságodat, föltéve, hogy Sangrado él még, és itt lakik Valladolidban, amit nemigen hiszek, mert már akkor is nagyon öreg volt, amikor kiléptem a szolgálatából, s azóta sok-sok idő eltelt.

Mikor megérkeztünk a fogadóba, ahol el akartuk tölteni az éjszakát, első dolgunk volt a doktor felől érdeklődni. Megtudtuk, hogy még nem halt meg, mivel azonban előrehaladott kora miatt nem képes betegeket látogatni és túl sokat mozogni, átadta a teret három-négy olyan orvosnak, akik új módszerrel szereztek hírnevet maguknak, bár ez a módszer sem ér többet az övéénél. Elhatároztuk hát, hogy a következő napot Valladolidban töltjük egyrészt, hogy öszvéreink kipihenjék magukat, másrészt, hogy meglátogassuk Sangrado doktort. Dél-előtt tíz körül állítottunk be hozzá, egy karosszékben ülve találtuk, könyvvel a kezében. Mikor megpillantott bennünket, rögtön fölállt, hetvenéves korához képest elég szilárd léptekkel eléünk jött, és megkérdezte, mit óhajtunk.

- Nézzen meg jól, doktor úr - mondtam. - Nem ismer meg? Pedig abban a kitüntetésben volt részem, hogy tanítványainak egyike lehettem. Nem emlékszik bizonyos Gil Blasra, hajdani helyettesére, aki egy asztalnál evett önnel?

- Ó, hát ön az, Santillana? - kérdezte, és szeretettel megölelt. - Nem ismertem volna meg. Nagyon örülök, hogy viszontláthatom. Mivel foglalkozott, amióta elváltunk? Bizonyára orvoskodott, ugye?

- Csakugyan komoly hajlamot éreztem rá - feleltem -, de igen nyomós okok megakadályoztak benne, hogy ezt a mesterséget folytassam.

- Nagy kár - jelentette ki Sangrado. - Azon leckék alapján, amelyeket tőlem kapott, ügyes orvos lett volna önből, föltéve, hogy az ég kegyesen megóvj a vegytan iránti veszedelmes vonzalomtól. Ó, fiam - folytatta fájdalmasan deklamálva -, minő változás következett be az orvostudományban néhány év alatt! Higgye el, hogy okkal vagyok megdöbbenve és felháborodva miatta. Mesterségünket megfosztják becsületétől és méltóságától. Ez a mesterség, amely mindenkor tiszteletben tartotta az emberéletet, most a vakmerőség, elbizakodottság és a tapasztalatlanság zsákmánya lett. Mert a tények beszélnek, s nemsokára még a kövek is

tiltakozni fognak az új orvosok gazságai ellen: *lapides clamabunt*⁸⁴! Vannak a városban orvosok, illetőleg úgynevezett orvosok, akik befogták magukat az antimon diadalszekerébe: *currus triumphalis antimonii*⁸⁵; Paracelsus⁸⁶ iskolájának szökevényei, a kirmiz imádói, vaktában gyógyítanak, s szerintük az egész orvostudomány csupán a kémiai gyógyszerek készítésének tudománya. Hogy is fejezzem ki magam? Mindent új módszerekkel csinálnak. Régebben például nagyon ritkán végeztek érvágást a lábon, manapság viszont jóformán csak ezt alkalmazzák. A hajdani enyhe és ártalmatlan hashajtókat hánytatókra és kirmizekre cserélték. Teljes a zűrzavar, mindenki azt csinál, amit akar, átlépi a rend és bölcsesség határait, amelyeket még az első mesterek szabtak meg.

Bármilyen nevezhetnékem volt e komikus szónoklat alatt, sikerült leküzdenem, sőt mi több: nagy szónoklatot tartottam a kirmiz ellen, noha fogalmam se volt róla, mi az, s a pokolba kívántam azokat, akik kitalálták. Escipión látta, milyen jól szórakozom, s maga is ki akarta venni belőle a részét.

- Doktor uram - fordult Sangradóhoz -, minthogy unokaöccse vagyok egy régi iskolához tartozó orvosnak, engedje meg, hogy önnel együtt lázadozzam a kémiai gyógyszerek ellen. Boldogult nagybátyám, Isten irgalmazzon neki, olyan lelkes híve volt Hippokratésznek, hogy gyakran össze is verekedett az empirikusokkal, akik nem beszéltek kellő tisztelettel az orvostudomány fejedelméről. A nemes vér nem tagadja meg magát: szíves örömet lennék hóhéra e tudatlan újítóknak, akik ellen ön olyan jogosan és ékesszólóan panaszkodik. Ezek a nyomorultak fölforgatják a civilizált társadalmat!

- Sokkal nagyobb mértékben, mint gondolná - felelte a doktor. - Hiába írtam könyvet az orvostudomány útonállóí ellen, semmi haszna nem lett; sőt: számuk napról napra nő. A felcserek, akik majd megvesznek érte, hogy orvosszámba vegyék őket, azt hiszik, képesek az orvoslásra, hiszen kirmizt és hánytatót rendelni ők is tudnak, s ezenkívül, ahogy épp eszükbe jut, eret vágnak a lábon. Odáig mennek, hogy kirmizt kevernek a növényi főzetekbe és a szívceppekbe is, s ilyenformán méltó párjai az orvostudomány nagy szélhámosainak. Ez a ragály már a kolostorokat is megfertőzte. Akadnak fráterek, akik egy személyben gyógyszerészek és felcserek. Ezek az orvosmajmolók rávetik magukat a kémiára, veszedelmes gyógyszereket kotyvasztanak, s megrövidítik velük a tisztelendő atyák életét. Csak Valladolidban több mint hatvan kolostor van, fele részük barátkolostor, fele részük zárda. Képzelje csak el, milyen pusztítást visz végbe ezekben a kirmiz a hánytatóval meg a lábon végzett érvágással párosulva!

- Señor Sangrado - szólaltam meg ekkor -, ön joggal haragszik e méregkeverőkre. Magam is együtt háborgok önnel, és osztozom aggodalmában az emberek élete miatt, amelyet oly nyilvánvalóan fenyeget ez az önétől annyira különböző módszer. Félek, hogy a kémia egyszer még vesztét okozza az orvostudománynak, ahogy a hamis pénz csődbe sodorja az országokat. Adná az ég, hogy ez a végzetes nap még sokára következzen be!

Mikor itt tartottunk a társalgásban, megjelent egy öreg szolgáló, s puha kenyeret, poharat és két palackot hozott egy tányéron az orvosnak. Az egyik palackban víz, a másikban bor volt. Sangrado minden falat kenyér után ivott egy kortyot; az igazság kedvéért háromnegyed részben vizet, de így sem menekült meg attól, hogy szemrehányást ne tegyek neki:

---

84 *lapides clamabunt* - a kövek kiáltani fognak. (Idézet Máté evangéliumából.)

85 *Currus triumphatis antimonii* - az antimon diadalszekere. Egy orvosi könyv címe; az antimon körül ugyanis nagy harc dúlt a XVI. és XVII. században, s az érvágás túlzott hívei voltak e gyógyszer ellenfelei.

86 *Paracelsus* - híres német orvos és alkimista (1493-1541), ásványi gyógyszereket ajánlott, a kémiai gyógyszerteran előfutára volt.

- Hohó, doktor uram! Most tetten értem. Bort iszik! Ön, aki mindig ellene volt ennek az itálnak, aki élete háromnegyed részén át csak vizet ivott, aki miatt tíz esztendeje egy csöpp bort sem ittam! Mikor került ilyen ellentmondásba önmagával? A korát nem hozhatja föl mentségül, hiszen egyik művében az öregséget természetes sorvadásnak nevezi, amely kiszárítja és elemésztí az embert, és e meghatározás alapján sajnálja azokat a tudatlanokat, akik a bort az aggastyánok tejének nevezik. Mit tud hát fölhozni mentségére?

- Igazságtalan a támadás - felelte az öreg orvos. - Ha tiszta bort innék, okkal minősíthetne önnön módszerem árulójának. De látja, hogy boromat erősen fölígítottam.

- Újabb ellentmondás, kedves mesterem - vágtam vissza. - Emlékezzék csak, hogy helytelenítette, amikor Sedillo kanonok vízzel hígított bort ivott. Vallja be őszintén, hogy rájött tévedésére, s nem tartja már a bort olyan veszélyes folyadéknak, mint műveiben hangoztatta, föltéve persze, hogy mértékkel fogyasztjuk.

Szavaim kicsit zavarba hozták doktorunkat. Nem tagadhatta le, hogy könyveiben megtiltotta a borivást; a szégyen és a hiúság viszont megakadályozta, hogy elismerje: joggal vetem a szemére a dolgot. Nem tudott mit felelni, s végleg zavarba jött. Hogy zavarának véget vessek, másról kezdtem beszélni, s röviddel utána el is búcsúztam tőle, buzdítva, hogy továbbra is szálljon szembe az új orvosokkal.

- Csak bátorság, señor Sangrado! Bélyegezze meg továbbra is a kirmizt, és harcoljon szakadatlanul a lábon végzett érvágás ellen. Ha az empirikus csöcseléknek az ön buzgalma és az orvosi *orthodoxia* iránt érzett szeretete ellenére is sikerül tönkretennie az orvostudományt, legalább az a vigasza meglesz, hogy mindent elkövetett a megmentése érdekében.

Miközben fogadónk felé tartva titkárom meg én a mulatságos és eredeti doktorról beszélgetünk, egy ötvenöt-hatvan körüli férfiú haladt el mellettünk az utcán lesütött szemmel, kezében durva olvasó. Figyelmesen megnéztem, s azonnal ráismertem señor Manuel Ordóñezre, a kórházigazgatóra, akiről történetem első kötetében olyan nagyrabecsüléssel emlékeztem meg. A legnagyobb tisztelettel léptem hozzá és szólítottam meg:

- Alázatos szolgálja vagyok a tiszteletre méltó és titoktartó señor Manuel Ordóñeznek, a szegények javai leghűségesebb őrének.

E szavakra figyelmesen szemügyre vett, s azt felelte, hogy arcom nem ismeretlen ugyan számára, de nem emlékszik rá, hol látott.

- Nincs benne semmi meglepő - feleltem -, nem csoda, hogy nem figyelt föl rám; akkoriban jártam önnél, amikor ott szolgált egyik barátom, név szerint Fabricio Núñez.

- Aha, most már emlékszem - jegyezte meg huncut mosollyal a kórházigazgató. - Derék fiúk voltak mind a ketten, sok csínyet követtek el, ahogy az már szokásuk a fiataloknak. És mi lett szegény Fabricióból? Valahányszor eszembe jut, mindig nyugtalanságot érzek miatta.

- Éppen azért bátorkodtam megállítani az utcán, señor Manuel, hogy tudósítsam felőle. Fabricio Madridban van, s vegyes művek szerzésével foglalkozik.

- Mit ért ön vegyes műveken? - kérdezte a kórházigazgató. - Kétértelműen hangzik.

- Azt - feleltem -, hogy ír verset is, prózát is, vígjátékokat is, regényeket is, egyszóval, tehetséges fiatalember, akit nagyon szívesen látnak az előkelő családoknál.

- És milyen viszonyban van a pékjével? - kérdezte az igazgató.

- Vele nincs olyan jóban, mint az előkelő urakkal; magunk között szólva, nem hinném, hogy túlságosan gazdag.

- Ó, én biztos vagyok benne, hogy nem az - felelte Ordóñez. - Udvarolhat mind a nagyuraknak, amennyit csak akar; bókjai, hízelgése, aljasságai még kevesebb hasznot fognak hozni neki, mint a művei. Megjósolom önnek, hogy egyszer még a szegényházban végzi.

- Könnyen meglehet - feleltem. - A költészet már sokakat oda juttatott. Fabricio barátom sokkal okosabban tette volna, ha uraságod mellett marad, ma már dúskálhatna az aranyban.

- Mindenesetre jól élne - állapította meg Manuel. - Kedveltem a fiút, s igyekeztem mindig előléptetve egy kicsit valamilyen biztos álláshoz juttatni a szegényházban, de elkapta a hév, s az irodalomra adta magát. Az örült írt egy vígjátékot, előadatta a városban tartózkodó komédiásokkal, és a siker megzavarta a fejét. Egy második Lope de Vegának képzelte magát, a közönség tapsainak mákonyát többre becsülte a barátságomból származó valóságos előnyök-nél, és elbocsátását kérte. Megsajnáltam, s megpróbáltam rávenni, hogy változtassa meg elhatározását, de hiába bizonygattam, hogy miközben a tükörképe után fut, elszalasztja a csontot, képtelen voltam visszatartani az örültet, elragadta az írás szenvedélye. Nem ismerte föl a szerencsáját - tette hozzá az igazgató. - Az a fiatalember a bizonyíték rá, akit felfogadtam a helyébe. Nem olyan okos, mint Fabricio volt, de sokkal józanabb: minden igyekezete az volt, hogy megfelelően ellássa feladatkörét és megnyerje tetszésemet. Támogattam is, ahogy megérdemelte. Jelenleg két állást tölt be a kórházban, a kisebbik is többet jövedelmez, mint amennyire szüksége van egy nagy családos, becsületes embernek, hogy megélhessen.

MÁSODIK FEJEZET

Gil Blas továbbutazik, és szerencsésen megérkezik Oviedóba.

Milyen körülmények közt találja szüleit. Apja halála és annak következményei

Valladolidból négy nap alatt értünk Oviedóba, s útközben nem volt semmiféle veszedelmes kalandunk, hiába tartja a közmondás, hogy a rablók messziről megérzik a pénzt az utasoknál. Pedig nagyon remek fogást csinálhattak volna: valamelyik föld alatti rejtékhely két lakója minden fáradság nélkül megszerezhetné volna aranyainkat; én ugyanis az udvarban nem tanultam vitézkedni, Beltrán pedig, a *mozo de mulas*⁸⁷ semmi hajlandóságot nem mutatott, hogy gazdája erszénye védelmében megölje magát. Csak Escipión értett valamit a verekezéshez.

Éjszaka érkeztünk a városba. Egy fogadóban szálltunk meg egészen közel kanonok nagybátyám, Gil Pérez házához. Szerettem volna tájékozódni, milyen körülmények között élnek a szüleim, s csak utána keresni fel őket. Megfelelőbb emberhez nem is fordulhattam volna, mint a fogadóshoz vagy a feleségéhez, mivel olyan embereknek ismertem őket, akik mindent tudnak szomszédaikról. S valóban: miután a fogadós figyelmesen szemügyre vett, fölkiáltott:

- Pádúai Szent Antalra mondom, ez a derék Blas de Santillana inas fia!

- Valóban ő az - állapította meg a fogadósné -, én is megismertem, jóformán semmit sem változott. Ez az az eleven kis Gil Blas, aki okosabb volt, mint amilyen nagy. Mintha most is látnám, amint borért jön egy üveggel a bácsikája vacsorájához.

- Csodálatos emlékezőtehetsége van, asszonyom - feleltem. - De legyen szíves elmondani, mit tud a családomról. Apám és anyám nyilván nem a legjobb körülmények közt élnek.

---

⁸⁷ *mozo de mulas* - öszvérhajcsár.

- Sajnos igaza van - felelte a fogadósné. - Akármilyen rosszra számított is, el se tudja képzelni, hogy náluk nyomorúságosabb helyzetben legyen valaki. A derék Gil Pérez fél testére megbénult, s a jelek szerint már nem sokáig húzza. Az ön apja, aki rövid idő óta a kanonoknál lakik, tüdőgyulladást kapott, jobban mondva jelenleg éppen élet-halál között lebeg. Édesanyja kénytelen mindkettőjüket ápolni, pedig ő se örvend a legjobb egészségnek. Hát ez a helyzet.

E beszámoló után, amely ismét eszembe juttatta fiúi kötelességeimet, Beltránt a batárral a fogadóban hagytam, és titkárom kíséretében, aki nem akart elhagyni, elmentem nagybátyámhoz. Mikor megjelentem anyám előtt, mielőtt még rám ismert volna, megérezte, hogy én vagyok az. Megölelt, és szomorúan így szólt:

- Jöjjön fiam, legyen tanúja apja halálának. Éppen idejében érkezett, hogy láthassa e szörnyűséget.

Azzal bevezetett a szobába, ahol a szerencsétlen Blas de Santillana feküdt, utolsó perceit élte, ágya ékes bizonyosága volt, milyen szegény egy inas. Bár a halál árnyéka már feje fölött lebegett, valamennyire még eszméleténél volt.

- Kedves barátom - szólította meg anyám -, itt van Gil Blas, a fia. Bocsánatot esedezik a sok szomorúságért, amelyet okozott önnek, és kéri, hogy áldja meg.

Apám e szavakra kinyitotta szemét, amely már-már örökre lezárult, rám emelte tekintetét, s mivel szenvedései ellenére is észrevette, milyen fájdalmat érzek elvesztése miatt, elérzékenyült. Szeretett volna szólni, de már nem volt hozzá ereje. Megragadtam egyik kezét, s miközben könnyeimmel öntöztem, anélkül, hogy egy szót is tudtam volna szólni, apám meghalt, mintha csak az én érkezésemre várt volna, hogy lelkét kilehelje.

Anyám már régen el volt készülve apám halálára, így aztán nem is sújtotta le túlságosan. Engem talán sokkal érzékenyebben érintett, mint őt, noha apám élete folyamán a szeretet legcsekélyebb jelét sem árulta el irántam. De azon túl, hogy a fia voltam, ami egymagában is elegendő volt hozzá, hogy megsirassam, szemrehányást is tettem magamnak, amiért nem segítettem, amíg élt, és mikor szívtelenségem eszembe jutott, úgy éreztem, hogy hálátlan szörnyeteg, sőt apagyilkos vagyok. Nagybátyám miatt, aki egy másik ágyon hevert szánalmas állapotban, újabb lelkipurdalást éreztem. Eszembe jutott, mennyi mindenért tartozom hálával neki. „Szívtelen fiú - gondoltam -, tekintsd büntetésnek a nyomort, amelyben rokonaid vannak. Ha fölösleges vagyondod egy részét nekik adtad volna, mielőtt börtönbe vetettek, olyan kényelmet biztosíthattál volna nekik, amilyenre a kanonoki jövedelemből nem futotta, s talán apád életét is meghosszabbítottad volna.”

A szerencsétlen Gil Pérezből újból valóságos csecsemő lett. Emlékezőtehetségét, ítélőképességét teljesen elvesztette. Hiába szorítottam karjaimba, s bizonygattam, mennyire szeretem, mintha nem is hallotta volna. Anyám hiába hajtogatta, hogy én vagyok Gil Blas, az unoka-öccse, csak nézett rám bárgyún, és nem felelt semmit. Ha a vér szava és a hála nem is késztetett volna rá, hogy sajnáljam nagybátyámat, akinek annyi mindent köszönhettem, nyomorúságos állapotában akkor is mindenképpen megszántam volna.

Escipión ezenközben komoran hallgatott, osztozott fájdalmamban, s részvevően együtt sóhajtozott velem. Mivel úgy gondoltam, hogy anyám hosszú távollétem után szeretne beszélgetni velem, s egy idegen jelenléte bizonyára feszélyezné, félrevontam Escipiónt, és azt mondtam neki:

- Eredj, fiam, pihenj le a fogadóban, hagyj magamra anyámmal. Hosszasan el kell beszélgetnünk, s ha itt maradnál, a derék asszony fölöslegesnek érezne, hiszen csupán családi ügyekről lesz szó.

Escipión egy világért sem akart zavarni bennünket és eltávozott, s én csakugyan átbeszélgettem anyámmal az egész éjszakát. Kölcsönösen és az igazságnak megfelelően elmondtuk

egymásnak, mi mindenben mentünk keresztül, amióta eltávoztam Oviedóból. Anyám részletesen elbeszélte, mennyi megaláztatás érte azoknál a családoknál, ahol dueñaként szolgált, s ezzel kapcsolatban sok olyasmit is elmondott, amit igazán nem szerettem volna, ha a titkárom is hall, noha semmit sem szoktam titkolni előtte. Minden tisztelet anyám emlékéé, de a jóasszony kicsit terjengősen tudott mesélni. Ha a fölösleges részleteket mellőzi, a történet háromnegyed részétől megkímélhetett volna.

Végre befejezte elbeszélését, s én hozzákezdtem az enyémhez. Könnyedén siklottam át kalandjaimon, de mikor Beltrán Muscadának, az oviedói fűszeres fiának madridi látogatására került a sor, részletesen beszámoltam az esetről.

- Be kell vallanom - mondtam anyámnak -, hogy nagyon barátságtalanul fogadtam a fiatal-embert. Bizonyára ijesztő képet festett rólam bosszúból.

- De mennyire - felelte anyám. - Elmondta, milyen büszke ön arra, hogy a monarchia miniszterelnökének a kegyence. Alig méltóztatott megismerni őt, s amikor a nyomorúságunkat ecsetelte, ön fagyosan hallgatta. Mivel a szülők - tette hozzá anyám - mindig igyekeznek mentséget találni gyermekeik számára, mi se tudtuk elhinni, hogy ön kemény szívű. Az, hogy mégiscsak ellátogatott Oviedóba, igazolja önről alkotott jó véleményünket, s a fájdalom, amit szemmel láthatólag érez, végleg felmenti minden gyanútól.

- Túlságosan kedvező véleménnyel van rólam - feleltem. - A fiatal Muscada beszámolójában sok az igazság. Amikor fölkeresett, csak a vagyonszerzés foglalkoztatott, s becsvágyam nem engedte, hogy szüleimre gondoljak. Nem lehet csodálkozni rajta, hogy ilyen körülmények közt nem valami barátságosan fogadtam azt a fiatalembert, aki nagyképpen odaállt elé, gorombán kijelentette, hogy hallomása szerint gazdagabb vagyok a zsidóknál, s szüleim nyomorúságára hivatkozva azt tanácsolta, hogy küldjek pénzt haza. Még szememre is vetette - még hozzá nem is nagyon válogatott kifejezésekkel - családom iránt tanúsított közönyömet. Megbotránkoztam őszinteségén, elvesztettem türelmemet, s a vállánál fogva kilöktem dolgozószobámból. Elismerem, hogy nem volt igazam; gondolnom kellett volna rá, hogy nem önök tehetnek a fűszeres fiának udvariatságáról, s követnem kellett volna a tanácsát, akármilyen modortalanul közölte is.

- Mindez egy pillanattal az után, hogy kilöktem Muscadát, eszembe is jutott. Noha forrt bennem a düh, meghallottam a vér szavát. Eszembe jutott, mik a kötelességeim szüleim iránt, pirultam a szégyentől, hogy olyan rosszul teljesítettem őket, és elfogott a lelki furdalás, de ebből sem lett önöknek semmi hasznuk, mert a fősvénység és a becsvágy csakhamar elnyomta. De aztán a király parancsára bezártak a segoviai börtönbe, ahol súlyosan megbetegedtem, s ez a szerencsés kimenetelű betegség adta vissza önnek a fiát. Igen, a betegség és a fogság térített vissza a természet törvényeihez, amelyektől az udvari élet teljesen eltávolított. Otthagytam azt a tülekedést, egyedül csak a magányra vágyom, s csak azért jöttem Asturiába, hogy megkérjem, ossza meg velem e magányos élet gyönyöreit. Ha nem utasítja vissza kérésemet, elviszem önt a valenciai tartományban lévő birtokomra, s ott élünk majd boldogan. Természetesen úgy terveztem, hogy apámat is magammal viszem, az ég azonban másként rendelkezett, meg kell elégednem hát azzal az örömmel, hogy legalább anyám velem van, s módomban lesz minden elképzelhető figyelmességgel kárpótolni azért az időért, amikor nem voltam hasznára.

- Dicséretes szándéka igen jólesik - felelte erre anyám -, s habozás nélkül önnel tartanék, ha nem volnának akadályai a dolognak. Egyrészt azonban nem akarom ilyen betegen itt hagyni édes bátyámat, az ön nagybátyját, másrészt túlságosan megszoktam már ezt a vidéket ahhoz, hogy elmenjek innen. Mindamellet a dolog érdemes a megfontolásra, szívesen gondolkodom rajta. Most elsősorban az ön édesapja temetéséről kell gondoskodnunk.

- Bízunk meg vele azt a fiatalembert, akit magammal hoztam - feleltem. - Ő a titkárom; okos és ügybuzgó; nyugodtan rábízhatjuk magunkat.

Alig ejtettem ki e szavakat, megjelent Escipión; már megvirradt. Megkérdezte, nem lehetne-e szolgálatunkra nagy bajunkban. Közöltem vele, hogy a lehető legjobbkor érkezett, nagyon fontos ügygel szeretném megbízni. Mikor megtudta, miről van szó, így szólt:

- Elég is, uram. Már ki is gondoltam az egész ceremóniát. Bízsa csak rám a dolgot.

- Vigyázzon - figyelmeztette anyám -, nehogy túlságosan fényes temetést rendezzen! Nem volna illő férjemhez, akit az egész város koldusszegény inasnak ismert.

- Úrnőm - felelte Escipión -, ha még egyszer olyan szegény lett volna is, akkor sem takarítanék meg két maravédit sem a temetésén. E tekintetben csak a gazdámat tartom szem előtt: Lerma herceg kegyence volt, tehát tisztességes temetés illeti meg az apját.

Egyetértettem titkárom nézetével, utasítottam is, hogy ne fukarkodjék a pénzzel. Hiúságomnak még mindig meglévő maradéka föléledt. Azzal áltattam magam, hogy ha sokat költök apám temetésére, aki egy garast se hagyott rám, mindenki csodálni fogja nagylelkűségemet. Egyébként anyámnak - bármennyire szerénykedett is - egyáltalán nem volt kifogása ellene, hogy férjét nagy pompával temessék el. Szabad kezét adtuk hát Escipiónnak, aki percnyi késedelem nélkül hozzálátott megtenni a szükséges lépéseket, hogy a temetés minél fényesebb legyen.

A dolog túlságosan is jól sikerült. Escipión olyan pompás temetést rendezett, hogy ellenem lázította az egész várost a külvárosokkal együtt. Oviedo minden lakosa - a legelölkelőbbtől a legszegényebbig - megbotráncozott hivalkodásomon, s olyan megjegyzéseket tettek rá, amelyek egyáltalán nem váltak dicséretemre.

- Ennek az uborkafára felkapaszkodottnak arra van pénze - mondták egyesek -, hogy apját eltemettesse, de arra nem volt, hogy táplálékhoz juttassa.

- Sokkal többet ért volna - jegyezték meg mások -, ha akkor szerez örömet apjának, amikor még élt, halála után fölösleges így megtisztelnie.

Szóval a rossz nyelvek nem kíméltek, mindenki megtette a maga megjegyzését. De nem elégedtek meg ennyivel: mikor Escipión, Beltrán meg én kijöttünk a templomból, a sértések és szitkok özönével árasztottak el, kifütyültek bennünket, és Beltránt egészen a fogadóig kövekkel dobálták. A nagybátyám háza elé gyűlt csöcseléket csak úgy sikerült szétoszlatni, hogy anyám kénytelen volt kiállni a sokaság elé és nyilvánosan kijelenteni, hogy nagyon meg van elégedve velem. Voltak akik elrohantak a fogadóba, ahol a batárom volt, és össze akarták törni. Minden bizonnyal meg is tették volna, ha a fogadónak és feleségének nem siketül lecsillapítaniuk a dühöngőket és lebeszélni őket tervükről.

E sértések, amelyek mind annak a beszámolónak a következményei voltak, amelyet a fűszeres fia tartott rólam a városban, annyira megutáltatta velem földijeimet, hogy elhatároztam, haladéktalanul elhagyom Oviedót, pedig egyébként valószínűleg elég sokáig időztem volna ott. Ezt kertelés nélkül meg is mondtam anyámnak, akit ugyancsak nagyon bántott a fogadtatás, amelyben a város lakói részesítettek, s épp ezért egy szava se volt ellene, hogy azonnal elutazzam. Ezek után csak azt kellett eldöntetem, mi legyen vele.

- Anyám - szoltam -, minthogy nagybátyámnak szüksége van az ön segítségére, nem sürgetem többet, hogy jöjjön velem. Mivel azonban nagybátyám szemmel láthatólag nem sokáig húzza már, ígérje meg, hogy mihelyt meghal, azonnal hozzám utazik. Számítok irántam érzett szeretetének erre a bizonyítékára.

- Nem tehetek ilyen ígéretet - felelte anyám -, mert úgyse tartanám meg. Életem hátralévő napjait Asturiában szeretném leélni teljes függetlenségben.

- De hát nem gondol rá, hogy ön lenne kastélyom úrnője? - kérdeztem.

- Nem biztos - felelte anyám. - Hiszen csak bele kell szeretnie valami lányba, s elveszi feleségül. A menyem lesz, én meg az anyósa, s máris kitör a háborúság.

- Ön túlságosan előrelátó az esetleges bajokat illetően - válaszoltam. - Semmi kedvem megnősülni, de ha mégis kedvem támadna rá, biztosíthatom: megkövetelem feleségemtől, hogy vakon engedelmeskedjék az ön parancsainak.

- Vakmerő ígéret - jelentette ki anyám -, igen nagy biztosítékot kellene adnia rá. Tartok tőle, hogy a felesége iránti vonzalma legyőzné önben a gyermeki érzést, s nem mernék megesküdni rá, hogy ha összekapnánk, nem inkább a felesége pártjára állna, mint az enyémre, még akkor is, ha nem a feleségének lenne igaza.

- Jól mondja, asszonyom - kiáltott föl titkárom a beszélgetésbe elegyedve -, nekem is az a véleményem, mint önnek: a kezes menyek nagyon ritkák. Egyébként ahhoz, hogy ön és gazdám megegyezzenek, ha már ön mindenáron Asturiában akar lakni, gazdám pedig a valenciai királyságban, csak az kell, hogy gazdám száz pisztol évjáradékot biztosítson önnek. A pénzt majd én minden évben elhozom. Ilyen módon anya is, fia is boldogan fognak majd élni kétszáz mérföldnyi távolságban egymástól.

Az Escipión által javasolt megállapodásba mindkét érdekelt fél belement. Miután az első évi járadékot előre kifizettem, másnap még hajnal előtt elhagytam Oviedót, mert attól féltem, hogy a csőcselék Szent István⁸⁸ sorsára juttat. Így fogadtak hát szülővárosomban. Tanulságos lecke az olyan alacsony származású embereknek, akik - miután idegenben meggazdagodtak - vissza akarnak térni szülőföldjükre, hogy megjátsszák az előkelőt! Minél jobban csillogtatják gazdagságukat, földijeik annál jobban meggyűlölik őket.

HARMADIK FEJEZET

Gil Blas útnak indul Valenciába, és végre Liriasba érkezik.

A kastély leírása. Milyen fogadtatásban részesült, és miféle embereket talált ott

Egy darabig a León felé vezető országúton haladtunk, aztán a valenciaiain. Rövid napi szakaszokban utaztunk, és másfél hét múlva érkezünk meg Segorbe városába. Onnan másnap dél előtt kikocsiztunk mintegy három mérföldnyire fekvő birtokomra. Miközben utunk céljához közeledtünk, titkáromon szórakoztam, aki nagy figyelemmel vette szemügyre a hol jobbra, hol balra felbukkanó falusi kastélyokat. Valahányszor megpillantott egy-egy látványosabb épületet, rámutatott, és sohasem mulasztotta el megjegyezni:

- Bárcsak az volna a remetelakunk!

- Nem tudom, barátom - mondtam neki -, mi az elképzelésed leendő lakóhelyünkről, de ha azt hiszed, hogy valami fényűző épület egy főúri birtok kellős közepén, figyelmeztetlek, hogy rettentő nagyot tévedsz. Ha nem akarod, hogy képzeleted lépre csaljon, gondolj Horatius kicsiny lakára, amelyet Maecenastól kapott, a szabinok földjén, Tibur közelében. Don Alfonso nagyjából ugyanilyen házzal ajándékozott meg.

---

⁸⁸ *Szent István* - az első keresztény vértanú; Krisztus halála után Jeruzsálemben megkövezték.

- Annyi baj legyen - felelte Escipión. - Akkor hát a kunyhókat fogom ezentúl figyelni.

- Hát kunyhónak azért nem egészen kunyhó - mondtam én -, de azért csak emlékezz vissza rá, hogy sose úgy írtam le, mint valami palotát. De már el is döntheted, elég hűséges leírást adtam-e róla. Vess egy pillantást a Guadalaviar partjára, ott látsz egy kilenc-tíz viskóból álló tanya mellett egy házat négy kis épületszárnnyal. Az a kastélyom.

- Mi a fene! - kiáltott föl csodálkozva titkárom. - Hiszen az a ház valóságos ékszer! Azonfölül, hogy a négy szárny igen előkelő külsőt kölcsönöz neki, nyugodtan mondhatjuk, hogy szép fekvésű, komoly épület, a környező vidék pedig még Sevilla környékénél is bájosabb, pedig azt egyenesen földi paradicsomnak nevezik. Akkor se tetszene jobban, ha mi magunk szemeltük volna ki tartózkodási helyünkül. De csakugyan elragadó: egy patak vize öntözi, s ha az embernek napközben sétálni támad kedve, ott várja az árnyékos, sűrű erdő. Tündéri magány! Ó, kedves gazdám, úgy érzem, sokáig itt maradunk!

- Nagyon örülök, hogy remetelakunk ennyire tetszik - feleltem -, pedig még nem is ismered minden kellemetességét.

Miközben így társalogtunk, lassan oda is értünk a házhoz, amelynek kapuját azon nyomban kitérték előttünk, mikor Escipión bejelentette, hogy megérkezett señor Gil Blas de Santillana, és birtokába veszi a kastélyt. E név hallatára, amely láthatólag igen nagy tekintélynek örvendett, batáromat bebocsátották egy tágas udvarra, ahol kiszálltam, aztán teljes súlyommal Escipiónra nehezedve gögösen bevonultam az egyik szobába. Alig tettem be a lábam, máris megjelent hét-nyolc cseléd. Közölték, hogy tisztelni kívánnak új gazdájuk előtt, mert don César és don Alfonso de Leyva őket rendelte ki szolgálatomra; hogy van köztük egy szakács, egy segédszakács, egy kukta meg egy kapus, a többi meg lakáj, s hogy pénzt tilos tőlem elfogadniuk, mert a két nemesúr háztartásom minden költségét magára vállalta. A személyzet feje a szakács volt, név szerint Joaquín mester, ő vitte a szót. Igen barátságos volt, közölte, hogy bőséges készlete van különféle kiváló borokból, s ami a koszt minőségét illeti, tekintve, hogy hat évig szakácskodott a valenciai érsek őeminenciájánál, reméli, sikerül majd ínycsiklandó ételeket készítenie.

- Szeretnék mindjárt ízelítőt is adni tudásomból - tette hozzá. - Ebédig sétáljon egyet, señor, tekintse meg a kastélyát: nézze meg, van-e olyan állapotban, hogy ellakhatik benne uraságod?

Képzeltetik, hogy megnéztem. Escipión, aki még nálam is kíváncsibb volt, szobáról szobára vonszolt. Bejártuk az egész házat, a padlástól a pincéig, felajzott kíváncsiságunkat - legalábbis azt hittük - a legkisebb zugocska sem kerülte ki, s nekem mindenütt alkalmam volt megcsodálni don Césarnak és a fiának irántam tanúsított jóságát. Egyebek közt különösen két szoba gyakorolt rám nagy hatást: elegánsan s mégsem túlságosan fényűzően voltak berendezve. Az egyikben holland szőnyeg volt, egy ágy és két bársonyhuzatú szék, valamennyi kifogástalan állapotban, noha még abból az időből származott, amikor a mórok voltak az urak⁸⁹ a valenciai tartományban. A másik szoba is ugyanilyen ízlésesen volt berendezve: a falakat régi genovai sárga damasztkárpit fedte, s ugyanezzel az anyaggal volt bevonva az ágy és a néhány, kék selyemrojtokkal díszített karosszék is. Ha leltározásra kerül a sor, mindezt nyilván kevésre értékelték volna, itt azonban nagyon jól festettek.

Miután mindent alaposan megnéztünk, titkárommal együtt visszatértünk a szobába, ahol meg volt terítve egy asztal két személyre. Leültünk, s azon nyomban olyan ízletes *olla podrida*t

---

⁸⁹ *mórok voltak az urak* - a bútor valóban régi lehetett, mivel a mórokat 1238-ban űzték ki Valenciából.

szolgáltak fel nekünk, hogy őszintén sajnáltuk a valenciai érseket, hogy a szakács, aki készítette, már nincs a szolgálatában. Az igazat megvallva nagyon éhesek is voltunk, s már csak azért is ízlett az étel. Valahányszor lenyeltünk egy-egy falatot, újdonsült lakájam színültig töltötték az előttünk álló hatalmas poharakat kitűnő manchai borral. Escipión odavolt a gyönyörűségtől, mivel azonban az inasok előtt nem merte kinyilvánítani mélységes elégedettségét, érzéseit beszédes pillantásokkal közölte velem, s én ugyanúgy adtam értésére, hogy éppoly elégedett vagyok, mint ő. A húsvagdalék után pecsenye következett, mégpedig két kövér fűj között egy pompás illatokat árasztó nyulacska. Ezzel aztán végleg elteltünk. Miután teleettük magunkat, mint két éhes farkas, és ennek megfelelő arányban ittunk is, fölálltunk az asztal mellől, hogy a kert valamelyik hűvös, kellemes zugában kéjesen sziesztázzunk egyet.

Ha titkáromat már az is fölöttébb elégedetté tette, amit addig látott, még elégedettebb lett, amikor meglátta a kertet. Kijelentette, hogy csak az Escorial kertjéhez fogható. Nem tudott betelni a látvánnyal. Tény, hogy don César, aki néha el-ellátogatott Liriasba, örömét lelte a kert gondozásában és szépítésében. Escipión el volt ragadtatva a homokkal beszórt, narancsfákkal szegélyezett sétányoktól, a nagy fehér márványmedencétől, amelynek a közepén egy bronzoroszlán okádtá vastag sugárban a vizet, a gyönyörű virágoktól, a sokféle gyümölcsfáktól, de legjobban a majoros házához vezető, egyre lejtősebb, hosszú sétány tetszett neki, amely fölfele tetőként borult a buján tenyésző fák sűrű lombja. Valóságos dicshimnuszokat zengtünk e sétányról, amely tökéletes menedéket nyújtott a hőség ellen, nem is mentünk tovább, hanem letelepedtünk egy szilfa tövébe, ahol a jó ebéd után mindkettőnket könnyűszerrel elnyomott az álom.

Két óra múlva puskalövésekre riadtunk föl; oly közlőll hallatszottak, hogy iszonyúan megremültünk. Gyorsan talpra ugrottunk, s hogy megtudjuk, mi az oka a durroztatásnak, beléptünk a majoros házába. Ott találtunk nyolc-tíz parasztot, akik valamennyien a tanyán laktak, s azért gyűltek össze és durrogtattak rozsdás mordályaikkal, hogy megünnepeljék megérkezésemet, amelyről röviddel azelőtt értesültek. A többségük ismert; nemegyszer láttak, amikor még intézőként jártam a kastélyban. Mikor megpillantottak, egyszerre harsant fel mindannyiuk ajkán a kiáltás:

- Éljen új földesurunk! Isten hozta Liriasban!

Aztán újból megtöltötték mordályaikat, s sortűzet adtak le a tiszteletemre. A lehető legnyájasabban, mégis méltóságteljesen fogadtam üdvözlésüket: nem akartam, hogy túlságosan bizalmas legyen köztünk a viszony. Biztosítottam őket pártfogásomról, még adtam is nekik vagy húsz pisztolt, s azt hiszem, ez tetszett nekik a legjobban. Aztán hagytam, hadd lövöldözenek tovább kedvükre a levegőbe, s titkárom kíséretében bevettem magam az erdőbe. Ott sétálgattunk egészen estig, s nem untuk el bámulni a fákat, annyira lenyűgözött mindkettőnket az újonnan szerzett birtok!

Ezalatt sem a szakács, sem a segédszakács, sem a kukta nem tétlenkedett; serényen dolgoztak mindannyian, hogy még az ebédet is fölülmúló vacsorát készítsenek számunkra. Ugyancsak meglepődtünk, amikor beléptünk a szobába, ahol ebédeltünk, s ott láttunk az asztalon egy tálat négy sült fogollyal, egy mártásos nyúllal meg kappanvagdalékkal. Utána még disznófület, párolt jércét és csokoládékrémet is fölszolgáltak. Bőségesen ittunk a lucenai borból meg még egy sereg más fajtából s csak akkor jutott eszünkbe, hogy ideje lesz lefeküdni, amikor úgy éreztük, hogy egészségünk veszélyeztetése nélkül többet már nem ihatunk. Lakájam fáklyát ragadtak, bevezettek a legszebb szobába, s segítettek vetközni. Ám amikor átnyújtották hálóköntösömet és hálósipkám, földesúrhoz illő modorban elbocsátottam őket, mondván:

- Visszavonulhatnak, uraim, a továbbiakban nincs szükségem önökre.

Valamennyiüket kiküldtem, csak Escipiónt tartottam vissza, hogy egy kicsit elbeszélgessek vele. Először is azon kezdtünk ujjongani, hogy milyen pompás helyzetbe kerültünk. Titkárom kitörő örömét ki sem lehet fejezni.

- Nos, barátom - fordultam hozzá -, mit szólsz a bánásmódhoz, amelyben a Leyva uraságok utasítására részesítenek?

- Szavamra mondom, ennél jobb már nem is lehetne - felelte. - Csak azt kívánom, hogy sokáig így tartson.

- Én nem - válaszoltam. - Nincs ínyemre, hogy jótevőim ennyit költsenek rám. Ha elfogadnám, visszaélnék nagylelkűségükkel. Abba sem tudnék beletörődni, hogy más fizesse az inasaimat; úgy érezném, hogy nem a saját házámban vagyok. Különben is: nem azért jöttem ide, hogy ilyen nagy hűhót csapjanak körülöttem. Tiszta bolondság! Hát szükségünk van nekünk ilyen nagyszámú személyzetre? Nincs. Beltránon kívül csak egy szakács, egy kukta meg egy lakáj kell, semmi más.

Noha titkáromnak nem lett volna kifogása ellene, hogy örökre Valencia kormányzójának költségén éljünk, nem emelt szót finnyásságom ellen; alkalmazkodott érzelmeimhez, és helyeselte tervezett lépésemet. Miután megegyeztünk a dologban, elhagyta szobámat, és visszavonult a sajátjába.

NEGYEDIK FEJEZET

Gil Blas Valenciába utazik, és felkeresi a két Leyva uraságot.

Milyen beszélgetést folytatott velük, s milyen szíves fogadtatásban részesítette Serafina

Most már csakugyan levetköztem és lefeküdtem. Mivel nem volt még kedvem aludni, átengedtem magam gondolataimnak. Emlékezetembe idéztem a baráti érzelmet, amellyel a két Leyva uraság irántuk tanúsított ragaszkodásomat viszonzta, s e barátság legújabb megnyilvánulásaitól megindultan elhatároztam, hogy már másnap fölkeresem őket, mert alig váltam, hogy mindezt megköszönhessem nekik. Annak is előre örültem, hogy viszontláthatom Serafinát, örömöm azonban nem volt zavartalan: képtelen voltam viszolygás nélkül gondolni rá, hogy ugyanakkor szembe kell néznem Lorenza Sefora önagyságával is, aki talán még mindig emlékszik a pofonnal végződő kalandra, s nem fog nagyon örülni a viszontlátásnak. Agyam belefáradt a sokféle elképzelésbe, elnyomott az álom, s csak másnap reggel ébredtem föl, napkelte után.

Rögtön kiugrottam az ágyból, s mivel csak a tervezett utazás foglalkoztatott, gyorsan magamra kapkodtam ruháimat. Midőn befejeztem az öltözködést, titkárom lépett a szobába.

- Escipión - szóltam hozzá -, úgy nézz rám, hogy Valenciába készülök utazni. Azt hiszem, egyetértesz velem: nem siethetek eléggé a két nemesúr üdvözlésére, akiknek kis birtokomat köszönhetem, úgy érzem, hogy minden pillanat, amellyel e kötelességem teljesítését elodázom, a hálátlanság vádjával illet. Neked, barátom, nem kell elkísérned, fölmentelek alóla. Maradj itt távollétem alatt, legkésőbb egy hét múlva visszatérek.

- Menjen csak, uram - felelte Escipión -, s tisztelegjen don Alfonso és az apja előtt. Úgy látom, nagyra becsülik az irántuk tanúsított figyelmességet, és igen hálásak a nekik tett szolgálatokért. Az effajta előkelőségek oly kevesen vannak, hogy nem is lehet eléggé megbecsülni őket.

Üzentem Beltránnak, hogy készüljön föl az utazásra, s míg befogta az öszvéreket, megittam a csokoládémat. Aztán beültem a batárba, előzőleg azonban lelkükre kötöttem a cselédeknek, hogy úgy tekintsék Escipiónt, mintha én magam volnék, s parancsait is, mint az enyémeiket.

Nem egészen négy óra alatt Valenciába érkeztem. Közvetlenül a kormányzói istállók mellett szálltam ki, a kocsit otthagytam, és egyenest a kormányzó lakosztályába vezettettem magam, aki akkoriban együtt lakott ott apjával, don Césarral. Minden teketória nélkül benyitottam, s tisztelettel a két nemesúr elé léptem, mondván:

- Az inasok nem szokták bejelenteni magukat gazdáiknál. Íme, hajdani szolgájuk, aki hódolatát akarja kifejezni önök előtt.

E szavakkal térdre akartam borulni előttük, ők azonban megakadályoztak benne, s őszinte ragaszkodásuk jeléül mind a ketten megöleltek.

- Nos, kedves Santillana - kérdezte don Alfonso -, elment-e Linasba, hogy átvegye birtokát?

- Igen, señor - feleltem -, és arra kérem, engedje meg, hogy visszaadjam.

- Ugyan miért? - kérdezte. - Talán valami kellemetlensége volt, attól ment el a kedve?

- A birtoktól nem ment el a kedvem - feleltem -, sőt: rendkívül megszerettem. Csak az nem tetszik, hogy érseki szakácsok szolgálnak ki, s háromszor akkora a személyzet, mint amekkorára szükségem van, s a nagyszámú cselédség csak arra jó, hogy tetemes és fölösleges kiadást okozzon önöknek.

- Ha elfogadta volna a kétezer dukát évjáradékot, amelyet Madridban följánlottunk önnek, megelégedtünk volna annyival, hogy pusztán csak a kastéllyal ajándékozzuk meg - felelte don Césár. - Csakhogy visszautasította, s kötelességünknek éreztük ilyen módon kárpótolni.

- Ez igazán túlzás - jelentettem ki. - Megelégedhetek volna annyival, hogy kegyeskedtek nekem ajándékozni a birtokot, leghőbb vágyam már ezzel is teljesült. Kimondhatom, amit gondolok? Függetlenül attól, hogy mibe kerül önöknek ennyi ember eltartása, meg kell mondanom, hogy a sok cseléd csak zavar és terhemre van. Egyszóval, uraim - tettem hozzá -, vagy vegyék vissza a birtokot, vagy kegyeskedjenek megengedni, hogy tetszésem szerint élvezhessem.

Az utóbbi szavakat olyan erélyesen ejtettem ki, hogy az apa és a fiú - akiknek eszük ágában sem volt, hogy bármire is rákényszerítsenek - végül is belement, hogy úgy éljek a kastélyomban, ahogy kedvem tartja.

Megköszöntem, hogy engedélyezték számomra ezt a szabadságot, ami nélkül nem lehettem boldog, mikor don Alfonso a szavamba vágott:

- Kedves Gil Blas, szeretném bemutatni egy hölgynek, aki nagyon fog örülni, hogy láthatja.

Azzal kézen fogott, és bevezetett Serafina lakosztályába. A hölgy felkiáltott örömeiben, amikor megpillantott.

- Úrnőm - fordult hozzá a kormányzó -, azt hiszem, Santillana barátunk Valenciába való érkezésének ön is éppúgy örül, mint jómagam.

- Efelől Santillana barátunk bizonyos lehet - felelte a hölgy. - Az idő nem feledtette el a szolgálatot, amit nekem tett. S a hálához, amelyet emiatt érzek iránta, hozzá kell tennem még azt is, amivel az önnek tett szívességéért tartozom.

Erre azt feleltem a kormányzóné önágyaságának, hogy bőséges kárpótlást kaptam a veszedelemért - amelyet különben is megosztottam többi szabadítójával -, hogy kockára tettem érte az életem. Miután még tömérdek bók hangzott el mindkettőnk részéről, don Alfonso kikísért

Serafina lakosztályából. Csatlakoztunk don Césarhoz, akire több előkelő személyiség társaságában találtunk rá az egyik szobában. Ebédre jöttek hozzá.

Valamennyi uraság igen udvariasan üdvözölt. Már csak azért is nagyon udvariasak voltak, mert don César közölte velük, hogy Lerma herceg egyik főtitkára voltam. Sőt: nagy részük valószínűleg azt is tudta, hogy don Alfonso az én befolyásom révén kapta meg Valencia tartomány kormányzói székét; hiszen minden kitudódik. Akárhogy állt is a dolog, ebéd közben egyébről sem esett szó, csak az új bíborosról. Egyesek az egekig magasztalták - vagy úgy tettek, mintha magasztalnák -, mások gunyorosan dicsérték. Ebből arra következtettem, hogy rá akarnak vinni, nyilatkozzam őminenciájáról, s nevettessem meg őket a rovására. Én legalábbis azt hittem, s igen erős kísértést éreztem, hogy megmondjam a véleményemet, de megfékeztem a nyelvem, s ez az önmagam fölött aratott kis győzelem azt a hitet keltette a jelenlévőkben, hogy nagyon tapintatos fiatalember vagyok.

Ebéd után a vendégek hazamentek sziesztázni, don César és a fia pedig, akik ugyancsak szerettek volna pihenni egyet, bezárkóztak szobáikba.

Ami engem illet, égtem a vágytól, hogy megnézzem a várost, amelynek a szépségét annyiszor hallottam magasztalni. Elhagytam hát a kormányzói palotát azzal a szándékkal, hogy sétálok egyet az utcákon. A kapuban összetalálkoztam egy emberrel, aki tiszteletteljesen hozzám lépett és megszólított:

- Megengedi, hogy üdvözljem, señor de Santillana?

Megkérdeztem, kihez van szerencsém.

- Don César belső inasa vagyok - felelte. - Akkoriban, amikor ön intéző volt nála, lakáj voltam. Minden reggel rendszeresen tisztelegtem önnél, s ön igen nagy jóindulatot tanúsított irányomban. Én tájékoztattam róla, mi történt a házban. Emlékszik rá például, hogy egyszer közöltem önnel, hogy a leyvai felcser titokban mindennap besurran Lorenza Sefora önágyása szobájába?

- Ezt aztán igazán nem felejtettem el - feleltem. - De mondja csak, mi lett az öreg hölgygel?

- Sajnos, szegény teremtés az ön távozása után sorvadni kezdett és meghalt. Serafina sokkal jobban sajnálta, mint don Alfonso, aki láthatólag nem nagyon hatódott meg a halálán.

Miután don César belső inasa ilyenformán tájékoztattott Sefora gyászos végéről, bocsánatot kért, hogy megállított és utamra engedett. Önkéntelenül felsóhajtottam, mikor visszagondoltam a szerencsétlen dueñára, s szomorú sorsán egészen elérzékenyülve magamat hibáztattam érte; nem is gondoltam rá, hogy inkább a hátán lévő fekélynek kell tulajdonítanom a halálát, mint magamnak.

Gyönyörködve vettem szemügyre mindent, amiről úgy gondoltam, hogy érdemes megnézni a városban. Kellemes látványt nyújtott az érseki márványpalota, valamint a tőzsde gyönyörű oszlopcsarnoka is, de aztán megpillantottam egy hatalmas épületet, ahová tömegével tódult a nép, s az kötötte le minden figyelmemet. Közelebb mentem, hogy megnézzem, miért tolonganak ott annyira a nők és férfiak egyaránt, s hamarosan megleltem a magyarázatát. A kapu fölött fekete márványtáblán aranybetűkkel ez volt olvasható: *La posada de los representantes*⁹⁰. S a színészek azt tették közhírré a falragaszon, hogy aznap játsszák első ízben don Gabriel Triaquero új tragédiáját.

---

⁹⁰ La posada de los representantes - a színészek háza.

ÖTÖDIK FEJEZET

*Gil Blas bemegy a színházba, és megnézi az új tragédiát.
A darab sikere. A valenciai közönség ízlése*

Néhány pillanatra megálltam a kapuban, hogy szemügyre vegyem a belépőket. Akadt köztük mindenféle ember. Láttam jóképű, elegánsan öltözött lovagokat, és láttam jelentéktelen arcú, rosszul öltözött alakokat. Láttam előkelő hölgyeket, akik hintón érkeztek, hogy aztán elfoglalják fenntartott páholyaikat, és láttam kalandornőket, akik áldozatra vadásztak. A nézők sokféleségének e zavaros áradata láttán kedvet kaptam, hogy magam is szaporítsam számukat. Éppen meg akartam vásárolni a belépőjegyet, amikor megérkezett a kormányzó és felesége. Fölfedeztek a tömegben, és meghívtak a páholyukba; a hátuk mögött foglaltam helyet, úgy, hogy mindkettőjükkel könnyen beszélgethettem.

A színház a földszinttől a karzatig tömve volt, a földszinten szorongtak az emberek, jelen voltak mind a három katonai rend lovagjai.

- Ez bizony szép számú nézősereg - fordultam don Alfonsóhoz.

- Ne csodálkozzon rajta - felelte -, a tragédiát, amelyet ma este fognak bemutatni, don Gabriel Triaquero írta, ő most a legdivatosabb szerző. Ha a falragaszok tőle hirdetnek új darabot, egész Valencia lázba jön. Mindenki csak erről beszél, akár férfi, akár nő, előre lefoglalják valamennyi páholyt, a bemutató napján egymást ölik az emberek a kapuban, hogy bejuthassanak, noha minden hely árát kétszeresére emelik, kivéve az állóhelyeket, amelyeknek a közönségétől túlságosan félnek, nem merik rosszkedvre hangolni.

- De hisz ez valóságos örület! - jegyeztem meg. - Ha ilyen nagy az érdeklődés, s ilyen mohó türelmetlenség fog el mindenkit, hogy don Gabriel új művét hallhassa, bizonyára valóságos költői lángelme!

- Azért ne túlozza el a dolgot - felelte don Alfonso. - A divattal vigyázni kell. A közönség néha olyan daraboktól vakul el, amelyekben hamis értékek vannak, s csak később jön rá az igazságra.

Beszélgetésünknek ennél a pontjánál jelentek meg a színpadon a színészek. Azonnal abba is hagytuk a társalgást, s figyelmesen hallgattuk őket. A taps már az előjátéknál fölcsattant, minden verssört elismerő moraj kísért, az egyes felvonások után pedig oly vadul tombolt a nézőtér, hogy majd szétvetette az épületet. A darab végeztével megmutatták a szerzőt: nagy szerényen páholyról páholyra vándorolt, s alázatosan tartotta oda a fejét, hogy a nemesurak és hölgyek megkoszorúzzák babérrel.

Visszatértünk a kormányzói palotába, s nemsokára megérkezett még három-négy lovag is. Rajtuk kívül eljött két idősebb drámaíró, akiket igen nagyra becsültek a szakmájukban, továbbá egy eszességéről és ízléséről híres madridi nemesúr. Valamennyien jelen voltak az előadáson. Vacsora közben egyébről sem beszéltek, csak az új darabról.

- Uraim - kérdezte egy Szent Jakab-rendi lovag -, mi a véleményük a tragédiáról? Önök is úgy el vannak ragadtatva tőle, mint én? Ugye, hogy ez az, amit tökéletes műnek lehet nevezni? Felséges gondolatok, gyöngéd érzelmek, férfias verselés, minden, ami csak kell. Egyszóval, a jó társaság modorában íródott műalkotás.

- Nem hinném, hogy bárki is másként vélekedhetne róla - felelte egy Alcántara-rendi lovag. - Olyan tirádák vannak a darabban, mintha maga Apolló mondta volna tollba őket, a bonyodalom végtelenül művészien szőtt. Uraságodra hivatkozom - fordult a kasztíliai nemeshez -, úgy látom, szakértő. Fogadok, hogy ugyanez a véleménye.

- Sose fogadjon, lovag uram - felelte a nemesúr gunyoros mosollyal. - Én nem idevalósi vagyok, s Madridban nem nyilvánítunk ilyen gyorsan véleményt. Eszünkben sincs olyan darabról ítéletet mondani, amelyet első ízben hallottunk; nem bízunk szépségeiben, amíg csupán a színészek ajkáról hallottuk; bármennyire elragadtatott is a darab, várunk az ítéletalkotással, amíg nem olvastuk nyomtatásban is. Az igazság az, hogy papíron nem mindig tetszik ugyanúgy a darab, mint a színpadon. Vagyis - folytatta - minden drámai költeményt gondosan tanulmányozunk, mielőtt kijelentenénk róla, hogy érték, nem hagyjuk elvakítani magunkat a szerző hírnevétől, akármilyen nagy is. Ha maga Lope de Vega és Calderón írt is új darabot, csodálók mindig szigorúan megbírálták műveiket, s csak akkor magasztalták az egekig, ha valóban méltónak találták rá.

- Ugyan! - szólt közbe a Szent Jakab-rendi lovag. - Mi nem vagyunk olyan óvatosak, mint a kasztíliai urak. Mi nem várunk addig az ítélettel, amíg kinyomtatják a darabot. Már az első előadás alkalmával maradéktalanul felismerjük az értékeit. Még arra sincs szükségünk, hogy különösebb figyelemmel hallgassuk meg. Elég, ha tudjuk, hogy don Gabriel szerzeménye, s máris meggyőződéssel valljuk, hogy hibátlan a mű. Ennek a költőnek a műveitől kell számítanunk a jó ízlés megszületésének korszakát. A Lope de Vegák és Calderónok csak inasok voltak a színház e nagy mesteréhez képest.

A nemesúr, aki Lope de Vegát és Calderónt a spanyolok Szophoklészének és Euripidészének tartotta, megbotránkozott e vakmerő beszéden. Egészen indulatba jött.

- De hiszen ez valóságos drámai szentséggyalázás! - kiáltott föl hevesen. - Minthogy rákényszerítenek, uraim, hogy egy bemutató alapján alkossak ítéletet, meg kell mondanom, hogy az önök don Gabrieljének új tragédiája nem tetszik. Egyáltalán nem tartom remekműnek. Sőt: szerintem nagyon is gyarló alkotás. Több benne a felületen csillogó szellemeskedés, mint az igazi érték. A verssorok háromnegyed része döcög, vagy pocsékul rímel, a jellemek rosszul vannak megformálva és következetlenek, a gondolatok néha nagyon homályosak.

A két drámaíró, aki asztalunknál ült, s éppoly dicséretes, mint amilyen ritka önmegtartóztatással egy szót se szólt, nehogy bárki is féltékenységgel gyanúsíthassa őket, nem bírta tovább, s helyeslő pillantásokat vetett a nemesúrra. Ebből arra következtettem, hogy hallgatásuk oka nem a mű tökéletessége volt, hanem taktika. Ami a lovagokat illeti, újból magasztalni kezdtek don Gabrielt; sőt egyenest az istenekkel helyezték egy sorba. Erre a féktelen magasztalásra, erre az elvakult bálványozásra a kasztíliai végül is türelmét vesztette, égnek emelte kezét, s hirtelen fölkiáltott, mintha az ihlet szállta volna meg:

- Ó, isteni Lope de Vega, ritka és fenséges lángész, akit mérhetetlen távolság választ el mindenféle Gabrielektől, akik utol szeretnék érni, és ön, bársonyos hangú Calderón, akinek sima eleganciája és minden epikumtól való mentessége utánózhatatlan, ne féljenek attól, hogy a Múzsáknak ez az új szülötte ledönti az önök oltárait! Don Gabriel nagyon örülhet, ha az utókor, amely önökben éppúgy gyönyörködni fog, mint a mi korunk, egyáltalán emlékszik majd a nevére!

Ez a mulatságos szónoklat, amelyre senki se számított, megnevettette az egész társaságot, amely végül is jókedvűen állt föl az asztal mellől és indult haza. Don Alfonso utasítására bevezettek a számomra előkészített lakosztályba, ahol puha ágy várt. Miután uraságom lefeküdt, nemsokára el is szenderült, éppúgy sajnálkozva az igazságtalanságon, amelyet a tudatlanok Lope de Vegán és Calderónon elkövettek, mint a kasztíliai nemesúr.

HATODIK FEJEZET

Gil Blas Valencia utcáin sétálgatva egy ismerősnek látszó szerzetessel találkozik. Ki volt ez a szerzetes?

Minthogy előző nap nem volt időm megnézni az egész várost, másnap azzal a szándékkal keltem föl és indultam útnak, hogy sétálok még egyet. Az utcán megpillantottam egy karthauzit, aki nyilván szerzete ügyeiben járt el. Lesütött szemmel lépkedett, olyan ájtatos képpel, hogy minden járókelő fölfigyelt rá. A közvetlen közelemben haladt el, s úgy rémlett, mintha don Rafael volna, az a kalandor, aki oly tekintélyes szerepet játszott elbeszélésem két első könyvében.

A találkozás úgy meglepett, hogy meg se tudtam szólítani a szerzetest, csak álltam dermedten néhány pillanatig, s ő közben eltűnt. „Szentséges ég - gondoltam. - Látott-e már valaki két ilyen egyforma arcot? Mire véljem a dolgot? Lehetséges volna, hogy don Rafaelt láttam? Vagy lehetséges, hogy nem ő volt?” Túlságosan érdekelt a dolog, semhogy tétlen maradhattam volna. Megkérdeztem, hogyan juthatok el a karthauziak kolostorába, s azon nyomban el is mentem oda abban a reményben, hogy ott majd találkozom emberemmel, amikor hazatér. Eltökéltem, hogy megszólítom és beszélek vele. De nem is kellett őt megvárnom, hogy rájökjen a tényállásra, mikor a kolostor kapujához értem, újabb ismerős arcot pillantottam meg, s kétségem, ezzel bizonyossággá változott: a kapus fráterben egykori inasomra, Ambrosio de Lamelára ismertem. Képzeltetik, milyen határtalanul elcsodálkoztam. A meglepetés, hogy Valenciában találkozzunk, mindkét részről kölcsönös volt.

- Nem képzelődöm? - kérdeztem, miközben üdvözöltem Lamelát. - Csakugyan egyik barátomat látom magam előtt?

Először nem ismert rám, vagy legalábbis úgy tett, mintha nem ismerne meg - s ez a valószínűbb -, de aztán rájött, hogy hiába színlel, mire úgy viselkedett, mint akinek hirtelen eszébe jut valami elfelejtett dolog.

- Ó, señor Gil Blas! - kiáltott föl. - Bocsásson meg, hogy nem ismertem önre. Amióta e szent helyen élek, és igyekszem eleget tenni a rendünk szabályai által előírt kötelességeknek, szinte észrevétlenül elfelejttem, amit a világi életben láttam, elmosódnak emlékezetemben az odakinti képek.

- Ószintén örülök - mondtam -, hogy tíz év után ilyen tiszteletre méltó öltözékben látom önt viszont.

- Én pedig resteltem - felelte -, hogy ilyen öltözékben mutatkozom olyanvalaki előtt, aki tanúja volt, milyen bűnös életet folytattam. Ez a ruha szüntelen szemrehányás a múltamért. Sajnos - tette hozzá sóhajtva -, csak akkor lennék méltó e ruhára, ha mindig bűn nélkül éltem volna!

- Kedves testvérem - vágtam vissza -, megható szavaiból világosan kitetszik, hogy az Úr keze megérintette önt. Ismétlem, egészen meg vagyok hatva, s majd meghalok a vágytól, hogy megtudjam, milyen csodálatos módon talált rá ön és don Rafael az igazi útra, mert szent meggyőződése, hogy don Rafaelt láttam az imént az utcán karthauzi csuhában. Utólag megbántam, hogy nem állítottam meg, szerettem volna beszélni vele. Azért jöttem ide, hogy megvárjam, s ha megjön helyrehozzam mulasztásomat.

- Nem tévedett - felelte Lamela -, csakugyan don Rafaelt látta. Ami pedig a kérdését illeti, a következőket mondhatom. Miután Lucinda fia meg én Segorbe mellett elváltunk öntől, Valencia felé indultunk azzal a szándékkal, hogy a városban valami szakmánkhöz illő újabb fogást csinálunk. A véletlen úgy akarta, hogy egy szép napon betévedjünk a karthauziak

templomába. A szerzetesek éppen nagyban zsolozsmáztak a kórusban. Figyelni kezdtük őket, s úgy éreztük, hogy hiába minden: a gonosztevőknek is tisztelniük kell az erényességet. Megcsodáltuk a buzgalmat, ahogy Istenhez imádkoztak, sanyarú s a világi élet gyönyöreitől való teljes elszakadásról árulkodó arcukat, s a vonásaikon tükröződő derűt, amely világosan mutatta, milyen nyugodt a lelkiismeretük.

- E megfigyeléseink közben mind a ketten eltűnődtünk, ami igen üdvös lett számunkra: összehasonlítottuk ugyanis a magunk életmódját ezeknek a derék barátoknak az életmódjával, s a kettő közötti különbség zavarral és nyugtalansággal töltött el bennünket. „Lamela - fordult hozzám don Rafael, mikor kijöttünk a templomból -, hogyan hatott rád, amit láttunk? Ami engem illet, nem titkolom, hogy odalett a lelki nyugalmam. Eddig ismeretlen érzések kavargtak bennem, és életemben először szemrehányást teszek magamnak bűneim miatt.” - „Magam is ugyanilyen lelkiállapotban leledzem - válaszoltam -, gáztetteim ellenem fordultak, és bensőmet, amely eddig soha nem ismerte ezt az érzést, lelkifurdalás mardossa.” - „Haj, kedves Ambrosio barátom - folytatta cimborám -, mind a ketten tévelygő bárányok vagyunk, akiket a mennyei Atya könyörületből vissza akar fogadni aklába. Ő szólít bennünket, gyermekem, ő személyesen. Ne legyünk süketek a szavára, mondjunk le a gazemberségről, hagyjunk fel léha életünkkel, s még mai lássunk komolyan hozzá a nagy munkához, hogy elnyerjük az üdvösséget. Életünk hátralévő napjait ebben a kolostorban kell töltenünk, és a bűnbánatnak kell szentelnünk magunkat.”

- Örültem, hogy Rafael így érez - folytatta Ambrosio fráter-, s mind a ketten elhatároztuk, hogy beállunk karthauzinak. Hogy szándékunkat megvalósíthassuk, a prior atyához fordultunk, aki szándékunkról értesülve, próbára akarta tenni elhivatottságunkat, két cellát adatott nekünk, és egy álló évig úgy bánt velünk, mintha szerzetesek lettünk volna. A rend szabályait pontosan és állhatatosan megtartottuk, így aztán fölvelt a novíciusok közé. Olyan elégedettek voltunk helyzetünkkel s olyannyira teli buzgósággal, hogy elszántan megbirkóztunk a noviciátussal járó feladatokkal. Aztán letettük a fogadalmat, s don Rafaelt, akinek különleges üzleti érzéke itt is kiderült, a gondnokságot ellátó öreg fráter mellé osztották be segítségül. Lucinda fia, aki csupán benső szemlélődésre vágyott, jobban szerette volna imádkozásra fordítani egész idejét, de hát kénytelen volt az ima utáni vágyát föláldozni, mert más területen volt szükség rá. Annyira tisztába jött a kolostor anyagi ügyeivel, hogy amikor az öreg gondnok három év múlva meghalt, úgy vélték, ki lehet nevezni a helyére. Don Rafael most is ebben a munkakörben dolgozik, s nyugodtan lehet állítani, hogy kivívta valamennyi atya legnagyobb meglepődését: mindenki nagyon dicséri azt a módot, ahogyan anyagi ügyeinket intézi. A legmeglepőbb az, hogy noha az ő feladata jövedelmeink behajtása, szemmel láthatólag mégis csupán az örökkévalóság érdekli. Ha az anyagi ügyek intézése közben van egy pillanatnyi pihenése, mélységes elmélkedésbe merül. Egyszóval, ő ennek a kolostornak egyik legkiválóbb tagja.

Itt félbeszakítottam Lamela elbeszélését, mert észrevettem, hogy megérkezett Rafael, s kitört belőlem az örömujjongás.

- Megjött - kiáltottam föl -, megjött a szent életű gondnok, akit olyan türelmetlenül vártam!

Azzal már szaladtam is elébe, s néhány pillanatig magamhoz ölelve tartottam. Kegyesen tűrte az ölelést, s a legkisebb meglepődés sem látszott rajta találkozásunk miatt. Nyájasan csak ennyit mondott:

- Dicsőség Istennek, señor de Santillana, dicsőség Istennek az örömért, hogy viszontláthatom!

- Kedves Rafael - feleltem -, a lehető legnagyobb mértékben osztozom örömében. Ambrosio fráter elmesélte az ön megtérésének történetét, s el vagyok ragadtatva tőle. Milyen szerencsések önök mind a ketten, kedves barátaim! Hiszen azzal dicsekedhetnek, hogy ama csekély számú választottak közé tartoznak, akik az örök boldogságot élvezhetik majd!

- Két magunkfajta nyomorult nem nagyon áltathatja magát ilyen reményekkel - felelte igen alázatosan Lucinda fia -, ámbar a bűnösökön is megkönyörülhet az Irgalom Atyja, ha vétkeiket megbánják. És ön, señor Gil Blas - tette hozzá -, ön nem gondol rá, hogy ki kellene érdemelnie az Úr bocsánatát a bűnökért, amelyeket elkövetett ellene? Milyen ügyben jár? Csak nem valami kárhozatos vállalkozásra adta a fejét?

- Nem, hál' istennek - feleltem. - Amióta otthagytam az udvart, becsületes emberhez illő módon élek, hol a birtokomon élvezem a falusi élet örömeit, néhány mérföldnyire ettől a várostól, hol meg bejövök a városba, hogy barátom, Valencia kormányzója társaságában szórakozzam, akit önök is jól ismernek mind a ketten.

Azzal elmeséltem nekik don Alfonso de Leyva történetét. Figyelmesen hallgatták, s amikor elmondtam, hogy a nagyúr megbízásából visszavittem Samuel Simonnak a háromezer dukátot, amit elloptunk tőle, Lamela félbeszakított, és e szavakkal fordult Rafaelhez:

- Ezek szerint, kedves Hilarion atya, annak a derék kereskedőnek most már igazán nincs joga panaszkodnia a lopás miatt, hiszen a pénzt kamatostul visszakapta. E tekintetben tehát mindkettőnk lelkiismerete nyugodt lehet.

- Csakugyan - felelte a szent életű intéző -, mielőtt Ambrosio fráter meg én beléptünk volna e kolostorba, egy becsületes egyházi férfiú útján, aki nem sajnálta a fáradságot, és hajlandó volt Xelvába utazni, hogy kártalanítsa a kereskedőt, névtelenül eljuttattunk Samuel Simonhoz ezerötszáz dukátot. Annál nagyobb baj Samuelre nézve, hogy képes volt elfogadni még ezt az összeget is, miután señor Santillana már visszafizette neki az egészet!

- De vajon valóban eljutott-e hozzá az önök ezerötszáz dukátja? - kérdeztem.

- Föltétlenül! - kiáltott föl don Rafael. - Annak az egyházi férfiúnak a becsületességéért éppúgy kezeskedem, akár a magaméért!

- Én is - jelentette ki Lamela. - A szent életű pap nemegyszer teljesített már efféle megbízásokat, s két-három pört is megnyert már a rábízott értékekkel kapcsolatban, az ügyvédi költségekkel együtt.

- Hát ha így áll a dolog - feleltem -, csakugyan nem lehet kétséges, hogy aggályos lelkiismeretességgel kézbesítette a rábízott kártalanítási összeget.

Egy darabig még elbeszélgettünk, aztán búcsút vettünk egymástól; don Rafael és Lamela buzdított, hogy legyek mindig istenfélő, én pedig megkértem őket, hogy foglaljanak imáikba. Azon nyomban fölkerestem don Alfonsót.

- Nem fogja kitalálni, kikkel folytattam hosszas társalgást az imént - mondtam. - Most köszöntem el két tiszteletre méltó karthauzitól. Ön is ismeri őket. Az egyiket Hilarion atyának, a másikat Ambrosio fráternek hívják.

- Téved - felelte don Alfonso. - Egyetlen karthauzit sem ismerek.

- Már megbocsásson - feleltem -, de ön is találkozott Xelvában Ambrosio fráterrel, az inkvizíció megbízottjával, és Hilarion atyával, az írnokával!

- Jóságos ég! - kiáltott föl megdöbbenve a kormányzó. - Lehetséges volna, hogy Rafaelből és Lamelából karthauzi lett?

- De még mennyire - feleltem. - Méghozzá már jó néhány éve. Egyikük a kolostor gondnoka, a másik meg a kapus. Az egyik a pénzesládát őrzi, a másik a bejáratot.

Don César fia elgondolkozott néhány pillanatig, aztán megcsóválta a fejét.

- Az az érzésem - jelentette ki -, hogy az inkvizíció megbízottja meg az írnoka megint csak komédiázik.

- Lehetséges - feleltem -, bár ami engem illet, meg kell vallanom, márpedig én beszélgettem velük, hogy jobb véleményrel vagyok róluk. Igaz, hogy senkinek nem lehet a szívébe látni, de a két gazfickó minden jel szerint csakugyan megtért.

- Nincs kizárva - jegyezte meg don Alfonso. - Akadnak csirkefogók, akik mindenkit megbotránkoztatnak gáztetteikkel, aztán kolostorba zárkoznak, s kemény penitenciát tartanak. Kívánom, hogy a mi két szerzetesünk is ezek közé a csirkefogók közé tartozzon.

- Miért ne tartozhatna? - kérdeztem. - Mind a kettő önként vállalta a szerzetesi életet, s már régóta derék egyházi férfiú módjára él.

- Mondhat, amit akar - vágott vissza a kormányzó -, nekem sehogy se tetszik, hogy a kolostor pénzesládája ennek a Hilarion atyának a kezében van. Akárhogy szeretnék is, nem tudok bízni benne. S ha eszembe jut az a szép beszámoló, amelyet annak idején a kalandjairól tartott, aggódok a karthauziakért. Hajlandó vagyok elhinni, akárcsak ön, hogy jóhiszeműen öltötte föl a csuhát, csak hogy az arany látványa könnyen felébresztheti benne a kapzsiságot. Borospincét nem szabad részeges emberre bízni, még akkor sem, ha lemondott az ivásról.

Don Alfonso gyanúja néhány nap múlva teljes mértékben beigazolódott: a gondnok atya és a kapus fráter a pénzesládával együtt eltűnt. Az esetnek azon nyomban híre terjedt a városban, s persze hogy jól derültek rajta a gúnyolódók, akik mindig örülnek, ha baj éri a gazdag szerzeteseket. Ami a kormányzót meg engem illet, őszintén sajnáltuk a karthauziakat, s természetesen nem dicsekedtünk vele, hogy a két hitehagyott szerzetes ismerősünk.

HETEDIK FEJEZET

Gil Blas visszatér líriasi kastélyába. Milyen kellemes hírt közölt vele Escipión, s hogyan rostálták meg a személyzetet

Egy hetet töltöttem Valenciában a legelőkelőbb körökben; úgy éltem, mint a grófok meg márkik. Színházba, bálokra, hangversenyekre, ünnepségekre jártam, úrihölgyekkel társalogtam. Mindeme szórakozásokhoz a kormányzó úr és neje juttatott hozzá, akikkel annyira sikerült megkedveltetnem magam, hogy őszintén sajnálták, mikor visszautaztam Liriasba. Elutazásom előtt meg is ígértették velem, hogy időmet megosztom, köztük és falusi magányom között. Megegyeztünk, hogy a telet Valenciában, a nyarat pedig kastélyomban töltöm. E megállapodás után jötevőim elengedtek, hadd élvezzem kedvemre jótéteményüket. Szóval - kirándulásommal fölötte elégedetten - visszaindultam Liriasba.

Escipión, aki türelmetlenül várta hazatérésemet, nagyon megörült, mikor viszontlátott, s öröme még fokozódott, mikor híven beszámoltam neki mindarról, ami történt velem.

- Hát te, barátom - kérdeztem tőle beszámolóm után -, mivel töltötted az időt távollétem alatt? Jól szórakoztál?

- Amilyen jól szórakozhat egyáltalán egy szolga, akinek legnagyobb öröme, ha a gazdája otthon van. Keresztül-kasul bejártam kis birodalmunkat. Néha leültem az erdei forrás mellé, s

elgyönyörködtem a vizében. Éppen olyan tiszta vize van, mint az albuneai erdőben⁹¹ visszhangozva csörgedező szent forrásnak. Máskor meg lefeküdtem egy fa tövébe, s hallgattam a fülemülék meg a poszták énekét. Meg aztán vadásztam, halásztam, s ami mindennél nagyobb gyönyörűséget okozott, elolvastam egy csomó tanulságos és szórakoztató könyvet.

Gyorsan a szavába vágtam titkáromnak, s megkérdeztem, hol szerezte a könyveket.

- Itt találtam őket a kastély szép könyvtárában, amelyet Joaquín mester mutatott meg.

- Ugyan melyik helyiségben lehet az a könyvtár? - kérdeztem. - Hát nem néztük végig megérkezésünk napján az egész házat?

- Csak gondolja, hogy végignéztük - felelte Escipión. - Tudniillik csak három épületszárnyat jártunk végig, a negyediket kifelejtettük. Pedig don César idejének egy részét ott szokta olvasással tölteni, valahányszor Liriasban időzött. A könyvtárban kitűnő könyvek vannak, s itt hagyták őket önnek kipróbált gyógyszerül az unalom ellen, ha a kertben elhervadtak a virágok, s az erdőben nem húzódhatik meg a fák lombjainak árnyékában. A leyvai uraságok nem végeztek fél munkát: a szellem táplálékára éppúgy volt gondjuk, mint a testére.

Ez a hír őszinte örömet keltett bennem. Átkísértettem, magam a negyedik épületszárnyba, ahol valóban kellemes látvány tárult elém. Volt ott egy szoba, abban lakott don César, s én azon nyomban elhatároztam, hogy magam is azt választom lakószobámul. Még benne állt a főúr ágya is minden tartozékával, többek közt egy faliszőnyeggel együtt, amely a szabin nők elrablását ábrázolta. A hálóból a dolgozószobába jutottam, amelynek falai mentén körös-körül könyvekkel teli, alacsony szekrények álltak, tetejükön királyaink arcképével. Az egyik ablak mellett, ahonnan szívderítő tájra nyílt kilátás, ébenfa íróasztal volt egy hatalmas, fekete szattyánszófa előtt. Figyelmemet azonban elsősorban a könyvtárnak szenteltem: filozófusok, költők, történészek műveiből és rengeteg lovagregényből volt összeállítva. Az utóbbiakat megítélésem szerint nagyon kedvelhette don César, mivel jókora készlete volt belőlük. Szégyellem, de bevallom, hogy magam sem vettem meg az efféle műveket, noha tele vannak képtelenségekkel. Lehet, hogy azért nem, mert akkoriban nem voltam még túlságosan kényes olvasó, de az is lehet, hogy azért, mert a spanyolok általában kedvelik a csodákat. Egyébként mentségemül azt is el kell mondanom, hogy sokkal jobban élveztem a mulatságos könyveket, s hogy legkedvesebb szerzőim Lukianosz⁹², Horatius és Erasmus lettek.

- Itt csakugyan van mivel szórakozni, barátom - mondtam Escipiónnak, miután végigjártattam a tekintetemet könyvtáramon -, előbb azonban egyéb teendőnk van: meg kell fontolnunk, hogyan rostáljuk meg a személyzetet.

- Ettől a gondtól szeretném megkímélni önt - felelte Escipión. - Távolléte alatt alaposan tanulmányoztam az ön cselédeit, s merem állítani, hogy kiismertem őket. Kezdjük Joaquín mesterrel. Szerintem közönséges csirkefogó, s biztos vagyok benne, hogy az érsektől azok miatt az összeadási hibák miatt vágták ki, amelyeket elszámolásaiban ejtett. Őt azonban ennek ellenére két okból is meg teli tartanunk. Először is: kitűnő szakács. Másodszor: állandóan rajta fogom tartani a szemem, megfigyelem minden cselekedetét, s nagyon ravasznak kell lennie ahhoz, hogy engem rá tudjon szedni. Tegnap közöltem vele, hogy ön el akarja bocsátani a személyzet háromnegyed részét, és észrevettem, hogy a dolog kínosan érinti. Még azt is

---

⁹¹ *Albunea (albuneai erdőben)* - egy Tibur melletti forrás jóstehetségű nimfája. Horatius ír róla. (Carm. I. 7.)

⁹² *Lukianosz* - görög szatirikus író, tehát Erasmus előfutára, az ókor Voltaire-ének szokták nevezni. (II. század)

kijelentette, hogy mivel szívesen szolgál önnél, inkább megelégedne jelenlegi fizetésének a felével is, mint hogy itt kelljen önt hagynia, s ennek alapján az a gyanúm, hogy alighanem van a tanyán valami lány, akinek szeretne a közelében maradni. Ami a segédszakácsot illeti - folytatta Escipión -, iszákos alak, a kapus meg durva fickó, egyikükre sincs szükségünk, a vadászra sem. Az utóbbinak a munkakörét magam is nagyon jól be fogom tölteni, miként azt már holnap be is bizonyítom majd, lévén a kastélyban bőven puska is, puskapor is, golyó is. Ami a lakájokat illeti, van köztük egy aragóniai, aki derék fickónak látszik. Őt megtartjuk. A többi egytől egyig gyanús alak, még akkor sem tanácsolnám, hogy megtartsa őket, ha száz lakájra volna szüksége.

Miután alaposan megfontoltuk a dolgot, úgy határoztunk, hogy megtartjuk a szakácsot, a kuktát és az aragóniai lakájt, a személyzet többi tagjától pedig az illendőség szabályai szerint megszabadulunk. Ez még aznap meg is történt néhány pisztol segítségével, amit Escipión vett elő a pénzesládánkból és adott át nekik a nevemben. Miután e rostálást végrehajtottuk, kialakítottuk a kastély házirendjét, a személyzet minden tagjának pontosan megszabtuk a teendőit, és a saját költségünkön kezdtünk élni. Jómagam közönséges kosztal is szívesen megelégedtem volna, titkárom azonban, aki szerette a pecsenyét és a jó falatokat, nem az az ember volt, aki kihasználatlanul hagyja Joaquín mester szakácstudományát. A szakács úgy ki is tett magáért, hogy ebédeink és vacsoráink a Szent Bernát-rendi szerzeteseknek is becsületére váltak volna.

NYOLCADIK FEJEZET

Gil Blas és a szép Antonia szerelme

Két nappal Valenciából Liriasba való visszatértem után kora reggel fölkeresett Basilio gazda, a majorosom, és engedélyt kért, hogy bemutathassa leányát, Antoniát, aki - mint mondotta - abban a kitüntetésben szeretne részesülni, hogy üdvözölhesse új földesurát. Azt feleltem majorosomnak, hogy nagyon fogok örülni. Erre eltávozott, és nemsokára visszatért a szép Antoniával. Azt hiszem, joggal illethetek ezzel a jelzővel egy tizenhat-tizennyolc év körüli leányt, akinek szabályos arca volt s hozzá a világ legszebb bőre és leggyönyörűbb szeme. Közönséges vászonruhát viselt, de pompás termete, méltóságteljes tartása, s a báj, amely nem mindig jár együtt a fiatalsággal, felejtette öltözködésének egyszerűségét. Haja nem volt fésülve, csak - a spártai nők módjára - egyszerűen hátrasimítva és a tarkóján csomóba kötve, benne egy csokor virággal.

Amikor belépett a szobámba, éppúgy meghökkentett a szépsége, mint annak idején Nagy Károly lovagjait Angelica bája, midőn a hercegnő megjelent előttük. Ahelyett, hogy fesztelen könnyedséggel fogadtam volna és egy-két bókot mondtam volna neki, vagy szerencsekívánataimat fejeztem volna ki apjának, hogy ilyen bájos leánya van, csak álltam csodálkozva, zavartan és bénultan; egy szót sem bírtam kinyögni. Escipión észrevette zavaromat, s gyorsan megszólalt helyettem; elmondta mindazokat a dicséreteket, amelyeket nekem kellett volna elmondanom, a szeretetre méltó teremtésnek. Antonia, akit egyáltalán nem ejtett bűvöletbe hálókabátos, hálósipkás alakom, minden zavar nélkül üdvözölt, s noha bókjai a lehető leghétköznapibbak voltak, betetőzték elragadtatásomat. Mialatt azonban titkárom, valamint Basilio és a leánya kölcsönösen udvarias szavakat váltottak egymással, lassan magamhoz tértem, s mintha addigi bamba némaságomat akartam volna feledtetni, átestem egyik végletből a másikba. Áradozva udvarolni kezdtem, s olyan hevesen szónokoltam, hogy Basilio megjed. Most már azt hitte, olyan férfi vagyok, aki minden eszközt kész felhasználni, hogy elcsábítsa

Antoniát, így aztán lányával együtt sietve eltávozott, valószínűleg azzal az elhatározással, hogy leányát örökre eltünteti a szemem elől.

Mikor kettesben maradtunk, Escipión mosolyogva megszólalt:

- Íme, még egy orvosság az unalom ellen, señor de Santillana! Nem is tudtam, hogy ilyen csinos leánya van a majorosának. Kétszer is jártam nála, de a leányt nem láttam. Bizonyára gondosan rejtegeti a világ elől, s meg is tudom érteni. A teremtsit, ez aztán az ínycsiklandó falat! De azt hiszem - tette hozzá -, erre nem szükséges felhívnom a figyelmét; észrevettem, hogy a leány az első pillanatokban valósággal kábulatba ejtette.

- Nem is tagadom - feleltem. - Jaj, fiam, azt hittem, angyal szállt le elém! Azonnal lángra lobbantotta bennem a szerelem szikráját; a villámnál gyorsabban szíven talált.

- Boldogan hallom - felelte lelkesen a titkárom -, hogy végre szerelmes lett! Ahhoz, hogy a magány örömeit tökéletesen kiélvezhesse, csak egy szerető hiányzott. Hála az égnek, most már minden megvan, ami a boldogsághoz kell! Persze tudom - folytatta -, hogy meglehetősen nehéz lesz Basilio éberségét kijátszanunk; de csak bízva rám, ígérem, hogy három napon belül titokban összehozom Antoniával.

- Ezúttal alighanem nyugodtan megszegheti az ígéretét, Escipión úr - válaszoltam -, akárhogy ért is a szerelmi ügyek intézéséhez; nincs szándékomban próbára tenni a képességeit. Eszem ágában sincs megkísérteni e lánykát, úgy látom, megérdemli, hogy másfajta érzelmeket tápláljak iránta. Azaz korántsem azt igénylem az ön buzgalmától, hogy megbecsületleníteni segítsen a lányt. Az a tervem, hogy feleségül veszem az ön közreműködésével, föltéve, hogy a szíve még nem valaki másé.

- Nem számítottam rá, hogy ilyen hirtelen elhatározza magát a nősülésre - jegyezte meg a titkárom. - A többi földesúr az ön helyében nem járna el ilyen becsületesen. Csak akkor próbálkozna Antoniával törvényes házasságra lépni, ha más irányú kísérletei már kudarcot vallottak. Egyébként - tette hozzá Escipión - nehogy azt higgye, hogy elítélem a dolgot. Ellenkezőleg: nagyon is helyeslem. Az ön majorosának a lánya megérdemli a kitüntetést, amit szán neki, föltéve, hogy még nem szeret mást, és értékelni tudja az ön jóságát. Ezt pedig - folytatta - még ma megtudom: beszélek az apjával, esetleg vele magával.

Bizalmasom pontosan meg szokta tartani, amit ígért. Feltűnés nélkül meglátogatta Basiliót, este pedig felkeresett a dolgozószobámban, ahol félelemmel vegyes türelmetlenséggel vártam. Jókedvű volt, s ezt jó előjelnek tekintettem.

- Ha hihetek mosolygós arcodnak - mondtam -, azt akarod közölni velem, hogy hamarosan elérem vágyaim netovábbját.

- Igen, kedves gazdám - felelte Escipión -, a helyzet kedvező. Beszéltem Basilióval és a leányával, s közöltem velük az ön szándékait. Az apa odavan az örömtől, hogy ön hajlandó volna veje lenni, s ráadásul afelől is megnyugtathatom, hogy ön tetszik Antoniának.

- Ó, egek! - szakítottam félbe kitörő örömmel. - Hát olyan szerencsés volnék, hogy sikerült megnyernem annak a bűbájos leánynak a tetszését?

- Semmi kétség - felelte Escipión -, a leány máris szereti. Az igazat megvallva, szavakkal nem mondta ki, de láttam a derűből, amely megjelent az arcán, amikor értesült az ön szándékáról. Csakhogy - folytatta titkárom - vetélytársa van.

- Vetélytársam?! - kiáltottam fel elsápadva.

- Ne ijedjen meg, ez a vetélytárs nem fogja elrabolni öntől imádottja szívét. Tudniillik Joaquín mester, a szakácsa.

- Ó, az akasztófárávaló! - tört ki belőlem a kacagás. - Szóval ezért tiltakozott annyira az ellen, hogy elbocsássam!

- Úgy van - felelte Escipión. - A napokban meg is kérte Antonia kezét, de udvariasan kikoszorúzták.

- Ha csak nincs valami jobb ötleted - jegyeztem meg -, azt hiszem, nem ártana megszabadulnunk ettől a fickótól, mielőtt még megtudná, hogy én akarom feleségül venni Basilio lányát. Egy szakács, mint tudod, veszedelmes vetélytárs.

- Igaza van - felelte bizalmasom -, nem árt, ha óvatosságból eltávolítjuk a házból. Már holnap reggel fel is mondok neki, mielőtt még munkához látna, s akkor nem kell többé félnie a mártásaitól, sem a szerelmétől. Pedig - folytatta - egy kicsit sajnálom, hogy meg kell válnunk egy ilyen kitűnő szakácstól, de hát az ön biztonsága érdekében fölládozom a hasamat.

- Azért nem kell búsulnod miatta - feleltem -, a veszteség nem pótolhatatlan, hozatok Valenciából egy másik szakácsot, aki felér vele.

S csakugyan rögtön írtam is don Alfonsónak, s közöltem vele, hogy szakácsra volna szükségem. Már másnap küldött is egyet, aki hamar megvigasztalta Escipiónt.

Noha buzgó titkárom azt állította, hogy megfigyelése szerint Antonia a szíve mélyén örül, hogy meghódította földesurát, nem mertem hinni a dologban. Attól féltem, hogy Escipiónt félrevezette valamiféle hamis látszat. Elhatároztam, hogy biztonság okából magam beszélek a szép Antoniával. Ellátogattam hát Basiliohoz, és megerősítettem, amit követem közölt vele. Miután a derék, egyszerű és nyíltszívű földműves végighallgatott, kijelentette, hogy végtelenül boldogan adja hozzám a leányát.

- De nehogy azt higgye - tette hozzá -, hogy azért, mert ön a földesurunk. Ha még mindig csak don César és don Alfonso intézője volna, akkor is önt részesíteném előnyben az összes többi kérővel szemben, mert mindig vonzódtam önhöz. Csak egyvalami bánt: az, hogy Antoniának nincs nagy hozománya.

- Semmiféle hozományra nem tartok igényt - jelentettem ki. - Az egyetlen érték, amelyre igényt tartok, ő maga.

- Nem így értettem, kérem alázattal - kiáltott föl Basilio. - Nem vagyok én koldus, hogy így adjam férjhez a leányom! Hál' istennek, Basilio de Buenotrigónak azért módjában van hozományt is adni. Azt szeretném, hogy ha ön fizeti az ebédet, leányom fizesse a vacsorát. Egyszer: a kastély jövedelme mindössze évi ötszáz dukát. Én hozományképpen kiegészítem ezerre!

- Felőlem legyen úgy, ahogy óhajtja, kedves Basilióm - válaszoltam. - Anyagiakban sose fogunk összeveszni. Szóval, mi ketten megegyeztünk, most már csak a leánya beleegyezése kell.

- Hát nem elég önnek az én beleegyezésem?

- Nem egészen - feleltem. - Az ön beleegyezése is kell meg az övé is.

- Az övé az enyémtől függ - jelentette ki Basilio. - Azt szeretném csak látni, hogy egy szót is merjen szólni ellene.

- Kétségtelen - feleltem -, hogy Antonia, alá lévén vetve az atyai tekintélynek, mindenben kész önnek vakon engedelmeskedni. Csak azt nem tudom, hogy ebben az esetben is viszolygás nélkül teszi-e. Márpedig ha csak egy kicsit is viszolyog a dologtól, soha nem bocsátanám meg

magamnak, hogy én vagyok boldogtalanságának az oka. Szóval nekem nem elég, hogy öntől megkapjam a lány kezét, neki is hozzá kell járulnia az ajándékhoz, amit az ön beleegyezése jelent.

- A szentségit! - szólalt meg Basilio. - Nem sokat értek ebből a filozofálgatásból, beszéljen hát ön Antoniával, s meg fogja látni, leghőbb vágya, hogy feleségül mehessen önhöz. Ha nem így van, nagyot tévedtem!

Azzal be is szólította a lányát, s egy pillanatra magunkra hagyott bennünket.

Hogy kihasználjam a drága időt, azonnal a tárgyra tértem:

- Szépséges Antonia, döntsön sorsom felől! Noha atyja beleegyezését megkaptam, nehogy azt higgye, hogy e beleegyezés segítségével erőszakot akarok elkövetni az ön érzésein. Bármilyen boldog lennék is, ha bírhatnám önt, lemondok róla, ha őszintén megmondja, hogy ezt csupán az édesatyja iránti engedelmességének köszönhetem.

- Eszem ágában sincs ilyet mondani - felelte Antonia, s enyhén elpirult. - Az ön kérése túlságosan is kedves számomra, semhogy bánatot okozna, apám döntésének csak örülni tudok, nemhogy zúgolódnék ellene. Nem tudom - folytatta -, jól teszem-e, hogy így beszélek önnel vagy sem. De ha ön nem tetszene nekem, lennék olyan őszinte, hogy bevallanám. Miért ne mondhatnám meg hát az ellenkezőjét is ugyanolyan őszintén?

E szavak hallatára, amelyek valósággal elbűvöltek, térdre vetettem magam Antonia előtt, határtalan elragadtatásomban megfogtam egyik gyönyörű kacsóját, és gyöngéden, de szenvedélyesen megcsókoltam.

- Drága Antoniám, ön elragadóan őszinte! Folytassa csak, ne titkolja érzelmeit: a hitveséhez beszél! Tárja ki a szívét egészen! Tehát azzal hízelelgetek magamnak, hogy nem kényszerből köti sorsát az enyémhez...

Nem folytathattam, mert ebben a pillanatban betoppant Basilio. Égett a vágytól, hogy megtudja, mit felelt ajánlatomra a leánya, s el volt szánva rá, hogy lehordja, ha a legcsekélyebb ellenkezést is tanúsította volna irányomban.

- Nos - lépett hozzám -, kielégítő választ adott Antonia?

- Olyannyira kielégítőt - feleltem -, hogy máris megkezdem a készülődést az esküvőre.

Ezzel el is búcsúztam az apától és leányától, hogy megtanácskozzam a dolgot titkárommal.

KILENCEDIK FEJEZET

*Gil Blas és a szép Antonia esküvője; hogyan folyt le, kik voltak jelen,
és hogyan mulattak utána*

Noha nem volt kötelező a Leyva uraságoktól engedélyt kérnem, hogy megnősülhessek, Escipión meg én úgy gondoltuk, nem volna illő, ha nem közölném velük, hogy nőül akarom venni Basilio leányát, sőt pusztán udvariasságból nem kérném a hozzájárulásukat is.

Azon nyomban el is utaztam Valenciába, ahol ugyancsak meglepődtek, amikor megláttak, s még inkább, amikor megtudták látogatásom célját. Don César és don Alfonso, akik többször találkoztak Antoniával, tehát jól ismerték, szerencsekívánataikat fejezték ki, hogy éppen őt választottam nőül. Különösen don César gratulált olyan lelkesen, hogy ha nem tétélezem fel róla, miszerint a derék főúr leszokott már bizonyos szórakozásokról, képes lettem volna

meggyanúsítani, hogy nem annyira a kastélya, hanem a kis majoroslány kedvéért látogatott el néha Liriasba. Ha csak egy kicsit is gyanakvó és féltékeny természetű vagyok, alighanem kellemetlen gondolataim támadnak ezzel kapcsolatban, minthogy azonban meg voltam győződve jövőbelim erényességéről, ilyesmi eszembe sem jutott. Serafina, miután biztosított róla, hogy mindig minden érdekli, ami az én személyemmel függ össze, közölte, hogy sok szépet hallott Antoniáról.

- De - tette hozzá gunyorosan, mintegy szemrehányásul azért, hogy Sefora szerelmét könnyen viszonzottam - akkor is bíznék az ön választékos ízlésében, ha nem hallottam volna annyit magasztalni a leány szépségét.

Don César és a fia nem elégedett meg azzal, hogy helyeselte házasságomat. Kijelentették, hogy minden költséget ők akarnak fedezni.

- Térjen csak vissza Liriasba - biztattak -, és várjon nyugodtan, amíg nem hall rólunk. Semmiféle előkészületet ne tegyen az esküvőre: minden gondot magunkra vállalunk.

Engedelmeskedtem óhajuknak, és hazatértem kastélyomba. Értesítettem Basiliót és a leányát is pártfogóink szándékairól, s a tőlünk telhető legnagyobb türelemmel vártuk, hogy hírt adjanak magukról. Több mint egy hétig nem történt semmi. Kárpótlásul a kilencedik napon megérkezett egy utazókocsi - négy öszvér vontatta -, rajta néhány szabó, gyönyörű selymeket hoztak menyasszonyi ruhának, s egész csomó libériás inas kísérte őket szebbnél szebb lovakon. Az egyik levelet hozott don Alfonsótól. A kormányzó értesített, hogy másnap apjával és feleségével együtt Liriasba érkezik, s az esküvői szertartást harmadnap maga a valenciai püspöki helynök fogja elvégezni. S másnap valóban meg is érkezett a kastélyba - hatlovas hintón - don César, a fia és Serafina, az egyházi férfiúval együtt. Előttük egy négylovas hintó gördült be az udvarra Serafina komornáival; nyomukban a kormányzó testőrei nyargaltak.

Alig érkezett a kastélyba a kormányzóné, máris rendkívül kíváncsian érdeklődött Antonia iránt. Mikor a leány megtudta, hogy Serafina megérkezett, azonnal üdvözlésére sietett, és kezét csókolt neki, mégpedig olyan kecsesen, hogy az egész társaság megcsodálta.

- Nos, asszonyom - fordult don César a menyéhez -, mi a véleménye Antoniáról? Választhatott volna-e jobban Santillana?

- Nem - felelte Serafina -, éppen egymáshoz illenek. Bizonyos vagyok benne, hogy házasságuk igen boldog lesz.

Szóval mindenki dicshimnuszokat zengett jövőbelimről, s ha már vászonruhájában is agyondicsérték, még elragadóbbnak találták, mikor pompásabb öltözékben jelent meg. Mintha mindig is ilyet viselt volna, olyan előkelően festett, és olyan kecsesen mozgott.

Elérkezett a pillanat, amikor sorsomat a házasság gyöngéd kötelékeivel Antonia sorsához kellett kötnöm. Engem don Alfonso fogott kézen, hogy az oltárhoz vezessen, Serafina pedig a menyasszonyt részesítette ugyanilyen kitüntetésben. Így vonultunk a tanya kápolnájába, ahol már várt a püspöki helynök, hogy összeadjon bennünket; a ceremónia Lirias lakóinak, valamint a környékbeli gazdag földműveseknek üdvívalgása közben zajlott le, akiket Basilio hívott meg Antonia esküvőjére. A meghívottak magukkal hozták leányaikat is, akik szalagokkal és virágokkal ékesítették föl magukat, s csengettyűs dob volt a kezükben. Aztán visszatértünk a kastélyba, ahol az ünnepség rendezője, Escipión jóvoltából három terített asztal állt, az egyik a nemesuraknak, a másik a kíséretüknek, a harmadik, a legnagyobb, a többi vendégnek. Antonia a kormányzóné óhajára az első asztalnál ült, én a másodikon, Basilio pedig a parasztokénál. Ami Escipiönt illeti, nem ült le egyik asztalhoz sem, hanem szüntelenül egyik asztaltól a másikig járt, s ügyelt, hogy mindenkit megfelelően kiszolgáljanak.

Az ebédet a kormányzó szakácsai készítették, következésképpen nem is volt hiány semmiben. A kitűnő borokkal, amelyekkel még Joaquín mester látott el, ugyancsak nem takarékoskodtunk; a vendégek kezdtek tűzbe jönni, jókedv uralkodott mindhárom asztalnál, amikor egyszerre csak váratlan eset zavarta meg a lakomát. Nagyon megijedtem: titkárom ugyanis abban a szobában, ahol éppen én ültem don Alfonso főtisztviselőinek és Serafina komornáinak társaságában, hirtelen összeesett és elájult. Fölugrottam, hogy a segítségére siessek, s miközben élesztgetni próbáltam, a komornák közül is elájult az egyik. Az egész társaság úgy vélekedett, hogy a két ájulás mögött valamiféle titok lappang, s ahogy hamarosan kiderült, valóban így is volt. Miután ugyanis Escipión nemsokára magához tért, odasúgta nekem:

- Hát úgy rendeltetett, hogy az ön életének legszebb napja az enyémben a leggyászosabb nap legyen? Hiába, az ember nem kerülheti el a végétét - tette hozzá. - Serafina egyik komornájában a feleségemre ismertem.

- Micsoda? - kiáltottam föl. - Lehetetlen! Te volnál a férje annak a hölgynek, aki az imént, veled egyszerre rosszul lett?

- Igen, uram - felelte Escipión -, én vagyok a férje, és esküszöm, hogy a sors nem üzhetett volna gonoszabb tréfát velem, mint hogy az utamba vetette.

- Nem tudom, barátom, mi okod van panaszra a feleséged ellen - feleltem -, de bármit követett is el ellened, nagyon kérek, uralkodj magadon, s ha szeretsz, ne zavarj meg az ünnepséget azzal, hogy tanújelét adod neheztelésednek.

- Rendben van, uram - felelte Escipión -, mindjárt meglátja, milyen jól tudok komédiázni.

Azzal odament a feleségéhez, akit társnői közben szintén eszméletre térítettek, s olyan lelkesen ölelte meg, mintha el volna ragadtatva a boldogságtól, hogy viszontlátja.

- Ó, drága Beatrizom, így hát az ég tíz év után újból összehozott bennünket! Ah, mily gyönyörű pillanat ez számomra!

- Nem tudom, csakugyan örül-e találkozásunknak - felelte a felesége -, én mindenesetre szentül hiszem: nem szolgáltattam okot rá, hogy elhagyjon. Egy este véletlenül együtt talált don Fernando de Leyvával, aki szerelmes volt úrnőmbé, Juliába, akinek én voltam a szerelmi postása, a fejébe vette, hogy szégyent hoztam mindkettőnk fejére, és engedtem don Fernando csábításának, a féltékenység megzavarta az esztét, elhagyta Toledót, és elmenekült előlem, mint valami szörnyeteg elől, anélkül, hogy egy szó felvilágosítást kért volna! Mi dolog ez? Kinek van kettőnk közül több oka panaszra, ha szabad kérdezni?

- Nem vitás, hogy önnek - felelte Escipión.

- Kétségtelenül nekem - vágott vissza a hölgy. - Nem sokkal az után, hogy ön elhagyta Toledót, don Fernando feleségül vette Juliát, és én asszonyom mellett szolgáltam, amíg élt. Amióta pedig a korai halál elragadta, a húga szolgálatában állok, aki éppúgy tanúságot tehet erényességemről, mint a többi komornája egytől egyig!

Titkárom e szavakra, amelyeket nem volt módjában megcáfolni, elszánta rá magát, hogy beletörődik a helyzetbe.

- Még egyszer elismerem, hogy én voltam a hibás - mondta feleségének -, és e tiszteletre méltó társaság színe előtt bocsánatot kérek.

Ekkor én is közbeléptem titkárom érdekében, megkértem Beatrizt, hogy felejtse el a múltat, és biztosítottam felőle, hogy férje ezentúl mindent el fog követni a kiengesztelése érdekében. Az asszony engedett a kérésemnek, s a házastársak kibékülését az egész társaság megéljenezte.

Hogy a kibékülést megünnepeljék, odaültették őket az asztalfőre, sorban ittak az egészségükre, s mindenki őket éltette. Szinte azt lehetett volna mondani, hogy az egész lakomát nem is az én esküvőm, hanem az ő kibékülésük örömeire rendezték.

Először a harmadik asztal mellől álltak föl a vendégek. A parasztleányok többre becsülték a pazar lakománál a szerelmet, s abbahagyták az evést, hogy táncoljanak egyet a lányokkal. A baszk dobok csörgése hamarosan a másik két asztal mellől is odacsábította a vendégeket, akiknek kedvük támadt a példa követésére. Egy pillanat múlva az egész társaság táncolt: a kormányzó tisztviselői a kormányzóné komornáival járták, s még az uraságok is a táncolók közé vegyültek. Don Alfonso szarabandot járt Serafinával, don César pedig Antoniával, aki utána engem vitt táncba, s ahhoz képes, hogy a tánc tudományának csak az alapelemeit sajátította el Albaracínban egyik polgárásszony rokonánál, egész jól táncolt. Ami engem illet - mint már említettem -, Chaves márkinőnél tanultam meg táncolni, s a társaság véleménye szerint igen jó táncos voltam. Ami Beatrizt és Escipiónt illeti, ők félrevonultak beszélgetni, hogy kölcsönösen beszámoljanak egymásnak, mi minden történt velük elválásuk óta. Társalgásukat azonban félbe kellett szakítaniuk, mert amikor Serafina értesült találkozásukról, magához szólította őket, hogy kifejezze szerencsekívánatait.

- Ezen az örömteljes napon csak tetézi boldogságomat, hogy ismét egymásra találtak, gyermekeim. Escipión barátom - tette hozzá -, visszaadom önnek hitvesét. Biztosíthatom felőle, hogy mindig kifogástalanul viselkedett, éljen hát ezentúl békességben vele. Ön pedig, Beatriz, szolgálja Antoniát ugyanolyan odaadással, amilyennel férje szolgálja señor Santillanát.

Escipión, aki ezek után kénytelen volt valóságos új Penelopénak⁹³ tekinteni feleségét, megígérte, hogy minden elképzelhető figyelmességgel elhalmozza.

Miután a parasztleányok és -lányok az egész napot végigtáncolták, hazatértek, a kastélyban azonban folytatódott az ünnepség. Pompásan megvacsoráztunk, s amikor elérkezett az ideje, hogy lefeküdjünk, a püspöki helynök megáldotta a nászágyat, Serafina levetköztette a menyasszonyt, don Alfonso és don César pedig engem részesített ugyanebben a kitüntetésben. Mivel az ilyesmi roppant mulatságos, don Alfonso emberei meg a kormányzóné komornái elhatározták, hogy szórakozásból végigcsinálják ugyanezt a ceremóniát: ők meg Beatrizt és Escipiónt vetköztették le, akik - hogy még mulatságosabb legyen a dolog - a legkomolyabb képpel hagyták magukat levetköztetni és lefektetni.

TIZEDIK FEJEZET

*Gil Blas és a szép Antonia házasságának folytatása.
Escipión történetének eleje*

A Leyva uraságok - miután újból elhalmoztak szeretetük ezernyi jelével - már esküvőm másnapján visszatértek Valenciába, ilyenformán a titkárom meg én magunk maradtunk a kastélyban feleségünkkel és inasainkkal.

Titkárom is, én is azon voltunk, hogy megnyerjük feleségünk tetszését, s igyekezetünk nem is volt eredménytelen. Hamarosan sikerült ugyanolyan szerelmet ébresztenem feleségemben magam iránt, mint amelyet én éreztem iránta, Escipión pedig elfeledtette asszonyával, mennyi bánatot okozott neki. Az okos, alkalmazkodó Beatriz minden nehézség nélkül beférközött új

---

⁹³ *Penelopé* - Odüsszeusz felesége, hűségesen várta húsz évig távol levő férjét.

úrnője kegyeibe, és megnyerte bizalmát. Egyszóval, mind a négyen remekül megértették egymást, s szerfölött irigylésre méltó életet kezdtünk folytatni. Napjainkat kedvesnél kedvesebb szórakozásokkal töltöttük. Antonia nagyon komoly volt, Beatriz meg én viszont nagyon vidámak, de ha nem is lettünk volna azok, mihielyt Escipión megjelent, szó sem lehetett többé mélabúróról. Escipión páratlan társaságbeli ember volt, azok közül a vidám fickók közül való, akiknek a puszta megjelenése elég ahhoz, hogy mindenkit megnevetessenek.

Egy szép napon ebéd után az az ötletünk támadt, hogy az erdő egyik legkellemesebb tisztásán fogunk sziesztázni, titkárom azonban olyan pompás kedvében volt, hogy tréfálkozásával elűzte az álmod a szemünkről.

- Fogd már be a szád - szoltam rá -, így nem lehet szunyókálni. Vagy ha már nem akarsz bennünket aludni hagyni, mesélj valami érdekes történetet.

- Szívesen, uram - felelte. - Óhajtja, hogy elmeséljem Pelagosz király történetét?

- Inkább meghallgatnám a tiédet - feleltem. - De hát amióta együtt vagyunk, még sohase szerezted meg nekem ezt az örömet, s nyilván soha nem is fogod.

- Miből gondolja? - kérdezte. - Csak azért nem meséltem még el életem történetét, mert soha a legkisebb jelét sem árulta el, hogy kíváncsi rá. Szóval nem én vagyok az oka, hogy nem ismeri kalandjaimat. De ha csak egy kicsit is kíváncsi rájuk, készségesen elmesélem őket.

Antonia, Beatriz meg én szaván fogtuk, s alig vártuk, hogy elkezdje, mert úgy gondoltuk, hogy az elbeszélés mindenképpen csak jótékony hatással lehet ránk: vagy elszórakozunk, vagy elalszunk rajta.

- Ha tőlem függött volna - kezdte Escipión -, egy előkelő spanyol grand, vagy legalábbis egy Szent Jakab- vagy Alcántara-rendi lovag fiának születtem volna. Mivel azonban az ember nem maga választja meg az apját, tudniok kell, hogy apám, Toribio Escipión csupán a Szent Hermandad Testvériség becsületes íjásza volt. Hivatásánál fogva kénytelen volt szinte állandóan az országutakat járni, s egy szép napon Cuenca és Toledo közt összeakadt egy cigányleánnyal, akit szerfölött csinosnak talált. A cigányleány egyedül, gyalogosan baktatott, s egész vagyonát a hátán cipelte valami tarisznafélében. „Hová, hává, kicsikém?” - szolította meg apám, s igyekezett minél szelídebbre fogni erélyes hangját. „Toledóba, lovag uram - felelte a cigányleány. - Remélem, ott sikerül valamilyen becsületes munkával megkeresnem a kenyerem.” - „Derék dolog - felelte apám -, s nincs kétségem felőle, hogy sok mindenhez ért.” - „Hál’ istennek, igen - felelte a cigánylány. - Sok mindenhez értek. Tudok például a hölgyeknek kenőcsöket és illatszereket kotyvasztani, jövendőt mondani, szitát forgatni és megtalálni az elveszett holmikat, s tükörben vagy pohárban mindent meg tudok mutatni, amit csak látni szeretnének az emberek.”

- Toribio úgy gondolta, hogy egy ilyen leány éppen jó lenne az olyan embernek, mint ő, aki csak nehezen tud megélni a foglalkozásából, akármilyen kitűnően látja is el, ajánlatot tett hát a lánynak, hogy feleségül veszi. A cigánylánynak eszébe se jutott kikoszarzni a Szent Testvériség tisztjét, boldogan igent mondott. Miután ekként megállapodtak, kettesben mentek tovább Toledóba, ahol házasságot is kötöttek. Ebből az előkelő frigyből születtem én, akit a szemük előtt látnak. Toledo egyik külvárosában telepedtek le, ahol anyám kenőcsöket meg illatszereket kezdett árulni, mivel azonban az üzlet nem bizonyult elég jövedelmezőnek, fölcsapott jósnőnek. Erre záporként hullottak a markába a tallérok meg a pisztolok, s a rengeteg rászédett nő meg férfi hamarosan híressé tette Coscolinát, tudniillik, így hívták a cigánylányt. Mindennap betoppant hozzá valaki, s megkérte, hadd vehesse igénybe varázstudományát: hol egy pénzsűkében lévő unokaöcs, aki azt szerette volna tudni, mikor távozik már a másvilágra

nagybátyja, akinek ő az egyetlen örököse, hol meg valami leányzó, aki arra volt kíváncsi, hogy a lovag, aki udvarolt és házasságot ígért neki, megtartja-e a szavát.

Gondolhatják persze, hogy anyám jóslatai mindig azoknak kedveztek, akik hozzá fordultak, s ha véletlenül teljesültek, akkor minden rendben volt. Ha pedig szemrehányást tettek neki, hogy éppen az ellenkezője történt annak, amit jóslott, ridegen azt felelte, hogy a szemrehányás az ördögöt illeti, aki - noha ő minden varázsserejét latba szokta vetni, hogy a jövőendő feltárására rávegye - kajánságból néha mégis rászedi.

Ha anyám szükségesnek látta, hogy mestersége tekintélyének növelése érdekében jóslás közben magát az ördögöt is megjelentesse, az ördög szerepét Toribio Escipión alakította, mégpedig tökéletesen, mivel nyers hangja és csúf arca csakugyan az ördögre emlékeztetett. Aki csak egy kicsit is hiszékeny volt, halálra rémült apám ábrázatától. Egyszer azonban sajnos beállított egy marcona kapitány, látni akarta az ördögöt, és amikor megjelent, keresztüldöfte a kardjával. A Szent Hivatal, tudomást szerezvén az ördög elhalálozásáról, kiküldte tisztviselőit Coscolinához, akik minden vagyonával együtt elhurcolták, s engem, aki akkor hétéves lehettem, bedugtak a „los Niños” árvaházba. Az árvaházban néhány irgalmas szívű pap viselte gondját tetemes fizetés ellenében a szegény árváknak, s még azt a fáradságot se sajnálta, hogy írni-olvasni tanítsa őket. Úgy vették észre, hogy sokat ígérő gyerek vagyok, minek következtében különleges bánásmódban részesítettek és engem bíztak meg ügyes-bajos dolgaik elintézésével. Velem küldték be a városba a leveleiket, hol ide, hol oda kellett mennem, s nekem kellett ministrálnom a misén. Hálából meg akartak tanítani latinul, de olyan gorombák voltak, olyan szigorúan bántak velem, hiába tettem nekik apróbb szívességeket, hogy nem bírtam tovább, s egy szép napon, amikor elküldtek elintézni valamit, megszöktem; ahelyett, hogy visszatértem volna az árvaházba, a Sevilla felé eső külvároson át elhagytam Toledót.

Noha még alig töltöttem be kilencedik évemet, örültem, hogy szabad vagyok, s a magam ura. Nem volt se pénzem, se ennivalóm, de nem érdekelt: a fontos az volt, hogy nem kellett többé tanulnom és dolgozatokat írnom. Kétórai gyaloglás után apró lábaim kezdték fölmondani a szolgálatot. Ekkora utat még soha nem tettem. Meg kellett állnom, hogy megpihenjek. Leültem egy útszéli fa tövébe, s hogy ne unatkozzam, előhúztam zsebemből a tankönyvet, végiglapoztam, de eszembe jutott a sok virgács- meg korbácsütés, amit a könyv miatt kaptam, mire dühösen kitéptem belőle a lapokat. „Nyavalyás könyv! Nem fogsz többet megrikatni!” Közben bosszúszomjamat azzal csillapítottam, hogy teleszórtam magam körül a földet deklinációkkal és konjugációkkal, arra haladt egy tiszteletre méltó külsejű remete, fehér szakállal és óriási pápaszeme volt. Hozzám lépett, és figyelmesen szemügyre vett. Én is őt.

- Úgy veszem észre, fiacskám - szólalt meg mosolyogva -, hogy nagyon gyöngéden vettük egymást szemügyre, s egyikünknek sem fog ártani, ha hozzám költözik remetelakomba. Alig kétszáz lépésre van innen.

- Alázatosan köszönöm - feleltem meglehetősen nyersen -, de semmi kedvem sincs remetének lenni!

Szavaimra a derék aggastyán föl kacagott és megölelt.

- Nem kell megijednie a ruhámtól, fiam. Nem szép, de hasznos. Ennek köszönhetem, hogy van egy bájos kis kunyhóm, és a környékbeli falvak lakói szeretnek, jobban mondva bálványoznak. Jöjjön csak velem - tette hozzá -, és ne féljen semmitől. Fölöltöztetem ugyanilyen ruhába. Ha jól fogja érezni magát, megosztja velem életem örömeit, ha meg nem tud megszokni nálam, nemcsak hogy bármikor elhagyhat, hanem arra is számíthat, hogy ha elválunk, még jót is teszek önnek.

Hagytam rábeszélni magam, és követtem a vén remetét, aki útközben fölött egy sereg kérdést, amelyekre olyan ártatlanul válaszoltam, ahogy többé sohasem. Mikor megérkeztünk a remetelakba, megkínált néhány szem gyümölcssel. Mohón fölfaltam, mivel egész nap csak egy darab száraz kenyeret ettem, reggelire adták az árvaházban. Mikor a remete látta, hogy dolgoznak állkapcsaim, így szólt: „Csak rajta, gyermekem, ne kíméld a gyümölcsömet, hála az égnek, bőséges készletem van belőle. Nem azért hoztalak ide, hogy éhen halj.” Ez igaz is volt, mert megérkezésünk után egy órával tüzet gyújtott, nyársra húzott egy ürücombot, s miközben én a nyársat forgattam, egy meglehetősen piszkos abrosszal leterített egy apró asztalt, s két tányért tett rá, egyet magának, egyet nekem.

Mikor a hús megsült, levette a nyársról, s levágott belőle néhány darabot vacsorára. Nem valami jámbor báránycsúszhoz illő vacsora volt, mivelhogy a húshoz kitűnő bort is ittunk, amiből ugyancsak nagy készletei voltak. „Nos, fiacskám - kérdezte, mikor felálltunk az asztal mellől -, ízlett a kosztom? Ugye, fölér az árvaházival? Mindennap ilyen kosztod lesz, ha itt maradsz velem. Egyébként - folytatta - azt csinálhatsz itt, ami éppen tetszik. Csupán azt kívánom, hogy ha alamizsnát megyek gyűjteni a szomszédos falvakba, kísérj el. Te fogod vezetni a csacsit, a hátán az átalvetővel, amelyet a jótékony parasztok rendszerint tojással, kenyérrel, hússal, hallal töltenek meg. Semmi egyebet nem kívánok tőled. Azt hiszem, nem túl nagy kívánság.”

- Ó, szívesen megteszek mindent, amit csak kíván - feleltem -, ha nem kívánja, hogy latint tanuljak. Crisóstomo fráter (így hívták az agg remetét) önkéntelenül elnevette magát naivitásomon, s újból megnyugtatóan, hogy semmire sem kényszerít akaratom ellen.

Már másnap el is indultunk alamizsnát gyűjteni a csacsival, amelyet én vezettem kötőlékénél fogva. Bőséges aratásunk volt, minden paraszt szívesen dugott valamit az átalvetőbe: az egyik egész kenyeret, a másik jókora darab szalonnát, a harmadik töltött libát, a negyedik meg foglyot. Mit mondjak? Több mint egy hétre való étellel tértünk haza, ami ékesen bizonyította, hogy becsülik és szeretik a parasztok a frátert. Igaz, hogy nagy hasznukra volt; ha szükség volt rá, ellátta őket jó tanáccsal, békességet teremtett a veszekedő házastársak közt, férjhez adta a lányokat, akikről úgy látta, hogy megunták a szüzességet, ha megtudta, hogy két jómódú gazda haragszik egymásra, fölkereste őket, s kieszközlte, hogy összebéküljenek, egyszóval mindenféle nyavalyára volt gyógyszere, s a gyermekáldás után vágyakozó asszonyokat megfelelő imádságokra tanította.

Abból, amit az imént mondtam, láthatják, hogy igen jól táplálkoztam a remetelakban. Az ágyam sem volt rosszabb; jó friss szalmán feküdtem, fejem alatt darócpárna, testemen ugyanolyan takaró, átaludtam az egész éjszakát. Crisóstomo fráter a megígért remeteruhát maga varrta meg nekem régi ruháiból, s elnevezett a „kis Escipión fráter”-nek. Ha szerzetesi csuhámban jelentem meg a falvakban, olyan kedvesnek találtak, hogy a szokottnál is jobban megrakták a csacsit. Annyira tetszettem nekik, hogy szinte versenyeztek, ki ad többet a kis fráternek.

Csak természetes, hogy a semmittevő, könnyű életmód, amelyet az öreg remete mellett folytattam, tetszett egy akkora fiúnak, mint én voltam. Olyannyira meg is kedveltem, hogy holtomig folytattam volna, ha a Párkák nem fontak volna egészen másfajta sorsot a számomra. De hát végzetem, amelyet be kellett töltenem, nemsokára kiragadott a semmittevésből, s ahogy mindjárt elmesélem, búcsút kellett vennem Crisóstomo frátertől.

Gyakran láttam, hogy az aggyastyán a vánkásával foglalatoskodik, kibontja, bevarrja, s egyszer észrevettem, hogy pénzt dug bele. Elfogott a kíváncsiság, s elhatároztam, hogy ki is elégítem az első alkalommal, mikor az öreg bemegy Toledóba, ahová minden héten egyszer be szokott

járni, mégpedig egyedül. Türelmetlenül vártam ezt a napot, bár más szándékom még nem volt, csak az, hogy kielégítsem kíváncsiságomat. Végre útra kelt a jóember, s én kibontottam a párnát. A gyapjában, amellyel meg volt töltve, körülbelül ötven tallért találtam különféle címletekben.

A pénzzel nyilván azok a parasztok rótták le hálájukat, akiket a remete meggyógyított az orvosságaival, meg a parasztasszonyok, akik - hála a tőle kapott imádságoknak - gyermeket szültek. De akárhogy állt is a dolog, mikor ráeszméltem, hogy a pénzt büntetlenül megszerezhetem, fölébredt bennem a cigánytermészet. Elfogott a vágy, hogy lopjak, ami csakis az ereimben folyó vérnek tulajdonítható. Ellenkezés nélkül engedtem a kísértésnek; a pénzt belecsavartam egy daróczsákba, amelyben a fésűinket meg a hálósipkáinkat tartottuk, levettem a szerzetescsuhát, újból fölvettem az árvaházban viselt ruhámat, és eliszkoltam a remetelaktól, abban a hiszemben, hogy a zsákban India egész gazdagságát viszem magammal.

Első próbálkozásom történetét hallották - folytatta Escipión -, s nincs kétségem felőle, hogy ezek után egész sor hasonló esetre számítanak. Várakozásukban nem is fognak csalódni, még sok ilyen gazságot kell elbeszélnem, mielőtt dicséretre méltó tetteimre rátérhetnék. De azokra is sor kerül, s elbeszéléseimből ki fog derülni, hogy csirkefogóból is lehet becsületes ember.

Gyerek voltam még, de annyi eszem volt már, hogy ne a Toledo felé vezető úton induljak el, hiszen ott a véletlen folytán könnyen összetalálkozhattam volna Crisóstomo fráterrel, aki nem a legbarátságosabban vette volna vissza vagyont. Másfelé vettem hát utamat, s eljutottam egy Gálvez nevű faluba, ahol megszálltam a fogadóban. A fogadósnőben, egy negyvenéves özvegyben megvolt minden képesség, ami egy ilyen üzlet vezetéséhez kell. Éppen csak rám pillantott, s máris látta a ruhámról, hogy nyilván egy árvaházból szöktem meg, megkérdezte hát, ki vagyok és hová igyekszem. Azt feleltem, hogy elvesztettem szüléimet, és állást keresek. „Tudsz-e olvasni, fiam?” - kérdezte. Megmutattam, hogy tudok, sőt nagyon szépen írok is. Csakugyan ismertem a betűket, s úgy össze tudtam kötni őket, hogy egy kicsit hasonlított az íráshoz. De egy falusi kocsmá ügyművészetéhez ennyi is elég volt. „Akkor hát felfogadlak - jelentette ki a fogadósné. - Hasznodat tudom venni: te fogod nyilvántartani tartozásaimat és követeléseimet. Fizetést nem kapsz - tette hozzá -, tekintve, hogy a fogadóban sok úriember is megfordul, aki nem feledkezik meg az inasokról. Jó kis borraivalokra számíthatsz.”

Elfogadtam az ajánlatot, persze fenntartva magamnak a jogot - miként bizonyára sejtik -, hogy mihelyt nem érzem jól magam Gálvezben, azonnal odébbállhassak. Alig határoztam el, hogy beállok a fogadóba, irtózatossággal fogott el, s minél tovább gondolkodtam a dolgon, annál indokoltabbnak éreztem félelmemet. Nem akartam tudtára adni senkinek, hogy pénzem van, s nagy kínban voltam, mert fogalmam se volt róla, hova dugjam, hogy illetéktelen kezek elől biztonságban legyen. Nem ismertem még eléggé a házat ahhoz, hogy a pénz elrejtésére még olyan alkalmasnak látszó zugokban is megbízzam. Milyen gonddal jár a gazdagság! Szüntelenül rettegettem miatta. Végül is elhatároztam, hogy pénzeszsákomat a padlás egyik sarkában dugom el a szalmában, s minthogy ott sokkal nagyobb biztonságban hittem, mint másutt, megnyugodtam, már amennyire ez egyáltalán lehetséges volt.

A fogadónak három alkalmazottja volt: egy nagy darab lovászfű, egy fiatal galíciai cseléd lány meg én. Mindhárman annyit préseltünk ki a vendégekből, amennyit csak lehetett. Én mindig kaptam tőlük néhány garast, amikor átnyújtottam nekik a számlát. Valamit a lovászfűnek is adtak, amiért gondját viselte a lovuknak. Ami azonban a galíciai cseléd lányt illeti, akit az arra elhaladó postakocsisok valósággal bálványoztak, ő több tallért keresett, mint ahány maravédit mi ketten összesen. Mihelyt kaptam egy-egy garast, rögtön rohantam vele a padlásra, hogy a kincstáramat gyarapítsam, s vagyonom minél jobban növekedett, annál inkább kicsiny

szívemhez nőtt. Néha megcsókoltam a pénzdarabokat, s olyan elragadtatással bámultam őket, amilyet csak a fősvények érthetnek meg.

A szerelem, amelyet kincsem iránt éreztem, arra készítetett, hogy naponként legalább harmincszor meglátogassam. A lépcsőn gyakran összetalálkoztam a fogadós néval, akiben - gyanakvó természetű lévén - egyszer föltámadt a kíváncsiság, hogy ugyan mi vonz engem pillanatonként a padlásra. Fölment és kutatni kezdett, mert azt hitte, hogy talán olyasmit rejtegetek ott, amit a házból emeltem el. Beleketort a szalmába is, ahová a zsákot dugtam, és meg is találta. Kinyitotta a zsák száját, s látva, hogy tele van tallérokkal és pisztolokkal, azt hitte - vagy úgy tett, mintha azt hinné -, hogy tőle loptam a pénzt. Minden további nélkül el is kobozta, aztán nyomorult kis csirkefogónak nevezett, a lovászfőúrnak, aki odaadó híve volt, megparancsolta, hogy mérjen rám vagy ötven korbácsütést, s miután ilyen alaposan elintézt, kitette a szűrőmet, mondván, hogy csirkefogókat nem tűrhet meg a házában. Hiába tiltakoztam, hogy nem loptam meg, ő az ellenkezőjét állította, s inkább neki hittek, mint nekem. Így történt, hogy Crisóstomo fráter pénze egy tolvaj kezéből egy tolvajná kezébe került.

Úgy megsirattam a pénzem, ahogy egyetlen fia halálát siratja meg az ember, s ha könnyeim nem is adták vissza, amit elvesztettem, legalább részvétet ébresztettek abban a néhány emberben, akik sírni láttak, többek közt a gálvezi plébánosban is, akivel véletlenül összetalálkoztam. Láthatólag meghatotta szomorú helyzetem, s magával vitt a parókiára. Ott - hogy megnyerje bizalmam, vagy inkább hogy kicsalogassa titkomat - sajnálkozni kezdett rajtam. „Ó, szegény gyermek! - kiáltott föl részvétteljesen. - Milyen sajnálatra méltó, hogy nincs senki, aki gondját viselné! Hát csoda, hogy ilyen zsenge korban magára hagyatva bűnbe esett? Nagyon nehéz e földi életben büntelennek maradni.” Aztán megkérdezte: „Spanyolország melyik tartományából való, gyermekem? Kik a szülei? Úrigyerekek látszik. Beszéljen őszintén, és higgye el, nem hagyom cserben!”

- A plébános körmönfont, nyájas szavaival szinte észrevétlenül rávette, hogy minden dolgom fölfedjem előtte, s ezt fölöttébb jóhiszeműen meg is tettem. Miután mindent bevallottam, így szólt:

„Igaz ugyan, barátom, hogy egy remetének nem illik pénzt gyűjtenie, ez azonban egyáltalán nem kisebbíti az ön bűnét, mert Crisóstomo fráter meglopásával megszegte a tízparancsolatnak a lopást tiltó cikkelyét. De nyugodjék meg: magam megyek el a fogadós néhez, és kényszerítem rá, hogy adja vissza a pénzt, azaz juttassa el a fráterhez, a remetelakba. Ebben az ügyben tehát mostantól fogva nyugodt lehet a lelkiismerete.” Be kell vallanom, hogy a lopás miatt csöppet sem nyugtalankodtam. A plébános, aki már kifőzte a tervét, nem hagyta ennyiben a dolgot. „Gyermekek - folytatta -, szeretnék tenni valamit az érdekében, szeretnék jó állást szerezni önnek. Már holnap elküldöm egy postakocsissal unokaöcsémhez, aki a toledói székesegyház kanonokja. Nem fogja kérésemet visszautasítani, s bizonyára felfogadja önt lakájnak. Az inasok olyan pazarul élnek nála a kanonoki jövedelemből, mintha maguk is egyházi tisztséget töltenének be. Kitűnően fogja érezni magát, erről biztosíthatom.”

- Ez az ígélet olyan vigasztaló volt számomra, hogy nem is gondoltam többé a zsákomra, sem a miatta kapott korbácsütésekre. Csak azon járt az eszem, hogy milyen élvezet lesz ingyenélők módjára élni. Másnap, amikor éppen reggeliztem, a plébános parancsára a parókia elé érkezett a postakocsis két fölnyergelt, fölkontározott öszvérrel. Engem fölsegítettek az egyiknek a nyergébe, a postakocsis fölpattant a másikra, s elindultunk Toledo felé. Útitársam víg kedélyű ember volt, szeretett nagyokat nevetni felebarátai rovására.

„No kisöcsém - mondta -, a gálvezi plébános úr személyében ugyancsak jó barátja akadt! Meg is mutatta. Szeretetének ékeesebb bizonyosságát nem is adhatta volna, mint hogy kanonok unoka-

öccsénél helyezi el, akit magamnak is van szerencsém ismerni, s vitathatatlanul a toledói káptalan gyöngye. Nem az az ájtatos-fajta, akinek sovány, sápadt arcáról messziről lerí az önsanyargatás; kövér, pirospozsgás, jókedvű, valóságos életművész, nem tagad meg magától semmiféle élvezetet, s legfőképp a hasát szereti. Olyan dolga lesz nála, mint az angyaloknak a paradicsomban.”

Mikor az akasztófára való postakocsis észrevette, milyen nagy örömmel hallgatom, tovább ecsetelte, milyen jó sorom lesz, ha a kanonok inasa leszek. Szüntelenül erről szónokolt, míg Obisa faluba nem érkeztünk, ahol megálltunk, hogy az öszvérek pihenhessenek egy kicsit. Ott - legnagyobb szerencsémre - rájöttem, hogy becsaptak. Elmondom, hogyan jutottam erre a fölfedezésre. A postakocsis, miközben ide-oda járkált a fogadóban, véletlenül kiejtett a zsebéből egy levelet, amelyet sikerült ügyesen fölszednem, anélkül, hogy észrevette volna, s miközben ő az istállóban foglalatostkodott, módját ejtettem, hogy el is olvassam. A levél az árvaház papjainak volt címezve, s ez volt benne:

„Uraim, azt hiszem, az irgalmasság kötelez rá, hogy visszaküldjek önökhöz egy kis csirkefogót, aki megszökött az intézetből. Úgy látom, okos fiú, megérdemli a jóságukat, hogy lakat alatt tartsák. Meggyőződésem, hogy kellő szigorral jóra való fiatalembert faragnak belőle. Legyen Isten áldása jámbor és jótékony tevékenységükön! A gálvezi plébános.”

- Mikor végigolvastam a levelet, amelyből tudomást szereztem a plébános úr épületes szándékáról, semmi kétségem nem volt felőle, hogy mit kell tennem: kiszöktem a fogadóból, s egy pillanat múlva már a Tajo partján voltam, pedig több mint egy mérföldnyire folydogált. A félelem szárnyakat adott, hogy megmenekülhessek az árvaházi papoktól. Eszem ágában sem volt visszakerülni hozzájuk, annyira megutáltam a módszert, ahogyan a latint tanították. Jókedvűen vonultam be Toledóba, pedig fogalmam se volt róla, hol fogok enni és inni. Igaz, hogy Toledo istenáldotta város, ahol az ügyes embernek, aki felebarátai költségén akar élni, nem kell éhen halnia. Csakhogy akkor még túl fiatal voltam, nem számíthattam rá, hogy föltétlenül módot találok a megélhetésre. A szerencse azonban a kezemre játszott. Alig értem ki a főtérre, egy jól öltözött lovag karon ragadott, mikor elhaladtam mellette, és így szólt: „Akarsz-e a szolgálatomba lépni, kiskomám? Nagyon örülnék, ha olyan inasom volna, mint te.” - „Én is, ha olyan gazdám volna, mint ön” - feleltem. „Hát ha így áll a dolog, e pillanattól fogva az vagyok - jelentette ki. - Jöhetsz is velem.” Szó nélkül engedelmeskedtem.

A lovagnak, aki körülbelül harmincéves lehetett, don Abel volt a neve. Szállodában lakott, egy elég szép lakosztályt bérelt. Hivatásos kártyás volt. A következőképpen éltünk. Reggelenként fölvágtam öt-hat pipára való dohányt, kitisztogattam a lovag ruháit, aztán borbélyt hoztam, aki megborotválta és megigazította a bajuszát, azzal el is ment hazulról, egész nap kocsmáról kocsmára járt, s csak éjfél tájban tért haza. De mielőtt elindult volna hazulról, minden reggel elővett a zsebéből három reált, s a markomba nyomta: annyi volt a napi költőpénzem. Este tízig azt csinálhattam, amit akartam, csak az volt a fontos, hogy otthon legyek, amikor hazatér. Szerfölött meg volt elégedve velem. Csináltatott számomra egy ujjast meg egy térdnadrágot; úgy festettem ebben a libériában, mint valami kis bordélyházi küldönc. Nagyon tetszett az állásom, s biztos, hogy bajosan találhattam volna a természetemnek jobban megfelelőt.

Már majdnem egy hónapja éltem ilyen boldogan, mikor gazdám megkérdezte, jól érzem-e magam nála. Azt feleltem, hogy jobban nem is érezhetném, mire gazdám így szólt:

- Nos, akkor hát holnap Sevillába utazunk, van ott egy-két elintéznivalóm. Azt hiszem, nincs ellenedre megnézni Andalúzia fővárosát. *Aki Sevillát nem látta, semmit sem látott*, tartja a közmondás.

Közöltem vele, hogy kész vagyok bárhová követni. A sevillai postakocsis még aznap eljött a szállodába a hatalmas ládáért, amelybe gazdám valamennyi ruhaneműje be volt csomagolva, s másnap útnak indultunk Andalúziába.

Señor don Abelnek olyan szerencséje volt a kártyában, hogy csak akkor vesztett, amikor akart. Ennek következtében gyakran kellett lakhelyet változtatnia, hogy megmeneküljön áldozatai bosszújától. Ez volt az oka Sevillebe való utazásunknak is. Mikor megérkeztünk, a cárdobai kapu mellett szálltunk meg egy fogadóban, s ugyanolyan életet kezdtünk, amelyet Toledóban folytattunk előzőleg. Gazdám azonban kénytelen volt rájönni, hogy nagy különbség van a két város közt. A sevillai lebuji okban olyan kártyásokkal akadt össze, akik éppolyan szerencséjével játszottak, mint ő, úgyannyira, hogy néha fölöttébb búsan tért haza. Egy reggel, amikor még mindig rosszkedvű volt - előző nap ugyanis száz pisztolt vesztett -, megkérdezte, miért nem vittem el piszkos fehéreneműjét az asszonyhoz, aki ki szokta mosni és be szokta illatosítani. Azt feleltem, hogy elfelejtettem. Erre dühbe gurult, s lekent vagy fél tucat akkora pofont, hogy nagyobb fényességet láttam, mint amilyen Salamon templomában uralkodott.

- Nesze, te kis nyavalyás! - kiáltotta. - Majd én megtanítalak, hogy ne feledkezz meg a kötelességeidről! Talán folyton itt ülsz melletted és figyelmeztesselek, mi a tennivalód? Miért nem vagy a kiszolgálásban is olyan ügyes, mint az evésben? Nem vagy hülye, magadtól is kitalálhatnád, mire van szükségem, anélkül, hogy parancsot várnál!

Azzal eltávozott, én meg ott maradtam a lakásban, végig sértve a pofonok miatt, amelyeket egy jelentéktelen kis mulasztásért kaptam, s azzal a szilárd elhatározással, hogy mihelyt alkalom adódik rá, bosszút állok.

Nem sokkal ez után az eset után nem tudom, mi történhetett vele valamelyik lebuji; tény, hogy este nagyon izgatottan érkezett haza.

- Escipión! Elhatároztam, hogy Itáliába utazom. Holnapután szállok tengerre egy Genovába visszatérő hajón. Okom van rá, hogy elutazzam, s remélem, szívesen elkísérsz, megragadod a nagyszerű alkalmat, hogy láthasd a világ legelbűvölőbb országát.

Azt feleltem, hogy a legnagyobb örömmel. Sőt: úgy tettem, mintha alig várnám, hogy láthassam Itáliát, de megfogadtam, hogy az indulás pillanatában elillanok. Azt hittem, ezzel bosszút állok gazdámra, s rendkívül leleményesnek találtam a tervet. Olyan büszke voltam rá, hogy nem tudtam megállni, és elmondtam egy bérnyúlósnak, akivel összetalálkoztam az utcán. Amióta Sevilleben tartózkodtam, megismerkedtem néhány sötét alakkal, s ez volt köztük a legsötétebb. Elmeséltem neki, hogyan és miért pofozott meg a gazdám, aztán azt is elárultam, hogy don Abelt közvetlenül a hajóra szállás előtt faképnél akarom hagyni, s megkérdeztem, mi a véleménye tervemről.

A fickó összevont szemöldökkel végighallgatott, pödört egyet a bajszán, aztán meglehetősen csúnyán nyilatkozott gazdámra. „Fiacskám - jegyezte meg -, örökre elveszíti a becsületét, ha megelégszik egy ilyen semmi kis bosszúval, amelyet kieszelt. Nem elég, hogy egyedül hagyja elutazni don Abelt. Legalábbis büntetésnek nem. A büntetésnek arányban kell állnia az elkövetett sértéssel. Kár sokat teketóriázni: emeljük el a holmiját meg a pénzét, aztán ha elutazott, testvériesen megosztozunk rajta.” Habár természetből fogva hajlamos voltam a lopásra, egy ilyen nagyszabású tolvajlás gondolatától visszariadtam.

De a gazfickó addig nem nyugodott, amíg rá nem beszélt. Mindjárt el is mondom, hogy végződött a dolog. A bérnyúlós - nagy darab, izmos fickó - másnap estefelé fölkeresett a szállodában. Megmutattam neki a ládát, amelybe gazdám már becsomagolta ruhaneműit, és megkérdeztem, képes-e egyedül elvinni egy ilyen nehéz ládát. „Ez nehéz? - kérdezte -, tudja meg, hogy ha valamelyik felebarátom holmijának elemeléséről van szó, még Noé bárkáját is

képes volnék elvinni.” Azzal a ládához lépett, minden erőlködés nélkül a vállára vette, s könnyed léptekkel elindult lefelé a lépcsőn. Én utána. Már majdnem kiosontunk a kapun, amikor egyszerre csak előttünk termett don Abel, akit szerencsecsillaga éppen a legjobbkor vezérelt haza. „Hová mégy azzal a ládával?” - förmedt rám. Olyan zavarba jöttem, hogy képtelen voltam megszólalni, a fickó meg, látva, hogy a dolog nem sikerült, ledobta a ládát a földre, s hogy ne kelljen magyarázkodnia, elszaladt. „Nos, hová mégy azzal a ládával?” - kérdezte másodszor is a gazdám. „Uram - feleltem, s inkább holt voltam, mint eleven -, a hajóra akartam vitetni, amelyen holnap Itáliába indul.” - „Ejha! És tudod legalább, hogy melyik hajóval akarok utazni?” - kérdezte. „Nem, uram - feleltem -, de akinek nyelve van, eltalál Rómába. Megkérdeztem volna a kikötőben, s valaki bizonyára meg tudta volna mondani.” A választ gyanúsnak találta, és dühös pillantást vetett rám. Azt hittem, megint megpofoz. „És ki adott rá utasítást, hogy a ládát kivitesse a szállodából?” - kiáltotta. „Ön” - feleltem. „Micsoda? Én? - kérdezte csodálkozva. - Én adtam ilyen utasítást?” - „Persze - feleltem. - Emlékezzék csak vissza, mit vetett a szememre néhány nappal ezelőtt! Nem azt mondta tán, amikor megpofozott, hogy ne váljak utasításra, s találjam ki magamtól, mi a teendőm? Nos, ehhez tartottam magam, amikor a hajóra akartam vitetni a holmiját.” A hamiskártyás rájött, hogy ravaszabb vagyok, mint gondolta, s fagyosan utamra bocsátott. „Menjen, Escipión úr, ég vele! Ön túl okos a korához képest. Nem szeretek olyanokkal kártyázni, akiknek hol eggyel több, hol meg eggyel kevesebb lapjuk van. Pusztuljon a szemem előtt - tette hozzá hangot változtatva -, nehogy elhegedüljem a nótáját!”

- Megkíméltem a fáradságtól, hogy kétszer kelljen mondani. Azon nyomban faképnél hagytam, iszonyúan félve, hogy levéteti velem a ruhámat is, de szerencsére nem vétette le. Céltalanul bolyongtam az utcákon, s azon tűnődtem, hol szállhatnék meg azzal a néhány reállal a zsebemben, amim volt. Az érseki palota kapujához értem; éppen akkor készítették a vacsorát őeminenciájának, s a konyhából terjengő kellemetes illatokat mérföldnyi körzetben érezni lehetett. „A teremtsit - gondoltam magamban -, be szívesen ismeretséget kötnék eme ínycsiklandó falatok közül valamelyikkel! Még azzal is megelégednék, ha az öt ujjamat belemárthatnám és lenyalhatnám! De hát nem lehetne kitalálni a módját, hogy meg is kóstolhassam ezeket az ízletes pecsenyéket, amelyeknek csak az illata bizsergeti az orrom? Miért ne? Egyáltalán nem látszik lehetetlennek.” Töprengeni kezdtem, s addig töprengtem, amíg eszembe nem jutott egy ravasz csel. Azonnal alkalmaztam is, mégpedig sikerrel. Befordultam az érseki palota udvarába, s a konyha felé rohanva teli tüdőből üvöltöztem: „*Segítség! Segítség!*” mintha valaki gyilkos szándékkal kergetett volna.

- Ismételt segélykiáltásaimra kirohant Diego mester, az érsek szakácsa, három-négy kuktával, hogy megnézze, mi történt. Minthogy rajtam kívül senkit sem látott, megkérdezte, miért ordítózom. „Jaj, señor - feleltem, s kézzel-lábbal igyekeztem megjátszani a halálra rémület -, Szent Polikárra kérem, mentsen meg a gyilkostól, aki le akar mészárolni!” - „Hol a gyilkos? - kiáltotta Diego. - Hiszen egyedül van, a kutya se kergeti. Nyugodjon meg, fiam, bizonyára csak meg akarta ijeszteni tréfából valaki, de már a palotába nem mert ön után jönni, s okosan is tette, mert levágtuk volna a fülét.” - „Szó sincs róla - feleltem -, nem tréfából üldözött az az illető. Egy nagy darab csirkefogó volt, ki akart fosztani. Bizonyos vagyok benne, hogy kint vár az utcán.” - „No akkor jó sokáig várhat - jelentette ki a szakács -, mert ön holnapig itt marad. Majd együtt vacsorázik és alszik a kuktákkal, jól megvendégelik majd.”

E szavak hallatára túláradó öröm fogott el, s amikor Diego mester bevezetett a konyhába, s szemem elé tárultak őeminenciája vacsorájának előkészületei, el voltam ragadtatva. Legalább tizenöt embert számoltam meg, aki mind a vacsorával foglalkozott, az egyes fogásokat azonban nem sikerült megszámolnom, mert a gondviselés fölöttébb bőkezűen gondoskodott az érsekségről! Teli tüdővel szívtam be a finom falatok illatát, amelyet addig csak messziről

éreztem, s föltámadt bennem a falánkság. Abban a kitüntetésben részesültem, hogy együtt vacsoráztam és egy szobában aludtam a kuktákkal, akik csakugyan bőségesen megvendégelték, s annyira megkedveltek, hogy amikor másnap don Diego elé járultam, és megköszöntem nagylelkűségét, hogy menedéket adott, a szakács a következőket mondta: „A kuktáink kijelentették, hogy mindnyájan örülnének, ha velük dolgozna, annyira megszerették. Volna-e kedve közéjük állni?” Azt feleltem, hogy leghőbb vágyam teljesülne, ha ilyen kitüntetésben részesülhetnék. „Hát ha így áll a dolog - felelte a szakács -, máris tekintse magát az érsekség alkalmazottjának, barátom.” Azzal bevitt a háznagyhoz, és bemutatott neki, az pedig - látva, hogy talpraesett fiú vagyok - méltónak ítélte rá, hogy kukta lehessenek.

Alig foglaltam el a fölöttébb megtisztelő állást, Diego mester, aki követte az előkelő házak szakácsainak példáját, akik titkon húst küldenek a babájuknak, engem szemelt ki rá, hogy hol borjúbélszint, hol meg szárnyast meg vadat vigyek át egy közelben lakó hölgynek. A derék hölgy legföljebb harmincéves, nagyon csinos és eleven özvegy volt, s egyáltalán nem úgy festett, mint aki túlságosan hűséges a szakácshoz. Holott a szakács nemcsak hússal, kenyérral, cukorral és olajjal látta el, hanem még bort is küldött neki, s mindezt az érsek őeminenciája költségére.

Őeminenciája palotájában végleg kikupálódtam, s olyan mulatságos csínyt követtem el, hogy még ma is emlegetik Sevillában. Az apródok meg még néhány cseléd egy színdarab előadásával szerette volna megünnepelni őeminenciája születésnapját. A *Benavides*⁹⁴ című darabra esett a választásuk, s mivel León ifjú királyának szerepéhez szükségük volt egy hozzám hasonló korú fiúra, engem szemeltek ki e célra. A háznagy, aki azzal kérkedett, hogy remekül tud deklamálni, vállalta, hogy betanít, s néhány lecke után biztosított felőle, hogy nem én fogok a legrosszabbul játszani. Minthogy az ünnepség költségeit gazdám fedezte, gondolhatják, hogy nem takarékoskodtunk a pénzzel, s igyekeztünk minél látványosabbá tenni. A palota legnagyobb termében színpadot építettek, és gyönyörűen földíszítették. A színpad hátterében gypágyat fektettek le, azon kellett aludnom, amikor majd megjelennek a mórok, és rám vetik magukat, hogy foglyul ejtsenek. Mikor a szereplők már annyira jutottak, hogy előadhatták a darabot, az érsek kitűzte az előadás napját, és meghívta rá a város legelőkelőbb nemesurait és hölgyeit.

Mikor elérkezett az előadás napja, minden szereplő csak a kosztümjével volt elfoglalva. Az én kosztümömet egy szabómester hozta el, s vele jött a háznagy is, aki azonfölül, hogy vette magának a fáradságot, és betanította nekem a szerepemet, azt is kötelességének érezte, hogy ott legyen, amikor beöltözöm. A szabó aranypaszománnyal és gombokkal díszített pompás kék bársonyruhába bújtatott, a ruha bő ujjain ugyancsak aranyrojtok díszeltek, s maga a háznagy helyezte a fejemre a rengeteg valódi gyönggyel és hamis gyémántokkal ékes, kemény-papírból készült koronát. Ezenfelül ezüsthímes, rózsaszín selyemövet kötöttek a derekamra. Valahányszor egy-egy újabb ékességet aggattak rám, úgy éreztem, mintha szárnyakat kölcsönöznének, hogy elröpülhessek. Aztán alkonyatkor elkezdődött az előadás. Elsőnek León ifjú királya jelent meg a színen, s előadott egy hosszú monológot. Minthogy a szerepet én játszottam, én kezdtem meg az előadást egy hosszú verses tirádával, amely azzal végződött, hogy nem bírok ellenállni az álom csábításának, s lefekszem aludni. Azzal visszavonultam a díszletek közé, s leheveredtem az előre odakészített gypágyra. De ahelyett, hogy elaludtam volna, azon kezdtem törni a fejem, hogyan juthatnék ki az utcára és oldhatnék kereket királyi ruhámban. Az a kis oldalsó lépcső, amely a színpad alá s onnan a terembe vezetett, alkalmasnak látszott tervem végrehajtására. Fölemelkedtem egy kicsit, s mivel láttam, hogy senki

---

⁹⁴ *Benavides* - Lope de Vega műve.

se figyel rám, lementem a lépcsőn a terembe s hangos „*Helyet! Helyet! Át kell öltöznöm!*” kiáltásokkal sikerült is eljutnom az ajtóig. Mindenki félreállt az utamból, ilyenformán egy perc se telt bele, s a sötétség leple alatt háborítatlanul kijutottam a palotából, és elmentem barátomhoz, a bérnyilkoshoz.

Öltözékem láttán egészen elképedt. Elmondtam neki, miről van szó, s jót nevetett rajta. Aztán szíves örömmel megölelt, már csak azért is, mert azzal a szép reménnyel kecsegtette magát, hogy ő is kap valamit León királyának holmijából. Gratulált a remek fogáshoz, s kijelentette, hogy ha a későbbiekben is hű maradok önmagamhoz, egyszer még világhírű leszek a találékonyságom révén. Miután mind a ketten szinte halálra neveltük magunkat, azt kérdeztem a haramiától: „Mitévők legyünk ezzel a pompás ruhával?” - „Amiatt sose nyugtalankodjon - felelte. - Ismerek egy derék ószerest, kérdezősködés nélkül mindent megvásárol, amit el tud adni, föltéve, hogy megtalálja a számítását. Holnap reggel érte megyek és idehozom.” Másnap a fickó csakugyan kora reggel eltávozott hazulról, engem föl se keltett, két óra múlva visszatért az ószeressel, aki egy sárga vászonba burkolt csomagot cipelt magával. „Kedves barátom - mondta -, bemutatom önnek señor Ibañez de Segoviát. Ha volt valaha egyáltalában becsületes és jóhiszemű ószeres, akkor ő az, mert nem követi kartársai rossz példáját, hanem azzal büszkélkedik, hogy aggályosan tisztességes. Pontosan meg fogja önnek mondani, mennyit ér a ruha, amelyen túl akar adni, s mérget vehet rá, hogy annyit ér, amennyire ő becsüli.” - „Hát igaz, csakugyan így van - szólalt meg az ószeres. - Nyomorult gazembernek kellene lennem, hogy kevesebbre becsüljek valamit az értékénél. Hál’ istennek, ilyesmit még nem vetettek a szememre, és nem is fognak soha a szemére vetni Ibañez de Segoviának. Hadd lám - tette hozzá -, miféle ruhákat akar eladni, becsületesen megmondom, mennyit érnek.” - „Ott vannak ni - mondta a bérnyilkos, s a ruhákra mutatott. - Ismerje be, hogy soha nem látott még pompásabbat. Nézze meg ezt a gyönyörű genovai bársonyt, s ezt a pompás díszítést.” - „Gyönyörű - felelte az ószeres, miután figyelmesen szemügyre vette a ruhát. - Egészen el vagyok ragadtatva.” - „És mi a véleménye ezekről az igazgyöngyökről a koronán?” - kérdezte barátom. „Ha gömbölyűbbek volnának - felelte Ibañez -, fölbecsülhetetlen lenne az értékük, de így is nagyon szépek, akárcsak a többi holmi. Nagyon tetszenek - folytatta -, s szívesen megadom értük, amit érnek. Egy ravasz ószeres úgy tenne a helyemben, mintha lebecsülné az árut, hogy olcsón megkaphassa, s nem restellne húszt pisztolt ajánlani. Én azonban becsületes ember vagyok, megadom a negyvenet.”

- Ha Ibañez száz pisztolt mondott volna, akkor sem becsülte volna fel értékének megfelelően a holmit, mivel csupán a gyöngyök legalább kétszázat értek. A bérnyilkos, aki összejátszott vele, így szólt hozzám: „Lám, milyen szerencse, hogy becsületes emberrel került össze! Señor Ibañez olyan pontosan becsüli fel az árut, mint a halál.” - „Úgy van - jelentette ki az ószeres. - Nem is lehet nálam lealkudni vagy ráadni egy obulust sem. Nos - kérdezte -, megegyeztünk? Leszámlálhatom a pénzt?” - „Várjon csak - mondta a bérnyilkos -, hadd próbálja föl előbb az én kis barátom a ruhát, amit a részére hozattam, nagy csalódás volna, ha nem volna jó a mérete.” Erre az ószeres kibontotta a csomagot és egy viseltes, de szép, ezüstgombos ujjast és egy térdnadrágot terített elé. Fölálltam és fölpróbáltam a ruhát. Túlságosan bő és hosszú volt ugyan, mindamellett a két úr azt állította, hogy olyan, mintha rám öntötték volna. Ibañez tíz pisztolt kért érte, s mivel nála nem lehetett alkudni, kénytelen voltam belemenni a dologba. Így aztán harminc pisztolt számolt le az erszényéből az asztalra, aztán becsomagolta a királyi ruhát meg a koronát és elvitte, nyilván igen elégedetten, hogy ilyen jól kezdődött a napja.

Mikor eltávozott, a bérnyilkos így szólt hozzám: „Nagyon elégedett vagyok ezzel az ószeressel.” Volt is rá oka; ugyanis bizonyos vagyok benne, hogy legalább száz pisztolt keresett a jóvoltából. De nem elégedett meg ennyivel: minden teketória nélkül elvette az asztalon heverő pénz felét, s csak a felét hagyta nekem: „Kedves kis Escipión barátom, azt tanácsolom, hogy

azonnal tűnjön el a városból a tizenöt pisztoljával, mert gondolhatja, hogy az érsek úr ö Eminenciája utasítására keresni fogják. Kétségbe ejtene, ha ostoba módon börtönbe csukatná magát, miután olyasmit hajtott végre, amire egész életében büszke lehet.” Azt feleltem, hogy amúgy is szándékomban állt elhagyni Sevillát. Miután vásároltam egy kalapot meg néhány inget, csakugyan útra is keltem a széles, gyönyörű síkságon, amely szőlőtőkék és olajfák között az ősi Carmona városába vezet, és három nap múlva Córdobaba érkeztem.

A főtér torkolatánál lévő fogadóban szálltam meg, ahol a kereskedők szoktak. Toledói úri-gyerekek adtam ki magam, aki szórakozásból utazgat; elég csinosan voltam öltözve hozzá, hogy elhiggyék, s mikor mintegy véletlenül megmutattam néhány pisztolt, végleg meggyőztem a fogadóst. Az is lehet, mivel nagyon fiatal voltam, hogy azt hitte, valami rossz kölyök vagyok, aki meglopta a szüleit, s most összevissza csavarog az országban. Akárhogy állt is a dolog, azonfölül, amit magamtól mondtam, nem kérdezett semmit; nyilván attól félt, hogy ha kíváncsiskodik, másik fogadóban bérelek szobát. Napi hat réalért igen jó ellátást kaptam ebben a fogadóban, ahol általában sok volt a vendég. Este a vacsoránál körülbelül tizenkét embert számoltam össze az asztal mellett. A mulatságos az volt, hogy mindenki némán evett, egy embert kivéve, aki hetet-havat összehordott, és fecsegésével mintegy kiegyensúlyozta a többiek némaságát. Megjátszotta a széplelket, adomákat mesélt, s jó mondásokkal igyekezett szórakoztatni a társaságot, amely időnként kacagásban tört ki, őszintén szólva nem annyira szellemességei miatt, mint inkább gúnyból.

Engem annyira nem érdekelt a furcsa figura előadása, hogy nemigen tudtam volna számot adni róla, hogy mit beszélt, amikor felálltam az asztal mellől, ha egyszerre csak föl nem figyelek valamire. „Uraim - kiáltott föl a vacsora vége felé -, amit eddig meséltem, mind semmi ahhoz képest, amit most fogok elmondani. A végére tartogattam a javát, hallatlanul mulatságos história, a napokban történt a sevillai érsekségen. Egy bakkalaureatus ismerősömtől hallottam, aki állítólag szem- és fültanúja volt a dolognak.” E szavakra meglehetősen izgatott lettem; bizonyos voltam benne, hogy az én esetemről lesz szó, s nem is csalódtam. Asztaltársam a valósághoz híven számolt be a dologról, sőt még arról is értesültem, amit addig nem tudtam, vagyis, hogy mi történt a teremben távozásom után. Mindjárt el is mondom.

- Alighogy kerekét oldottam, a darab cselekményének megfelelően megjelentek a színen a mórok, rajtam akartak ütni a pázsiton, ahol aludtam - ők legalábbis azt hitték -, és el akartak rabolni. De mikor rá akarták vetni magukat León királyára, fölöttébb meglepődtek, mert nemhogy királyt, de még bástyát sem találtak. Az előadás félbeszakadt. A szereplők kínos helyzetbe kerültek: a nevemet kiabálták, elkezdtek keresni, káromkodtak, szidtak. Az érsek észrevette, hogy valami zűrzavar támadt a színpalak mögött, és megkérdezte, mi baj. A főpap hangjára az egyik apród, aki a *gracioso*-t alakította a darabban, odaszaladt ö Eminenciájához, és így szólt: „Nem kell félni, kegyelmes uram, hogy a mórok foglyul ejtik León királyát, mert hál’ istennek elmenekült, királyi öltözkéivel együtt.” - „Áldassék érte az ég! - kiáltott föl a főpap. - Nagyon helyesen tette, hogy megszökött hitünk ellenségei elől, s nem verhetik vasra, ahogy tervezték. Bizonyára vissza akar térni Leónba, királyi székvárosába. Bárcsak baj nélkül hazajutna! Egyébként megtiltom, hogy utánamenjenek: nagyon bántana, ha őfelségét miattam zaklatnák!” Azzal a főpap elrendelte, hogy a szerepemet olvassa fel valaki, és játsszák végig a darabot.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Escipión történetének folytatása

Amíg a pénzemből tartott, a fogadós rendkívül nyájas és figyelmes volt irányomban, mihelyt azonban észrevette, hogy kifogytam a pénzből, rideg lett, kicsinyeskedni kezdett, és egy reggel felszólított, hogy hagyjam el a fogadóját, menjek máshová lakni. Gőgösen otthagytam, és bementem a Domonkos-rendi atyák templomába. Miközben a misét hallgattam, odalépett hozzám egy vén koldus, és alamizsnát kért. Elővettem a zsebemből két-három maravédit, s a következő szavakkal nyomtam a markába: „Imádkozzék Istenhez, barátom, hogy minél hamarabb találjak valami jó állást. Ha imádsága meghallgatásra talál, nem fogja megbánni, számíthat rá, hogy hálás leszek.”

- Szavaimra a koldus figyelmesen szemügyre vett, aztán komolyan megkérdezte: „Milyen állást óhajtana?” - „Lakáj szeretnék lenni valahol, ahol jó sorom lenne.” Megkérdezte, sürgős-e a dolog. „Sürgősebb már nem is lehetne - válaszoltam. - Mert ha nem sikerül hamarosan elhelyezkednem, nincs más választásom: vagy éhen halok, vagy koldulni leszek kénytelen, mint ön.” - „Ha koldulni kényszerülne - felelte -, nagyon kínos lenne az ön számára, mert nem erre született. De ha meg tudná szokni, sokkal többre becsülné a mi helyzetünket a szolgaságnál, amely vitán fölül megalázóbb a koldulásnál. Mivel azonban ön szívesebben szolgál, mintsem szabadon és függetlenül éljen, mint én, rövid időn belül szerzek önnek állást. Akármilyen rongyos vagyok is, hasznára lehetek. Még ma lépéseket teszek az ön érdekében. Legyen itt holnap ugyanebben az órában, s beszámolok róla, mire mentem.”

- Nem is mulasztottam el a dolgot. Másnap megjelentem ugyanott, s nem kellett sokáig várok. Megjelent a koldus is. Hozzám lépett, és felszólított, hogy fáradjak utána. Követtem. Egy pincébe vitt, a templomtól nem messze, ott lakott. Mind a ketten beléptünk, leültünk egy hosszú padra, amely legalább száz éve szolgált már, s a koldus így szólt: „Jó tettért jót várj. Tegnap ön alamizsnát adott nekem, mire én elhatároztam, hogy állást szerzek önnek. Rövidesen lesz is állása, ha Isten is úgy akarja. Ismerek egy öreg Domonkos-rendit, Alejo atya a neve, igen szent életű szerzetes, és kitűnő szervező. Abban a kitüntetésben van részem, hogy én közvetítem az üzeneteit, s munkakörömet olyan tapintatosan és hűségesen látom el, hogy ha támogatást kérek tőle a magam vagy barátaim részére, sohasem utasít vissza. Beszéltem neki önről, s hajlandó szívességet tenni önnek. Amikor csak óhajtja, bemutatom ötisztelendőségének.” - „Pillanatnyi veszteni való időm sincs - jelentettem ki az öreg koldusnak. - Menjünk el most mindjárt a derék szerzeteshez.” A koldus ráállt, és tüstént el is vezetett Alejo atyához, aki éppen prédikációkat írt a szobájában. Abbahagyta a munkát, s közölte velem, hogy a koldus kérésére készséggel hajlandó segíteni rajtam. „Mivel értesültem róla - folytatta -, hogy señor Baltasar Velázqueznek inasra van szüksége, már ma reggel írtam neki az ön érdekében, s már meg is kaptam a válaszát, hogy készséggel felfogadja, mivel én ajánlom. Már ma el is mehet hozzá. Hivatkozzék rám, a lelkiatyja és barátja vagyok.” Aztán a szerzetes jó háromnegyed óra hosszat buzdított, hogy becsülettel teljesítsem a kötelességeimet. Különösen a lelkemre kötötte, hogy szolgáljam buzgón Veláquezt, s aztán biztosított róla, hogy ha gazdámnak nem lesz kifogása ellenem, gondja lesz rá, hogy megtarthassam állásomat.

Miután megköszöntem a barátnak irányomban tanúsított jóságát, elhagytuk a kolostort. A koldus elmondta, hogy señor Baltasar Velázquez öreg posztókereskedő, gazdag, egyszerű, jólelkű ember. „Nincs kétségem felőle - tette hozzá -, hogy jól fogja érezni magát a házában, amelyet az ön helyében többre becsülnék egy nemesi háznál.” Megkérdeztem a polgár címét, s azon nyomban el is mentem hozzá, miután megígértem a koldusnak, hogy mihelyt gyökeret verék új állásomban, meghálálom a segítségét. Egy üzletbe léptem be, ahol két jól öltözött kereskedősegéd sétálgatott fel és alá, s csevegett, miközben a vevőkre várt. Megkérdeztem, ott

van-e a gazdájuk, s közöltem velük, hogy Alejo atyától hozok neki üzenetet. E tiszteletre méltó név hallatára egy hátsó helyiségbe vezettek, ahol a kereskedő egy vastag üzleti könyvben lapozgatott az íróasztalánál. Tisztelettel köszöntöttem: „Señor - szóltam -, az a fiatal-ember áll ön előtt, akit Alejo tisztelendő atya ajánlott be önhöz inasnak.” - „Ó, fiam - felelte -, isten hozott! Elég, hogy az a szent ember küldött hozzám, szívesebben fogadlak föl, mint mást, pedig három-négy inast is ajánlottak. Rendben is van a dolog; a fizetésed mától fogva jár.”

- Nem kellett hosszú időt töltenem a polgárnál, hogy rájöjjek: csakugyan olyan, amilyennek lefestették. Sőt, olyannyira együgyűnek látszott, hogy nehezen tudtam elképzelni, miként fogom megállani, hogy be ne csapjam. Négy éve özvegy volt, két gyermeke közül a fiú akkor töltötte be az ötödik lustrumot, a leány pedig akkor lépett a harmadikba. A leány, akit egy szigorú dueña nevelt Alejo atya irányításával, az erény útját járta, a bátyja azonban, Gaspar Velázquez, noha mindent elkövettek, hogy becsületes embert neveljenek belőle, a lehető leg-léhább fiatalember volt. Néha két-három napig is kimaradt, s ha apja megpróbált szemre-hányást tenni neki, amikor hazakerült, Gaspar fölényesen elhallgattatta.

„Escipión - szólított meg egyszer az öreg -, a fiam rendkívül sok gondot okoz. Teljesen elzüllött, amin nagyon csodálkozom, mert nem hanyagoltuk el a nevelését. Kitűnő tanítókat fogadtam melléje, s barátom, Alejo atya mindent elkövetett, hogy megtartsa a helyes úton, de, sajnos, nem sikerült, Gáspár léha és korhely lett. Lehet, hogy azt fogod erre mondani, hogy kamaszkorában túlságosan enyhén bántam vele, és ez okozta vesztét. Pedig nem: amikor helyénvalónak találtam a szigort, igenis megbüntettem. Mert akármilyen jólelkű vagyok is, ha kell, a szigortól sem idegenkedem. Még becsukattam egy javítóintézetbe is, de csak még jobban elromlott. Egyszóval, azok közé a hitvány emberek közé tartozik, akik sem a jó példa, sem a szidás, sőt még a büntetés hatására sem javulnak meg. Csak az ég művelhet ilyen csodát.”

- Noha nemigen hatott meg a boldogtalan apa fájdalma, úgy tettem, mintha elérékenyültem volna. „Őszintén sajnálom önt, uram! - mondtam. - Egy olyan jó ember, mint ön, derekabb fiút érdemelne.” - „Mit csináljak, fiam? - kérdezte. - Isten megfosztott ettől az örömtől. Gaspar sok okot ad a panaszra, de - folytatta - bizalmasan elárulom neked, főleg az nyug-talanít, hogy állandóan meg akar lopni, és ezt a vágyát minden éberségem ellenére nagyon gyakran kielégíti. Az inas, akinek az örökébe léptél, összejátszott vele, ezért is tettem ki a szűrét. Remélem, te nem hagyod, hogy a fiam megrontson. Állj mellém, bizonyára Alejo atya is a lelkedre kötötte.” - „Efelől nyugodt lehet - feleltem -, a tisztelendő úr egy álló óra hosszát buzdított, hogy csak az ön érdekeit nézzem, de biztosíthatom, hogy nem volt szükség e buzdításra. Híven fogom szolgálni, s ígérem, hogy buzgóságom minden próbát kiáll majd.”

- Persze mind a két felet meg kell hallgatni. A fiatal Velázquez, ez a sátáni aranyifjú, aki arcomból arra következtetett, hogy engem nem lesz nehezebb elcsábítania, mint elődömet, félrevont egy eldugott zugba, és a következőket mondta: „Idefigyelj, barátom! Apám kétség-telenül megbízott, hogy kémkedj utánam. Ezt sose mulasztja el megtenni. De vigyázz! Figyelmeztetlek, hogy baj lesz belőle. Ha észreveszem, hogy leselkedsz utánam, agyonverlek, ha viszont segítesz rászedni apámat, hálából bármit megteszek érted. Beszéljek világosabban? Te is részesülsz abból, amit együtt szerzünk. Csak döntened kell: nyilatkozz most rögtön, hogy az apa vagy a fiú mellé állsz. Nincs kegyelem!” - „Uram - feleltem -, ön kíméletlenül sarokba szorított. Látom, hogy kénytelen vagyok az ön oldalára állni, noha alapjában véve nem szívesen árulom el señor Velázquezt.” - „Nem kell lelkipurdalást érezned miatta - vála-szolt Gaspar. - A fősvény még mindig pórázon akar tartani; fukarságában még a legszüksé-gesebbet is megtagadja tőlem, nem ad pénzt szórakozásra, holott a szórakozás életszükséglet egy huszonöt éves ember számára. Ebből a szempontból kell megítélned apámat.” - „Döntöt-tem, uram - feleltem. - Ha valakinek ily jogos oka van a panaszra, nem lehet ellenállni. Az ön

pártjára állok, s hajlandó vagyok segíteni dicséretes vállalkozásaiban, de titkoljuk el mind a ketten, hogy összejátszunk, különben az ön hűséges segítőtársának kiteszik a szűrét. Azt hiszem, nem volna rossz, ha úgy tenne, mintha ki nem állhatna. Beszéljen velem gorombán, ha mások is hallják, ne válogassa meg a kifejezéseit. Sőt egy-egy pofon vagy fenékre rúgás se ártana, hiszen minél inkább kimutatja irántam érzett ellenszenvét, señor Baltasar annál jobban megbízik majd bennem. Én meg majd úgy teszek, mintha igyekeznék kerülni, hogy beszélni kelljen önnel. Ha ebédnél meg vacsoránál kiszolgálom, azt a látszatot keltem majd, mintha nem szívesen csinálnám, s ha szóba kerül uraságod, ne vegye rossz néven, de még a szentelt vizet is leszedem önről. Meg fogja látni, hogy ha így viselkedünk, mindenki lépze meg, s azt fogják hinni, hogy halálos ellenségek vagyunk.”

„Istenemre mondom - kiáltott föl utolsó szavaimra a fiatal Velázquez -, csodállak, barátom! Amint látom, korodhoz mérten meglepő módon értesz a cselszövéshez, s úgy érzem, ez igen kedvező előjel számomra. Remélem, hogy leleményességed révén az utolsó pisztolt is elcsenem apámtól.” - „Nagyon megtisztelő az ön részéről - feleltem -, hogy ily sokra becsüli képességeimet. Minden lehetőt el fogok követni, hogy rólam alkotott jó véleményét igazoljam, s nem rajtam fog múlni, ha esetleg nem sikerül.”

- Rövidesen bebizonyítottam Gasparnak, hogy csakugyan az az ember vagyok, akire szüksége van. Az első szívesség, amit tettem neki, a következő volt. Baltasar a szobájában tartotta a pénzesládáját, az ágy és a fal között, azt használta térdeplőnek, amikor imádkozott. Valahányszor a ládjára esett a tekintetem, fölvidultam, s gyakran így beszéltem hozzá magamban: „Hej, pénzesláda, kedves barátom, hát örökre zárva maradsz előttem? Sose lesz részem abban az örömben, hogy rejtett kincseidet megcsupaszíthassam?” Mivel a szobába, ahová csak Gasparnak nem volt szabad betennie a lábát, akkor léphettem be, amikor akartam, egyszer kilestem az apját, aki azt hitte, senki sem látja, amikor kinyitotta s megint becsukta a pénzesládát, a kulcsát pedig az egyik faliszőnyeg mögé rejtette. A kulcs helyét jól megjegyeztem, s fölfedezésemet közöltem fiatal gazdámmal, aki megölelt örömeiben. „Mit nem mondasz, kedves Escipiónom! Megcsináltuk a szerencsénket, fiacskám! Még ma adok viaszt, csinálj lenyomatot a kulcsról, s juttasd el hozzám. Nem lesz nehéz egy szolgálatkész lakatost találnom Córdobában; Spanyolhonnak nem ebben a városában a legkevesebb a gazember.”

„Ugyan minek akar álkulcsot csináltatni - kérdeztem Gáspártól -, mikor az igazit is használhatjuk?” - „Igazad van - felelte -, csak attól félek, hogy apám gyanút fog vagy valami, és máshová dugja a kulcsot. Sokkal biztosabb, ha külön kulcsunk van.” Ettől magam is tartottam, és utasításához híven fölkészültem rá, hogy lenyomatot készítek a kulcsról. Egy szép reggel, amikor öreg gazdám látogatóba ment Alejo atyához, akivel rendszerint hosszasan el szokott társalogni, meg is csináltam. De tovább is mentem: kinyitottam a kulccsal a pénzesládát. Teli volt kisebb-nagyobb zacskókkal; azt se tudtam, hová legyenek örömeiben. Nem tudtam, melyiket válasszam, mert mindegyik zacskó egyformán tetszett. Mivel azonban féltem, hogy rajtakapnak, nem habozhattam sokáig, csak úgy találomra megragadtam a legnagyobbak közül az egyiket. Aztán becsuktam a ládát, a kulcsot visszadugtam, a faliszőnyeg mögé, és kiosontam a szobából a zsákmánnyal. A zsákot egy kis ruhásszekrényben rejtettem el, amíg átadhattam a fiatal Velázqueznak. Az ifjúval előzőleg megállapodtunk, hol fog várni, sietve felkerestem hát, s elmondtam neki, mit műveltem. Nagyon meg volt velem elégedve, elárasztott dicsérekkel, s nagylelkűen felajánlotta a zacskóban lévő pénz felét, én azonban nem fogadtam el. „Szó sincs róla, uram - jelentettem ki -, az első zacskó egyedül az öné, használja föl, amire akarja. Én máris megyek vissza a pénzesláda mellé, van abban hál’ istennek mindkettőnk részére.” - Három nap múlva csakugyan elemeltem még egy zsákot, abban is ötszáz tallér volt, akár az elsőben. Csak a negyedét fogadtam el, akármennyire igyekezett is rábeszélni Gaspar, hogy testvériesen felezzünk.

Mikor a fiatalember látta, hogy van pénze bőven, tehát kielégítheti a nők meg a kártya iránt érzett szenvedélyét, teljesen átengedte magát passzióinak. Szerencsétlenségére beleszeretett ama hírhedt nőszemélyek egyikébe, akik rövid idő alatt képesek a legnagyobb vagytonokat is elemészteni. Olyan ijesztő méreteken kezdett költekezni a nő miatt, hogy kénytelen voltam egyre gyakrabban meglátogatni a pénzesládát, s az öreg Velázquez végül is észrevette, hogy meglopták. „Escipión - szólított meg egy reggel -, el kell mondanom neked valamit. Valaki rendszeresen meglop, barátom, kinyitották a pénzesládámat, s több zacskót kiemeltek belőle. Ez tény. Kit vádolhatnék a lopással, jobban mondva ki mást, mint a fiamat? Gaspar nyilván titkon behatolt a szobámba, vagy te magad engedted be. Mert hajlamos vagyok azt hinni, hogy összejátszotok, noha a jelek szerint ki nem állhatjátok egymást. Mindamellet - folytatta - nem szívesen adok hitelt e gyanúnak, hiszen Alejo atya kezeskedett hűségéről.” Azt feleltem védekezésül, hogy hál’ istennek sose kívántam meg mások jószágát, s hazugságomat álszent szemforgatással kísértem.

Az öreg nem is hozta szóba többet a dolgot, de továbbra is gyanakodott rám, s hogy ne követhessem el merényletet a pénzesláda ellen, új zárat szereltetett rá, s állandóan a zsebében hordta a kulcsát. Ilyenformán minden kapcsolat megszakadt köztünk és a pénzeszacskók közt, alaposan hoppon maradtunk, főképp Gaspar, aki ezentúl nem költhetett annyit a szeretőjére, s attól félt, hogy kénytelen lesz lemondani róla. De volt annyi esze, hogy kitalált valamit, aminek a segítségével néhány napig még folytathatta addigi életmódját; a leleményes ötlet az volt, hogy kölcsön formájában eltulajdonított tőlem minden pénzt, ami a pénzesláda többszöri megdézsmálása után nekem jutott. Az utolsó fillérig mindent visszaadtam neki: ami véleményem szerint tulajdonképpen azt jelentette, hogy a magam részéről leendő örököse személyében kártalanítottam az öreg kereskedőt.

Mikor a fiatalember ezt a pénzforrást is kimerítette, s ráeszmélt, hogy több nincs, mélységes, komor mélabúba esett, s lassanként kezdett elmenni az esze. Úgy tekintett az apjára, mintha ő lett volna élete minden nyomorúságának az okozója. Iszonyú kétségbeesés fogta el, a vér szava sem tartotta vissza, s azt a szörnyűséges tervet eszelte ki, hogy megmérgezi az apját. Nem elégedett meg azzal, hogy ocsmány tervébe engem, is beavatott, hanem azt akarta, hogy én legyek bosszúja eszköze. Mikor ezt közölte velem, iszonyúan megijedtem. „Uram - kérdeztem -, lehetséges volna, hogy az ég annyira elhagyta önt, hogy ilyen szörnyű elhatározásra juthatott? Képes volna megölni azt, akinek az életét köszönheti? Megérhetjük, hogy Spanyolországban, a kereszténység kebelén, olyan bűnt követnek el, amelynek a pusztá gondolata megborzasztja még a legvadabb népeket is? Nem, drága gazdám - vetettem térde magam elé -, nem szabad olyasmit művelnie, amivel fölháborítaná maga ellen az egész világot, s amit iszonyú büntetés követne!”

- Sok mindent mondtam még, hogy eltérítsem Gaspart bűnös szándékától. Nem is tudom, honnan vettem mindezeket a becsületes emberekhez illő érveket, hogy úrrá legyek valahogy elkeseredésén, de tény, hogy úgy beszéltem hozzá, mint valami tudós salamancai doktor, noha nagyon fiatal voltam még, s ráadásul Coscolina fia. Sajnos, hiába magyaráztam neki, hogy térjen észhez, és vesse el bátran magától az iszonyú gondolatokat, amelyek megszállották az agyát, minden ékesszólásom hasztalannak bizonyult. Mondhattam, csinálhattam bármit. Lehorgasztott fejjel, komoran hallgatott, kénytelen voltam rájönni, hogy tervéről nem hajlandó letenni.

Erre úgy határoztam, hogy mindent föltárok öreg gazdám előtt; megkértem, hadd beszélhessek négyszemközt vele, s bele is egyezett. Miután kettesben bezárkóztunk, így szóltam hozzá: „Uram, engedje meg, hogy leboruljak ön előtt, és irgalmaért esedezzem!” Azzal mélyen megindulva térde is vettem magam, s könnyek öntöttek el az arcom. A kereskedő elcsodálkozott viselkedésem és izgatottságomon, s megkérdezte, mit követtem el. „Olyan bűnt, ame-

lyet máris megbántam - feleltem -, s egész életemben szemrehányást fogok tenni magamnak miatta. Gyöngé voltam, hallgattam a fiára, és segítettem neki meglopni önt.” Azzal őszintén bevallottam mindent, ami történt, utána beszámoltam Gasparral folytatott beszélgetésemről, s fölfedtem előtte fia tervét, nem feledkezve meg a legcsekélyebb részletről sem.

Akármilyen rossz véleménnyel volt is a fiáról az öreg Velázquez, beszámolómnak alig tudott hitelt adni. Mindamellett nem kételkedett benne, hogy igaz, amit mondok. Lehajolt hozzám, fölemelt, mert még mindig a lába előtt hevertem, és így szólt: „Hálából a fontos hírért, amit közöltél velem, megbocsátok neked, Escipión. Tehát Gaspar - folytatta emelt hangon -, Gaspar az életemre tör! Ó, te hálátlan fiú, te szörnyeteg, akit jobb lett volna a bölcsőben megfojtanom, semmint hagynom, hogy apagyilkossá növekedj, mi okod van rá, hogy életemre törj? Minden évben megfelelő összeget kapsz rá tőlem, hogy vágyaidat kielégíthesd, de neked az nem elég! Hát csak azzal elégíthetnék ki, ha hagynám, hogy húgodat tönkre tedd, és egész vagyonomat elpazarold?” E keserű kitörés után rám parancsolt, hogy ne beszéljek senkinek a dologról, s közölte, hogy gondolkozni óhajt, mitévő legyen ebben a kényes helyzetben.

Nagyon kíváncsi voltam, milyen elhatározásra jut a boldogtalan apa. Az történt, hogy még aznap magához hívatta Gaspart, s anélkül, hogy elárulta volna, mi megy végbe a lelkében, így szólt hozzá: „Fiam, levelet kaptam Méridából. Azt írják, hogy ha ön esetleg nősülni akarna, van ott egy gyönyörű tizenöt éves leány, gazdag hozománnyal. Ha hajlandó volna elvenni, holnap hajnalban Méridába utazunk, megnézzük a leányt, akit önnek ajánlanak, s ha megnyeri az ön tetszését, elveszi, ha nem, nem beszélünk többet a dologról!” Mikor Gaspar meghallotta, hogy tekintélyes hozománnyal van szó, máris a birtokában érezte magát, s habozás nélkül kijelentette, hogy hajlandó Méridába utazni. Így történt, hogy másnap hajnalban kettesben útnak is indultak, öszvérháton.

Mikor a Fesira-hegységbe érkeztek, egy olyan helyen, amelyet a rablók kedvelnek, az utasok pedig rettegnek, Baltasar leszállt a nyeregből, s odaszólt a fiának, hogy kövesse példáját. A fiatalember engedelmeskedett, de megkérdezte, miért kell épp ott leszállniok öszvéreikről. „Rögtön megmondom - felelte az öreg, és fájdalomtól s haragtól elhomályosult tekintetet vetett a fiára. - Nem Méridába megyünk. Az egész házasság, amiről beszéltem, csak mese, azért találtam ki, hogy ide csaljalak. Tudom, milyen gaztettet tervezel, háládatlan, elfajzott fiú. Tudom, hogy mérget akarsz keverni az ételembe. Hát olyan ostoba vagy, hogy azt hitted, ily módon büntetlenül megfoszthatsz életemtől? Nagyot tévedtél! Nem jutott eszedbe, hogy bűnödöt hamarosan fölfedeznék, s hóhér kezére jutnál? Van annak biztosabb módja is, hogy mérgeket kitöltsd rajtam - folytatta -, anélkül, hogy gyalázatos halállal kellene lakolnod érte. Ezen a helyen senki se lát bennünket, s mindennap meggyilkolnak valakit. Ha már olyan nagyon szomjazol a véremre, döfd töröd a keblembbe, a haramiáknak fogják tulajdonítani a gyilkosságot.” Azzal Baltasar kitérte mellén a ruhát, a szívére mutatva, és így szólt a fiához: „Rajta, Gaspar, döfj le, büntess meg, amiért olyan gazembert nemzettem, mint te!”

- A fiatal Velázquez, akire villámcsapásként hatottak e szavak, meg sem próbált mentegődni, hanem hirtelen eszméletlenül rogyott apja lába elé. Mikor a derék öreg ilyen állapotban látta a fiát, azt hitte, hogy ez már a bűnbánat kezdete, nem tudott ellenállni gyöngéd apai érzéseinek, és igyekezett segítségére lenni. De mikor Gaspar magához tért, nem bírta elviselni apja látását, aki joggal neheztelt rá; nagy erőfeszítéssel föltápáskodott, gyorsan felült öszvérére, s szó nélkül elment. Baltasar nem tartotta vissza, hadd furdalja a lelkiismeret, hanem visszatért Córdobába, ahol egy fél év múlva értesült róla, hogy fia elzárkózott a világ elől a sevillai karthauzi kolostorba, hogy hátralévő napjait vezekléssel töltsse.

TIZENKETTEDIK FEJEZET

Escipión történetének befejezése

A rossz példának néha nagyon jó hatása van. A fiatal Velázquez viselkedése arra készítetett, hogy komolyan eltűnjem a magamén. Megpróbáltam leküzdeni lopási ösztönömet, és becsületes fiatalemberként élni. Megszoktam, hogy minden pénzt eltulajdonítsak, amihez csak hozzáfértem, s mivel ezt a szokást a gyakori ismétlés alakította ki, nem volt könnyű úrrá lenni fölötte. Mégis bíztam benne, hogy sikerül, hiszen sokszor hallottam, hogy ha az ember őszintén akarja, erényessé válhatik. Vállalkoztam hát a nagy feladatra, s úgy látszott, hogy erőfeszitésem az ég áldása kíséri: már nem vettem mohó pillantásokat az öreg kereskedő pénzesládájára, sőt: azt hiszem, hogy ha lehetőségem lett volna is rá, hogy elemeljek belőle néhány zacskó aranyat, nem tettem volna meg. Mindamellett meg kell vallanom, hogy oktalanság lett volna születendőben lévő becsületesemet ilyen próbának tenni ki, s Velázquez őrizkedett is tőle.

Gyakran megfordult nálunk egy Alcántara-rendbeli nemes ifjú lovag, don Manrique de Medrana. Ha nem is a legjobb, de kétségtelenül egyik legelőkelőbb vevőnk volt. Abban a szerencsében részesültem, hogy megtetszettem a lovagnak. Valahányszor találkoztunk, rávett, hogy beszélgessek vele, és szemlátomást élvezettel hallgatott. Egyszer aztán így szólt: „Ha olyan kedves inasom volna, mint te, Escipión, úgy érezném, hogy nagy kincs birtokába jutottam, s ha nem olyasvalakit szolgálnál, akit becsülök, mindent elkövetnék, hogy elcsaljalak tőle.” - „Uram - feleltem -, célját könnyűszerrel elérheti, mert vonzódok az előkelő urakhoz. Ez a gyöngém: szeretem könnyed modorukat.” - „Ha így áll a dolog - folytatta don Manrique -, megkérem señor Baltasart, járuljon hozzá, hogy kilépj a szolgálatából és fölfogadhassalak. Nem hinném, hogy megtagadja tőlem ezt a szívességet.” Velázquez csakugyan minden további nélkül átengedett neki, már csak azért is, mert nem tartotta pótolhatatlan veszteségnek, hogy meg kell válnia egy csirkefogó inastól. Ami engem illet, nagyon örültem a cserének, mert az volt a véleményem, hogy egy polgárember inasa egy Alcántara-rendi lovag inasához képest senki.

Hogy hű képet fessek új gazdámról, el kell mondanom, hogy igen rokonszenves lovag volt, s választékos modora, valamint okossága miatt mindenki kedvelte. Egyébként is maga volt a megtestesült jóság és becsületesség; éppen csak vagyona nem volt. Egy inkább jó nevű, mint gazdag család másodszülött fia lévén, kénytelen volt egyik Toledóban lakó öreg nagynénje költségén élni, aki fiaként szerette, s ellátta a szórakozásához szükséges pénzzel. Mindig csinosan öltözködött, s mindenütt szívesen látták. Rendszeresen eljárt a város legelőkelőbb hölgyeihez, köztük Almenara márkinőhöz. Ez a hetvenkét éves özvegyasszony megejtő modorával és szellemességével magához vonzotta az egész córdobai nemességet, férfiak és nők egyaránt szívesen társalogtak vele, s háza a jó társaság találkozóhelyének hírében állt.

Gazdám egyik legkitartóbb udvarlója volt a hölgynek. Egy este, amikor a hölgytől hazatért, izgatottabbnak látszott a szokottnál. „Señor - mondtam neki -, nagyon izgatottnak látszik. Megtudhatná hű szolgája, hogy mi az oka? Csak nem történt urasággal valami rendkívüli dolog?” A lovag elmosolyodott kérdésemre, s bevallotta, hogy csakugyan komoly beszélgetése volt Almenara márkinővel, az foglalkoztatja. „Fogadni mernék - jegyeztem meg mosolyogva -, hogy az a hetvenéves fruska szerelmet vallott önnek.” - „Ne gúnyolódj - felelte a lovag. - Tudd meg, barátom, hogy a márkinő szeret. »Lovag, mondta, tudom, hogy ön nem olyan gazdag, mint amilyen nemes. Vonzódok önhöz, s elhatároztam, hogy a felesége leszek, s megszabadítom anyagi gondjaitól, mivel más módon nem tudom gazdaggá tenni. Tisztában vagyok vele, hogy e házasság miatt mindenki szemében nevetség tárgyává leszek, s rosszmájú megjegyzéseket tesznek majd rám, szóval, úgy beszélnek majd rólam, mint valami bolond vén

nőről, aki szeretne újból férjhez menni. De nem érdekel, fűtyülök a pletykákra, csak kellemessé tegyem az életét. Csak azt nem szeretném, ha ön félreértené a szándékaimat. Szóval - folytatta a lovag -, ezt mondta a márkinő, amin annál inkább csodálkoztam, mert ő a legjózanabb, legokosabb nő egész Córdobában. Így aztán csak annyit feleltem, hogy rendkívül megtisztel az ajánlata, főként mivel mindig hangoztatta, hogy most már élete végéig özvegy óhajt maradni. Mire ő kijelentette, hogy tekintélyes vagyona lévén, szeretné, ha még életében megoszthatná egy becsületes férfival, akit kedvel.” - „Úgy látom - jegyeztem meg -, ön már el is határozta, hogy beugrik a hideg vízbe.” - „Miért ne? - kérdezte a lovag. - A márkinőnek nagy vagyona van s ráadásul nemes szíve és esze is. Bolond lennék, ha elszalasztanék egy ilyen kedvező alkalmat.”

- Módfölött helyeselttem gazdám szándékát, hogy kihasználja a nagyszerű lehetőséget, és megcsinálja szerencséjét. Még azt is tanácsoltam neki, hogy siettesse a dolgot, mert tartottam tőle, hogy esetleg megváltozik a helyzet. Szerencsére a hölgynek még inkább a szíven feküdt a dolog, mint nekem, s nemhogy megváltoztatta volna elhatározását, hanem olyan intézkedéseket tett, hogy nemsokára minden előkészület megtörtént az esküvőre. Mihelyt Córdobában híre terjedt, hogy az öreg Almenara márkinő férjhez akar menni az ifjú don Manrique de Medranához, a gúnyolódók nagyokat nevettek az özvegy rovására, de hiába ontották a rossz tréfákat, nem tudták szándékától eltéríteni. Fűtyült rá, hogy mit beszélnek a városban, s oltár elé állt a lovaggal. A fényes esküvő újabb anyagot szolgáltatott a rossz nyelveknek. A menyasszonyban - mondogatták - legalább annyi szemérem és illemtudás lehetett volna, hogy kerüli a feltűnést és a hivalkodást, mert az ilyesmi végképp nem illik egy vén özvegyhez, aki fiatal férjet fog magának.

A márkinőnek esze ágában sem volt restelkedni, hogy ilyen idős korban férjhez ment a lovaghoz; gátlás nélkül átadta magát a házassága fölött érzett örömmek. Nagy lakomát rendezett, a lakomát hangverseny követte, amelyen Córdoba egész nemessége megjelent, férfiak és nők egyaránt. A táncmulatság vége felé az új házasság eltűntek, s velem meg egy komornával bezárkóztak az egyik szobába. Ez újabb okot szolgáltatott a társaságnak arra, hogy a márkinőt túl heves temperamentummal gyanúsítsa, holott a hölgy egész más hangulatban volt, mint a vendégek gondolták. Mihelyt gazdammal négy szemközt maradt, így szólt hozzá: „Ez lesz az ön lakosztálya, don Manrique, az enyém a ház másik részén van, az éjszakát ki-ki a maga szobájában tölti, nappal pedig úgy élünk majd, mint anya és fia.” A lovag eleinte félreértette a dolgot, azt hitte, a hölgy azért beszél így, hogy gyöngéd erőszakra készítse, s mivel úgy gondolta, hogy udvariasságból illik szenvedélyesnek mutatkoznia, a hölgyhöz lépett, s buzgón felajánlotta, hogy elvégzi a belső inas teendőit, a hölgy azonban, akinek esze ágában sem volt megengedni, hogy levetkőztessen, komolyan eltolta magától. „Elég, don Manrique! Ha azt hiszi, hogy azok közé a kéjszívű vénasszonyok közé tartozom, akik gyarlóságból mennek újból férjhez, téved; egyáltalán nem azért lettem a felesége, hogy fizetséget kapjak az előnyökért, amelyekhez házassági szerződésünkkel juttattam. Tiszta szívemből adtam, amit adtam, s hálából csupán barátságot kívánok öntől.” Azzal ott is hagyott bennünket - gazdám meg engem - lakosztályunkban, s komornájával visszavonult a magáéba, leghatározottabban megtiltva a lovagnak, hogy elkísérje.

Miután eltávozott, don Manrique meg én ott maradtunk, egészen elképedve attól, amit hallottunk. „Escipión - kérdezte gazdám -, gondoltad volna, hogy a márkinő így fog beszélni? Mi a véleményed róla?” - „Az, uram, hogy nincs a világon még egy ilyen asszony. Milyen szerencse, hogy elvette! Komoly tőkéhez jutott, anélkül, hogy le kellene rónia a kamatokat.” - „Ami engem illet - folytatta don Manrique -, csak csodálni tudom, hogy ilyen tiszteletre méltó asszony is létezik, s igyekezni fogok minden elképzelhető figyelmességgel kárpótolni az áldozatért, amelyre gyöngédsége készítette.” Egy darabig még beszélgettünk a hölgyről, aztán

nyugovóra tértünk, én egy heverőn az öltözőben, gazdám a számára vetett gyönyörű ágyban. Azt hiszem, a szíve mélyén egyáltalán nem búsult rajta, hogy egyedül kell aludnia, noha hálából hajlandó lett volna megfedkezni a nagylelkű hölgy életkoráról.

A mulatság másnap folytatódott, s az új asszony olyan jókedvűnek látszott, hogy újabb okot adott a rossz tréfákra. Akármit mondtak, ő nevetett rajta elsőnek, sőt: maga készítette nevetésre a gúnyolódókat, mivel minden szellemességüket tetszéssel fogadta. Ami a lovagot illeti, ő is ugyanilyen boldognak látszott, mint a hitvese, s látva, milyen gyöngéden néz az asszonyra és hogyan beszél vele, azt hitte volna az ember, hogy a koros nőket szereti. A két házastárs este újabb megbeszélést tartott, amikor is elhatározták, hogy ugyanúgy fognak élni, mint házasságuk előtt, azaz egyikük se lesz terhére a másiknak. Don Manrique dicséretére legyen mondva, hogy a felesége iránti tiszteletből megtette, amit kevés férj tett volna meg a helyében: szakított a kis polgárásszonnyal, akit szeretett, s aki viszontszerette, mert nem akart tovább folytatni egy olyan viszonyt, amely sértőnek látszott volna feleségére nézve, aki ilyen tapintatosan viselkedett vele.

Miközben a férj hálájának ilyen hatásos bizonyítékát adta, az öreg hölgy, noha mit sem tudott a dologról, kamatostul megfizetett érte. A lovag rendelkezésére bocsátotta pénzesládáját, amely jóval többet ért, mint Velázquezé. Özvegysége alatt szerényebb háztartást vezetett, most viszont ismét úgy rendezte be, mint előző férje életében volt: növelte a személyzet létszámát, az istállóba lovakat és öszvéreket vásárolt, vagyis a legkoldusabb Alcántara-rendbeli lovagból felesége bőkezűsége révén a leggazdagabb lett. Ha esetleg kíváncsiak rá, hogy én mit nyertem mindezen: ötven pisztolt kaptam úrnőmtől, s százat a gazdámtól, aki ezenfelül a titkárává is kinevezett, négyszáz tallér fizetéssel, sőt annyira megbízott bennem, hogy én lettem a kincstárnoka is.

- A kincstárnoka?! - kiáltottam föl, mikor Escipión idáig jutott az elbeszélésben, s kitört belőlem a kacagás.

- Igen, uram - felelte Escipión fagyosan és komolyan -, a kincstárnoka. S merem állítani, hogy becsülettel láttam el eme tisztségemet. Lehetséges ugyan, hogy adósa maradtam valamivel a pénzesládának, ugyanis előre szoktam kivenni belőle a fizetésemet, s mivel egyik pillanatról a másikra léptem ki a lovag szolgálatából, nincs kizárva, hogy a végelszámolásból kiderülne, hogy tartozom. Mindenesetre ez volna az utolsó dolog, amiért megrovást érdemelnék, mert ettől fogva mindig egyenes és becsületes voltam.

- Tehát don Manrique titkára és kincstárnoka voltam - folytatta Coscolina fia -, s ő láthatólag éppoly elégedett volt velem, mint én övele, midőn levelet kapott Toledóból. A levélben arról értesítették, hogy nagynénje, doña Teodora Muscoso, a végét járja. A hír olyan érzékenyen érintette, hogy rögtön útra kelt, mert ott akart lenni a hölgy mellett, aki hosszú évekig anyjaként nevelte. Én is elkísértem, s még egy belső inas és egy lakáj is velünk tartott. Az istálló legjobb lovain vágattunk négyesben Toledó felé. Doña Teodorát olyan állapotban találtuk, hogy bizvást remélhettük, nem fog belehalni betegségébe. Noha jóslatunk szöges ellentétben állt öreg kezelőorvosa jóslatával, az eredmény bennünket igazolt.

Miközben a jó nagynéni egészségi állapota - valószínűleg nem annyira az orvosságok, mint inkább a szeretett unokaöcs jelenlétének hatására - szemlátomást javult, a kincstárnok úr a lehető legkellemesebben töltötte idejét néhány fiatalember társaságában. A velük való ismeretség kitűnő alkalmat teremtett számára, hogy minél több pénzt elverjen. Azonfölül, hogy lakomákat kellett rendeznem hölgyek tiszteletére, akikkel ők ismertettek össze, néha magukkal hurcoltak a lebujokba is, rávettek, hogy kártyázzam velük, s nem lévén olyan ügyes kártyás, mint volt gazdám, don Abel, sokkal gyakrabban vesztettem, mint nyertem. Szinte

észrevétlenül megszerettem a kártyát, s ha teljesen átengedtem volna magam e szenvedélynek, végül is kétségkívül kénytelen lettem volna némi előleget kivenni a pénzesládából. Szerencsére azonban a szerelem megmentette a pénzesládát is, érényességemet is. Midőn egy alkalommal elhaladtam a *los Reyes* temploma mellett, egy zsalugáteres ablak mögött, amelyen félre volt húzva a függöny, megpillantottam egy lányt. Inkább istennőnek véltem, mint halandónak. Ha volna erőteljesebb hasonlat, azt használnám, hogy jobban megértessem önökkel, milyen nagy hatást gyakorolt rám a látvány. Utána érdeklődtem, s a nyomozásom eredményeként megtudtam, hogy Beatriz a neve, és Polán gróf fiatalabbik leányának, doña Juliának a komornája.

Itt kénytelen volt abbahagyni az elbeszélést, mert Beatriz teli torokból kacagni kezdett, aztán feleségemhez fordult: „Nézzen meg jól, bájos Antonia, csakugyan úgy festek, mint egy istennő?”

- Akkor olyannak láttam - felelte Escipión -, s amióta nem gyanúsítom hűtlenséggel, szebbnek látom, mint valaha.

Ez után az udvarias válasz után titkárom így folytatta történetét:

- E fölfedezés után végleg szerelemre lobbantam, az igazat megvallva: nem törvényes szerelemre. Őszintén bevallom, azt hittem, hogy ha megfelelő ajándékokkal kísértem meg, könnyűszerrel diadalmaskodom érényességén. Csakhogy rosszul ítélt meg a szűz Beatrizt. Hiába ajánlottam föl neki kerítőnök útján erszényemet és szívemet, ajánlataimat gögösen visszautasította. Ellenállása nem oltotta ki bennem a vágyat, ellenkezőleg: még jobban följajzotta. Így hát az utolsó eszközhöz folyamodtam: megkértem a kezét, s ő, midőn megtudta, hogy don Manrique titkára és kincstárnoka vagyok, igent mondott. Mivel úgy gondoltuk helyesnek, hogy házasságunkat egy ideig nem tesszük közhírré, titokban esküdtünk meg Serafina nevelőnője, Lorenza Sefora önagysága és Polán gróf meg néhány cselédje jelenlétében. Mihelyt feleségül vettem Beatrizt, lehetővé tette, hogy napközben meglátogathassam, éjszaka pedig rendszeresen találkozassunk a kertben, ahová egy kiskapun átjutottam be, amelynek a kulcsát átadta nekem. Soha férj és feleség nem volt még boldogabb, mint mi egymással. Beatriz is, én is egyformán türelmetlenül vártuk a légyott idejét, egyformán siettünk a találka helyére, s az együtt töltött időt, noha olykor elég hosszú volt, mindig rövidnek találtuk. Vagyis inkább szeretők, mint házastársak módjára éltünk. De a féltékeny sors nemsokára megzavarta boldogságunkat. Egy éjszaka - s ez az éjszaka legalább olyan szörnyű volt számomra, mint amilyen édesek az előző éjszakák voltak -, amikor be akartam lépni a kertbe, legnagyobb meglepetésemre nyitva találtam a kiskaput. Ez a váratlan körülmény megijesztett, rossz előjelnek tekintettem, elsápadtam és remegni kezdtem, mintha előre megéreztem volna, mi fog történni. Mikor a sötétben közelebb értem a lugashoz, ahol feleségemmel találkozni szoktam, férfihang ütötte meg a fületem. Azonnal megálltam, hogy egyetlen szót se veszítsek el, s nagy megdöbbenésemre a következőket hallottam: „Ne hagyjon tovább epekedni, drága Beatrizom, tegyen végleg boldoggá; ne felejtse el, hogy ettől függ a sorsa.” Ahelyett, hogy türelmesen tovább hallgatództam volna, azt hittem, többet nem is kell tudnom, örült féltékenység kerített a hatalmába, bosszúért lihegve kardot rántottam, és berontottam a lugasba. „Hé, gyáva csábító - kiáltottam föl -, bárki légy is, előbb az életemtől kell megfosztanod, mielőtt beszennyeznéd a becsületemet!” Azzal rátámadtam a Beatrizzal beszélgető lovagra. Gyorsan védőállásba helyezkedett, s csakhamar kiderült, hogy sokkal jobban ért a kardforgatáshoz, mint én, aki csak néhány vívőleckét vettem Córdobában. De akármilyen jó vívó volt is, egyik vágásomat nem sikerült kivédenie, jobban mondvá megbotlott és elesett. Mivel azt hittem, hogy halálos sebet ejtettem rajta, ész nélkül elmenekültem, anélkül, hogy feleltem volna Beatriznak, aki hiába kiabált utánam.

- Igen, csakugyan így volt - fordult felénk Escipión felesége félbeszakítva férje elbeszélését -, azért kiabáltam utána, hogy tévedését eloszlassam. A lovag, akivel a lugasban beszélgettem, Fernando de Leyva volt. Ez az úr, aki beleszeretett Juliába, az úrnőmbé, elhatározta, hogy megszökteti, mert azt hitte, másként nem kaphatja meg. Én adtam neki találkoztát a kertben, hogy a szöktetés módját megbeszéljük, mert azt mondta, hogy az én sorsom is e vállalkozás sikerétől függ. De hiába kiabáltam férjem után, a harag elvakította, s úgy otthagytott, mintha hűtlenségen kapott volna.

- Akkori lelkiállapotomban - folytatta Escipión - mindenre képes voltam. Akik tapasztalatból tudják, mi a féltékenység, és milyen örültségekre ragadtatja a legjózanabb elméket is, egyáltalán nem fognak csodálkozni rajta, mennyire megzavarta esendő lelkemet; egyik végteltől a másikba estem, gyűlölet fogott el feleségem iránt, akit egy pillanattal előbb még gyöngéden szerettem. Megesküdtem, hogy elhagyom, és örökre kiirtom még emlékezetemből is. Másfelől azt hittem, hogy megöltem a lovagot, s abbéli félelmemben, hogy az igazságszolgáltatás kezére jutok, megismerkedtem azzal az iszonyú érzéssel, amely fúriaként követi mindenhová az embert, aki bűnt követett el. Szörnyű helyzetemben csak a menekülés járt az eszemben, nem is tértem vissza lakásomra, hanem azon nyomban elhagytam Toledót a rajtam levő egy szál ruhában. Igaz, hogy volt a zsebemben vagy hatvan pisztol, ami igen komoly összeg volt egy olyan fiatalember számára, aki arra szánta magát, hogy mindig szolgáskorban fog élni.

Egész éjszaka gyalogoltam, jobban mondvá futottam, mert a gondolat, hogy nyomomban vannak az alguacilok, nem hagyott nyugodni, s folyton újult erővel töltött el. A hajnal Rodillas és Maqueda közt ért utol. Mivel az utóbbi faluban kissé már fáradtnak éreztem magam, bementem a templomba, amelyet éppen akkor nyitottak ki. Miután elmondtam egy imát, beültem az egyik padba, hogy megpihenjek. Töprengeni kezdtem helyzetemen, s mélyen elmerültem a gondolatokba, de nem sokáig tűnődhettem. Egyszer csak ostorpattogás visszhangja verte föl a templomot, amiből arra következtettem, hogy valószínűleg postakocsi halad el arra. Nyomban föl is álltam, hogy megnézzem, nem tévedek-e, s mikor a kapuba értem, csakugyan megpillantottam egy postakocsist, öszvérháton ült, s két másik öszvér nyergében nem ült senki. „Álljon meg, barátom - szólítottam meg. - Hová tart?” - „Madridba - felelte. - Két derék Szent Domonkos-rendi barátot hoztam ide, s most visszatérek.”

- Mivel a kínálkozó lehetőség kedvet ébresztett bennem, hogy Madridba menjek, mindjárt meg is alkudtam a postakocsissal. Fölültem az egyik öszvér hátára, és elindultunk Illescas felé, ott akartunk éjszakázni. Alig hagytuk el Maquedát, a postakocsi - harmincöt-negyven közti férfi lehetett - teli tüdőből egyházi énekeket kezdett fújni. Azokkal az imákkal kezdte, amelyeket a kanonokok a hajnali miséken szoktak mondani, elénekelt a *Credó*-t, ahogy a nagymiséken szokás, aztán rátért a vecsernyeimákra, a *Magnificat*ot sem hagyva ki. Noha a fickó úgy ordított, hogy egészen belesüketültem, nem tudtam megállni kacagás nélkül, s ha abbahagyta, hogy lélegzetet vegyen, még biztattam is, hogy folytassa. „Rajta, barátom, csak tovább! Ha már ilyen pompás tüdővel áldotta meg az ég, ne hagyja kihasználatlanul.”

„Nem is hagyom - kiáltott föl. - Hál' istennek, nem olyan vagyok, mint a legtöbb postakocsi, aki csak trágár vagy szentségtörő dalokat énekel, sőt még a mórok elleni háborúinkból való románcokat sem énekelem soha, mert ha nem is erkölcstelenek, azzal ön is nyilván egyetért, hogy elég léhák, és egy jó kereszténynek nem illik a szájára venni őket.” - „A postakocsisok ritkán ilyen érzékenyek, mint ön - feleltem -, de mondja csak, barátom, ön, aki ilyen rendkívül kényesen válogatja meg a nótáit, szüzességi fogadalmat tart a fogadóiban is, ahol fiatal cselédek vannak?” - „Természetesen - felelte. - Az önmegettartóztatás szintén azon erények egyike, amelyekkel az efféle helyeken büszkélkedhetem. Csak az öszvéreimmel törődöm.”

Nem kis csodálkozással hallgattam a postakocsisok gyöngyének szavait, s minthogy derék, okos embernek véltem, miután kiénekelte magát, beszélgetésbe elegyedtem vele.

Alkonyat felé érkezünk Illescasba. A fogadóban útitársamra bízom az öszvéreket, jómagam pedig bementem a konyhába, s jó vacsorát rendeltem a fogadóstól, aki megígérte, hogy soha nem fogom elfelejteni a vacsorát, amit készít majd nekem. „Kérdezze csak meg - tette hozzá -, kérdezze csak meg a postakocsisát, mit tudok. Istenemre mondom, az összes madridi vagy toledói szakácsokkal fölvenném a versenyt, hogy melyikük tud olyan *olla podridá*-t készíteni, mint én. Ma este saját receptem szerint készült mártásos nyúllal vendégelem meg, majd meglátja, joggal dicsekszem-e szakácstudományommal.” Azzal rámutatott egy lábosra, amelyben már benne is volt a darabokra vagdalt nyúl: „Íme, ez lesz a vacsorája sült birkaszeggyel. Teszek bele egy kis borsot, sót, bort meg mindenféle egyéb fűszert és ízesítőt, amit a mártásaimba szoktam tenni, s biztos vagyok benne, hogy egy contador-mayornak se lesz olyan vacsorája, mint önnek.”

- Miután a fogadós elzengte önmaga dicshimnuszát, hozzálátott a vacsorakészítéshez. Mialatt ő a vacsorával foglalatzkodott, bementem az egyik szobába, leheveredtem a lócára, s minthogy előző éjszaka óta percnyi pihenésem sem volt, a fáradtságtól elnyomott az álom. Két óra múlva fölkeltem a postakocsis: „Uram, kész a vacsorája, szíveskedjék asztalhoz ülni.” Az ebédlőben egyetlen asztal volt, két terítéssel. A postakocsis meg én letelepedtünk, s már hozták is a mártásos nyulat. Mohón nekiestem, s pompásan ízlett is, talán azért, mert farkaséhes voltam, de az is lehet, hogy csakugyan a szakács ízesítői használtak az ételnek. Második fogásként birkasültet szolgáltak föl, s látva, hogy a postakocsis csak ebből evett, megkérdeztem, hogy a másik fogáshoz miért nem nyúlt. Mosolyogva felelte, hogy nem szereti a vagdalt húst. Válaszát, azaz inkább a válaszát kísérő mosolyt titokzatosnak találtam. „Ön eltitkolja előlem az igazi okát - mondtam -, hogy miért nem evett a vagdalt húsból. Legyen szíves és árulja el.” - „Ha már ilyen kíváncsi - felelte -, bevallom, hogy azóta irtózom efféle vagdalt hússal megtömni a gyomromat, amióta egyszer Toledóból Cuencába menet egy fogadóban tengerinyúl helyett vagdalt kandúrt tálaltak elém. Ez elvette az étvágyamat az efféle szakácsremekektől.”

- A postakocsis szavai hallatára kínzó éhségem ellenére azon nyomban elment az étvágyam. Bebeszéltem magamnak, hogy én sem nyulat ettem az imént, s fintorogva néztem a vagdalt hústra. Útitársamnak esze ágában sem volt kigyógyítani rögeszmémből, s kijelentette, hogy a spanyol fogadósok elég gyakran követnek el hasonló quiproquókat⁹⁵, akárcsak a cukrászok. Gondolhatják, mennyire megnyugtattak a szavai; nemcsak a vagdalt hústól ment el az étvágyam, hanem a birkától is; tartottam tőle, hogy az se valószínűbb, mint a nyúl.

Fölálltam az asztal mellől, elátkoztam magamban a vagdalt húst, a fogadóst meg a fogadót, aztán visszafeküdtem a lócára, és sokkal nyugodtabban töltöttem az éjszakát, mint vártam. Másnap kora reggel éppoly bőkezűen fizettem ki a fogadóst, mintha remekül ellátott volna, s elhagytam Illescast, de még mindig a vagdalt hús foglalkoztatott: minden állatban macskát láttam.

Kora reggel érkeztem Madridba, s miután elszámoltam postakocsissal, bútorozott szobát béreltem a Nagy-kapu mellett. Noha hozzászoktam az előkelőségekhez, egészen belekábultam a látványba, amelyet az udvar körül sürgő-forgó főurak nyújtottak. Megbámultam a rengeteg hintót s a főurak kíséretét alkotó tömérdek nemesurat, apródot és lakájt. Bámulatom csak nőtt, amikor elmentem a király reggeli fogadására, s megpillantottam az udvaroncok tömegével

---

⁹⁵ *quiproquo* - tévedésből eredő személycseré.

körülvelt uralkodót. El voltam ragadtatva a látványtól, s azt gondoltam: „Micsoda pompa! Milyen előkelőség! Most már nem csodálkozom azokon, akik szerint nem ismeri az igazi fényűzést az, aki nem látta a madridi udvart. Boldog vagyok, hogy ide jöttem, s az az érzésem, hogy viszem itt valamire.” De csak néhány haszontalan ismeretséget kötöttem. Lassanként minden pénzem elköltöttem, s végtelenül boldog voltam, hogy minden kiválósággal együtt egy salamancai tudós szolgálatába állhattam, aki valamilyen családi ügyben utazott Madridba, a szülővárosába, s akivel a véletlen hozott össze. Én lettem a *factotum*-a, s mikor visszatért az egyetemre, vele mentem.

Új gazdámnak don Ignacio de Ipiña volt a neve. A *don* címet azért használta, mert valamikor egy herceg nevelője volt, aki hálából életjáradékot juttatott neki. Ezenkívül, mint a kollégium kiérdemesült tanárának, még nyugdíja is volt, s ráadásul évi két-háromszáz pisztolt jövedelmeztek neki nyomtatásban megjelent dogmatikus erkölcsi művei. Érdemes megemlíteni, hogyan írta e műveket. Az illusztris don Ignacio csaknem egész napját héber, görög és latin szerzők olvasásával töltötte, s a könyveikben talált aranymondásokat és szellemes gondolatokat kiírta egy négyzet alakú cédulára. Nekem az volt a dolgom, hogy amikor egy csomó cédulát teleírt, fölfűzzem egy drótra, mint valami virágfüzért, s minden füzér egy könyv lett. Milyen rossz könyveket gyártottunk! Nem múlt el hónap, hogy legalább két kötetet ne állítottunk volna össze, azonnal ki is nyomattuk őket, s legmeglepőbb az, hogy a komplikációkat újdonságként adtuk el. Ha a kritikusok netalántán szemére vetették a szerzőnek, hogy meglopja a klasszikusokat, gögös arcátlansággal ezt felelte nekik: „*Furto laetamur in ipso*.”⁹⁶

- Gazdám híres szövegmagyarázó is volt, s magyarázatai olyan tudálékosak voltak, hogy néha olyasmit is megjegyzetelt, ami egyáltalán nem volt méltó jegyzetre, mint ahogy a céduláira is gyakran minden ok nélkül írt ki egy-egy passzust Hésziodosztól és más szerzőktől; mindazonáltal kétségtelenül sokat tanultam a tudóstól. Hálátlanság volna, ha nem ismerném el. Művei másolásával tökéletesítettem írásomat, s mivel inkább tanítványnak tekintett, mint inasnak, igyekezett pallérozni szellememet, s nem hanyagolta el erkölcsimet sem. „Escipión, fiam - figyelmeztetett, valahányszor meghallotta, hogy valamelyik inas gázságot követett el -, óvakodj attól, hogy e csirkefogó rossz példáját kövesd. Az inasnak hűségesen és buzgón kell szolgálnia gazdáját, s ha - szerencsétlenségére - természetből fogva nem erkölcsös, igyekeznie kell a munka révén azzá válni.” Egyszóval, don Ignacio egyetlen alkalmat sem mulasztott el, hogy az erény útjára tereljen, buzdításai olyan jó hatással voltak rám, hogy a nála töltött tizenöt hónap alatt a legcsekélyebb kísértést sem éreztem, hogy becsapjam.

Említettem már, hogy Ipiña doktor madridi születésű volt, s egyik rokona, Catalina, ott is lakott, komorna volt a királyi dajkánál. Ennek a szobalánynak a segítségével szabadítottam ki később señor Santillánát a segoviai börtönből, s ő volt az, aki szívességet akarva tenni don Ignaciónak, rávette úrnőjét, hogy szerezzen valami állást a gazdámnak Lerma hercegtől. A miniszter ki is nevezte őt Granada főesperesének. Granada visszahódított ország⁹⁷ lévén, a kinevezési jog a királyé volt. Mihelyt értesültünk a dologról, azonnal Madridba utaztunk, mivel a doktor Granadába indulása előtt ki akarta fejezni köszönetét a két jótevő hölgynek. Több ízben is alkalmam volt találkozni és elbeszélgetni Catalinával. Derűs kedélyem, könnyed modorom megnyerte a tetszését, s én is annyira kedvemre valónak találtam, hogy akaratlanul is viszonztam barátsága apró megnyilvánulásait; szóval megszerettük egymást. Bocsássa meg ezt a vallomást, drága Beatrizom. Mivel én abban a hitben voltam, hogy ön hűtlen lett hozzám, e ballépésem miatt nem illethet szemrehányás.

---

⁹⁶ *Furto laetamur in ipso* - A plágium is dicsőségünkre válik.

⁹⁷ *visszahódított ország* - Granadát 1492-ben hódították vissza a móroktól.

Közben don Ignacio doktor előkészületeket tett a Granadába való utazásra. A rokon hölgy meg én megijedtünk a fenyegető közeli elválástól, s cselhez folyamodtunk, hogy megmeneküljünk tőle. Úgy tettem, mintha beteg volnék, panaszkodni kezdtem, hogy fáj a fejem, a mellem, úgy viselkedtem, mint akit minden létező betegség gyötör. Gazdám orvost hívatott. Megijedtem, mert azt hittem, hogy ez a Hippokratész rájön, hogy kutya bajom sincsen. Szerencsére azonban, mintha csak összebeszéltünk volna, jámboran kijelentette, miután alaposan megvizsgált, hogy betegségem súlyosabb, mint gondolnánk, s minden valószínűség szerint sokáig feküdnöm kell. A doktor, aki szeretett volna már székesegyházában lenni, nem akarta elhalasztani az utazást, okosabbnak vélte hát, ha másik inast fogad, ami pedig engem illet, beírta azzal, hogy rábízott egy ápolónőre, akinél pénzt is hagyott, hogy ha meghalok, legyen miből eltemettetnie, ha pedig meggyógyulnék, fizesse ki a béretem.

Mihelyt megtudtam, hogy don Ignacio elindult Granadába, azon nyomban kigyógyultam minden állítólagos bajomból. Fölkeltem, kitettem a szűrét éles elméjű orvosomnak, és elbocsátottam az ápolónőt, aki több mint a felét zsebre vágta a pénznek, amelyet nekem kellett volna adnia. Mialatt én betegnek tettem magam, Catalina is színészkedett: elhitette úrnőjével, doña Ana de Guevarával, hogy furfangos ember vagyok, és rábeszélte, hogy fogadjon föl. A dajka öngagyágának, aki nagyon szerette a pénzt, s gyakran bocsátkozott üzleti vállalkozásokba, szüksége volt a magamfajta emberekre, fölfogadott hát inasai közé, s hamarosan ki is próbált. Némi ügyességet kívánó megbízásokat adott, s kérkedés nélkül állíthatom, hogy nem rosszul hajtottam végre őket. Következésképpen legalább olyan elégedett volt velem, mint amilyen elégedetlen én vele. A hölgy olyan fősvény volt, hogy egy garast sem juttatott nekem a haszonból, amelyet az én ügyességemnek és fáradozásomnak köszönhetett. Azt hitte, hogy ha pontosan kifizeti a bérem, máris bőkezű volt velem. Ez a túlzott fősvénység sehogy se tetszett, és hamarosan ott is hagytam volna a hölgyet, ha Catalina kedvessége vissza nem tart. A lány ugyanis napról napra jobban belém szeretett, s szabályszerűen felkért, hogy vegyem feleségül.

- Lassan a testtel, drágám - feleltem. - Ilyen ripsz-ropsz nem esküdhetünk meg, előbb halálhírét kell vennem annak a nőnek, aki megelőzte önt, s akit vezeklésül feleségül vettem. „Másnak mondja ezt, ne nekem!” - felelte. - Nem vagyok olyan hiszékeny, hogy felüljek önnek. Miért akarja elhitetni velem, hogy nős? Miért akarja udvariasan álcázni, hogy nem akar feleségül venni?” Hiába erősítgettem, hogy igazat beszélek, őszinteségemet visszautasításnak tekintette, megsértődött, s viselkedése teljesen megváltozott irányomban. Nem vesztünk össze, de kapcsolatunk szemlátomást elhidegült, s már csak az udvariasság és becsület kötelékei fűztek össze bennünket.

Ez volt a helyzet, amikor megtudtam, hogy Gil Blas de Santillana úrnak, a spanyol királyi miniszterelnök titkárának inasra van szüksége. Az állás már csak azért is csábított, mert mindenki azt állította, hogy kellemesebbet nem is találhatnék. „Señor Santillana - mondták - érdemdús lovag, Lerma herceg kegyence, következképpen föltétlenül megcsinálja a szerencsáját, másfelől igen nagylelkű, s miközben az ő ügyeit intézi, a saját ügyét is szolgálja. Nem is szalasztottam el az alkalmat, jelentkeztem señor Gil Blasnál, akit már az első látásra megkedveltem, s ő is azért szegődött, mert megtetszettem neki. Egy pillanatig sem haboztam, hogy señor Gil Blas kedvéért kilépjek a dajka öngagyága szolgálatából, s ha az ég is úgy akarja, ő lesz az utolsó gazdám.

Ezzel Escipión befejezte történetét, s felém fordult:

- Señor Santillana! Engedje meg, hogy megkérjem, szíveskedjék igazolni e hölgyek előtt, hogy mindenkor hűséges és buzgó inasnak ismert. Szükségem van erre az igazolásra, mert szeretném meggyőzni őket, hogy Coscolina fia megjavult, leszokott rossz hajlamairól, és az erény útjára tért.

- Úgy van, hölgyeim - jelentettem ki erre -, efelől kezeskedhetem. Ha Escipión igazi *picaro* volt is gyermekkorában, azóta annyira megjavult, hogy az inasok mintaképe lett belőle. Nemcsak hogy szemrehányást nem kell neki tennem irányomban tanúsított viselkedése miatt, hanem kénytelen vagyok bevallani, hogy igen nagymértékben lekötelezett. Azon az éjszakán, amikor elfogtak és a segoviai börtönbe zártak, ő mentette meg és helyezte biztonságba a fosztogatók elől vagyonom egy részét, holott büntetlenül eltulajdoníthatta volna. S nem elég, hogy javaimat gondosan megőrizte: pusztá barátságából bezáratta magát mellém a börtönbe, mert a szabadság gyönyöreinél többre becsülte azt az örömet, hogy osztozhat gyötrelmeimben.

TIZENEGYEDIK KÖNYV

ELSŐ FEJEZET

*A legnagyobb örömről, amelyet Gil Blas valaha is érzett,
s a szomorú eseményről, amely örömét megzavarta.*

Milyen változások következtében tért vissza Santillana az udvarba

Említettem már, hogy Antonia és Beatriz tökéletesen megértették egymást; az egyik ugyanis hozzá volt szokva az alárendelt komorna szerepköréhez, a másik pedig szíves örömet hozzászokott, hogy úrnőt játsszon. Escipión meg én nagyon szerelmes természetű férjek voltunk, s asszonyaink is ugyancsak szerettek bennünket, így aztán hamarosan boldog apák lettünk: a két asszony csaknem egyszerre került áldott állapotba. Beatriz szült elsőnek, s egy leánykát hozott a világra, néhány nap múlva pedig Antonia tett boldoggá mindnyájunkat azzal, hogy fiúval ajándékozott meg engem. A boldogságtól szinte részegen küldtem titkáromat Valenciába, hogy közölje a nagy eseményt a kormányzóval, aki Serafina és Pliego márkinő társaságában azonnal Liriasba is utazott, hogy keresztvíz alá tartsa a két gyereket, s ezzel újabb tanújelét adja barátságának, amelynek már addig is oly sokat köszönhettem. Fiamat, akinek a kormányzó lett a keresztapja s a márkinő a keresztanyja, Alfonsónak neveztük el. A kormányzóné ö nagysága, aki abban a kitüntetésben akart részesíteni, hogy kétszeresen is komaságba kerüljünk, velem együtt tartotta keresztvíz alá Escipión leányát, akit Serafinának neveztünk el.

Fiam születése nem csupán a kastély lakóit örvendeztette meg. Az eseményt Lirias lakói is megünnepelték, mert meg akarták mutatni, hogy a földesúr örömében az egész tanya osztozik. De örömünk, sajnos, nem sokáig tartott, jobban mondva hamarosan sírássá és jajveszékeléssé változott, mert olyasmi történt, amit több mint húsz esztendő alatt sem tudtam elfelejteni, s ezentúl is örökké emlékezetes marad számomra. Fiam meghalt, s nem sokkal utána követte az anyja is, noha maga a szülés könnyű lefolyású volt. Drága hitvesemet tizennégy hónapi házasság után elragadta a magas láz. Képzeljék el, kedves olvasóim - ha ez egyáltalán lehetséges -, milyen fájdalmat éreztem! Tompa levertségbe estem, a súlyos veszteség következtében szinte érzéketlenné váltam. Öt-hat napig ilyen állapotban voltam, nem akartam még táplálékot sem magamhoz venni, s azt hiszem, ha Escipión nincs, éhen haltam vagy megháborodtam volna. Ügyes titkárom azonban még fájdalmamat is kijátszotta azzal, hogy alkalmazkodott hozzá; sikerült lenyelelnie velem a húslevest, mert olyan bánatosan szolgált ki, mintha nem is azért akart volna megetetni, hogy életben maradjak, hanem azért, hogy bánatomat táplálja.

Ragaszkodó inasom még don Alfonsónak is írt, tájékoztatta, milyen szerencsétlenség ért, és milyen nyomorúságos állapotban vagyok. Ez a gyöngéd és együtt érző nagyúr, ez a nemes lelkű barát azonnal Liriasba utazott. Ma sem tudom meghiúsítás nélkül felidézni a pillanatot, amikor megláttam.

- Nem azért jöttem, kedves Santillanám - ölelt meg -, hogy vigasztalni próbáljam, hanem hogy önnel együtt sirassam meg Antoniát, mint ahogy ön is velem együtt siratná meg Serafinát, ha a Párkák elragadnák tőlem.

Csakugyan könnyek szöktek a szemébe, és együtt sóhajtozott velem. Bármennyire lesújtott is a bánat, mélységesen átéreztem a nagyúr jóságát.

Don Alfonso hosszas tárgyalást folytatott Escipiónnal, hogy miképpen kellene úrrá lenniök fájdalmam fölött. Abban állapodtak meg, hogy el kellene hagynom egy időre Liriast, ahol minden és mindig Antoniára emlékeztet. Erre don César fia azt javasolta, hogy menjek vele Valenciába, s titkárom olyan ügyesen támogatta e javaslatot, hogy végül is elfogadtam.

Escipiónt és feleségét otthagytam hát a kastélyban, ahol csakugyan fájdalmas volt tartózkodnom, s a kormányzóval együtt útra keltem. Valenciában don César és a menyé mindent elkövetett, hogy feledtesse velem fájdalmamat, minden lehetséges módon megpróbálták szórakoztatni, s ezzel némi megkönnyebbülést szerezni, de hiába volt minden igyekezetük, szomorúságomat nem tudták eloszlatni. Escipión nemkülönben mindent megtett, hogy nyugalmamat visszanyerjem, Liriasból gyakran fölment Valenciába, hogy megtudja, mi van velem, s aszerint, hogy éppen milyen állapotban talált, hol szomorúan, hol vidámabban tért haza. Örültem, hogy így viselkedik, javára tudtam be barátságának ezeket az igazán feltűnő megnyilvánulásait, s boldog voltam, hogy ilyen ragaszkodó inasom van.

Egy reggel rendkívül izgatottan toppant be a szobámba.

- Uram! Olyan hír terjedt el a városban, amely az egész birodalmat érinti. III. Fülöp állítólag meghalt, és a herceg lépett a trónra. Azt is beszélik - folytatta Escipión -, hogy Lerma kardinális megbukott, még azt is megtiltották neki, hogy az udvarban mutakozzzék, s jelenleg don Gaspar de Guzmán, Olivares grófja a miniszterelnök.

Magam sem tudom, miért, kicsit meghatódtam e híren. Escipión észrevette, s megkérdezte, nem érdekel-e a nagy változás.

- Ugyan, fiam, miért érdekelne - kérdeztem. - Otthagytam az udvart; akármilyen változás történik is ott, számomra teljesen közömbös.

- Korához képest túl keveset törődik a világ dolgaival - felelte. - Az ön helyében furdalna a kíváncsiság.

- Ugyan miféle kíváncsiság? - kérdeztem.

- Én, hitemre mondom, elmennék Madridba - felelte Escipión -, hadd lássam, emlékszik-e még rám az ifjú uralkodó. Ezt az örömet megengedném magamnak.

- Értelek. Szeretnéd, ha visszatérnék az udvarba, hogy ismét szerencsét próbáljak, jobban mondván ismét kapzsi törtető legyen belőlem.

- Ugyan miért züllene el megint? - vágott vissza Escipión. - Bízson jobban állhatatosságában, mint ahogy bízik! Kezeskedem önért. Kegyvesztettsége úgy kijózanította az udvarból, hogy nem kell többé semmi veszélytől tartania. Szálljon újból hajóra bátran, hiszen a tenger minden zátonyát ismeri.

- Hallgass, hízelgő! - kiáltottam föl mosolyogva. - Meguntad, hogy nyugodtan élek? Azt hittem, békességem fontosabb neked.

Mikor itt tartottunk a beszélgetésben, megérkezett don César és a fia. Megerősítették a hírt, hogy a király meghalt, s Lerma herceg kegyvesztett lett. Azt is elmondták, hogy a volt miniszterelnök hiába kért engedélyt, hogy Rómába utazhasson, nem kapta meg, ellenben utasították, hogy vonuljon vissza a deniai örgrófságba. Aztán a két főúr - mintha csak összebeszélt volna titkárommal - azt tanácsolta, hogy utazzam Madridba, s jelenjek meg az új király előtt, hiszen ismer, sőt olyan szolgálatot tettem neki, amelyet az uralkodók rendszerint szívesen viszonznak.

- Szerintem - jelentette ki don Alfonso - nem kétséges, hogy hálás lesz értük. IV. Fülöp föltétlenül lerója a volt trónörökös adósságait.

- Nekem is ez az előérzetem - mondta don César -, és azt hiszem, ha Santillana fölmege az udvarba, az jó alkalom lesz arra, hogy magas állásba kerüljön.

- Őszintén szólva, nagy jó uraim - kiáltottam -, önök nem gondolják meg eléggé, mit mondanak! Ha önöket hallgatja az ember, azt hiszi, elég, ha fölmegey Madridba, s már is rám bízzák a kincseskamra kulcsát⁹⁸, vagy kormányzói állást adnak. Csakhogy tévednek. Éppen ellenkezőleg: meggyőződése, hogy a király föl se figyel rám, ha megjelenek előtte. Ha óhajtják, megpróbálhatom, hogy kiábrándítsam önöket.

A Leyva uraságok szavamon fogtak, kénytelen voltam megígérni, hogy azonnal Madridba utazom. Mikor titkárom megtudta, hogy elszántam magam az utazásra, mérhetetlenül meörült. Azt hitte, hogy ha megjelenek az új uralkodó előtt, a király azon nyomban fölfedez a tömegben, és elhalmoz kitüntetésekkel meg ajándékokkal. Tündöklő délibábokkal áltatta magát, máris az állam legmagasabb pozícióiban látott, és képzeletben együtt emelkedett velem.

Elszántam hát magam, hogy visszatérek az udvarba, de egyáltalán nem abban a reményben, hogy megcsinálom a szerencsém, csak azért, hogy eleget tegyek don César és fia óhajának, akik a fejükbe vették, hogy rövidesen az uralkodó kegyence leszek. Bevallom, titkon magam is szerettem volna megbizonyosodni felőle, hogy rám ismer-e az ifjú uralkodó. A kíváncsiság késztetett hát - s nem a remény vagy szándék, hogy bármiféle hasznot húzzak a királyváltásból -, hogy Escipión kíséretében útra keljek Madridba, kastélyomat Beatriz, a kitűnő gazdasszony őrizetére bízva.

MÁSODIK FEJEZET

*Gil Blas Madridba mege, megjelenik az udvarban, a király ráismer,
és miniszterelnöke figyelmébe ajánlja. Ennek következményei*

Don Alfonso két legjobb lovát adta kölcsön, hogy minél rövidebb ideig kelljen utaznunk, így aztán nem is egészen egy hét alatt Madridba érkeztünk. Hajdani fogadósomnál, Forerónál szálltunk meg, aki nagyon örült, hogy viszontlát.

Mivel azzal kérkedett, hogy mindenről tud, ami az udvarban és a városban történik, megkérdeztem tőle, mi újság.

- Sok minden - felelte. - III. Fülöp halála után a bíboros Lerma herceg barátai és párthívei mindent elkövettek, hogy őeminenciája miniszterelnök maradjon, erőfeszítéseik azonban hasztalannak bizonyultak. Olivares gróf diadalmaskodott. Spanyolország állítólag semmit sem veszít e cserén, mert az új miniszterelnök olyan rendkívül tehetséges, hogy akár az egész világot is képes volna elkormányozni. Adná Isten, hogy így legyen! Mindenesetre bizonyos - folytatta -, hogy a nép a lehető legjobb véleménynel van képességeiről. Majd kiderül a későbbiekben, hogy Lerma herceg utódja jobb vagy rosszabb az elődjénél. - Forero egyre jobban belemelegedett, s tüzetesen beszámolt minden változásról, amely az udvarban történt, amióta Olivares kormányozza a monarchia hajóját.

---

⁹⁸ *aranykulcs (kincseskamra kulcsa)* - a kamarások jelvénye; tulajdonosa a király szobájába léphetett.

Madridba érkezésem után két nappal ebéd után fölmentem a királyi palotába, s úgy helyezkedtem el, hogy a királynak el kellett haladnia mellettem, amikor bement a dolgozószobájába. Rám se nézett. Másnap megint ugyanoda álltam, de nem jártam több szerencsével. Harmadnap útközben rám pillantott, de láthatólag nem vontam magamra a figyelmét. Le is vontam a következtetést:

- Látod - mondtam Escipiónnak, aki elkísért -, a király nem ismert rám, vagy ha rám ismert is, eszében sincs fölújítani velem az ismeretséget. Azt hiszem, a legokosabb, ha visszatérünk Valenciába.

- Ne siessük el a dolgot, uram - felelte titkárom. - Ön jobban tudja, mint én, hogy az udvarban a sikernek a türelem az ára. Ne unja el a dolgot, jelenjen csak meg továbbra is az uralkodó előtt. Ha sokszor látja, önkéntelenül is figyelmesebben szemügyre veszi, s rá fog ismerni a közvetítőre, aki összehozta a szép Catalinával.

Nem akartam, hogy Escipión bármit is a szememre vethessen, három hétig folytattam ugyanezt a műveletet, és valóban elkövetkezett a nap, amikor az uralkodó fölfigyelt rám, és behívatott. Beléptem a dolgozószobájába, s kicsit zavarba jöttem, mikor négy szemközt találtam magam királlyal.

- Kicsoda ön? - kérdezte. - Ismerős az arca. Hol találkoztunk?

- Felség - feleltem remegve -, az a kitüntetés ért, hogy én vezettem egy éjszaka felségedet Lemos gróffal a...

- Ó! Már emlékszem - szakította félbe az uralkodó. - Ön volt Lerma herceg titkára, s ha nem tévedek, Santillana a neve. Nem felejtettem el, milyen buzgalommal állt a rendelkezésemre abból az alkalomból, s milyen csúnya fizetségben részesült fáradozásáért. Ugyebár börtönbe vetették az ügy miatt?

- Igen, felség - válaszoltam -, fél esztendő töltöttem a segovia-i börtönben. Felséged azonban volt olyan kegyes és kiszabadított.

- Azzal még nem róttam le az adósságomat Santillana iránt - felelte a király. - Nem elég, hogy szabadon bocsáttattam, elégtételt kell adnom a szenvedésekért is, amelyeken miattam ment keresztül.

Alig mondta ki e szavakat az uralkodó, Olivares gróf lépett a dolgozószobába. A kegyenceknek minden gyanús; Olivares elcsodálkozott, hogy egy idegent talált ott, s még nagyobb volt a meglepetése, amikor a király így szólt hozzá:

- Gróf úr, az ön kezébe teszem e fiatalember sorsát. Adjon neki valamilyen munkakört, s legyen gondja rá, hogy előrehaladjon.

A miniszter úgy tett, mintha örömmel fogadná a parancsot, de közben tetőtől talpig végigmért, s nagy zavarban volt, mert fogalma sem volt róla, hogy ki lehetek.

- Menjen, barátom - fordult felém az uralkodó, s intett, hogy távozzam. - A gróf úr módját fogja találni, hogy olyan munkakörben helyezze el, ahol nekem is s önnön érdekeinek is hasznára lehet.

Azonnal elhagytam a dolgozószobát, s odaléptem Coscolina fiához, aki határtalan izgalommal várt, nagyon kíváncsi volt rá, mit mondott a király. Mivel azonban látta rajtam az elégedettséget, így szólt:

- Ha a szemem nem csal, nem megyünk vissza Valenciába, hanem az udvarban maradunk.

- Könnyen lehetséges - feleltem, s beszámoltam neki az uralkodóval folytatott rövid beszélgetésemről. Escipión el volt ragadtatva.

- Drága gazdám - szólalt meg túlradó örömmel -, ugye máskor is hallgatni fog rám? Vallja be, hogy most már nem veszi rossz néven, amiért rábeszéltem erre a madridi utazásra. Már látom is, hogy magas pozícióba kerül: ön lesz Olivares gróf Calderónja⁹⁹.

- Arra igazán nem vágyom - vágtam a szavába. - Egy ilyen állásban lévő embert túl sok kelepce vesz körül, nem pályázom efféle tisztségre. Olyan munkakört szeretnék, ahol nincs lehetőségem igazságtalanságokat művelni, sem az uralkodó kegyeivel üzérkedni szégyentelenül. Azok után, ahogy annak idején kegyenc voltomat kihasználtam, nem vigyázhatok eléggé, hogy hatalmába ne kerítsen a kapzsiság és a becsvágy.

- Bizza csak rá a miniszterre, uram - felelte erre titkárom. - Bizonyára olyan álláshoz juttatja, amelyben becsületes ember maradhat.

Nem annyira kíváncsiságból, mint inkább Escipión sürgetésére már másnap jelentkeztem Olivares grófnál, még hozzá napkelte előtt, mert megtudtam, hogy mind nyáron, mind télen kora hajnalban, gyertyafénynél fogadja azokat, akik kihallgatást kérnek tőle. Szerényen meghúzódtam a terem egyik sarkában, onnan vettem alaposan szemügyre a grófot, amikor megjelent, mert a király dolgozószobájában nem nagyon néztem meg. A közepesnél magasabb termetű volt, s országunkban, ahol ritka az olyan ember, aki nem sovány, nyugodtan lehetett kövérnek nevezni. Úgy fölhúzta a vállát, hogy azt hittem, púpos, pedig nem volt az; rendkívül nagy feje a mellére csuklott, a haja sima volt és fekete, arca hosszúkás, bőre olajszínű, szája beesett, hegyes álla erősen előreugrott.

Mindent összevéve nem volt valami szép férfinak mondható, mivel azonban azt hittem, hogy jóindulattal viseltetik irányomban, én is jóindulattal néztem, és rokonszenvesnek találtam. Tény, hogy mindenkit nyájasan és jóindulattal fogadott, kegyesen vette át a kérvényeket, egyszóval, kedvező benyomást keltett. De mikor rám került a sor, s előre léptem, hogy üdvözljem és bemutatkozzam, zord, fenyegető pillantással mért végig, még csak meg sem hallgatott, hanem hátat fordított, és visszament a dolgozószobájába. Most már sokkal rútabbnak láttam a főurat, mint valójában volt, a goromba fogadtatástól szédülten támolyogtam ki a teremből, s nem tudtam, mit gondoljak.

Escipión a kapuban várt.

- Tudod-e - kérdeztem -, milyen fogadtatásban részesültem?

- Nem - felelte -, de nem nehéz kitalálni. A miniszter, eleget akarván tenni az uralkodó óhajának, kétségtelenül valamilyen tekintélyes állást ajánlott föl önnek.

- Hát nagyon tévedsz! - válaszoltam, s elmondtam, hogyan fogadott a miniszter. Escipión figyelmesen végighallgatott, majd így szólt:

- Elképesztő! A gróf nyilván nem ismerte meg, vagy összetévesztette valakivel. Tanácsolom, hogy keresse föl újra, bizonyos vagyok benne, hogy szívesebben fogja fogadni.

Követtem titkárom tanácsát, másodszor is a miniszter elé járultam, de még ridegebben elintézett, mint első ízben: mikor rám nézett, összevonta a szemöldökét, mintha undorodna tőlem, aztán levette rólam a tekintetét, és szó nélkül eltávozott.

---

⁹⁹ *Calderón sorsa* - nem sokkal Lerma herceg után ő is kegyvesztett lett; letartóztatták, bebörtönözték, szabadon bocsátották, majd ismét elfogták, és 1621-ben kivégezték. Így ő lakolt ura helyett, akit bíborosi méltósága megóvott.

Ez az eljárás vérig sértett, s erős kísértést éreztem, hogy azonnal visszatérjek Valenciába. Escipión azonban tiltakozott, képtelen volt beletörődni, hogy le kell mondania szép reményeiről.

- Hát nem látod - kérdeztem -, hogy a gróf el akar távolítani az udvarból? Láttam, hogy az uralkodó jóindulattal viseltetik irányomban, s ez elég ahhoz, hogy egy kegyencben fölébredjen az ellenszenv valaki iránt. Engednünk kell, fiam, egy ilyen hatalmas és félelmetes ellenség előtt önként meg kell hajolnunk.

- Én nem adnám föl ilyen könnyen a harcot, uram! - jelentette ki Escipión, aki nagyon dühös volt Olivares grófra. - Sőt: magyarázatot követelnék a sértő fogadtatásra. Elmennék a királyhoz, s elpanaszolnám neki, hogy a miniszter semmibe veszi, hogy beajánlotta nála.

- Nem jó tanács - válaszoltam. - Ha ilyen óvatlan lépést tennék, hamarosan megbánnám. Azt se tudom, nem veszélyes-e a városban tartózkodnom.

E szavakra titkárom megadta magát, s belátva, hogy olyasvalakivel van dolgunk, akinek a jóvoltából könnyen viszontláthatjuk a segoviai börtönt, osztozott rettegésemben. Többé nem tiltakozott ellene, hogy elhagyjuk Madridot, s elhatároztam, hogy már másnap el is utazom.

HARMADIK FEJEZET

Mi akadályozta meg Gil Blast, hogy végrehajtja elhatározását, és elhagyja az udvart. Milyen nagy fontosságú szolgálatot tett neki José Navarro

Útban a fogadó felé összetalálkoztam hajdani barátommal, don Baltasar de Zúñiga háznagyával, José Navarróval. Néhány pillanatig haboztam, ne csináljak-e úgy, mintha nem vettem volna észre, vagy menjek oda hozzá és kérjek bocsánatot, amiért olyan csúnyán bántam vele. Az utóbbit választottam. Köszöntöttem Navarrót, s szerfölött udvariasan hozzáléptem:

- Megismer? - kérdeztem. - Hajlandó szóba állni egy nyomorulttal, aki hálátlansággal viszonzta az ön jóságát?

- Szóval beismeri, hogy nem a legszebben bánt velem.

- Be - feleltem -, s jogában áll szemrehányásokkal elhalmozni, megérdemlem, bár eléggé megbüntettet már bűnömért a nyomában következő lelki furdalás.

- Mivel ön megbánta, amit tett - ölelt át Navarro -, én is elfelejtem.

Én is magamhoz öleltem Josét, s ismét úgy szerettük egymást, mint régen.

Tudott róla, hogy bebörtönöztek és tönkrementem, de hogy utána mi minden történt velem, arról nem tudott. Elmondtam: elmeséltem a királlyal folytatott beszélgetésemet is; azt sem hallgattam el, milyen barátságtalanul fogadott a miniszter, s hogy vissza szándékozom térni magányomba.

- Isten őrizz, hogy elmenjen! - kiáltotta. - Ha egyszer az uralkodó barátságos volt önhöz, ki kell használnia. Magunk közt szólva, Olivares gróf kicsit szeszélyes és különc ember. Néha - most is - felháborító módon tud viselkedni, s csak ő tudja, miért ilyen bogaras. Egyébként akármi legyen is az oka, hogy barátságtalanul fogadta önt, tartson ki makacsul. A miniszter nem akadályozhatja meg, hogy önnek hasznára legyen az uralkodó jóindulata, efelől én kezeskedem. Még ma este megemlítem a dolgot gazdámnak, señor don Baltasar de Zúñigának. Unokatestvére Olivares grófnak, s megosztja vele a kormányzás gondjait.

Ezek után Navarro megkérdezte, hol lakom, és búcsút vettünk egymástól.

De hamarosan újból viszontláttuk egymást. Navarro már másnap fölkeresett.

- Már van pártfogója, señor Santillana - mondta. - Gazdám hajlandó támogatni önt. Annyi jót mondtam uraságodról, hogy megígérte, szól az ön érdekében unokaöccsének, Olivares grófnak. Egészen bizonyosan sikerül rávennie, hogy fogadja önt szívesebben. Merem állítani, hogy számíthat rá.

Navarro barátom nem elégedett meg félmunkával: két nap múlva be is mutatott don Baltasarnak, aki igen nyájasan a következőket mondta:

- Señor Santillana, az ön José barátja olyan dicshimnuszokat zengett önről, hogy elhatároztam: a pártfogásomba veszem.

Mélyen meghajoltam don Zúñiga előtt, s azt feleltem, hogy Navarro egy életre lekötözött, amikor megnyerte számomra annak a miniszternek a pártfogását, akit joggal neveznek a *minisztertanács fáklyájának*. A hízelgő válasza don Baltasar mosolyogva vállon veregetett, és azt mondta:

- Már holnap nyugodtan jelentkezzék Olivares grófnál, nem fog csalódni.

Tehát harmadszor is megjelentem a miniszterelnök előtt, aki fölismert a tömegben, s mosolygós pillantást vetett rám. Jó előjelnek tekintettem. „Minden rendben - gondoltam -, a nagybácsi észre térítette unokaöccsét.” Most már barátságos fogadtatásra számítottam, és várakozásom teljesült is. Miután a gróf mindenkiel végzett, aki audienciára jelentkezett nála, engem bevezetett a dolgozószobájába, és barátságosan így szólt:

- Bocsáss meg, Santillana barátom, hogy tréfából zavarba hoztalak. Élveztem, hogy nyugtalan-kodsz, meg akartam győződni felőle, hogy elég okos vagy-e, látni akartam, hogy rosszkedvedben mit csinálsz majd. Bizonyára azt hitted, hogy nem tetszel nekem, pedig épp az ellenkezője igaz. Be kell vallanom, fiam, hogy nagyon is kedvemre való legény vagy. Igen, Santillana, tetszel nekem, s ha uram és királyom nem utasított volna is, hogy gondoskodjam előmeneteledről, akkor is megtenném puszta rokonszenvből. Másfelől nagybátyám, don Baltasar de Zúñiga is megkért - márpedig tőle semmit sem tudnék megtagadni -, hogy úgy tekintselek, mint akinek a sorsa érdekli. Ennél jobb ajánlás nem kell, hogy szolgálatomba fogadjalak.

Szavai olyan nagy hatással voltak rám, hogy egészen megzavarodtam. A miniszter lába elé borultam, ő azonban felszólított, hogy álljak föl, és így folytatta:

- Gyere vissza ebéd után, és keresd az intézőmet. Ő majd közli veled utasításaimat.

E szavak után őexcellenciája elhagyta dolgozószobáját, elment misét hallgatni, mint mindennap az audienca végeztével. Mise után a király reggeli fogadására ment.

NEGYEDIK FEJEZET

Gil Blas megszeretteti magát Olivares gróffal

Persze hogy ebéd után újra elmentem a miniszterelnökhöz, s megkerestem az intézőjét, don Raimundo Caporist. Alig ejtettem ki a nevem, nagy tisztelettel üdvözölt.

- Szíveskedjék követni, señor - szólított föl. - Megmutatom, melyik lesz a lakosztálya a palotában.

Azzal egy kis lépcsőn egy öt-hat szobából álló lakosztályba vezetett, a palota egyik szárnyának második emeletén. A szobák elég szerényen voltak bebútorozva.

- Ezt a lakást jelölte ki az ön számára őexcellenciája. Ezenkívül reggel, délben és este hat személyre teríttethet ugyancsak őexcellenciája költségére. Őexcellenciája tulajdon személyzete szolgálja ki, s állandóan rendelkezésére áll egy hintó. De ez még nem minden - tette hozzá. - Őexcellenciája nyomatékosan a lelkemre kötötte, hogy úgy bánjak önnel, mintha a Guzmán család tagja volna.

„Mi az ördögöt jelenthet ez? - tűnődtem magamban. - Minek tulajdonítsam e kitüntető kegyet? Nincs vajon valami rosszmájúság a dologban? Nem szórakozni akar megint a miniszter úr, hogy ilyen megtisztelő bánásmódban részesít? Alighanem erről van szó. Végtére is miért banna így velem a spanyol monarchia miniszterelnöke?” Miközben kétség s remény közt hányódva töprengtem, s sehogy se tudtam dönteni, megjelent egy apród, és közölte, hogy a gróf kéret. Azon nyomban őexcellenciájához siettem; egyedül volt a dolgozószobájában.

- Nos, Santillana, meg vagy elégedve a lakosztályoddal no meg az utasításokkal, amelyeket don Raimundo kapott? - kérdezte.

- Úgy érzem, excellenciád túlzásba viszi a jóságot - feleltem -, s csak félve merem mindezt elfogadni.

- Miért? - kérdezte. - Hát lehet túlzásba vinni a jóságot olyasvalakivel szemben, akit maga a király bízott a gondjaimra? Semmi esetre sem. Csak a kötelességem teljesítem, amikor ilyen kitüntetően bánok veled. Ne csodálkozz hát semmin, amit érted teszek. Számíthatsz rá, hogy ha hozzám is úgy ragaszkodsz, ahogy Lerma herceghez ragaszkodtál, biztosítva van a jövőd, fényes pályát fogsz befutni.

- De ha már Lerma hercegről van szó - folytatta -, azt mondják, igen bizalmas viszonyban voltál vele. Szeretném tudni, hogyan ismerkedtetek meg, s milyen munkakört bízott rád a miniszter. Ne hallgass el semmit, őszinte beszámolót kérek.

Eszembe jutott, milyen zavarban voltam, amikor hasonló helyzetbe kerültem Lerma herceggel, s hogyan vágtam ki magam belőle. Megint ezt a módszert alkalmaztam, ugyancsak nagy sikerrel. Vagyis az elbeszélés során az előnytelen részleteket szépítettem egy kicsit, s azon események fölött, amelyek nem váltak volna dicsőségemre, könnyedén átsiklottam. Még Lerma hercegről is óvatosan nyilatkoztam, noha alighanem nagyobb örömet szereztem volna hallgatónak, ha nem kímélem. De ami don Rodrigo de Calderónt illeti, neki aztán nem irgalmaztam. Tüzetesen beszámoltam róla, milyen jó üzleteket csinált a tisztí rangok, különféle javadalmak és kormányzóságok áruba bocsátásával.

- Amit Calderónról mondasz - szólt közbe a miniszter -, egybevág azokkal a feljelentésekkel, amelyeket nálam benyújtottak ellene, s amelyek még súlyosabb vádpontokat is tartalmaznak. Rövidesen megindul ellene a bírósági eljárás, s ha azt kívánod, hogy kitörje a nyakát, azt hiszem, óhajod teljesül.

- Nem kívánom a halálát - feleltem -, noha nem rajta múltott, hogy jómagam nem pusztultam ott a segoviai börtönben, ahol őmiatta raboskodtam elég sokáig.

- Hogyhogy? - kérdezte csodálkozva őexcellenciája. - Don Rodrigo miatt zártak börtönbe? Erről nem is tudtam. Don Baltasar, akinek Navarro mesélte el a históriádat, nekem azt mondta, hogy a megboldogult király záratott be büntetésül, mert éjszakánként valami kétes helyre vitted Spanyolország trónörökösét. Többet azonban nem tudok a dologról, s el sem tudom képzelni, milyen szerepet játszott ebben a darabban Calderón.

- A sértett szerelmesét, aki bosszút áll - feleltem. Azzal részletesen elmeséltem az esetet, amelyet őexcellenciája olyan mulatságosnak talált, hogy bármily komoly volt is, nem tudta megállni, hogy ne kacagjon rajta, még a könnye is kicsordult. Catalinán, aki hol az unokahúg, hol az unoka szerepét játszotta, éppoly remekül mulatott, mint azon a szerepen, amelyet Lerma herceg játszott a dologban.

Mikor befejeztem az elbeszélést, a gróf elbocsátott, mondván, hogy másnap már lesz munkám is. Azon nyomban a Zúñiga-palotába rohantam, hogy megköszönjem don Baltasarnak a közbenjárását, José barátomnak pedig beszámoljak a miniszterelnökkel folytatott beszélgetésemről és őexcellenciája irántam tanúsított jóindulatáról.

ÖTÖDIK FEJEZET

*Gil Blas és Navarro bizalmas beszélgetéséről és az első feladatról,
amelyet Gil Blas Olivares gróftól kapott*

Mikor találkoztam Joséval, izgatottan közöltem vele, hogy rengeteg a mondanivalóm. Erre bevitt egy félreeső szobába, ahol tájékoztattam a dolgokról, s megkérdeztem, mi a véleménye arról, amit mondtam.

- Azt hiszem, hamarosan magasra ível a pályája - felelte José. - Minden önnek kedvez: sikerült megnyernie a miniszterelnök tetszését, én pedig megteszem önnek ugyanazt a szívességet, amelyet nagybátyám, Melchior de la Ronda tett, amikor ön a granadai érsek szolgálatába lépett, s ami szintén nem csekélység. Nagybátyám megtakarította önnek a fáradságot, hogy tanulmányoznia kelljen a főpapot és az érsekség főtisztviselőit, mert föltárta ön előtt mindnyájuk jellemét. Szeretném követni a példáját, s megismertetni önnel a gróft, a feleségét és egyetlen leányukat, doña María de Guzmánt.

Kezdjük a miniszterrel: eleven eszű, könnyen átlát a dolgokon, nagy terveket tud kigondolni. Egyetemes tudású embernek tartja magát, mivel minden tudományhoz ért egy kicsit, és szent meggyőződése, hogy mindenben tud dönteni. Azt hiszi magáról, hogy kiváló jogász, nagy hadvezér és agyafűrt politikus. Ráadásul makacsul kitart a nézetei mellett, s mások véleményét nem fogadja el, mert még a látszatát is kerülni akarja, hogy bárkinek a tudása előtt meghajol. Magunk között szólva, e hibájának furcsa következményei lehetnek, amelyekről isten óvja a monarchiát! Hozzá kell még tennem, hogy a minisztartanácsban ékesszólásával tűnik ki, s ha nem akarná stílusát a homály és túlzott keresettség révén méltóságteljesebbé tenni, írni is éppoly szépen tudna, mint beszélni. Különc észjárása van, s mint ahogy - azt hiszem - említettem már, szeszélyes és állhatatlan. Ennyit az eszét illetően. Most nézzük a szívét. Nagylelkű és jó barát. Állítólag bosszúálló, de hát melyik spanyol nem az? Ezenfölül hálátlansággal is vádolják, ugyanis száműzte Uzeda herceget és fráter Luis Aliagát, akiknek állítólag nagymértékben lekötöleztette volt, de ezt is meg kell neki bocsátani, mert a miniszterelnöki tiszt fölment a hála kötelezettsége alól.

Olivares grófné, azaz doña Iés de Zúñiga e Velasco, az a fajta hölgy - folytatta José -, akinek tudtommal egyetlen hibája van: ha sikerül kieszközölnie valakinek valamit, drága pénzért adja el. Ami doña María de Guzmánt illeti, ma kétségtelenül ő a legjobb parti egész Spanyolországban. Egyébként tökéletes teremtes, apja bálványozza. Ehhez tartsa magát: udvaroljon a két hölgynek és mutasson Olivares gróf iránt még nagyobb ragaszkodást, mint amilyennel Lerma herceg iránt viseltetett, mielőtt Segoviába került volna. Akkor aztán majd elhalmozzák kitüntetésekkel, és gazdag ember lesz.

Azt tanácsolom továbbá - folytatta José -, hogy időnként tegye tiszteletét gazdámnál, don Baltasarnál. Noha előmenetele érdekében nincs többé szüksége rá, ne hanyagolja el mégse. Igen jó véleménnyel van önről, őrizze hát meg becsülését és barátságát, alkalomadtán még hasznára lehet.

- A nagybácsi és az unokaöcs együtt kormányozza Spanyolországot. Nincs-e köztük féltékenység? - kérdeztem Navarrótól.

- Nincs - felelte. - Sőt: a lehető legtökéletesebb köztük az egyetértés. Don Baltasar nélkül Olivares gróf valószínűleg nem lenne ma miniszterelnök, mert III. Fülöp halála után a Sandoval család¹⁰⁰ valamennyi barátja és párthíve élénk tevékenységbe kezdett részben a bíboros, részben a fia érdekében. Gazdám azonban, aki a legravaszabb udvaronc, valamint a gróf, aki semmivel sem kevésbé ravasz nála, keresztülhúzták számításaikat, s olyan okos lépéseket tettek a miniszterelnökség elnyerése érdekében, hogy diadalt arattak vetélytársaik fölött. Mikor Olivares grófból miniszterelnök lett, bevonta nagybátyját, don Baltasart a kormányzásba: rábízta a külügyeket, s önmagának a belügyeket tartotta fenn, vagyis a két nagyúr még szorosabbra fűzte a barátságot, amely az egyazon vérből származó embereket természetből fogva összeköti. Egymástól teljesen függetlenek, de véleményem szerint változatlan egyetértésben élnek.

Így folyt le Josével való beszélgetésem, amelyből elhatároztam, hogy hasznot fogok húzni, aztán fölkerestem don Zúñigát, hogy megköszönjem irántam tanúsított jóindulatát. Nagyon udvariasan azt felelte, hogy ezentúl is minden alkalmat meg fog ragadni, ha módjában lesz szolgálatomra lenni, nagyon örül, hogy elégedett vagyok unokaöccsével, akivel - biztosított róla - még beszélni fog az érdekemben, mert legalább ezzel meg akarja mutatni, hogy szívén viseli érdekeimet, s hogy nem is egy pártfogóm van, hanem kettő. Így történt, hogy don Baltasarnak - Navarro iránt érzett barátságából - szívügyévé lett a pályafutásom.

Még aznap este otthagytam a fogadót, és átköltöztem a miniszterelnöki palotába. Ott is vacsoráztam a lakosztályomban Escipión társaságában. Érdemes lett volna látni viselkedésünket. Mindkettőnket a palota személyzete szolgált ki. Lehetséges, hogy a vacsora alatt, miközben mi igyekeztünk minél méltóságteljesebben viselkedni, nagyokat nevettek magukban, hogy a kapott parancs szerint tisztelettel kell bánniuk velünk. Miután leszedték az asztalt és eltávoztak, titkárom nem fegyelmezte tovább magát, s jókedve és reményei sugallatára tömördek bolondságot összebeszélt. Ami engem illet, annak ellenére, hogy ragyogó helyzetemtől határozottan el voltam ragadtatva, nem akartam elvakíttatni magam tőle. Így aztán lefekvés után nyugodtan aludtam, nem engedtem át magamat a kellemes gondolatoknak, amelyek foglalkoztathattak volna. A becsvágyó Escipión viszont alig pihent valamit. Az éjszaka felét azzal töltötte, hogy gondolatban egész vagyont gyűjtött hozományul Serafina lánya számára.

Másnap reggel alig készültem el az öltözködéssel, őexcellenciája máris hívatott. Azon nyomban meg is jelentem nála.

- Nos, Santillana, lássuk, mit tudsz! - kezdte. - Azt mondtad, hogy Lerma herceg veled fogalmaztatta meg írásait. Nos, számomra is kellene fogalmazni egyet, ezt szántam neked próbául. Elmondom, miről van szó, hallgass meg figyelmesen: egy olyan írásművet kellene fogalmazni, amely megnyeri a közvéleményt kormányomnak. Titkon már elhíreszteltem, hogy az ország belügyeit a lehető legnagyobb rendetlenségben találtam, most pedig arról van szó, hogy az udvar és a város elé kell tární, milyen nyomorúságos helyzetbe süllyedt a monarchia. Olyan képet kell festened erről, amely mehökkenti a népet, és elveszi a kedvét, hogy

---

¹⁰⁰ *Sandoval család* - Lerma herceg is ennek a családnak volt a tagja.

elődömet visszasírja. Aztán magasztalnod kell az intézkedéseket, amelyeket eddig tettem annak érdekében, hogy királyunk dicsőségesen uralkodhasson, az ország fölvirágozzék, s minden alattvaló tökéletesen boldog legyen.

Ezzel őexcellenciája a kezembe nyomott egy papírt, amelyre mindaz föl volt jegyezve, amivel joggal vádolhatták az előző kormányt. Még mindig emlékszem rá, hogy a jegyzék tíz vádpontot tartalmazott, s a legjelentéktelenebb is alkalmas volt rá, hogy rémületbe ejtse a derék spanyolokat. Aztán őexcellenciája bevezetett dolgozósobámba, amely szomszédos volt az övével, magamra is hagyott, hogy nyugodtan ügyködhessen. Nekifogtam hát, hogy legjobb képességem szerint megfogalmazzam az emlékiratot. Először leírtam, milyen kétségbeejtő helyzetben van az ország: pénzét eltékozolták, a királyi jövedelmeket bérbe adták a miniszterelnök párthíveinek, tönkretették hajóhadát. Aztán felsoroltam, milyen hibákat követett el az előző kormány az állam vezetésében, a várható súlyos következményekkel együtt. Szóval, úgy állítottam be a dolgot, hogy a monarchia veszélyben van, és olyan erélyesen bíráltam az előző kormányt, hogy emlékiratomból az derült ki: Lerma herceg bukása nagy szerencse egész Spanyolország számára. Az igazat megvallva, annak ellenére, hogy nem éreztem bosszúvágyat a főúr ellen, mégsem esett rosszul, hogy megtehettem neki ezt a szívességet. Lám, ilyen az ember!

Végezetül - miután ijesztő képet festettem a Spanyolországot fenyegető bajokról - megnyugtattam a kedélyeket: igen ügyesen szép reményeket ültettem a nép szívébe a jövőt illetően. E célból úgy beszéltem Olivares grófot, mintha az ég küldte volna mentőangyalként az ország üdvére, és fűt-fát ígértettem vele. Egyszóval, olyan jól megértettem az új miniszterelnök szándékait, hogy láthatólag megdöbbsen, amikor művemét végigolvasta.

- Nem hittem volna, Santillana - jegyezte meg utána -, hogy képes vagy ilyen írást megfogalmazni. Tudod, hogy államtitkárhoz méltó munkát végeztél? Most már nem csodálom, hogy Lerma herceg igénybe vette íráskészségedet. Stílusod tömör, sőt elegáns, csak kissé túl természetesnek találom.

Azzal rámutatott, hogy fogalmazványom mely részei nem tetszenek neki, e részeket át is fogalmazta, s javításaiból rájöttem, hogy - miként Navarro megmondta - kedveli a homályos, keresett kifejezéseket. Mindamellet, noha választékosságra, jobban mondva modoros stílusra törekedett, fogalmazványom kétharmad részét megtartotta, s hogy megmutassa, milyen elégedett művemmel, ebéd után háromszáz pisztolt küldött don Raimundóval.

HATODIK FEJEZET

Mire használta föl Gil Blas a háromszáz pisztolt, azaz milyen feladattal bízta meg Escipiónt. Az imént említett röpirat sikere

A miniszter e jótéteménye ismét alkalmat adott rá Escipiónnak, hogy kifejezhesse szerencsekívánatait, hogy feljöttem az udvarba. Nem is mulasztotta el.

- Láthatja - jelentette ki -, hogy a sorsnak nagy tervei vannak uraságoddal. Még most is bánja, hogy búcsút mondott a magánynak? Éljen Olivares gróf! Új gazdája nagymértékben különbözik elődjétől. Lerma herceg hónapokig hagyta egyetlen pisztol nélkül kínlódní, jóllehet ön odaadó híve volt, a gróf pedig máris olyan nagy jutalomban részesíti, amilyet csak hosszú szolgálat után remélhetett volna. Nagyon szeretném - tette hozzá -, ha a Leyva uraságok tanúi lehetnének az ön szerencséjének, vagy legalábbis tudnának róla.

- Ideje tájékoztatnunk őket - feleltem. - Éppen erről akartam beszélni veled. Bizonyos vagyok benne, hogy rendkívül türelmetlenül várják, hogy hírt kapjanak rólam, én azonban nem akartam üzenni nekik, amíg biztos állásom nem volt, mert nem értesíthettem őket, hogy az udvarban maradok-e vagy sem. De most már tudom, mihez tartsam magam, s amikor csak akarsz, elutazhatsz Valenciába, hogy tájékoztasd a két uraságot jelenlegi helyzetemről, amelyet az ő művüknek tekintek, hiszen nem vitás, hogy nélkülük soha nem szántam volna el magam, hogy Madridba utazzam.

- Hát ha ez a helyzet - kiáltott föl Coscolina fia -, don César és don Alfonso rövidesen értesülni fog róla, hogy állnak jelenleg az ügyei. Hogy fognak örülni, ha elmesélem nekik a történeteket! Miért is nem vagyok máris Valenciában! De néhány nap múlva ott leszek! Don Alfonso két lova teljesen útra készen áll. Őexcellenciája egyik inasával indulok útnak. Azonfölül, hogy kellemesebb lesz kettesben utaznom, köztudomású, hogy egy miniszterelnökségi libéria láttán mindenki ámulatba esik.

Titkárom együgyű hiúsága akaratlanul is mosolyra késztetett, mindazonáltal - valószínűleg még nála is hübb lévén - hagytam, csináljon, amit akar.

- Indulj és gyere vissza minél hamarabb - mondtam -, mert még egy megbízásom van számodra. Szeretnék Asturiába küldeni, pénzt kell vinned anyámnak. Hanyagságból nem juttattam el hozzá az ígért időben a száz pisztolt, pedig megfogadtad, hogy magad viszed el neki. Az ilyen ígéretnek szentnek kellene lennie egy fiú részéről, szemrehányást is teszek magamnak pontatlanságom miatt.

- Igaza van, uram - felelte Escipión -, restellem is magam, hogy nem emlékeztettem rá. De türelem: legkésőbb hat héten belül számot adok önnek mindkét megbízatásom teljesítéséről. Megviszem üzenetét a Leyva uraságoknak, bekukkantok a kastélyba, és elmegyek Oviedo városába is, pedig lakóinak háromnegyed részét és a maradék felét is a pokolba kívánom, valahányszor eszembe jut.

Leszámoltam hát Coscolina fiának markába a száz pisztolt anyámnak, s még százat neki magának, mert azt akartam, hogy a hosszú utat anyagi gondok nélkül tehesse meg.

Escipión elindulása után néhány nappal őexcellenciája kinyomatta röpiratunkat. Mihelyt megjelent, úgyszólván egész Madrid erről beszélt. A nép, amely mindig szereti az újdonságokat, el volt ragadtatva az írásműtől; a kincstár kiürülése, amely élénk színekkel volt ecsetelve benne, haragra ingerelte Lerma herceg iránt, s ha nem is mindenki örült a volt minisztert ért döféseknek, sokan akadtak, akik helyeselték. Ami pedig Olivares grófnak a röpiratban kinyomatott nagyszerű ígéreteit illeti - például, hogy az állami kiadásokról józan gazdaságpolitikával gondoskodik, az alattvalók megterhelése nélkül -, minden állampolgárt elvakítottak, s jó véleményük, amelyet már addig is tápláltak a miniszter képességei iránt, olyannyira megszilárdult, hogy az egész város dicshimnuszokat zengett róla.

A miniszter boldog volt, hogy művével, amellyel csupán a közvélemény rokonszenvét óhajtotta elnyerni, sikerült elérnie célját, most már valóban ki is akarta érdemelni ezt a rokonszenvet valamilyen dicséretes s egyszersmind a királynak is hasznos cselekedettel. E célból Galba császár ötletéhez folyamodott, aki visszafizettette az államügyek intézése közben Isten tudja, mi módon meggazdagodott magánosok nyereségét. Miután kipréselte e piócákból a vért, amelyet magukba szívtak, s megtöltötte vele a király kincstárát, elhatározta, hogy a pénzt meg is őrzi, mégpedig oly módon, hogy minden járadékot beszüntetett, a magáét is beleértve, az uralkodó adományozta kegydíjakkal együtt. Hogy terve sikerüljön - amihez meg kellett változtatnia a kormányzás egész eddigi módszerét -, megbízott egy újabb röpirat megfogalmazásával. Elmondta, mi és hogyan legyen benne, aztán azt ajánlotta, hogy tőlem telhetőleg

emelkedjek fölébe stílusom szokásos egyszerűségének, és írjak választékosabban megfogalmazott mondatokat.

- Értem, kegyelmes uram - feleltem -, ha excellenciád fényt és pompát óhajt, meglesz.

Bezárkóztam ugyanabba a dolgozószobába, ahol az előző röpiratot fogalmaztam, földéztam magamban a granadai érsek ékesszóló géniusát, s hozzákezdtam az íráshoz.

Azzal kezdtem, hogy a királyi kincstárban lévő pénzt gondosan meg kell őrizni, s csupán a monarchia szükségleteire szabad fordítani, mivel szent kincs, amellyel féken tarthatjuk Spanyolország ellenségeit. Aztán megnyugtattam az uralkodót - ugyanis neki szólt a röpirat -, hogy a kincstári bevételek terhére adományozott kegydíjak és jutalmak megszüntetésével nem fosztja meg magát az örömtől, hogy kegyeire érdemes alattvalóit megjutalmazhassa, hiszen módjában van komoly ajándékokat adni nekik, anélkül, hogy kincstárához nyúlna: egyeseket kinevezhet alkirályokká, kormányzókká, a lovagrendek vagy a hadsereg tagjaivá, másoknak parancsnoki címeket, nyugdíjakat, tisztviselői rangokat adhat, s végezetül mindenféle jótéteményben részesítheti azokat, akik az egyháznak és a vallásnak szentelték életüket.

Ez az emlékirat, amely sokkal hosszabb volt, mint az első, csaknem három napomat vette igénybe, szerencsére azonban megnyerte gazdám tetszését, aki - látva, hogy stílusa dagályos, és tele van metaforákkal - dicséretekkal halmozott el.

- Nagyon elégedett vagyok műveddel - mutatott a legfellengzősebb részekre -, ezek itt igazán ügyes mondatok. Csak rajta, barátom, már látom, hogy nagy hasznodat fogom venni.

De jöllehet elárasztott dicséretekkal, mégiscsak belejavított a röpiratba. Beleírta saját gondolatait is, s végül olyan ékesszóló írásmű lett belőle, hogy a király és egész udvara el volt ragadtatva tőle. Megnyerte a város tetszését is, mindenki bízott a jövőben, s azzal áltatta magát, hogy egy ilyen nagyszerű miniszterelnök vezetésével a birodalom ismét visszanyeri régi fényét. Mikor őexcellenciája látta, hogy milyen nagy megbecsülést szerzett neki ez írásmű, szerette volna, ha azért a szerepért, amelyet én játszottam a dologban, én is részesülök valamiféle jutalomban; a kasztíliai parancsnokság jövedelmének terhére ötszáz tallér kegydíjat adományozott nekem. Úgy éreztem, hogy ezzel tisztességesen megfizette munkámat, s már csak azért is örültem a pénznek, mert könnyen kerestem ugyan, de nem becsstelenül.

HETEDIK FEJEZET

Milyen véletlen folytán, hol és milyen állapotban látta viszont

Gil Blas az ő Fabricio barátját, és miről beszélgettek

Semmi sem szerzett nagyobb örömet őkegyelmességének, mint az, ha értesült róla, hogyan vélekednek Madridban kormányzati módszereiről. Mindennap megkérdezett, mit beszélnek róla az emberek. Még külön besúgói is voltak, akik jó pénzért pontosan jelentettek neki mindent, ami a városban történt. Beszámoltak a legjelentéktelenebb beszélgetésekről is, amelyeknek fültanúi voltak, s minthogy megkövetelte tőlük, hogy legyenek őszinték, olykor sérelem esett a hiúságán, hiszen a nép nem tesz lakatot a szájára, és nem tisztel semmit.

Mikor észrevettem, mennyire szereti a gróf a jelentéseket, ebéd után magam is útnak indultam, végigjártam a nyilvános helyeket, és ahol csak alkalmam adódott rá, beszédbe elegyedtem a derék polgárokkal. Ha a kormány került szóba, különös figyelemmel hallgattam meg őket, s ha olyasmit mondtak, ami megérdemelte, hogy őexcellenciája tudomást szerezzen róla, nem mulasztottam el közölni vele. De meg kell jegyeznem, hogy soha olyasmit nem

jelenttem neki, aminek nem örült volna. Úgy éreztem, hogy egy magafajta emberrel így kell eljárnom.

Egyszer, amikor éppen hazatérőben voltam egy ilyen kirándulásról, elhaladtam egy kórház kapuja előtt. Kedvem támadt benézni. Végigjártam két-három fekvő beteggel teli termet, s mindent alaposan szemügyre vettem. A szerencsétlenek közt, akiket őszinte szánalommal néztem, észrevettem valakit, aki nagyon meghökkentett; az volt az érzésem, hogy Fabricio az, földim és hajdani cimborám. Hogy közelebről is megnézzem, az ágyához léptem; s miután már nem kételkedhettem abban, hogy csakugyan Núñez, a költő, néhány pillanatig szótlanul álltam és néztem. Ő is felismert, s ugyanúgy szemügyre vett. Aztán megtörtem a csendet.

- Hihetek a szememnek? - kérdeztem. - Csakugyan Fabricióval kell itt találkoznom?

- Bizony vele - felelte ridegen. - Amióta nem láttuk egymást, szakadatlanul írással foglalkoztam, írtam regényeket, színdarabokat és mindenféle egyéb irodalmi művet. S a végén ide kerültem a kórházba.

Önkéntelenül elnevettem magam e szavakra, de még inkább a komoly ábrázatra, amellyel e szavakat kísérte.

- Ejha! - kiáltottam föl. - Tehát ide juttatott a múzsád? Mondhatom, csúnya tréfát űzött veled.

- Bizony, ez a ház gyakran szolgál menedékhely a széplelkeknek - felelte. - Jól tetted, fiam - folytatta -, hogy más pályát választottál, mint én. De úgy rémlik, mintha már nem lennél az udvarnál, s nem állnának olyan jól az ügyeid, mint régen. Most jut eszembe: hallottam, hogy a király parancsára börtönbe is vetettek.

- Így igaz - feleltem. - Pazar életemnek, amelyben akkor voltam, amikor elváltunk, rövid idő múlva véget vetett a balszerencse. Elvesztettem vagyonomat is, szabadságomat is. De *post nubila Phoebus*, borúra derű, barátom, most még ragyogóbb helyzetben vagyok, mint amikor utoljára láttuk egymást.

- Lehetetlen - jelentette ki Núñez -, hiszen józanul, szerényen viselkedsz, nem vagy olyan hiú és pöffeszkedő, amilyenek a felkapaszkodottak lenni szoktak.

- A balsors kijózanított - feleltem. - A szerencsétlenség iskolájában megtanultam anélkül élvezni a gazdagságot, hogy rabszolgájává válnék.

- Mondd hát el - szakított félbe izgatottan Fabricio, és fölült az ágyon -, ugyan milyen állásban vagy? Mit csinálsz most? Csak nem valami tönkrement főúrnak vagy gazdag özvegynek az intézője vagy?

- Jobb állásom van - feleltem -, de engedd meg kérlek, hogy ezúttal ne mondjak többet róla. Majd máskor kielégítem kíváncsiságodat. Most elégedj meg annyival, hogy azt mondjam: olyan helyzetben vagyok, hogy segíthetek rajtad, jobban mondva gondoskodhatom hátralévő napjaidról, föltéve, hogy megígéred: nem írsz többé irodalmi műveket sem versben, sem prózában. Hajlandó vagy ekkora áldozatot hozni a kedvemért?

- Ezt már szent esküvel megfogadtam - felelte Fabricio -, amikor kigyógyultam halálos betegségemből. Egy Szent Domonkos-rendi atya megígértette velem, hogy lemondok a versírásról, ami nem bűn ugyan, de letérít a bölcsesség útjáról.

- Fogadd szerencsekívánataimat, kedves Núñez barátom - mondtam erre. - Nagyon helyesen cselekedtél. Csak vissza ne essél!

- Ó! - felelte határozottan. - Attól aztán nem félek. Szilárdan elhatároztam, hogy búcsút mondok a Múzsáknak, s amikor beléptél e terembe, éppen azt a költeményt írtam, amelyben örökre elbúcsúzom tőlük.

- Fabricio úr - szólaltam meg fejcsóválva -, nem tudom, bízhatunk-e az ön esküjében, mármint a Szent Domonkos-rendi atya meg én. Úgy látom, ön örülten szerelmes e tudós hölgyekbe.

- Szó sincs róla - felelte. - Eltéptem minden köteléket, amely hozzájuk fűzött. Sőt mi több: meggyülöltem a közönséget is, még hozzá joggal. Nem érdemli meg, hogy írói legyenek, akik neki áldozzák tehetségüket és munkájukat. Haragudnék magamra, ha olyasmit írnék, ami megnyeri a tetszését. Ne hidd - folytatta -, hogy a csalódás mondatja ezt velem. Megfontoltan mondom, amit mondok. Megvetem a közönség tapsait is, fütyét is. Sohasem tudni, ki arat nála sikert, s ki bukik meg: szeszélyes, egyik nap így gondolkodik, a másik nap meg úgy. Milyen bolondok a drámaírók, amikor azzal hencegnek, hogy darabjaik sikert arattak! Bármekkora port ver fel egy újonnan bemutatott darab, ha kinyomtatják, ritkán állja meg a helyét, ha meg húsz év múlva felújítják, többnyire megbukik. A mai nemzedék azzal vádolja elődeit, hogy rossz volt az ízlésük, a következő nemzedék viszont a mai ítéletének mond ellent. Állandóan azt kell tapasztalnom, s azt a következtetést vontam le belőle, hogy azok a szerzők, akiket ma megtapsolnak, elkészülhetnek rá, hogy később kifütyülik őket. Ugyanez áll a regényekre és egyéb szórakoztató művekre is, amelyek napvilágot látnak: akármilyen elismeréssel fogadja is őket kezdetben a közönség, szinte észrevétlenül feledésbe merülnek. A dicsőség tehát, amelyet egy mű sikerének köszönhetünk, csak pusztá agyrém, illúzió, szalmaláng, amelynek a füstje pillanatok alatt eloszlik a levegőben.

Bár erős volt a gyanúm, hogy az asturiai költő csak rosszkedvében nyilatkozik így, nem árultam el, hogy észrevettem a dolgot.

- Nagyon örülök - jelentettem ki -, hogy megutáltad az irodalmat, és az írás szenvedélyéből gyökeresen kigyógyultál. Számíthatsz rá, hogy rövidesen olyan állást szerzek neked, amelyben meggazdagodhatsz, anélkül, hogy túlzott szellemi erőfeszítésedbe kerülne.

- Remek! - kiáltotta Fabricio. - Köpök a szellemre, s jelenleg az a véleményem róla, hogy a leggyászosabb ajándék, amelyben az ég az embert részesítheti.

- Kívánom, kedves Fabricióm - feleltem -, hogy mindig az legyen a véleményed. Ha csak-ugyan kitartasz amellett, hogy búcsút mondasz a költészetnek, ismétlem, hamarosan tisztességes és jövedelmező állást szerzek neked. De addig is, amíg megtehetem neked azt a szíves-séget - tettem hozzá, s a kezébe nyomtam egy erszényt mintegy hatvan pisztollal -, kérlek, fogadd el tőlem barátságomnak e csekély jelét.

- Ó, nagylelkű barát! - kiáltott föl elragadtatottan, hálás örömmel Núñez borbély fia. - Hogy adjak hálát az égnek, hogy idehozott, ebbe a kórházba, ahonnan a te segítségével még ma elmenekülök!

Csakugyan át is vitette magát egy bútorozott szobába. Mielőtt azonban elváltunk volna, közöltem vele címemet, s meghívtam, hogy mihelyt meggyógyult, azonnal látogasson meg. Észrevehetőleg rendkívül meglepődött, mikor megtudta, hogy Olivares grófnál lakom.

- Ó, te szerencsés Gil Blas! - mondta. - A sors úgy rendelte, hogy miniszterek kegyeltje legyél, s én örülök a szerencsédnek, minthogy ilyen derekasan használod fel.

NYOLCADIK FEJEZET

*Gil Blast napról napra jobban megszereti a gazdáját.
Escipión visszatér Madridba, és beszámol az utazásáról Santillanának*

Olivares grófnak, akit ezentúl *herceg-grófnak* fogok nevezni, mivel a király az idő tájt ezzel a címmel kegyeskedett kitüntetni, volt egy gyöngéje, amelyet nem minden haszon nélkül gyümölcsöztettem, miután fölfedeztem: szeretetre vágyott. Ha észrevette, hogy valaki őszintén ragaszkodik hozzá, barátságába fogadta. E megfigyelésemet nem hagyhattam kihasználatlanul. Nem elégedtem meg azzal, hogy parancsait maradéktalanul teljesítettem: olyan feltűnő buzgalommal hajtottam végre őket, hogy valósággal el volt ragadtatva. Mindenben tanulmányoztam az ízlését, hogy alkalmazkodhassam hozzá, s tőlem telhetőleg igyekeztem előre kilesni minden óhaját.

Viselkedésem révén - az ilyen viselkedés majdnem mindig célravezető - szinte észrevétlenül gazdám kegyence lettem, aki szeretete megnyilvánulásaival ugyancsak megnyert magának, mivel nekem is az volt a gyöngém, ami neki. Annyira sikerült kegyeibe férköznöm, hogy végül is ugyanolyan bizalmasa lettem, mint első titkára, señor Carnero.

Carnero ugyanolyan módon nyerte meg őexcellenciája tetszését, mint én, mégpedig oly sikeresen, hogy őexcellenciája a kormányzás titkait is megosztotta vele. Ketten voltunk tehát a miniszterelnök bizalmasai és titkainak letéteményesei, ez a titkár meg én, azzal a különbséggel, hogy Carneróval csak államügyekről tárgyalt, velem meg csak a magánügyeiről, ilyenformán úgyszólván két egymástól független miniszteri tárcát töltöttünk be mindkettőnk egyforma megalégedésére. Nem voltunk barátok, de nem is féltékenykedtünk egymásra. Minden okom megvolt rá, hogy elégedett legyek állásommal, hiszen szüntelenül alkalmam volt együtt lenni a herceg-gróffal, s beleláthattam a lelkébe, mert akármilyen képmutató volt is, mihelyt nem kételkedett többé iránta érzett ragaszkodásom őszinteségében, semmit sem titkolt el előttem.

- Santillana - mondta egyszer -, te saját szemeddel láttad, hogy Lerma herceg olyan tekintélynek örvendett, amilyen inkább egy abszolút uralkodó hatalmához volt hasonló, mint egy kegyelt miniszteréhez. Én azonban még szerencsésebb vagyok, mint ő volt pályafutása tetőpontján. Két félelmetes ellensége is volt: az egyik saját fia, Uzeda herceg, a másik III. Fülöp gyóntatója; én viszont senkit sem látok a király környezetében, akinek elég befolyása volna hozzá, hogy árthasson nekem, még olyat sem, akit azzal gyanúsíthatnék, hogy ellenséges érzelmekkel viseltetik irántam.

- Igaz - folytatta -, hogy amikor miniszterelnök lettem, gondom volt rá, hogy csak olyanokat tűrjek meg az uralkodó mellett, akiket rokoni vagy baráti kötelék fűz hozzám. Azoknak a főuraknak, akik egyéni érdemeik révén az uralkodó kegyének csak egy kis részétől is megfoszthattak volna, alkirályságokat és követi megbízásokat adtam, s ezzel eltávolítottam őket az útból, mert az uralkodó kegyét teljes egészében magam akarom birtokolni. Ilyenformán nyugodtan állíthatom, hogy jelenleg egyetlen főrend sem veszélyezteti befolyásomat. Amint látod, Gil Blas - tette hozzá -, föltárom előtted a szívemet. Mivel okom van hinni, hogy odaadó hívem vagy, téged választottalak bizalmasomul. Okos vagy, óvatosnak, tapintatosnak ismerlek, egyszóval alkalmasnak látszol arra, hogy egy csomó olyan feladatot bízjak rád, amelynek a megoldása értelmes fiatalembert igényel.

E hízogó szavak - ha akartam, ha nem - megszedítettek. A kapzsiság és a becsvágy mámorea hirtelen fejembe szállt, s olyan érzelmeket támasztott fel újra bennem, amelyekről azt hittem, hogy végleg legyőztem őket. Kijelentettem a miniszternek, hogy minden erőmmel igyekszem majd óhajai szerint eljárni, s kész vagyok habozás nélkül teljesíteni minden parancsát.

Mialatt én ilyenformán a legjobb úton voltam afelé, hogy ismét oltárt állítsak a szerencse istennőjének, Escipión visszatért útjáról.

- Sok mondanivalóm nincs - jelentette ki. - A Leyva uraságok nagyon örültek, mikor megtudták, milyen fogadtatásban részesítette a király, miután ráismert önre, s hogyan bánik önnel Olivares gróf.

- Még nagyobb örömet szerezte volna nekik, barátom - vágtam a szavába Escipiónnak -, ha arról is beszámolhattál volna nekik, milyen pozícióban vagyok ma őexcellenciája mellett. Elutazásod óta tüneményes gyorsasággal férkőztem be őexcellenciája szívébe.

- Hál' istennek, kedves gazdám - felelte Escipión. - Az az élőérzetem, hogy szép jövő vár mindkettőnkre.

- Térjünk át egyébre - szólítottam föl. - Beszéljünk Oviedóról. Asturiában is jártál. Hogy volt anyám, amikor eljöttél?

- Jaj, uram - felelte hirtelen elszomorodva Escipión -, ezzel kapcsolatban csak lesújtó hírekkel szolgálhatok.

- Szent ég! - kiáltottam föl. - Csak nem halt meg anyám?

- Már egy fél éve, hogy a derék hölgy lerotta tartozását a természetnek, s señor Gil Pérez, az ön nagybátyja úgyszintén.

Anyám halála mélyen lesújtott, noha gyermekkoromban egyáltalán nem dédelgetett úgy, ahogy a gyermekeket feltétlenül dédelgetni kell, hogy később aztán hálások legyenek. Kötelességszerűen megsirattam a derék kanonokot is, hiszen ő gondoskodott neveltetésemről. Fájdalmam - őszintén szólva - nem sokáig tartott. Hamarosan gyöngéd emlékezéssé szelődött, s így gondoltam vissza mindig szüleimre.

KILENCEDIK FEJEZET

*Hogyan és kihez adta férjhez egyetlen leányát a herceg-gróf,
s milyen keserű gyümölcsöket termett ez a házasság*

Röviddel Coscolina fiának visszatérése után a herceg-gróf mély töprengésbe merült, s ez az állapot egy álló hétig tartott. Azt hittem, valami fontos államügyön tűnődik, pedig csak egy családját érintő kérdésen töprengett.

- Bizonyára észrevetted, Gil Blas - szólított meg egy délután -, hogy nagy gondban vagyok. Igen, fiam, olyasmi foglalkoztat, amitől életem nyugalma függ. Szeretném elmondani neked, miről van szó.

- Doña María, a leányom, eladó lánnyá serdült - folytatta -, s igen sok nemesúr verseng a kezéért. A legesélyesebbnek két vetélytárs látszik: Nieblas gróf, a Guzmán család fejének, Medina Sidonia hercegnek elsőszülött fia, és don Luis de Haro, Carpio márkinak és legidősebb nővéremnek elsőszülött fia. Különösen az utóbbi annyira fölötte áll valamennyi vetélytársának, hogy az udvarban senkinek sincs kétsége felőle, hogy őt választom vejemnek. Én azonban, meg kell mondanom - anélkül, hogy részletezném az okokat, amiért nem rá vagy Nieblas grófra esett a választásom -, don Ramiro Núñez de Guzmánt, Toral márkiját, az abradosi Guzmán család fejét szemeltem ki vőmül. Erre a fiatal főúrra, valamint leányomtól születendő gyermekeire szándékozom hagyni minden vagyonomat, valamint az Olivares grófja címet, amelyhez megszerzem a spanyol grandí méltóságot is. Ilyenformán az abradosi

és az olivaresi ágból származó unokáim és leszármazottaik lesznek a rangelsők a Guzmán családban. Nos, Santillana - tette hozzá -, egyetértesz tervemmel?

- Ha szabad véleményt nyilvánítanom, kegyelmes uram - feleltem -, a terv méltó a koponyához, amelyben megfogant. De legyen szabad felhívnom valamire ezzel kapcsolatban excellenciád figyelmét. Tartok tőle, hogy Medina Sidonia herceg neheztelni fog miatta.

- Csak nehezteljen, ha akar - felelte a miniszter -, nem érdekel különösebben. Nem szeretem a családnak ezt az ágát, amely az abradosi ág rovására kisajátította magának az elsőszülötti jogokat és a velük járó címeket és rangokat. Az ő siránkozása sokkal kevésbé fog érinteni, mint húgomnak, Carpio márkinének a bánata, ha majd rájön, hogy lányom nem az ő fiáé lesz. De ennek ellenére kedvem szerint akarok választani, a vetélytársak közül don Ramiro viszi el a pálmát. Így határoztam.

Miután a herceg-gróf tudomásomra hozta elhatározását, tervének végrehajtása során újabb tanúbizonyságát adta különleges politikai képességeinek. Beadványt intézett a királyhoz, s megkérte benne öfelségét, valamint a királynét, hogy kegyeskedjenek ők választani férjet a leányának. Részletesen ismertette a leánya kezéért versengő urak jó tulajdonságait, és teljesen öfelségeik döntésére bízta magát. De mikor Toral márkiről írt, nem mulasztotta el tudtukra adni, hogy a vőlegényjelöltek közül őt tartja a legrokonszenvesebbnek. Így aztán a király, aki vakon bízott miniszterében, ezt válaszolta a beadványra:

„Don Ramiro de Núñezt érdemesnek tartom doña María kezére, választania azonban önnek kell. Az, aki az ön tetszését leginkább megnyeri, ugyanúgy számíthat az enyémre is. - A király.”

A miniszter e választ mindenkinek megmutatta, úgy tett, mintha az uralkodó parancsának tekintené, és sürgősen férjhez adta a leányát Toral márkihoz. A hirtelen esküvő nagy szomorúságot okozott Carpio márkinének, valamint mindazoknak a Guzmánoknak, akik abban a reményben ringatták magukat, hogy doña María az ő feleségük lesz. Minthogy azonban a frigyet egyikük sem akadályozhatta meg, mindnyájan úgy tettek, mintha mérhetetlenül örülnének. Szinte az volt a látszat, hogy az egész család el van ragadtatva. Az elégedetlenek azonban nemsokára elégtételt kaptak, mégpedig a herceg-gróf szempontjából fölöttébb kegyetlen elégtételt. Doña María tíz hónap múlva lánygyermeket hozott a világra, a gyerek azonban halva született, s néhány nap múlva maga az anya is meghalt a gyermekágyban.

Micsoda veszteség ez egy apa számára, aki úgyszólván csak a lányával törődött, s most látnia kellett, mint megy füstbe a terve, hogy elragadja az elsőbbségi jogot a Medina Sidonia-ágtól! A minisztert annyira lesújtotta a dolog, hogy napokra bezárkózott, s rajtam kívül, aki szörnyű fájdalomhoz alkalmazkodva úgy viselkedtem, mintha magam is hozzá hasonlóan meg lennék rendülve, senkivel sem érintkezett. Az igazat megvallva, ez alkalommal Antonia emlékének adóztam újabb könnyekkel. Feleségem Toral márkinéhez olyannyira hasonló körülmények közt hunyt el, hogy a csak félig behegedt seb újból fölszakadt, s annyira elszomorodtam, hogy a miniszter, akit önnön fájdalma porig sújtott, meglepődött rajta. Csodálkozott, hogy ennyire osztozom bánatában.

- Kedves Gil Blas - fordult hozzám egyszer, amikor látszólag egészen elmerültem fájdalommban. - Jóleső vigasz számomra, hogy bizalmasom ennyire együtt érez velem bánatomban.

- Ó, kegyelmes uram - válaszoltam, megjátszva, hogy végtelenül szomorú vagyok -, nagyon hálátlannak és kemény szívűnek kellene lennem, hogy ne érezzem át érzékenyen bánatát. Ön elvesztett egy tökéletes lényt, akit mérhetetlenül gyöngéden szeretett. Nézhetem-e hát, miként siratja, hogy ne sírnék együtt önnel? Nem, kegyelmes uram, ön túlságosan elhalmozott jószágával, s én életem végéig osztozni fogok örömeiben és bánatában egyaránt.

TIZEDIK FEJEZET

*Gil Blas véletlenül találkozik Núñezszel, a költővel, aki közli vele,
hogy tragédiát írt, s a darabot rövidesen bemutatják a Príncipe színházában.
A darab bukása, s a bukás meglepően szerencsés következménye*

A miniszter lassanként megvigasztalódott, s következésképpen magam is újból jobb kedvre derültem. Egy este magányosan hintóba ültem és elindultam sétakocsikázni. Útközben össetalálkoztam az asturiai költővel, akit nem láttam, amióta kikerült a kórházból. Igen elegánsan volt öltözve. Megszólítottam, magam mellé ültettem a hintóba, s kettesben kocsikáztunk a San Jerónimo réten.

- Még szerencse, Núñez úr, hogy véletlenül találkoztunk - mondtam. - Különben nyilván nem részesülnék abban az örömben, hogy...

- Csak semmi szemrehányás, Santillana! - vágott gyorsan a szavamba. - Őszintén bevallom, hogy nem akartalak meglátogatni, mindjárt meg is mondom, miért. Te jó állást ígértél nekem, föltéve, hogy lemondok a költészetről, nekem pedig sikerült biztos állást találnom, ahol az a feltétel, hogy verseket kell írnom. Persze, hogy az utóbbit fogadtam el, tekintve, hogy ez felel meg jobban a természetemnek. Egyik barátom beszerzett don Beltrán Gómez de Riberoéhoz, a királyi gályák kincstárnokához. Don Beltrán, aki mindenáron egy széplelket akart felfogadni, úgy találta, hogy kitűnően verselek, s engem választott öt-hat költő közül, aki titkárnak jelentkezett nála.

- Igazán örülök, kedves Fabricióm - jegyeztem meg -, hiszen ez a don Beltrán nyilván nagyon gazdag.

- Mi az, hogy gazdag - felelte Fabricio. - Azt mesélik, hogy maga sem tudja, milyen! Nem is érdekes, inkább elmondom, mi a dolgom nála. Mivel azzal henceg, hogy nagy nőbolond, s minden vágya, hogy okos embernek tartsák, több igen szellemes hölggyel folytat levelezést, s én adom kölcsön neki a tollamat, hogy levelei teli legyenek ötlettel és kellemmel. Van nő, akinek versben írok, van, akinek prózában, s néha magam kézbesítem is a leveleket, hogy megmutassam, milyen sokoldalú tehetség vagyok.

- Csak arról nem beszélsz - jegyeztem meg -, amire leginkább kíváncsi volnék. Jól megfizetnek verses leveleidért?

- Busásan - felelte a költő. - Nem minden gazdag ember bőkezű, ismerek köztük néhány átkozottul zsugori frátert is, don Beltrán azonban nagyon gavallérosan bánik velem. Állandó fizetésemén kívül, ami kétszáz pisztolra rúg, időnként kisebb jutalmakat is kapok tőle, így aztán módomban van megjátszani az urat, és kellemesen elszórakozni néhány író barátom társaságában, aki éppoly ellensége a búbátnak, mint én.

- Egyébként elegendő ízlése van a kincstárnokodnak ahhoz, hogy meglássa a szépségeket, és észrevegye a hibákat az irodalmi művekben?

- Van a csudát! - felelte Núñez. - Igaz, hogy nagyszerűen tud fecsegni, de szakértőnek egyáltalán nem szakértő. Valóságos *Tarpának*¹⁰¹ játssza meg magát. Merészen véleményt alkot mindenről, s olyan fölényesen és makacsul védelmezi, hogy ha vitára kerül a sor, az ember kénytelen meghátrálni előtte, hogy elkerülje a kellemetlen megjegyzéseket, amelyeket valóságos jégesőként zúdít ellenfeleire.

---

¹⁰¹ *Tarpa* - célzás Horatius egyik sorára. ...a szentélyben ne ítéljen róla bírámként Tarpa... (Szatírák, I. 10. Horváth I. Károly fordítása.)

- Gondolhatod - folytatta Fabricio -, hogy mindig nagyon vigyázok, nehogy ellentmondjak neki, akármiről van is szó, mert a kellemetlen jelzőkön kívül, amelyekkel kétségtelenül elárasztana, még az is könnyen megeshetne, hogy kiteszi a szűrőmet. Óvatosan helyeslem hát, amit dicsér, és ugyanígy helytelenítem, amit rossznak talál. Ezzel az udvariassággal, ami igazán nem esik nehezemre, mivel tudok alkalmazkodni azokhoz, akik hasznomra vannak, elnyertem gazdám becsülését és barátságát. Megbízott, hogy írjak egy tragédiát, az ötletet ő maga adta hozzá. A szeme láttára írtam meg, s ha sikere lesz, dicsőségem egy részét az ő jó tanácsainak köszönhetem.

Megkérdeztem költőnktől, mi a tragédia címe.

- *Saldaña grófja* - felelte. - Három nap múlva mutatják be a Príncipe színházában.

- Kíváncsi vagyok, hogy nagy sikere legyen - jelentettem ki -, s elég tehetségesnek is tartalak ahhoz, hogy bízham a sikerben.

- Én is bízom benne - felelte -, de az efféle remények nagyon csalókák, egyetlen drámaíró se tudhatja előre, mi lesz darabjának a sorsa, s minduntalan csalódik.

A bemutató előadásra sajnos nem mehettem el, mert őexcellenciája megbízott valamivel, s ez megakadályozott benne. Így aztán csak Escipiónt küldhettem el a színházba, hogy legalább még aznap este megtudjam, milyen sikere volt a darabnak, mert őszintén érdekelt. Alig vártam, hogy megjöjjön, s mikor végre megláttam az arckifejezését, nagyon rossz előérzetem támadt.

- Nos - kérdeztem -, hogy fogadta a közönség a *Saldaña grófját*?

- Nagyon barátságatlanul - felelte Escipión. - Ilyen csúnyán még nem bántak el színdarabbal. Olyan pimaszul viselkedtek a nézők, hogy egészen felháborodva jöttem el!

- Én meg Núñez örülségén vagyok felháborodva - jelentettem ki -, hogy verses drámákat ír. Bizisten örült! Hát lehet ép eszű egy olyan ember, aki a nyugodt életnél, amelyet biztosíthattam volna neki, többre becsüli a nézők pfujozását?

Így történt, hogy pusztán barátságából mindenféleképpen elmondtam az asturiai költőt, s egészen lesújtott darabjának a bukása, ő meg közben örült neki.

Igazán: két nap múlva örömtől sugározva állított be hozzám.

- Santillana! - kiáltotta. - Azért jöttem, hogy ha már én örülök, téged is megörvendeztesselek. Megcsináltam a szerencsém, barátom, méghozzá egy rossz darabbal! Hallottad, hogy a *Saldaña grófja* milyen ritka fogadtatásban részesült. A nézők egymással versenyezve szidták a darabot, s én ennek a közfelháborodásnak köszönhetem a szerencsém.

Meglehetősen csodálkozva hallgattam Núñez szavait.

- De hát hogy van ez, Fabricio? - kérdeztem. - Lehetséges volna, hogy tragédiád bukásának örülsz ilyen nagyon?

- De még mennyire hogy lehetséges! Mondtam, hogy don Beltrán is közreműködött a darab megírásában, következésképpen szerinte kitűnő. Egészen kijött a sodrából, mikor látta, hogy a nézők véleménye ellenkezik az övével.

„Núñez - szólított meg ma reggel. - *Victrix causa diis placuit, sed victa Catoni*¹⁰². Ha a közönségnek nem tetszett is a darabod, nekem viszont tetszett, s már ez is elég kell hogy legyen számodra. Hogy megvigasztaljalak korunk rossz ízléséért, kétezer tallér évjáradékot adományozok neked. Gyerünk azonnal a jegyzőmhöz, és írjuk meg a szerződést!” Azon nyomban el is mentünk, a kincstárnok aláírta az adománylevelet, s az első évi járadékot előre kifizette...

Így aztán gratuláltam Fabriciónak a *Saldaña grófja* dicstelen bukásához, hiszen a szerző végül is hasznot húzott belőle.

- Joggal gratulálhatsz - jelentette ki Fabricio. - Tudod, hogy nagyobb szerencse nem is érhetett volna, mint hogy a nézőknek nem tetszett? Mily boldog vagyok, hogy úgy fűtültek, mint még soha! Ha a közönség jobbindulatú lett volna és megtapsol, mi hasznom lett volna belőle? Semmi! Meglehetősen csekély összeget kerestem volna a darabomon, így meg, hála a közönség fűttyeinek, életem végéig jómódban élhetek.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Santillana állást szerez Escipiónnak, aki Új-Hispániába utazik

Titkárom nem nézhette irigység nélkül Núñez, a költő váratlan szerencsáját: egy álló hétig szüntelenül csak erről tartott nekem előadást.

- Nem győzöm csodálni a szerencse szeszélyességét - mondogatta. - Abban leli kedvét, hogy néha javakkal halmoz el egy pocsék író, viszont hagyja, hogy derék emberek nyomorogjanak. Nagyon szeretném, ha engem is egyik napról a másikra gazdaggá tenne.

- Ez könnyen megeshetik - feleltem -, s hamarabb, mint gondolod. Te itt a szerencse templomában élsz. Mert azt hiszem, joggal nevezhetjük így egy miniszterelnök házáat, ahol gyakran részesülnek olyan kegyekben az emberek, amelyek egy csapásra gazdaggá teszik őket.

- Ez igaz, uram - felelte -, de nagy türelem kell hozzá, hogy kivárja az ember.

- Még egyszer mondom, Escipión, légy nyugodt - jelentettem ki. - Lehet, hogy napok kérdése, s valami jó megbízást kapsz.

S néhány nap múlva csakugyan alkalom kínálkozott rá, hogy Escipiónt a herceg-gróf szolgálatába állítsam, s az alkalmat nem is mulasztottam el.

Egy reggel don Raimundo Caporisszal, a miniszterelnök intézőjével beszélgettem, s a társalgás őexcellenciája jövedelmeire terelődött.

- A kegyelmes úr - mondta az intéző - javadalmat élvez valamennyi lovagrendtől, körülbelül évi negyvenezer tallért, s csupán az Alcántara-rendről köteles gondoskodni. Továbbá ő a főkamrás, a főistállómester és az Indiák főkancellárja, s ez a három stallum évi kétszázezer tallért jövedelmez neki. De mindez semmi azokhoz a roppant összegekhez képest, amelyekhez az Indiák révén jut. S tudja-e mi módon? Valahányszor a király hajói útnak indulnak Sevilából vagy Lisszabonból az Indiákba, megrakatja őket az olivaresi grófságból származó borral, olajjal, és gabonával, s szállítási költséget egyáltalán nem fizet. Ezt az árut aztán az

---

¹⁰² *Victrix*... - A győztes ügy az isteneknek tetszik, a legyőzött Catónak. Idézet Lucanus latin költőnek (39-65) a polgárháborúról írt művéből.

Indiákon négyszer olyan drágán adja el, mint amennyibe Spanyolországban kerülne, s a pénzen fűszert, festéket és más olyan holmit vásárol, amit az Újvilágban csaknem ingyen vesztegetnek, viszont Európában drága pénzt adnak értük. Ezen az üzleten máris sok milliót keresett, anélkül, hogy a királyt a legcsekélyebb mértékben is megkárosította volna.

- Nem szabad csodálkoznia - folytatta az intéző -, hogy akiket ennek az üzletnek a lebonyolításával megbíz, ugyancsak meggazdagodva térnek haza, mivel őexcellenciájának nincs kifogása, ellene, hogy az ő üzletei mellett ők is megköthessék a maguk kis üzleteit.

Coscolina fia, aki fültanúja volt beszélgetésünknek, ennél a pontnál don Raimundo szavába vágott.

- A mindenségit, señor Caporis - kiáltotta -, boldog volnék, ha én is egyike lehetnék ezeknek az illetőknek, úgyis régóta szeretném már látni Mexikót.

- Kíváncsiságát hamarosan kielégítheti - felelte a jószágigazgató -, föltéve, hogy señor de Santillana nem akadályozza meg. Mert bármilyen kényesen válogatom is meg az Indiákra küldendő embereket (ugyanis éppen én választom ki őket), ha gazdája is úgy akarja, habozás nélkül fölveszem önt a listára.

- Igazán lekötelezne - feleltem don Raimundónak -, ha ily módon tanúbizonyosságát adná irántam érzett barátságának. Escipiónt szeretem különben is, értelmes fiatalember, s úgy tudja intézni a dolgokat, hogy a legcsekélyebb kifogás sem lesz ellene. Egyszóval, jótállók érte, akár magamért.

- Ennyi elég is - felelte Caporis - Azonnal utazzék hát Sevillebe, egy hónap múlva indulnak a hajók az Indiákra. Amikor elindul, adok neki ajánlólevelet ahhoz az emberhez, aki ellátja majd a szükséges útmutatásokkal, hogyan gazdagodhatik meg anélkül, hogy őexcellenciája érdekei, amelyeket szentnek kell tekintenie, csorbát szenvednének.

Escipión el volt ragadtatva a megbízástól, és sietve elindult Sevillebe. Ezer tallért adtam neki, hogy Andalúziában bort és olajat vásároljon, s ezzel a saját számlájára is kereskedhessen az Indiákon. De akármennyire örült is, hogy ilyen nagy haszonnal kecsegtető útra kelhet, nem tudott könnyek nélkül megválni tőlem, s engem sem hagyott hidegen a távozása.

TIZENKETTEDIK FEJEZET

*Don Alfonso de Leyva Madridba jön. Utazásának célja.
Milyen bánat érte Gil Blast, és milyen öröm követte bánatát*

Röviddel azután, hogy Escipiónt elvesztettem, a miniszter egyik apródja levelet hozott. A következő volt benne: „Ha señor Santillana nem restell elmenni a Toledóba vezető útra, Szent Gabriel szobrához, egyik legjobb barátjával találkozhat.”

„Ki lehet ez a barát, aki nem nevezi meg magát? - tűnődtem. - Miért titkolja el a nevét? Nyilván meg akar lepni, hogy örömet szerezzen.” Azonnal útnak indultam a Toledó felé vezető országúton, s mikor a megjelölt helyre érkeztem, ugyancsak meglepődtem, mikor don Alfonso de Leyvát találtam ott.

- Kit látnak szemeim? - kiáltottam föl. - Ön itt, señor?

- Igen, kedves Gil Blas - felelte, s szorosan magához ölelt -, don Alfonso az személyesen, akit maga előtt lát.

- És ugyan mi szél hozta Madridba? - kérdeztem.

- Meg fog lepődni és le lesz sújtva, ha megmondom, miért utaztam ide - felelte. - Megfosztottak a valenciai kormányzóságtól, és a miniszterelnök az udvarba rendelt, hogy felelősségre vonjon.

Legalább negyedórát értetlenül hallgattam, de aztán sikerült szóhoz jutnom.

- Ugyan mivel vádolják? - kérdeztem. - Bizonyára valami meggondolatlanságot követett el.

- Kegyvesztettségemet annak tulajdonítom - felelte don Alfonso -, hogy három héttel ezelőtt meglátogattam Lerma bíboros-herceget, akit egy hónapja deniai kastélyába száműztek.

- Csakugyan igaza lehet, ha ennek a szerencsétlen látogatásának tulajdonítja balsorsát - vágtam a szavába. - Ne is keresse másban az okát, és engedje megjegyezmem, hogy nem járt el szokott elővigyázatosságával, amikor fölkereste a kegyvesztett minisztert.

- A hiba megesett - felelte don Alfonso -, s én könnyű szívvel fogadtam sorsomat. Visszavonulok családommal a leyvai kastélyba, és életem hátralévő napjait ott töltöm a legnagyobb nyugalomban. Csak az okoz gondot - tette hozzá -, hogy meg kell jelennem a gögös miniszterelnök előtt, aki valószínűleg nem fogad túl barátságosan. Micsoda gyötrelmem egy spanyol számára! De hát a dolgot sajnos nem lehet elkerülni, mielőtt azonban alávetem magam a megaláztatásnak, szerettem volna beszélni önnel.

- Bízva rám az ügyet, señor - feleltem -, ne jelentkezzék a miniszternél, amíg ki nem derítettem, mivel vádolják. Lehetséges, hogy akad orvosság a bajra. De akárhogy van is, nagyon kérem, engedje meg, hogy megtegyem az érdekében a lépéseket, amelyekre a hála és barátság kötelez.

Azzal ott is hagytam a fogadóban, miután biztosítottam, hogy hamarosan hallani fog felőlem.

Mivel azóta nem avatkoztam államügyekbe, amióta a két röpiratot - amelyekről oly ékesszólón beszámoltam - megszerkesztettem, fölkerestem Carnerót, s tőle kérdeztem meg, igaz-e, hogy don Alfonso de Leyvát megfosztották Valencia város kormányzói tisztétől. Azt felelte, hogy igaz, az okát azonban nem tudta. Erre habozás nélkül elhatároztam, hogy magához a kegyelmes úrhoz fordulok, hogy saját szájából halljam, mi oka lehet a panaszra don César fia ellen.

A szomorú eset annyira lesújtott, hogy nem kellett szomorúságot színlelnem, mikor megjelentem a herceg-gróf előtt.

- Mi baj, Santillana? - kérdezte, mikor megpillantott. - Az arcod bánatos, s amint látom, mindjárt elsírod magad. Mit jelentsen ez? Beszélj őszintén. Talán megsértett valaki? Halljam, azonnal elégtételt kapsz!

- Kegyelmes uram - feleltem könnyezve -, ha akarnám sem tudnám elrejtetni ön elől fájdalmamat. Kétségbe vagyok esve. Az imént tudtam meg, hogy don Alfonso de Leyva már nem Valencia kormányzója. Nincs hír, amely ennél jobban lesújthatna.

- Hogyhogy, Gil Blas? - kérdezte csodálkozva a miniszter. - Ugyan miért érdekel téged don Alfonso meg a kormányzói tiszte?

Erre részletesen elmondtam, mivel tartozom a Leyva uraságoknak, utána arról is beszámoltam, hogyan szereztem meg Lerma hercegtől don César fia számára a szóban forgó kormányzói állást.

Őexcellenciája jóságos figyelemmel végighallgatta elbeszélésemet, majd így szólt:

- Töröld le a könnyeid, barátom. Azonkívül, hogy mit sem tudtam arról, amit mondtál, be kell vallanom, hogy don Alfonsót Lerma bíboros kreatúrájának tartottam. Képzeld magad a helyemben: nem lett volna neked is gyanús a bíborosnál tett látogatása? De hajlandó vagyok elhinni, hogy mivel attól a minisztertől kapta az állását, pusztán a hála készítette rá, hogy meglátogassa, s ezt megbocsátom neki. Sajnálom, hogy elmozdítottam valakit a helyéről, aki

állását neked köszönhette, de ha leromboltam is művedet, helyre tudom hozni. Sőt: a kedvedért még többet is teszek, mint Lerma herceg. Don Alfonso, a barátod, csupán Valencia városának kormányzója volt. Én kinevezem Aragónia alkirályának, felhatalmazlak, hogy ezt hozd is a tudomására, s mondd meg neki, hogy jöjjön és tegye le az esküt.

E szavak hallatára fájdalom olyan túlradó örömmé változott, hogy egészen belezavarodtam, ami őexcellenciájának rebegett köszönetemen is meglátszott, zavaros szavaim azonban egyáltalán nem bántották, s mivel közöltem vele, hogy don Alfonso Madridban van, megengedte, hogy még aznap bemutassam neki. Tüstént a Szent Gabrielhez címzett fogadóba rohantam, s közöltem don César fiával, milyen új tisztséget kapott. El volt ragadtatva. Alig hitte el szavaimat, mert nehezen tudta elképzelni, hogy a miniszterelnök - akármily barátsággal viseltetik is irányomban - olyan nagyra becsüljön, hogy alkirályságokat adományozzon a kedvemért. Elvittem a herceg-grófhhoz, aki rendkívül udvariasan fogadta, s a következőket mondta neki:

- Don Alfonso, ön olyan kitűnően töltötte be Valencia városának kormányzói tisztségét, hogy a király magasabb állásra is alkalmasnak találta, s kinevezte Aragónia alkirályává. Ez a tisztség - fűzte hozzá - nem áll fölötté az ön származásának, tehát az aragóniai nemesség nem fog zúgolódni az udvar döntése ellen.

Őexcellenciája engem nem említett meg, tehát a nyilvánosság nem értesült róla, milyen szerepem volt az ügyben, don Alfonso és a miniszter tehát megmenekült a rosszindulatú megjegyzésektől, amelyek valószínűleg elhangzottak volna a kedvemért kinevezett alkirály rovására.

Mihelyt don César fia biztos volt a kinevezésben, sürgős levelet küldött Valenciába, hogy tájékoztassa apját és Serafinát, akik azon nyomban Madridba siettek. Első dolguk volt, hogy fölkeressenek és elhalmozzanak hálálkodásaikkal. Milyen megható és fölemelő élmény volt, mikor az a három ember, akit a legjobban szerettem a világon, egymással versengve ölelgetett! Megindította őket ragaszkodásom és hűségem, s egyszersmind büszkék is voltak a dicsőségre, amit az alkirályság családjuknak jelent, így aztán nem győztek eleget hálálkodni. Sőt: úgy beszéltek velem, mintha egyenrangú volnék velük, szinte megfélemeztek róla, hogy a gazdáim voltak, úgy érezték, nem is tudják eléggé kinyilvánítani irántam érzett barátságukat. Hogy a fölösleges cécókat elkerülje, don Alfonso a kinevezési okmány átvétele után köszönetet mondott a királynak és a miniszternek, letette a hivatali esküt, s családjával együtt elhagyta Madridot, hogy Zaragozában telepedjen le. Az elképzelhető legnagyobb pompával vonult be a városba, s az aragóniaiak éljenzése arról tanúskodott, hogy kedvükre való alkirályhoz juttattam őket.

TIZENHARMADIK FEJEZET

*Gil Blas összetalálkozik a királynál don Gastón de Cogollosszal
és don Andrés de Tordesillasszal. Hová mentek hármasan.
Don Gastón és doña Helena de Galisteo történetének befejezése.
Milyen szívességet tett Tordesillasnak Santillana*

Boldogságban úsztam, hogy ilyen szerencsésen sikerült alkirályt csinálnom egy elmozdított kormányzóból; még a Leyva uraságok sem örültek úgy, mint én. Csakhamar újabb alkalmam adódott rá, hogy fölhasználjam befolyásomat egy barátom érdekében. Az ügyet azért említem meg, hogy megmutassam olvasóimnak: már nem az a Gil Blas voltam, aki az előző miniszterelnök alatt pénzért árulta az udvar kegyeit.

Egyszer a király előszobájában beszélgettem néhány úrral, akik tudván, hogy a miniszterelnök kegyence vagyok, szívesen eltársalogtak velem. Megpillantottam a tömegben Gastón de Cogollost, azt a politikai foglyot, akivel együtt ültem a segoviai börtönben. Don Andrés de Tordesillas börtönparancsnokkal volt együtt. Elkészöntem társaságomtól, s boldogan siettem megölelni két barátomat. Ők is csodálkoztak, hogy az udvarban találkozunk, de én még jobban meglepődtem. Miután lelkesen összevissza ölelgettük egymást, don Gastón így szólt:

- Señor de Santillana! Kölcsönösen sok kérdeznivalónk van egymástól, s ez a hely nem alkalmas ilyesmire. Engedje meg hát, hogy meghívjam valahova, ahol señor Tordesillas meg én kedvünkre hosszasan elbeszélgethetünk önnel.

Elfogadtam a meghívást, keresztülvágtunk a tömegen, s elhagytuk a palotát. Don Gastónt hintaja kint várta az utcán. Mindhárman beszálltunk, s a tágas piactérre hajtottunk, ahol a bikaviadaloikat szokták tartani. Ott lakott Cogollos egy igen szép fogadóban.

- Señor Gil Blas - fordult felém don Andrés, mikor már egy fényűzően berendezett szobában ültünk -, úgy rémlik, hogy amikor elhagyta Segoviát, gyűlölte az udvart, s az volt az elhatározása, hogy soha többé nem tér vissza oda.

- Csakugyan így gondoltam - feleltem -, s amíg a néhai király élt, meg is tartottam, amit elhatároztam. Amikor azonban fia, a trónörökös lépett a trónra, kíváncsi voltam, rám ismer-e az új uralkodó. Rám ismert, s abban a szerencsében részesültem, hogy szívesen fogadott. Ő maga ajánlott a miniszterelnök figyelmébe, aki megajándékozott barátságával, s sokkal jobb viszonyban vagyok vele, mint Lerma herceggel annak idején. Szóval ez a magyarázata a dolognak, señor don Andrés. És ön még mindig a segoviai börtön parancsnoka?

- Már nem - felelte don Andrés -, a herceg-gróf mást nevezett ki a helyemre. Nyilván azt hitte, hogy odaadó híve vagyok elődjének.

- Engem pedig - szólalt meg don Gastón - éppen az ellenkező okból bocsátottak szabadon. Mikor ugyanis a miniszterelnök megtudta, hogy Lerma herceg parancsára kerültem a segoviai börtönbe, azonnal szabadon bocsátatott. Most pedig, señor Gil Blas, hadd beszéljem el, mi történt velem szabadulásom óta.

- Miután köszönetet mondtam don Andrésnak a sok figyelmességért, amelyet rabságom idején tanúsított irántam, első dolgom volt Madridba jönni. Tisztelegtem Olivares herceg-gróf előtt, aki azt mondta: „Nem kell attól tartania, hogy az önt ért baleset a legcsekélyebb mértékben is árt a hírnevének. A legteljesebb mértékben igazolva van, s annál inkább meg vagyok győződve ártatlanságáról, mivel Villareal márkiról, akinek a gyanú szerint ön cinkosa volt, szintén kiderült, hogy nem bűnös. Annak ellenére, hogy portugál, sőt rokona Braganza hercegének, sokkal inkább az én uram, a király oldalán áll, mint a portugálokén. Az ön kapcsolata a márkival tehát semmiképpen sem bűn, s a király hadnagyi rangot ajánl fel önnek a spanyol testőrségben, hogy kiköszörülje a csorbát, amiért árulással vádolták.” Elfogadtam az állást, de megkértem őexcellenciáját, engedje meg, hogy mielőtt szolgálatba lépnék, Coriába utazhassam, és meglátogathassam nagynénémet, Leonor de Laxarillát. A miniszter egy hónapot engedélyezett az utazásra, s én egyetlen lakáj kíséretében el is indultam.

Már Colmenáron túl jártunk, egy horhos úton két hegység között, amidőn megpillantottunk egy lovagot, aki derekasan védekezett három ember ellen, akik egyszerre támadtak rá. Habozás nélkül a segítségére siettem: odaálltam mellé. Vívás közben észrevettem, hogy ellenfeleink álarcot viselnek, és kitűnően értenek a kardforgatáshoz. De minden erejük és ügyességük ellenére mi kerekedtünk felül, hármuk közül egyet keresztüldöftem, ez le is esett a lováról, a másik kettő pedig azon nyomban elmenekült. Igaz, hogy a győzelem számunkra is majdnem olyan gyászos volt, mint a szerencsétlen számára, akit megöltem, mivel a küzde-

lemből társam is, én is veszedelmes sebekkel kerültünk ki. De képzeljék el, mekkora volt a meglepetésem, amikor a lovagban Combadosra, doña Helena férjére ismertem. Ő sem lepődött meg kevésbé, amikor meglátta, hogy én voltam a védelmezője. „Ó! Don Gastón! - kiáltott föl. - Hát ön sietett a segítségemre? Amikor olyan nemeslelkűen mellém állt, bizonyára nem tudta, hogy arról az emberről van szó, aki elvette öntől a szerelmesét.” - „Csakugyan nem tudtam - feleltem -, de ha tudtam volna is, azt hiszi, haboztam volna úgy cselekedni, ahogy cselekedtem? Hát ilyen aljasnak tart?” - „Szó sincs róla - tiltakozott -, sokkal jobb a véleményem önről, s ha belehalok sebeimbe, kívánom, hogy önt ne akadályozzák meg sebei abban, hogy haszna legyen halálomból.” - „Combados- mondtam erre -, igaz ugyan, hogy még nem felejtettem el doña Helenát, de tudja meg, hogy nem óhajtom az ön élete árán birtokolni. Sőt örvendek, hogy segítettem megmenekülnie a három gyilkos kardjától, mert ezzel az ön feleségének tetsző dolgot cselekedtem.”

- Miközben mi magunk ekként társalogtunk, lakájom leszállt a lováról, odalépett a porban elnyúlt lovaghoz, és levette az álarcát. Mikor megláttuk az arcát, Combados rögtön ráismert. „Ez Caprara, álnok unokaöcsém, aki bosszúból, amiért nem sikerült megszereznie egy gazdag örökséget, amelyet jogtalanul el akart vitatni tőlem, már régóta tervezte, hogy megöl. A mai napot választotta ki terve végrehajtására, az ég azonban úgy akarta, hogy ő maga lett merényletének áldozata.”

- Közben bőségesen ömlött a vérünk, s szemlátomást gyöngültünk. De sebeink ellenére is volt erőnk eljutni Villarejába, amely mindössze két puskalövésnyire volt a küzdelem színhelyétől. Megszálltunk az első fogadóban, és felcserért küldtünk. Jött is egy, akiről azt mondták, hogy nagyon ügyes. Megvizsgálta sebeinket, és kijelentette, hogy életveszélyesek. Mindkettőnket bekötözött, s mikor másnap levette a kötést, közölte, hogy don Blas sebei halálosak. Az enyémekekről kedvezőbben nyilatkozott, és jóslata nem is bizonyult hamisnak.

Mikor Combados látta, hogy meg kell halnia, legfőbb gondja volt illón fölkészülni rá. Sürgős levélben megüzente feleségének, hogy mi történt vele, s milyen szomorú állapotban van. Doña Helena hamarosan meg is érkezett Villarejába. Nagyon feldúlt volt, két dolog is nyugtalanította. Egyfelől a férje életét fenyegető veszély, másfelől az, hogy ha engem viszontlát, újra föllobban benne az úgy-ahogy elfojtott láng. Ez okozta iszonyú izgalmát. „Úrnőm - fogadta don Blas a szobába lépő feleségét -, éppen idejében érkezett, hogy búcsút mondhassak önnek. Meghalok, s haláloamat az ég igazságos büntetésének tekintem, amiért csellel elragadtam önt don Gastóntól. Nemhogy tiltakoznék, magam biztatom önt, hogy ajándékozza meg szívével.” Doña Helena válaszul csak sírni tudott, s őszintén szólva, ez volt a legjobb válasz, amit férjének adhatott, hiszen lélekben nem szakadt még el tőlem annyira, hogy elfeledhette volna, milyen furfanggal vette rá férje, hogy megszegje nekem tett esküjét.

Úgy történt, mint ahogy a felcser megjósolta: három nap se telt bele, s Combados belehalt sebeibe, az én sebeim pedig gyorsan gyógyultak. A fiatal özvegy legfőbb gondja az volt, hogy Coriába vitesse férje holttestét, s megadja neki a végtisztességet. Miután látszatra merő udvariasságból érdeklődött egészségi állapotom felől, el is hagyta Villarejét. Mihelyt tehettem, magam is Coriába utaztam, s ott végleg felépültem. Doña Leonor, a nagynéném, valamint don Jorge de Galisteo elhatározták, hogy Helenát meg engem sürgősen összeházasítanak, mert féltek, hogy a balszerencse valami újabb cselfogással ismét elszakít bennünket egymástól. A házasságot, mivel don Blas csak nemrég hunyt el, csendben kötöttük meg, s az esküvő után néhány nappal doña Helenával visszatértem Madridba. Mivel túlléptem az időt, amelyet a herceg-gróf utazásomra engedélyezett, attól féltem, hogy a miniszter odaadta másnak a nekem ígért hadnagyi állást, de még nem rendelkezett felőle, és kegyesen elfogadta a magyarázatot, mellyel késésem miatt kimentettem magam.

Tehát a spanyol testőrség hadnagya vagyok - folytatta Cogollos -, és állásomban örömöm telik. Kedves barátokat szereztem, s jól érzem magam a társaságukban.

- Bár én is azt mondhatnám! - kiáltott föl don Andrés. - De hát én korántsem lehetek elégedett sorsommal. Jó állásomat elvesztettem, és nincs olyan barátom, aki elég befolyásos volna hozzá, hogy biztos álláshoz juttasson.

- Bocsásson meg, señor don Andrés - szoltam közbe mosolyogva-, de személyemben olyan barátja van, aki talán tehet valamit önért. Már említettem, hogy a herceg-gróf még annál is jobban szeret, mint ahogy Lerma herceg szeretett, s mégis azt meri mondani, hogy nincs senkije, aki biztos állást szerezhetne önnek! Hát nem tettem már egyszer hasonló szívességet? Emlékezzék csak vissza, hogy a granadai érsek révén kineveztettem Mexikóba olyan tisztségbe, amelyben vagyont szerezhetett volna, ha a szerelem nem készteti rá, hogy Alicante városában maradjon. Jelenleg még inkább olyan helyzetben vagyok, hogy szívességet tehetek önnek, hiszen maga a miniszterelnök hallgat rám!

- Akkor hát leteszem a sorsom az ön kezébe - felelte Tordesillas. - De nagyon kérem, ne küldjön Új-Hispániába - tette hozzá mosolyogva. - Még akkor se mennék oda szívesen, ha Mexikó legfelsőbb bíróságának elnökévé neveznének ki.

Beszélgetésünk itt félbeszakadt, mert megjelent a szobában doña Helena. Bájos egyénisége teljesen megfelelt annak az elképzelésnek, amelyet alkottam róla.

- Úrnőm - mondta neki Cogollos -, bemutatom señor Santillanát, akiről már beszéltem néhányszor, s akinek szeretetre méltó társasága a börtönben gyakran felejtette szenvedéseimet.

- Úrnőm - fordultam én is doña Helenához -, don Gastón csakugyan igazat beszél. Örült, ha társaloghatott velem, mert beszélgetésünk tárgya mindig ön volt.

Don Jorge leánya szerényen viszonzta udvariasságomat, aztán elköszöntem a házaspártól, hangsúlyozva, mennyire örülök, hogy hosszan tartó szerelmük végül is házassággal végződött. Aztán Tordesillashoz fordultam, megkérdeztem, hol lakik, s mikor megadta a címét, azt mondtam:

- Nem búcsúzunk, don Andrés. Remélem, egy hét se kell hozzá, s meg fogja látni, hogy nemcsak jóakarát van bennem, hanem tenni is tudok valamit.

Állításomat nem hazudtoltam meg. A herceg-gróf már másnap alkalmat adott rá, hogy a börtönparancsnokot lekötelezzem.

- Santillana - mondta őexcellenciája -, a valladolidi királyi börtön igazgatói széke megürült. A fizetés több, mint évi háromszáz piztol. Kedvem volna neked adni.

- Még akkor sem kellene, kegyelmes uram - feleltem -, ha évi tízezer dukát javadalommal járna. Nem tartok igényt semmiféle állásra, amelyet csak akkor tölthetnék be, ha nem maradhatnék ön mellett.

- De ezt az állást betölthetné úgy is, hogy nem kellene elhagynod Madridot - folytatta a miniszter. - Csak időnként kellene Valladolidba menned, és meglátogatnod a börtönt. Amint láthatod, a dolog nem megoldhatatlan.

- Beszélhet excellenciád, amit akar - feleltem -, az állást csak azzal a feltétellel fogadom el: ha mindjárt le is mondhatok róla egy becsületes nemesúr, don Andrés de Tordesillas javára, aki a segoviai börtön parancsnoka volt. Hálából a jó bánásmódért, amelyet fogságom alatt tanúsított irányomban, ezzel az ajándékkal szeretnék kedveskedni neki.

Szavaimra a miniszter elnevette magát.

- Vagyis most királyi börtönigazgatót akarsz csinálni valakiből, mint ahogy alkirályt már csináltál. Nos, legyen, barátom, beleegyezem, hogy add a megürült állást Tordesillasnak, de mondd meg őszintén, mennyit kapsz érte. Ugyanis nem hiszek olyan ostobának, hogy ingyen pazarolnád a befolyásodat.

- Nem vagyunk-e kötelesek megfizetni adósságainkat, kegyelmes uram? - kérdeztem. - Don Andrés teljesen önzetlenül mindent megtett értem, amit csak tehetett. Nem illik-e vajon viszonznom a dolgot?

- Ön nagyon önzetlen lett, Santillana úr - felelte nevetve a miniszter. - Úgy rémlik, elődöm miniszterelnöksége alatt sokkal kevésbé volt az.

- Elismerem - vágtam vissza. - Megrontott a rossz példa. Mivel akkor mindent pénzért adtak, alkalmazkodtam a szokáshoz. S mivel most mindent ajándékba adnak, megint tisztességes lettem.

Szóval megszereztem don Andrés de Tordesillasnak a valladolidi királyi börtön igazgatói székét, s nemsokára útnak is indítottam a nevezett városba. Tordesillas ugyanolyan elégedett volt állásával, mint amilyen elégedett én voltam, hogy kiegyenlíthettem, amivel tartoztam neki.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

Santillana fölkeresi Núñezt, a költőt. Kiket talált nála, s miről folyt a beszélgetés

Egyszer ebéd után kedvem támadt meglátogatni az asturiai költőt. Fölöttébb kíváncsi voltam, milyen körülmények közt lakik. Elmentem hát señor don Beltrán Gómez de Ribero palotájába, s Núñezt kerestem.

- Már nem itt lakik - felelte a kapuban álló lakáj -, hanem ott - - s az egyik szomszéd házra mutatott -, a hátsó traktusban.

Beléptem a házba, s miután keresztülvágtam egy parányi udvaron, benyitottam egy csaknem teljesen üres szobába. Fabricio barátom még asztalnál ült öt-hat pályatársával, aznapi vendégeivel.

Az ebédnek már a vége felé jártak, következésképpen nagyban vitatkoztak; mikor azonban megpillantottak, a hangos beszélgetést mélységes csend váltotta föl. Núñez gyorsan fölállt, és elém sietett.

- Uraim! - kiáltotta. - Bemutatom önöknek señor de Santillanát, aki kegyeskedik kitüntetni látogatásával. Köszöntsék önök is velem együtt a miniszterelnök kegyencét.

E szavakra a vendégek is mind fölálltak és üdvözöltek. Hála a kitüntető címnek, amellyel Núñez illetett, az udvarias bókok tömegével árasztottak el. Noha se szomjas, se éhes nem voltam, kénytelen voltam asztalhoz ülni velök, s még egy pohár bort is elfogadni.

Mivel úgy éreztem, hogy jelenlétem feszélyezi őket, s nem mernek nyugodtan társalogni, így szóltam:

- Ne zavartassák magukat, uraim. Úgy látom megzavartam önöket az eszmecserében. Kérem, szíveskedjenek folytatni, különben elmegyek.

- Az urak éppen Euripidész *Iphigeneiá*-járól beszélgettek - szólalt meg erre Fabricio. - Melchior de Villegas bakkalaureátus, a kiváló tudós, azt kérdezte don Jacinto de Romarate úrtól, hogy ugyan mi érdekes ebben a tragédiában.

- Csakugyan - mondotta don Jacinto -, s én azt feleltem, hogy a veszedelem, amely Iphigeneiát fenyegeti.

- Én pedig - szólalt meg a bakkalaureátus - azt állítottam (és ezt kész vagyok bizonyítani is), hogy a darab igazi érdekessége nem ebben a veszedelemben rejlik.

- Hát akkor miben? - kiáltotta Gabriel de León, az öreg licenciátus.

- A szélben - felelte a bakkalaureátus.

Erre az egész társaság hangosan fölkacagott, s magam sem vettem komolyan a dolgot. Azt hittem, Melchior csak azért mondta, amit mondott, hogy megnevettesse a társaságot. Még nem ismertem a tudóst: esze ágában sem volt tréfálkozni.

- Kacagjanak csak kedvükre, uraim - folytatta hidegen -, akkor is fenntartom, hogy a nézőt csupán a szél érdekli, ragadja és indítja meg, nem pedig az Iphigeneiát fenyegető veszély. Gondolják csak meg - folytatta -, összegyűlik egy hatalmas hadsereg, hogy tengerre szálljon és Trója ostromára induljon; képzeljék el, milyen türelmetlenül várják a vezérek és a katonák, hogy végrehajthassák a feladatot és mielőbb visszatérhessenek Görögországba, ahol legdrágább kincseiket: háziisteneiket, asszonyaikat és gyermekeiket hagyták. De az átkozott ellenszél miatt nem tudnak elindulni Auliszből, szinte odaszegezi őket a kikötőbe, s ha a szél iránya meg nem változik, nem indulhatnak el, hogy megostromolják Priamosz városát. Ebben a tragédiában tehát a szél az érdekes. Én a görögök mellett állok, helyeslem terveiket, tehát csak azt kívánom, hogy elindulhasson a hajóhad, az Iphigeneiát fenyegető veszedelem közönyösen hagy, hiszen az ő halála árán rá lehet venni az isteneket, hogy kedvező szelet adjanak.

Alig fejezte be szavait Villegas, újból kitört a gúnykacaj. Núñez rosszmájúságából a tudós pártjára állt, hogy még több alkalmat adjon a tréfára a gúnyolódóknak, akik egymás után sütötték el a rossz tréfákat a szelek rovására. A bakkalaureátus azonban közömbösen és gőgösen nézett végig rajtuk, tudatlan, közönséges alakoknak tekintette őket. Minden pillanatban arra számítottam, hogy az urak tűzbe jönnek és hajba kapnak, hiszen vitatkozásaik rendszerint ezzel szoktak végződni, de csalódtam várakozásomban. Megelégedtek azzal, hogy kölcsönösen jól odamondogattak egymásnak, s miután kedvükre ettek-ittak, hazamentek.

A vendégek távozása után megkérdeztem Fabriciótól, miért nem lakik a kincstárnoknál, talán összevesztek?

- Isten őrizz - felelte -, dehogy vesztünk! Soha nem voltam még ilyen jó viszonyban don Beltrán úrral, még azt is megengedte, hogy máshová költözzem. Kibéreltem hát ezt a lakást, itt vendégül láthatom barátaimat, és teljesen szabadon mulatozhatom velük. Ez nagyon gyakran megy, hiszen tudod, hogy nem az a fajta ember vagyok, aki gazdag örökséget akar hagyni utódaira. Szerencsére olyan helyzetbe kerültem, hogy akár mindennap is rendezhetek egy kis mulatságot.

- Végtelenül örülök, kedves Núñez barátom - feleltem. - Engedd meg, hogy még egyszer gratuláljak legutóbbi tragédiád sikeréhez. A nagy Lope de Vega nyolcszáz darabja negyeddannyit sem jövedelmezett neki, mint neked a te *Saldaña gróf*-od.

TIZENKETTEDIK KÖNYV

ELSŐ FEJEZET

A miniszter Toledóba küldi Gil Blast. Az utazás célja és eredménye

Őexcellenciája már csaknem egy hónapja mindennap mondogatta:

- Közeledik az idő, Santillana, amikor próbára teszem ügyességedet - de a jelzett időpont csak nem akart eljönni. Végül azonban mégiscsak bekövetkezett, Őexcellenciája ugyanis így szólt hozzám:

- Azt mondják, hogy van a toledói társulatban egy nagyon tehetséges fiatal színész. Állítólag istenien táncol és énekel, beszédstílusával egészen elragadja a nézőket, s ráadásul még szép is. Egy ilyen színész megérdemli, hogy bemutatkozhasson az udvar előtt. A király szereti a színházat, a muzsikát és a táncot, nem foszthatjuk meg a gyönyörűségtől, hogy egy ilyen ritka tehetségű színészt láthasson és hallhasson. Elhatároztam hát, hogy Toledóba küldelek, dönts el te, valóban olyan csodálatos-e az a színész; ahhoz tartom magam, hogy milyen hatást gyakorolt rád. Bízom az ítéletedben.

Azt feleltem őexcellenciájának, hogy bízza csak rám az ügyet, s egyetlen lakáj kíséretében készültem útra kelni, akivel levetttem a miniszterelnökségi libériát, hogy minél diszkrétebben járhaszak el. A dolog nagyon tetszett őexcellenciájának. Útra keltem hát Toledó felé, s mikor a városba érkeztem, a kastély mellett szálltam meg egy fogadóban. Alig tettem lábamat a földre, a fogadós - nyilván abban a hitben, hogy környékbeli nemes vagyok - így szólt:

- A lovag úr nyilván azért jött városunkba, hogy megnézzze a holnapi *auto-da-fé* fenséges ceremóniáját.

Ráhagytam, mert okosabbnak véltem meghagyni hitében, mint alkalmat adni rá, hogy faggatni kezdjen, mi hozott Toledóba.

- Olyan szép körmenetet fog látni, amelyet még soha - folytatta. - Állítólag száznál több fogoly vonul föl, s valószínű, hogy több mint tízet megégetnek közülük.

Másnap reggel napkelte előtt, csakugyan megkondult a város valamennyi harangja. Azért húzták meg őket, hogy figyelmeztessék a lakosságot: kezdődik az *auto-da-fé*. Kíváncsi voltam az iszonyatos ünnepségre, mert még sose láttam ilyet, gyorsan felöltöztem hát, s elmentem a kivégzés színhelyére. A térség négy oldalán, valamint az utcákon, ahol a menetnek végig kellett vonulnia, emelvények voltak fölállítva. Jegyet váltottam, és helyet foglaltam az egyik emelvényen. Csakhamar megpillantottam a menet élén haladó Domonkos-rendieket, az inkvizíció zászlaja nyomában. Közvetlenül a derék atyák után lépkedtek a szármalmas áldozatok, akiket a Szent Hivatal aznap ki akart végeztetni. A szerencsétlenek libasorban haladtak egymás után földetlen fölvel és mezítláb, gyertyával a kezükben, s mindegyik mellett ott lépdelt a keresztapja.¹⁰³ Az áldozatok közül némelyiken úgynevezett *sanbenito*, azaz festett, piros Szent András-keresztekkel teleszórt, bő, sárga vászonskapuláré volt, másokon meg *carocha*, azaz lángokkal és ördögfigurákkal díszített süvegcsukor formájú katonasipka.

---

¹⁰³ *Keresztapának* azokat a személyeket nevezik, akiket az inkvizítor kijelöl, hogy a foglyokat az *auto-da-fé*-ra kísérik, s akik felelősek a foglyokért. (*Lesage jegyzete.*)

Miközben tágra nyílt szemmel és - nehogy bűnömül róják föl - óvatosan leplezett részvétellel figyeltem a boldogtalanokat, úgy rémlett, hogy azok közt, akiknek carocha volt a fején, a tisztelendő Hilarión atyára és cimborájára, Ambrosio fráterre ismerek. Olyan közel haladtak el mellettem, hogy tévedésről szó sem lehetett. „Mi ez? - gondoltam magamban. - Tehát az ég megsokallta a két gazfickó gyalázatosságait, s kiszolgáltatta az inkvizíció igazságszolgáltatásának?” Miközben átvillant agyamon a gondolat, iszonyú rémület fogott el, egész testemben reszketni kezdtem, s olyan zűrzavar támadt az agyamban, hogy azt hittem, elájulok. Eszembe jutott e pillanatban a két csirkefogóval való kapcsolatom, a xelvai kaland, meg minden egyéb, amit együtt műveltünk, s úgy éreztem, sohasem lehetek elég hálás Istennek, hogy megmentett a skapulárétól meg a carochától.

A ceremónia végeztével visszatértem a fogadóba. Még mindig remegtem az imént látott iszonyatosságtól, de a nyomasztó képek szinte észrevétlenül eltűntek agyamból, s már csak azon járt az eszem, hogy jól oldjam meg a feladatot, amellyel gazdám megbízott. Úgy gondoltam, legokosabb azzal kezdenem, hogy elmegyek a színházba, türelmetlenül vártam hát az előadás idejét, s mihelyt elérkezett, jegyet váltottam, és leültem egy Alcántara-rendbeli lovag mellé. Csakhamar szóba elegyedtem vele.

- Señor - szólítottam meg -, megengedi, hogy egy idegen kérdezzen valamit öntől?

- Lovag uram - felelte igen udvariasan -, megtisztelve fogom érezni magam.

- Sok dicséretet hallottam a toledói színészekről - folytattam. - Igazuk van-e azoknak, akik szerint nagyon jók?

- Igen - felelte a lovag -, a társulat csakugyan nem rossz, sőt akad a színészek közt néhány nagy tehetség is. Látni fogja például a szép Lucreciát: ez a tizennégy éves színésznő csodálatba fogja ejteni. Fölösleges lesz figyelmeztetnem önt, ha majd megjelenik a színpadon, könnyen rá fog jönni, hogy ő az.

Megkérdeztem a lovagot, játszik-e aznap Lucrecia? Azt felelte, hogy igen, s még azt is hozzátette, hogy ragyogó szerepe van az előadásra kerülő darabban.

Megkezdődött az előadás. Megjelent két színésznő, aki minden tőle telhetőt elkövetett, hogy bájosnak hasson, de csillogó gyémántjaik ellenére sem tartottam egyiküket sem annak, akire lestem. Az Alcántara-rendbeli lovag olyan lebilincselő képet festett Lucreciáról, hogy nem is tudtam elképzelni: látnom kellett. Végre aztán előkerült a színpad mögül a gyönyörű Lucrecia, megjelenését hosszan tartó általános taps jelezte. „Ó! Ő az! - gondoltam magamban.

- Milyen előkelő jelenség! Micsoda báj! Micsoda szemek! Elragadó teremtés!” Csakugyan nagyon tetszett, jobban mondván rendkívüli hatást gyakorolt rám. Már az első verses tiráda után, amit előadott, úgy éreztem, hogy természetes, csupa tűz jelenség, értelmesebb, mint a vele egykorú lányok, s örömmel tapsoltam együtt a darab előadása során az egész nézőtérrel.

- Nos - fordult felém a lovag -, látja, hogy tetszik Lucrecia a közönségnek?

- Nem csodálom - feleltem.

- Még kevésbé csodálkozna, ha énekelni hallaná. Úgy énekel, mint egy szirén, jaj azoknak, akik nem olyan óvatosan hallgatják, mint Uliisses! S ugyanilyen félelmetesen táncol is, léptei is éppoly veszedelmesek, mint a hangja, elbűvölik a szemet, s megadásra készítetik a szívet.

- Úgy látszik - kiáltottam föl -, valóságos csoda! Vajon ki a boldog halandó, aki abban az élvezetben részesülhet, hogy egy ilyen szeretetre méltó lányért epekedhetik?

- Hivatalos szeretője nincs - tájékoztatott a lovag -, sőt titkos viszonnal sem gyanúsítják a rossz nyelvek. Pedig ez sem volna csoda: Lucrecia ugyanis nagynénjének, Estrellának a felügyelete alatt él, Estrella pedig vitán fölül a legügyesebb valamennyi színésznő közül.

Estrella nevének hallatára gyorsan közbeszóltam, és megkérdeztem a lovagtól, vajon ez az Estrella is tagja-e a toledói társulatnak.

- Méghozzá az egyik legtehetségesebb tagja - felelte a lovag. - Ma nem játszott, ami nagy kár. Rendszerint szobalány-szerepekben lép fel, s bámulatosan jól csinálja. Csupa szellem a játéka! Talán túlságosan is szellemesen játszik, de ez szép hiba, s bocsánatot érdemel. - A lovag tehát csodákat mesélt Estrelláról, s azok után, ahogy lefestette, nem lehetett kétségem felőle, hogy Laura az, ugyanaz a Laura, akiről már annyit beszéltem történetem során, s akit Granadában hagytam.

Hogy még biztosabb legyek a dologban, az előadás végeztével a színház mögé kerültem. Estrella után érdeklődtem, s miután mindenfelé kerestem a tekintetemmel, meg is pillantottam a kulisszák mögött. Néhány nemesúrral társalgott, akik talán csak Lucrecia nagynénjét látták benne. Közelebb léptem, hogy üdvözljem, ő azonban - vagy szeszélyből, vagy büntetésül, amiért oly sebtiben eltávozott Granadából - úgy tett, mintha egyáltalán nem ismerne, s olyan közömbösen fogadta köszönésemet, hogy kicsit zavarba jöttem. Ahelyett, hogy nevetve szemére hánytam volna a fagyos fogadtatást, ostoba módon megharagudtam, s azon nyomban el is hagytam a színházat, s mérgemben elhatároztam, hogy még másnap visszatérek Madridba. Úgy akartam bosszút állni Laurán, hogy nem hagyom fellépni az unokahúgát a király előtt. E kitüntetéstől könnyűszerrel megfoszthatom, gondoltam, hiszen csak úgy kell lefestenem Lucreciát, ahogy kedvem tartja. Majd azt fogom mondani, hogy esetlenül táncol, hangja kellemetlen, minden vonzerejét csak fiatalságának köszönheti. Ez biztosan elég lesz hozzá, hogy őexcellenciájának elmenjen a kedve tőle, s ne rendelje föl az udvarba.

Ilyen bosszút terveztem Laura ellen, amiért barátságtalanul fogadott, haragom azonban nem sokáig tartott. Másnap éppen készülődtem már, hogy elutazom, amikor betoppant a szobámba egy kisas.

- Ezt a levelet señor Santillánának kell átadnom - mondta.

- Én vagyok az, fiam - feleltem, azzal átvettem és kibontottam a levelet. Ez volt benne:

„Felejtse el, milyen fogadtatásban részesült tegnap este a színházban, és kövesse e levél átadóját.”

Azon nyomban követtem is a kisinast, aki egy igen szép házba vezetett, a színház környékén. Az egyik gyönyörűen berendezett lakosztályban ott találtam Laurát, éppen szépítkezett.

Fölállt, megcsókolt, és így szólt:

- Tudom, señor Gil Blas, hogy neheztel rám a fogadtatásért, amelyben részesítettem, amikor tegnap este üdvözölt a kulisszák mögött. Egy olyan régi barát, mint ön, joggal számíthatott nyájasabb fogadtatásra. De szolgáljon mentségemre, hogy nagyon rossz kedvű voltam. Mikor ön megjelent, éppen azok a rosszindulatú megjegyzések foglalkoztattak, amelyeket egyik színésztársunk tett unokahúgomra, akinek jó hírneve a magaménál is fontosabb számomra. Hirtelen távozása után nyomban ráeszméltem szórakozottságomra, megbíztam kisasomat, hogy kövesse és tudja meg, hol lakik, mert még ma jóvá akartam tenni a hibámat.

- Már jóvá is tette, kedves Laurám - jelentettem ki -, ne is beszéljünk többet a dologról, inkább azt meséljük el egymásnak, mi történt velünk az után a szerencsétlen nap után, amikor a megérdemelt büntetéstől való félelmemben megszöktem Granadából. Ha emlékszik még rá, meglehetősen kínos helyzetben hagytam önt. Hogyan vágta ki magát? Vallja be, hogy minden leleményessége ellenére sem volt könnyű. Ugye, hogy minden ügyességét igénybe kellett vennie, hogy lecsillapíthassa portugál szeretőjét?

- Szó sincs róla - felelte Laura. - Hát nem tudja, hogy hasonló esetben a férfiak oly hiszékenyek, hogy az asszonyoknak néha még csak mentegődzniük sem kell?

- Továbbra is makacsul állítottam Marialva márkinak - folytatta Laura -, hogy az öcsém vagy. Bocsásson meg, señor Santillana, hogy olyan bizalmasan szólítom meg, mint hajdan, de képtelen vagyok leszokni régi szokásaimról. A lényeg az, hogy vakmerő voltam. „Hát nem látja - kérdeztem a portugál nemesúrtól -, hogy mindez csupán a féltékenység és a harag műve? Narcisa, aki nemcsak színésztársam, hanem vetélytársnőm is, dühös, hogy békésen birtokolom egy olyan férfi szívét, akit ő elszalasztott, s így akart bosszút állni rajtam. Meg is bocsátom neki, mert mi sem természetesebb, mint egy féltékeny nő bosszúszomja. Aljas célja érdekében megvesztegette a gyertyagyújtogató helyettesét, aki képes volt arcátlanul azt állítani, hogy látott Madridban, ahol Arsenia szobalánya voltam. Minden szava hazugság: don Antonio Coello özvegye mindig sokkal többre tartotta magát, mint hogy egy színésznő szolgálatába álljon. Egyébként e vád hamis voltát, s azt, hogy a vádlók összebeszéltek, mi sem bizonyítja jobban, mint öcsém gyors távozása. Ha itt volna, megsemmisíthetné a rágalmat, Narcisa azonban - nyilván valami egyéb csellet - eltávolította.”

- Noha ez az érvelés nem mosott túlságosan tisztára - folytatta Laura -, a jóságos márki ennyivel is megelégedett. A meleg szívű nemesúr mindaddig imádott, amíg el nem hagyta Granadát és vissza nem tért Portugáliába. Igaz, hogy nem sokkal utánad eltávozott, s Zapata feleségének meglehetett az öröme, hogy elvesztettem szeretőmet, akit az ő kezéről csaptam le. Az eset után néhány évig még Granadában maradtam, de aztán társulatunkban kitört a viszály (az ilyesmi néha megesik köztünk), s a társulat tagjai szétszéledtek. Egyesek Seville-be mentek, mások Córdoba-ba, én magam idejöttem Toledo-ba, s itt élek már tíz éve unokahúgommal, Lucreciával. Tegnap este láthattad a színpadon, hiszen ott voltál az előadáson.

E szavakra önkéntelenül elnevettem magam. Laura megkérdezte, mit nevettek.

- Nem is sejti? - kérdeztem. - Önnek nincs se fiútestvére, se nőtestvére, következésképpen nem lehet nagynénje Lucreciának. Azonkívül, ha kiszámítom, mennyi idő telt el legutóbbi találkozásunk óta, s ezt az időt összevetem unokahúga arcvonásaival, az a gyanúm, hogy önök sokkal közelebbi rokonok.

- Értem, Gil Blas úr - felelte kissé elpirulva don Antonio özvegye. - Hogy számon tudja tartani az időt! Önt nem lehet becsapni. Hát igen, barátom, Lucrecia Marialva márki leánya, ő a mi szerelmünk gyümölcse, nem is tudnám többé eltitkolni előtted.

- Igazán nem nagy erőfeszítésbe kerülhet e titok feltárása, hercegnőm - jegyeztem meg -, miután már bevallotta nekem a zamorai kórházigazgatóval átélt kalandjait! Különben is meg kell mondanom, hogy Lucrecia olyan ritka tehetség, hogy a közönség nem lehet eléggé hálás önnek, amiért megajándékozta vele. Jó volna, ha többi pályatársnője sem maradna el ön mögött e téren.

Ha valamelyik kaján olvasóm, visszaemlékezve Laurával való bizalmas kapcsolatomra Granadában, amikor Marialva márki titkára voltam, azzal gyanúsítana, miszerint elvitathatom e nemesúrtól a dicsőséget, hogy ő Lucrecia apja, sajnos, be kell vallanom, hogy gyanúja alaptalan.

Aztán én is beszámoltam Laurának életem fontosabb eseményeiről és ügyeim pillanatnyi állásáról. Olyan figyelemmel hallgatott, hogy látszott: nem közömbös számára a dolog.

- Amint látom, kedves Santillana barátom - szólalt meg, midőn befejeztem elbeszélésemet -, elég szép szerepet játszik az élet színpadán. El sem tudja képzelni, mennyire örülök neki. Ha majd Madridba viszem Lucreciát, hogy bejuttassam az uralkodó színtársulatába, remélni merem, hogy señor Santillanában hatalmas pártfogóra lel.

- Efelől ne legyen kétsége - válaszoltam. - Számíthat rám. Akkor szerződtetem lányát is, önt is az uralkodó színtársulatába, amikor akarja. Ezt megígérhetem önnek, anélkül, hogy túlbecsül-ném befolyásomat.

- Ha nem kötne szerződés az itteni társulathoz - jelentette ki Laura -, szaván fognám, s már holnap Madridba utaznék.

- Ha az udvar utasítást ad rá, nem köti semmiféle szerződés - feleltem. - Vállalom, hogy elintézem a dolgot, s egy héten belül megjön az utasítás. Örülök, hogy elragadhatom Lucreciát a toledóiaktól: egy ilyen csinos színésznőnek jog szerint az udvarban a helye.

Lucrecia abban a pillanatban lépett a szobába, amikor kimondtam e szavakat. Olyan kecses és bájos volt, hogy azt hittem, magát Hébé istennőt¹⁰⁴ látom magam előtt. Akkor kelt föl, természet adta szépsége minden kendőzés nélkül tündökölt, s elragadó látványt nyújtott.

- Jöjjön, húgom - szólt hozzá az anyja -, jöjjön és mondjon köszönetet őuraságának irántunk való jóindulatáért. Egyik régi barátom ez az úr, nagy befolyása van az udvarnál, s megígérte, hogy mindkettőnket bejuttat az uralkodó társulatába.

Szavai szemmel láthatólag nagy örömet szereztek a leánynak, mélyen meghajolt előttem, és elragadó mosollyal így szólt:

- Alázatosan köszönöm lekötelező jóindulatát, señor, csak azt nem tudom, hasznomra válik-e. Amikor meg akar fosztani közönségemtől, amely odavan értem, biztos benne, hogy tetszeni fogok a madridi közönségnek is? Hátha veszteni fogok a cserén? Emlékszem, nagynéném sokszor mesélte, hogy ismert színészeket, akik az egyik városban nagy népszerűségnek örvendtek, a másikban meg kifütyülték őket. Ez az, amitől félek. Ön nem tart tőle, hogy nem fogok tetszeni az udvarnál, és szemrehányásokat kap miattam?

- Ettől ugyan egyikünknek sem kell tartanunk, szép Lucrecia - feleltem. - Én inkább attól félek, hogy minden szívet lángra lobbant, s viszályt kelt országunk nagyjai közt.

- Húgomnak több oka van az aggodalomra, mint önnek - jegyezte meg Laura -, de remélem, hogy az aggodalom mindkét részről oktalannak bizonyul: ha szépségével nem is fog feltűnést kelteni Lucrecia, kárpótlásul van olyan jó színésznő, hogy nem fogják kifütyülni.

Egy darabig még beszélgettünk, s Lucrecia szavaiból arra következtettem, hogy a lány nagyon értelmes kis teremtes. Aztán elbúcsúztam a két hölgytől, de megígértem, hogy hamarosan utasítást kapnak az udvartól, hogy utazzanak Madridba.

MÁSODIK FEJEZET

Santillana beszámol küldetéséről a miniszternek, aki megbízza, hogy hozassa Lucreciát Madridba. A színésznő megérkezése és bemutatkozása az udvar előtt

Mire visszatértem Madridba, a herceg-gróf már nagyon türelmetlenül várta a beszámolót küldetésem sikeréről.

- Láttad az illető színésznőt, Gil Blas? - kérdezte. - Megérdemli, hogy felhozassuk az udvarba?

- Kegyelmes uram - feleltem -, a szép nőknek rendszerint jobb a hírük a kelleténél, a fiatal Lucreciát azonban nem lehet eléggé dicsérni. Szépsége is, tehetsége is bámulatos.

---

¹⁰⁴ Hébé - a görög mitológiában a fiatalság istennője.

- Igaz volna - kiáltott föl a miniszter elégedetten fölcsuppanó szemmel, amiből arra következtettem, hogy saját számlájára küldött Toledóba -, igaz volna, hogy olyan szeretetre méltó a kis nő, mint állítod?

- Ha majd személyesen is látni fogja - feleltem -, kénytelen lesz beismerni, hogy nem lehet eléggé dicsérni bájait.

- Santillana - szólított fel őexcellenciája -, számolj be az igazságnak megfelelően utadról, alig várom, hogy hallhassam.

Erre - gazdám óhajának eleget téve - mindent elmeséltem, Laura történetét is beleértve. Elmondtam őexcellenciájának, hogy Lucrecia Laurának a leánya, s egy portugál nemestől, Marialva márkitól való, aki spanyolországi utazása közben egy ideig Granadában időzött, és beleszeretett Laurába. Miután arról is részletesen beszámoltam őexcellenciájának, hogy mit tárgyaltam a két színésznővel, a miniszter a következőket mondta:

- Nagyon örülök, hogy Lucrecia előkelő ember leánya, most még jobban érdekel. Madridba kell hozni. De szeretnék a figyelmedbe ajánlani valamit, barátom - tette hozzá. - Úgy folytasd a dolgot, ahogy elkezdted. Engem ne keverj bele, történjék minden Gil Blas de Santillana miatt.

Fölkerestem Carnerót, és közöltem vele őexcellenciája óhaját, miszerint adjon ki utasítást, hogy vegyék föl a királyi társulatba Estrellát és Lucreciát, a toledói társulat színésznőit.

- Igenis, señor Santillana - felelte kaján mosollyal Camero -, azonnal elintézem, mivel minden jel arra mutat, hogy nagyon érdekli a két hölgy. Egyébként remélem, a közönség sem jár rosszul, ha teljesítem óhaját.

A titkár rögtön saját kezűleg meg is fogalmazta az utasítást, s a kézbesítést rám bízta. Én pedig rögtön elküldtem Estrellának azzal a lakájjal, aki Toledóba kísért. Egy hét múlva anya és lánya Madridba érkezett. Az uralkodó színháza mellett szálltak meg egy fogadóban, s első dolguk volt, hogy értesítsenek a megérkezésükről. Tüstént a fogadóba siettem, s miután számtalanszor felajánlottam szolgálataimat, s ők ugyanannyiszor hálásan megköszönték, magukra hagytam őket, hogy nyugodtan felkészülhessenek első fellépésükre, amelyhez mindkettőjüknek sok sikert kívántam.

Fellépésüket úgy hirdették meg, mint két olyan színésznőt, akik az udvar utasítására szerződtek az uralkodó társulatába. Egy olyan vígjátékban mutatkoztak be, amelyet Toledóban nagy sikerrel szoktak játszani.

Melyik pontja az a világnak, ahol nem örülnek, ha valami új látványosság adódik? Aznap rendkívül nagyszámú néző csődült a színházba. Magától értetődik, hogy én se mulasztottam el az előadást. A darab kezdete előtt kicsit szorongtam. Noha igen sokra becsültem mind az anyát, mind a leányt tehetségét, annyira érdekelt a sorsuk, hogy szinte reszkettem értük. De alig nyitották ki szájukat a színpadon, minden aggodalmam szertefoszlott, olyan tetszéssel fogadták őket. Estrellát tökéletes komikának találták, s Lucreciáról megállapították, hogy csodálatosan tud szerelmes lányokat alakítani. Lucrecia minden szívet meghódított. Voltak, akik gyönyörű szemét csodálták meg, másokat kellemes hangja ragadott meg, bája s kicsattanó fiatalsága viszont kivétel nélkül mindenkit elragadott, s szinte elbűvölve távoztak az előadás után.

A herceg-gróf, aki még jobban érdeklődött a fiatal színésznő bemutatkozása iránt, mint gondoltam, szintén ott volt a színházban aznap este. Az előadás végeztével nagyon elégedetten távozott, úgy vettem észre, tetszett neki a két színésznő. Kíváncsi voltam, csakugyan így van-e, követtem hát, s bementem utána a dolgozószobájába.

- Nos, kegyelmes uram, elégedett-e excellenciád a kis Marialvával? - kérdeztem.
- Excellenciám nagyon akadékoskodó volna - felelte mosolyogva -, ha nem csatlakozna szavazatával a közönségéhez. El kell ismerni, fiam, toledói utazásod igen sikeres volt. Lucreciádtól el vagyok bűvölve, s nincs kétségem felőle, hogy a királynak is megnyeri a tetszését.

HARMADIK FEJEZET

*Lucrecia nagy feltűnést kelt az udvarban, s föllép a király előtt,
aki beleszeret. E szerelem következményei*

A két új színésznő bemutatkozásának hamarosan híre terjedt az udvarban, már másnap egyébről se beszéltek a király reggeli fogadásán. Néhány nemesúr főleg a kis Lucreciát magasztalta. Olyan hízelgő képet festettek róla, hogy az uralkodó egészen elképedt. De nem árulta el, milyen hatást gyakoroltak rá a szavaik, s némán hallgatott, mintha oda se figyelt volna.

De mihelyt négy szemközt maradt a herceg-gróffal, megkérdezte tőle, ki az a színésznő, akit annyira dicsértek. A miniszter megmondta, hogy egy fiatal toledói színésznő, aki előző este mutatkozott be nagy sikerrel.

- Lucreciának hívják - tette hozzá -, a foglalkozásához illő név. Ismerőse Santillanának, aki annyi szépet mesélt róla, hogy helyesnek véltem szerződtetni felséged társulatához.

Nevem hallatára a király elmosolyodott, talán eszébe jutott, hogy én ismertettem meg Catalinával, és olyan előérzete támadt, hogy ezúttal is hasonló szolgálatot teszek majd neki.

- Gróf úr - fordult miniszteréhez -, már holnap látni szeretném ezt a Lucreciát a színpadon. Megbízom, hogy közölje vele.

A herceg-gróf beszámolt nekem e beszélgetésről, valamint a király óhajáról, és elküldött a két színésznőhöz, hogy értesítsem őket. Azon nyomban elmentem hozzájuk.

- Nagy újságot hozok - mondtam Laurának, mert vele találkoztam először. - Holnap ott lesz a nézőtéren az uralkodó is. A miniszterelnök utasított, hogy közöljem önökkel. Biztos vagyok benne, hogy ön is meg a leánya is mindent el fognak követni, hogy kiérdemeljék a megtiszteltetést, amelyben az uralkodó részesíteni kívánja önöket, de azért tanácsolom, hogy olyan darabot válasszanak, amelyben tánc is, zene is van, hogy Lucreciának alkalma legyen sokoldalú tehetségét megcsodáltatni a királlyal.

- Követni fogjuk a tanácsát - felelte Laura -, s mindent megteszünk, ami csak telik tőlünk, hogy az uralkodó meg legyen elégedve.

- Nem vitás, hogy meglesz - jelentettem ki, mert éppen akkor jelent meg Lucrecia. Pongyolát viselt, s bájosabb volt benne, mint a legpompásabb kosztümben. - Már csak azért is elégedett lesz az ön bájos unokahúgával, mert mindennél jobban szereti a táncot és az éneket, s talán még a zsebkendőjét is odadobja¹⁰⁵ neki.

---

¹⁰⁵ zsebkendőjét is odadobja - nőt választani; a kifejezés a török háremvilágból való, s útleírások révén terjedt el Franciaországban.

- Egyáltalán nem vágyom rá, hogy ilyesmi eszébe jusson - felelte Laura. - Akármilyen hatalmas uralkodó, megeshetik, hogy vágyai kielégítése akadályokba ütközik. Lucrecia a színházi világban nevelkedett ugyan, de erényes leány, s bármennyire örülök is, ha a színpadon megtapsolják, fontosabb számára, hogy tisztességes lánynak tartsák, mint jó színésznőnek.

- Drága néném - elegyedett a társalgásba a kis Marialva -, mi értelme képzelt szörnyetegek ellen harcolnunk? Sohasem fogok olyan kínos helyzetbe kerülni, hogy kénytelen legyek visszautasítani a király vágyait. Jó ízlése nyilván megkíméli a szemrehányásoktól, amelyeket akkor érdemelne meg, ha szemet vetne rám.

- No de bájos Lucrecia - szóltam közbe -, ha történetesen mégis megtetszene az uralkodónak, és önt szemelné ki kedveseül, tudna olyan kegyetlen lenni, hogy epekedni hagyja, mint egy közönséges udvarlót?

- Miért ne? - kérdezte Lucrecia. - Minden bizonnyal. S ha az erényességet kihagyjuk is a számításból, úgy érzem, hiúságomnak akkor is jobban hízelegne, hogy ellenálltam szenvedélyének, mintha megadtam volna magam.

Ugyancsak meglepődtem, hogy ilyesmit hallok egy lánytól, aki Laura mellett nőtt fel, s midőn búcsút vettem a két hölgytől, megdicsértem az anyát, hogy ilyen példás nevelésben részesítette a leányát.

Másnap a király, aki alig várta, hogy láthassa Lucreciát, csakugyan megjelent a színházban. A darabban sok volt az ének és a táncbetét, s ifjú színésznőnk ragyogóan szerepelt. Elejétől végéig az uralkodót figyeltem, s megpróbáltam kiolvasni tekintetéből a gondolatait. Ő azonban mindvégig megőrizte méltóságteljes magatartását, s nem sikerült belelátnom. Csak másnap tudtam meg, amire kíváncsi voltam.

- Most jövök a királytól, Santillana - szólított meg a miniszter. - Olyan lelkesen nyilatkozott Lucreciáról, hogy kétségkívül fűlig beleszeretett a kis színésznőbe. Mivel említettem neki, hogy te hoztad fel Toledóból, kijelentette, hogy szeretne négyszemközt beszélni veled. Jelentesd be magad azonnal nála, már utasítást is kaptak az ajtónállók, hogy vezessenek be. Siess, aztán azonnal gyere vissza, és számolj be a beszélgetésről.

Tüstént a királyhoz siettem. Egyedül találtam. Miközben várt, nagy léptekkel járt föl s alá, s láthatólag nagy zavarban volt. Rengeteg kérdést intézett hozzám Lucreciával kapcsolatban, akinek el kellett mesélnem az életét, aztán megkérdezte, hogy volt-e már a kicsinek valakije. Noha vakmerőség ilyesmit állítani, bátorkodtam megnyugtatni, hogy nem volt, ami láthatólag nagy örömet szerzett az uralkodónak.

- Hát ha így áll a dolog - jelentette ki -, téged választalak közvetítőül köztem és Lucrecia közt. Szeretném, ha tőled tudná meg, milyen diadalt aratott. Menj és közöld vele a nevemben - tette hozzá, egy több mint ötvenezer tallért érő ékszerekkel teli dobozt nyomva a markomba -, mondd meg neki, hogy kérem, fogadja ezt el ajándéku addig is, amíg szerelmemnek komolyabb bizonyítékát adhatom.

Mielőtt eleget tettem volna e megbízatásnak, fölkerestem a herceg-grófot, s hűségesen beszámoltam neki mindenről, amit a király mondott. Azt hittem, a miniszter inkább búsulni fog, mint örülni, ugyanis meg voltam győződve róla, hogy tervei vannak Lucreciával, következésképp lesújtva veszi majd tudomásul, hogy a király a vetélytársa, de csalódtam. A dolog távolról sem bántotta, sőt annyira örült, hogy önkéntelenül kiszaladt a száján néhány szó, ami nem került el a figyelmemet.

- No, Fülöp! - kiáltott föl. - Most megfogtalak! Most már biztos, hogy nem avatkozol az államügyekbe!

E felkiáltásból rájöttem a herceg-gróf egész manőverére: a miniszter nem óhajtja, hogy az uralkodó komoly dolgokkal foglalkozzon, tehát a leginkább kedvére való élvezetekkel akarja elszórakoztatni.

- Santillana barátom - fordult utána felém -, percnyi késedelem nélkül teljesítsd a kapott parancsot. Sok udvari nemesúr büszke lenne rá, ha őt bízták volna meg vele. Ne feledd - folytatta -, hogy ezúttal nincs Lemos gróf, aki a szolgálatért járó dicsőség javát lefölözi; az egész a tiéd lesz, s ráadásul az egész haszon is.

Őexcellenciája ilyen módon édesítette meg a pirulát, amelyet békésen le is nyeltem, de azért éreztem, hogy keserű. Fogságom óta ugyanis megszoktam, hogy erkölcsi szempontból nézzem a dolgokat, s az udvari kerítő munkakörét korántsem találtam olyan megtisztelőnek, amilyennek mondták. De ha nem voltam is olyan romlott, hogy lelkipurdalás nélkül teljesítsem a megbízást, olyan erényes sem voltam már, hogy visszautasítsam. Így aztán már csak azért is szívesen engedelmeskedtem a királynak, mert láttam, hogy engedelmességemet a miniszter is jó néven veszi, akinek elsősorban akartam a kedvébe járni.

Célszerűnek véltem, ha először Laurához fordulok, s vele tárgyalom meg négyszemközt az ügyet. Kellő módon megválogatott szavakkal fejtettem ki előtte küldetésem célját, s szónoklatom végén - mintegy csattanóként - átadtam neki a dobozt. A hölgy az ékszerek láttán képtelen volt eltitkolni örömét, nyíltan kifejezést adott neki.

- Señor Gil Blas! - kiáltott föl. - Egyik legjobb és legrégibb barátom előtt aztán igazán nem illik színlelnem, ostobaság is volna, ha szigorú erkölcsi felfogásommal kérkednék és alakoskodni próbálnék. Igen - folytatta -, kétségtelenül boldog vagyok, hogy leányomnak ilyen előkelő hódolója akadt, s tisztában vagyok vele, mennyi előny származhat a dologból. De, magunk közt szólva, tartok tőle, hogy Lucrecia más szemmel ítéli majd meg a dolgot, mint én. Mert igaz ugyan, hogy, mint mondtam, színészek közt nőtt fel, mégis olyan erényes, hogy már két gazdag és szeretetre méltó fiatalúr ajánlatát visszautasította. Erre ön persze azt válaszolhatja, hogy ez a két úr nem volt király. Ez igaz is, s valószínű, hogy egy koronás szerető még Lucrecia erényességét is megingathatja, mégis kénytelen vagyok megmondani önnek, hogy a dolog bizonytalan, és azt is kijelentem, hogy kényszeríteni nem fogom a leányomat. Ha ahelyett, hogy megtiszteltetésnek találná a király múltó szenvedélyét, gyalázatnak tekinti e kitüntetést, ne vegye rossz néven tőle a nagy uralkodó, hogy nem enged a kísértésnek. Jöjjön vissza holnap - tette hozzá Laura -, akkor majd megmondom, kedvező választ kap-e, vagy az ékszereit kapja vissza.

Semmi kétségem nem volt felőle, hogy Laura inkább arra beszéli rá Lucreciát, hogy letérjen az erény útjáról, mint hogy tovább haladjon rajta, s nagyon számítottam is e rábeszélésre. Másnap mégis meglepetéssel értesültem róla, hogy Laurának ugyanannyi fáradtságába került rábeszélési lányát a rosszra, mint amennyibe más anyáknak az kerül, hogy lányukat a jóra rávegyék; s ami még megdöbbentőbb: miután Lucrecia néhányszor titokban találkozott az uralkodóval, olyan lelkipurdalást érzett, amiért engedett a király vágyainak, hogy egyik napról a másikra visszavonult a világi élettől, s bezárkózott egy kolostorba¹⁰⁶, ahol nemsokára megbetegedett, és belehalt bánatába. Laura, aki képtelen volt megvigasztalódni lánya elvesztése miatt, s felelősnek érezte magát a haláláért, a Bűnbánó Lányok zárdájába vonult, s ott siratta a régi szép idők gyönyöreit. Lucrecia váratlan kolostorba vonulása a királyt is megrendítette, de a fiatal uralkodó nem az a fajta ember volt, aki sokáig búslakodik valamin, s lassanként

---

¹⁰⁶ *bezárkózott egy kolostorba* - a színésznő, akiről itt szó van, s aki Don Juan d'Austriát, IV. Fülöp törvénytelen fiát, a későbbi hadvezért szülte, valóban kolostorba vonult.

megvigasztalódott. Ami a herceg-grófot illeti, rajta egyáltalán nem látszott, hogy az eset érzékenyen érintette volna, pedig ugyancsak bánkódott miatta, miként arról az olvasó mindjárt meg is fog győződni.

NEGYPEDIK FEJEZET

A miniszter új feladattal bízta meg Santillanét

Engem is igen érzékenyen érintett Lucrecia balsorsa, erősen furdalt a lelkiismeret, hogy magam is hozzájárultam, s annak ellenére, hogy igen előkelő személyiség vágyát elégítettem ki, gyalázatos embernek éreztem magam. El is határoztam, hogy örökre felhagyok a kerítéssel, undoromat a miniszternek is tudtára adtam, s megkértem, hogy másfajta megbízásokat adjon. Erkölcsösségem láthatólag meglepte.

- El vagyok ragadtatva lelki finomságodtól, Santillana - jelentette ki -, s mivel ilyen becsületes fiatalember vagy, erényességedhez jobban illő feladattal szeretnék megbízni. Elmondom, miről van szó; hallgasd meg figyelmesen vallomásomat.

- Néhány évvel azelőtt, hogy a király kegyét elnyertem - folytatta -, összetalálkoztam véletlenül egy hölgygel. Olyan jó alakú és szép volt, hogy kinyomoztattam, kicsoda. Megtudtam, hogy genovai, doña Margherita Spinolának hívják, s Madridban él abból, amit szépsége jövedelmez. Még azt is jelentették, hogy don Francisco de Valeasar udvari alcalde, egy gazdag, öreg házasember tekintélyes összegeket költ rá. Ez az értesülés, amelynek alapján meg kellett volna vetnem e nőt, heves vágyat ébresztett bennem, hogy megosztózhassam kegyein Valeasarral. Hogy vágyamat kielégíthessem, igénybe vettem egy kerítőnő segítségét, aki olyan ügyes volt, hogy rövid idő alatt sikerült titokban összehoznia a genovai nővel. Első találkánkat számos további találka követte; vetélytársam meg én ajándékaink viszonzásául egyenlő arányban részesültünk a hölgy kegyeiben. Ámbár lehetséges, hogy a hölgynek volt még néhány udvarlója, aki ugyanolyan szerencsés volt, mint mi.

- Akárhogy is állt a helyzet, Margherita, aki tán maga se tudta, hány szeretője van, szinte észrevétlenül anya lett: fiút szült, s a gyereket külön-külön mindegyik szeretője nyakába akarta varrni. Csakhogy egyikük se volt hajlandó fiának elismerni, mivel nyugodt lélekkel egyikük sem dicsekedhetett azzal, hogy ő a gyerek apja. Így aztán a genovai nő kénytelen volt a fiút szerelmi ügyeinek jövedelméből eltartani. Ezt csinálta tizennyolc évig. Akkor meghalt, s itt hagyta a fiát egyetlen garas, s ami még rosszabb, minden iskoláztatás nélkül.

- Nos, ezt kellett meggyónnom neked, mint bizalmasomnak - folytatta őexcellenciája -, s most szeretném azt is közölni veled, milyen nagy tervet gondoltam ki. A szerencsétlen fiút ki akarom emelni a semmiből, s hogy homlokegyenest ellenkező helyzetbe kerüljön, el akarom ismerni fiamnak, és úgy neveltetni, hogy magas tisztségeket tölthessen be.

Olyan külön terv volt, hogy nem bírtam szó nélkül megállani.

- Hogyan juthatott excellenciád ilyen esztelen elhatározásra - kiáltottam fel. - Bocsásson meg a szóért, tudja be ön iránt érzett hűségemnek.

- Mindjárt ésszerűbbnek fogod találni - felelte sietve a miniszter -, ha elárulom, mi készített rá. Nem szeretném, ha oldalági rokonok lennének az örököseim. Erre persze azt fogod mondani, hogy még nem vagyok túlságosan öreg, s még remélhetem, hogy gyerekeim lesznek Olivares grófnétól. De hát mindenki maga ismeri legjobban önmagát. Elégedj meg annyival, hogy nincs a kémianak olyan titkos szere, amit ki ne próbáltam volna, hogy apa lehessenek, s

mind hasztalanul. S ha már a sors, kárpótlásul azért, amit a természet megtagadott, megajándékoz egy fiúval, akinek lehetséges, hogy csakugyan én vagyok az apja, örökbe fogadom. Így határoztam.

Mikor láttam, hogy a miniszter makacsul ragaszkodik az örökbefogadáshoz, többé nem mondtam neki ellent, mert olyan embernek ismertem, aki képes inkább valami ostobaságot csinálni, mint hogy elhatározásáról lemondjon.

- Most már csak arról van szó - tette hozzá -, hogy don Enrique Felipe de Guzmánt (azt akarom ugyanis, hogy ezen a néven szerepeljen, amíg nem birtokolhatja a rá váró címeket és rangokat) megfelelő nevelésben kell részesíteni. Téged szemeltelek ki, kedves Santillana barátom, hogy irányítsd őt, rábízom magam az eszedre és irántam tanúsított ragaszkodásodra, rendezd be a palotáját, fogadj melléje tanítókat, egyszóval: faragj belőle tökéletes lovagot.

Megpróbáltam kibújni a megbízatás alól, emlékeztettem rá a herceg-grófot, hogy soha nem űztem ilyen mesterséget, tehát nem vagyok csöppet sem alkalmas ifjú nemesurak nevelésére, nagyobb műveltség és tehetség kell hozzá, mint amekkorával rendelkezem; a miniszter azonban a szavamba vágott és elhallgattatott, mondván, hogy feltétlenül nekem kell fogadott fia nevelőjének lennem, mert alkalmassá akarja tenni a birodalom legmagasabb tisztségeinek betöltésére. Felkészültem hát rá, hogy őexcellenciája kedvéért elfoglaltam új állásomat, ő pedig - jutalmul, hogy szíveskedtem elvállalni - szerény fizetésemet fölemelte ezer taller kegydíjjal, a mambrai lovagrend terhére.

ÖTÖDIK FEJEZET

*A miniszter örökbe fogadja a genovai nő fiát, aki fölveszi
a don Enrique Felipe de Guzmán nevet. Santillana berendezi
az ifjú nemesúr lakását, és tanítókat fogad mellé*

A herceg-gróf rövidesen csakugyan elismerte törvényes utódjának doña Margherita Spinola fiát. Az örökbefogadás aktusa a király jóváhagyásával és helyeslésével történt meg. Don Enrique Felipe de Guzmán (a több apával is rendelkező gyermek ezt a nevet kapta) az okirat alapján az olivaresi grófság és San Lúcar hercegség egyetlen örököse lett. Hogy mindenki tudomást szerezzen a dologról, a miniszter Carnero útján értesítette elhatározásáról a nagyköveteket, valamint Spanyolhon összes grandjait, akik ugyancsak meglepődtek. A madridi tréfacsinálóknak sokáig volt min nevetniök, s a szatíraköltők sem szalasztották el a jó alkalmat, hogy epébe mártsák a tollukat.

Megkérdeztem a herceg-grófot, hol van a fiatalember, akit a gondjaimra óhajt bízni.

- Itt van Madridban - felelte -, a nagynénje neveli, mihelyt azonban berendezted a házat, elhozom onnan.

Mindez hamarosan meg is történt. Kibéreltem egy palotát, és gyönyörűen berendeztettem. Apródokat, kapust, fegyveres szolgákat szerződtettem, a fontosabb tisztségeket Caporis segítségével töltöttem be. Amikor befejeztem az előkészületeket, értesítettem őexcellenciáját, aki azon nyomban maga elé hívatta a Guzmán család kétes származású új sarját. Nagy darab, elég rokonszenves külsejű fiatalember volt.

- Don Enrique - szólalt meg őexcellenciája, s rám mutatott -, ez a lovag lesz a nevelője, őt szemeltem ki arra, hogy bevezesse önt a társasági életbe. Tökéletesen megbízom benne, s teljhatalmat adok neki ön fölött. Igen, Santillana - tette hozzá, most már hozzám intézve a szót -, önre bízom a fiamat, és biztos vagyok benne, hogy nem fogok csalódni.

A miniszter még egyszer felszólította a fiatalembert, hogy mindenben engedelmeskedjék nekem, aztán magammal vittem a palotájába Enriquet.

Mikor megérkeztünk, felsorakoztattam előtte a személyzet valamennyi tagját, és elmondtam neki, kinek mi a munkaköre. A jelek szerint don Enrique egyáltalán nem szédült meg a körülményeiben bekövetkezett változástól, szívélyesen fogadta az iránta tanúsított tiszteletet és figyelmességet, s egészében véve úgy viselkedett, mintha mindig is az lett volna, ami csak véletlenül lett. Nem volt híján az észnek, de bödületesen műveletlen volt, még írni-olvasni is alig tudott. Fogadtam mellé egy tanítót, hogy megtanítsa a latin nyelv elemeire, s szerződtettem még egy földrajztanárt, egy történettanárt, valamint egy vívómestert is. Magától értetődik, hogy a táncmesterről sem feledkeztem meg, csak a választás volt nehéz. Az idő tájt ugyanis rengeteg híres táncmester működött Madridban, s nem tudtam, melyiket részesítsem előnyben közülük.

Miközben éppen ezen töprengtem, belépett a palota udvarába egy pompásan öltözött férfiú. Jelentették, hogy velem óhajt beszélni. Elébe mentem abban a hitben, hogy legalábbis egy Szent Jakab- vagy Alcántara-rendbéli lovag. Megkérdeztem, miben lehetek szolgálatára.

- Hallottam, señor Santillana - felelte, miután többször is mélyen meghajolt, amiből rögtön sejteni lehetett a foglalkozását -, hogy uraságod választja meg don Enrique tanítómestereit, s azért jöttem, hogy felajánljam szolgálataimat. Nevem Martin Ligeró, s hála az égnek, elég jó hírnévnek örvendek. Nem szokásom tanítványokért koldulni, ilyesmi csak a jelentéktelen kis táncmesterekhez illik; rendszerint megvárom, míg értem jönnek. Mivel azonban én tanítottam táncolni Medina Sidonia herceget, don Luis de Harót, s rajtuk kívül még jó néhány tagját a Guzmán családnak - amelynek, hogy úgy mondjam, örökös szolgája vagyok -, kötelességemnek tartottam jelentkezni önnél.

- Úgy veszem ki a szavaiból, hogy ön a mi emberünk - feleltem. - Mennyit kér egy hónapra?

- Négy dupla pisztolt - felelte. - Szabott ár, heti két órát adok érte.

- Négy dublón havonként? - kiáltottam föl. - Sok!

- Hogyhogy sok? - kérdezte csodálkozva. - Hiszen még egy filozófiatanárnak is fizetnek havonként egy pisztolt!

Ilyen szellemes visszavágás ellen nem lehetett védekezni. Jóízűt kacagtam, aztán megkérdeztem señor Ligerótól, csakugyan azt hiszi-e, hogy egy tánctanár többet ér egy filozófiatanárnál.

- Természetesen - felelte. - Belőlünk sokkal több haszna van a világnak, mint azokból az urakból. Mert ugyan micsoda az ember, mielőtt mi kezelésbe vettük volna? Faragatlan tuskó, esetlen medve. De a mi tánc- és illemtanóráink apránként kicsiszolják, szinte észrevétlenül átfarmálják. Egyszóval: mi tanítjuk meg kecsesen mozogni, mi mutatjuk meg, milyen a nemes és méltóságteljes viselkedés.

Meghajoltam a táncmester érvei előtt, s mindjárt le is szerződtettem, hogy tanítsa meg don Enriquet táncolni havi négy dupla pisztolért, mivelhogy ennyit szokás fizetni e művészet nagymestereinek.

HATODIK FEJEZET

*Escipión hazatér Új-Hispániából. Gil Blas felfogadja don Enrique mellé.
A fiatalúr tanulmányai. Miféle tisztségeket kap don Enrique, s kivel házасítja
össze a herceg-gróf. Hogyan lesz Gil Blasból nemes, anélkül, hogy akarná*

Don Enrique cselédségének még a felét sem vettem fel, amikor Escipión hazatért Mexikóból. Megkérdeztem, elégedett-e utazása eredményével.

- Annak kell lennem - felelte -, mivelhogy háromezer dukátért kétszer annyit érő s idehaza nagyon kelendő portékát vásároltam.

- Gratulálok, fiam, akkor hát leraktad vagyoned alapjait. Most már csak rajtad áll, hogy végleg meggazdagodj: jövőre megint lemehetsz az Indiákra. De ha nincs kedved ilyen messze fáradni vagyont gyűjteni, s inkább szeretnél valami jó állást Madridban, csak szólj, és máris szerzek egyet.

- Ó, a mindenségit! - kiáltott föl Coscolina fia. - Semmi értelme haboznom! Szívesebben volnék valami jó állásban uraságod mellett, mint hogy ismét kitegyem magam a hosszú hajóút veszedelmeinek, akármilyen előnyös lenne is! Halljuk, gazdám, milyen állást szán az ön alázatos szolgájának?

Tájékoztatásul elmeséltem neki az ifjú nemesúr históriáját, akit a herceg-gróf éppen akkor fogadott be a Guzmán családba. Miután elbeszéltem a különös esetet, azt is közöltem Escipiónnal, hogy a miniszter engem nevezett ki don Enrique nevelőjévé, s én meg azt szeretném, ha ő lenne a fogadott fiú belső inasa. Escipión kapott az alkalmon, örömet elfogadta az állást, s olyan jól töltötte be, hogy nem is egészen három-négy nap alatt megnyerte új gazdája bizalmát és barátságát.

Azt hittem, hogy a pedagógusok, akiket kiszemeltem, hogy okosítsák meg a genovai nő fiát, kudarcot fognak vallani, mivel olyan korban van, amikor már nehezen fegyelmezhető. De csalódtam: don Enrique mindent könnyen felfogott és meg is jegyzett, amire tanították, mesterei igen meg voltak elégedve vele. Siettem megvinni a jó hírt a herceg-grófnak, aki túlradó örömmel fogadta.

- Nagy örömet szereztl a hírrel, Santillana, hogy don Enriquének kitűnő az emlékezőtehetsége és éles az esze! - kiáltott föl. - Erről az én véremre ismerek benne! Az a tény pedig, hogy éppoly gyöngéden szeretem, mintha Olivares grófné szülte volna, végleg meggyőz róla, hogy csakugyan az én fiam! Ebből láthatod, barátom, hogy a vér nem válik vízzé.

Óvakodtam őexcellenciájával közölni véleményemet e tárgyról; tiszteltem gyöngeségét, s hagytam, ringassa csak magát abban a kellemes hitben, hogy ő don Enriquének az apja.

Bár valamennyi Guzmán halálos gyűlöletet táplált a családba újonnan bekerült fiatalúr iránt, taktikából mind eltitkolta, sőt olyan is akadt köztük, aki úgy tett, mintha keresné a barátságát. Azok a követek és grandok, akik akkoriban Madridban tartózkodtak, meglátogatták, és olyan kitüntető tisztelettel bántak vele, mintha csakugyan a herceg-gróf törvényes fia lett volna. A miniszter pedig, aki boldog volt, hogy bálványát tömjénezik, sietett a fiatalembert minél több címmel és ranggal fölruházni. Azzal kezdte, hogy megszerezte a királytól don Enrique számára az Alcántara-rend keresztjét tízezer tallér javadalommal. Nem sokkal később kinevezette kamarásnak, aztán elhatározta, hogy megházасítja. S mivel feltétlenül a legnemesebb spanyol családok valamelyikének a sarját akarta feleségül adni a fiához, Kasztília hercegének a leányára, doña Juana de Velascóra esett a választása, s volt akkora tekintélye, hogy a herceg és a rokonok akarata ellenére nyélbe is ütötte a házasságot.

Az esküvő előtt néhány nappal őexcellenciája magához hívatott, a kezembe nyomott néhány papirost, és így szólt:

- Tessék, Gil Blas, ez a legújabb ajándékom a számodra. Azt hiszem, nem fogsz megnehezíteni érte: kieszközöltem számodra a nemeslevelet.

- Kegyelmes uram - feleltem eléggé meglepődve, - excellenciád tisztában van vele, hogy egy dueña és egy inas fia vagyok. Úgy vélem, a nemesség lealacsonyítása volna, ha belőlem is nemes lenne. Valamennyi kegy közül, amelyet öfelsége nekem juttathat, ezt érdemlem meg és erre vágyom a legkevésbé.

- Származásod - felelte a miniszter - könnyen elhárítható akadály. Lerma herceg meg az én miniszterségem alatt államügyekkel foglalkoztál. Különben is - tette hozzá mosolyogva -, nem tettél-e olyan szolgálatokat az uralkodónak, amelyek jutalmat érdemelnek? Egyszóval, Santillana, nem vagy méltatlan a megtiszteltetésre, amelyben részesíteni akarlak; ráadásul (és erre az évrre nincs ellenvetés) olyan pozíciót töltesz be a fiam mellett, amely egyenesen megköveteli, hogy nemes légy. Sőt: elárulom neked, hogy éppen ezért kaptad a nemeslevelet.

- Megadom magam, kegyelmes uram - válaszoltam -, minthogy látom, hogy excellenciád föltétlenül ragaszkodik hozzá.

Azzal - zsebemben a nemesi levéllel - eltávoztam.

„Tehát most már nemesember vagyok! - gondoltam magamban, amikor kiértem az utcára. - Nemes vagyok, anélkül, hogy a szüleimnek tartoznék érte hálával. Ha kedvem támad rá, don Gil Blasnak szólíttatom magam, s ha az ismerőseim közül valaki e megszólítás miatt a szemembe találna nevetni, odatartom az orra alá a nemeslevelet. De olvassuk csak el - tűnődtem tovább, s előhúztam a zsebemből az okmányt -, nézzük, hogy csinálnak nemest a parasztból!” Szóval elolvastam a nemesi levelet. Lényegében az volt benne, hogy a király, elismerésül a buzgalomért, amelynek az ő szolgálatában, valamint az állam érdekében nem is egyszer tanújelét adtam, illendőnek találta, hogy nemesi levéllel ajándékozzon meg. Merem állítani, hogy - dicséretemre legyen mondván - egyáltalán nem voltam büszke rá. Mivel sohasem feledkeztem meg alacsony származásomról, e kitüntetés nemhogy hiúságot ébresztett volna bennem, inkább megalázott. Meg is fogadtam, hogy a nemesleveletemet bezárom egy fiókba, és sohasem fogok kérkedni vele.

HETEDIK FEJEZET

Gil Blas a véletlen megint összehozza Fabricióval. Hogyan folyt le utolsó beszélgetésük, s milyen fontos tanácsot kapott Núñeztől Santillana

Az asturiai költő, miként nyilván észrevették, gyakran elhanyagolt. Ami pedig engem illet, elfoglaltságom nem engedte, hogy fölkeressem. Így történt, hogy az Euripidész *Iphigeneiá-*járól folytatott vita óta nem is láttam. A véletlen hozott össze vele ismét a Nap-kapu környékén. Egy nyomdából jött ki. Hozzáléptem és rászóltam:

- Hé, Núñez úr! Ön a nyomdából jön! Ez nyilván azt jelenti, hogy valamilyen új művének a megjelenése fenyegeti a közönséget!

- Csakugyan így van - felelte -, meg kell mondanom, hogy írtam egy röpiratot, most nyomják, s alighanem nagy feltűnést fog kelteni az irodalmi berkekben.

- Biztos vagyok benne, hogy érdemes mű lesz - jelentettem ki -, amellet csodálom, hogy röpiratok írásával szórakozol, hiszen tudtommal az efféle apróságok nem nagy dicsőségére válnak alkotójuknak.

- Akadnak néha jó röpiratok is - felelte Fabricio. - Az enyém például ezek közé tartozik, noha sietve írtam. Be kell vallanom ugyanis, hogy a nélkülözés késztetett rá. Tudod, hogy az éhség kicsalja a farkast az erdőből.

- Hogyhogy? - kiáltottam föl. - Az éhség? A *Saldaña grófja*-nak szerzője mondja ezt? Hát beszélhet így egy ember, akinek kétezer tallér kegydíja van?

- Lassabban a testtel, barátom - szólt közbe Núñez. - Már nem tartozom azok közé a szerencsés költők közé, akik rendszeres kegydíjat élveznek. Don Beltrán kincstárnok anyagi ügyeiben váratlan zavar támadt, hűtlenül kezelte és elsikkasztotta a király pénzét, minden vagyonát lefoglalták, s az én kegydíjamat is megette a fene.

- Ez bizony szomorú - jegyeztem meg. - S semmi remény, hogy rendbe jön a dolog?

- Egyáltalán semmi - hangzott a válasz. - Señor Gómez de Ribero tönkrement, a zsebe éppoly üres, mint az agya, állítólag soha többé nem kerül felszínre.

- Ha így áll a dolog, barátom - válaszoltam -, nekem kell valami állást szereznem neked, hogy megvigasztalódj a kegydíj elvesztése miatt.

- Sose fáradj - mondta erre Fabricio. - Még ha egy háromezer tallér jövedelemmel járó állást ajánlanál is fel a miniszterelnök hivatalában, akkor se fogadnám el. A hivatali elfoglaltság nem való egy Múzsák táplálta szellemnek. Irodalmi elfoglaltságra van szükségem. Hogy is fejezzem ki magam? Arra születtem, hogy költőként éljek és úgy is haljak meg, s be akarom tölteni rendeltetésemet.

- Egyébként - folytatta -, nehogy azt hidd, hogy mi, költők, különösebben szerencsétlennek érezzük magunkat. Azonfölül, hogy tökéletes függetlenségben élünk, gondjaink sincsenek. Azt hiszik rólunk, hogy gyakran Démokritosz módjára táplálkozunk, csak hogy ez tévedés. Pályatársaim között ugyanis, ideszámítva még az almanach-szerkesztőket is, egy sincs, akit ne látnának rendszeresen vendégül egy-két előkelő családnál. Engem például két család is mindig szívesen lát. Két helyen is mindig terítenek nekem: egy kövér adófelügyelőnél, akinek egyik regényemet ajánlottam, valamint egy gazdag madridi polgárnál, aki eszelősen ragaszkodik hozzá, hogy mindig üljön az asztalánál néhány széplélek. Szerencséjére nem nagyon válogatós, s a város annyi széplélekkel látja el, amennyit csak akar.

- Akkor hát nem sajnállak - mondtam az asturiai költőnek -, ha egyszer meg vagy elégedve helyzeteddel. De bárhog fordul is a sorsod, ismétlem, hogy Gil Blas személyében mindig olyan baráttal rendelkez, aki melletted áll, ha te elhanyagolod is. Ha pénzre van szükséged, fordulj bátran hozzám, ne tartson vissza az álszemérem, ne foszd meg magad a legbiztosabb segélyforrástól s engem az örömtől, hogy szívességet tehetsz neked.

- Ez a nagylelkűség rád vall, Santillana - kiáltott föl Núñez -, s végtelenül köszönöm irántam tanúsított jóindulatodat. Hálám jeléül hadd adjak egy jó tanácsot. Használd ki az időt, amíg a herceg-gróf még hatalmon van, s te még élvezed a kegyeit, s igyekezz meggazdagodni. Úgy hallottam ugyanis, hogy a miniszter helyzete megrendült.

Megkérdeztem Fabriciótól, hogy megbízható forrásból értesült-e a dologról, mire így felelt:

- Egy öreg Calatrava-rendbéli lovagtól értesültem róla, akinek különleges tehetsége van hozzá, hogy a legtitkosabb dolgokat is fölfedezze, s úgy hallgatnak rá, mint valami orákulumra. Tőle hallottam tegnap a következőket: „A herceg-grófnak nagyon sok az ellensége, s ezek most összefogtak, hogy elveszítsék. Túlságosan bízik a királyra gyakorolt befolyásában, csak hogy az uralkodó állítólag már kezd fölfigyelni a vádakra, amelyek eljutnak hozzá.”

Megköszöntem Núñeznek a figyelmeztetést, de nem sokat törődtem vele. Abban a meggyőződésben tértem haza, hogy gazdám tekintélye megrendíthetetlen, úgy tekintettem, mint valami öreg tölgyet, amely gyökeret eresztett az erdőben, s a viharok sem képesek kidönteni.

NYOLCADIK FEJEZET

*Hogyan tudta meg Gil Blas, hogy Fabricio értesülése
nem volt valótlan. A király zaragozai útja*

Pedig amit az asturiai költő mondott, nem volt alaptalan. A palotában titkos összeesküvést szerveztek a herceg-gróf ellen, s az összeesküvés élén állítólag a királyné állt. Azokból az intézkedésekből azonban, amelyeket az összeesküvők foganatosítottak, hogy a minisztert megbuktassák, semmi sem szivárgott ki. Sőt: attól fogva, hogy Núñez figyelmeztetett, több mint egy év telt el, s a legcsekélyebb jelét sem tapasztaltam, hogy a miniszter kegyvesztett lett.

De a katalóniai felkelés¹⁰⁷, melyet Franciaország támogatott, s a lázadók elleni hadjárat kudarca elégedetlenséget szított a nép körében, s egyre több vád hangzott el a kormány ellen. Ezek a vádak szükségessé tették a koronatanács összehívását, s a király ragaszkodott hozzá, hogy a tanácskozáson legyen jelen Grana márki, a császár spanyolországi követe is. A tanácskozáson azt vették fontolóra, mi a helyesebb: ha a király Kasztíliában marad, vagy ha Aragóniába utazik, hogy csapatai láthassák. Elsőnek a herceg-gróf szólalt fel, aki azt akarta, hogy az uralkodó ne utazzék a hadsereghez. Kifejtette, hogy nem volna helyénvaló, ha őfelsége elhagyná a birodalom székhelyét, s véleményét ékesszóló okfejtéssel támasztotta alá. Midőn befejezte beszédét, a tanács valamennyi részvevője csatlakozott véleményéhez, kivéve Grana márkit, aki csupán az ausztriai ház iránti hűséget tartotta szem előtt, a honfitársaitól megszokott nyíltsággal szembeszállt a miniszterelnök véleményével, s ellenkező nézetét olyan erélyesen fejtette ki, hogy alapos okfejtése igen nagy hatást gyakorolt a királyra, aki - annak ellenére, hogy a tanács egyetlen tagja sem értett egyet vele - Grana márki véleményét fogadta el, s rögtön ki is tűzte a napot, amikor elindul megsejlelni csapatait.

Első ízben fordult elő, hogy az uralkodó másként merészelt gondolkozni, mint kegyence, aki iszonyú sértésnek tekintette a dolgot, s nagyon megbántódott miatta. Mikor vissza akart vonulni dolgozószobájába, hogy szabadon dühöngessen, útközben észrevett, magához szólított, és bevitt a szobájába, ahol izgatottan elbeszélte, mi történt a minisztertanácson, aztán mint aki még mindig nem tudott fölcusdgni meglepetéséből, így folytatta:

- Igen, Santillana, a király, aki több mint húsz éve azt mondja, amit én akarok, s az én szememmel látja a dolgokat, most Grana véleményét részesítette előnyben az enyémmel szemben, s még hozzá hogyan! Dicsérekkel árasztotta el a követet, s főként az ausztriai házhoz való ragaszkodásáért dicsérte, mintha ez a német jobban ragaszkodna uralkodójához, mint én! Ebből könnyű arra a következtetésre jutni - folytatta a miniszter -, hogy pártot szerveztek ellenem, s minden okom megvan azt hinni, hogy a királyné áll az élén.

- Ugyan, kegyelmes uram - feleltem -, miért nyugtalankodik? Mi oka lehet félni a királynétól? A felséges asszony több mint tizenkét éve megszokta, hogy az államügyeket ön intézi, ön pedig rászoktatta a királyt, hogy sohse kérjen tanácsot a feleségétől. Ami pedig Grana márkit

---

¹⁰⁷ a katalóniai összeesküvés - a katalánok 1640-ben fellázadtak a spanyolok ellen, s szövetséget kötve XIII. Lajos francia királlyal, felajánlották neki a Barcelona grófja címet; céljukat mégsem érték el, s nem váltak függetlenné.

illeti, az uralkodó valószínűleg azért csatlakozott az ő véleményéhez, mert szeretné megszemlélni a hadseregét, s szeretne részt venni egy ütközetben.

- Tévedsz - szólt közbe a herceg-gróf. - Hidd el, ellenségeim inkább azt remélik, hogy ha a király csapatainál tartózkodik, állandóan a kíséretét alkotó grandok veszik majd körül, s ezek között többen is akadnak, akik elégedetlenek velem, s veszik maguknak a bátorságot, hogy kormányzati módszereinket gyalázzák. Csakhogy csalódní fognak - tette hozzá. - Ütközben módját lelem majd, hogy ezek a grandok ne férhessenek az uralkodóhoz.

Csakugyan meg is cselekedte, még hozzá oly módon, hogy érdemes elbeszélni.

Midőn elérkezett a király elutazásának napja, az uralkodó a kormányzással járó teendőket távolléte idejére a királynéra bízta, és elindult Zaragozába. Mielőtt azonban odaérkezett volna, áthaladt Aranjuezen, ahol olyan jól érezte magát, hogy több mint három hetet ott töltött. Aranjuezből a miniszter Cuencába vitte a királyt, mindenféle szórakozásokat talált ki a számára, s még hosszabb ideig ott tartotta, mint Aranjuezenben. Utána az aragóniai Molinában élvezte a király a vadászat örömeit, s végül bevonult Zaragozába. A hadsereg a várostól nem messze tartózkodott, s a király meg akarta látogatni. A herceg-gróf azonban elvette a kedvét a dologtól: elhitette vele, hogy veszélybe kerülne, mert a franciák, akik elfoglalva tartják a monzóni síkságot, könnyen foglyul ejthetnék. A király megijedt a veszedelemtől, amely egyáltalán nem is fenyegette, s inkább bezárkózott a szállására, mint valami börtönbe. A miniszter kihasználta a király félelmét, s azzal az ürüggyel, hogy gondoskodni akar a biztonságáról, úgyszólván őrizetben tartotta. A grandoknak, akik rengeteg pénzt költöttek, hogy méltó módon kísérhessék el útjára uralkodójukat, még annyit sem sikerült elérniök, hogy audienciát kapjanak tőle. Fülöp végül is ráunt kényelmetlen zaragozai szállására, még inkább arra, hogy semmi szórakozása nincs, azaz - ha így jobban tetszik - elunta a rabságot, és rövidesen visszatért Madridba. Az uralkodó ilyen módon be is fejezte hadjáratát, s de los Vélez márkira, a hadseregarancsnokra bízta, hogy megvédje a spanyol fegyverek becsületét.

KILENCEDIK FEJEZET

A portugálok zendülése. A herceg-gróf kegyvesztett lesz

Néhány nappal a király hazatérése után gyászos hír terjedt el Madridban: a portugálok jó szerencse adta pompás alkalomnak tekintették a katalánok felkelését arra, hogy lerázzák a spanyol igát, és éltek is vele. Fegyvert fogtak, Braganza herceget királlyá választották, és elhatározták, hogy nem is engedik megfosztani a tróntól. Számításuk be is vált, mivel Spanyolországnak akkoriban egyszerre négy helyen - Németországban, Itáliában, Flandriában és Katalóniában - kellett küzdenie ellenségei ellen. Kedvezőbb alkalmat csakugyan nem találhattak volna rá, hogy a gyűlölt elnyomás alól felszabaduljanak.

A furcsa az volt, hogy amikor az udvart és a várost láthatólag megdöbbentette a zendülés híre, a herceg-gróf tréfálkozni próbált a király előtt Braganza hercegeinek rovására. Igen ám, de a rosszkor elsütött szellemességek rendszerint szerzőjük ellen fordulnak. Fülöp korántsem mulatott az ízetlen tréfákon, sőt, igen elkomolyodott, mire Olivares zavarba jött, s kezdte sejteni, hogy kegyvesztett lesz. Amikor aztán megtudta, hogy a királyné nyíltan ellene fordult, és azzal vádolja, hogy a portugáliai zendülésnek ő az okozója, mert rosszul kormányzott, nem volt többé kétsége felőle, hogy meg fog bukni. A grandok többsége, főleg az a részük, amelyikük megjárta Zaragozát - azonnal a királyné mellé állt, mihelyt észrevette, hogy a herceg-gróf feje fölött gyülekeznek a viharfelhők. A kegyelemdöfést az adta meg a miniszternek, hogy az özvegy mantovai hercegnő, Portugália volt kormányzója, Lisszabonból

visszatért Madridba, és határozottan bebizonyította a királynak, hogy Portugáliában csakis miniszterelnöke hibájából tört ki a forradalom.

A hercegnő szavai igen nagy hatást gyakoroltak az uralkodóra, aki végül is kiábrándult kegyencéből, és minden iránta érzett rokonszenvét elvesztette. Mikor a miniszter értesült róla, hogy a király végleg ellenségeinek befolyása alá került, azt eszelte ki, hogy levelet ír a királynak, s engedélyt kér, hogy lemondhasson állásáról és elhagyhassa az udvart, mivel igazságtalannak érzi, hogy mindazt a csapást, ami az ő miniszterelnöksége alatt sújtotta a birodalmat, az ő bűnéül tudják be. Azt hitte, hogy egy ilyen levél igen hatásos lesz, mert a király még mindig kedveli annyira, hogy nem lesz hajlandó beleegyezni a távozásába, őfelsége azonban csak annyit válaszolt neki, hogy a kért engedélyt megadja, s a miniszter oda mehet, ahová jónak látja.

A királynak e saját kezűleg írt válasza villámcsapásként hatott őexcellenciájára, aki egyáltalán nem erre számított. De jóllehet a csapásba egészen belekábult, úgy tett, mintha nem hagyta volna el lelkiereje, s megkérdezte, mit csinálnék a helyében.

- Nem esnék nehezemre dönteni - feleltem. - Elhagynám az udvart, visszavonulnék valamelyik birtokomra, s nyugodtan élném le hátralévő napjaimat.

- Józanul gondolkozol - jelentette ki gazdám. - Csakugyan Loechesbe akarok menni, s ott fejezni be földi pályafutásomat, előbb azonban szeretnék még egyszer beszélni az uralkodóval: nagyon szeretném bebizonyítani neki, hogy mindent elkövettem, ami emberileg csak lehetséges, hogy a rám bízott nehéz teher alatt ne roskadjak össze, s nem tőlem függött, hogy a bűnömül felrótt szomorú eseményeket nem akadályoztam meg. Semmivel sem vagyok bűnösebb, mint a jó kormányos, akinek a hajóját minden erőfeszítése ellenére elsodorják a szelek és a tenger hullámai.

A miniszter még mindig azzal áltatta magát, hogy ha beszél az uralkodóval, mindent rendbe hozhat, s visszanyerheti elvesztett hatalmát. De még audienciát se kapott, sőt még a kulcsot is visszakérték tőle, amellyel bármikor beléphetett őfelsége lakosztályába.

Erre már belátta, hogy többé nincs remény a számára, s elhatározta, hogy csakugyan visszavonul. Átnézte az iratait, nagy részüket elővigyázatosságból elégette, aztán kijelölte a személyzetnek azokat a tagjait - tisztségviselőket és inasokat egyaránt -, akiket magával szándékozott vinni, s kiadta az utasításokat az indulásra, amelyet másnapra tűzött ki. Mivel tartott tőle, hogy a csöcselék esetleg inzultálni fogja, amikor elhagyja a palotát, a személyzeti bejáraton osont ki kora hajnalban, gyóntatójával meg velem beült egy rozoga batárba, és minden bántódás nélkül útra kelt Loeches felé. A faluban, amelynek ő volt a földesura, a grófné gyönyörű kolostort építtetett a Szent Domonkos-rendi apácák számára. Négy óra se telt bele, s a faluban voltunk; nem sokkal utánunk megérkezett a kíséret valamennyi tagja is.

TIZEDIK FEJEZET

Miféle izgalmak és gondok zavarták eleinte a herceg-gróf pihenését, s milyen jóleső nyugalom következett utánuk. Mivel foglalkozott magányában a miniszter

Olivares grófné egyedül engedte a férjét Loechesbe, s ő néhány napig még az udvarban maradt azzal a szándékkal, hogy megpróbálja, hátha sikerül rimánkodásával és könnyeivel elérnie, hogy a gróft visszahívják. De hasztalanul borult le őfelségeik előtt, akármilyen ékesszólóan könyörgött is, a király ügyet sem vetett rá, a királyné pedig, aki halálosan gyűlölte, örömet lelte a könnyeiben. A miniszter felesége nem veszítette el bátorságát; odáig ment a megalázkodásban, hogy a királyné udvarhölgyeinek esedezett, hogy járjanak közben férje érdekében;

de kénytelen volt rájönni, hogy megalázkodása inkább megvetést, mint szánalmat szül. Mélyen lesújtva, hogy hiába alacsonyította le magát, férje után utazott, hogy együtt búsuljon vele annak a tisztségnek az elvesztése fölött, mely IV. Fülöp uralkodása idején alighanem a legfőbb tisztség volt a monarchiában.

A grófné beszámolója a madridi helyzetről csak megsokszorozta a herceg-gróf bánatát.

- Az ön ellenségei - közölte sírva a hölgy -, Medina Celi herceg meg a többi grand, akik gyűlölik, nem szűnnek meg magasztalni a királyt, hogy megfosztotta önt a miniszterelnökségtől, a nép pedig arcátlanul ujjongva ünnepli, hogy kegyvesztett lett, mintha azzal, hogy ön megszűnt miniszterelnök lenni, az államot sújtó szerencsétlenségek sorozata is véget érne.

- Úrnőm - felelte gazdám -, kövesse példám, s fojtsa vissza bánatát. Ha a vihart nem tudjuk eltéríteni, bele kell törödnünk. Tény, hogy azt hittem, életem végéig élvezhetem a király kegyét. Szokott ábrándja ez az olyan minisztereknek és kegyenceknek, akik elfelejtik, hogy sorsuk az uralkodótól függ. Nem ugyanígy csalódott-e Lerma herceg is, mint én, noha azt hitte, hogy a bíborosi palást megnyugtató biztosíték rá, hogy hatalma örökké fog tartani?

A herceg-gróf ilyenformán buzdította türelemre hitvesét, miközben ő maga szüntelenül megújuló izgalomban élt, mert don Enrique, aki továbbra is az udvarban maradt megfigyelőnek, mindennap írt neki, és pontosan tájékoztatta az eseményekről. A fiatalúr leveleit Escipión kézbesítette. Ő még mindig don Enriquénél szolgált; én már doña Juanával kötött házassága óta nem laktam nála. A fogadott fiú levelei mindig tele voltak bosszantó hírekkel, s sajnos nem is lehetett másfélékre számítani. Egyszer például jelentette, hogy a grandok nem elégszenek meg azzal, hogy leplezetlenül örülnek a herceg-gróf visszavonulásának, hanem egyesült erővel kiűzik valamennyi hívét is az állásából, és ellenségeit ültetik a helyükbe. Máskor meg azt írta, hogy don Luis de Haro kezd a király kegyeibe férközni, s minden valószínűség szerint ő lesz a miniszterelnök. Valamennyi elszomorító hír közül, amely gazdám tudomására jutott, legjobban szemmel láthatólag a nápolyi alkirályi székben bekövetkezett változás sújtotta le. Az udvar ugyanis - csak azért, hogy Olivarest bosszantsa - megfosztotta az alkirályi rangtól a gróf kegyeltjét, Medina de las Torres herceget, és a kasztíliai tengernagyot ültette a helyébe, akit soha nem állhatott.

Nyugodtan mondhatjuk, hogy őexcellenciája három álló hónapig csak nyugtalanságot és szomorúságot érzett magányában, de gyóntatójának - egy Szent Domonkos-rendi szerzetesnek, akiben a rendíthetetlen ájtatosság nagyszerű ékesszólással párosult - végül mégiscsak sikerült megvigasztalnia. Erélyes határozottságával addig bizonygatta neki, hogy ezentúl már csak a lelke üdvösségével szabad törödnie, hogy az isteni kegyelem segítségével lassanként elterelte gondolatait az udvarról. Őexcellenciáját nem érdekelték többé a madridi hírek, s már csak egyetlen gondja volt: felkészülni a szép halálra. Ami Olivares grófnét illeti, elég jól kihasználta a magányt: a maga alapította kolostorban találta meg a vigaszt, melyet a gondviselés készített elő számára: az apácák közt sok szent életű leányzó akadt, s ájtatos szavaik szinte észrevétlenül elfeledtették vele életének keserűségét. Gazdám olyan mértékben lett egyre nyugodtabb, amilyen mértékben eltávolodtak gondolatai a világi élettől. Napjait ekként osztotta be: csaknem az egész délelőttöt az apácák templomában töltötte, ahol misét hallgatott, aztán hazatért és megebédelt. Ebéd után két óra hosszat azzal szórakozott, hogy mindenféle játékot játszott velem és néhány kedvesebb inasával. Aztán rendszerint egyedül visszavonult dolgozószobájába, és ott tartózkodott napnyugtáig. Akkor sétált egyet a kertben, vagy kikocsizott a kastély környékére, hol gyóntatójával, hol meg velem.

Egyszer, amikor kettesben maradtam vele, s csodálattal néztem derűtől sugárzó arcát, bátorkodtam a következőket mondani neki:

- Engedje meg, kegyelmes uram, hogy kifejezést adjak örömömnek. Elégedett arcából arra következtetek, hogy excellenciád kezdi megszokni a magányt.

- Már teljesen megszoktam - felelte -, s noha igen sokáig foglalkoztam államügyekkel, biztosíthatlak, fiam, hogy napról napra jobban élvezem az itteni csöndes, békés életet.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

A herceg-gróf hirtelen töprengő és mélabús lesz. Milyen elképesztő dolog okozza szomorúságát, s milyen baj származik belőle

Öexcellenciája - hogy életmódja változatosabb legyen - néha kertészkedett is. Egy alkalommal, midőn elnéztem, hogyan dolgozik, tréfálkozva így szólt hozzám:

- Egy minisztert látsz, Santillana, akit száműztek az udvarból, s kertész lett Loechesben.

- Mintha inkább szürakuszai Dionüszoszt¹⁰⁸ látnám, kegyelmes uram, akiből iskolamester lett Korinthusban - feleltem ugyanolyan hangnemben.

Gazdám elmosolyodott válaszon; nem vette rossz néven a párhuzamot.

A kastélyban már mindannyian kezdtünk örülni, hogy gazdánk úrrá lett a csalódás fölött, amelyet kegyvesztettsége okozott, és örömét leli jelenlegi, az előzőtől olyannyira különböző életmódjában, amikor egyszer csak szomorúan vettük észre, hogy hangulata szemlátomást megváltozott. Komor és töprengő lett, mélységes melankóliába esett. Nem játszott többé velünk, s láthatólag nem érdekelte semmi, akármit találtunk ki, hogy elszórakoztassuk. Ebéd után azonnal bezárkózott dolgozószobájába, s estig ott is maradt teljesen egyedül. Azt hittük, szomorúságát letűnt nagyságának emlékei idézték elő, és ebben a feltevésben ráusztottuk a Domonkos-rendi atyát; a szerzetes ékesszólása azonban ezúttal nem tudott diadalmaskodni öexcellenciája mélabúján, amely nemhogy csökkent volna, hanem szemlátomást egyre inkább erőt vett rajta.

Eszembe jutott, hogy a miniszter szomorúságát talán valami rendkívüli dolog váltotta ki, amiről nem óhajt beszélni, s elhatároztam, hogy kiszedem belőle a titkot. Kilestem a pillanatot, amikor tanúk nélkül beszélhettem vele, s tiszteletteljes szeretettel így szóltam hozzá:

- Kegyelmes uram, szabad-e Gil Blasnak kérdeznie valamit gazdájától?

- Kérdezhetesz, megengedem.

- Hová lett excellenciád arcáról az elégedett nyugalom? Megint elvesztette volna uralmát a sors fölött? Újból elfogta a sajnálkozás, hogy kegyvesztett lett? Ismét elmerült volna a fájdalomörvényében, amelyből erkölcsi ereje révén egyszer már sikerült kimenekülnie?

- Nem, hál' istennek - felelte a miniszter. - Már eszembe se jut, milyen szerepet játszottam az udvarban, s mindörökké elfelejtettem a dicsőséget, amelyben részem volt.

- Nos, ha van ereje hozzá, hogy ne idézze fel többé a múlt emlékeit - folytattam -, hogyan lehet olyan gyöngé, hogy átadja magát a mélabúnak, s mindnyájunkat megijeszt vele? Mi baja, kedves gazdám? - kérdeztem és a lába elé vettem magam. - Nyilván valami titkos bánat

---

¹⁰⁸ Dionüsziosz - a hagyomány szerint a szirakuzai zsarnok bölcs visszavonultságban töltötte életét, amikor elűztek.

emésztí. Nem tárhatná föl a titkot Santillana előtt, akiről tudja, milyen megbízható, odaadó és hűséges? Mit követtem el, hogy elvesztettem bizalmát?

- Bizalmamat továbbra is változatlanul bírod - felelte őexcellenciája -, de be kell vallanom, nehezemre esik feltárni előtted, mi okozza a szomorúságot, amelybe - mint látod - temetkezem. Mégis képtelen vagyok ellenállni egy olyan hű szolga és barát kérésének, mint te vagy. Tudd meg hát, mi bánt; Santillanán kívül senki másnak nem tudnék ilyesmit meggyónni. Igen - folytatta -, csakugyan valami komor mélabú zsákmánya lettem, s ez lassanként elemésztí életemet. Csaknem állandóan előttem lebeg egy ijesztő kísértetalak. Hiába mondogatom magamnak, hogy csak képzelődés az egész, hogy e rémalaknak semmi köze a valósághoz, szüntelenül magam előtt látom, irtózom tőle és nyugtalanít. Ha elég erős vagyok is hozzá, s meg is tudom győzni magam, hogy amikor a kísértetet látom, tulajdonképpen semmit se látok, ahhoz már gyenge vagyok, hogy ne szomorítson el ez a látomás. Nos, ez az, aminek az elmondására rákényszerítettél - tette hozzá. - Most már dönts el magad, igazam van-e, amikor senkinek sem akarom elárulni szomorúságom okát.

Legalább olyan szomorúan, mint amilyen megdöbbenéssel vettem tudomásul ezt a csakugyan rendkívüli dolgot, amelynek alapján kénytelen voltam arra a feltevésre jutni, hogy valami megbomlott a gépezetben.

- Vajon nem annak a következménye ez, kegyelmes uram - kérdeztem a minisztertől -, hogy kevés táplálékot vesz magához? Ugyanis túlzásba viszi a mértékletességet.

- Eleinte magam is azt hittem - felelte -, s hogy megbizonyosodjam felőle, nem a sovány kosztanak kell-e tulajdonítanom a dolgot, néhány napja többet eszem a szokottnál. De minden hiába, a kísértet nem tűnt el.

- El fog tűnni - feleltem, hogy megvigasztaljam. - Ha excellenciád hajlandó volna kicsit szórakozni, azaz ismét eljátszadózni hűséges szolgáltaival, szentül hiszem, hogy azonnal megszabadulna sötét látomásaitól.

Röviddel e beszélgetés után őexcellenciája megbetegedett, s mivel úgy érezte, hogy a dolog komolyra fordulhat, elhivatott két madridi jegyzőt, hogy tollba mondja nekik végrendeletét. Hozatott három híres orvost, akik állítólag meggyógyítottak már néhány beteget. Mihelyt az orvosok megérkezésének a híre elterjedt a kastélyban, egyebet sem lehetett hallani, csak sirást és jajgatást, mindenki úgy tekintette a dolgot, hogy a gazda most már hamarosan meg fog halni, annyira tartottak ezektől az uraktól. Az orvosok magukkal hoztak egy gyógyszerészt meg egy felcsert is: utasításaikat rendszerint ezek hajtották végre. Megvárták, hogy először a jegyzők végezzék el a dolgukat, s csak aztán láttak neki a magukénak. Minthogy doktor Sangrado elveit vallották: már az első vizsgálat alkalmával gyakori érvágásokat rendeltek el, így aztán rövid hat nap alatt teljesen tönkretették a herceg-grófot, s a hetediken végleg megszabadították látomásától.

A miniszter halála után őszinte, mélységes szomorúság uralkodott a loechesi kastélyban. Valamennyi cselédje keserűen megsiratta. Egyiküket sem vigasztalta meg a biztos tudat, hogy bevette őket a végrendeletébe, egy sem akadt köztük, aki ne mondott volna le szívesen a ráeső örökségről, ha ezzel visszaadhatta volna életét. Ami engem illet, akit leginkább kedvelt, s aki a személye iránt érzett rokonszenvből ragaszkodtam hozzá, még jobban meg voltam indulva, mint a többiek. Azt hiszem, Antoniát sem sirattam meg jobban, mint a herceg-grófot.

TIZENKETTEDIK FEJEZET

*Mi történt a loechesi kastélyban a herceg-gróf halála után,
s milyen elhatározásra jutott Santillana*

A minisztert - kívánsága szerint - minden pompa és feltűnés nélkül temették el az apácakolostorban, csak mi jajgattunk keservesen. A gyászszertartás után Olivares grófné felolvastatta nekünk ura végrendeletét, mellyel a személyzet valamennyi tagja meg lehetett elégedve. Mindenki az állásának megfelelő arányú örökséget kapott, a legkisebb örökség is kétezer tallér volt. Valamennyi közül az én örökségem volt a legtekintélyesebb: öexcellenciája ugyanis tízezer pisztolt hagyott rám, hogy ezzel is kifejezést adjon irántam érzett különös ragaszkodásának. Nem feledkezett meg a szegényházakról sem, s több kolostorban alapítványt létesített.

Olivares grófné a személyzet valamennyi tagját visszaküldte Madridba, hogy vegyék föl örökségüket don Raimundo Caporis intézőnél, aki utasítást kapott, hogy fizesse ki nekik a pénzt. Csak én nem utazhattam velük: bánatomban erősen meglázasodtam, s emiatt körülbelül egy hétig kénytelen voltam a kastélyban maradni. Ez alatt az idő alatt a Szent Domonkos-rendi atya egy pillanatra sem hagyott magamra. A derék szerzetes barátságába fogadtam, és minthogy igen érdekelte lelkiüdvösségem, mikor lábadozni kezdtem, megkérdezte: mik a terveim.

- Magam sem tudom, tisztelendő atyám - feleltem. - Még nem sikerült egyezsége jutnom önmagammal. Vannak pillanatok, amikor kísértést érzek rá, hogy bezárkózzam egy cellába és vezekeljek.

- Drága pillanatok! - kiáltott fel a dominikánus. - Jól tenné, señor Santillana, ha hallgatna e sugallatokra. Barátilag javaslom, hogy maradjon meg ugyan laikus fráternek, de vonuljon be mondjuk a mi madridi kolostorunkba, ajándékozza a rendnek egész vagyonát, legyen jótevőnké, s hunyja le szemét ott, Domonkos-rendi csuhában. Igen sokan vannak, akik így vezeklik le világi életük bűneit.

Akkori lelkiállapotomban a szerzetes tanácsa egyáltalán nem háborított föl, s azt feleltem ösztelendőségének, hogy megfontolom a dolgot. Mikor azonban megtanácskoztam a dolgot Escipiónnal, aki néhány pillanat múlva betoppant hozzám látogatóba, ő hevesen berzenkedett a gondolat ellen, beteg ötletnek találta.

- Ugyan már, señor Santillana, hát képes volna ilyen módon visszavonulni a világtól? Nem sokkal kellemesebb menedéket kínál líriasi kastélya? Régebben is szerette, s most, hogy olyan korban van már, amikor az ember fogékonyabb a természet szépségei iránt, még jobban fogja élvezni kellemetességét.

Coscolina fiának nem került nagy fáradságába, hogy rávegyen terve megvalósítására.

- Barátom - jelentettem ki -, neked van igazad, nem a Domonkos-rendi atyának. Csakugyan okosabbnak látom, ha visszatérek kastélyomba. Döntöttem is. Mihelyt olyan állapotban leszek, hogy útra kelhetek, visszamegyek Liriasba.

Ez nemsokára meg is történt. Miután megszűnt a lázam, hamarosan elég erőt éreztem magamban, hogy elhatározásomat megvalósítsam. Escipión társaságában visszatértem Madridba. A város láttán ezúttal nem éreztem olyan gyönyörűséget, mint régebben. Mivel tudtam, hogy csaknem minden lakosa irtózáttal emlékezik vissza a miniszterre, akire én csak a legnagyobb szeretettel tudtam gondolni, képtelen voltam jó szemmel nézni. Nem is időztem ott öt-hat napnál tovább, amennyi Escipiónnak Liriasba való utazásunk előkészületeihez kellett. Miközben Escipión az úti felszerelésről gondoskodott, én magam fölkerestem Caporist, aki

dupla pisztolokban kifizette örökségemet. Elmentem azoknak a javadalmaknak az adó-szedőihez is, amelyeknek a jövedelméből évjáradékot kaptam, s megbeszéltem velük, hogyan jutok hozzá a pénzemhez, szóval rendeztem valamennyi ügyemet.

Indulásunk előestéjén megkérdeztem Coscolina fiától, hogy elkészönt-e don Enriquetől.

- El - felelte -, ma reggel barátságosan elbúcsúztunk egymástól, noha kijelentette, hogy haragszik, amiért elhagyom. De ha ő meg volt is elégedve velem, én csöppet sem voltam megelégedve vele. Nem elég, ha csak az inas tetszik a gazdának, a gazdának is tetszenie kell az inasnak, különben nincsenek meg jól egymással. Egyébként - tette hozzá - don Enrique nagyon szánalmas figura az udvarban, mindenki lenézi, ujjal mutogatnak rá az utcán, s még mindig úgy emlegetik, mint „a genovai nő fiát”, ítélje meg ön, méltó-e egy becsületes inashoz, hogy olyan embert szolgáljon, akit a kutya se becsül.

Egy szép hajnalon végre elindultunk Madridból, s rátértünk a cuencai országúira. A menet a következőképpen festett: titkárom meg én egy két öszvér húzta csézában ültünk, az öszvéreket kocsis hajtotta. Közvetlenül a nyomunkban három, málhával és pénzzel megrakott öszvér lépkedett, két fegyveres szolga vezette őket. Két nagy darab inas volt a sereghajtó, öszvérhátan ültek állig fegyverben. Ezeket Escipión szemelte ki. A fegyveres szolgáltnak kardjuk volt, a kocsisnak meg két jó nyeregpisztolya. Minthogy heten voltunk, s a hét közül hat elszánt fickó, jókedvűen keltem útra, nem kellett féltennem örökségemet. Mikor keresztülvonultunk egy-egy falun, az öszvérek csengői büszkén csilingeltek, s a parasztok kiszaladtak a kapuba, hogy megbámuljanak bennünket. Nyilván azt hitték, hogy legalábbis egy spanyol grand vagyok, aki valamilyen alkirályságot megy birtokba venni.

TIZENHARMADIK FEJEZET

*Gil Blas megérkezik kastélyába. Nagyon örül, hogy Serafina,
a keresztlánya eladó lánnyá serdült. Kibe szeret bele*

Két hetet vett igénybe, míg Liriasba érkeztem. Semmi sem késztetett rá, hogy siessek, egyetlen vágyam volt, hogy szerencsésen odaérjek, s ez teljesült is. Mikor megpillantottam a kastélyomat, először szomorú gondolatokat ébresztett bennem: eszembe juttatta Antoniát. De csakhamar sikerült másra terelnem figyelmemet. Csak olyasmivel akartam foglalkozni, ami örömet okoz, meg aztán a halála óta eltelt huszonkét esztendő is csökkentette érzelmeim hevességét.

Mikor beléptem a kastélyba, Beatriz és a leánya sietett az üdvözlésemre. Utána az apa, az anya és a leány egyaránt olyan túlárado örömmel ölelt meg, hogy el voltam ragadtatva. Mikor a sok ölelés után figyelmesebben szemügyre vettem keresztlányomat, fölöttébb szeretetreméltónak találtam.

- Lehetséges volna, hogy ez ugyanaz a Serafina, aki még bölcsőben feküdt, amikor elhagytam Liriaszt? - kérdeztem. - Örülök, hogy ilyen csinos leány lett belőle; feltétlenül férjhez kell már adnunk.

- Hogyhogy, kedves keresztapám? - kiáltott föl keresztleányom, aki utolsó szavaimra kicsit elpirult. - Alighogy találkoztunk, máris szabadulni akar tőlem?

- Nem, leányom - feleltem -, nem úgy akarjuk férjhez adni, hogy elveszítsük önt. Olyan férjet szeretnénk találni, aki azzal, hogy feleségül veszi, nem ragadja el a szüleitől, hanem úgyszólván együtt él majd velünk.

- Van ilyen férjjelölt a láthatáron - szólalt meg erre Beatriz. - Egy környékbeli nemesúr egyszer meglátta Serafinát a misén a tanya kápolnájában, és beleszeretett. Fölkeresett, közölte, hogy szerelmes a lányomba, s a beleegyezésemet kérte. Gondolhatja, mit feleltem neki. „Ha hozzájárulnék is, nem sokra menne vele. Serafina kezével az apja és a keresztapja rendelkezik. Aligha tehetek egyebet az ön érdekében, mint hogy írok nekik, s tájékoztatom őket kéréséről, amellyel leányomat megtisztelte.” S csakugyan éppen írni akartam önöknek, uraim - folytatta Beatriz -, de szerencsére megjöttek, intézzék hát el az ügyet, ahogy jónak látják.

- Na és különben milyen ember az a hidalgo? - kérdezte Escipión. - Nem olyan, mint a fajtájabeliek többsége? Nem büszke a nemességére, nem szemtelenkedik a polgárokkal?

- Szó sincs róla - felelte Beatriz. - Ez a fiatalember maga a megtestesült kedvesség és udvariasság, egyébként jóképű is, és még nem töltötte be a harmincadik évét sem.

- A leírás elég hízelgő - jegyeztem meg. - Hogy hívják a lovagot?

- Don Juan de Jutellának - felelte Escipión felesége. - Nemrég örökölt az apjától, saját kastélyában él, egy mérföldnyire innen, a hűgával, akit ő nevel.

- Hallottam valamikor ennek a fiatalembernek a családjáról - mondtam. - Az egyik legrégibb nemesi család a valenciai királyságban.

- A nemességnél sokkal többre tartom a szívet és az eszet - jelentette ki Escipión -, és ha becsületes ember, nem lesz kifogásunk don Juan ellen.

- Becsületes ember hírében áll - elegyedett a beszélgetésbe Serafina is. - A líriasiak ismerik, és sok jót mondanak róla.

- Keresztlányom szavaiból arra következtetek - pillantottam mosolyogva az apjára, aki éppúgy megértette e szavak jelentőségét, mint én -, hogy a kérő nincs ellenére a leányának.

A lovag igen hamar tudomást szerzett róla, hogy Liriasba érkeztünk, mert két nap sem telt bele, és megjelent a kastélyban. Rokonszenvesen lépett fel, s viselkedésével egyáltalán nem cáfolta meg, amit Beatriz mondott róla, úgyhogy magunk is igen jó véleményt alkottunk felőle. Kijelentette, hogy mint szomszédunk, gratulálni szeretne szerencsés hazatérésünkhöz. A tőlünk telhető legnyájasabban fogadtuk. De ez alkalommal csak udvariassági látogatásra jött, az egész időt azzal töltöttük, hogy kölcsönösen bókokkal árasztottuk el egymást, s don Juan úgy ment el, hogy egy szóval sem említette Serafina iránt érzett szerelmét, csak arra kért, engedjük meg, hogy ismételten ellátogathasson hozzánk, s kihasználhassa, hogy szomszédok vagyunk, ami - véleménye szerint - valószínűleg nagyon kellemes lesz számára. Miután elment, Beatriz megkérdezte, mi a véleményünk róla. Mindketten azt feleltük, hogy megnyerte tetszésünket, s véleményünk szerint a jó szerencse nem is ajándékozhatná meg megfelelőbb férjjel Serafinát.

Már másnap ebéd után elindultam Coscolina fia társaságában, hogy visszaadjuk a látogatást don Juannak. Vezetőt fogadtunk, hogy elkalauzoljon bennünket a kastélyához. Háromnegyed órai út után vezetőnk megszólalt.

- Íme, señor don Juan de Jutella kastélya!

Hiába meresztgettük a szemünket, s néztünk jobbra-balra, sokáig nem láttuk sehol a kastélyt, csak akkor fedeztük fel, amikor már előtte álltunk, mivel egy hegy lábánál volt, egy erdő közepén, s a magas fáktól nem lehetett látni. Ódivatú volt és rozszant, a gazdájának nem annyira a gazdagságát, mint inkább a nemességét bizonyította. De mikor beléptünk, úgy találtuk, hogy a csinos bútorzat kárpótolt az épület kopott külsejéért.

Don Juan egy szépen berendezett teremben fogadott bennünket, s bemutatott a húgának, Doroteának, aki úgy tizenkilenc-húsz éves lehetett. Csinosan kiöltözött, mint minden nő, aki vendégeket vár, s tetszeni akar nekik. Bájjai láttán ugyanolyan érzés kerített a hatalmába, mint amikor Antoniát pillantottam meg először, tudniillik zavarba jöttem. Zavaromat azonban sikerült olyan ügyesen lepleznem, hogy még Escipión sem vette észre. A társalgás ezúttal is akörül forgott - akárcsak előző nap -, hogy milyen kellemes lesz olykor-olykor összejönnünk s jó szomszédokként élnünk egymás közelében. Don Juan ezúttal sem hozta szóba Serafinát, s mi sem mondtunk semmit, ami arra készthette volna, hogy szerelméről nyilatkozzon. Rábíztuk, térjen ő rá, ha akar. Beszélgetésünk folyamán gyakran vettem egy-egy pillantást Doroteára, noha úgy tettem, mintha csak akkor néznék rá, amikor feltétlenül muszáj. S valahányszor tekintetünk találkozott, mindig egy-egy újabb nyíl fűródott a szívembe. Pedig meg kell mondanom, mivel szerelmem tárgyáról hű képet szeretnék festeni, hogy egyáltalán nem volt tökéletes szépség. A bőre ugyan vakítóan fehér volt, s szája pirosabb, mint a rózsza, az orra viszont kicsit túl hosszú, s a szeme túl kicsi volt. Egészében véve mégis elbűvölt.

Szóval nem ugyanúgy jöttem ki a Jutella-kastélyból, mint ahogyan beléptem oda, s hazatérőben Liriasba csak Dorotea járt az eszemben, csak őt láttam magam előtt, csak róla beszéltem.

- Mi ez, kedves gazdám? - mért végig csodálkozva Escipión. - Túl sokat foglalkozik don Juan húgával. Csaknem szeretett bele?

- De igen, barátom - feleltem -, és pirulok szégyenemben. Ó, istenem! Antonia halála óta ezerszámra találkoztam csinosabbnál csinosabb nőkkel, s közömbösen néztem rájuk. S most, ilyen korban kell találkoznom eggyel, aki lánggra lobbant, s képtelen vagyok védekezni ellene?

- Ugyan, uram - felelte Coscolina fia -, sose panaszkodjék, inkább örüljön a dolognak! Az ön korában még egyáltalában nem nevetséges, ha szerelemre gyullad valaki, s az idő sem csúfította el annyira az arcát, hogy ne tetszhetne egy nőnek. Ha rám hallgat, a legközelebbi alkalommal bátran megkéri don Juantól a húga kezét. Lehetetlen, hogy egy olyan embertől, mint ön, megtagadja. Egyébként, ha Dorotea feltétlenül csak nemesemberhez mehet férjhez, ön talán nem az? Megvan a nemesi levele, az utódainak ennyi is elég. Ha az idő majd azt a nemeslevelet is vastagon belepí porral, mint ahogy minden család eredetét, négy-öt nemzedék múltán a Santillana család a legelőkelőbb családok egyike lesz.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

*A Liriasban kötött kettős házasságról, amellyel végre befejeződik
Gil Blas de Santillana története*

Escipión tehát arra biztatott, hogy kérjem meg Dorotea kezét, arra azonban nem gondolt, hogy ki is kosarazhatnak. Különbén is félve szántam el magam e lépésre. Noha fiatalabbnak látszottam koromnál - tíz évet nyugodtan letagadhattam volna -, mégis úgy éreztem, joggal gyötör a kétség, vajon megtetszem-e egy szép, fiatal lánynak. De azért mégis elhatároztam, hogy megkockáztatom a dolgot, és megkérem Dorotea kezét, mihelyt ismét találkozom a bátyjával, aki - nem lévén biztos benne, hogy megkapja keresztlányomat - szintén nyugtalan volt.

Másnap reggel - éppen befejeztem az öltözködést - ismét beállított a kastélyba.

- Señor Santillana - mondta -, ezúttal komoly ügyben szeretnék beszélni önnel, ezért jöttem Liriasba.

Bevezettem dolgozósobámba, s don Juan azonnal rá is tért a tárgyra:

- Azt hiszem, tisztában van vele, mi hozott ide. Szeretem Serafinát. Ön bármit el tud érni az apjánál. Kérem, nyerje meg számomra jóindulatát, segítsen hozzá, hogy megkaphassam szerelmem kezét, s önnek fogom köszönni boldogságomat.

- Señor don Juan - feleltem -, minthogy ön azonnal a tárgyra tért, bizonyára nem veszi rossz néven, ha követem példáját, s miután megígérem, hogy közben fogok járni az ön érdekében keresztlányom apjánál, megkérem, járjon közben ön is ugyanígy az én érdekemben a húgánál.

Utolsó szavaim láthatólag kellemesen lepték meg don Juant, amit kedvező előjelnek tekintettem. Aztán fölkiáltott:

- Lehetséges volna, hogy Dorotea tegnap meghódította az ön szívet?

- Egyszerűen elbűvölt - feleltem -, és én lennék a legboldogabb ember a világon, ha kérésem mindkettőjüknél meghallgatásra találna.

- Efelől nyugodt lehet - felelte -, mert akármilyen nemesek vagyunk is, semmi kifogásunk ellene, hogy rokonságba kerüljünk önnel.

- Nagyon örülök - jelentettem ki -, hogy vonakodás nélkül hajlandó elfogadni sógorául egy polgárembert. Még inkább becsülöm önt, mint eddig: bizonyítja vele, hogy józanul gondolkodik. De ha olyan hiú volna is, hogy csak nemesemberhez lenne hajlandó hozzáadni a húgát, tudja meg, hogy kielégíthetném hiúságát. Húsz évig dolgoztam a miniszterelnökségen, és a király az államnak tett szolgálataim jutalmául nemesi oklevéllel ajándékozott meg, mindjárt meg is mutatom önnek.

Azzal elővettem a nemesleveletem a fiókból, ahová szerényen elrejtettem, és átnyújtottam a nemesúrnak, aki figyelmesen végigolvasta, és rendkívül meg volt elégedve.

- Rendben van - adta vissza az okmányt. - Dorotea az öné.

- Ön pedig - kiáltottam föl - számíthat Serafinára!

Ezzel egymás közt meg is egyeztünk a két házasságban. Most már csak az volt a kérdés, hogy a két menyasszonyjelölt vajon szívesen egyezik-e bele a dologba, mert don Juan is meg én is egyformán kényes ízlésűek voltunk, s a világért sem szerettük volna akaratuk ellenére nőül venni őket. Don Juan hazatért a jutellai kastélyba, hogy megkérdezze húgát, akar-e a feleségem lenni, én pedig beszámoltam Escipiónnak, Beatriznak és keresztlányomnak a lovaggal folytatott beszélgetésemről. Beatriznak az volt a véleménye, hogy habozás nélkül el kell fogadnunk don Juan ajánlatát. Serafina hallgatásával jelezte, hogy egyetért anyjával. Ami az apát illeti, az igazság az, hogy neki se volt más véleménye, csak a hozomány miatt nyugtalanzkodott egy kicsit, mert - mint mondotta - feltétlenül illenék hozományt adni egy nemesúrnak, akinek a kastélya olyan sürgős javítási munkálatokat igényel. Azzal hallgattattam el Escipiónt, hogy ez rám tartozik, s azon nyomban négyezer pisztolt ajándékozok keresztlányomnak hozományul.

Még aznap este fölkerestem don Juant.

- Az ön ügye - mondtam - remekül áll; bárcsak az enyém se állna rosszabbul!

- Az is a lehető legjobban áll - felelte. - Nem volt szükség tekintélyemet latba vetnem, hogy Dorotea beleegyezését megkapjam: az ön személye is megfelel, s a modora is tetszik a húgomnak. Ön attól tartott, hogy nem nyeri meg a tetszését, húgom viszont - sokkal több joggal - attól fél, hogy mivel a szíven és kezén kívül egyebet nem adhat önnek...

- Hát mi kellene ennél több? - vágtam a szavába túláradó örömmel. - Ha a bájos Dorotea hajlandó sorsát az enyémhez kötni, egyéb kívánságom nincs. Elég gazdag vagyok, hogy hozomány nélkül is elvehessem, s pusztán azzal, hogy az enyém lesz, vágyaim netovábbja teljesül.

Don Juan meg én mind a ketten boldogok voltunk, hogy szerencsésen eljutottunk idáig, s elhatároztuk, mellőzünk minden fölösleges ceremóniát, hogy minél hamarabb megtarthassuk esküvőinket. Don Juant összehoztam Serafina szüleivel; s miután megállapodtak a házasság feltételeiben, don Juan elbúcsúzott, s megígérte, hogy másnap Doroteával együtt tér vissza. Annyira szerettem volna kedvező benyomást gyakorolni a leányra, hogy legalább három óra hosszat szépítgettem és csinosígtattam magam, de még így sem voltam elégedett a külsőmmel. Ha egy fiatalember készül találkozni szerelmével, az csak gyönyörűség számára, egy öregedő férfinak azonban már komoly elfoglaltságot jelent. Mindenesetre nagyobb szerencsém volt, mint amekkorát érdemeltem: amikor viszontláthattam don Juan húgát, olyan kedvesen nézett rám, hogy úgy éreztem, még érek valamit. Hosszasan elbeszélgettünk. Okossága egészen elbűvölt, s úgy éreztem, hogy ha megfelelően viselkedem és sokat kedveskedem neki, még lehet belőlem olyan férj, akit szeret a felesége. Ilyen szép reményekkel eltelve küldtem két jegyzőért Valenciába, s miután ezek elkészítették a házassági szerződést, elhoztuk Liriasba a paternai plébánost, aki don Juant meg engem összeesketett menyasszonyainkkal.

Szóval másodszor is meggyújtottam a menyegzői fáklyát, és nem volt okom megbánni. Dorotea - erényes nő lévén - gyönyörre varázsolta önmaga számára a köteleességet, s mivel örült, hogy mindig igyekszem előre kitalálni óhaját, hamarosan úgy megszeretett, mintha fiatalember lettem volna. Don Juan és a keresztlányom is kölcsönösen forró szerelemre lobbantak egymás iránt, s ami a legritkább, a két sógornő közt is tartós és őszinte barátság szövődött. Én a magam részéről annyi jó tulajdonságot fedeztem föl sógoromban, hogy őszintén megszerettem, s ő nem fizetett hálátlansággal ezért a szeretetért. Szóval olyan tökéletes egyetértés uralkodott mindnyájunk közt, hogy esténként alig tudtunk elválni egymástól, noha tudtuk, hogy másnap ismét találkozunk. Ezért határoztunk végül is úgy, hogy a két családot egy családdá egyesítjük, s hol a líriasi, hol a jutellai kastélyban laktunk. Az utóbbit - hála őexcellenciája pisztoljainak - alaposan rendbe hozattuk.

Immár három esztendeje, kedves olvasóm, hogy paradicsomi boldogságban élek e drága emberekkel. Boldogságom betetőzéséül az ég két gyermekkel is kegyeskedett megáldani. Öreg napjaim szórakozása e két gyermek nevelése lesz, akiknek - jámborul hiszem - én vagyok az apja.

-&-